

Ἡ ΠΡΩΤΙΚῆ ἜΣΤΙΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΛΕ'

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΤΕΥΧΟΣ 414 - 415 - 416

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ - ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1986

Ἰδιοκτησία - Διευθυνσις
1954—56
† ΜΙΧ. ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
1956—73
† ΜΙΧ. ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
ΔΗΜ. Γ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΕΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ
ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ
Ἰδιοκτήτης - Διευθυντής
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ
Γεν. Ἐπιμέλεια:
ΔΗΜΟΣΘ. Γ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΑΡΣΕΝΗΣ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ
ΓΙΩΡΓ. Μ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ
ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΠΟΥΛΟΣ
ΝΙΚΟΣ ΤΕΝΤΑΣ
ΚΩΝ. ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Σ Υ Ν Δ Ρ Ο Μ Α Ι
(ἐτήσια)

Ἐσωτερικοῦ Δρχ. 1.600
Νομ. Προσώπων & Ὀργανισμῶν, Τραπεζῶν » 3.000
Καινοτήτων & Σχολείων » 3.000
Ἐξωτερικοῦ Δολλ. 40
Τιμὴ τεύχους Δρχ. 500

Ἀντεπιστάλλοντα μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς
Α. Ι. ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ (Ἀθήνα)
ΧΡΥΣ. ΖΙΤΣΑΙΑ (Θεσσαλονίκη)
ΑΝΔΡΕΑΣ ΡΑΔΟΣ (Ἰάσιον Ρουμανίας)

Ἐμβάσματα: «ΗΠ. ΕΣΤΙΑ» Ὀδὸς Μελετίου Γεωργάφου 53, Ἰωάννινα, Τηλ. 26-659

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Πάνου Δημ. Τζιόβα	: Ἡ νεώτερη πολιτικὴ ἱστορία τῶν Ἰωαννίνων	Σελ. 481
Φιλαρέτου Α. Βιτάλη	: Οἱ ἐλεοθέται τῆς Πρεβέξης (ἱστορ. πραγματεία)	» 486
Βασιλικῆς Μάλλιου - Καραγιώργου:	Τὰ συνθηματικὰ ἰδιώματα τῶν τεχνιτῶν τῆς Ἠπειρου (λαογρ. μελέτη)	» 494
Δημ. Οικονομίδη	: Τοπωνύμια Ραΐκου Ἰωαννίνων (λαογρ. συλλογή)	» 501
Ι. Μαυρομάτη	: Σύμμεικτα Πυρσόγιαννης (λαογρ. στοιχεῖα)	» 506
Νίκου Β. Λώλη	: Τὸ «Δωδεκαήμερο» στὴν Ἠπειρο (λαογρ. στοιχεῖα)	» 512
Ἄλεξ. Γ. Λαζάνη	: Οἱ παραδόσεις στὰ Κατσανοχώρια Ἰωαννίνων (λαογρ. πραγματεία)	» 518
Ἀρχιμανδρ. Εὐφράμι	: Νοερὰ προσευχὴ τοῦ Παραδείσου (διδασκαλία)	» 528
Εὐτέρπητος Σάρρου	: Προσφορὰ ἀγάπης (ποίημα)	» 548
Βούλας Π. Μέγα	: Τὰ ὑπαίθρια θέατρα τῆς Ἑλλάδας (διδασκ. διατριβή)	» 534
Μανώλη Πράτσικα	: Ὁ Ἄβελ καὶ ὁ Κάϊν διαμαρτύρονται (θεατρικὸ)	» 538
Στ. Ντόμαλη	: Ἀναλαμπὴ μνήμης (ποίημα)	» 548
ΤΙΑ	: Ἄτιτλο (διήγημα)	» 549
Φωκίωνα Ι. Καψάλη	: Ἀσπραγγελοῦσα (ποίημα)	» 553
Μάνθου Σκαργιώτη	: Ὁ Ἄσιος (ποίημα)	» 555
Γ. Γεωργάκη	: Ἐπιτηδεύσεις - Ἀθλιότητα - Παραλληλίες (ποίηματα)	» 556
Γ. Θ. Παπαγεωργίου	: «Ἀθηναίων» (χρονικὸ)	» 557
Ἄλεξ. Π. Μυριάλλη	: Ἡ Εἴσοδος καὶ τὸ Ἀέτωμα (ποίημα)	» 562
Λεφτέρη Β. Τζόκα	: «Ἐρωτας» (ποίημα)	» 565
Τάσου Κανάτη	: Ἡ ἱστορία ἐνὸς πορτραίτου (ποίημα)	» 566
Γ. Γεωργάκη	: Μεταβολὴ τῶν πραγμάτων (ποίημα)	» 567
Νίκου Β. Καρατζένη	: Ματωμένη Μνήμη (ποίημα)	» 567
Ρούλας Παπαδημητρίου	: Μιὰ ἡρώϊδα τῆς Ἀρμενίας (διήγημα)	» 568
Ἀντώνη Χρ. Περδικούλη	: Μικρὸς Αὐγουστος - Μουσικὴ (ποίηματα)	» 577
Θωμᾶ Ψύρρα	: Βαρδιάνος στὰ σπέρκα (δοκίμιο)	» 578
Μαριν Σορέσκου (μετ. Μ. Μαρινέσκου - Χύμου)	: Λαοκόων - Λογιστικὴ (ποίηματα)	» 582
Ν. Στ. Δημητρακόπουλου	: Πολυπύκραντη προσδοκία (ποίημα)	» 583
Δημοσθ. Κόκκινου	: Τὸ Δελφικὸ ἰδεώδες (δοκίμιο)	» 584
ΝΕΖΟ BONVENTRE (μετ. Φ. Δέλφης)	: Μαδριγάλι - Δύο πεύκα (ποίηματα)	» 588
J. R. JIMENEZ (μετ. Ν. Σπάνια):	: Τέσσερα ποιήματα	» 589
Γ. Παπαστάμου	: Ὁ ἀνεμόμυλος τοῦ θανάτου (διήγημα)	» 590
Γιάννη Κατσιγάρη	: Προσδοκίες (ποίημα)	» 591
Δημ. Χρ. Μπισοριάνη	: Τὴν Κυριακὴν (διήγημα)	» 592
Ὀρφέα Παρασάδρη	: Καινούργιος ρυθμὸς σὲ παλιὸ σκοπὸ (ποίημα)	» 595
Γιαννιώτισσας	: Προσευχὴ γιὰ τὴν εἰρήνην (ποίημα)	» 596
Τ. Κουτσογιαννοπούλου	: Ἄλλη — Χρέος (ποίηματα)	» 597
Κύπριας Μητέρας	: Μήνυμα Μητέρας	» 598
Νίκου Α. Τέντα	: Παιδίον νέον (ποίημα)	» 599
Σαράντου Παυλέα	: Οἱ χρυσοὶ Μέδιμοι (ποίημα)	» 599
Ρωζάνης Παυλέα	: Σιωπὴ (ποίημα)	» 599
Ἥλια Κ. Ζάχου	: Ἐπιστολὴ (ποίημα)	» 600

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ: Σ η μ ε ι ὶ μ α τ α: Ὀμαδικὸ μνημόσυνο (Γ. Πολιτάχης). — Διεθνὲς συμπόσιον ἑλληνικῆς μουσικῆς (Αρ. Παν. Βαρέλλης). — Ἡ ἐφημερίδα «Ἠπειρωτικὸς Ἀγὼν» (Δ. Κόκκινου). — Τιμητικὸς σὺνδρομὸς («Η.Ε.»). — Ἀθλητισμὸς καὶ ἦθος (Ἄρσ. Γεροντιοῦ). — Ἐπιστολὴς. — Πνευματικὰ γεγονότα. — Κριτικὴ τοῦ βιβλίου. — Βιβλία καὶ περιοδικὰ πού λάβαμε. Σ υ ν ε ρ γ α τ ε ς τ οῦ Ἀ Ε' τ ό μ ο υ. — Π ε ρ ι ε χ ό μ ε ν α τ οῦ Ἀ Ε' τ ό μ ο υ. —

ἩΠΕΙΡΩΤΙΚῆ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΛΕ' ♦ ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ - ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1986 ♦ ΤΕΥΧΗ 414 - 415 - 416

ΠΑΝΟΥ ΔΗΜ. ΤΖΙΟΒΑ

Ἡ Νεώτερη Πολιτική Ἱστορία τῶν Ἰωαννίνων*

(Ἡ Κατάργηση τοῦ Θεσμοῦ Γεννημα καὶ Θρεμμα
στὴν Χριστιανικὴ Κοινότητα τῶν Ἰωαννίνων στὰ
1908—1909 καὶ ἡ Διοίκηση τῆς Πόλης καὶ τῆς Ἐπαρ-
χίας τὶς Παραμονὲς τῆς Ἀπελευθέρωσης τῆς
1909—1913)

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ε Ν Α Τ Ο

Ἡ Ἐκλογή τῶν Ἐπιτροπείων τῶν Κοινοτήτων

Α' Κοινότητα — Κοινοτικά ἀγαθὰ

Οἱ κοινότητες εἶναι πανάρχαιος θεσμός, τὸν ὁποῖο δημιούργησε ὁ ἄνθρωπος γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ λύνει τὰ μικρὰ καὶ μεγάλα προβλήματα του καὶ ν' ἀντιμετωπίζει καλύτερα τοὺς κινδύνους πού τὸν περιέβαλαν. Ὅσοσο, παρὰ τὰ τόσα πού ἔχουν γραφεῖ γιὰ τὶς κοινότητες, ὁ θεσμός παρουσιάζει δυσκολίες στὴν ἔρευνα.¹

Γιὰ τὸν κοινοτικὸ θεσμό οἱ γνώμες τῶν εἰδικῶν εἶναι πολλὲς καὶ πολλοί, ἐκτιμώντας ὑπερβολικὰ τὸ ρόλο τους, ὑποστηρίζουν ὅτι ὁ θεσμός ἐμφανίστηκε μόνο στὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας καὶ ἡ αἰτία πού τὸν δημιούργησε ἦταν ἡ εἰσπραξία τῶν φόρων.² Ἄλλοι θεωροῦν τὸν κοινοτικὸ θεσμό σὰν τοὺς δημοτικούς ὀργανισμοὺς τοῦ Βυζαντίου, οἱ ὁποῖοι φάνηκαν στὰ χρόνια τῆς μακεδονικῆς δυναστείας (867 - 1056), ἀλλὰ δὲν βρίσκουν ὁμοιότητες μὲ τὰ κοινὰ τῆς ἑλληνικῆς καὶ ρωμαϊκῆς ἐποχῆς καὶ ὑποστηρίζουν ὅτι ὁ θεσμός δημιουργήθηκε ἀπὸ τοπικὴ ἀνάγκη καὶ ὅτι παρουσιάζει μεγάλη ποικιλία μορφῶν.³ Πιο σωστὴ εἶναι ἡ ἄποψη τοῦ Κώστα Παπαρηγόπουλου, πού θεωρεῖ τὸν κοινοτικὸ θεσμό σὰν ἱστορικὴ συνέχεια τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ σὰν γνήσιο προῖον τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ χρονολογικὰ τὸν τοποθετεῖ στὴν 10ῃ ἑκατονταετηρίδα, στὴ νεαρὰ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογέννητου (974) καὶ τοῦ Ρωμανοῦ καὶ τοῦ δίνει τὸ ὄνομα «ὄμας χωρίου καὶ μητροκομίας».⁴ Τὴν ἄποψη τοῦ Παπαρηγόπουλου τὴν ἀποδεικνύει, κατὰ κάποιον τρόπο, ὁ βυζαντινολόγος Brèchier, πού στὴν πορεία τοῦ κοινοτικοῦ θεσμοῦ διακρίνει τρεῖς φάσεις. Στὴν πρώτη, μὲ τὴν παράδοση τοῦ ἀρ-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγούμενου, σελ. 329.

χάιου κοινού, πού συνεχίστηκε ως τόν 7ον αιώνα μέ προσαρμογή στην 'Ανατολή, ένῶ στή δύση χάθηκε μέ τήν εγκατάσταση τῶν γερμανικῶν φυλῶν καί τήν καταστροφή τοῦ ἐμπορίου καί τῶν πόλεων. Στή δεύτερη φάση, γράφει πῶς, μέ τίς ἐπιθέσεις καί τίς ἐπιδρομές τῶν 'Αράβων, Σλάβων, 'Αβάρων καί Βουλγάρων, ὑποχώρησε ὁ κοινοτικός θεσμός, χωρίς νά ἐξαφανιστεῖ καί παρὰ τή γνωστή διαταγή «Νεαρά» τοῦ Λέοντα τοῦ Σοφοῦ καί στήν τρίτη φάση (12ος - 15ος αἰώνας) ὑπάρχει νέα ἀγροτική ἀριστοκρατία, ἡ ὁποία ἐξασθένιζε τήν κεντρική ἐξουσία.⁵ Στήν τουρκική, τέλος, κατοχή ὁ κοινοτικός θεσμός ἀπόκτησε ἰδιαίτερη σημασία, γιατί στίς δύσκολες ἐκεῖνες ὥρες ὁ ραγιάς βοήθη τὸ στήριγμα στήν ομάδα τῶν ὁμοθρήσκων του, μέ ἀποτέλεσμα νά διατηρήσει τὰ ἥθη καί τὰ ἔθιμα, τήν παράδοση, τήν κοινή θρησκεία, τήν ἱστορία του⁶ καί, τέλος, νά προετοιμάσει τήν ἐθνική ἐπανάσταση γιά τήν ἀπελευθέρωση τῆς πατρίδας.⁷

Ἡ κάθε κοινότητα τῆς ἐπαρχίας τῶν Ἰωαννίνων, ἀποτελοῦνταν ἀπό «παντός ὀρθοδόξου χριστιανοῦ ὑπαγομένου εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καί ἐγκατεστημένου ἐν τῇ κοινότητι ἐπὶ συνεχῆ τετραετίαν ἢ ἐξασκοῦντος ἐπάγγελμά τι».⁸

Τὴν κοινότητα, στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας, τὴ διοικοῦσε μία τριμελής ἐπιτροπή, ἡ ἐφοροεπιτροπεία, πού ἐκλέγονταν, κάθε δύο χρόνια, «ὑπὸ τῶν ἀπαρτιζόντων τὴν κοινότητα μελῶν καί ἐχόντων τὰ ὑπὸ τοῦ παρόντος κανονισμοῦ ὀριζόμενα προσόντα».⁹ Ἡ ἐφοροεπιτροπεία διαχειρίζονταν τὰ κοινοτικά ἀγαθά, πού προέρχονταν ἀπὸ τίς χορηγίες τῶν ἐκκλησιῶν, ἀπὸ τὰ ἐνοίκια ἢ γεώμορα τῶν βακουφικῶν κτημάτων, ἀπὸ τίς δωρεές καί τὰ κληροδοτήματα.¹⁰

Β' Ἐκλογεῖς καί ἐκλέξιμοι - Προσόντα

Οἱ ἐκλογεῖς τῶν κοινοτήτων τῆς ἐπαρχίας ἔπρεπε νά ἔχουν ἡλικία 25 χρόνων καί οἱ ἐκλέξιμοι 30, νά εἶναι ὑπήκοοι 'Οθωμανοὶ «κατ' οὐδένα τρόπον ἐλεοδοτούμενοι καί φέροντες τὰ ἐν τῷ ἀρθρῷ 1 ὀριζόμενα προσόντα». Ἐκτός ἀπὸ τὰ παραπάνω βασικά προσόντα, μόνο αὐτοὶ πού ἔμεναν συνέχεια στήν κοινότητα ἦταν ἐκλέξιμοι ἢ τουλάχιστο οἱ δύο ἀπὸ τοὺς ὑποψηφίους ἔπρεπε νά μένουν συνέχεια στήν κοινότητα καί ὁ τρίτος «δύναται νά διαμένῃ ἐν Ἰωαννίνοις».¹¹

Ἀποκλείονταν ἀπὸ τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν καί ἐκλέγεσθαι ὅσοι πολῖτες εἶχαν κηρυχτεῖ σὲ κατάσταση πτώχευσης, μέχρι τὴν ἀποκατάστασή τους,¹² ὅσοι μετεῖχαν στη διοίκηση ἄλλων κοινοτήτων, εἴτε σὰν ἐκλογεῖς εἴτε σὰν ἐκλέξιμοι,¹³ καθὼς καί οἱ ἔμμισθοι ὑπάλληλοι τῆς κοινότητας.¹⁴ Ἀκόμη ἀποκλείονταν «οἱ ὑπὸ δικαστικὴν ἀπαγόρευσιν»,¹⁵ αὐτοὶ πού εἶχαν ἐκκρεμίες καί ἀνεξέλεγκτους λογαριασμοὺς ὁποιοδήποτε ἀγαθοεργοῦ καταστήματος ἢ ἐκκλησίας ὁποιασδήποτε κοινότητας, αὐτοὶ πού ἐλεοδοτοῦνταν μέ ὁποιοδήποτε τρόπο¹⁶ καί αὐτοὶ πού κρατοῦσαν βιβλία, ἔγγραφα καί διάφορα ἄλλα δικόγραφα ὁποιοδήποτε ἀγαθοεργοῦ καταστήματος ἢ ἐκκλησίας ὁποιασδήποτε κοινότητας.¹⁷

Ἐκτός ἀπὸ τίς παραπάνω περιπτώσεις, ἀποκλείονταν ἀπὸ τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν καί ἐκλέγεσθαι, α) οἱ πολῖτες πού χρωστοῦσαν ἐνοίκια, σὰν ἐνοικιαστῆς τῶν κοινοτικῶν κτημάτων, ἢ οἱ ἐγγυητῆς τῶν γραμματίων, β) ὅσοι χρωστοῦσαν γεώμορα βακουφικά, ἐκτός ἂν πλήρωναν τὰ καθυστερημένα πρὶν ἀπὸ τὴ σύνταξη τοῦ ὀριστικοῦ ἐκλογικοῦ καταλόγου,¹⁸ γ) τὰ παιδιά τῶν ἐλεοδοτουμένων γονέων καί ὁ πατέρας ἐνός ἢ περισσοτέρων ἐλεοδοτουμένων παιδιῶν ἂν ζοῦσε μέ αὐτά, ὁ σύζυγος τῆς ἐλεοδοτουμένης συζύγου, οἱ «ἐν κοινοκτημοσύνη συζῶντες ἀδελφοὶ ἂν εἰς ἕξ αὐτῶν καθ' οἷονδήποτε τρόπον ἐλεοδοτεῖται»¹⁹ καί, τέλος, ἀπαγορεύονταν ἢ ἐκλογή δύο μελῶν ἀπὸ τὴν αὐτὴ οἰκογένεια σ' ἕνα καί μόνο σωματεῖο.²⁰

Ἡ μελέτη τοῦ ἀρχαικοῦ μας ὕλικου καί ἡ σύγκριση τῶν δύο ἀνέκδοτων

κανονισμῶν, μᾶς ἐπιτρέπει νὰ συμπεράνουμε, πὼς ἀνάμεσα στὴν πόλη καὶ στὶς κοινότητες τῆς ἐπαρχίας καμία διαφορὰ δὲν παρουσιάζεται, ὅσον ἀφορᾷ τὰ προσόντα τοῦ ἐκλέγειν καὶ ἐκλέγεσθαι. Κατὰ συνέπεια, ὁ κανονισμὸς τῆς ἐπαρχίας, στὴν παραπάνω περίπτωση, ἀντιγράφει τὰ ἄρθρα τοῦ κανονισμοῦ τῆς πόλης, ποὺ ἐκδόθηκε ἕνα χρόνον γρηγορότερα.

Γ' Ὁ ἐκλογικὸς κατάλογος — Ἡ ἐκλογή — Τὸ κύρος τῶν ἐκλογῶν

Οἱ διαφορὲς ἀνάμεσα στὴν πόλη καὶ τὴν ἐπαρχία ἐντοπίζονται α) στὸν τρόπο σύνταξης τοῦ ἐκλογικοῦ καταλόγου καὶ β) στὴν ἴδια τὴν ἐκλογή καὶ στὸ κύρος τῆς, ποὺ τὸ ἀποφάσισε ἡ ἐνιαία δημογεροντία.²¹

Τὴν πρώτη τοῦ μήνα Δεκεμβρίου, κάθε δευτέρου χρόνου καὶ ὕστερα ἀπὸ διαταγὴ τῆς ἐνιαίας δημογεροντίας, γίνονταν ἡ σχετικὴ, γιὰ τὶς κοινοτικὲς ἐκλογές, προεργασία. Στὸ στάδιο αὐτό, ἡ ἐφοροεπιτροπεία, ποὺ ἀποσύρονταν ἀπὸ τὴ διοίκηση, ἐξέλεγε δύο ἄτομα, ἀπὸ τοὺς δικαιούχους πολίτες, οἱ ὅποιοι, μαζί μὲ τὸν ἱερέα καὶ τὸ Μουχτάρη, καθάρτιζαν τὸν ἐκλογικὸν κατάλογο τῶν δικαιούχων πολιτῶν.²² Ὁ κατάλογος αὐτὸς ἀνακοινώονταν, μὲ τοιχοκόλληση, στὸ νάρθηκα τῆς ἐκκλησίας, γιὰ μιὰ ὀλόκληρη ἐβδομάδα, στὴ διάρκεια τῆς ὁποίας ἦταν δυνατὸ νὰ ὑποβληθοῦν ἐνστάσεις. Οἱ ἐνστάσεις ὑποβάλλονταν στὸν ἱερέα καὶ αὐτὸς τὶς εἰσήγαγε γιὰ συζήτηση στὴν ἐπιτροπὴ τοῦ καταλόγου, ποὺ ἔπρεπε νὰ ἀποφασίσει, μέσα σὲ τρεῖς μέρες, γιὰ τὴν τύχη τους.²³

Μετὰ ἀπὸ τὴν ἐξέταση τῶν ἐνστάσεων, ἡ ἐπιτροπὴ ὑπέβαλλε, σὲ δύο ἀντίγραφα, μαζί μὲ τὶς ἐνστάσεις καὶ τὸν ἐκλογικὸν κατάλογο, μέχρι τὶς 15 τοῦ Δεκεμβρίου, στὴν ἐνιαία δημογεροντία, ποὺ τὶς ἐξέταξε ξανά, ἐπικύρωνε τὸν ὀριστικὸν ἐκλογικὸν κατάλογο καὶ ἀντίγραφόν του ἔστελνε στὸν ἱερέα τῆς κοινότητος «ἵνα ἐπὶ τῇ βάσει τούτου διενεργηθῶσιν αἱ ἐκλογαὶ τῶν ἐφοροεπιτρόπων».²⁴

Ἡ δημογεροντία, ἀκόμη, διαβίβαζε καὶ διαταγὴ στὴν κοινότητα, ἡ ὁποία διαβάζονταν στὴν ἐκκλησία. Ἡ διαταγὴ αὐτὴ καθόριζε ρητὰ τὴν ἡμέρα τῆς ἐκλογῆς καὶ τὸν εἰσηγητὴ, δηλαδὴ τὸν πρόεδρο τῆς ἐφορευτικῆς ἐπιτροπῆς. Ὁ τύπος τῆς διαταγῆς ἦταν στερεότυπος καὶ εἶναι ὁ παρακάτω:

«321 Κοινότης Φορτωσίου

Ἐπὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. πρωτ. 817 αἰτήσεως τοῦ ἱερέως καὶ τῶν κατοίκων τῆς κοινότητος Φορτωσίου αἰτούντων τὴν ἄμεσον διενέργειαν ἐκλογῆς ἐφοροεπιτρόπων καθὼς δὲν ὑπάρχουσι τοιοῦτοι, οἵτινες νὰ διορίσωσι τὸ προσωπικὸν τῶν σχολείων, ἀπεφασίσθη ἡ διενέργεια ἐκλογῆς ἐφοροεπιτρόπων τὴν 3ην παρόντος μηνὸς ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ ἐφημερίου τῆς Ἱερᾶς Ἐκκλησίας Περιβλέπτου Αἰδ. Οἰκονομοῦ Ἰωάννου ἐπ' ἀμοιβῇ λίρας Ὁθωμ. μιᾶς».²⁵

Ἡ ἐνιαία δημογεροντία ὅμως, εἶχε τὸ δικαίωμα, μὲ ἀνάλογη ἀπόφασή της, νὰ ματαιώσει τὶς ἐκλογές, ἂν τὰ κομματικὰ πάθη βρισκόνταν σὲ σημεῖο ἐπικίνδυνου. Πραγματικὰ, στὰ 1911, μὲ ἀπόφασή της, ματαίωσε τὶς κοινοτικὲς ἐκλογές τῆς κοινότητος τοῦ Περάματος Ἰωαννίνων, μὲ τὴν αἰτιολογία ὅτι εἶχαν ἐκδηλωθεῖ τὰ κομματικὰ μίσση σὲ βαθμὸ ἐπικίνδυνου, καὶ διόρισε ἐφοροεπιτροπεία ἐξ ὄφρικίου.²⁶

Ὁ διορισμὸς ἐξ ὄφρικίου ἦταν ἀποκλειστικὸν δικαίωμα τῆς δημογεροντίας. Οἱ διορισμοὶ αὐτοὶ ἦταν ἀναπόφευκτοι, στὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας, καὶ ἐπιβάλλονταν σὲ ἔκτακτες περιπτώσεις, γιὰ νὰ ἀποφεύγεται ἡ διαίρεση τῶν κατοίκων. Σὲ ἄλλες, τέλος, περιπτώσεις, τέτοιοι διορισμοὶ ἐπιβάλλονταν, ὅταν δὲν ὑπῆρχε σὲ μία κοινότητα ἐγκριμένος κανονισμὸς ἀπὸ τὰ πατριαρχεῖα, ποὺ νὰ διαγράφει τὸν τρόπο τῆς ἐκλογῆς καὶ τὴν διάρκειαν τῆς θτείας.²⁷

Ὁ πρόεδρος τῆς ἐφορευτικῆς ἐπιτροπῆς, ποὺ διορίζονταν μὲ ἀπόφαση τῆς

δημογεροντίας, τὴν ἡμέρα τῆς ἐκλογῆς «προσλαμβάνων καὶ δύο ἐκ τῶν εὐυπόληπτων ἐκλογέων τῆς κοινότητος ἀνὰ ἓνα ἕξ ἑκατέρας μερίδος (ἐὰν ὑπάρχωσι τοιαῦται) προβαίνει εἰς τὴν ἐκλογὴν ἐν τῷ σχολείῳ τῆς κοινότητος».²⁸

Ἡ ἐκλογὴ ἀρχίζει μὲ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου καὶ τέλειωνε τὸ μεσημέρι· ξανάρχιζε τὴν ὀγδόη καὶ διαρκοῦσε μέχρι τὴν δωδεκάτη νυκτερινὴ ὥρα. Ἡ ἐκλογὴ, ὅπως καὶ στὴν πόλη ἔτσι καὶ στὶς κοινότητες, γίνονταν μὲ ψηφοδέλτια, ποὺ ἔγραφαν τὰ ὀνόματα τῶν ὑποψηφίων, ἤτοι δύο ἐφοροεπιτρόπων καὶ ἑνὸς ταμῖα. Ὁ δικαιοῦχος πολίτης εἶχε δικαίωμα νὰ ψηφίσει ἀπὸ ἓνα καὶ μέχρι τρία ἄτομα, ριχνοντας αὐτοπροσώπως, «μὴ ἐπιτρεπομένης τῆς ψηφοφορίας δι' ἄλλον ἐντὸς κλειστοῦ φακέλλου», τὸ ψηφοδέλτιο στὴν κάλπη, ἀφοῦ προηγούμενα ἐξετάζονταν ἡ ταυτότητά του καὶ γράφονταν τὸ ὄνομά του στὸν κατάλογο.²⁹

Μετὰ ἀπὸ τὸ τέλος τῆς ἐκλογῆς ἀποσφραγίζονταν ἡ κάλπη καὶ ἀρχίζει ἡ διαλογὴ τῶν ψήφων κἄξ ὧν ἀναδεικνύεται ἡ ἐφοροεπιτροπεία κατὰ πλειονοψηφίαν μὴ λαμβανομένου ὑπ' ὄψει τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ψηφοφορησάντων, συντάσσεται ἐπὶ τούτῳ πρακτικόν, ἐν ᾧ ἐγγράφονται τὰ ὀνόματα τῶν τε ἐπιτυχόντων καὶ ἐπιλαχόντων καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ψήφων, ὧν ἔτυχε ἕκαστος καὶ ἀποστέλλεται τοῦτο μετὰ τῶν ψηφοδελτίων τευθεμένων ἐντὸς πανίου ἐσφραγισμένου ἕξωθεν ἀσφαλῶς εἰς τὴν ἐνιαίαν διοικητικὴν δημογεροντίαν, ἣτις ἀποφασίζει περὶ τοῦ κύρους τῆς ἐκλογῆς».³⁰

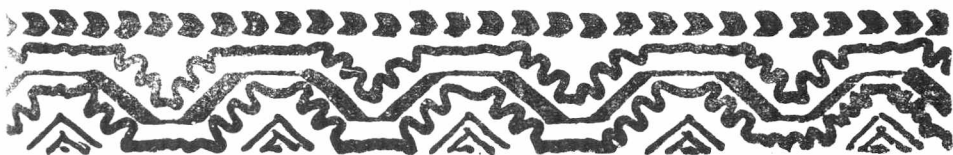
Μόλις ὁ ἐκλογικὸς φάκελλος ἔφτανε στὸ γραφεῖο τῆς δημογεροντίας, παραλαμβάνονταν ἀπὸ τὸ γραμματέα καὶ γράφονταν ἡ ὑπόθεση στὸ πινάκιο τῶν ὑποθέσεων, ποὺ θὰ ἐξετάζε ἡ δημογεροντία, στὴν ἀμέσως ἐπόμενη συνεδριάσῃ της. Ἡ ἀπόφαση, γιὰ τὸ κύρος καὶ τὴν ἐγκυρότητα τῆς ἐκλογῆς, καταχωροῦνταν, ὑποχρεωτικά, στὸ βιβλίο τῶν ἀποφάσεων τῆς δημογεροντίας καὶ τότε καὶ μόνο, οἱ ἐπιτυχόντες ἀναλαμβάναν τὰ καθήκοντά τους.³¹

Μόνο μὲ τὴν ἐπικύρωση τῆς δημογεροντίας γίνονταν ὀριστικὴ καὶ τελεσιδικὴ ἡ ἐκλογὴ τῶν ἐφοροεπιτρόπων, ποὺ σ' αὐτὴ οὐσιαστικά καί, σύμφωνα μὲ τὸ ἀρθρο 3 τοῦ ἐπαρχιακοῦ κανονισμοῦ, ἦταν ὑπεύθυνοι καὶ ὑπόλογοι.³²

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΕΝΑΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

1. Βλ. Ἐπιθεώρηση τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, περ. Β', ἔτος Θ' (1930), σ. 136 πρὸς Ν. Πανταζόπουλου, Ἐλλήνων συσσωματώσεις κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν, Ἀθήναι 1958, σ. 5 κ.έ.
2. Βλ. D. Urquhart, La Turquie. Ses ressources, son organisation municipale, son commerce, traduit de l'anglais par X. Raiymond, τόμ. Β, Première partie, Paris 1836, σ. 37 κ.έ. πρὸς Π. Ἀργυροπούλου, Ἡ δημοτικὴ διοίκηση ἐν Ἑλλάδι, Ἀθήναι 1859, τόμος Α, σ. 26, Ν. Φιλάρετου, Πολιτεία καὶ Κοινότητες, κοινὰ καὶ ὁμοσπονδία, Ἀθήναι 1902, σ. 39, Γ. Φίνλειϋ, Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἑλλ. μετάφ. Ἀθήναι, 1953, τόμος Ι, σ. 50.
3. Βλ. Ν. Μοσχοβάκη, Τὸ ἐν Ἑλλάδι δημόσιον δίκαιον ἐπὶ Τουρκοκρατίας, Ἀθήναι 1982, σ. 73 κ.έ.
4. Βλ. Κ. Παπαρηγοπούλου, Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, Ἀθήναι 1885, τόμος 7, σ. 256.
5. Βλ. L. Brèhier, Les institutions de l'empire byzantine, Paris 1949, τόμ. 1, σ. 203.
6. Βλ. Ἄρ. Βρεκόση, Ἡ συνθήκη τῆς 21ης Μαρτίου 1800 καὶ τὰ προνόμια τῶν Ἡπειρωτικῶν πόλεων Πρεβέζης, Πάργας, Βόνιτσας καὶ Βουθρωτοῦ, περιοδικὸ Ἡπειρωτικὰ Χρονικά, τ. 3 (1928), σ. 279 πρὸς Νικ. Γ. Ζιάγκου, Τουρκοκρατούμενη Ἡπειρος, Ἀθήνα 1974, σ. 164.
7. Βλ. Δ. Βικέλα, Ἡ Ἑλλάς πρὶν τὸ 1821, Ἀθήναι 1884, σ. 15 κ.έ.
8. Βλ. Ἀρχεῖο συγγραφέα, ἀρθρο 1 κανονισμοῦ ἐπαρχίας Ἰωαννίνων τοῦ 1909.

9. Βλ. τὸ ἄρθρο 2 τοῦ κανονισμοῦ τῆς ἐπαρχίας Ἰωαννίνων τοῦ 1909.
10. Βλ. τὸ ἄρθρο 5 τοῦ κανονισμοῦ τῆς ἐπαρχίας Ἰωαννίνων τοῦ 1909.
11. Βλ. τὸ ἄρθρο 5 τοῦ κανονισμοῦ τῆς ἐπαρχίας Ἰωαννίνων τοῦ 1909.
12. Βλ. τὸ ἄρθρο 7 παρ. Α τοῦ ἐπαρχιακοῦ κανονισμοῦ τοῦ 1909.
13. Βλ. τὸ ἄρθρο 7 παρ. Β τοῦ ἐπαρχιακοῦ κανονισμοῦ τοῦ 1909.
14. Βλ. τὸ ἄρθρο 7 παρ. Γ τοῦ ἐπαρχιακοῦ κανονισμοῦ τοῦ 1909.
15. Βλ. τὸ ἄρθρο 7 παρ. Δ τοῦ ἐπαρχιακοῦ κανονισμοῦ τοῦ 1909.
16. Βλ. τὸ ἄρθρο 7 παρ. Ε τοῦ ἐπαρχιακοῦ κανονισμοῦ τοῦ 1909.
17. Βλ. τὸ ἄρθρο 7 παρ. ΣΤ τοῦ ἐπαρχιακοῦ κανονισμοῦ τοῦ 1909.
18. Βλ. τὸ ἄρθρο 8 τοῦ ἐπαρχιακοῦ κανονισμοῦ τοῦ 1909.
19. Βλ. τὸ ἄρθρο 9 τοῦ ἐπαρχιακοῦ κανονισμοῦ τοῦ 1909.
20. Βλ. τὸ ἄρθρο 10 τοῦ ἐπαρχιακοῦ κανονισμοῦ τοῦ 1909.
21. Βλ. Πάνου Δημ. Τζιόβα, Ἡ ἐνιαία δημογεροντία Ἰωαννίνων, περιοδικὸ Ἑπειρωτικὴ Ἑστία, ἔτος 1979, σ. 12 ἀριθ. ἀποφ. 272.
22. Βλ. Πάνου Δημ. Τζιόβα, ὁ. π., ἔτος 1980, σ. 825, ἀριθ. ἀποφ. 518. Σὲ περίπτωσι πού στήν κοινότητα ὑπῆρχαν περισσότεροι ἱερεῖς, στήν ἐπιτροπὴ τῆς σύνταξης τοῦ ἐκλογικοῦ καταλόγου μετέχει «ὁ προηγούμενος τῇ τάξει εἴτε λόγῳ βαθμοῦ εἴτε λόγῳ ἡλικίας». Βλ. καὶ τὸ ἄρθρο 11 τοῦ ἐπαρχιακοῦ κανονισμοῦ τοῦ 1909.
23. Βλ. τὸ ὑπ' ἀριθ. 11 ἄρθρο τοῦ ἐπαρχιακοῦ κανονισμοῦ τοῦ 1909.
24. Βλ. τὸ ἄρθρο 11 τοῦ ἐπαρχιακοῦ κανονισμοῦ τοῦ 1909.
25. Βλ. Πάνου Δημ. Τζιόβα, ὁ. π., ἔτος 1979, σ. 624.
26. Βλ. Πάνου Δημ. Τζιόβα, 169 ἀνέκδοτες ἀποφάσεις τῆς ἐνιαίας δημογεροντίας Ἰωαννίνων, ἔφ. Ἑπειρωτικὸς Ἀγών, φύλλο 13993/10 - 11 - 1978.
27. Βλ. Πάνου Δημ. Τζιόβα, «Η.Ε.», ἔτος 1979, σ. 403.
28. Βλ. τὸ ἄρθρο 13 τοῦ ἐπαρχιακοῦ κανονισμοῦ τοῦ 1909.
29. Βλ. τὸ ἄρθρο 14 τοῦ ἐπαρχιακοῦ κανονισμοῦ τοῦ 1909.
30. Ὁ τύπος τῆς ἐπικύρωσις τοῦ ἐκλογικοῦ ἦταν ὁ ἑξῆς: «344 ΕΚΛΟΓΙΚΟΝ ΛΑΪΣΤΗΣ ἐνεκρίθη ἡ ἐπικύρωσις τοῦ ὑπὸ χρονολ. 3 Ἰουλίου ἐν ἔτος (1911) ἐκλογικοῦ τῆς κοινότητος Λαΐστης διὰ τοῦ ὁποῦ ἐκλέγονται ἐφοροεπίτροποι οἱ Ζήσης Ματζιάρης, Μαργαρίτης Πολυχρονίου καὶ Νικόλαος Παπᾶ - Ἀθανασίου καὶ ταμίαις». Βλ. Πάνου Δημ. Τζιόβα, ὁ. π., ἔτος 1979, σ. 633.
31. Βλ. τὸ ἄρθρο 15 τοῦ ἐπαρχιακοῦ κανονισμοῦ τοῦ 1909. Σὲ περίπτωσι ἰσοψηφίας γίνονταν κλήρωσις ἀπὸ τὴν δημογεροντία καὶ μετ' ἐγγραφὸς τῆς γίνονταν γνωστὴ ἡ ἐκλογὴ στὸν ἐπιτυχόντα.
32. Βλ. τὸ ἄρθρο 3 τοῦ ἐπαρχιακοῦ κανονισμοῦ τοῦ 1909 πού ρητὰ γράφει: «Ἡ ἐφοροεπιτροπεία τυγχάνει ὑπόλογος καὶ υπεύθυνος διὰ τὴν διαχείρισιν τῶν κοινῶν ἀγαθῶν εἰς τὴν Ἑνιαίαν δημογεροντίαν τῆς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων».

Ἄρχιμ. ΦΙΛΑΡΕΤΟΥ ΑΠ. ΒΙΤΑΛΗ

Ἱεροκήρυκος - Συγγραφέως

ΟΙ ΕΛΕΟΘΕΤΑΙ ΤΗΣ ΠΡΕΒΕΖΗΣ*

β) ΤΑ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΛΕΟΘΕΤΩΝ

1. "Όταν ἀναγινώσκη τις τὰς διαθήκας τῶν ὑπερόχων αὐτῶν πολιτῶν καὶ Χριστιανῶν τῆς Πρεβέζης αἰσθάνεται ζωηρῶς τὴν εὐωδίαν, κατ' ἀρχὴν, τῆς μεγάλῃς των εὐσεβείας. Ἦσαν ὅλοι θερμοὶ καὶ συνειδητοὶ ὀρθόδοξοι χριστιανοί. Φαίνεται καὶ σαφῶς ἀποδεικνύεται, ὅτι οὗτοι, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐπιγείου ζωῆς των, διετήρουν στενὸν σύνδεσμον μὲ τὴν κοινὴν Μητέρα Ἑλληνορθόδοξον Ἐκκλησίαν μας, διὰ τῆς μυστηριακῆς ζωῆς. Ἡ καρδιά των ἐφλέγετο ἐξ ἀγάπῃς πρὸς τὸν Κύριον. Καὶ διὰ τοῦτο εἶχον πάντοτε ἔνθεον τὸν ζῆλον γὰ πράττουσαν τὰ ἔργα τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς χριστιανικῆς ἀγάπῃς. Καὶ γὰρ συμπάριστανται ὡς συνεργοὶ εἰς τὸ τόσον εὐεργετικὸν καὶ σωτήριον ἔργον τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.

Οἱ ἐνοριακοὶ Ναοὶ τῆς πόλεως Πρεβέζης, αἱ εὐαγεῖς Μοναὶ τῆς περιφερείας τῆς, μεταξὺ τῶν ὁποίων δεσπόζει ἡ ἱστορικὴ τοιαύτη τοῦ θρυλικοῦ Ζαλόγγου, αἱ ὁποῖαι ἅπασαι προσέφερον ὑψίστας ὠφελείας εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς — θρησκευτικούς, ἔθνικούς, φιλανθρωπικούς, πολιτιστικούς — ἐξυπηρέτησαν τὴν Πατρίδα καὶ τὴν Κοινωνίαν, ἐγνώρισαν τοὺς πλείστους τῶν μνημονευθέντων Ἑλεοθετῶν καὶ εὐεργετῶν, ὡς δωρητὰς των, ὡς φροντιστὰς καὶ ὑποστηρικτὰς τῶν δικαίων τους, ὡς ἀγρόπνους φρουροὺς των. Πολλοὶ διετέλεσαν μέλη τῆς ἐκκλησιαστικῆς παρὰ τῇ Ἱ. Μητροπόλει Δημογεροντίας, εἰργάσθησαν ἀμισθεὶ καὶ ἐπέδειξαν ἐμπράκτως τὸν πλοῦτον τῶν εὐσεβῶν συναισθημάτων των ἔναντι τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ πληρώματος αὐτῆς.

Πάντες οὗτοι ἐπίστευον θαύτατα εἰς τὸ ἀθροῦδος ἐπιτελούμεγον αἰεποτε σπουδαϊότερον ἔργον Ναῶν καὶ Μονῶν τῆς ἐπαρχίας ἀπὸ τε θρησκευτικῆς, ἔθνικῆς καὶ κοινωνικῆς ἐπόψεως. Δι' αὐτὸ καὶ ἔτρεφον πάντοτε ἀπεριόριστον εὐλάβειαν καὶ ἐμπιστοσύνην πρὸς τὰ ἱερὰ ταῦτα Καθιδρύματα. Καὶ ἐξεδήλουν ἀγάπην καὶ ἀμέριστον δι' αὐτὰ ἐνδιαφέρον. Καὶ αὐτὸν τὸν συναισθηματισμὸν των ἀπεικόνισαν τελικῶς καὶ εἰς τὰς διαθήκας των. Δηλ. μὲ ὅλην των τὴν εὐχαρίστησιν ἀφήκαν χρήματα ἢ κτήματα ἢ ἐλαιόδενδρα ἢ τὴν οἰκίαν των ἢ τὸ ἐργαστήριόν των εἰς τὴν Μητέρα Ἐκκλησίαν. Διετύπωσαν μάλιστα καὶ τινα ἐπιθυμίαν των ἦτοι: Ἐζήτησαν γ' ἀνάβη ἀκοίμητος κανδήλα εἰς τὸν ὄν προέκριναν Ναόν, συνήθως τῆς ἐνορίας των ἢ ἠξίωσαν γὰ τελεῖται κατ' ἔτος μνημόσυνον ἱερὸν εἰς αὐτὸν ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς αὐτῶν καὶ τῶν γονέων των.

Εἰδικώτερον ὅμως δέον ἐνταῦθα γ' ἀναφερθῆ ἡ περίπτωσις τοῦ Ἱερέως Παν. Τζουράκη, ὁ ὁποῖος ἐκέκμητο τὸν Ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου Χρυσοστόμου εἰς τὴν Πρέβεζαν. Διὰ τῆς διαθήκῃς του τὸν προσέφερε ὡς δωρεὰ εἰς τὴν ἐνορίαν πρὸς θρησκευτικὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀδελφῶν Χριστιανῶν. Τὸν εἰρημῶνον Ναὸν εἶχε δι' ἐξόδων του ριζικῶς ἀνακαινήσει, διότι «καθ' ἣν ἐποχὴν κατεστράφη ἡ πόλις αὕτη, ὅταν δηλ. μετέβη ἐκ τῆς Γαλλικῆς Ἀρχῆς εἰς ἐκείνην τῶν Ὀθωμανῶν, ἐχάλασε διόλου ὁ Ναὸς οὗτος, ὥστε ἔμειναν οἱ τέσσαρες τοῖχοι». Παραδόξως, μετέπειτα ὑπέστη σοβαροτάτας ζημίας εἴτε ἐκ σεισμῶν εἴτε ἐξ ἄλλης τινὸς αἰτίας, ἕνεκα δ' αὐ-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τόμου, σελ. 331.

τοῦ ὁ Σπυρίδων Καραμάνης εἰς τὴν διαθήκην του (15.4.1868) ἐκκληροδότησε «τέσσαρα ἐλαιότοποια καλῶς δουλευμένα» μὲ 400 περίπου ἐλαιόδενδρα καὶ «ἓνα χωράφι», διὰ τὰ ἐκποιηθῶν καὶ τοκισθῶν — ὡς ἔγραφεν — «ἕως ὅτου φθάσῃ καὶ ἀναβῆ τὸ κεφάλαιον ἀρκετὸν καὶ ἀνακτασθῆ ἕκ θεμελίω ἢ γειτονικῆ μου ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου». Καὶ ἐπραγματοποιήθη, δεθαίως, ἡ εὐσεβὴς αὕτη θέλησις τοῦ ἀειμνήστου Καραμάνη, καίτοι ὑπῆρξε καὶ κάποια περιπέτεια εἰς τὴν περιουσίαν του ταύτην, ὁ δὲ καταχραστής λαϊκός, μετὰ τὴν παρὰ τῆς Δημογεροντίας κατάσχεσιν τῆς ἰδικῆς του ἀκινήτου περιουσίας, ἠτύοκτόνησεν ἐξ ἀπελπισίας ἐντὸς τοῦ μητροπολιτικοῦ μεγάρου (1904). Ὅμως ὁ πολυπαθὴς Ναὸς ἐκ τῶν βομβαρδισμῶν τοῦ 1941 κατεστράφη καὶ πάλιν. Ἐπὶ πολλὰ ἔτη παρέμενεν ἐρείπιον μέχρις οὗ, προνοαία τοῦ οἰκείου Ἱεράρχου Νικοπόλεως Στυλιανοῦ, ἐπιμελεία τῶν Ἱερέων Ἀντωνίου Κουλούρη καὶ Παναγιώτου Σκανδάλη, ὡς καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπιτρόπων — ἀναφέρω ὀνομαστικῶς τὸν ἀκούραστον καὶ θεριουργὸν Χρῆστον Παπᾶν — μὲ τὰς συνδρομὰς τῶν εὐλαθῶν Χριστιανῶν, ἐπανοικοδομήθη καὶ ἐξωραίσθη. Καὶ ἤδη ἀποτελεῖ λαμπρότατον κόσμημα τῆς πόλεως Πρεβέζης. Εἰς τὸ ἐσωτερικόν του, ἄνωθεν τοῦ ἐπιτροπικοῦ, ἀναγινώσκει πᾶς εἰσερχόμενος ἐπὶ ἐντοιχισμένης μαρμαρίνης πλακῶς τὰ ὀνόματα ταῦτα τῶν μεγάλων Εὐεργετῶν καὶ Δωρητῶν του:

«Μητροπολίτης Νικοπόλεως Στυλιανὸς
Κλωντζάρης Ἰωάννης
Καράμπελας Νικόλαος
Ποταμιάνος Ἀναστάσιος
Χάρος Ἀθανάσιος
Τσαντούλας Χριστοφόρος
Κωστούλας Νικόλαος
Μποντίνας Ἀδελφοί
Ἀλφαντάκη Σαπφὼ
Παπαδούλης Ἡλίας
Ἰωαννίδης Σταῦρος
Μακρυγιώργης Γρηγόριος

Ἀξιοσημείωτον, ἐπίσης, παράδειγμα εὐσεβείας εἶναι ὁ μακαριστὸς Χριστόφορος Ροϊζος, ὁ ὁποῖος, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ κληροδότημα ποῦ κατέλειπε διὰ τοὺς πτωχοὺς, διετύπωσε ζωηράν τὴν ἐπιθυμίαν νὰ κατασκευασθῆ — ὡς καὶ ἐγένετο — εἰς τὸ κτήμα του, δλίγον ἔξωθεν τῆς πόλεως τὸ σημερινὸν χριστιανικὸν κοιμητήριον μὲ ἐντολήν νὰ κτισθῆ εἰς τὸ μέσον αὐτοῦ ναῦδριον τοῦ Ἁγίου Χριστοφύρου καὶ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης.

Συγκινητικῆ, ὡσαύτως, ἐκδήλωσις εὐλαθείας καὶ ἀγάπης πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ὑπῆρξε ἡ ἐνέργεια τοῦ αἰοιδίμου Ἀθανασίου Ἀθανασιάδου, Καγκελλαρίου - Συμβολαιογράφου τοῦ τότε ἐν Πρεβέζῃ Προξενείου τῆς Μ. Αὐτοκρατορικῆς Βρεττανίας.

Οὗτος, ἐπὶ εἰκοσαετίαν καὶ πλέον διετέλεσε Δημογέρων ἐπιφανῆς παρὰ τῇ Ἱ. Μητροπόλει. Αὐτὸς δὲ ἔγραψε ἰδιοχείρως εἰς τοὺς κώδικας αὐτῆς, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τὰς διαφόρους πράξεις, τὰ διάφορα γράμματα καὶ ἔγγραφα κλπ. Εἶχεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὑπηρετήσῃ καὶ ὡς Ἐπίτροπος τοῦ Ἱ. Ναοῦ Ἁγίου Νικολάου. Διὰ τοῦτο ἐपुरπολεῖτο ἡ καρδιά του ἐξ ἱεροῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἐξιδιασμένης ἀγάπης ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας, τὴν ὁποίαν ἐθλεπεν ἐθναρχεούσαν, στήριγμα καὶ ἐλπίδα τοῦ χειμαζομένου Λαοῦ.

Ἐγνεῦθεν εἰς τὴν διαθήκην του ἀφήκεν ὡς κληροδότημα ἀξιόλογον ποσὸν μὲ τὴν ρητὴν ἐντολήν ν' ἀξιοποιηθῆ καὶ ἀπὸ τοὺς τόκους του νὰ σπουδάζουν δύο πτωχοὶ μὲν, ἀλλ' εὐφρεῖς καὶ χρηστοίθεις νέοι ἐκ Πρεβέζης εἰς τὴν Θεοφάνειον Σχολὴν πρωτίστως καὶ κατόπιν Θεολογίαν, διατρεφόμενοι, ἐνδύμενοι καὶ ἄλλως ἐνισχυόμε-

νοι ἐξ αὐτοῦ. Ἔθετε ὁμως ὄρον οἱ τοιουτοτρόπως εὐεργετούμενοι ἐκ τοῦ κληροδοτή-
ματός του νὰ χειροτονηθοῦν ἐν καιρῷ Ἱερεῖς καὶ νὰ ὑπηρετήσουν ὀπωσδήποτε εἰς τὴν
Πρέβεζαν «ιερουργούντες, διδάσκοντες τὸν περιούσιον λαόν». Ἀξιοσημείωτον εἶναι
ὅτι προσέβλεπε, μετὰ τὴν χειροτονίαν των οἱ ἐν λόγω Ἱερεῖς νὰ λαμβάνουν ἐν πεντό-
λιρον ἰσοδία καθ' ἕκαστον μῆνα — τότε οἱ Ἱερεῖς δὲν εἶχον μισθόν — μετὰ τὴν πα-
ράκλησιν νὰ μνημονεύουν ἐπ' Ἐκκλησίᾳ αὐτὸν τε καὶ τὴν σύζυγόν του Ἀγγελικὴν.

Αὕτη, λοιπόν, ἦτο ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τῶν ἀειμνήστων ἐκεῖνων Ἐλεσοθετῶν τῆς
Πρεβέζης ἡ πρὸς τὴν Μητέρα Ἐκκλησίαν πηγαία ἀφοσίωσις, ἀγάπη, ἐμπιστοσύνη,
ἡ ζωσὰ εὐσέβεια καὶ ἐνεργὸς πρὸς τὸν Θεὸν πίστις, ἡ ὁποία δίχως ἄλλο ἐφρόνουν
ἀκραδάντως καὶ ἐπίστευον, ὅτι ἀποτελεῖ διὰ τὸ Ἔθνος μας τὴν μοναδικὴν δύναμιν,
τὴν πᾶσαν ἐπίδα του.

2. Ἡ φιλοπατρία. Εἶναι τὸ δεύτερον γνῶρισμα τῶν ἐξόχων αὐτῶν μορφῶν τῆς
Πρεβέζης. Ἀγαποῦν θερμῶς τὴν γενέτειράν των, ἀλλὰ καὶ τὴν μητέρα Πατρίδα, τὴν
Ἑλλάδα γενικώτερον. Τὸ πατριωτικὸν αἴσθημα τοὺς διαποτίζει βαθύτατα. Δὲν λη-
σιμονοῦν καθόλου τὸ Πλατωνικὸν ἀπόφθεγμα «μητρὸς τε καὶ πατρὸς καὶ τῶν ἄλλων
προγόνων ἀπάντων τιμιώτερον ἐστὶν ἡ Πατρίς καὶ σεμνότερον καὶ ἀγιώτερον». Ἐ-
πειδὴ δὲ ζοῦν κατὰ τὴν περίοδον τῆς συγνήης τουρκοκρατίας πάσχουν, ὑποφέρουν,
ποικιλοτρόπως τυραννοῦνται. Ἄλλ' αἰσιοδοξοῦν. Περιμένουν τὴν πολυπόθητον ἡμέ-
ραν τῆς γλυκυτάτης ἐλευθερίας. Μάλιστα, μετὰ τὸ 1827, βλέπουν ἔναντι τῆς Πρε-
βέζης μὲ δακρυσιμένα μάτια τὴν ἐλευθέραν Πατρίδα ἀντικρῦζουσαν εἰς τὸ Ἄκτιον νὰ
κυματίζει ὑπερήφανος ἡ γαλανόλευκος. Καὶ αἱ πτωχαὶ τῆς ἀναρριπιζοῦσαν διαρκῶς τοὺς
μυχαιτάτους πόθους καὶ τὴν νοσταλγίαν δι' ἐλευθερίαν καὶ αὐτῶν, τῆς ἰδίας πατρί-
δος των, τὸ συντομώτερον δυνατόν.

Βεβαίως ἀπελευθερωτικοὶ ἀγῶνες διεξήχθησαν κατὰ καιροῦς. Τῷ 1880 ἐν τμη-
μα τῆς Ἡπείρου, ἡ Ἄρτα, ἐλευθεροῦται. Τότε ἡ καρδία τῶν Πρεβεζαίων καὶ λοιπῶν
Ἡπειρωτῶν πονεῖ. Ἀλλὰ δὲν ἀποκαταδοκεῖ. Ἐλπίζει καὶ πιστεύει εἰς τὸν Θεόν. Θὰ
εὐλογῆσιν διὰ τὴν φθᾶσιν καὶ ἡ εὐλογημένη αὕτη ὥρα. Καὶ δὲν καθυστέρησε πολὺ.
Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1912, κατὰ χάριν Θεοῦ, ἐπραγματοποιήθη ὁ ἱερὸς αὐτὸς πόθος
καὶ ἡ Πρέβεζα ἀπηλευθερώθη.

Ἐντεῦθεν οἱ διακεκριμένοι οὔτοι φιλοπάτριδες Εὐαργέται τῆς Πρεβέζης μεγί-
στην εἶχον ἐπιθυμίαν, ἐν ζωῇ καὶ μετὰ θάνατον, νὰ βοηθήσουν τὸ ἔργον τῆς ἐθναρ-
χευοσύνης Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μας πρὸς ἴδρυσιν, λειτουργίαν καὶ συντήρησιν Σχο-
λείων. Καὶ τοῦτο, διότι κατενόουν πλήρως, ὅτι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὰ Σχολεῖα
τῆς σ' ἐν φρικτῇ δουλείᾳ τελούσας Ἑλληνες θὰ εὕρισκον ἀποκλειστικῶς τὰ μεγάλα
πνευματικὰ ἐφόδια διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἠδύναντο καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῆς φιλότατης
Πατρίδος ν' ἀνακτήσουν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἑλληνοχριστιανικὸν πολιτισμὸν ν' ἀναπτύξουν.

Τὴν ἀπόλυτον ἀνάγκην συστάσεως καὶ λειτουργίας Σχολείων ἀντιμετώπισεν εὐ-
θὺς ἐξ ἀρχῆς ἡ Ἐκκλησία πρὸς μόρφωσιν τῶν ἑλληνοπαίδων. Καὶ ἐπειδὴ προσέκρου-
εν εἰς τὴν ἀρνησιν τοῦ τυράννου, ἐχρησιμοποίησε κατ' ἀνάγκην τὸ «Κρυφὸ Σχολεῖο»
εἰς τοὺς νάρθηκας τῶν Μονῶν καὶ τῶν Ναῶν τῆς κατὰ τὰς ἀφεγγεῖς νύκτας. Τοῦτο
εἶναι ἱστορικὴ πραγματικότης καὶ ὄχι θρύλος! Μετέπειτα ἐξησφάλισε τὴν ἄδειαν
τοῦ δυνάστου. Ἄλλ' ἦσαν τεράστια αἱ δυσκολαὶ εἰς τὸ μορφωτικὸν καὶ ἐκπαιδευτι-
κὸν τοῦτο ἔργον, τὸ ὁποῖον ἀνέλαβεν ἐξ ὀλοκλήρου ἡ Ἐκκλησία.

Ὁ φλογερὸς Ἐθναπόστολος Κοσμάς εἰς τοῦτο πολλὴν κατέβαλε προσπάθειαν
καὶ πραγματικῶς ἐπέτυχε μέγαν ἄθλον.

Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1779 ἐπισκεφθεὶς τὴν Πρέβεζαν διεπίστωσε ὅτι καὶ αὕτη
ἔσπερειτο Σχολεῖον. Ἐντεῦθεν καὶ ἐκινήθη δραστηριῶς καὶ ἐπέτυχε τὴν ἴδρυσιν τοῦ
πρώτου τοιούτου, καθὼς βλέπομεν νὰ γράφη εἰς τὸ γράμμα του «Πρὸς τοὺς κατοίκους
Πρεβέζης»

Ἐγώ, ἀδελφοί μου, ὡς δούλος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἀνάξιος, περιερχόμενος καὶ διδάσκων τὸ κατὰ δύναμιν τοὺς χριστιανούς, ἦλθα καὶ ἐδῶ καὶ βλέποντας, ὅτι δὲν ἔχετε σχολεῖον, τοὺς ἐπαρακίνησα καὶ ἔδωκαν τὸ κατὰ δύναμιν καὶ προαίρεσιν διὰ τὸ σχολεῖον σας. Πρέπει δὲ καὶ ἡ εὐγένειά σας πάντα νὰ βοηθᾶτε τὸ σχολεῖον σας ἐξ ἰδίων πόρων ἢ κοινῶς ἀπὸ τὴν χώραν ἢ καὶ ἀπὸ τὰ βακούφια, διὰ νὰ λάβητε καὶ παρὰ Θεοῦ τὸν μισθὸν σας καὶ τιμὴν παρ' ἀνθρώπων. Εἶμαι δὲ καὶ ἐγὼ χρεώστης νὰ παρακαλῶ τὸν Κύριον, τὸν εὐλογοῦντα τὰ πάντα, νὰ εὐλογήσῃ τὴν χώραν σας καὶ τὸ σχολεῖον καὶ τὰ παιδιὰ σας καὶ νὰ σᾶς ἀξιῶσῃ νὰ ζήσετε ἐδῶ καλὰ καὶ θεάρεστα καὶ νὰ σᾶς θάλλῃ καὶ εἰς τὸν παράδεισον νὰ χαίρεσθε καὶ νὰ εὐφραίνεσθε καὶ νὰ δοξάζετε τὴν ἁγίαν Τριάδα. Ἐβαλα δὲ καὶ ἐπίτροπον τὸν παπᾶ κὺρ Νικόλαον Κεραμίδαν καὶ τὸν κὺρ Ἀναστάσιον παπᾶ Ρίζον, νὰ κρατοῦν καὶ νὰ κυβερνοῦν τὸ ἄνωθεν σχολεῖον. Ἐτι δὲ καὶ ἐπιστάτας καὶ βοηθοὺς αὐτῶν. . . νὰ βοηθοῦν τὸ αὐτὸ σχολεῖον, καθὼς ὁ Κύριος τοὺς φωτίσει».

Μετέπειτα συνεστήθη, ἀρχὰς τοῦ 1810 αἰῶνος, τὸ Σχολαρχεῖον τῆς Πρεβέζης. Ὁ δὲ ἐκ Πρεβέζης Ἀναστάσιος Γ. Θεοφάνους, ὁ ὁποῖος ἀπέθανε τὸν Νοέμβριον τοῦ 1814 εἰς τὴν Μόσχαν τῆς Ρωσίας, ὅπου ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν εἰργάζετο ὡς ἔμπορος, ἀφῆκε ἅπασαν σχεδὸν τὴν μικρὰν περιουσίαν του, διὰ τὴν σύστασιν ἐνὸς Σχολείου εἰς τὴν γενέτειράν του Πρεβέξαν, τὴν μισθοδοσίαν ἐνὸς δασκάλου καὶ τὴν δότηθειαν τῶν μαθητῶν του. Τοιοῦτοτρόπως ἐνισχύθη οἰκονομικῶς τὸ Σχολαρχεῖον τῆς Πρεβέζης, τὸ ὁποῖον μετωνομάσθη εἰς Θεοφάνειον Σχολήν.

Αὕτη ἐνισχύθη ἐν τῷ μεταξὺ καὶ δι' ἐτέρων ἀξιολόγων δωρεῶν καὶ κληροδοσιῶν πλείστων ἐκ τῶν ἐξονομασθέντων ἀνωτέρω Ἐλεοθετῶν, ἰδιαίτατα τοῦ ζεύγους Θεοδώρου καὶ Αἰκατερίνης Τσιντώσης, τοῦ Χαρ. Βίτσα, τοῦ Κων. Κολοβοῦ, τοῦ Σπ. Γιακουμῆ, τοῦ Βασ. Λέπα καὶ τοῦ Σωτ. Ἀλεφαντοπούλου.

Τοιοῦτοτρόπως — μάλιστα μετὰ τὴν ἐπανασύστασιν τῆς Μητροπόλεως Νικοπόλεως καὶ τὴν διαρκῆ παρουσίαν Ἀρχιερέως ἐν Πρεβέζῃ, προέδρου καὶ αὐτόχρημα ψυχῆς πάσης θρησκευτικῆς, ἐθνικῆς, ἐκπαιδευτικῆς, φιλανθρωπικῆς ἐν αὐτῇ κινήσεως — ἡ Θεοφάνειος Σχολὴ κατέστη περιώνυμος. Διέθετε τὴν πλῆρην Δημοτικὸν Σχολεῖον, Ἑλληνικὴν Σχολήν (δηλ. Σχολαρχεῖον) καὶ Γυμνάσιον (δύο τάξεις).

Ἐκ παραλλήλου ἰδρύθησαν καὶ ἐλειτούργησαν εἰς τὴν Πρεβέξαν Νηπιαγωγεῖον καὶ Παρθεναγωγεῖον. Ἡ δὲ ποιμαντορικὴ πρόνοια τῶν Ἱεραρχῶν τῆς συνετέλεσεν, ὥστε νὰ ἰδρυθοῦν Σχολεῖα καὶ εἰς ἅλα τὰ χωρία τῆς μητροπολιτικῆς περιφέρειας, συντηρούμενα οἰκονομικῶς διὰ τῶν ἐκουσίων καὶ γενναίων εἰσφορῶν τῶν γεραρῶν Μοναστηρίων τῆς, ἀναδειχθέντων ἀνέκαθεν σπουδαίων κέντρων θρησκευτικῆς, ἐθνικῆς καὶ φιλανθρωπικῆς ἀκτινοβολίας.

Ἡ φιλοπατρία, λοιπὸν, τῶν μεγάλων αὐτῶν Εὐεργετῶν τῆς Πρεβέζης, Κληρικῶν ἢ Λαϊκῶν, ἤτο ἡ δύναμις ἐκείνη, ἡ ὁποία τοὺς ἐνέπνεε μετὰ τῆς εὐσεβείας τὰς μεγάλας ἀποφάσεις, διὰ τὰ δίδουν μὲ πλήρη εὐχαριστήσιν πᾶν ὅ,τι εἶχον. Καὶ νὰ συντρέχουν οὕτω πως τὸ ὑπὸ τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας συντελούμενον σημαντικώτατον ἔργον τῆς ἑλληνοχριστιανικῆς παιδείας.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον κατωρθώθη, ὄχι μόνον εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην, ἀλλὰ καὶ εἰς δλόκληρον τὴν μαρτυρικὴν Πατρίδα μας νὰ διατηρηθῇ ἄσβεστος ἡ λαμπρὸς τῆς ἐθνικῆς μας συνειδήσεως. Καὶ νὰ καίῃ παντοῦ διάπυρος ὁ πόθος διὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν τῆς, διὰ τὴν ὁποίαν — καθὼς ἔμαθον εἰς τοὺς νάρθηκας τῶν Νῶν καὶ Μονῶν ἢ εἰς τὰς ταπεινάς αἰθούσας τῶν Σχολείων, ἐν κρυφῷ καὶ παραδύστω, οἱ σκλάβοι πρόγονοί μας — ἠγωνίσθησαν σκληρῶς, μὲ ἀπαράμιλλον ἀνδρείαν καὶ αὐτοθυσίαν. Καί, τῇ χάριτι τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, διὰ πρεσβειῶν δὲ τῆς Ὑπερμάχου Στρατηγοῦ, ἐνίκησαν νίκην λαμπράν. Μᾶς ἐχάρισαν τὴν Πατρίδα μας Ἑλλάδα ἐλευθέραν, τιμημένην καὶ δοξασιμένην!

3. Τὸ χρέος τῆς φιλοπτωχείας συνείχεν, ἐπίσης, ἰσχυρότατα τοὺς Ἐλεοθέτας τῆς Πρεβέζης. Ἡ εἰκὼν τοῦ καλοῦ Σαμαρείτου διαρκῶς τοὺς ἀπησχόλει καὶ τοὺς συνεκίνει. Παραβολικῶς αὐτῇ, ὡς γνωστόν, παρουσιάζει τὸν Χριστὸν πρότυπον ἀγάπης, ἐλέους καὶ εὐπλαγχνίας πρὸς πάντας. Καὶ παρορμᾷ εἰς μίμησιν ὅλους ἐκεῖνους, οἱ ὅποιοι Τὸν πιστεύουν καὶ Τὸν ἀποδέχονται Θεὸν καὶ Σωτῆρα (Λουκ. ι' 25—37).

«Διάβρυπτε (= μοίραζε) πεινῶντι τὸν ἄρτον σου καὶ πτωχοὺς ἀστέγους εἰσαγε εἰς τὸν οἶκόν σου· ἐὰν ἴδῃς γυμνὸν περίβαλε», προστάζει ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Προφήτου Ἡσαΐου (γη' 7). Καθ' ὅσον «δανεῖζει Θεῷ ὁ ἐλεῶν πτωχόν» (Παρ. ι' 17).

Πάντα ταῦτα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια εἶχον εἰς τὴν σκέψιν των οἱ τετιμημένοι οὗτοι Χριστιανοὶ τῆς Πρεβέζης. Καὶ ἐθερμαίνοντο διαρκῶς ἀπὸ τὴν εὐαγγελικὴν ἐντολὴν τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον, ἐξ οὗ καὶ ἀπέβλεπον εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἐξ αὐτῆς ἀπορρευσῶν ὑποχρεώσεων, τὴν ἄσκησιν δηλαδὴ τῆς φιλάνθρωπίας εἰς μικρὰν ἢ μεγάλην κλίμακα.

Συνήθως ἀνιρατεῖ, μάλιστα εἰς τοὺς καιροὺς μας, ἡ ἰδέα: Ἡ ἐλεημοσύνη διὰ τοὺς πτωχοὺς ἀνθρώπους εἶναι κάτω το ἀνέφικτον, ἂν ὄχι παντελῶς ἀδύνατον. Μόνον οἱ πλούσιοι ἤμποροῦν νὰ ἐλεοῦν!

Λάθος! Διότι, εἰς τὴν πράξιν ἀποδεικνύεται σαφῶς ὅτι, ὅταν ὑπάρχουν εὐσέβεια, θέλῃσις ἀγαθῆ, φιλάνθρωπος διάθεσις, ὅλοι γενικῶς — πλούσιοι ἢ πτωχοί, ἀδιακρίτως — δύνανται νὰ πράττουν ἔργα θεάρεστα, ἔργα ἐλέους. Ἰδοὺ δὲ ἡ ἀπόδειξις.

Ἐὰν ἐξαιρέσωμεν ὀλίγους προύχοντας ἐκ τοῦ προταχθέντος καταλόγου τῶν Ἐλεοθετῶν τῆς Πρεβέζης, οἱ ὅποιοι ἦσαν εὐκατάστατοι, οἱ λοιποὶ δὲν εἶχον σπουδαίας οἰκονομικὰς δυνατότητας. Ἀρκεῖ νὰ λεχθῆ ὅτι ὁ εἰς ἐπηγγέλλετο τὸν παντοπώλην, ὁ ἄλλος τὸν καπεπώλην, τρίτος τὸν κτηματίαν, ἕτερος ἀπλοῦν ἐπαγγελματίαν, π.χ. τὸν ἄλιέα, ὁ δ' Χ. Βίτσας, Εὐεργέτης τῶν Σχολείων, τὸν μάγειρον, τὸν ἐμβαλλωματῆν, ὡς ὁ Ε. Κωνσταντῆς, ὁ ὅποιος ἔγραφεν εἰς τὴν διαθήκην του «Ἐντέλλομαι ἵνα ἡ περιουσία μου περιέλθῃ εἰς τὴν κυριότητα καὶ κατοχὴν τῶν ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων τῆς πόλεως εἰς μνημόσυνον αἰώνιον ἐμοῦ καὶ τῶν γονέων μου».

Πάντες δὲ οὗτοι οἱ Ἐλεοθέται τῆς Πρεβέζης ἦσαν εὐσεβεῖς, ἐργατικοί, οἰκονόμοι, ἀπλοὶ εἰς τὴν ζωὴν των, τιμωτάτοι εἰς τὴν ἐκδήλωσιν των, μὲ πλούσιαν φιλάνθρωπον διάθεσιν. Καὶ διὰ τοῦτο ἔσχον εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν εἰς τὴν καθ' ὅλου κοινωνικὴν ζωὴν τῆς Πρεβέζης. Αἱ καλύτεραι τράπεζαι — ἐσκέπτοντο — εἰς τὰς ὁποίας ἦτο χρήσιμον καὶ ἐπωφελὲς νὰ ἀσφαλίσουν τὰ ὑπάρχοντά των εἶναι ἢ Ἐκκλησία, ἢ ὁποία Θεόθεν ἔχει τὴν ἐντολὴν καὶ ἐπὶ αἰῶνας διατηρεῖ τὰ ὑπὲρ τῶν πτωχῶν φιλάνθρωπικὰ καὶ κοινωφελῆ Ἰδρύματα. Καὶ αὕτη παραμένει μόνη εἰς τοὺς αἰῶνας ἀκατάλυτος, ἐφ' ὅσον κέκτηται Ἰδρυτὴν καὶ Ἀρχηγὸν τὸν Χριστόν, ὁ ὅποιος εἶναι «χθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας», διακηρύξας σαφῶς διὰ τὴν Ἐκκλησίαν του, ὅτι «πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς» (Ματθ. ις' 18, Ἐβρ. ιγ' 8).

Χάριν, λοιπόν, τῶν ἐθνικοθηρησκευτικῶν σκοπῶν, χάριν τῶν πτωχῶν καὶ δυστυχῶν ἀδελφῶν χριστιανῶν τ.ἔ. τῶν ἀσθενῶν, τῶν γερόντων, τῶν χηρῶν, τῶν ὀρφανῶν, τῶν ἐκθέτων ὀρφανῶν — καθὼς βλέπομεν εἰς τοὺς κώδικας τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Νικοπόλεως — εἶχε διοργανωθῆ ἐν αὐτῇ μία σπουδαιστάτη κίνησις. Καὶ οἱ διαληφθέντες Ἐλεοθέται, χάριν αὐτοῦ τοῦ μεγάλου καὶ θεαρέστου σκοποῦ, κατέλιπον καὶ ἐνεπιστεύοντο τὰ περιουσιακὰ των στοιχεῖα εἰς τὰς χεῖρας τῆς Ἐκκλησίας (Ναοὺς, Μονὰς τῆς κλπ.).

Πόσοι πτωχότατοι νεάνιδες, εἰς ὥραν γάμου εὐρισκόμεναι, δὲν ἔλαβον ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Οἴκῳ ἢ ἐν τῷ Ἱ. Ναῶ, ἀμέσως μετὰ τὴν τέλεσιν μνημοσύνου τοῦ

Ἐλεοθέτου, τὸ παρεχόμενον κατ' ἔτος ἱκανὸν βοήθημα πρὸς ὑπανδρείαν των; Πόσοι ἀσθενεῖς καὶ γέροντες δὲν ἐπροστατεύθησαν καὶ πολλαπλῶς ἀνεκουφίσθησαν εἰς ὄραν δυστυχίας καὶ ἐγκαταλείψεώς των; Πόσοι οἰκογένειαί ἐνδεῶν καὶ ἀναξιοπαθούτων ἀνθρώπων, κατὰ τὴν Μ. Πέμπτην ἐκάστου ἔτους — ἢ εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις των — δὲν ἐδέχθησαν τὰ ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Οἴκῳ παρὰ τοῦ Ἀρχιερέως χορηγούμενα βοηθήματα; Καὶ πόσα ἔκθετα βρέφη δὲν εὔρον στοργικὴν περίθαλψιν, μεριμνὴ τῆς Ἱ. Μητροπόλεως, καὶ θάσει των παρ' αὐτῇ ὑπαρχόντων Ἐλεῶν; Πέραν τούτου καὶ πόσοι ἄλλοι πάμπτωχοι νέοι δὲν ἐσοῦδαςαν βοηθηθέντες παρ' αὐτῆς;

Διὰ τοὺς Ἐλεοθέτας τῆς Πρεβέζης ἔχει ἀπόλυτον ἐφαρμογὴν ὁ λόγος τῆς Ἀγ. Γραφῆς: «Μακάριος ὁ συνίων ἐπὶ πτωχὸν καὶ πένητα... Κύριος φυλάξει αὐτόν, καὶ μακαρίσαι αὐτόν ἐν τῇ γῆ» (Ψαλμ. μ' 2—3). Καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ ὅμως θὰ εἶναι ὁ μισθὸς αὐτῶν πολὺς, παρὰ τοῦ παντελεήμονος καὶ φιλανθρώπου Κυρίου, εἰπόντων «Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται» (Ματθ. ε' 7, 12 ς' 1—5).

γ) ΤΑ ΕΛΕΗ ΤΩΝ ΕΛΕΟΘΕΤΩΝ ΣΗΜΕΡΟΝ

Ἀνακύπτει τὸ ἐρώτημα: Ὑφίστανται καὶ λειτουργοῦν σήμερον τὰ ἐλέη ταῦτα τῶν Ἐλεοθετῶν τῆς Πρεβέζης; Διότι οὗτοι εἰς τὰς διαθήκας των ἐκφράζουν σαφῶς τὴν θέλησίν των γὰ παραμείνουν ταῦτα τὰ κληροδοτήματά των αἰωνίως, ὅσον ὑφίσταται ὁ κόσμος. Καὶ θέτουν, πλὴν τούτου, σαφεῖς ὅρους, οἱ ὅποιοι βεβαίως δεσμεύονται τοὺς ἐκτελεστὰς διὰ τὰ τηρῶνται αὐστηρῶς πάντα τὰ διαταχθέντα.

Μέχρι τοῦ ἔτους 1927 ἅπαντα τὰ τοιαῦτα κληροδοτήματα διεχειρίζετο ὑπευθύνως καὶ ἐπακριβῶς ἡ Μητρόπολις Νικοπόλεως, μὲ τὴν συμπαράστασιν τῶν ὀριζομένων εἰς τὰς διαθήκας ἐκτελεστῶν καὶ ἐπιτρόπων τῶν Ἐλεοθετῶν, οἵτινες ὠριζον τὴν παρουσίαν ὀπισθῆποτε τοῦ ἐκάστοτε Ἀρχιερέως, ὅστις καὶ προήδρευε. Μὲ τὴν ἐφαρμογὴν ὅμως τοῦ Νόμου 2508) 1920 «περὶ ἐξακριβώσεως καὶ διαχειρίσεως τῶν περιουσιῶν καὶ πόρων τῶν ἐν ταῖς Ν. Χώρας ἀπὸ Τουρκοκρατίας Χριστιανικῶν κοινοτήτων», ἡ ἐπὶ τούτῳ συσταθεῖσα ἐν Πρεβέζῃ ἐπιτροπὴ ἀπεφάσισε, παρὰ τὰς ἀντιρρήσεις τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τὰ ἐξῆς:

«γ) Ἡ διαχειρίσις τῆς περιουσίας τῶν κληροδοτημάτων, ὅπως διὰ μὲν τὰ ἔχοντα εἰδικὰς διαχειριστικὰς ἐπιτροπὰς προβλεπομένας ὑπὸ διαθηκῶν παραμείνῃ εἰς αὐτὰς συμφώνως ταῖς διαθήκαις, διὰ δὲ τὰ μὴ ἔχοντα τοιαῦτα, τῶν μὲν τῆς ἐκπαιδευτικῆς φύσεως εἰς τὸ ταμεῖον τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Προνοίας παραδιδόμενα ὑπὸ τῆς τέως Ἐφορίας τῶν σχολῶν, τοῦ ταμείου Ἐκπαιδευτικῆς Προνοίας ἀναλαμβάνοντος τὴν ὑποχρέωσιν, ἵνα ἐκπληροῖ ἐκτὸς τῆς ἐκπαιδευτικῆς καὶ πᾶσαν ἄλλην οἰασθῆποτε φύσεως ὑποχρέωσιν συμφώνως ταῖς διαθήκαις, τῶν δὲ καθαρῶς φιλανθρωπικῆς φύσεως γὰ παραχωρηθῆ εἰς τὸν Δῆμον Πρεβέζης ἀναλαμβάνοντα τὰς ἐκ τῶν διαθηκῶν προβλεπομένας ὑποχρεώσεις».

Τοιοιουτρόπως, θάσει πρωτοκόλλου, τῆς 13.1.1929, παραδόσεως - παραλαβῆς, ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Μεγάρῳ παρελήφθη ὑπὸ τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Προνοίας (εἶτα διενεμήθη εἰς τὰ διάφορα Σχολεῖα τῆς πόλεως) ἡ περιουσία τῶν Ἐλεοθετῶν α) Ταινιώση, β) Θεοφάνους, γ) Κερασσίτου, δ) Κολοβοῦ, ε) Βίτσα, στ) Ἀγ. Τσακαλώτου, ζ) Σκέφερη, η) Λέπα, θ) Ψυλοδημήτρη, ι) Τσιώκου, ὡς καὶ ἅπαντα ἡ κτηματικὴ περιουσία ἐκ τριῶν χιλιάδων περίπου ἐλαιοδένδρων κλπ. τῶν ἑναντι τῆς Πρεβέζης Ἱ. Μονῆς Ἀγίας Τριάδος καὶ Ἀγίου Ἀποστόλων, καθ' ὅσον ἡ διαληφθεῖσα Ἐπιτροπὴ ἐθεώρησε δίκαιον καὶ ὀρθὸν γὰ διαλύσῃ ἅπασας τὰς ἱστορικὰς Μονὰς, μὴ φεισθεῖσα οὐδ' αὐτὴν τοῦ θρυλικοῦ Ζαλόγγου, καὶ γὰ ὑπαγάγῃ ἅπαντα τὰ περιουσιακὰ των στοιχεῖα εἰς τὴν Ἐκπαιδευτικὴν Πρόνοιαν μὲ τὴν... ὥραϊαν

πράγματι δικαιολογίαν, ὅτι αἱ ἐν λόγῳ Μοναὶ ἐπὶ Τουρκοκρατίας συνετήρουν τὰ σχολεῖα. Καί, ἄρα, ἡ περιουσία των εἶναι σχολική! . . .

Ἄλλ' ὡς γνωστὸν αἱ Μοναὶ αὗται ἦσαν ἐθνικὰ προπύργια. Ἐνίσχυσαν πολλὰ πλῶς τοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνας διὰ τὴν ἐλευθερίαν. Ὑπῆρξαν καταφύγια τῶν δυστυχούτων ἀδελφῶν. Ἦσκησαν τεράστιον φιλανθρωπικὸν ἔργον κατ' ἐκείνην τὴν ζοφερὰν ἐποχὴν. Σὺν τούτοις συνέτρεξαν καὶ τὸ ἔργον τῆς Ἐκκλησίας τοῦ διαφωτισμοῦ τῶν Ἑλληνοπαίδων, διὰ τῆς παρ' αὐτῆς ἰδρύσεως καὶ λειτουργίας Σχολείων. Εἶναι μία προσφορά ἐθνικὴ πάντα ταῦτα, ὥστε θὰ ἔπρεπε τὰ Μοναστήρια νὰ ἐπισύρουν αἰωνίως τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ Ἔθνους καὶ ὄχι τὴν καταφρόνησιν, τὴν ἀχαριστίαν, τὴν ἀστοργίαν, τὸν διωγμὸν καὶ ἀφανισμόν των! . . .

Δι' ἑτέρου πρωτοκόλλου τῆς 2.12.1931, παρεδόθησαν εἰς τὸ Ἐπισκοπεῖον τῆς Πρεβέζης πρὸς τὸν Δήμον ὑπὸ τοῦ τότε Τοποτηρητοῦ Πρωτοσυγκέλλου Συλθέστρου καὶ τὰ ἐξῆς κληροδοτήματα: α) Μπάλκου, β) Ἱερομονάχου Ἰγνατίου Βέμη, γ) Ἰω. Ἀθανασιάδου, δ) Καρυστινοῦ, ε) Γ. Αὐγερινοῦ, στ) Ζυγούρη, ζ) Βαρζέλη, η) Ἱερέως Π. Τζουράκη, θ) Πριμηκυρίου καὶ ι) Καλοῦ.

Τὸ ἐρώτημα ἤδη ἐπανέρχεται: Ὑφίστανται, ἄρα, καὶ λειτουργοῦν σήμερον τὰ ἐλέη ταῦτα τῶν Ἐλεοθετῶν τῆς Πρεβέζης; Ὅμως τὴν ἀπάντησιν, ἂν ὄντως ὑφίστανται, ἂν πραγματοποιηθῆται εἰς τὸ ἀκέραιον ἢ θέλησις αὐτῶν, δὲν θὰ ἐπιχειρήσω νὰ δώσω εἰς τὸ παρὸν μελέτημα. Ἄλλοι ἀρμόδιοι ἄς δώσουν ταύτην ὑπευθύνως, μετ' ἀντικειμενικῆν ἐξέτασιν. Ἐπειδὴ ἐδῶ γράφεται ἱστορία ἀναφέρονται οἱ τεθέντες σκοποὶ καὶ ὅροι τῶν Ἐλεοθετῶν:

α) Τὰ διαχειριζόμενα κληροδοτήματα καὶ ἐλέη των ὑπὸ τῶν Σχολείων, πλήν τῆς οἰκονομικῆς ἐνισχύσεως τῶν ταμιείων των ὀφείλουν:

1. Νὰ προικοδοτοῦν, κατ' ἔτος, διὰ σεβαστοῦ ποσοῦ, τρεῖς ἀπόρους νεάνιδας, εἰς ὦραν γάμου εὐρισκομένας, ἀνὰ μίαν δηλ. ἐκ τῶν ἀντιστοίχων κληροδοτημάτων Τσιντώση, Λέπα καὶ Κολοβοῦ.

2. Νὰ τελοῦν, κατ' ἔτος, ἱερὰ Ἀρχιερατικὰ Μνημόσυνα, ἐν μιᾷ Κυριακῇ τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, διὰ τὸ ζευγος Τσιντώση, ἐναλλάξ εἰς τοὺς Ναοὺς Ἁγίου Νικολάου καὶ Ἁγίου Ἀθανασίου, ἔνθα γενήσεται καὶ ἡ προικοδότησις τῆς νεάνιδος, διὰ τὸν Κ. Κολοβὸν εἰς τοὺς Ναοὺς Ἁγίου Χαλαλάμπους καὶ Ἁγίου Νικολάου ἐναλλάξ, ταυτοχρόνως ἐν αὐταῖς γεννησομένης καὶ τῆς κληρώσεως τῆς νεάνιδος, διὰ δὲ τὸν Β. Λέπαν εἰς τὸν Ναὸν τῆς Κοιμήσεως Θεοτόκου, ἔνθα, κατ' ἐκλογὴν ὑπὸ τῆς Μητροπόλεως μιᾶς νεάνιδος καταβάλλεται τὸ βοήθημα πρὸς ὑπανδρείαν τῆς.

β) Τὰ διαχειριζόμενα ὑπὸ τοῦ Δήμου Πρεβέζης ἐλέη - κληροδοτήματα προβλέπουν:

1. Διανομὴν ἐλεῶν, τῇ Ἁγίᾳ καὶ Μ. Πέμπτῃ, ὅπερ ἄλλοτε ἐγένετο εἰς τὴν Μητρόπολιν καὶ σήμερον συνεχίζεται εἰς τὸ Δημαρχιακὸν κατάστημα.

2. Ὑπανδρείαν πέντε τουλάχιστον πτωχῶν νεανίδων, κατ' ἔτος, συμφώνως πρὸς τὴν θέλησιν τῶν Ἐλεοθετῶν α) Ἱερομονάχου Ἰγνατίου Βέμη, β) Ἱερέως Π. Τζουράκη, γ) Ἰω. Ἀθανασιάδου, δ) Γ. Αὐγερινοῦ καὶ ε) Θ. Βαρζέλη.

3. Τέλεισιν Μνημόσυνου, καθ' ἕκαστον Σάββατον τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου, διὰ τὸν Ἐλεοθέτην Θεοδ. Βαρζέλην, ὅστις πλήν ἄλλων ἐκληροδότησε καὶ τέσσαρας χιλιάδας γρόσια διὰ νὰ κατασκευασθῇ τὸ Ὁραλόγιον τῆς πόλεως.

γ) Τὸ κληροδοτήμα Χαλαλάμπους Καστάνη, διεπόμενον ὑπὸ ἰδίας Ἐπιτροπῆς σκοποὶ νὰ παρέχη:

1. Βοήθημα εἰς σπουδάζοντα περὶ τὴν Φιλολογίαν νέον.

2. Βοήθημα εἰς ἄπορον νεάνιδα, κατ' ἔτος, πρὸς ὑπανδρείαν αὐτῆς. Καὶ

3. Νὰ τελῆται ὑπὲρ αὐτοῦ, κατ' ἔτος, Ἀρχιερατικὸν Μνημόσυνον.

δ) Τὸ κληροδοτήμα τοῦ Ἐλεοθέτου Κων. Ἱερεμιάδου, προβλέπον τὴν βοήθειαν ἐπίσης πτωχῆς νεάνιδος, εἰς ὦραν γάμου εὐρισκομένης, κατ' ἔτος δέ, δὲν ἤ-

δυνήθην να πληροφορηθῶ εἰς ποῖον φορέα ἐναπετέθη ἡ τύχη του.

ε) Τὸ κληροδότημα τοῦ Ἐλεοθέτου Ἀθανασίου Ἀθανασιάδου προβλέπον τὴν βοήθειαν δύο νέων ἐφιερμένων να σπουδάσουν καὶ κατοπινὴν νὰ ὑπηρετήσουν εἰς ἐνορίας τῆς πόλεως Πρεβέζης ὡσαύτως, μετὰ τὸ ἔτος 1940 δὲν κατέλιπε ἴχνη τινά.

Μετὰ θεβαιότητος δύναμαι νὰ εἶπω ἐνταῦθα, ὅτι τὰ αὐτοτελεῖ κληροδοτήματα τῶν Ἐλεοθετῶν α) Χριστοφύρου Ρίζου, β) Γεωργίου Περδικάρη, γ) Σπυρίδωνος Καραμάνη καὶ δ) Δήμου - Ζαχαρούλας Περδικάρη, διεπόμενα ἐξ ἰδίων Ἐπιτροπῶν, τῶν ὁποίων Πρόεδρος εἶναι ὁ ἐκάστοτε Μητροπολίτης Νικοπόλεως, λειτουργοῦν καλῶς, ἠξιοποίησαν ἄριστα τὰ περιουσιακά των στοιχεῖα, ἐκτελοῦν ἐπακριβῶς τοὺς φιλανθρωπικοὺς των σκοποὺς, καὶ τελοῦν κατ' ἔτος, ἀνελλιπῶς, τὰ καθιερωμένα ἀρχιερατικά Μνημόσυνα, εἰς αἰώνιαν μνήμην καὶ δόξαν τῶν αἰδιμίμων τούτων Ἐλεοθετῶν τῆς Πρεβέζης.

δ) ΤΙΜΗ — ΕΠΑΙΝΟΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΕΛΕΟΘΕΤΑΣ

Ἡ πόλις τῆς Πρεβέζης χρέος ἐπιτακτικὸν ἔχει νὰ συμνύνεται διὰ τὰ ἐκλεκτὰ ταῦτα τέκνα της. Καὶ δέον πρεπόντως νὰ ἀπονέμη εἰς αὐτὰ τιμὴν καὶ σεβασμόν. Διότι, εἰς τοὺς δυσκόλους ἐκείνους χρόνους ἐξεδήλωσαν οὗτοι ἐμπράκτως καὶ ποιικιλοτρόπως, ἐν ζωῇ καὶ μετὰ θάνατον, τὴν πηγαίαν ἀγάπην των δι' αὐτήν, τὸ ἀμέριστον ἐνδιαφέρον των, τὴν ἀληθῆ φιλοπατρίαν των. Οἱ δὲ μεταγενέστεροι δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦν.

Ἐκεῖνοι, οἱ μνημονευόμενοι εὐκλεεῖς Πρεβεζαῖοι, εἶχον καθιερώσει ἐνωρὶς εἰδικὴν πανηγυρικὴν ἡμέραν πρὸς ἔκφρασιν — γενικῶς — τιμῆς, σεβασμοῦ, εὐχαριστίας καὶ χρηστῆς ἀναμνήσεως τῶν Ἐλεοθετῶν τῆς Πρεβέζης. Εἰς τὸν καταρτισθέντα κατάλογον αὐτῶν προσετίθεντο μετὰ ταῦτα ὁ εἰς κατοπινὸν τοῦ ἄλλου, εὐθὺς ὡς συνέβαινε ὁ θάνατός των. Ἡ ἡμέρα δ' αὐτὴ εἶναι ἡ **Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδόξιας**, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐκλείοντο ὅλοι οἱ ἐνοριακοὶ Ναοὶ τῆς πόλεως, καὶ συνήρχοντο ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ μετὰ τῶν Ἀρχῶν καὶ Ἐπισήμων εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν Ναὸν τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους, ἔνθα καὶ ἐτέλουν τὸ ἐπίσημον γενικὸν Μνημόսον των Ἐλεοθετῶν, τῶν ὁποίων καὶ ἀνεγινώσκοντο ἐν πρὸς ἐν τὰ τίμα ὀνόματα.

Ἡ Ἱ. Μητρόπολις Νικοπόλεως, μολοντί ὡς εἶδομεν ἀπεφιλώθη ἀπὸ τὰ περυσιότερα «**Ελέγη**» τῶν Ἐλεοθετῶν, με ἀποτέλεσμα νὰ μὴ δύναται νὰ ἀσκήσῃ ἐκτεταμένην φιλανθρωπικὴν δραστηριότητα — πράγμα τὸ ὁποῖον δυστυχῶς παρετήρηθη μόνον εἰς τὴν Πρεβέζαν, ἐνῶ λ.χ. αἱ ἐν Ἠπείρῳ Μητροπόλεις Ἄρης, Ἰωαννίνων κλπ. εἰς τὸ ἀκέραιον μέχρι σήμερον τὰ διατηροῦν καὶ κινοῦνται ἀνέτως εἰς τὸν τομέα τῆς ἀγάπης — συνεχίζει, παρὰ ταῦτα, ἀξιεπαίνως τὴν ὥραιαν καὶ συγκινητικὴν αὐτὴν παράδοσιν πρὸς τιμὴν ὅλων ἀνεξαίρετως τῶν Ἐλεοθετῶν τῆς Πρεβέζης. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μου μάλιστα (1952—1980) κατεβάλλετο ἰδιαίτερα προσπάθεια, γνωστὴ εἰς πάντας, ὥστε ἐπὶ τὸ μεγαλοπρεπέστερον ἡ ἑορτὴ αὕτη νὰ νὰ διεξάγεται. Καὶ οὕτως νὰ προβάλλωνται εἰς ἔπαινον καὶ πρὸς μίμησιν οἱ ἐπιφανεῖς οὗτοι Πρεβεζαῖοι, οἵτινες τὸν λόγον τοῦ Κυρίου ἐναστερισθέντες «**πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ διάδος πτωχοῖς καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ**» (Μαθθ. ιθ' 21), οὐκ ἐστόγυγασαν, οὐδ' ἀπῆλθον λυπούμενοι, ἀλλ' ἔδωκαν ἑαυτοὺς ὀλοπροθύμως εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ πλησίου, τῆς γλυκυτάτης Πατρίδος.

Κατὰ τὸν ἐπίσημον δὲ ἑορτασμόν των, τῇ 25ῃ Μαρτίου 1968, ἀπεδείχθη ὅτι πολλοὶ ἐκ τῶν Ἐλεοθετῶν ἦσαν ἀγνωστοὶ εἰς πολλοὺς καὶ δὴ Ἐπισήμους. Δὲν ἐγγνώριζον τί ἀκριβῶς ἐωρτάζετο ἐν μονοκλησίᾳ εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν Ναόν, ἐξ οὗ καὶ ἀπουσίαζον ἐξ αὐτοῦ ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι θὰ ἔπρεπε νὰ ἦσαν πρωτοστάται τῆς ἑορτίου ἐκδηλώσεως.

(Σ υ ν ε χ ῖ ζ ε τ α ι)

ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΜΑΛΛΙΟΥ - ΚΑΡΑΓΙΩΡΓΟΥ

Φιλολόγου Καθηγήτριας

ΤΑ ΣΥΝΘΗΜΑΤΙΚΑ ΙΔΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΤΕΧΝΙΤΩΝ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ*

Τὰ κυριώτερα συνθηματικά γλωσσάρια τῆς Ἠπείρου εἶναι: α) Τὰ «Ἀλειφιάτικα», ἡ μυστική γλῶσσα τῶν καλατζήδων τῆς Ἠπείρου (ἀπὸ τὸ «ἀλειφιάς» (ἀλειφω) ποὺ σημαίνει καλατζής), κυρίως τῆς ἐπαρχίας Φιλιατῶν, β) Τὰ «Κουδαρίτικα» (ἀπὸ τὸ κούδαρης ποὺ σημαίνει χτίστης), τὸ συνθηματικὸ ἰδίωμα τῶν χτιστῶν τῆς Ἠπείρου (Κόνιτσα, Χουλιαροχώρια, καὶ Τζουμέρκα), γ) Τὰ «Κομπογιαννίτικα», ἡ συνθηματικὴ γλῶσσα τῶν ἐμπειρικῶν γιαιτρῶν (Κομπογιαννιτῶν ἢ Καταφιασίων ἢ Βικογιατρῶν), δ) τὰ «Σώπικα» ἢ «Βαγενάδικα» (βαγένι: βαρέλι), ἡ γλῶσσα τῶν βαρελοποιῶν ποὺ κατάγονταν ἀπὸ τὴ Σωπική, χωριὸ τῆς Β. Ἠπείρου, ε) τὰ «Μουτζούρικα», ἡ γλῶσσα τῶν ἀρτοποιῶν τοῦ Ζαγορίου καὶ στ) τὰ «Μπουκουραίικα», ἡ γλῶσσα τῶν ραφτάδων (Μπουκουραίων) τῶν Τζουμέρκων.

Πρῶτος σημείωσε τὴν ὑπαρξὴ συνθηματικῶν λέξεων τῶν γιαιτρῶν τῶν Ἰωαννίνων ὁ Γάλλος POUQUEVILLE στὸ βιβλίο του «Ταξίδι στὴν Ἑλλάδα» (1826). Ἀργότερα, τὸ 1856, τὶς λέξεις αὐτὲς συμπεριέλαβε στὸ λεξικό του καὶ ὁ FR. MICHEL, μαζὶ μὲ τὸ ἰδιαιτέρου λεξιλόγιό τῶν ψωμάδων ἀπὸ τὸ Ζαγόρι. Τὸ ἴδιο περίπου λεξιλόγιό ὑπάρχει καὶ σὲ χειρόγραφο σημεῖωμα σὲ κώδικα τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας μὲ ἰδιόγραφη ἐπιγραφή τοῦ LEGRAND.

Ἅλλοι αὐτοὶ οἱ ἐπαγγελματίες ἦταν συνήθως περιφερόμενοι καὶ ἡμινομάδες, μὲ ξεχωριστὸ τρόπο ζωῆς. Κατὰγονταν, οἱ περισσότεροι, ἀπὸ ὄρεινὰ φτωχοχώρια καὶ ἀναγκάζονταν γιὰ νὰ βγάλουν τὸ ψωμὶ τῆς οἰκογένειάς τους νὰ δουλεύουν ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι καὶ ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριὸ, γιὰ ὀλόκληρους μῆνες. Ἐφευγαν συνήθως τὴν ἀνοιξὴ κατὰ μικρὰς ὀμάδες καὶ γύριζαν ὅταν χειμῶνιαζε. Ἡ ἀλλαγὴ τῆς κατοικίας τους τοὺς ἔφερεν κάθε τόσο σὲ ἐπαφὴ μὲ ξένους ἀνθρώπους. Μιὰ ἀλειφιάτικη παροιμία λέει: «Σιντιλεύω, τσαχταίζω καὶ ὅ,τι θέλω ἀλμπανίζω», δηλ. γυρίζω, τρώω καὶ ὅ,τι θέλω κάνω, δείγμα τῆς ἀνέμελης καὶ ἐλεύθερης ζωῆς τους.

Ἡ ἔντονη ἀντίθεσή τους μὲ τὴν κοινωνία, ἡ ἀνάγκη τῆς ἀπόκρυψης εἶναι φανερὴ ἀπὸ τὶς χαρακτηριστικὰς φράσεις ὄλων σχεδὸν τῶν συνθηματικῶν γλωσσαρίων. Ὅταν ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ εἰδοποιηθεῖ ὁ σύντροφος ὅτι φάνηκε ὁ χωροφύλακας ἢ ὅτι ἤρθε ὁ νοικοκύρης, ὅτι πρέπει νὰ προσέξει νὰ φύγει, νὰ δουλέψει καλύτερα, νὰ κρύψει κάτι, τότε χρησιμοποιεῖται τὸ συνθηματικὸ λεξιλόγιό: «ἀνθίζουν οἱ κρυνές» στὰ Κομπογιαννίτικα σημαίνει «μᾶς καταλαβαίνουν». «Μὴ σουμαλίζεις» στὰ Σώπικα σημαίνει «μὴ μιλάς καὶ μᾶς ἀκοῦν», «μᾶς τσιλίζει ὁ μουχός» στὰ Κουδαρίτικα σημαίνει «μᾶς βλέπει ὁ νοικοκύρης».

Ποιά ἔμως εἶναι ἡ σχέση τῶν συνθηματικῶν ἰδιωμάτων μὲ τὴν μητρικὴ γλῶσσα; Ὁ Μανώλης Τριανταφυλλίδης σημειώνει: «Τὰ μυστικὰ ἰδιώματα δὲν εἶναι σὲ κανένα μέρος τοῦ κόσμου γλῶσσες σωστές, ὀλοκληρωμένες, ὅπως οἱ γνωστές μας, ποὺ ἔχουν λέξεις γιὰ τὸ καθεὶ καὶ γιὰ κάθε εἶδους σχέση. Στὸ ξεχωριστὸ τους ἰδίωμα δὲν ἀπαρτιοῦνται ἀπόλυτα τὴ κοινὴ, τὴν μητρικὴ γλῶσσα. Ἰσία, ἴσια θεμελιώνονται στὴν μητρικὴ, με τὴ γραμματικὴ τῆς, τὸ τυπικὸ, τὴ σύνταξη, τὴ φωνητικὴ, τὸ παραγωγικὸ καὶ μόνον οἱ λέξεις γίνονται συνθηματικὲς, αἰνιγματίζονται γιὰ τοὺς ἀ-

* Περίληψη εὐρύτερης μελέτης.

μύητους, γίνονται ακατανόητες. Όχι όλες οι λέξεις, τα ουσιαστικά προπάντων, τα ρήματα και τα επίθετα.

Στις μυστικές γλώσσες αυτό που κυρίως αλλάζει είναι το νόημα των λέξεων. Δίνει δηλαδή σε λέξεις της μητρικής σημασία διαφορετική από τη συνηθισμένη — πλάθεται στην ανάγκη νέα λέξη. Ακόμη καταφεύγουν και σε ξένες λέξεις, αγνωστες στους γύρω τους.

Λείπουν έντελως οι λόγιες λέξεις από το καθημερινό, κοινό λεξιλόγιο που χρησιμοποιούν, ενώ σπανιότατες, σχεδόν ανύπαρχτες, είναι οι φτιαγμένες τεχνητά λέξεις. Έτσι οι Φιλικοί ονόμαζαν «ευεργετικό» τον Καποδίστρια ή «πρόθυμο» τον Μάνθο Ριζάρη.

Τα αποκρυπτικά μέσα των γλωσσικών ιδιωμάτων της Ήπειρου είναι κυρίως:

- α) Νεολογισμοί (νέα σημασία ή και νέα λέξη μαζί) «κόκκινο ή κοκκινάδι» σημαίνει το κεραμίδι (Κοιμπογιαννίτικα) και
- β) Λέξεις παρμένες από άλλες γλώσσες.

α) ΑΛΕΙΦΙΑΤΙΚΑ

«Άλειφιάδες» είναι στη συνθηματική τους γλώσσα οι Καλατζήδες, οι γανωματήδες, οι χαλκογανωτές κυρίως της επαρχίας Φιλιατών. Αποτελούσαν ομάδες που ξενητεύονταν από την άνοιξη μέχρι το φθινόπωρο. Η ανάγκη επικοινωνίας των τεχνιτών αυτών μεταξύ τους, τους ανάγκασε να δημιουργήσουν το δικό τους συνθηματικό γλωσσάριο, τα «Άλειφιάτικα».

Το γλωσσάριο αυτό αποτελείται μόνο από ουσιαστικά, επίθετα και ρήματα που σχηματίζονται και συντάσσονται σύμφωνα με τους κανόνες της νέας Ελληνικής και από την οποία δανείστηκε πολλές λέξεις. Το συνθηματικό γλωσσάριο είναι στοιχειώδες αλλά αρκετό στην έκφραση των πιο χρήσιμων έννοιών. Είναι περίεργο γιατί σχηματίστηκε από ανθρώπους αγράμματους που απέδειξαν γλωσσική δημιουργικότητα και γλωσσοπλαστική ιδιοφυΐα.

Τα αποκρυπτικά μέσα που χρησιμοποιούνται είναι κυρίως οι νεοελληνισμοί (νέες λέξεις ή νέες σημασίες).

Ο Μανώλης Τριανταφυλλίδης για τους νεολογισμούς γράφει:

«Η προσφυγή στο μέσο αυτό δείχνει πνευματική εύκνησία και φαντασία εκείνων που τη μεταχειρίζονται».

Έτσι στ' «Άλειφιάτικα» ο άνδρας ονομάζεται «γκότης», ή γυναίκα «γκόταινα» και το παιδί «γκοτόπουλο», ή κοπέλλα «λιανοματίνα», τα μάτια «φωτερά» και «τζίφια», τα χέρια «μάσα», τα πόδια «αγωγιάτες». Ο πατέρας «τάτος», ο κύριος (το αφεντικό) ονομαζόταν «ντόμος» και η κυρά «ντόμω».

Ανάλογα έχουμε διάφορα ζώα: ή γάτα λέγεται «σούψω», ο σκύλος «λαχτένι», ή κότα «φτερωτή», τα γιδοπρόβατα «τσαγκαδερά».

Λέξεις που αναφέρονται στην κατοικία: «πάτα» ονομαζόταν το σπίτι, «μουντζούρης» ο φούρνος, «χρέϊ» το χωριό.

Λέξεις σχετικές με τρόφιμα: το κουτάλι «κουβαλητής», ή έλια «μαυρομάτα», «φουσκοκόιληδες» τα φασόλια, τα κρεμμύδια «σκεφεριώτες» από το χωριό Σκέφερη, κοντά στο Φιλιάτι, γνωστό για τα μεγάλα και καλής ποιότητας κρεμμύδια, «άλειτούργητο» το καλαμπόκι, το άλευρι «πασπάλι», «κασούρηδες» τα σκόρδα, «γνώση» το άλατι.

Επαγγελματικά: ο χτίστης «λασπάς», ο παπάς «λέφος», ο δάσκαλος «κοντηλιάρης», το σχολείο «μελίσσι», ή εκκλησία «λαμποσιάρω».

Κάποτε όμως είναι δύσκολο να ξέρουμε πώς και γιατί ονομάστηκε κάτι έτσι:

τὸ σκεφαρίτης δικαιολογείται ἀπὸ τὸ Σκέφαρη, ἀλλὰ γιατί τὸ τυρὶ νὰ ὀνομάζεται «Γιάννης»;

β) ΚΟΥΔΑΡΙΤΙΚΑ

Κουδαρίτικα εἶναι τὸ γλωσσικὸ ἰδιώμα τῶν «κουδαράιων» («κούδαρης» ση-μαίνει μαστορας, κτίστης) τῆς ἐπαρχίας Κόνιτσας (Μαστοροχώρια), τῶν Χουλιανοχωρίων καὶ τῶν Τζουμέρκων. Τὰ κουδαρίτικὰ ἦταν σὲ μεγάλη χρῆση γιατί τὰ χρησιμοποιοῦσαν καὶ οἱ μαραγγοί. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἠπειρο τὰ κουδαρίτικα ἀπαντῶνται καὶ στὴ Μακεδονία καὶ τὴ Θράκη, μὲ ὀρισμένες, θέβαια, διαφορές. Καλοῦνται ἐπίσης καὶ «μαστόρ'κα». Μὲ τοὺς πρώτους ἀνοιξιότικους μῆνες ταξίδευαν κατὰ ομάδες, μαστόροι, βοηθοί, μαθητὰδες μαζὶ μὲ ἄλλα τοὺς τὰ ἐφόδια καὶ πῆγαιναν πρὸς ἄλλες τίς περιοχὰς τῆς νότιας Ἑλλάδας καὶ τῶν νησιῶν, περιφερόμενοι ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριὸ. Οἱ κτίστες τῆς Ἠπείρου δὲν εἶναι ἀπλῶς μαστόροι ἀλλὰ ταυτόχρονα καὶ πρακτικοὶ μηχανικοὶ καὶ καλλιτέχνες, μὲ γουστο καὶ μὲ ἔμνευση ἀνάλογη πρὸς τὸ βαλάντιο τοῦ κάθε νοικοκύρη.

Τὰ κουδαρίτικα περιλαμβάνουν πλούσιο λεξιλόγιο, ὑπεραρκετὸ γιὰ νὰ συνθέσουν φράσεις χρήσιμες γιὰ τὴ δουλειὰ τους χωρὶς νὰ γίνονται ἀντιληπτοὶ ἀπὸ τὸ ἀφεντικό τους.

Φυσικά, γιὰ νὰ καταλάβουμε κάπως τὸ πνεῦμα τους, πρέπει νὰ καταφύγουμε στὴ λαϊκὴ γλῶσσα καὶ τὰ ἰδιώματά τους.

Ἔτσι «τζένα» ὀνομάζεται ἡ γυναίκα, «γιέντζιους» ὁ ἄνδρας, «ἀγκίδα» ἢ κοπέλλα, «κλουνάρια» ὀνομάζονταν τὰ χέρια, «μπαρὸς» ὀνομαζόταν ὁ νοικοκύρης, «μαλέτσικο» ὁ μικρὸς, ὁ βοηθός, «δέντρος» ὁ γαμπρός, «γκατζίδος» ὁ ἰδιοκτήτης.

Συχνὰ ἀπὸ τοὺς νεολογισμοὺς δὲ λείπει καὶ τὸ χιούμορ.

«Χουζούρι» ὀνομαζόταν ἡ βροχή, «γέροντας» τὸ 100δραχμιο, «φωτερή» ἢ δραχμινή, «κούφιο» τὸ σπίτι.

Τὰ προσηγορικὰ ὀνόματα εἶναι σπάνια: «καλόηρους» ἢ νύχτα, «κούτσουρο» τὸ μεσημέρι, «γυιὸς τῆς γκαθῆς» ὁ ὕπνος, «κυρὰ - θειὰ» ὁ πυρετός.

Ἐπαγγελματικά: «κὸσφας» ὀνομαζόταν ὁ παπᾶς, «μαυρουδιάρης» ὁ δάσκαλος καὶ «μαυρούδια» τὰ γράμματα, «μανούρια» ἦταν οἱ πέτρες, «περλεπές» τὸ σκεπάρνι, «μπελόκης» ὁ ἀσβέστης.

Εἶναι δύσκολο ὅμως νὰ ξέρουμε γιατί στὰ κουδαρίτικα «Ντούκανα» ὀνομαζόταν τὰ Γιάννενα, «Γιάνν'ς» τὸ γάλα καὶ «Θόδωρους» τὸ ρακί. Ἐπίσης, τὴ λέξη «ἀλλοιούτ'κος» μεταχειρίζονται συχνὰ ὅταν δὲν ἔχουν τὴν ἀντίστοιχη συνθηματικὴ λέξη, δίνοντας ἔτσι τὸ σύνθημα νὰ ἐννοήσει ὁ συνομιλητὴς περὶ τίνος πρόκειται.

Πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι ποικίλλει ἡ σημασία μερικῶν κοινῶν λέξεων ἀνάμεσα στοὺς ὁμοτέχνους τῆς Κόνιτσας, τῶν Χουλιανοχωρίων καὶ τῶν Τζουμέρκων.

Ἀπὸ τίς λίγες αὐτὲς λέξεις ἀντιλαμβάνεται καθένας πόσες φράσεις μποροῦν νὰ συντεθοῦν γιὰ τὴν στοιχειώδη συεννόηση τῶν συνεργειῶν τῶν κτιστῶν ἀκόμα κι' ἂν ἦταν παρόντες ξένοι.

γ) ΚΟΜΠΟΓΙΑΝΝΙΤΙΚΑ

Ἴσως ἀπορήσει κανεὶς ἂν σκεφθεῖ ὅτι στὰ συναισθηματικὰ ἰδιώματα, εἶναι ἀγαπητέροι καὶ γιατροί, μαθητὲς τοῦ Ἀσκληπείου καὶ τοῦ Ἱπποκράτη. Μιὰ πρώτη ἐξήγηση εἶναι ὅτι ἡ μυστικὴ γλῶσσα τῶν γιατρῶν ξεκινάει ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία τους νὰ μὴν τοὺς καταλαβαίνει ὁ ἄρρωστος, ὅταν μιλοῦν μπροστά του γιὰ τὴν ἀρρώστεια. Ξέρουμε φράσεις ὅπως: «πῶς πουλεῦει ὁ κορωμένος»; πῶς πάει ὁ ἄρρωστος; «Ὡς τὴ σκοτεινὴ τουφεκῶνει», ὡς τὴ νύχτα θὰ πεθάνει. «Βίζιωσε τί σαχλαμάρα ἔχει ὁ

γκότ», κοίτα τί ἀρρώστεια ἔχει ὁ ἄνθρωπος. «Τὸν γκριτσιζοῦν τὰ πατούμενα», τὸν πενοῦν τὰ πόδια. Ἀλλὰ ἡ φράση «πούλεψε, μᾶς ἄνθισε ὁ σαρέλης» (φεύγα, μᾶς ἔγνωσε ὁ γέρος), δείχνει φανερά τὴν ἀπόκρυψη, τὸ χαρακτηριστικὸ στοιχεῖο τῶν συνθηματικῶν ἰδιωμάτων.

Ἐπιδέξιοι καὶ περιφρημοὶ οἱ γιατροὶ τοῦ Ζαγορίου γιὰ τὴ χειρουργικὴ τους προπάντων, ταξίδευαν συχνὰ μὲ καραβάνια, μὲ ἄλλους συντρόφους τους ἢ ὄχι, σὲ ὅλη τὴν παλιὰ Τουρκία, καὶ ὅταν ἔφταναν σ' ἓνα χωριὸ ἀναγγέλλονταν οἱ ἴδιοι ἢ μὲ τελάλη, μὲ τίς φωνές: «Γιατρὸς καλὸς», «γιατρικὰ καλὰ», «ζωὴ πουλῶ», «ἔφτασε ὁ μεγάλος γιατρὸς», «ἤρθε ὁ μεγάλος γιατρὸς», «ὁ μεγάλος χειροῦργος». Γιὰ φάρμακα μεταχειρίζονταν κυρίως βότανα, ποὺ μάζευαν ἀπὸ τὴ χαράδρα τοῦ Βίκου, γι' αὐτὸ καὶ ὀνομάστηκαν «Βικογιατροί».

Ὁ POUQUEVILLE, ἐξαιρόντας τὴ φήμη, τὴν ἱκανότητα καὶ τὴ χειρουργικὴ δεξιότητα τῶν ἐμπειρικῶν αὐτῶν γιατρῶν, λέγει ὅτι τὸ σχολεῖο καὶ φυτώριο, ἀπ' ὅπου ἐξέρχονταν, ἦταν τὸ χωριὸ Λιάσκοβο.

Εἶναι γνωστοὶ μὲ τὸ ὄνομα «Καλοῖατροί» ἀπὸ τὸ «γιατρὸς καλὸς» ποὺ γνωστοποιοῦσαν τὴν παρουσία τους σ' ἓνα χωριό.

Οἱ γιατροὶ αὐτοὶ τοῦ Ζαγορίου ἦταν χωρισμένοι σὲ δυὸ τάξεις: τοὺς ἐξοχωτάτους καὶ τοὺς παρακατιανούς. Ἀποτελοῦσαν εἶδος ἀδελφότητος καὶ ἀπὸ πατέρα σὲ παιδί μεταβίβαζε ὁ καθένας τὰ γιατροσόφια του καὶ τὰ πορίσματα τῆς ἐμπειρίας του ἀλλὰ καὶ διάφορα «φλιτούρια» «γιατροσόφια» καὶ μαγικά ξόρκια.

Τὰ κομπογιαννίτικὰ τους συγγενεύουν μὲ ἄλλα συνθηματικὰ γλωσσάρια. Οἱ διαφορὲς ὀνομασίες τῶν γιατρῶν αὐτῶν δὲν τοὺς δείχνουν καὶ πολὺ ἐντιμους ἐπαγγελματίες. Τοὺς ὀνομάζουν καὶ «ματσουκάδες», ἐπειδὴ κρατοῦσαν συνήθως ξύλινο ραβδί (ματσούκι) ..

Ὁ LEGRAND τοὺς ἀναφέρει μὲ τὸ ὄνομα «καταφιανοί», ἐνῶ ὁ POUQUEVILLE ὑποστηρίζει «ὅτι ἡ λέξις εἶναι τῆς συνθηματικῆς γλώσσας τῶν ἐμπειρικῶν γιατρῶν, ποὺ ἴσως ὀνόμασαν τοὺς ἑαυτοὺς τους ἔτσι ὡς καταφύγιο τῶν πασχόντων ἢ ἀπὸ τὸ τοπωνύμιον «Καταφύγι (ον)», ἀπόκρημνη τοποθεσία κοντὰ στὸ Βίκο. Τελικὰ τὸ «Καταφιανοί» πῆρε τὴν ὀνομασίαν ὄχι μόνον «κάνω τὸ γιατρὸ», ἀλλὰ καὶ «χοροῖδεύω». Τὸ Κομπογιαννίται κακῶς ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ κώμη - Ἰωάννινα Κομπογιαννίται (οἱ κάτοικοι ὀνομάζονται Γιαννιώτες καὶ ὄχι Γιαννίται).

Τὸ γλωσσικὸ τους ἰδιῶμα εἶναι ἀρκετὰ ἐνδιαφέρον. Οἱ νεολογισμοὶ κυριαροῦν ἐδῶ ἐνῶ ὑπάρχει μεγάλη ἐπίδραση καὶ ἀπὸ ἄλλα συνθηματικὰ ἰδιώματα τῆς περιοχῆς.

Ἔτσι στὰ κομπογιαννίτικα ὑπάρχουν ἀρκετὰ προσηγορικά: «ἄ (γ) ιαχ' χώματα» σημαίνει Ἑλλάδα, «αἷμα τοῦ Χριστοῦ» τὸ κρασί, «δάκρυ τῆς Παναγίας» ἀλλὰ καὶ «λαμπύρω» ὀνομάζουν τὸ ρακί. Ἐπίσης ὑπάρχουν ἐκφράσεις ὅπως «ἀνθίζου οἱ κρανιές» ποὺ σημαίνει «μᾶς καταλαβαίνουν». «Φλιτούρι» ἦταν τὸ διδλίο, «τούφα» τὸ σπίτι, «ἀγιατούφα» ἢ «ἀγιότουφα» ἢ ἐκκλησία, «ἀσημόχωμα» ἢ «πατρίδα τοῦ βασιλιῶς» τὰ σπίτια (κατ' εὐφημισμὸν, ἢ φυλακὴ τῶν Ἰωαννίνων).

«Βιζιώνω» = βλέπω (στ' ἀλειψιατικά βοζιώνω = βλέπω, καταλαβαίνω) ἀλλὰ καὶ περιφραστικὰ «παίρνω βίζιον» = ἀντιλαμβάνομαι. «Δέξιους» ἦταν ὁ Χριστιανός, ὁ Ἕλληγ, σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ «Ζερβός», τὸν Τοῦρκο, «Θουδώρου» ἢ φακὴ, «χορεῦει ἢ Θουδώρου» σημαίνει «βράζει ἢ φακὴ».

«Καλαμαράς» ἀλλὰ καὶ «κοντηλιάρης» σημαίνει δάσκαλος, «κούκος» ἦταν ὁ σουλτάνος, «λακανάς» ὁ κατῆς, ὁ δικαστής, «πλαϊνὸ» τὸ νερό, «μπζοῦρι» τὸ ψωμί, «πουλεῦω» σήμαινε φεύγω.

δ) ΣΩΠΙΚΑ

Τὰ Σωπικά εἶναι ἡ συνθηματικὴ γλῶσσα τῶν βαγενάδων ἢ βαρελάδων. Τὸ ὄνομα τὸ πῆραν ἀπὸ τῆ Σωπικῆ, χωρὶς τοῦ Πωγωνίου, ἀπ' ὅπου ἐβγαίναν οἱ περισσότεροὶ βαρελοποιοί. Τὴν ἴδια γλῶσσα μεταχειρίζονταν καὶ οἱ βαρελάδες τῆς ἐπαρχίας Φιλιατῶν. Ταξίδευαν κι αὐτοὶ ἀπὸ τὴν ἀνοιξὴ μέχρι τὸν Ὀκτώβριο στὴ Θεσσαλία, τὴ Μακεδονία καὶ τὴν Πελοπόννησο, κατὰ προτίμηση στὰ οἰνοπαραγωγικὰ μέρη, ὅπου κατασκεύαζαν ἢ ἐπιδιόρθωναν βαρέλια.

Ἡ γλῶσσα τους εἶναι ἀνάμικτη μὲ φράσεις καλατζήδικες, τίς ὁποῖες χρησιμοποιοῦν λόγῳ τῆς ἐπαφῆς τους μὲ αὐτούς. Ἀποτελεῖται κυρίως ἀπὸ νεολογισμοὺς ἀλλὰ ὑπάρχουν καὶ μερικὲς ἀλβανικὲς, βουλγαρικὲς καὶ ρουμανικὲς λέξεις, πού μᾶς δείχνουν τὴν ἔκταση τῶν ἀποδημιῶν τους.

Ἄς δοῦμε μερικὲς λέξεις χαρακτηριστικὲς τοῦ γλωσσικοῦ ιδιώματός τους.

«Φώτης» ὀνομαζόταν ὁ ἄνδρας, ὁ νοικοκύρης, «φώτισσα» ἡ γυναίκα, «λόλικο» τὸ παιδί, «καντήλια» τὰ μάτια, κέμπ (ἀλβ.) τὰ πόδια.

Συχνὰ δὲ λείπει καὶ τὸ χιούμορ ἀπὸ τοὺς νεολογισμοὺς: ὁ παντρεμένος ὀνομαζόταν «μαρτουριασμένος» (μαρτουρεύω = ταλαιπωρῶ), ὁ ἀρραβωνιασμένος ὀνομαζόταν «μαραγκιασμένος», τὰ ψέματα «λαίμαργες», ἡ δραχμὴ «κέχινη» καὶ τὸ δεκάρικο ἦταν «ρεντελιάρικο» (χάρτινο νόμισμα).

Κατοικία: «κούφαλο» τὸ σπίτι, τὸ χωριὸ «φσιάτ» (ἀλβ.), ἡ πόλη ὀνομαζόταν «μάντρα».

Τρόφιμα: Τὸ λάδι ὀνομαζόταν «πρασινάδα», τὸ ρακὶ «λαμπύρω», τὰ σκόρδα «στυλιαράδες», τὰ κρεμμύδια «σκεφερῆτες» (δάνειο ἀπὸ τ' Ἀλειφιάτικα), τὸ καλαμπόκι «λιανόσπορος», οἱ πατάτες ὀνομάζονταν «καρτόφ» (βουλγ.) καὶ κατ' ἐπέκταση ἀπ' τὸ γερμ. KARTOFELN = πατάτες. «Τσέρος» ἦταν τὸ ψωμί καὶ «πρόβειο» τὸ σιταρένιο ψωμί.

Ἐπαγγελματικά: ὁ δάσκαλος ὀνομαζόταν «κεντέζης», τὸ σχολεῖο «κεντέζικο», ὁ δεσπότης, ὁ παπᾶς ἀλλὰ καὶ ὁ διάκονος ὀνομάζονταν «μαλλᾶτος».

Ὅπως στὰ Κομπογιαννίτικα ἔτσι καὶ στὰ Σώπικα δὲν ξέρουμε πῶς καὶ γιατί ὀνομάστηκε ὁ ἄντρας «Φώτης», ἡ ντροπὴ «κούλα», τὸ γιανούρι «Γιῶργος» καὶ τὸ κρασί «Θάνος».

ε) ΜΟΥΤΖΟΥΡΙΚΑ

Εἶναι οἱ γλωσσικοὶ ιδιωτισμοὶ τῶν ἐπαγγελματιῶν ἀρτοποιῶν (ἀπὸ τὴ λέξη μουτζούρης πού σημαίνει φούρνος). Ἐπηρεασμένοι κι αὐτοὶ ἀπὸ τὴν ἐπαφή τους μὲ τοὺς καλατζήδες, μετέφεραν τὸ συνθηματικὸ γλωσσάριό τους καὶ στὴν τέχνη τους. Καθιέρωσαν ὁμῶς καὶ δικές τους φράσεις καὶ λέξεις συνθηματικὲς πού υπονοοῦν διάφορες ἐκδηλώσεις τῆς ἐργασίας τους.

Ἔτσι τὸ ἀλεύρι ὀνομαζόταν «πασπάλι», τὸ ζυμωτήριο «ἀργαλειός», ἡ ζυγαριὰ «βέργα», ὁ ζυμωτὴς «μαγιούλης», τὸ στόμιο τοῦ φούρνου «γούθα», τὸ ψωμί «τσακτάι» (Ἀλειφ.).

Ὁ Ι. Λαμπρίδης μᾶς δίνει φράσεις πού δείχνουν τὸ ἐπαγγελματικὸ λεξιλόγιό τους καὶ κυρίως ἕναν ἀπὸ τοὺς σκοποὺς τοῦ ιδιώματος, τὴν ἀπόκρυψη ἀπὸ τοὺς ἀμύητους. «Ἡ βέργα μπανίζε, σούφρωτ' τα μπουζιούρια» σημαίνει: «Ἡ ζυγαριὰ τῆς ἀστυνομίας ἔφτασε, κρύψε τὰ (λειψὰ) ψωμιά».

στ) ΜΠΟΥΚΟΥΡΑΙ·ΙΚΑ

Τὰ «Μπουκουραϊκά» εἶναι ἡ συνθηματικὴ γλῶσσα τῶν ραφτάδων τῶν Τζου-

μέρκων (μπούκουρης σημαίνει ράφτης), που κατασκευάζαν ελληνικές εθνικές ενδυμασίες. Από εκεί μεταδόθηκαν αργότερα και στους ραφτάδες των Ἀγράφων, του Ξηρόμερου και του Βάλτου.

Όπως και στα άλλα συνθηματικά ιδιώματα, οι λέξεις που κυρίως παρουσιάζονται είναι ούσιαστικά, επίθετα και ρήματα. Το λεξιλόγιο είναι περιορισμένο σε λέξεις τῆς καθημερινῆς ζωῆς, ἀπ' ὅπου φαίνονται οι συνθήκες τῆς δουλειᾶς τους, οι σχέσεις τους με τοὺς νοικοκυραίους και τὸ ἐπαγγελματικὸ τους λεξιλόγιο.

Ἔνα μεγάλο μέρος τοῦ λεξιλογίου «εἶναι λέξεις βλάχικης προελεύσεως, με φωνητικῶν, γραμματικῶν τύπων και συντακτικῆν πλοκῆν ἑλληνικῆν», παρατηρεῖ ὁ κυριώτερος μελετητῆς τῶν μποκουραϊτικῶν Χρ. Σούλης.

Και εἶναι πολὺ ἀπλό και φυσικὸ γὰ δανείζονται οι ραφτάδες τῆς Πίνδου, ἐργαζόμενοι σε ἑλληνόφωνες ἐπαρχίες, λέξεις βλάχικες, ἄγνωστες στοὺς πελάτες τους, γνωστὲς ὅμως σ' αὐτοὺς λόγω τῆς ἐπαφῆς τους με βλαχόφωνους πληθυσμοὺς. Ἔχουμε δηλ. ἀφομοίωση τῶν ξένων λέξεων και προσαρμογὴ τους φωνητικᾶ, τυπικᾶ και συντακτικᾶ πρὸς τὴ γλῶσσα τους.

Ἔτσι στα «μποκουραϊκά» ὁ ἄντρας ὀνομάζεται «ντόμου» (βλάχ. ντόμου), ἡ γυναίκα «μπλέρη», τὸ παιδί «φάτσιου», ἡ κοπέλλα «φαλαγγίτα», τὸ μάτι «ὄλι», ἡ μάνα «μόσα», ὁ ἀδελφός «φορτάτους».

Ζῶα: τὸ πρόβατο λεγόταν «βελαζόν», ἡ κότα «γκαλίνα», ἡ ἀγελάδα «μπόα».

Τρόφιμα: τὸ γάλα «λάπ'το», τὸ λάδι «λέμιου», τὸ κρεμμύδι «τσάπα».

Ἐπαγγελματικά: ὁ παπᾶς «ζγκάι μπούς», ὁ χωροφύλακας «καλιώτης», ὁ ράφτης «μπούκουρης», ὁ δάσκαλος «πατριτζάρους» και ὁ μαραγκός «σπάτους».

Γενικᾶ, οι λέξεις μιᾶς συνθηματικῆς γλώσσας ἐκφράζουν ἔννοιες σχετικὲς με τὴν ἐπαγγελματικὴ ἀσχολία.

Ἡ συχνότερη λέξη στα συνθηματικά ιδιώματα εἶναι, κατὰ τὸν Τριανταφυλλίδη, τὸ «φεύγω» και μάλιστα στὴν προστακτικὴ «φεύγα». Δὲ λείπει ἀπὸ κανένα ἰδιωμα ἡ λέξη «παπᾶς», ἀντιπρόσωπος μοναδικῶς στα χωριά τῆς ἀρχῆς, τοῦ νόμου και τῆς ἐκκλησίας. Γιὰ τὸν ἴδιο λόγο συχνῆ και ἡ λέξη γιὰ τὸ δάσκαλο. Ποτὲ δὲ λείπουν οι λέξεις που ἀναφέρονται στὸ ψωμί, τὸ οὔζο, τὸ κρασί, τὸ χρῆμα, τὴ γυναίκα, τὸν ἀφέντη ἢ τὸν νοικοκύρη. Δὲ λείπουν οὔτε τὰ ρήματα που σημαίνουν «παίρνω», «κλέβω» κλπ.

Τὸ ὅτι ὑπάρχει κάποια ἐπαφὴ μεταξὺ τῶν συναισθηματικῶν ἰδιωμάτων τῶν διαφόρων, πλανόδιων συχνά, ἐπαγγελματικῶν τὸ δείχνουν μερικὲς κοινὲς λέξεις ὅπως μπανίζω (βλέπω), βοζιώνω (καταλαβαίνω).

Φωνητικᾶ ὅλες οι λέξεις τῶν συνθηματικῶν ἰδιωμάτων ἀνήκουν στοὺς κανόνες τῶν ἰδιωμάτων τῆς Βορείου Ἑλληνικῆς. Ἔτσι: α) κάθε ἄτομος φθόγγος ε και ο προφέρεται ἀντιστοιχία ι και ου και β) ὅπου ὑπάρχει ἄτομος ὁ φθόγγος ι και ου τὰ βορειοελλαδικὰ ιδιώματα δὲν ἔχουν πλήρες φωνῆεν ἀλλὰ μόνο ἔχνος αὐτῶν.

Τὰ ιδιώματα τῶν πλανόδιων ἐπαγγελματικῶν ἀνθισαν σε περασμένα χρόνια κυρίως κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Τουρκοκρατίας και δὲν μιλοῦνται πολὺ σήμερὰ ἀκολουθοῦν τὴν τύχη ἐκείνων που τὰ δημιούργησαν. Οἱ νέοι ὄροι τῆς ζωῆς και τῆς ἐπαγγελματικῆς ἀσχολίας ὀδήγησαν τὰ γλωσσικὰ αὐτὰ ιδιώματα σε μαρasmus. Ὅσοι ἀκόμη τὰ μιλοῦσαν δὲν ἔπαυαν γὰ προσθέτουν και νεολογισμοὺς.

Κάποια ἀναζωογόνηση εἶχαν τὰ ιδιώματα αὐτὰ τὸν καιρὸ τῶν πολέμων, που ἡ ἀνάγκη γιὰ μυστικὴ συνεννόηση δυνάμωσε τὴ λογοκρισία. Ἔτσι τ' Ἀλειφιιάτικα, ἀπὸ τὰ πλουσιότερα και πιὸ ἀνεπτυγμένα κρυφὰ ιδιώματα, μᾶς ἀναφέρει ὁ ἱστορικός τοῦ Τσαμαντὰ Ν. Νίτσος, χρησίμεψαν πολὺ γιὰ νὰ ἐπικοινωνήσουν με τὴν Ἑλλάδα οι ξηνητεμένοι Τσαμαντιῶτες τῆς Ἀμερικῆς, γράφοντας γιὰ θέματα ἀπαγορευμένα ἀπὸ τὴ λογοκρισία στὸν πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο.

Ἡ ἐπίδραση τῶν συνθηματικῶν ἰδιωμάτων στὴ γλῶσσα τῶν Ἑλλήνων λογο-

τεχνῶν εἶναι σπάνια. Ἐς θυμηθοῦμε τὸ «Ζητιάνο» τοῦ Καρκαβίτσα μὲ τὴν ἰδιωματικὴν του γλῶσσα, τὸ ἔργο τοῦ Παπαδιαμάντη ἀλλὰ καὶ τὶς συνθηματικὰς ἰδιωματικὰς λέξεις στὸ ἔργο τοῦ Σπύρου Μελά καὶ τοῦ Στρατῆ Μυριβίλλη.

Τὰ συνθηματικὰ ἰδιώματα τῆς Ἡπείρου ἀναπτύχθησαν καὶ χρησιμοποιήθησαν σὲ μιὰ ἐποχὴ ἀγνωστὴ κατὰ πολὺ σὲ μᾶς, μὲ δύσκολες συνθήκας ἐπιβίωσης. Ἐμεῖς προσπαθήσαμε νὰ ἀποκαλύψουμε μόνον μιὰ πτυχὴ τῆς γλώσσας καὶ νὰ δοῦμε τὰ ἰδιότυπα αὐτὰ ἰδιώματα ἀπὸ τὸ φακὸ τῆς ἱστορίας τῆς γλώσσας. Εἶναι φανερὸ ὅτι τὰ συνθηματικὰ ἰδιώματα εἶναι ἓνα ξεχωριστὸ ὄργανο ἐνὸς κόσμου ὁμογλώσσων ποῦ εἶχε ἀκμάσει σὲ προηγούμενη ἐποχὴ καὶ ὅτι προκείμενου νὰ φωτισθεῖ τὸ θέμα ἀπαιτοῦνται εἰδικὲς πάνω σ' αὐτὸ μελέτες.

Β Ο Η Θ Η Μ Α Τ Α

1. Β α γ ι α κ ἄ κ ο ς Δ. Β.: Συνθηματικαὶ γλῶσσαι, Ἐ θ η ν ᾱ 60 (1956), σσ. 324—328.
2. Β ο γ ι α τ ζ ἰ δ η ς Ι.: Περὶ τῆς συνθηματικῆς γλώσσας τῶν ἀρτοποιῶν Ζαγορίου, Λ α ο γ ρ α φ ἰ α 8 (1921), σσ. 153—158.
3. Μ π α γ δ α ν ὀ π ο υ λ ο ς Δ.: Τὰ Κουδαρίτικα, Ἡ π ε ἰ ρ. Ἐ σ τ ἰ α Ι (1952), σσ. 685—688.
4. Ν ἰ τ σ ο ς Ν.: Μονογραφία περὶ τῆς ἐν Ἡπείρῳ κώμης Τσαμαντά. Ἐν Ἀθήναις 1926, σσ. 291—296.
5. Π α π α σ τ α ὐ ρ ο υ Χ ρ.: Τ' Ἀλειφιιάτικα, τὰ Σώπικα καὶ τὰ Μουτζούρικα (1945).
6. Π α π α χ α ρ ἰ σ η ς Α.: Τὰ Σώπικα ἢ ἡ συνθηματικὴ γλῶσσα τῶν βαγενάδων τῆς Β. Ἡπείρου. Ἡ π ε ἰ ρ. Χ ρ ο ν ἰ κ ᾱ 5 (1930), σσ. 265—270 καὶ «Π ρ ο σ θ ἦ κ η» 7 (1932) σσ. 213—215.
7. Σ ἄ ρ ρ ο ς Δ.: Περὶ τῶν ἐν Ἡπείρῳ, Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ συνθηματικῶν γλωσσῶν, Λ α ο γ ρ α φ ἰ α 7 (1923), σσ. 521—523.
8. Σ ο ὕ λ η ς Χ ρ.: Τὰ Μπουκουραϊτικὰ τῶν Τζουμέρκων. Ἡ π ε ἰ ρ. Χ ρ ο ν ἰ κ ᾱ 3 (1928), σσ. 310—320.
9. Σ ο ὕ λ η ς Χ ρ.: Τὰ Κουδαρίτικα τῶν Χουλιαροχωρίων τῆς Ἡπείρου, Ἡ π ε ἰ ρ. Χ ρ ο ν ἰ κ ᾱ 5 (1930), σσ. 161—168.
10. Τ ρ ι α ν τ α φ υ λ λ ἰ δ η ς Μ α ν.: Ἑλληνικὲς συνθηματικὲς γλώσσες. Προσφορὰ στὸν Στ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1953, σσ. 661—684.

ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΡΑΪΚΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ*

137. ΦΤΕΡ'. Περιοχή γεμάτη φτέρες (πτέρις!).

138. ΧΑΡΝΤΑΜΠΙΑ ή ΧΑΡΝΤΑΠΙΑ. Περιοχή βορειοδυτικά του χωριού, κάπως πιά ύπερυψωμένη από τις άλλες γύρω περιοχές. Έάν σε κάποια μάχη ήταν ή χρησιμοποιεφε ένα μέρος της σαν ντάπια - δχυρό, για χάρη κάποιου Χαράλάμπη, Χάρη, Χαρό', μπορεί να πεί κανένας πώς έτσι βγήκε τὸ ὄνομά της. Ἄλλως εἶναι δύσκολο να ἐξηγηθεῖ.

139. ΧΕΙΜΑΔΙΑ ΣΚΑΡΑ και ΧΕΙΜΑΔΙΑ ΜΑΡΙΝΑΣ. Τοποθεσίες στις ὁποῖες εἶχαν μόνιμα χειμαδιά οἱ οἰκογένειες τῶν Σκαραίων και κάποιας Μαρίνας.

140. ΧΑΣΕΣ. Περιοχή βορειοδυτικά του χωριού και προέκταση τῆς ράχης πρὸς βορρά, με χωράφια και δάση γύρω της. Ἄγνωστο ἀπὸ ποῦ πῆρε τ' ὄνομά της. Τὸ πιθανότερο να τῆς τὸ δώσανε ἀπὸ τὸ ρῆμα χάσκω. Χάσκες - χάσες, πὸν σημαίνει τὸ μέρος πὸν χάσκει, ἔχει κενά, δηλ. ρεματιές, ξέφωτα κλπ. Ἐκτὸς κι ἂν βγήκε ἀπὸ τὸ ρῆμα χάνω, ἔχασα και χασούρα. Κάτι πὸν ἔχει σχέση με τὴν καλλιέργεια της και τὴ συγκομιδὴ τῆς παραγωγῆς της. Με λίγα λόγια, πρέπει να ἦταν ἄγωνα περιοχή και να ἔχανε ὁποῖος τὴν ἔσπερνε.

141. ΧΑΣΑΝ. Περιοχή πὸν θὰ ἀνῆκε σὲ κάποιον Χασάν Τουρκαλβανό, ἢ περιοχή πὸν μέσα σ' αὐτὴ θὰ σκοτώσανε κάποιον βρωμερὸ ὑποκείμενο με τέτοιο ὄνομα.

142. ΧΕΛΩΝΟΚΑΤΚΑΛΟ. Τοποθεσία σὲ σχῆμα ὄστρακου χελώνας. Καύκαλον.

143. ΧΑΛΙΚΑΡΙΑ. Κατωφερικὴ τοποθεσία γεμάτη χαλίγια. Μικρὸς και ἀκανόνιστες πέτρες ἀπὸ σκυρῶδικη περιοχή. Στὴν ἄλβανικὴ γλώσσα ἔχομε τὴ λέξη χαλίτση, πὸν σημαίνει τὸ σῦρος.

144. ΧΑΣΙΛΙ. Στὴν Η.Ε. 1963, σελ. 212 γράφεται ὅτι: χασίλι ὀνομάζεται τὸ νεοφυτευμένο δημητριακὸ και στὰ ἄλβανικά τὸ περιεχόμενο, τὸ προϊόν. Ἐγὼ πάντως πιστεύω, ὅτι χασίλια λένε τὰ χωράφια πὸν τὰ σπέρνουν βέβαια με δημητριακὰ ἢ τριφύλλια, ἀλλὰ τὰ φυλάνε για να βόσκουν τὰ γαλάρια πρόβατα με τὰ μικρὰ τους τὸ χειμῶνα και ὅταν οἱ γύρω περιοχὲς εἶναι σκεπασμένες ἀπὸ χιόνια ἢ δὲν ἔχουν χόρτο ἀρκετό. Ἴσως πάλι να προέρχεται ἀπὸ τὴ λέξη «χασίρ», πὸν σημαίνει στὰ τούρκικα τὸ ἄχυρο. Γιατὶ πραγματικά οἱ κτηνοτρόφοι χωρικοὶ ἀφήνουν μερικὰ χωράφια τους ἄσπαρτα για νὰ βγάλουν χόρτο, πὸν τὸ κόβουν με τὸ ἔμπα του καλοκαιριοῦ και τὸ ξηραίνουν, για σανὸ τῶν ζῶων. Δηλαδή Χασίρια - χασίλια.

145. ΧΑΣΑΠΙΑ. Χωράφια στὸ μετόχι κοντὰ στὸ ποτάμι, τὸν Καλαμά. Στάθηκε ἀδύνατο να μοῦ ἐξηγήσει κάποιος τὴν προέλευση τῆς ὀνομασίας τους. Τὸ να ἦταν παλιά μέρος πὸν να σύχναζαν οἱ χασάπηδες - κροεπῶλες ἢ να χρησί-

* Συνέχεια ἐκ του προηγουμένου σελ. 349 και τέλος.

μενε τὸ μέρος γιὰ σφάξιμο τῶν ζώων τους, λίγο δύσκολο νὰ τὸ παραδεχτεῖ κανεὶς. Τὸ νὰ γινόταν πάλι συχνὰ τόπος συμπλοκῶν καὶ νὰ σκοτώνονταν πολλοὶ πάνω τους, κι αὐτὸ ἀπίθανο καὶ ἀπίστευτο. Τὸ μόνο ποὺ μένει εἶναι νὰ ἦταν ἰδιοκτησία χασάπηδων ἢ κάποιου μὲ τὸ ὄνομα Χασάπης. Τέτοιο ἐπώνυμο συναντᾶμε καὶ στὰ Γιάννινα.

146. ΛΥΚΟΠΑΡΤΟ. Τοποθεσία γεωργικὴ καὶ κτηνοτροφικὴ στὰ σύνορα τοῦ χωριοῦ μας καὶ τοῦ Βασιλόπουλου, ποὺ ἀνήκει μισὴ μισὴ στὰ δυὸ χωριά. Παλιὰ, ἀνῆκε στὸ χωριὸ μας ὀλόκληρη, ἀλλὰ ἡ μισὴ πουλήθηκε ἀπὸ κάποιον χωριανὸ μᾶς (τὸ Μητροπαπᾶ), ποὺ τὴν εἶχε ἰδιοκτησία του, σὲ κάποιον τοῦ δευτέρου χωριοῦ. Τὸ ὄνομά της πιστεύω νὰ τὸ πῆρε ἀπὸ τὶς δυὸ σύνθετες λέξεις της, τὸ «λύκος» καὶ «περνῶ» ἢ «παίρνω», πράγμα ποῦ, ὅπως μοῦ εἶπε κάποιος τσοπάνος χωριανός, εἶναι πολὺ πετυχημένο, γιατί τὸν καιρὸ ἐκεῖνο ποὺ ἔβρισκαν στὴν περιοχὴ αὐτὴ τὰ κοπάδια τους, τοὺς τὰ ἀποδεκάτιζε ὁ κύριος Νικόλας, ὁ λύκος. Εἶναι τέτοια ἀπόμειρη ἢ περιοχὴ, τόσο περιτριγυρισμένη ἀπὸ δάση, καὶ σὲ τέτοιο ἐπίκαιρο σημεῖο, ποὺ ἦταν σταυροδρόμι τους καὶ ἔβρισκαν τὸν τρόπο τὰ αἰμοβόρα αὐτὰ ἀγρίμια νὰ ἐπιτίθενται, καὶ μέρα μεσημέρι ἀκόμη, στὰ κοπάδια τους. Σ' ἓνα μέρος της καὶ πάνω σὲ κάποιον ἕψομά της, ὑπάρχουν καὶ σήμερα τὰ ἐρεῖπια ἐνὸς ἔξωκλησιοῦ καὶ στὴ θέση τους σώζεται ἀκόμη ἓνα μικρὸ πέτρινο εἰκονοστάσι.

147. ΜΠΛΙΑΤΣΙΑ. Τοποθεσία δυτικὰ σχεδὸν τοῦ χωριοῦ καὶ κάτω ἀπὸ τὸ ἕψωμα Κασίμ. Ἦταν καλλιεργούμενη χωράφια, ποὺ ἐγκαταλείφθηκαν κι αὐτὰ σήμερα. Ἀπὸ παλιὰ, καὶ κάθε χρόνον σχεδόν, παθαίνουν κατολισθήσεις σὲ σημεῖο νὰ γίνονται ἀδιάβατα καὶ ἀπὸ πεζοὺς ἀκόμη σὲ ὀρισμένα μέρη της. Αἰτία, ἡ σύσταση τοῦ ἐδάφους της, ποὺ κρατᾶει νερὸ μέσα, ἐπειδὴ εἶναι ἀργιλῶδες πολὺ. Τὴν ὀνομασία της ὑποθέτω νὰ τὴν πῆρε ἀπὸ τὸ «Μπλιάτς - μπλιάτς», ποὺ λέμε κι ἐμεῖς σήμερα, ὅταν πατάμε λασπόνερα ἢ βουλιάζουμε μέσα σὲ λάσπες. Ἀπὸ τὸ μπλάτς - πλάτς, μπλιάτς, - Μπλάτσια.

148. ΣΚΑΛΑ ΝΤΙΝΟΥ. Ἀπόμειρο σχεδόν πλαγιὰ καὶ ἀπότομο, ποὺ ἀρχίζει δυτικὰ ἀπὸ τὸ Κώλωμα, τὴ γαῖδουροράχη, καὶ καταλήγει στὸ λάκκο, κοντὰ στὸ Μέγα λ'θάο', πὺδ πέρα λίγο ἀπὸ τὰ Βαρκά. Τὴ βγάλανε σκάλα, γιατί εἶναι ἀνηφορικὴ πολὺ, σάν τὴ σκάλα, καὶ γεμάτη ἀπὸ ριζιμιές πέτρες, ποὺ χρησιμεύουν γιὰ σκαλιά. Ἀνῆκε στὴν οἰκογένεια τῶν Ντιναίων καὶ εἶναι κλειδὸ καλὸ γιὰ τὸ κυνήγι τοῦ λαγοῦ. Περιβάλλεται ἀπὸ ἀσφάκες, χαμόδενδρα καὶ δάσος ἀπὸ παλιούρια καὶ πουργάρια.

149. ΛΟΥΤΣΑ. Τοποθεσία στὰ Ντερόβενια. Περιοχὴ ποὺ κρατᾶει τὸ χεῖμώνα περισσότερα στάσιμα νερά. Πιθανῶς ἡ λέξη νὰ προέρχεται ἀπὸ τὸ ρῆμα λούσονται ἢ τὴν ἀρβανιτικὴ λέξη «λουῦτσε», ποὺ σημαίνει στὴ γλώσσα τους τὴ δεξαμενὴ ἢ τὸ μέρος τὸ ὁποῖο κρατᾶει νερὸ τῆς βροχῆς.

150. ΒΟΥΛΙΑΡΗ ΚΑΜΠΟΣ. Χωράφια στὸ μετόχι κι αὐτὰ, ἀλλὰ ποὺ βγάζουν τὸ ἐπικίνδυνο, γιὰ τὰ ζῶα, ζιζάνιο ποὺ λέγεται «Βούλιαρη». Δὲν ξεύρω πῶς λέγεται ἐπιστημονικὰ. Τὸ μόνο σύμπτωμά της, ὅταν φαγωθεῖ ἀπὸ ζῶα, ἰδίως βόδια ἢ πρόβατα, εἶναι ὁ τυμπανισμὸς τους, ποὺ τὰ ὀδηγεῖ στὸ θάνατό τους. Ἐκτὸς καὶ τὰ προλάβουν μὲ κτηνίατρο ἢ πρακτικὰ φάρμακα τῆς στιγμῆς.

151. ΑΓΡΙΟΠΕΡΙΒΟΛΟ. Περιβόλι στὸ ὁποῖο πλεονάζουν ἄγρια δένδρα, ἰδίως ἐλιές καὶ κλήματα, χωρὶς νὰ εἶναι ἐκμεταλλεύσιμα. Περισσότερο χρησιμοποιεῖται ἢ περιοχὴ αὐτὴ γιὰ τὴ βοσκή.

152. ΣΤΡΟΓΓΥΛΑΔΙ. Εἶναι δυὸ ὅμοιες — πάνω κάτω — τοποθεσίες, ποὺ

ἀνήκαν στο Γιώργο Βλάχο καὶ στο Μίχο Γρίβα. Τὸ ὄνομά τους, ὅπως εὐκόλα τὸ μαυτεῖει κανεῖς, ἀπὸ τὸ στρογγυλὸ σχῆμα τους, σὲ ἀντίθεση μὲ τὶς ἄλλες περιοχὲς ποὺ τὶς περιβάλλουν.

153. ΠΛΑΤΑΝΙΑ. Περιοχὴ κοντὰ στὸν Καλαμά, μὲ ἄφθονα μεγάλα πλατάνια.

154. ΤΡΥΠΕΣ. Περιοχὴ ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὰ Σκαράτικα χειμᾶδια καὶ καταλήγει στὴν ἀριστερὴ ὄχθη τοῦ Καλαμά, γεμάτη ἀπὸ φυσικὰ πέτρινα κοιλώματα, τὰ ὁποῖα δημιουργήθηκαν ἀπὸ τὴ φθορὰ τῶν πετρωμάτων καὶ ἀπὸ τὰ ἄγρια ζῶα, ποὺ ἀναγκάζονταν νὰ σκάψουν γιὰ νὰ φτιάσουν τὶς ὑπόγειες φωλιές τους. (Ἄσβοι, ἀλεπούδες, λύκοι, ἀγριογούρουνα κλπ.). Καὶ σήμερα ἡ περιοχὴ αὐτὴ βρῖθκει ἀπὸ τέτοια ζῶα, ποὺ γίνονται στόχος τῶν κυνηγῶν.

155. ΛΑΚΚΩΜΑΤΑ. Τοποθεσία μὲ πάρα πολλοὺς λάκκους — ρεματιές, νεροφαγώματα, καθιζήσεις —, ποὺ προκαλοῦνται ἀπὸ τὶς βροχὲς καὶ τὰ χιόνια, ἰδιαίτερα κατὰ τὸν χειμῶνα. Ἐπειδὴ εἶναι ἀνώμαles ἐδαφικά, δὲν καλλιεργοῦνται, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἀλλὰ χρησιμοποιοῦνται σὰν βοσκοτόπια. Τέτοια λακκώματα εἶναι κάποιου Λεωνίδα Καραμπίνα, τῶν Σκαραίων ποὺ βρῖσκονται πρὸ κάτω καὶ ἀπέναντι ἀπὸ τὰ Χαρντάπια καὶ ἄλλου. (Κάτω στὰ λακκώματα τρῶει ὁ λύκος πρόβατα).

156. ΚΟΥΡΙ - ΚΟΥΡΙΑ. Τούρκικη λέξη, ποὺ σημαίνει τὸ δάσος, τὰ δάση. Περιοχὲς μὲ ἄφθονα δέντρα, μεγάλα καὶ μικρά, ἀλλὰ καὶ πυκνοφυτευμένα.

157. ΠΑΛΙΟΧΑΝΟ. Παλαιὸ χάνι — πανδοχεῖο ἐκείνου τοῦ καιροῦ, ποὺ φιλοξενοῦσε περαστικούς καὶ ζῶα —, δίπλα ἀκριβῶς καὶ λίγο πρὸ ψηλότερα ἀπὸ τὸ τούρκικο φυλάκιο, τὸ «Νταμπόρ», ποὺ φύλαγε τὴ γέφυρα, ἡ ὁποία, ὅπως ἔγραφα ἄλλου, βρισκόταν στὸ σύνορο τῶν ἐπαρχιῶν Ἰωαννίνων καὶ Τσιαμουργιάς. Ἐρείπια του βρῖσκονται καὶ σήμερα. Τέτοια χάνια συχνὰ συναντοῦσε κανεῖς ἐκεῖνο τὸν καιρὸ, στοὺς πολυσύχναστους ἡμιονικούς δρόμους, τὰ λεγόμενα ντερβένια, γιὰ νὰ ἐξυπηρετοῦν τοὺς κουρασμένους καὶ νηστικούς διαβάτες, — πολίτες καὶ στρατεύματα — γιὰ νὰ τοὺς χαρίσουν ἀνάπαυση, στέγη, τροφὴ καὶ κάποια προστασία. Θυμᾶμαι κι ἐγὼ ἓνα τέτοιο κάτω ἀπὸ τὸ χωριὸ Κούτσι Φιλιατῶν, δίπλα ἀκριβῶς ἀπὸ τὸ θεριὸ τὸν Καλαμά, ποὺ τὸ χρειάστηκε δυὸ φορὲς τὸν καιρὸ που πρωτοδιορίστηκε δάσκαλος στὸ Τσιάμικο. Τὸ μοναδικὸ καὶ κύριο φαγητὸ ποὺ σοῦ σερβίριζε, ἦταν ἡ ρωμέικη φασολάδα μὲ λιγοστὸ λάδι ἢ καθόλου, καὶ μπόλικο νερὸ κι ἄλατι. Ἀκόμη διέθετε κοινὰ δωμάτια μὲ πάτωμα ἀπὸ σκέτο χῶμα, ἓνα δυὸ ἀνώγεια μὲ χιλιοπαλωμένο ξύλινο πάτωμα καὶ βρωμερά, καὶ γιὰ ἐπίπλωση κάτι φειριασμένες ψάθες καὶ κουβέρτες. Ἄς ποῦμε ὅμως καὶ τοῦ στραβοῦ τὸ δίκιο. Παρ' ὅλα τὰ κουσούρια τους, γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἦταν καὶ μιὰ παρηγοριὰ κι ἐλπίδα γιὰ κάθε ταλαιπωρημένο διαβάτη, ποὺ τὸν ἔδεραν οἱ βροχὲς, τὰ χιόνια, τὰ κρύα καὶ οἱ κάθε λογῆς στερησεις, κι ἔμοιαζαν μὲ ὄση μέσα σ' ἐκείνη τὴ συνεχὴ κόλαση.

158. ΑΠΟΣΤΟΛ' ΛΑΚΚΙΑ. Μιὰ μικρὴ περιοχὴ μὲ μιὰ λακκιά στὴ μέση της, ποὺ βρῖσκεται στοὺς ἀντίποδες τῆς ἄλλης ποὺ λέγεται «χάσες». Φαίνεται πὼς πῆρε τὴν ὀνομασία της ἀπὸ κάποιον Ἀποστόλη. Μπορεῖ νὰ ἦταν αὐτὸς καὶ κάποιος θεϊός μου ἀπὸ τὸ σὸί τοῦ πατέρα μου. Τὸ νὰ ἦταν ἰδιοκτησία του ἡ περιοχὴ αὐτὴ ἢ τὸν σκότωσαν στὸ μέρος αὐτό, καὶ πιθανὴ μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ ὄχι. Πάντως, τὸν σκότωσαν τὸν καιρὸ τῆς κατοχῆς κατὰ ἀντάρτες.

159. ΒΡΑΚΑΝΤΕΛΛΑ. Περιοχὴ ποὺ ἀνήκει καὶ σήμερα στὸ Σουλόπουλο καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ λίγα χωράφια, ποὺ ἄλλα καλλιεργοῦνται καὶ ἄλλα ὄχι. Σὲ ἓνα

ἀπὸ αὐτὰ πὺν βαρκίζει, φυτρώνουν μονάχα τους ζουμπούλια ἄγρια, οἱ ὑάκινθοι μὲ λίγα λόγια, πὺν τὰ λένε οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς «βρακαντέλλες», ἀπὸ τὸ σχῆμα τους, πὺν μοιάζει μὲ τις περιβόητες βράκες τῶν γερόντων καὶ τῶν νησιωτῶν.

160. ΓΟΥΡΕΣ. Βαθουλωτές καὶ ἀνώμαλες περιοχές στὰ «Πελάτια καὶ στὴ Βράγκα». (Κοίτα σχετικὲς ὀνομασίες).

161. ΔΕΝΤΡΟ Τ' ΤΖΙΟΥΚΑ. Εἶναι χωράφι πὺν ἀνῆκε στὸ Βασίλειο Τζιούκα καὶ στὸ κέντρο του ἕνα δέντρο, δρύ, ντουσκο, μεγάλο. Ἦταν τὸ μοναδικό, σχεδόν, δέντρο στὴν περιοχή καὶ τὸ λογάριζαν γιὰ σημάδι προσανατολισμοῦ. Τὸ χωράφι αὐτὸ βρίσκεται μέσα στὴν ἄλλη μεγαλύτερη περιοχή πὺν τὴ λένε «Μπλιάτσια».

162. ΚΑΤΩΓΕΙΑ. Περιοχὴ γεμάτη ἀπὸ ἐδαφικὲς ἐσωτερικὲς κοιλότητες, πὺν περιβάλλονται — μᾶλλον μέχρι πέρυσι περιβάλλονταν — ἀπὸ τὸ πυκνὸ δάσος «Γραβίλας», πὺν, ὅπως ἀνέφερα πιὸ πάνω, καταστράφηκε κατὰ τὴ διάνοιξη τοῦ ἀμαξιτοῦ δρόμου Ἑγουμενίτσας - Κόνιτσας, καὶ τὸ ὁποῖο δάσος τις ἔκανε μὲ τὴν πυκνὴ φυλλωσιά του — βλάστηση — ἀκόμη σκοτεινότερες, ὅπως τὰ χωριάτικα κατώγεια, πὺν δὲν φωτίζονταν ἐκεῖνο τὸν καιρὸ καθόλου. Ἦταν, ὅπως μολογᾶνε, περιοχή φοβερή, ἄγρια καὶ ἀπάτητη πολλὲς φορὲς ἀπὸ ἄνθρωπο. Τὸ τελευταῖο ὄφειλόταν περισσότερο σὲ μερικὲς παραδοξολογίες γυναικίσιες, πὺν πίστευαν, — ἀπὸ μᾶνα σὲ κόρη κλπ. — πὺν τάχα τὴ νύχτα στὸ μέρος αὐτὸ ἔβγαιναν διάφορα ἰσκιώματα, δηλαδὴ σαϊταναραῖοι, κι ἔπαιρναν τὴ φωνὴ ὅσων τύχαιναν νὰ περᾶσιν ἀπὸ κεῖ. Ἐποχὴ μαύρου σκοταδιοῦ ἀπὸ τὴ μιά καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἄδολη καὶ ἀγνή.

163. ΚΥΡΙΤΣΗΣ. Χωράφι κάποιου χωριανοῦ μας, ἀλλὰ χωρὶς καμιά σχέση μὲ τὸ ὄνομά του. Πιθανῶς νὰ ἀνῆκε σὲ κάποιον Κυρίτση ἢ Κυράτση, πὺν τέτοια ἐπώνυμα συναντᾶμε παντοῦ. Ἐκτὸς κι ἂν κάποιος μὲ τὸ ἴδιο ἐπώνυμο συνδέθηκε μὲ τὴ δράση του ἢ τὸ φόνου του μ' αὐτό.

164. ΚΟΛΟΚΥΘΑ. Χωράφι κάποιου Κολοκύθα ἀπὸ τὸ χωριὸ Δεσποτικό.

165. ΛΑΚΚΟΙ ΛΕΩΝΙΔΑ. Περιοχὴ μὲ ἀνώμαλες καὶ ἐπικλινεῖς ἐπιφάνειες ἐδαφικὲς, πὺν ἀνῆκαν κάποτε στὸ Λεωνίδα Καραμπίνια.

166. ΛΟΥΤΣΕΣ. Χωράφια μὲ κοιλότητες μικρὲς ἢ μεγάλες πὺν κρατᾶνε νερά, σὲ σχῆμα λίμνης ἢ λιμνῶν, κατὰ τὴν περίοδο τῶν βροχῶν καὶ ἰδίως τὸ χειμῶνα.

167. ΜΟΥΤΣΟΣ. Ἦταν χωράφι στὸν κάμπο, τὸ μετόχι, κοντὰ στὸν Κάλαιά, πὺν ὁ τελευταῖος τὸ ἔξαφάνισε κάποια χρονιά. Τέτοιες καταστροφὲς παρατηροῦνται καὶ σήμερα ἀπὸ τὸ ξακουστὸ αὐτὸ ποτάμι, πὺν, ὅταν κατεβάξει, ἀφανίζει δλόκληρα χωράφια, ἀλλὰ καὶ δημιουργώντας ἄλλα μὲ τὴν ὕλη του.

168. ΣΙΝΤΙΝΙΑ. Εἶναι περιοχή κοντὰ στὸ περιβόλι τοῦ χωριοῦ μὲ ἐπίκεντρο ἕνα χωράφι τοῦ Χρήστου Λύκου. Ἄπ' αὐτοῦ καὶ σιντινιά τοῦ Χ. Λύκου. Τὸ ὄνομά της τὸ πῆρε ἀπὸ ἕνα χορτάρι πὺν μοιάζει μὲ γρασίδι πηχτὸ καὶ βγαίνει ἰδίως σὲ ἄγονες περιοχές. Γι' αὐτὸ καί, κατ' ἐπέκταση, ὅλα τὰ ἄγονα χωράφια στὰ χωριά μας τὰ λένε σιντινιές.

169. ΣΤΡΩΜΑ. Περιοχὴ ἀπέναντι ἀκριβῶς ἀπὸ τὴν παραπάνω. Τὴν ὀνομασία της ἡ περιοχή πρέπει νὰ τὴν πῆρε ὅπωςδήποτε ἀπὸ τὴν κλίση τοῦ ἐδάφους της, γιατί ἐνῶ εἶναι κάπως κατηφορικὴ - πλαγιστή, παρουσιάζει πὺν καὶ πὺν ἰσοτοπιές, πὺν παίρνουν τὴν ὀριζοντιότητα τοῦ κοινοῦ στρώματος. Δὲν ἀποκλείεται

ὅμως νὰ πῆρε τὸ ὄνομά της καὶ ἀπὸ τὰ ἄφθονα βελανίδια, — ἀπὸ ντοῦσκα καὶ πουρνάρια —, πὺν ὀρισμένες χρονιές ἀφθονοῦν σὲ τέτοιο βαθμὸ, πὺν νὰ στρώ-
νεται στη γῆ σὰν στρώμα.

170. ΣΤΚΙΑ. Ὁμώνυμο χωράφι στὸν κάμπο, πὺν ὀφείλει τὸ χαρακτηρι-
σμό του σὲ κάποια συκιά ἢ συκιές, πὺν φαίνεται θὰ ἔκανε καὶ ὠραία σῦκα, γιὰ νὰ
διαιωνηθεῖ τὸ ὄνομα τοῦ χωραφιοῦ.

171. ΣΤΕΝΑ. Πλαγιαστή καὶ ἀπότομη σχεδὸν περιοχὴ, σκεπασμένη μὲ
θάμνους καὶ δέντρα, πὺν δημιουργήθηκε ἀπὸ τὸν χειμάρρο, τὸ «Καλαμί». Σιγὰ σιγὰ
φραγώθηκε τόσο πολὺ τὸ ἔδαφός της, πὺν δημιουργήθηκε ἓνα στενὸ μὲ δυὸ πλαγιές,
καὶ σχεδὸν ἀδιάβατο γιὰ πολλοὺς.

172. ΠΑΛΙΟΧΕΙΜΑΔΟ ΜΑΝΘΟΥ. Χωράφι στὰ «Γεφύρια», πὺν μέσα
σ' αὐτὸ εἶχε φτιάξει, τὸν παλιὸ καιρὸ, τὸ χειμάδι του ὁ Μάνθος Μπέτικας.

173. ΡΑΧΗ ΚΑΡΑΚΩΣΤΑ. Περιοχὴ, ράχη κάποιου Καρακώστα ἢ Μαν-
ρωκώστα, πὺν εἶναι προσέκταση τῆς ἄλλης ράχης. Τὸ γιὰτι συνδέθηκε τὸ ὄνομά του
μὲ τὴ ράχη αὐτὴ παραμένει ἄγνωστο. Λέγεται πὺς ἦταν κάποιοι ἀπὸ μιὰ παλιὰ
καὶ ξεκληρισμένη οἰκογένεια τοῦ χωριοῦ.

174. ΣΚΡΟΦΕΣ. Περιοχὴ παρακαλάμα ζι αὐτὴ καὶ βόρεια τῆς ἄλλης
πὺν λέγεται «Γεφύρια». Στὸ σημεῖο αὐτό, ὁ Καλαμάς κάνει στροφὴν 60 μοιρῶν καὶ
ἀπὸ βόρεια σχεδὸν κατεύθυνση, ἀκολουθεῖ τὴ δυτικὴ πορεία του. Εἶναι μιὰ περιοχὴ
ἀπόρρυφη, ἀπόμερη, ἀπότομη πολὺ, σκιερὴ καὶ τὰ πόδια της ἀκουμποῦν στὸν
Καλαμά, πὺν τὴν κάνει ἀκόμη φοβερότερη. Δύσκολα νὰ τὴ διασχίσει κανεὶς. Σκρό-
φες λένε καὶ σήμερα στὸ χωριὸ μας τὶς κακόφημες, τὶς δύστροπες καὶ πονηρὲς
γυναῖκες, ἴσως καὶ τὶς ὑποῦλες. Ἐπίθετα πὺν ταιριάζουν κάπως καὶ μὲ τὴν περιοχὴ.

175. ΣΚΙΩΤΙΑ. Περιοχὴ νοτιοανατολικά τοῦ χωριοῦ, μὲ ἀνάμικτες ἐκτάσεις
καλλιεργήσιμες καὶ δασικές. Ἡ σκιά, ὁ ἴσκιος πὺν λέμε, πρέπει νὰ τῆς ἔδωσαν τὸ ὄ-
νομά της. Ἀνάποδη σχεδὸν περιοχὴ, μὲ πολλὰ δέντρα ἀπὸ ντοῦσκα καὶ πουρνάρια,
ἀλλὰ ἀπροσπέλαστη, ἄλλου μὲ ἀρκετὰ θράχια καὶ χαράδρες, ἀνήλια σὲ ὀρισμένα μέ-
ρη, ἦταν καὶ εἶναι ὅ,τι πρέπει γιὰ νὰ τῆς φορτώσει καὶ ἡ δεισιδαιμονία τῶν ἀπλῶν
καὶ ἀμόρφωτων ἀνθρώπων τὸ μῦθο μὲ τὰ ἰσκιώματα — τοὺς γνωστοὺς καλικαντζα-
ραῖους — πὺν ἔβγαιναν ἀπὸ αὐτὴ, γύρω στὰ μεσάνυχτα.

176. ΤΖΙΝΙΑ. Τοποθεσία κάτω ἀκριβῶς ἀπὸ τὴ δυτικὴ πλευρὰ τοῦ σχο-
λικοῦ κτιρίου. Ἔχει μεγάλη ἔδαφικὴ κλίση καὶ εἶναι σκεπασμένη μὲ πολλὰ ἀγριό-
χορτα καὶ ἀγριοθάμνους μὲ ἀγκάθια κάθε λογῆς. — τὰ τζίνια, ὅπως καὶ ἄλλιῶς τὰ
λένε στὸ χωριὸ μας —, πὺν ἀπὸ αὐτὰ πῆρε καὶ τὸ ὄνομα ἢ περιοχὴ.

177. ΤΣΙΑΜ' ΡΑΧΗ. Ράχη ἀπέναντι ἀκριβῶς ἀπὸ τὴν τοποθεσία «Βρα-
καντέλλα», πὺν ἀνῆκε σὲ κάποιο Τσιάμη ἀπὸ τὸ Δεσποτικό, ἐπώνυμο πὺν ὑπάρχει
καὶ σήμερα στὸ χωριὸ αὐτό. Δὲν ἀποκλείεται ὅμως ἢ περιοχὴ νὰ πῆρε τὸ ὄνομά
της καὶ ἀπὸ τὸ Γιώργο Τσιάμη, τὸ φημισμένο ὄπλαρχηγό, πὺν μπορεῖ νὰ ἔδωκε
πάνω σ' αὐτὴ κάποια μάχη μὲ τοὺς Τουρκαλβανούς. (Κοίτα τὴν τοποθεσία «Ἄρ-
βανίτες»).

178. ΤΣΕΡΟ. Χωράφι πὺν συνορεύει μὲ τὴν παραπάνω ράχη. Τὴν ὀνομα-
σία του τὴ χρωστάει στὰ τσέρρα — βαλανιδιές μεγάλες — πὺν φυτρώνουν γύρω του.

179. ΦΤΕΛΙΑΣ ΝΙΣΒΑΣ. Χωράφι στὴ Νίσβα μ' ἓνα φτελιά στὸν ὄχτο του.

180. ΦΤΕΛΙΑΣ ΠΕΛΑΤΙΑ. Χωράφι ξηρικὸ στὰ «πελάτια» μ' ἓναν φτελιά
κοντὰ του.

181. ΠΛΑΤΑΝΙΑ Γ. ΜΟΣΧΟΥ. Περιοχὴ κοντὰ στὸν Καλαμά μὲ ἄφθονα
πλατάνια.

Ι. ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗ

ΣΥΜΜΕΙΚΤΑ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Ἄν καὶ δὲν ὑπάρχουν πολλὰ ἱστορικὰ καὶ λαογραφικὰ στοιχεῖα, ἀπὸ τῆ ζωὴ καὶ τὴν ἐξέλιξη τῆς Πυρσόγιαννης, γιατί δὲν βρέθηκε κανένα γραπτὸ κείμενο ἐκτὸς ἀπὸ μερικὰ συμφωνητικὰ, ποὺ ἀναφέρονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σὲ διορισμοὺς ἐκ μέρους τῆς Κοινότητος, ἐπιρόπων κεντρικῶν ἐκκλησιῶν τοῦ χωριοῦ, προικοσύμφωνα καὶ χωριστικὰ ἔγγραφα, ὥστόσο, δὲν θεωροῦμε ἄσκοπη μιὰ προσπάθεια νὰ περισώσουμε ὅ,τι μνημеса ὑπάρχουν ἀκόμα στοὺς γεροντιότερους τοῦ χωριοῦ, τόσο ἀπὸ δικές τους ἐμπειρίες ὅσο καὶ ἀπὸ ὅσα ἔχουν ἀκούσει νὰ διηγούνται οἱ πρὸ παλιοὶ τους.

Ἄπὸ τὰ μέχρι τώρα γνωστὰ κείμενα ποὺ γράφτηκαν γιὰ τὴν Πυρσόγιαννη σὲ περιοδικὰ καὶ ἑφημερίδες, τὰ πρὸ ἀξιόλογα εἶναι τοῦ παιδαγωγοῦ κ. Εὐριπίδη Σούρλα στὰ «Ἠπειρωτικὰ Χρονικὰ», στὸ «Ἠπειρωτικὸν Μέλλον» καὶ ἄλλοῦ, οἱ ἀξιόλογες ἐκδόσεις τοῦ κ. Πέτρου Φρόντζου, δικηγόρου, «Ἡ παιδεία στὴν Πυρσόγιαννη ἐπὶ τουρκοκρατίας» καὶ τοῦ κ. Βασιλείου Βετσοπούλου «Ὁ πυρσογιαννίτικος γάμος», τὸ περιοδικὸ «Ἄρμολοί» ποὺ ἐκδόθηκε μόνο σὲ δέκα τεύχη καὶ διέκοψε καὶ «Ἄρμολοιὰ ἀναμνήσεων ἀπὸ τὴν Πυρσόγιαννη 1983» τοῦ κ. Νίκου Τσίπα.

Τὸ πρὸ παλιὸ βιβλιάρκι, ποὺ εἶχε ἐκδόσει πρὸ τοῦ 1920 ὁ δάσκαλος Νικόλαος Παγώνης, ποὺ ὑπηρετοῦσε στὸ Πεκλάρι τῆς Κόνιτσας, μὲ θέμα «Πατριδογνωσία», ἔχει ἐξαφανισθεῖ ἀπὸ κάθε βιβλιοθήκη καὶ δὲν ὑπάρχει.

Τὰ ἀνωτέρω στοιχεῖα, ὅσο ἐπιμελημένα καὶ προσεγμένα κι ἂν εἶδαν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος, καλύπτουν ἓνα μικρὸ μόνο μέρος ἀπὸ τὴ ζωὴ, τὰ ἤθη καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ χωριοῦ καὶ τὶς παραδόσεις ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιὰ.

Ἐπὶ ὑπάρχει ὁ κίνδυνος, μὲ τὴ μετακίνηση τῶν κατοίκων ἀπὸ τὸ χωριὸ στὶς πόλεις, ὅχι μόνο νὰ σταματήσουν νὰ τηροῦνται τὰ ἔθιμα, γάμοι τοῦ παλιοῦ καιροῦ, πανηγύρια, γιορτάσια, παιδικές ἐκδηλώσεις, τὰ κόλιντα μέλινα, τὰ ἀξιώματα «ἄξιον ἄξιον» τοῦ Λαζάρου, ἢ πυρπιρούνα κ.ἄ., ἀλλὰ νὰ ξεχαστοῦν τελείως.

Τὰ ἤθη καὶ τὰ ἔθιμα, οἱ μῦθοι, τὰ παραμῦθια, οἱ παροιμίες τοῦ χωριοῦ, οἱ εὐχές, οἱ κατάρες, τὰ μοιρολόγια, τὰ τραγούδια εἶναι ἀνάγκη νὰ διασωθοῦν.

Ἄκόμα νὰ καταγραφοῦν, τὰ χωρατὰ καὶ τὰ ἀστεῖα, ποὺ συγκεκριμένοι, εὐφυεῖς τύποι τοῦ χωριοῦ σκάρωναν, γιὰ νὰ ποικίλλουν τὴ ζωὴ, ἀνάμεσα στοὺς χωριανούς, καὶ νὰ δώσουν ἓναν εὐθυμο τόνο στὶς συντροφίες.

Μερικὰ ἀπὸ τὰ ἔθιμα αὐτὰ καὶ τὶς συνήθειες, ποὺ ἔδιναν νόημα στὴ ζωὴ τῆς Προσόγιαννης, ὅσα ἔχω ἤδη συγκεντρώσει, τόσο ἀπὸ δικές μου ἐμπειρίες ὅσο καὶ ἀπὸ διηγήσεις παλαιότερων μου, ποὺ ἔζησαν ἐπὶ τουρκοκρατίας, ἐπιθυμῶ νὰ φέρω στὸ φῶς τῆς δημοσιότητος, διακατεχόμενος ἀπὸ τὴν ἀνησυχία τῆς ἐξαφανισέως των, μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου.

Τὰ σπάργανα τοῦ Θεοῦ Βρέφους

Τὰ Χριστούγεννα, ἡ Πρωτοχρονιὰ καὶ τὰ Θεοφάνεια εἶναι οἱ μεγαλύτερες γιορτὲς τῆς Χριστιανοσύνης, μαζὶ μὲ τὸ Πάσχα.

Στην Ελλάδα, σε κάθε περιοχή της, γιορτάζονται οι μέρες αυτές με ξεχωριστό τρόπο, που αλλάζει στις λεπτομέρειες, από νομό σε νομό, από χωριό σε χωριό.

“Αλλα έθιμα στη Μακεδονία, άλλα στην Κρήτη, άλλα στην Ήπειρο, άλλα στη Θεσσαλία και Στερεά, άλλα στην Πελοπόννησο και στα νησιά

Τα έθιμα αυτά, που τείνουν να εξαφανισθούν, αν δεν εξαφανίστηκαν όριστικά, γιατί άλλαξαν οι εποχές και ο τρόπος ζωής και συμπεριφοράς του λαού μας, που εγκατέλειψε το χωριό και μετακινήθηκε στις πόλεις του έσωτερικού για καλύτερη ζωή, ή στα μεγάλα κέντρα του έξωτερικού προς άνευρεση καλύτερης τύχης, και έχασε την προσωπικότητά του και τις ρίζες του.

“Ένα από τα έθιμα αυτά, των χωριών της έπαρχίας Κονίτσης και ιδιαίτερα της Πυρσόγιαννης, που ήδη εξαφανίστηκε, είναι τα σπάργανα του Χριστού, οι λαγυίτες στην πλάκα, που στόλιζαν το τραπέζι σε κάθε σπίτι και συνηθίζονταν την παραμονή των Χριστουγέννων και των Θεοφανείων.

Πολλοί θα διερωτηθούν, τί είναι τα σπάργανα του Χριστού και γιατί ή λαϊκή πίστη και λατρεία του νεογέννητου Χριστού τα καθιέρωσε έθιμοτυπικά σύμβολα από αιώνων και που διατηρούνται μέχρι τα μέσα αυτού του αιώνα που περνάμε;

‘Από άνεκαθεν στα χωριά, όταν γεννιούνταν ένα παιδί, οι συγγενείς της λεχώνας προσέφεραν τηγανίτες στη νεογέννητη μητέρα, να κατεβάσει γάλα για το θηλασμό του βρέφους.

Στην περίπτωση όμως της Παναγίας, επειδή τις παραμονές των Χριστουγέννων και των Θεοφανείων δεν τρώνε λάδι, αντί της γνωστής τηγανίτας, που γίνεται με λάδι στο τηγάνι, καθιερώθηκε ο τρόπος αυτός, της λαγυίτας στην πλάκα, με καρύδια και σιρόπι από ζάχαρη ή μέλι, που ήταν νοστιμότητες και τις όνόμαζαν Σπάργανα του Χριστού, για να τιμήσουν και δοξάσουν την θείαν Μητέρα και τον Σωτήρα Χριστόν.

Σύμφωνα με την παράδοση, το έθιμο αυτό έπεκράτησε στους κατοίκους των χριστιανικών χωριών, που με τον τρόπο αυτό έξεδήλωναν την αγάπη τους, την πίστη και τη λατρεία τους στο Θείο Βρέφος και σαν προσφορά στη λεχώνα μητέρα.

Τα σπάργανα του Χριστού ή τηγανίτες στην πλάκα, δεν ήταν άλλο παρά φύλλα από νερουλή ζύμη από σταρένιο άλεύρι, που ψήνονταν στην πλάκα από μαύρο σχιστόλιθο, ειδικά γι’ αυτό το σκοπό τοποθετημένη στην πυροστιά, άπάνω στα κάρβουνα.

‘Η ειδική αυτή πλάκα διαστάσεων 25X50 περίπου εκατοστών, ήταν διαλεγμένη προσεκτικά ανάμεσα στους σχιστόλιθους, να είναι χωματόπετρα, να άντέχει στη φωτιά και να μη σπάει στη μεγάλη θερμοκρασία.

‘Η πλάκα αυτή ήταν το σκευός, το έργαλειο που μεταχειρίζονταν οι νοικοκυρές να πλάσουν και να ψήσουν τα σπάργανα του Χριστού, όπως αναφέρω πιο πάνω ως έξης:

Τοποθετούσαν την πλάκα στην πυροστιά επάνω στη δυνατή φωτιά. ‘Αφού ή πλάκα ζεσταίνοναν σε βαθμό πυρακτώσεως, έχυναν μια κουτάλα νερουλή ζύμη από σταρένιο άλεύρι που είχαν έτοιμη σε μια κατσαρόλα, άπάνω στην πλάκα και την άπλωναν με τον ξύλινο στρογγυλό πλάστη που πλάθουν τα φύλλα της πίτας, σε όλη την καμένη πλάκα.

Μόλις ψήνονταν το φύλλο και από τις δυο πλευρές, το τοποθετούσαν σε πιατέλα ή ταψί, άπλωτά, ενώ το πασάλιζαν με στουμπισμένο στην τζούμα καρύδι, και συνέχιζαν να βάζουν με τον ίδιο τρόπο το ένα φύλλο επάνω στο άλλο. Κατόπιν όλα μαζί τα φύλλα στο ταψί, τα έκοβαν με το μαχαίρι σε μι-

κρότερα κομμάτια και τὰ ράντιζαν, ἢ μᾶλλον τὸ ἐμπότιζαν μὲ ζεστὸ ζαχαρωμένο νερὸ ἢ μέλι.

Αὐτὰ ἦταν τὰ σπάργανα τοῦ Χριστοῦ γιὰ τὸ τραπέζι τῶν πιστῶν τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων καὶ τῶν Θεοφανείων, χωρὶς λάδι.

Ὁ τρύγος στὸ χωριό μου τὰ παλιὰ χρόνια

Ἡ Πυρσόγιαννη μέχρι τὸν πόλεμο τοῦ 1940, ψημίζονταν σὰν ἓνα ἀπὸ τὰ καλλίτερα κρασοχώρια τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης. Ὅλοι οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ ἀσχολοῦνταν μὲ τὴν ἀμπελοκαλλιέργεια, ποὺ δὲν ἦταν βέβαια σημαντική, ἀλλὰ ἔδινε στὴν κάθε οἰκογένεια ἓνα μικρὸ εἰσόδημα ἀκόμα, ποὺ ἐνίσχυε τὸ ἔμβασμα τοῦ ταξιδεμένου Πυρσογιαννίτη πρὸς αὐτή.

Τὸ σκάλισμα καὶ τὸ βλαστολόγημα ἦταν ἔργο τῶν γυναικῶν, γιὰτὶ οἱ ἄνδρες ὄλο τὸ καλοκαίρι ταξίδευαν καὶ μόνο στὸν τρύγο ἔρχονταν μερικοὶ γιὰ δυὸ τρεῖς μέρες νὰ βοηθήσουν.

Ἀπὸ τοὺς ἄνδρες, οἱ γερόντοι, ποὺ δὲν ταξίδευαν, κλάδευαν τὰ κλήματα καὶ ἔχτιζαν τὰ πεζούλια μὲ ξηρολιθίες, γιὰ νὰ σταματήσουν τὰ πλάγια ἀπὸ τὶς διαβρώσεις τοῦ χειμῶνα. Ἔτσι, μὲ τὸν τρόπο αὐτό, ἐξασφαλίζονταν ἓνα ἀκόμα εἰσόδημα ἀπὸ τὸ κρασί καὶ τὸ ρακί.

Πολλὲς οἰκογένειες τρυγοῦσαν ποσότητες σταφυλιῶν ποὺ ξεπερνοῦσαν τὶς 4.000 - 5.000 ὀκάδες. Τὰ καλλίτερα ἀμπέλια ἦταν στὰ χαμηλῶματα πρὸς τὸ ποτάμι. Ἡ Μελισσόπετρα, ὁ Ντράζιος, οἱ Ἄρμιοι καὶ τὰ Μπροζέλικα μέχρι τὴ Μότσαλη. Ἀκολουθοῦσαν οἱ Κροῦσες, ἡ Σιάνιστα, ἡ Ντόμιστα, ἡ Χούμα καὶ ἡ Τσοῦκα.

Τέλος, ὁ Σελός, ἡ Γκαλίνα καὶ ἡ Τζαρνοβότα ἦταν στὰ πὺ ψηλῶματα ποὺ τὰ σταφύλια ὠρίμαζαν πὺ ἀργά.

Οἱ ποικιλίες σταφυλιῶν ποὺ εὐδοκимоῦσαν ἦταν ἡ Βόσκα, τὸ Σαββατιανό, τὸ Μαυρούδι, τὸ Γλυκοπίστρι, τὸ Ντοβερνό, τὸ Μοσχάτο κ.ἄ.

Ἀνάλογα μὲ τὸν καιρό, ἡ ὠρίμανση τῶν σταφυλιῶν ἄρχιζε στὴ χαμηλῶματα στὶς ἀρχὲς Αὐγούστου. Στὶς 6 Αὐγούστου ἔφερναν στὴν ἐκκλησία τὰ πρῶτα ὠρίμα σπυριά ἀπὸ σταφύλια νὰ τὰ εὐλογήσει ὁ παπάς. Ἦταν κι αὐτὸ ἓνα ἔθιμο παλιὸ ποὺ διατηροῦνταν.

Ὅπως διατηροῦνταν καὶ τὸ ἔθιμο, ὁ τρύγος νὰ γίνεται ὁμαδικὰ συγχρόνως ἀπὸ ὄλους τοὺς κατοίκους καὶ σὲ ἡμερομηνία ποὺ θὰ καθόριζαν μὲ ἀπόφασὴ τοὺς ὁ πρόεδρος τοῦ χωριοῦ καὶ τὸ Κοινοτικὸ Συμβούλιο. Τὴν Κυριακὴ, πρώτη μέρα, τρυγοῦσαν τὰ βακούφικα τῆς ἐκκλησίας ὄλοι μαζί ἐθελοντικά. Ὑστερα τὶς ἄλλες ἡμέρες ἄρχιζαν τὰ χαμηλὰ ἀμπέλια, ποὺ ὠρίμαζαν γρηγορότερα καὶ ὀρίζονταν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡ 8 - 10 Σεπτεμβρίου.

Συνεχίζονταν ὁ τρύγος τὶς ἄλλες μέρες ἀναλόγως στὰ ψηλῶματα.

Τὴν ἔναρξη τοῦ τρύγου καὶ τὴ σειρά ποὺ θὰ ἀκολουθήσει στὴ συνέχεια τὴν ἀνήγγειλλε ὁ Ντελάλης (ὁ κλητῆρας τῆς Κοινότητος), φωνάζοντας ἀπὸ τὸ δέντρο τοῦ Ἄι-Γιώργη, ἀφοῦ πρῶτα χτυποῦσε τὴν καμπάνα τῆς ἐκκλησίας γιὰ νὰ ἐπιβληθεῖ τρόπον τινὰ ἡ ἀνάλογη προσοχή:

«Ἀκοῦστε χωριὸ καὶ χωριανοί! Αὔριο θὰ τρυγήσουμε τὴ Μελισσόπετρα, τοὺς Ἄρμιους καὶ τὰ Μπροζέλικα». Πολλὲς φορὲς δὲν πειθαρχοῦσαν ὄλοι καὶ ἐπεκτείνονταν ὁ τρύγος καὶ πὺ πάνω. Αὐτὸ χαρακτηρίζονταν ἀταξία καὶ ἔφερνε σὲ δύσκολη θέση ὅσους εἶχαν ἀμπέλια καὶ ο' αὐτὲς τὶς θέσεις καὶ δὲν προλάβαιναν νὰ τρυγοῦν παντοῦ. Στὸ σημεῖο αὐτὸ τὸ Κοινοτικὸ Συμβούλιο ἔχανε τὸν ἔλεγχο καὶ ἐπικρατοῦσε μὴ ἀναρχία, μὲ συνέπεια νὰ μὴ ἀπολαμ-

βάνει κανείς τη χαρά, την ευχαρίστηση και το έορταστικό γεγονός του τρύγου, που συνήθως ξπαιρνε χαρακτήρα πανηγυριού.

Οί συγγενείς μεταξύ τους και οί φίλοι αλληλοβοηθούνταν στον τρύγο, όταν ό τρύγος γίνονταν με τάξη, όπως καθορίζονταν από τον πρόεδρο. "Άλλοι μάζευαν τὰ σταφύλια στο καλάθι και τὰ συγκέντρωναν σε σωρούς επάνω σε κιλίμια και άντίσκηνα. "Άλλοι τὰ στούμπιζαν στο καδί με τον στούμπο όσο να διαλυθούν τὰ σταφύλια και να γίνουν μούστος (γλεῦκος), άλλοι βάζανε τὸ μούστο στις κόγιες από τραγοδέρματα και τὸν μετέφερναν με τὰ ζῶα στο χωριό και τὸν ἀδειαζαν στον κάδιο.

"Όσοι δὲν εἶχαν μεγάλη ποσότητα σταφυλιῶν να ἐγκαταστήσουν καδί για στούμπισμα στο ἀμπέλι, χρησιμοποιούσαν κοφίνες και τὰ μετέφεραν στο σπίτι, όπου τὰ συγκέντρωναν από όλα τὰ ἀμπέλια και ἐκεῖ τὰ στούμπιζαν. Δὲν συνηθίζονταν να τὰ πατοῦν τὰ σταφύλια ὅπως ἀλλοῦ.

Εἶναι περιττὸ να ποῦμε πῶς, όταν τὰ πράγματα πήγαιναν ὀμαλὰ και ὁ τρύγος γίνονταν με τάξη και με τὴ σειρά που καθόριζε ὁ πρόεδρος, οί ἡμέρες αὐτὲς ἔμεναν ἀξέχαστες και νοσταλγικές, ιδίως στους ταξιδεμένους που ζούσαν στην ξενιτιά με ἐλπίδες, ὄνειρα και ἀναμνήσεις από τὸ χωριό και τὸν τρύγο.

Τέτοια ἐντυπωσιακὰ γιορτάσια τοῦ τρύγου στην Πυρσόγιαννη τις παλιὲς καλὲς ἐποχὲς γίνονταν στα μεγαλύτερα ἀμπέλια τοῦ χωριοῦ, ὅπως τοῦ Τάκη Ἀποστόλου (Μπίλιου) και τῶν Παγουνέων στη Μελισσόπετρα και στο Ντράγιο, τοῦ Κύρκα Σερίφη στην Κρούσα, τοῦ γιατροῦ Περόνη στο Σελλό, στα Καραγκιοζέικα, στη Τζαρνοβότα και τοῦ Μήτσου Γκάσιου, στα Νιτσέικα στην Τσοῦκα κ.ἄ.

Ἐκεῖ δὲ στον ἴοκιο τῆς κερασιᾶς ἦταν από τὸ πρῶτο στρωμένο σε κουβέρτες τὸ τραπέζι με τις πίτες, τὰ μπουρέκια, τις τηγανίτες, τὸ ψητὸ βετούλι ἢ κότα, τὰ τηγανιτὰ αὐγὰ με γίδινο βούτυρο, τὸ τυρὶ και ἡ κόφα με τὸ κρασί. Δὲν ἔλειπαν τὰ τραγούδια από τις νιὲς και τις νιόπαντρες με διάφορα χάχανα και ἄστεϊα.

Κι ὅταν τελείωνε ὁ τρύγος, λύνονταν ἡ ἀπαγόρευση τῆς βοοκῆς και ἀφήνονταν ἐλεύθερα τὰ ἀμπέλια να μποῦν τὰ ζῶα, γίδια, πρόβατα, γελᾶδια. ἄλογα κλπ., να βοοκῆσουν. Αὐτὸ ἦταν και τὸ τέλος τοῦ τρύγου.

Πῶς γλύτωσε ἡ Πυρσόγιαννη τὸ κάψιμο ἀπὸ τοὺς Τούρκους τὸ 1873

Ἡ Πυρσόγιαννη, ὅπως και πολλὰ ἄλλα χωριὰ τῆς ἐπαρχίας μας, διέτρεξε κινδύνους καταστροφῆς, ἀπὸ τὰ παλιὰ χρόνια ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ὅσο και ἀργότερα, μετὰ τὴν ἀποτίναξη τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ τὸ 1913 και τὸν Ἑλληνοϊταλικὸ πόλεμο 1940 - 41.

Τοὺς κινδύνους αὐτοὺς τοὺς ἀπέφυγε εἴτε ἐκ συμπτώσεως, γιατί δὲν ἔδωσε ἀφορμὴ, εἴτε γιατί βρέθηκαν πρόσωπα σοβαρὰ τοῦ χωριοῦ που ξπαιζαν κάποιο σημαντικό ρόλο στην κατάλληλη στιγμή τοῦ κινδύνου.

Οί παλιότεροι ἀπὸ μᾶς, ἄλλα και πολλοὶ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ, πίστευαν και πιστεύουν, ὅτι τὸ χωριὸ τὸ φύλαξαν τὰ ἐξωκλήσια και τὰ εἰκονίσματα, που τὸ περιβάλλουν σαν ἄγγελοι φύλακες.

Αὐτὸ τὸ τελευταῖο εἶναι σημαντικό για τὴν ἱστορία τῆς Πυρσόγιαννης και χαρακτηρίζει τὸ θρησκευτικὸ αἶσθημα τῶν κατοίκων που ἦταν ἀνεπτυγ-

μένο, ἀφοῦ στὴν περίμετρο τοῦ χωριοῦ, σὲ κάθε ράχη, σὲ κάθε διάραχο, εἶναι χτισμένο καὶ ἓνα ἐξωκλήσι ἀφιερωμένο σὲ κάποιο ἅγιο.

Ἀπὸ τὰ νοτιοδυτικὰ τοῦ χωροῦ πρὸς βορρᾶ εἶναι χτισμένα τὰ ἐξωκλήσια ὁ Ἅγιος Ἀθανάσιος καὶ ὁ Ἅγιος Νικόλαος τῶν Χαλκιάδων (Χαλκιάδες, παλιὸς οἰκισμὸς πρὶν χτιστεῖ ἡ Πυρσόγιαννη, πού δὲν ὑπάρχει σήμερον).

Ὁ Ἅγιος Ἀπόστολος, ἡ Παναγία, ὁ Ἅγιος Χριστόφορος, ἡ Ἀνάληψις, ἡ Ἁγία Τριάδα, ὁ Προφήτης Ἠλίας, ὁ Ἅγιος Δημήτριος, ὁ Ἅγιος Χαράλαμπος, ὁ Ἅγιος Κωνσταντῖνος καί, τέλος, στὴ δυτικὴ πλευρὰ τοῦ χωριοῦ ὁ Ἅγιος Ἀθανάσιος καὶ ὁ Ἅγιος Λουκάς, ἐνῶ στὸ κέντρο τοῦ χωριοῦ δεσπόζει ὁ περικαλλὴς ναὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ ὁ βασιλικὸς ρυθμὸς, κριθεὶς διατηρητέος, ναὸς τοῦ Ἁγίου Νικολάου.

Ἐπίσης, στοὺς δρόμους πού ὀδηγοῦν στὴν Πυρσόγιαννη καὶ τὰ σταυροδρόμια εἶναι χτισμένα μὲ πέτρα, εἰκονίσματα πού τὸ καντήλι τους ἦταν πάντα ἀναμμένο.

Δίκαια οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ πίστευαν, ὅτι τὸ χωριὸ τὸ προσετάτευαν οἱ ἅγιοι, πού τὴν κρίσιμη στιγμή φώτιζαν ἄνθρωπο τοῦ χωριοῦ νὰ ἐνεργήσει κατάλληλα καὶ ἀποτελεσματικά, νὰ τὸ σώσει ἀπὸ κάθε κίνδυνο.

Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς τοὺς κινδύνους πού πέρασε ἡ Πυρσόγιαννη, ὅπως ἀναφέρει ἡ ζωντανὴ παράδοση ἀπὸ στόμα σὲ στόμα ἀπὸ τοὺς παλιότερους ὡς σήμερα, εἶναι ἀπὸ τοὺς Τούρκους τὸ ἔτος 1873.

Τότε, ἓνα τάγμα ἀσφαλείας τουρκικὸ, σταλμένο ἀπὸ τὰ Γιάννινα, ἦλθε στὴν Πυρσόγιαννη μὲ διαταγὴ νὰ τὴν κάψει, γιατί, ὅπως μοῦ διηγεῖτο καὶ ὁ πατέρας μου, ληστὰ εἶχαν σκοτώσει τρεῖς Τούρκους ζαπιτιέδες, πού ἦταν στὸ καρακόλι (φυλάκιο) τοῦ χωριοῦ.

1 Ὅπως βεβαιώνει ἐπίσης καὶ ὁ Κώστας Φρόντζος, Πυρσογιαννίτης, σὲ πρόσφατη συνέντευξη πού εἶχαμε στὸ γραφεῖο του στὴν Ε.Η.Μ. καὶ πού τὴ μαγνητοφώνησα, μιὰ συμμορία τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, μὲ ἐπικεφαλῆς κάποιο Στράτο, ἀπὸ τὴ Βούρμπιανη, χωρὶς κανένα λόγο, γιατί ἔτσι τὸ θέλησαν, μπῆκαν στ' ὄχωριό, πῆραν τοὺς τρεῖς Τούρκους ζαπιτιέδες καὶ πίσω ἀπὸ τὰ Σουρλέικα σπίατα τοὺς σκότωσαν.

Τὸ γεγονός αὐτὸ θεωρήθηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους ὡς ἐπανάσταση τῶν κατοίκων κατὰ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν καὶ ἔστειλαν τὸ τάγμα νὰ καταστείλει τὴν ἐπανάσταση, νὰ κάψει τὸ χωριὸ εἰς ἀντίποινα καὶ νὰ ἐπυβάλει τὴν τάξη. Ὁ διοικητὴς τοῦ τουρκικοῦ αὐτοῦ τάγματος ἐλέγετο Μηραλάς.

Μόλις μαθεύτηκε στὸ χωριὸ ὅτι ξεκίνησαν τουρκικὰ στρατεύματα νὰ κάψουν τὴν Πυρσόγιαννη, ὁ τότε γιατρὸς Ζήσης Σούρλας, πού ἤξερε καλὰ τὰ τουρκικά, ἀφοῦ εἶχε σπουδάσει στὴν Κωνσταντινούπολη, ἀνέλαβε ὁ ἴδιος τὴν εὐθύνη νὰ σώσει τὸ χωριὸ.

Συνέστησε στοὺς χωριανούς νὰ βγοῦν ὅλοι, μικροὶ - μεγάλοι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, στὰ ἀμπέλια καὶ τὰ χωράφια πρὸς τὸν Ἁι-Γιάννη, ἀπὸ ὅπου θὰ περνοῦσαν οἱ Τούρκοι γιὰ νὰ ῥθουν στὸ χωριὸ, καὶ νὰ σκάβουν καὶ κλαδεύουν συνείχεια, χωρὶς νὰ γυρίζουν μάτια νὰ ἴδουν τοὺς Τούρκους. Νὰ ἀδιαφοροῦν. Νὰ δίνουν τὴν ἐντύπωση, ὅτι δὲν ξέρουν τίποτε γιὰ τὸ χαλασμὸ τῶν ζαπιτιέδων καὶ ὅτι δὲν ἔχουν νὰ φοβηθοῦν ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἀφοῦ καὶ αὐτοὶ δὲν φταῖνε γιὰ τὸ σκοτωμὸ.

Ἔτσι καὶ ἔγινε. Ὁ κόσμος βγῆκε στὰ ἀμπέλια, ἐνῶ ὁ γιατρὸς βγῆκε στὸν Ἅγιο Μηνᾶ καὶ περίμενε μὲ τρεῖς τέσσερες ἄλλους γερόντους.

Μόλις οἱ πρῶτοι Τούρκοι στρατιῶτες ξαγνάντεψαν στὸ εἰκόνισμα τοῦ Ἁι-Γιάννη, μὲ κάποιο φόβο ὅτι θὰ συναντοῦσαν ἀντίσταση, εἶδαν μὲ ἔκ-

πληξη τὸν κόσμο ὄλον στὰ χωράφια καὶ τὰ ἀμπέλια, νὰ ἐργάζονται ἀμέριμνοι καὶ χωρὶς νὰ τοὺς δίνουν σημασία. Ἀπόρησαν.

Ὅταν ἔφτασαν στὸν Ἅγιο Μηνᾶ, τοὺς ὑποδέχτηκε ὁ γιατρός Σούρλας, ὁ ὁποῖος μὲ εὐγένεια καλωσόρισε τὸν ταγματάρχη Μηραλάη, ὁ ὁποῖος τοῦ εἶπε ὅτι ἔχει ἐντολὴ νὰ κάψει τὸ χωριό, πού ἐπαναστάτησε καὶ οκότωσε τοὺς Τούρκους ζαπιτιέδες τοῦ φυλάκιου.

Ὁ γιατρός διαβεβαίωσε τὸν Μηραλάη, ὅτι τὸ χωριὸ δὲν φταίει καὶ δὲν εὐθύνεται σὲ τίποτε καὶ οἱ χωριανοὶ μὲ τοὺς ζαπιτιέδες ἦταν ἀγαπημένοι, γιατί ὅλοι τους ἦταν καλὰ παιδιά, ἀλλὰ ἦρθαν ἄγνωστοι κλέφτες τῆ νύχτα καὶ τοὺς οκότωσαν χωρὶς νὰ ξέρει κανένας χωριανός, πού μόλις τὸ ἔμαθαν τὴν ἄλλη μέρα τοὺς πῆραν καὶ τοὺς ἔθαψαν.

Στὴ συζήτηση μὲ τὸ Μηραλάη ὁ γιατρός τοῦ εἶπε, ὅτι εἶναι φίλος τοῦ προΐσταμένου του, Τούρκου συνταγματάρχη, πού εἶχαν σπουδάσει στὸ Πανεπιστήμιο Κωνσταντινουπόλης καὶ οἱ δύο. Ὁ ἕνας γιατρός καὶ ὁ ἄλλος μηχανολόγος μηχανικός. Εἶχαν γνωριστεῖ στὴν Κορυτοά, ὅταν ὑπηρετοῦσαν ἐκεῖ καὶ οἱ δύο.

Ὁ γιατρός κατάφερε μὲ τὸν τρόπο του αὐτό, μέχρις ἕνα σημεῖο, νὰ σπᾶσει τὴν καχυποψία καὶ τὸ πείσμα τοῦ Μηραλάη, ὁ ὁποῖος θέλοντας νὰ βρεῖ μιὰν ἀφορμὴ νὰ ἐνοχοποιήσει τὸ χωριὸ καὶ τοὺς χωριανούς, ἀξίωσε ἀπὸ τὸ γιατρό νὰ τὸν ὀδηγήσει στοὺς τάφους τῶν Τούρκων, ὅπου ζήτησε νὰ παίξουν ἀπάνω στὰ μνήματα τάβλι.

Τὴν ὥρα πού ἔπαιζαν τὸ τάβλι οἱ δύο τους, ὁ Μηραλάης πέταγε ἀπὸ σπόντα ἐρωτήσεις παραπλανητικὲς στὸ γιατρό, νὰ ἀποσπάσει καμμία ἐνοχοποιητικὴ ἀπάντηση.

Ὅταν ἀπελπίστηκε ἀπὸ τὶς εὐστοχες δικαιολογίες τοῦ γιατροῦ, ὁ Μηραλάης, ἀπογοητευμένος καὶ μὲ κάποια συγκρατημένη πικρία, εἶπε στὸ γιατρό:

— Γιατρέ, εἶσαι σὰν τὸ χέλι, πού τὸ πιάνεις ἀπ' ἐδῶ σοῦ γλιστράει ἀπὸ ἐκεῖ. Δὲν βρίσκω κανένα φταίξιμο δικό σας. Δὲν φταίει τὸ χωριό σας, οὔτε οἱ χωριανοί.

Ἔτσι, τὸ χωριὸ γλύτωσε τὸ χαλασιό του χάρις στὸ γιατρό Ζήση Σούρλα, τὸ ἔτος 1873, γιὰ νὰ ξανακινδυνέψει καὶ πάλι μὲ τὴν ἀπελευθέρωσή του ἀπὸ τοὺς Τούρκους τὸ ἔτος 1913, ὅταν οἱ κάτοικοί του τὸ ἐγκατέλειψαν καὶ πῆγαν νὰ κρυφτοῦν τὰ γυναικόπαιδα στὴ Σέλτση, ἀπὸ φόβο μήπως οἱ Τούρκοι, μὲ τὴν ὑποχώρησή τους ἀπὸ τὴν Κόνιτσα πρὸς Ἐρσέκνα - Κορυτοά, κάψουν τὸ χωριὸ καὶ σκοτώσουν τὸν κόσμο.

ΝΙΚΟΥ Β. ΛΩΛΗ

ΤΟ "ΔΩΔΕΚΑΜΕΡΟ,, ΣΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟ

(**"Εθιμα και Παραδόσεις τῶν Χριστουγέννων,
τῆς Πρωτοχρονιάς, καὶ τῶν Φώτων)**

Τὰ ἔθιμα τῶν μεγάλων ἑορτῶν τοῦ Δωδεκαημέρου (Χριστουγέννων, Πρωτοχρονιάς, Φώτων), εἶναι πάντοτε γοητευτικά καὶ ἐνδιαφέροντα πρὸ παντὸς ὅταν προέρχονται ἀπὸ ἀκριτικῆς περιοχῆς, ὅπως εἶναι ἡ Ἡπειρος, ὅπου τὸ πνεῦμα τοῦ μοντερνισμοῦ καὶ τῆς ὕλικῆς προόδου δὲν ἔχει παρασύρει ἀκόμα κάθε ἀπομεινάρι καὶ κάθε ἀνάμνησι ἀπὸ τὰ περασμένα.

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

Ἐκεῖνο πού ἐδῶ ἔχει ἱερὴ σημασία τὴ μέρα τούτη τῶν Χριστουγέννων, δὲν εἶναι τὸ εἰδικὸ φαγητὸ ἀλλὰ τὸ εἰδικὸ ψ ω μ ί. Σὲ τούτη τὴ χώρα, πού αἰῶνες δλόκληρου οἱ κάτοικοι τῆς εἶχαν ἀγαπημένη καὶ κοσμοσωτήρια θρησκεία τους τὴν πανάρχαια τῆς Ἐλευσίνας Δήμητρας, τὸ ψωμί ἐξακολουθεῖ νὰ μᾶς εἶναι τὸ κύριο, τὸ πρῶτο καὶ ἱερὸ σύμβολο τῆς ζωῆς μας. Τὸ σεβόμαστε ὅσο τὸν ἴδιο τὸ Θεό, γιατί ἐνὸς Θεοῦ εἶναι σύμβολο. Πάνω στὸ ψωμί ὀρκιζόμαστε. Μπουκιά ἀπὸ τὸ κομμάτι μας καμμιά δὲν ἀφήνομε, γιατί ὅποιος πάρη καὶ τὴ φάη, μαζί μ' αὐτὴν παίρνει καὶ τὴ δύναμι μας, ἔτσι μᾶς δίδαξαν καὶ φοβέρισαν μικρὰ παιδιά οἱ μητέρες μας. Δὲν τὸ πετοῦμε τὸ ψωμί ποτέ, ἐνῶ δικαιούμεθα νὰ κάνωμε τοῦτο μὲ ὅποιοδήποτε μαγειρεμένο φαγητό. Οὔτε καὶ τὸ περιφρονοῦμε μὲ λόγο ἢ ἔργο τὸ ψωμί, γιατί εἶναι ἡ μεγαλύτερη ἀμορτία, γιατί τότε ἀμείλιχτη ξεσπᾶ πάνω στὰ κεφάλια μας ἡ μεγαλύτερη θεϊκὴ κατάρρα καὶ θάρθη καιρὸς πού θὰ τὸ λιμάξωμε καὶ θὰ πούμε «τὸ ψωμί ψωμάκι».

Ἔτσι, ὅπως παντοῦ, καὶ στὴν Ἡπειρο ἡ παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων εἶναι ἡμέρα προετοιμασιῶν, τόσο ὥστε νὰ ἔχη τὸ νόημα θρησκευτικῆς γιορτῆς καὶ ἀργίας μὲ τὸ ὄνομα «τῶν Κολιαντῶνε». Ἀπὸ τὸ πρῶτ οἱ φούρνοι καὶ τὰ «μπουχάρια» καπνίζουν σ' ὅλα τὰ σπίτια, καὶ δὲν ὑπάρχει σπίτι χωρὶς φούρνο. Οἱ νοικοκυρῆς εἶναι στὸ πόδι ἀπὸ τοῦ Θεοῦ τὴ νύχτα γιὰ νὰ φτιάσουν «κουλοῦρες», «κολιαντίνες» καὶ «λαλαγγίτες».

Οἱ «Κουλοῦρες» εἶναι μεγάλα ψωμιά, πού σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα τὰ λένε «Χριστόψωμα», καὶ γίνονται τρεῖς, μιὰ τὰ Χριστούγεννα, μιὰ τὴν Πρωτοχρονιά καὶ μιὰ τὰ Φῶτα. Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὴν «καλὴ» πού γίνεται γιὰ τὸ σπίτι, γίνονται καὶ «δεύτερες» γιὰ τοὺς πιστικούς: τὸν ἀγελαδάρη, τὸ γίδαρη, τὸν προβατιάρη.

Οἱ «Κολιαντίνες» εἶναι κουλοῦρες ἐπίσης, ἀλλὰ μικρότερες, σὲ σχῆμα Ο (ἄμικρον), 8 (ὄχτῶ κλειστὸ) ἢ 8 (ὄχτῶ ἀνοιχτὸ) πού θυμίζει τὸ θυζαντινὸ ου, καὶ προορίζονται γιὰ τοὺς μικροὺς καὶ μάλιστα τ' ἀναδεχτοῦρια.

Χαρακτηριστικὸ εἶναι τὸ τραγουδάκι πού λένε τὰ μικρὰ παιδιά ὅταν πηγαίνουν στὰ σπίτια γιὰ νὰ πάρουν τὴν «κολιαντίνα». Λέγεται ὡς ἐξῆς:

*Κάλιανα, μέλινα,
τριεῖς χιλιάδες πρόβατα*

καὶ πεντακόσια γίδια,
 σὸ μέγα τὸ χωράφι
 καὶ σὸ μικρὸ τ' ἀμπέλι,
 διὰν βρέχη βρέχομαι,
 κι' διὰν χιονίζη ἐκεῖ ἔμαι.
 Κόλιαντα γυρεύουμε,
 ἂν μᾶς δίνουν παίρνουμε,
 κι' ἂν μᾶς δείρουν φεύγουμε.

Τὰ «μέλινα» ποῦ ἀναφέρει τὸ παιδικὸ αὐτὸ τραγούδι δὲν εἶναι ἄλλα ἀπὸ τὶς «λαλαγγίτες» καὶ τὶς «δίπλες», ποῦ, τὴν ἐποχὴ ποῦ δὲν ὑπῆρχε ζάχαρι στὰ χωριά, γινόταν μὲ μέλι, καὶ ἀποτελοῦν τὰ σπιτικά γλυκίσματα τοῦ Δωδεκαημέρου.

Οἱ «λαλαγγίτες» γίνονται ὡς ἑξῆς: Στὸ «μπουχάρι» ἀπὸ τὸ πρῶτ' ἀνάβουν καὶ καίνε τὰ «κούτσουρα» καὶ τὰ «ντουμπίτσια» καὶ τὰ θράκια κοκκινίζουν καὶ λάμπουν ὡς διαμάντια. Πάνω στὰ θράκια βάζουν τὴν «πυρωσιά», καὶ πάνω στὴν πυρωσιά ἀποθέτουν μιὰ «πλάκα» ἢ μιὰ «λαμαρίνα». Πάνω στὴν πλάκα, ἀφοῦ καεῖ καλά - καλά, χύνουν ζυμᾶρι καὶ τὸ ἀπλώνουν γιὰ νὰ γίνῃ φύλλο, κι' ἀφοῦ ψηθεῖ ἀπὸ τὴν μιὰ καὶ τὴν ἄλλη πλευρά, τὸ βάζουν σ' ἓνα «σινί» ἢ σ' ἓνα ταψί, «μπακιρένιο» συνήθως. Ἐπειτα τὸ περιχύνουν μὲ σιρόπι ἢ μέλι καὶ καρύδια, γιὰ νὰ γίνῃ ἀφράτο καὶ νόστιμο, καὶ τὴν ἄλλη ἡμέρα, ἀνήμερα τοῦ Χριστοῦ, προσφέρουν στοὺς ἐπισκέπτες, ἀφοῦ θέβαια δοκιμάσουν καὶ οἱ ἴδιοι.

Τὸ ἔθιμο ἔχει γενικώτερο χαρακτήρα καὶ εἶναι γνωστὸ σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα μὲ τὸ ὄνομα «σπάργανα τοῦ Χριστοῦ». Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος ποῦ τηρεῖται, δηλαδὴ τὸ τηροῦσαν, μὲ μεγάλη αὐστηρότητα ἀκόμα καὶ χαροκαμένες μητέρες καὶ γυναῖκες, μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ ἐκδηλώσουν ἔτσι καὶ αὐτὲς τὴν ἀπέραντη λατρεία πρὸς τὴν Θεομήτορα.

Ὁ σεβασμὸς ἐπεκτείνεται καὶ στὴ στάχτη, ποῦ ἀφήνει ἡ φωτιά πάνω στὴν ὁποία ψήθηκαν οἱ «λαλαγγίτες»: τὴ μαζεῦνουν στὸ «σταχτολόγο», εἰδικὸ μέρος τῆς γωνίας ποῦ προορίζεται γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ, καὶ ὕστερα τὴ ρίχνουν σὲ ρίζες καρποφόρων δέντρων, σὲ συκιές ἢ μηλιές καὶ κυδωνιές, χωρὶς νὰ τὴν ἀνακατώσουν καθόλου μὲ τὰ «σκούπρα».

Στὴ Θεσπρωτία ἀντίθετα τὸ Δωδεκαήμερο, ποῦ εἶναι ἡ Παναγία λεχώνα, δὲν ρίχνουν τὴ στάχτη ἔξω ἢ στὰ χωράφια, οὔτε καὶ πλέγουν «σκουτιά» μὲ ἀλυσσίβα γιὰ νὰ μὴ πιάνουν ψεῖρες.

Μὲ τὸ Δωδεκαήμερο, δηλαδὴ μὲ τὶς ἡμέρες μεταξὺ 25ης Δεκεμβρίου καὶ 6ης Ἰανουαρίου, ὁ λαὸς μας ἔχει συνδέσει παράδοξες δεισιδαμονίες, ἢ σπουδαιότερα τῶν ὁποίων εἶναι οἱ Καλλικαντζάροι. Πιστεύεται δηλαδὴ ὅτι ὅλο τὸ χρόνο οἱ καλλικαντζάροι προσπαθοῦν νὰ πελεκήσουν τὸ δέντρο ποῦ κρατᾶει τὴ γῆ. Τὰ Χριστούγεννα ὁμοῦς ποῦ ὅλος ὁ κόσμος γιορτάζει τὴ γέννησι τοῦ Χριστοῦ, οἱ καλλικαντζάροι, ἀκούγοντας τὴ φασαρία τῆς γιορτῆς, ἀνεβαίνουν περιεργοὶ ἀπὸ τὰ ἔγκατα τῆς γῆς στὸν κόσμο. Μπαίνουν ἀπὸ τὶς καμινάδες, πειράζουν τοὺς διαβάτες, τρώγουν τὰ φαγητά, λερώνουν τὸ σπίτι, μέχρι τὰ Θεοφάνεια, ὁπότε ὁ παπᾶς μὲ τὴν ἀγιαστούρα του λυτρώνει τὸν κόσμο ἀπὸ τὰ δαιμονικά αὐτά.

Γιὰ νὰ προφυλαχθοῦν ἀπὸ τοὺς καλλικαντζάρους, στὸ χωριὸ μου, καίνε καθημερινῶς ἓνα ξύλο ἀπὸ ἀγριοκερασιά, ποῦ τὸ κόβουν κατὰ τὸ «σαρανταήμερο», δηλαδὴ στὴ νηστεία τῶν Χριστουγέννων. Ἄλλοι καίνε κανένα παληοπάπουτσο, γενικῶς ὅμως κανεὶς δὲν θγαίνει ἔξω τὸ θράδυ χωρὶς νὰ κρατᾶ ἀναμμένο φανάρι ἢ ἐν ἀνάγκῃ ἀναμμένο «δαυλί». Φαίνεται δὲ ὅτι ἡ ἀγριοκερασιά κάνει καλὴ φλόγα γιὰ νὰ φωτίξῃ. Καὶ ὁ φωτισμὸς εἶναι ἀναγκαῖος γιὰ νὰ ἀναγνωρίζουν τοὺς καλλικαντζάρους ποῦ δὲν εἶναι ἄλλοι ἀπὸ τοὺς συγχωριανούς τους, ποῦ μεταμφιέζονται τὶς ἡμέ-

ρες αυτές, όπως τὸ ἀπαιτεῖ ἡ παράδοσι. Ἔθιμο πού διατηρεῖται σὲ πολλὰ μέρη τῆς Ἡπείρου καὶ συνεχίζεται ζωντανὸ ἀκόμη στὴν Καστοριά.

Κατὰ τὸ σααρανταήμερο δέ, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ξύλα τῆς ἀγριοκερασιάς, τὰ παιδιὰ κόβουν καὶ τὰ περίφημα «τζιομάκια» ἢ τοὺς «γκλίτσους», ἀπὸ ἀγριοκερασιά ἢ ἀπὸ κρानीά, γιὰ νὰ τὰ ἔχουν ἔτοιμα γιὰ τὴν ἡμέρα πού θὰ πᾶνε νὰ ποῦνε τὰ κάλαντα. Γιὰ νὰ μὴ πέφτουν καὶ χτυποῦν ὅταν θὰ περπατᾶνε ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι τὴ νύχτα, καὶ πρὸ παντός μὲ τὰ χιόνια, γιὰ νὰ χτυποῦν τοὺς σκύλους ἢ ἀκόμη καὶ γιὰ νὰ περνοῦν σ' αὐτὰ τὰ κουλούρια πού παίρνουν σὰν φιλοδώρημα ἀπὸ τὰ σπίτια.

Ἐνα τραγούδι πού λέγαμε προπολεμικὰ στὸ χωριό μου (Γεριάχιον - Πωγωνίου), ἀρχίζει ὡς ἐξῆς:

*Κοιτάξατε σὶὸν οὐρανὸ
ἓνα λαμπρὸ ἀστέρι,
μὲ πόση χάρι προχωρεῖ
σιτῆς Βηθλεὲμ τὰ μέρη.*

*Εἶναι ἀστέρι θεϊκό,
ἀπ' τὸ Θεὸ σιαλμένο
νὰ φανερώσῃ τὸ Χριστὸ
τὸν νεογεννημένο.*

*Παρ' ἐκεῖ Μάγοι καὶ Βοσκοί,
σὰν εἶδαν τὸν ἀστέρα,
θαυμάζουσι καὶ ἀποροῦν,
δοξάζουν τὸν Πατέρα.*

*Τρέχουν γοργὰ σὶὸ Σπήλαιον
νὰ ἴδουν τὸ παιδίον
κι' σ' ὄλους μας κηρύττουσι
τὸ γεγονός τὸ θεῖον.*

.....

Τὸ τραγούδι αὐτὸ εἶναι τῆς λογίας παραδόσεως, ὅπως εἶναι καὶ τὸ γνωστότατο καὶ πανελλήνιο τραγούδι:

*Χριστὸς γεννᾶται σήμερον
ἐν Βηθλεὲμ τῇ πόλει,
οἱ οὐρανοὶ ἀγάλλονται
χαίρει ἡ κτίσις ὅλη.*

*Ἐν τῷ σπηλαίῳ τίκιεται,
ἐν φιάνῃ τῶν ἀλόγων,
ὁ Βασιλεὺς τῶν οὐρανῶν
καὶ Ποιητὴς τῶν ὄλων.*

*Πλήθος ἀγγέλων ψάλλουσι
τὸ δόξα ἐν Ὑψίστοις,
καὶ τοῦτο ἄξιόν ἐστι:
ἡ τῶν ποιμένων πίστις.*

.....

καὶ τὸ ὅποῖον τελειώνει ὡς ἑξῆς:

Ἄν εἶσθε ἀπὸ τοὺς πλούσιους,
φλωριά νὰ μὴ λυπᾶσθε,
ἂν εἶσθε ἀπὸ τοὺς δεύτερουσ,
ξηριάρες καὶ ζολότιες,
κι' ἂν εἶσθε ἀπὸ τοὺς πάμπιωχουσ,
ἕνα ζευγάρι κότιες.

Καὶ σᾶσ καλονυχίζουμε,
πᾶτε νὸ κοιμηθῆτε,
ὀλίγον ὕπνον πάρετε,
πάλι νὰ σηκωθῆτε,
σιὴν ἐκκλησιά νὰ τρέξετε
μὲ ἄκραν προθυμίαν,
καὶ τοῦ Θεοῦ ν' ἀκούσετε
τὴν θείαν λειτουργίαν.

Καθαρῶς ὁμῶς δημοτικῆς προελεύσεως εἶναι τὸ παρακάτω Χριστουγεννιάτικο τραγούδι, ποὺ ἀπαντᾷ ὁμοιομόρφως σχεδὸν στὴν Ἡπειρο, στὴ Ρούμελη, στὴ Θεσσαλία καὶ στὴ Μακεδονία:

Χριστούγεννα, πρωιτούγεννα,
πρώτη γιορτὴ τοῦ χρόνου,
γιὰ βγῆτε, δέτε, μάθετε,
ὅπου ὁ Χριστὸς γεννᾶται,
γεννᾶται κι' ἀναθρέφεται
μὲ μέλι καὶ μὲ γάλα.
Τὸ μέλι τρῶνε οἱ ἄρχοντες,
τὸ γάλα οἱ ἀφεντιάδες.

Κι' ἐσένα πρόπει, ἀφέντη μας,
τὸ ἄξιο τὸ ζευγάρι,
τὸ ἄξιο, τὸ περήφανο
καὶ τὸ στεφανωμένο.

Ἄς εἶν' καλὰ τ' ἀλέτρι σου,
Θεὸς νὰ τὸ πλουταίνῃ,
γιὰ νὰ θερίξῃς σταρωτιά,
νὰ δένης ἀντριεωμένα,
νὰ θημωνιάξῃς πυργωτιά,
νὰ ζῆς γιὰ νὰ σοῦ πάρω,
νὰ κοσκινίξῃς μάλαμα,
νὰ πέφτῃ τὸ χρυσάφι.

Χίλια καληνυχίζουμε
τ' ἀφέντη μας τὸ σπῆτι,
μὲ τὴν ὕγειά, μὲ τὴ χαρά,
τίποτε νὰ μὴ λείπει.

Ἄνοιξε τὸ πουγκάκι σου,

ι' ἀργυροχρυσωμένο,
 κι' ἄπλωσε τὸ χεράκι σου,
 τὸ μοσχοβολισμένο,
 κι' ἂν εἶν' ἀσημί ρίξε το,
 ἀφέντη νὰ τὸ δοῦμε,
 κι' ἂν ἔχης και γλυκὸ κρασί
 φέρε το νὰ τὸ πιοῦμε.

Πολλές φορές στὰ τραγούδια αὐτὰ ὑπάρχουν χάσματα μεταξύ τῶν στίχων, καὶ τοῦτο γιατί τὰ παιδιά τὸ τραγούδι τὸ λένε «πηδηχτά» γιὰ νὰ τελειώσουν γρήγορα, ἐπειδὴ διάζονται νὰ φτάσουν στὸ φιλοδώρημα.

Στὴν Ἡπειρῶ, ἐκτός ἀπὸ τὸ «τραγούδι τῆς ἡμέρας», τὰ Χριστούγεννα καὶ τὴν Πρωτοχρονιά, τὰ παιδιά δὲν λένε ἄλλα τραγούδια ἐπαινετικά ἢ ἐγκωμιαστικά. Αὐτὰ τὰ λένε στὴ γιορτὴ τοῦ Λαζάρου, τὸ Σάββατο τῶν Βαΐων. Γιατί κατὰ τὴν Ὁρθόδοξο Ἑλληνικὴ Παράδοσι τὸ Πάσχα εἶναι ἡ μεγαλύτερη γιορτὴ τῆς Χριστιανισμοῦ. Ἐπίσης δὲ οὔτε γυρίζουν στὰ σπίτια τὰ Φῶτα.

Ὅπως εἶδαμε παραπάνω, τὸ τραγούδι τελειώνει μὲ προτροπὴ πρὸς τοὺς Χριστιανούς, νὰ κοιμηθοῦν καὶ μετὰ νὰ σηκωθοῦν καὶ νὰ πᾶνε στὴν ἐκκλησία, γιὰ νὰ ἀκούσουν τὴ θεία λειτουργία. Καὶ τοῦτο γιατί τὰ κάλαντα λέγονται πάντοτε τὸ βράδυ τῆς παραμονῆς, ἔτσι δὲ ἐξηγεῖται καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ τραγουδιοῦ:

*Καλὴν ἐσπέραν ἄρχοντες,
 ἂν εἶναι ὁ ὀρισμός σας,
 Χριστοῦ τὴν θείαν γέννησιν
 νὰ πῶ σ' ἄρχοντικό σας.*

Ἐνῶ σήμερα ἡ παράδοσις αὐτὴ ἔχει σχεδὸν ἐκλείψει, καὶ ἔτσι μόλις ξυπνήσετε στὶς 24 Δεκεμβρίου τὸ πρωτὶ ἀκοῦτε ἓνα μεγαλόστομο:

«Καλὴν ἐσπέραν ἄρχοντες».

Ἄν καὶ σὲ πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων σφάζουν ζῶα, συνήθως χοιρινὰ πού τὰ κάνουν καὶ λουκάνικα, ἐν τούτοις ἡ σούπα εἶναι τὸ πρῶτο φαγητὸ τῶν Χριστουγέννων, ἐπειδὴ εἶναι ζεστὴ καὶ ἀχνίζει καὶ ἡ οἰκογένεια εἶναι κρυωμένη, γιατί μόλις γύρισε ἀπὸ τὴν λειτουργία τῶν Χριστουγέννων πού γίνεται κατὰ τὰ ξημερώματα τῆς 25ης Δεκεμβρίου, δηλαδὴ χειμῶνα καιρὸ καὶ τίς περισσότερες φορές μὲ χιόνια, ὁπότε ἔχουμε καὶ τὰ λεγόμενα «Λευκὰ Χριστούγεννα», ὅπως τὸ ἀπαιτεῖ ἡ παράδοσις νὰ εἶναι τὰ Χριστούγεννα.

Τὸ καθ' αὐτὸ ὅμως Χριστουγεννιάτικο τραπέζι, πλούσιο μὲ λογιῶν - λογιῶν φαγητὰ καὶ γλυκίσματα, στρώνεται τὸ μεσημέρι. Τότε συγκεντρώνεται στὸ σπίτι ὅλη ἡ οἰκογένεια. Αὐτὴ τὴν ἡμέρα ξένοι ἢ ἐπισκέπτες δὲν ὑπάρχουν στὸ τραπέζι, γιατί καθένας φροντίζει νὰ βροσκειται στὸ σπίτι του γιὰ νὰ γιορτάσῃ πλούσια ἢ φτωχὰ μὲ τὴν οἰκογένειά του καὶ τοὺς δικούς του. Οἱ ἐπισκέψεις στοὺς ἐορτάζοντας Χρηστάκηδες καὶ Μανωλάκηδες γίνονται τὴν ἄλλη ἡμέρα, 26 Δεκεμβρίου, καθὼς ἐπίσης καὶ οἱ ἐπισκέψεις στὰ συγγενικά σπίτια ἢ στὰ πατρογονικά, ὅταν ἡ νύφη τυχαίην νὰ εἶναι ἀπὸ ἄλλο χωριό.

Δὲν ὑπάρχει Χριστουγεννιάτικο τραπέζι σὲ σπίτι ἑλληνικό, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ τὸ ἀπαραίτητο «Χριστόψωμο». Δὲν εἶναι κοινὸ καρβέλι τοῦτο, ὅπως τὰ τόσα ἄλλα. Γίνεται μὲ εἰδικὴ προετοιμασία, ἀπὸ τὸ πιὸ καλὸ σιτάρι πού τὸ ἀλεύρι του φιλοσκοκινίζεται καὶ ζυμώνεται μὲ προσοχή. Τὸ σχῆμα του δὲν εἶναι σταθερό,

γιατί άλλοτε είναι «κουλούρα», δηλαδή με τρύπα στη μέση, όπως είπαμε, άλλοτε παίρνει το σχήμα καρβελιού και άλλοτε το σχήμα μεγάλου ψωμιού, που φήγεται μέσα στο ταψί. Σ' όλες όμως τις περιπτώσεις έχει ένα σταθερό γνώρισμα, ότι αλείφεται επάνω με κρόκο αυγού και ότι το στολίζουν με κεντήματα και λογής-λογής πλουμίδια από ζυμάρι. Το κυριώτερο στολίδι είναι ο σταυρός, για τούτο και σε μερικά μέρη το χριστόψωμο το λένε «Σταυρόψωμο».

Μεγάλη επίδρασι για τα σχήματα και τα κεντήματα άσκει το επάγγελμα και οι ειδικές ασχολίες της κάθε οικογένειας. Έτσι οι γεωργικές οικογένειες τα κεντίδια που γίνονται πάνω στην κουλούρα παριστάνουν το αλέτρι με τα θόδια και το θαγένι του σπιτιού. Το αλέτρι ως σύμβολο των χωραφιών, για να καρπίσουν τα σπαρτά, το θαγένι ως σύμβολο του αμπελιού, για να γίνουν πολλά σταφύλια.

Σε ποιμενικές οικογένειες τα κεντίδια πάνω στο χριστόψωμο παριστάνουν προβατίνες και κατσίκια. Είναι ή στάνη τους, ή χαρά και το στήριγμα της οικογενείας τους, και θέλουν να εξασφαλίσουν στα ζώα τους τη γερωσύνη και τη γονιμότητα με τον καινούργιο χρόνο.

Το πρώτο, απ' όπου θ' αρχίσουν την ώρα του χριστουγεννιάτικου φαγητού, είναι το χριστόψωμο. Ο τρόπος αλλάζει από μέρος σε μέρος, ο χαρακτήρας όμως, που συνοδεύει την πράξι, δεν αλλάζει. Παραμένει πάντα εύλαβικός. Στα πιο πολλά μέρη ο πατέρας σταυρώνει με το μαχαίρι το χριστόψωμο και λέει την καθιερωμένη ευχή: «Χρόνια πολλά και του χρόνου». Ύστερα κόβει το ψωμί και μοιράζει στον καθένα από μια φέτα. Σε τέτοια μέρα δεν ξεχνούν και τους άλλους, τους πιο φτωχούς. Ένα από τα πρώτα και τα πιο καλοδιαλεγμένα κομμάτια το ξεχωρίζουν για τον πρώτο ζητιάνο που θα τύχη να περάση από το σπίτι τους. Άς πάρη κι' εκείνος από το γούρι του σπιτιού τους, μήπως δει ή μαύρη φτώχεια του καλύτερες μέρες.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Γ. ΛΑΖΑΝΗ

Συντ'χου Διδασκάλου

ΟΙ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΣΤΑ ΚΑΤΣΑΝΟΧΩΡΙΑ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ*

VIII. ΔΙΑΒΟΛΙΚΕΣ Ή ΔΑΙΜΟΝΙΚΕΣ

Ὁ Διάβολος, Χαμοδράκια, Ἀνασκελάδες, Νεράϊδες, Καλλικιάντζαροι, Λάμμες κ.λ.π.

Ὁ Διάβολος πού κατὰ τὴ χριστιανικὴ πίστη εἶναι πνεῦμα ἀντίθετο στὴ θεία βούληση, εἶναι φυσικὸ νὰ προσπαθεῖ πάντα νὰ κατευθύνει τὶς ἀνθρώπινες ἐνέργειες στὸν ἀντίθετο δρόμο ἀπὸ τὸ δρόμο πού ἐπιβάλλει κι αὐτὴ ἀκόμα ἢ λογικὴ σκέψη τῶν ἀνθρώπων.

Καὶ οἱ ἄνθρωποι, ἀκόμα κι ἐκεῖνοι πού συνηθίζουν στὸ κακό, δὲν ἐμπιστεύονται στὴ συμμαχία τῶν διαβολικῶν δυνάμεων, ἀναγνωρίζουν ὅτι παρασύρθηκαν ἀπ' αὐτὲς στὸ δρόμο τους καὶ τοὺς φοβοῦνται κρυφὰ καὶ φανερά. Γι' αὐτὸ κι ἡ λαϊκὴ φαντασία θέλει τὸ διάβολο σὰν πλάσμα διαφορετικὸ, φοβερὸ καὶ παράξενο μὲ κέρατα ἢ μὲ τεράστια δόντια καὶ σκελετωδῆ ἢ μὲ νύχια γαμψὰ κι οὐρὰ μακριά.

Ἄλλοτε ἐμφανίζον τὸ διάβολο σὰν ποντικὸ, ἄλλοτε σὰν Καλλικιάντζαρο (μικρὰ διαβολάκια μ' οὐρὲς κλπ.) κι ἄλλοτε σὰν σκιὲς πού παίζουν νταούλια καὶ τρομπέτες χωρὶς νὰ φανερόνται σ' ἀνθρώπους. Ὅπωςδήποτε ὅμως οἱ ρεματιῆς καὶ τὰ λαγκάδια θεωροῦνται μόνιμη κατοικία τῶν δαιμονικῶν. Πάντως ὁ ἄνθρωπος θεωρεῖ μὲν τὰ δαιμονικὰ σὰν ὑπέρτερες δυνάμεις πού ἐπιχειροῦν πάντα νὰ ὑποτάξουν τὸν ἄνθρωπο στὶς θελήσεις τους, πιστεύει ὅμως πῶς ὁ μόνος φόβος τους εἶναι ἡ ἐπίκληση (ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο) τῶν θείων δυνάμεων: Χριστὸς, Παναγία, Ἄγγελοι π.χ. Ἐξαιρέτως τῆς Παναγίας Ἀχράντων κλπ.

Θ' ἀναφέσω στὴ συνέχεια μερικὲς περιπτώσεις δαιμονικῶν πού κατόρθωσα ν' ἀποσπᾶσω ἀπὸ συνομιλητές μου. Λέω κατόρθωσα, γιατί ἀκόμα κι οἱ ἠλικιωμένοι σήμερα τὸ θεωροῦν κάπως ἀστεῖο νὰ μιλάνε γιὰ δαιμονικά. Στὶς διάφορες συζητήσεις τους ὅμως πολλὲς φορές ἀναφέρουν τὴ λέξη δαιμονοπέραξη ἢ σατανικὴ σύμπτωση κλπ.

1. ΔΑΙΜΟΝΙΚΑ ΣΤΟ ΜΠΑΡΤΖΗ ΠΛΑΙΣΙΑΣ

Ὁ Μπαρτζῆς εἶναι ἓνα ξερολάγαδο τοῦ χωριοῦ μου Πλαΐσια, πού βρίσκεται στὴν ἀνατολικὴ ἄκρη τοῦ χωριοῦ. Γι' αὐτὸ τὸ λαγκάδι πολλοὶ χωριανοὶ μου ἔλεγαν: Αὐτὸ τὸ λαγκάδι εἶναι κατ'οὖς (κατοικία) Σιαταναραίων καὶ δαιμονικῶν.

Οἱ νεώτεροι λένε, πῶς πολλοὶ παλιοὶ διηγούνταν πῶς θράδια ποῦτυχε νὰ βρεθῶν σ' αὐτὸν ἐδῶ τὸν τόπο, ἀκούγαν νὰ βροντᾶν νταούλια, τρομπέτες καὶ γέλια δαιμονικά. Καὶ σήμερα μερικοὶ λένε πῶς ἀκοῦν τέτοια Σαϊτανικά ἀλλὰ δὲ θέλουν νὰ τὰ μολογήσουν γιατί σκιάζονται. Λένε μάλιστα πῶς τὰ τελευταῖα χρόνια ἕνας, μακαρίτης τώρα, Στέργιος Γιώτης τ' ὄνομά του, εἶχε σκοτώσει στὴ θέση αὐτὴ ἓνα γαί-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου σελ. 339 καὶ τέλος.

δαρό του. Ἀπὸ τότε, ἐκτός πού δὲ μπορούσε νὰ κοιμηθεῖ, ὅταν πήγαινε στὸ Καλέντζι, ὁ γαίδαρος παρουσιάζονταν μπροστά του καὶ τοῦκοβε τὸ δρόμο.

2. ΑΛΛΟ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΛΑΙΣΙΑ

Ἡ γριά κυρὰ Γιαννούλα Θεοδώρα διηγεῖται: «Μιά φορά ἔδαν ἤμιον κοπέλλα, πῆγα μὲ τὴν ξαδέρφη μ' τὴ Βασίλω ἀπ' τ' Βαλτσιόρα νὰ μονιάσω μιὰ γελάδα ποῦχα-μιαν ἀγοράς' μὲ τ' ἄλλα τὰ γελάδια π' βόσκαγαν στὸ Μπριάσκοβο (τοποθεσία - αὐχένος μεταξὺ Βαλτσιόρας, Πεστών καὶ Σκλιθάνης στὸν ὄρεινὸ ὄγκο τοῦ Ξεροβου-νιοῦ). Φόντα θήκαμεν μὲ τ' Βασίλω ἀπάν' στὸ δ'νὸ, συνεχίζει, τ' ἄλλα γελάδια εἶχαν φτάς' χαμ'λά κατὰ τ' λαγκάδια τ' Λιάσκα τ' Σκλιθάνι'κ' κι πααίναμεν κι ἐμεῖς κατὰ κεῖ. Ἐκεῖ π' πααίναμιαν ἀκοῦμε μιὰ ἀντράλα σὰν ἀνεμοστρόφλα κι εἶδα-μιαν κάτ' μαῦρ' ἀνθρώπ'ς ποῦχαν στὰ κεφάλια τσ' κάτ' ἄσπρα τσουρλωτὰ σὰν με-γάλες χαρτοσακοῦλες μὲ μύτ'. Οἱ ἀνθρώπ' αὐτοὶ ἀνεβοκατέβαιναν στὰ στεφάνια (βράχια) κι τραθήσαμεν ἕνα φόβο, μὰ τί φόβο λές. . . Ρωτήσαμεν τὸ γέροντα μπάρ-μπα Ζώη Χασάνη ἀπὸ τ' Βαλτσιόρα τί νάταν αὐτὰ κι μᾶς εἶπε πῶς ἦταν οἱ ψ'χές αὐ-τουνῶν ποῦχαν σκοτωθεῖ στὸν πόλεμο τοῦ 1912—13 μὲ τσ' Τούρκ'ς».

3. ΑΛΛΟ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΛΑΙΣΙΑ

Ἀφηγεῖται ἡ ἴδια ἡ κυρὰ Θεοδώρα: «Ἐδῶ κι κάμποσα χρόνια ὁ μακαρίτσ' ὁ Σπύρο Πανταζῆς εἶχε πάρ' ἀπὸ τ' πρώτ' γυναῖκα τ' πούταν ἀπὸ τν' Κορύτιαν' γιὰ προικιὸ καὶ λίγα γίδια. Τὸ βράδ' τὰ γίδια τὰ γρέκιαζε σν' αὐλῆ τ' σπιτιοῦ τ'. Ἐνα βράδ' ἄκουσ' ὁ Σπύρος π' προνηθήκαν τὰ γίδια κι βγήκε ὄξω μὲ τ' χειρολάμπα νὰ ἰδεῖ τί ἦταν. Τότε εἶδε μιὰ γίδα πού ἦταν κρεμασμέν' στὸ πουρνάρ' τσ' αὐλῆς τ' ἀπὸ τὸ ματόφλο. . . Αὐτὸ θέβαια λέει ἡ κυρὰ Θεοδώρα, ἦταν δαιμον'κό. Πῶς κρεμάστ'κι ἡ γίδα ἀπὸ τὸ ματόφλο; Κι ὁ Σπύρος μόλις πῆγε νὰ τν' κατεβάς' ἔμ'νε ἄφωνος γιὰτὶ τ' πῆραν τὰ δαιμον'κά τ' φωνῆ τ'. . .».

4. ΛΑΖΑΙΝΑ - ΚΟΤΟΡΤΣΙ (ΑΕΤΟΡΡΑΧΗ)

Στὸ ΛΑΓΚΑΔ' ΤΣ' ΘΕΟΤΟΚΟΥΣ μοῦ διηγεῖται Ἄετορραχίτης, λὲν πῶς ὁ γέροντας ὁ Νάτσικας μιὰ φορά εἶδε τσ' διαόλ'ς μαζί μὲ τσ' Καλότ'χες π' περπά-ταγαν ὀλογάγκαδα κι εἶχαν βιολιὰ κι νταούλια κι ἔπαιζαν. Τότε εἶπε τρεῖς βολές: Ἐξαιρέτω τσ' Παναῖας ἀχράντου κι σταμάτ'σαν τὰ βιολιὰ κι χάθη'καν κι τὰ δαι-μον'κά. . .

5. ΣΤΟ ΠΑΤΕΡΟ

Σὲ κάποια ἀπὸ τὶς ἐπισκέψεις μου στὰ χωριά μας πέρασα κι ἀπὸ τὸ Πάτερο. Ὁμορφο χωριὸ χτισμένον κατὰ κάποιο τρόπο στὸ φρύδι τῆς δυτικῆς ὄχθης τοῦ Ἄε-ραχθου ποταμοῦ, πού πολλές φορές ἀκούεται τὸ θοῦσιμά του στὴ βαθειὰ χαράδρα. Ἐδῶ ἔβρηκα ἀρκετοὺς ἀντρες πού ἀναπαύονταν σ' ἀπόσκια τῆς μικρῆς πλατείας τοῦ χωριοῦ. Ὅταν ἀκουσαν τὸ σκοπὸ τῆς ἐπισκέψεώς μου πολλοὶ μαζί προθυμοποιήθη-καν νὰ μοῦ διηγηθῶν ἕνα χαρακτηριστικὸ ἐπεισόδιο ποῦγινε στὸ χωριὸ τους μὲ τὰ Σαῖτανικά. Τέλος ἕνας ἀπ' αὐτοὺς διηγεῖται:

«Μιά φορά, μολογᾶν ἐδῶ στὸ χωριὸ μας, ἤρθαν οἱ ὀξαποδῶ τ' νύχτα τὰ με-σάν'χτα κι φώναξαν μιὰ γ'ναῖκα ἀπὸ δῶ ἀπὸ τὸ χωριὸ μας νὰ κινήσ, γιὰ τὸ μῦλο. Τότε ἀλέθαμιαν στὸ μῦλο τσ' Κλίφκ'ς κάτ' στὸ ποτάμ' κι κατεβαίναμιαν μὲ τὰ ζῶα φορτωμένα ἀπόνα μονοπάτ'. Ἡ γ'ναῖκα αὐτὴ τοῦχε νὰ πάει στὸ μῦλο κι εἶχε συμ-

φωνήσ' μ' άλλες γ'ναίκες νά τ' φωνάξουν κι αυτή λίγο νύχτα. "Έτσ' πάαιναν τότε στο μύλο νύχτα γιά νά προφτάσ' ν' άλλέσ' κι νά γυρίσ' μέ μέρα.

Αυτή άκ'σε φωνές, σκώθ'κι, τοιμάσκι, φόρτωσε τ'ο γαΐδαρό τσ' κι ξεκίν'σε. . . Φόντα ξεκιν'σε άκουε φωνές άπό κάτω άπό τ' μεριά τ' ποταμιού, « "Αϊντε μωρήη έμεις τραθάμε κι θα σέ καρτερέσουσι παρακάαατ! Ο άλλες γυναΐκες όμως, κοιμούνταν άκόμα. Προχωρούσε λίγο αυτή κι φώναζε άπό μιιά φορά: Καρτερείτε κι έμένα μωρήηηη! τί θιάζεστε τόσσοοοο. . .

— Σέ καρτερούμε, σέ καρτερούμεεεε τής άποκρίνονταν. Φόντα έφτασε σ' ένα μέρος χαμ'λά κάτ' κατά τ'ο ποτάμ' πού έμεις τ'ο λέμε ΑΣΠΡΟΧΩΜΑ γιαν' έχ' άσπρο χώμα, π'σπερναν οί παλιοι κι άσπρίζαν τ'α σπίτια τσ', είδε ένα χορό άπ' αυγούς κι χόρευαν μέ νταούλια κι βιολιά. Τότε τ'άχασ' άπό τ'ο φόβο τσ'. Τν' έπιασαν κι αυτή άπό τ'ο χέρ' κι τ' μπήραν στο χορό κι χόρεψε. Μετά τν' άφ'καν κι έφ'γι κι έφεξε στο μύλο. Οί άλλες οί γ'ναΐκις τ'ο πρ'ωτ' ξεκιν'σαν κι όταν τσ' μολόησε τί έπαθε, σιιάχτ'καν όλες».

6. ΜΕΤΑΞΥ ΠΛΑΙΣΙΑΣ - ΚΟΥΡΥΤΙΑΝΗΣ

Ο ιερέας Παπαβασίλης Παπαζαχαρηΐς άπό τήν Κορύτιανη άλλά πού κατάγεται άπό τήν Πλαΐσια μου διηγείται:

«Ο μακαρίτης ο πατέρας μου μου είπε πώς κάποτε άπό τήν Πλαΐσια έβγαλε στο θουνό μερικά γιδάκια, πρ'ς τ'ο μέρος τσ' Κορύτιαν'ς. "Όμως, όπως προχωρούσε άμέριμνος, άκουσε θόρυβο και χαχανητά χωρίς νά βλέπει κανένα. Τ'α γιδία έφυγαν τρεχάτα πρ'ς τ'α πλάγια κι οί φωνές συνεχίζονταν ώσπου ο γέροντας μέ προσευχές του κατόρθωσε νά διώξει τ'α δαιμονικά».

7. ΑΛΛΟ ΣΤΗΝ ΠΛΑΪΣΙΑ

Η κυρία Άγλατα Σκανδάλη κάτι πού τ'ο χει άκούσει άπό τή γιαγιά της: «Τ'α παλιά τ'α χρόνια μιιά γ'ναΐκα άπό τσ' Νακαΐους έδ'ω στο χωριό μας, αγάπ'σε ένα διάολο κι τόν παντρεύκι. Ο μαχαλ'ς τ'ων Νακαΐων είγι κεί κοντά στού λαγκάδ'. Άποπέρα άπ' τ'ο λαγκάδ' εκεί πούηταν άλλοτε ένα άλώνάκ' έβγαΐναν οί διαβ'όλ' κι χόρευαν μέ τ'α νταούλια τσ' κι φόραγαν στ'α κεφάλια τσ' κόκκινα μαντήλια πού στο χορό τ'άβγαζαν. "Όταν λάλαγαν κοκόρια, οί διαβ'όλ' φάργαν γλήγορα τ'α μαντήλια τσ' κι έφευγαν. Ένας διάολος ήταν πάρα πολ'ο θυμορφος, τόν είδε αυτή ή Νακάτσα κι τόν αγάπ'σε. Μιιά μέρα π' λάλσαν τ'α κοκόρια κι έφ'γαν οί διαβ'όλ' αυτ'ός ξεχάσι τ'ο κόκκινο μαντήλι τ' στ' άλών'. Τότε π'ηγε αυτή και τ'ο π'ηρε. Έτσι τόν π'ηρε γιά άντρα. Π'ηγαν μάλιστα μαζί κι σ' ένα γάμο σ' άλλο χωριό κι μετά αυτ'ός έξεφανίστ'κι».

8. Ο ΔΙΑΒΟΛΟΣ ΠΟΥ ΕΓΙΝΕ ΚΑΠΝΟΣ (Καπνόφυτο)

Ο μακαρίτης μπαρμπα Γιάννης Λαζάνης πού πέθανε έδ'ω και πολλ'α χρόνια σέ βαθύτατο γ'ηρας και διάβαζε πάντα τ'ο βιβλίο ΑΜΑΡΤΩΛΩΝ ΣΩΤΗΡΙΑ, μου διηγ'ήθηκε μιιά ιστορία πού πάντα τή θυμάμαι. Είναι μιιά παραστατική διήγηση πού αναφέρει τήν προσπάθεια τ'ου διαβ'όλου νά βεηλώσει τήν Έκκλησι'ά και τήν τιμωρία του. Άλλά και τή μετά τ'ο θάνατό του μεταμόρφωσή του στο πιό θλαβερό φυτ'ο γιά τόν άνθρωπο, τόν καπνό. "Ας τήν παρακολουθ'ήσουμε: Μιιά φορά, έλεγε ο μπαρμπα Γιάννης, ο διαβ'ολος μεταμορφώθηκε σέ ποντίκι κι μπ'ηκι σν' Έκκλησι'ά γιά νά τ' μαγαρίσ'. Μιιά Κυριακή τ'όν είδ' ο παπ'ας κι έβαλε τσ' φωνές: Χωριανοι

τὸ ποντικ' αὐτὸ εἶν' ὁ διάολος μεταμορφωμένος κι μπῆκ' ἐδῶ γιὰ νὰ μᾶς μαγαρίσ' τν' Ἐκκλησιά. Φροντίστε νὰ τὸ σκοτώστε ἐπιωσθήποτε...

Πραγματικά τὸ ἐκκλησίασμα, ὕστερα ἀπὸ προσπάθειες ἔπιασε τὸ ποντικ' κι ἀφοῦ τὸ θανάτωσε τὸρ'ξαν πετρόλαδο κι τῶκαψαν. Σὲ κάμποσον καιρὸ ἀπὸ τ' στάχτ' τ' ποντικιοῦ φύτρωσι τὸ φυτὸ ὁ καπνός. Τὸ φ'τὸ αὐτὸ τὸ πρωτόθρε ἕνας γύφτους αὐτὸς τῆτριψι κι τῶφκισι τσ'γάρα. Ἀπ' τοῦ γύφτου ἀγάλ' ἀγάλ' τῶμαθε ὄλος ὁ κόσμος. Ἔτσ' ὁ διάολος π' δὲ μπόρεσε νὰ κάμ' κακὸ σν' Ἐκκλησιά ἔκαμε κακὸ σ' ὄλο τὸν κόσμο καὶ κατάληξε: Παιδιά μ' αὐτὸ (τὸ τσιγάρο) εἶναι φύτρα τοῦ διαόλ' κι νὰ μὴ τὸ βάλετε ποτὲ στὸ στόμα σας γιὰτι χαλαῖτι τὴν ὑγεία σας.

9. ΔΙΑΦΟΡΑ ΓΙΑ ΤΑ ΔΑΙΜΟΝΙΚΑ

Σὲ πολλὰ ἀπὸ τὰ χωριά μας διηγοῦνται περιπτώσεις ποὺ χωριανοὶ τους τὰ παλιότερα χρόνια ἔχουν ἀκούσει τοὺς Σιαῖταναραίους σὲ κάποιον ἀπὸ τὰ λαγκάδια τους.

Ἀκόμα καὶ σήμερα στὶς καθημερινὲς ὀμιλίες τῶν χωρικῶν μας βάζουν τὸ δι-ἀβολο νὰ ἐπηρεάζει τίς ἐνέργειες ἀνθρώπων ἀκόμα καὶ ζῶων, ὅπως:

— Ὁ Γιῶργος εἶναι καλὸς ἀλλὰ ἅμα ἔχει τοὺς διαόλους ψηλά τ' ἀναμεράτε νὰ φύγομε...

— Ὁ Κώστας ἦταν σὲ καλὴ δουλειὰ ἀλλὰ τοῦειπ' ὁ διάολος ὦρα καλὴ κι ἐφ'γι ἀπὸ κεὶ κι δὲ ματαπρόκοψε...

— Μὴ γυρίζετε ποτὲ τὸ ντουφέκ' κατὰ τὸν ἄνθρωπο κι ἄδειο νᾶναι γιὰτι καμ-μιὰ φορὰ τὸ γεμίζ' ὁ διάολος κι σκοτών'ς τὸν ἄνθρωπο...

— Καμμιὰ φορὰ τ' ἄλογα ἀφηνιάζ'ν κι ἀφρίζ' τὸ στόμα τσ' γιὰτι ἔκειν' τὴν ὦρα τὰ χροῦει ὁ διάολος...

— Νὰ ἰδῶ τί διάλοιο θὰ κάμ'ς τώρα πῶφγες ἀπὸ τὴ δ'λεία σ'.

— Στὰ χωριά μας ὅταν πρόκειται νὰ ἐκφραστοῦν γιὰ τὸ διᾶβολο ἀκούμε τίς φράσεις: Ὁ διᾶβολος, ὁ βρυκόλακας, ὁ ἀναθεμάτος, ὁ Σιαῖτάνης ἢ ὁ Σατανᾶς, ὁ Περίδροσ, ὁ ὀξαποδῶ ἢ τ' μπῆκ' ὁ διάολος ἢ ἔβαλ' ὁ διάολος τν' οὐρά τ' κλπ.

ΙΧ. ΑΝΘΡΩΠΟΔΑΙΜΟΝΙΚΕΣ

(Στρίγγλες, Μάγοι καὶ Μάγισσες, περιπλανώμενοι καὶ καταραμένοι).

Παρὰ τὴν πεποίθησι τῶν ἀνθρώπων πὼς οἱ δαίμονες εἶναι ἀνώτερες δυνάμεις ποὺ προσπαθοῦν νὰ ἐπηρεάζουν τίς ἐνέργειές των ἔτσι ποὺ νᾶναι ἀντίθετες πρὸς τὸ Θεῖο Νόμο, βρισκόνταν ἄνθρωποι, ἴσως βρισκόνται καὶ σήμερα ἀκόμα ποὺ ἔβαζαν σὰν σκοπὸ τῆς ζωῆς τους ν' ἀντιδράσουν στὴ θέλησι τοῦ σατανᾶ, ν' ἀποτρέψουν τίς δαιμονικὲς ἐπιδράσεις σ' ὠρισμένα ἄτομα καὶ νὰ τ' ἀπαλλάξουν ἀπὸ τὸν ἐπηρεασμὸ τους. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ποὺ ἦταν ἄντρες ἢ γυναῖκες ἦταν οἱ Μάγοι καὶ οἱ Μάγισ-σες ἢ Στρίγγλες.

Δυστυχῶς καὶ σήμερα καὶ μάλιστα σὲ μεγάλα ἀστικά κέντρα τῆς χώρας μας καὶ σ' αὐτὴ τὴν πρωτεύουσα, τὴν πηγὴ τοῦ φωτὸς καὶ τῆς Παλλάδος τὸ δημιούργη-μα, ἀνθοῦν καὶ δραστηριοποιοῦνται οἱ μάγοι κι οἱ μάγισσες, ἄλλοτε μὲ ἐργαλεῖα τὰ δαιμονικὰ ἀντικείμενα (μάγια) κι ἄλλοτε μὲ θαυματουργὰ βότανα ποὺ μὲ τέχνη τοὺς προσδίδουν θεραπευτικὲς δυνάμεις γιὰ ἀσθένειες ἢ ἀποτρεπτικὲς ἰδιότητες τῶν δαιμονικῶν ἐπιδράσεων.

Σὲ μερικά ἀπὸ τὰ χωριά μας θρῆκα νὰ διηγοῦνται πὼς γυναῖκες ποὺ ἀσχο-λοῦνταν μὲ τὰ μαγιλίκια καὶ τὰ δαιμονικὰ, θρέθησαν μέσα σὲ λαγκάδια τὴ νύχτα ἄλλη μόνον μ' ἄσπρο πουκάμισο κι ἄλλη ὀλόγυμνη καθάλλα σὲ μιὰ θέργα γιὰ νὰ ἐπικοινωνήσουν μὲ τὰ δαιμονικὰ. (Πλαίσια — Καλέντζι).

— Στά χωριά μας επίσης σώζονται διηγήσεις σύμφωνα με τις όποιες άνθρωποι (άντρες ή γυναίκες) είχαν τη δύναμη να λύνουν δαιμονικά και ν' απαλλάσσουν έτσι τους συνανθρώπους τους από τα δεσμά τους, πάντοτε βέβαια με το άζημίωτο. Σ' άλλες περιπτώσεις τέτοιοι άνθρωποι με σατανικές παρεμβάσεις τους ανάμεσα σ' αντρώγυα έγιναν άφορμή να χωρίσουν τ' αντρώγυα ή κι όταν όμόνοιαζαν να τó όφείλουν στή δική τους δῆθεν επέμβαση.

— Άλλά και σ' αυτό τó μυστήριο του γάμου, ó φόβος τών δαιμονικών επιδράσεων ήταν' πάντοτε στό προσκήνιο κι ακόμα σήμερα όι γυναίκες τών νεόνυμφων παίρνουν όσα μέτρα νομίζουν για ν' αποτρέφουν δαιμονικές ή μάλλον ανθρωποδαιμονικές ενέργειες. Θ' αναφέρω έδω συγκεκριμένα τó έξης: Οί γονείς κι όι πλησιέστερες συγγένισες προπάντων φοβούνται μήπως κάποιος κακός άνθρωπος πού άσχολεϊται με τά δαιμονικά δέσει τó αντρώγυο (άνδρα και γυναίκα) και δέ μπορούν να συνευρεθούν στά συζυγικά τους καθήκοντα. Για να προλάβουν τó κακό βάζουν στήν τσέπη τού γαμβρού και τῆς νύφης από μιá μικρή κλειδωνίτσα κλειδωμένη. Έτσι πιστεύουν ότι τά δαιμονικά θά βρούν κλειστές τις πόρτες να περάσουν για να κάμουν τó κακό. Οί κλειδωνίτσες ανοίγουν άφου θά πάνε τ' αντρώγυο στήν εκκλησιά κι ύστερα από όκτώ ήμέρες.

— Στις λεχώνες δέν άφηναν να μπει τῆ νύχτα άνθρωπος έστω κι αν ήταν τού σπιτιού αν είχε περάσει από λαγκάδι γιατί ήταν φόβος να φεργε μαζί του δαιμονικά. "Αν ήταν ανάγκη να μπει τόν ανάγκαζαν να περάσει πάνω από αναμμένα κάρβουνα πού τάβαζαν μπροστά στό κατώφλι τῆς πόρτας. Έτσι καίγονταν τά δαιμονικά ή φοβόνταν να περάσουν μέσα.

— Και στά ζώα ακόμα, πίστευαν πώς μπαίνουν δαιμονικές επιδράσεις. Στήν περίπτωση αυτή τάλεγαν **Ί σ κ ι ώ μ α τ α** (τó ίσκιωμα). Έτσι αν ένας βοσκός οδηγούσε κάπου τó κοπάδι του κι εκείνο άξαφνα πρόγκιζε και σκορπίζονταν φοβισμένο, άφου έρευνούσε και διαπίστωνε πώς δέν ήταν ζουλάπι (λύκος, τσακάλι) τó έξηγουσε σαν επίδραση κάποιου ίσκιώματος (δαιμονικού) πού τó κουβαλούσε κάποιος άνθρωπος.

— Υπάρχουν περιπτώσεις πού τά οικόσιτα ζώα, άγελάδες, βόδια κλπ. όταν μπαίνει στό μαντρί τους άνθρωπος ακόμα και σπιτίσιος καμμιá φορά να φυσομανάνε και να μουγκρίζουν. Τότε όι άλλοι σπιτικοί τού λένε πώς έχει ίσκιωμα γι' αυτό μουγκρίζουν τά γελάδια.

X. ΘΕΟΔΑΙΜΟΝΙΚΕΣ

(Μοϊρες και Τύχη - ήμέρες - ασθένειες - στοιχειά εκκλησιών).

Στήν περίπτωση τών Θεοδαιμονικών Παραδόσεων, παρατηρείται ή προσπάθεια τού ανθρώπου να συγκεκριάσει και συμβιδάσει τις δαιμονικές επιδράσεις με τις Θεοτικές και στις περισσότερες περιπτώσεις βρίσκουμε μιá φανερή μεσολαθητική ή μεσιτική προσπάθειά του γι' αυτό. Έτσι βλέπουμε π.χ. στα γεννητούρια, επικαλούνται τῆ βοήθεια τού Θεού και σταυρώνουν τó μωρό όταν τó φασκιώνουν, αλλά και τó θυμιατίζουν όταν είναι ανήσυχο μή τόφερε κανείς κανένα ίσκιωμα απ' έξω.

— "Όταν τά νεογέννητα σε λίγες μέρες από τῆ γέννησή τους (10—15) χαμογελούν, τότε λένε, πώς κουβεντιάζουν με τις Μοϊρες τους.

— "Όταν χάνουν κάτι και δέ μπορούν να τó βρούν, για τó φόβο μή τόκρυψε ó δαίμονας (τ' αναμέρσι ó Σιαϊτάν'ς) τόν δένουν, κομποδένοντας ένα σκοινι ή ένα μαντήλι με 2—3 κόμπους.

— Σ' όρισμένες άρρωστειες, όπως απότομος πυρετός, εκφράζονταν ή ύπόνοια μήπως επενήργησε κάποιος πονηρό πνεύμα ή ή βασκανία. Γι' αυτό έρριχναν τó **Λ ι ό κ ρ ι ο**.

Αυτό ήταν νερό, μέσα στο οποίο βουτούσαν ένα ξύλινο Σταυρό, αφού απάγγελ-
γαν μυστικά προσευχή κι έκαναν διάφορες χειρονομίες πάνω από τὸ δοχείο. Ἐν-
ὁ Σταυρὸς κατακάθονταν μονομιᾶς ἢ προσβολὴ τοῦ ἄρρωστου ἦταν ἀπὸ τὴν ἐνέρ-
γεια κακῶν πνευμάτων, ἂν ἐβγαίνει πάνω δὲν εἶχαν ἀνάμιξη τὰ κακὰ πνεύματα.

Εἶναι φανερό πὼς παρὰ τὴ βαθεῖα πίστη τὴ θρησκευτικὴ τοῦ λαοῦ μας πολ-
λές φορές τὸν βρίσκουμε νὰ δέχεται μ' εὐκολία τὴν προσπάθεια τῶν δαιμονικῶν
νὰ ἐπηρεάσουν τὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου καὶ μερικές φορές δέχεται καὶ τὴν ὑπεροχὴ
τοὺς μπροστὰ στὶς θεῖες δυνάμεις. Μερικές φορές μάλιστα φτάνει νὰ δεχτεῖ πὼς
σ' Ἐκκλησιᾶς ἀκόμα καὶ Μοναστήρια ὑπάρχουν στοιχεῖα (ὑπερφυσικὲς δυνάμεις)
φύλακες ἢ στοιχεῖα θεατὲς τῆς πορείας τῆς Μοίρας τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς.

Στὰ χωριά μας, μπορούμε νὰ εἰποῦμε πὼς τέτοιες μορφές Θεοδαμονικῶν πα-
ραδόσεων ὑπάρχουν πολὺ λίγες. Ἔτσι π.χ. στοιχειωμένες ἐκκλησιᾶς ἢ μοναστήρια
δὲν ἔχουμε σὲ κανένα χωριὸ τῶν Κατσανοχωριῶν.

Ἔχουμε μόνο μιὰ περίπτωση ποὺ δέχονταν τὴν ὑπεροχὴ τῶν θεϊκῶν δυνάμε-
ων ἀπέναντι στὶς δαιμονικῆς. Αὐτὸ τὸ βρῆκα στὸ Ἑλληνικό, ὅπου πιστεύονταν ὅτι
στὸ Μοναστήρι τῆς Τσοῦκας θεραπεύονταν οἱ τρελλοί. Γι' αὐτὸ τοὺς πῆγαιναν νὰ
κοιμηθοῦν ἐκεῖ γιὰ νὰ γίνουν καλά. Ἀναφέρεται ἡ περίπτωση ἑνὸς τρελλοῦ ἀπὸ
τὰ χωριά τῆς Ἄρτας. Τὸν ἔφεραν νὰ κοιμηθεῖ στὴν Τσοῦκα. Τὸ θράδυ ἔκαμε πά-
ρα πολλές τρέλλες, κλεισιμένος, ἀμπαρωμένος μέσα στὴν Ἐκκλησιᾶ. Τὸ πρῶτ' ὅμως
τὸν βρῆκαν φρόνιμο καὶ μὲ σταυρωμένα τὰ χέρια του. Κι ὁ ἴδιος ἔνοιωθε λογικώ-
τατος. Ἐφυγε, πῆγε στὸ χωριὸ του, κι ἔφερε τὴ νύχτα ἕνα θαυμάσιο ἄλογο ποὺ
τῶχαν τάξει οἱ δικοὶ του στὸ μοναστήρι. Τῶδεσε στὴν ἐξώπορτα τοῦ μοναστηριοῦ κι
ἔφυγε. (Ἀφήγηση Παπαντώνη Τριανταφύλλου ἀπὸ Ἄετορράχη).

Δὲν ἀναφέρω ἐδῶ πὼς σὲ πολλὰ ἀπὸ τὰ χωριά μας, ὅταν ἕνας ἄρρωστος θεω-
ρηθεῖ δαιμονόπληκτος, δὲν παραλείπουν νὰ τὸν πηγαίνουν νὰ κοιμηθεῖ καὶ σὲ κά-
ποιο παρεκκλήσι ἢ μοναστήρι ποὺ πιστεύουν πὼς ἡ Χάρη του ἀποδιώχνει τὰ δαι-
μονικά.

XI. ΝΕΚΡΟΔΑΙΜΟΝΙΚΕΣ

(Φαντάσματα, θρυκόλακες, νεκροὶ καὶ ψυχές. Χάρος, Κάτω κόσμος).

Τόση εἶναι ἡ πίστη τοῦ λαοῦ μας γὰι τὴ δύναμη τῶν δαιμονικῶν πνευμάτων,
ποὺ δέχεται πὼς ἡ ἐπέμβασή τους φτάνει ἀκόμα καὶ τίς ψυχές τῶν νεκρῶν μας.
Πιστεύει πὼς ἡ ἐγκόσμια ζωὴ τοῦ πεθαμένου ἔχει προεκτάσεις καὶ στὴ μεταθανά-
τια ζωὴ του. Ἔτσι:

α) Τοὺς καλοὺς ἀνθρώπους τοὺς θέλει καὶ μετὰ τὸ θάνατό τους νὰ παρακολου-
θοῦν τίς τύχες τῶν δικῶν τους. Γι' αὐτὸ εἶναι συνηθισμένος διάλογος κυρίως μετα-
ξὺ τοῦ γυναικόκοσμου πὼς εἶδε κάποια στὸν ὕπνο της τὴ μάνα ἢ τὴ θεῖα της ποῦ-
κλαιγε καὶ τῆς ἔδωκε κάποια συμβουλὴ ἢ διαβεβαίωση πὼς παρακολουθεῖ τὴ ζωὴ
τῶν προσφιλῶν της προσώπων ἢ καὶ τὴ σύσταση ν' ἀνάψουν λαμπάδα σὲ κάποιον
Ἅγιο. Ἄλλος εἶδε στὸν ὕπνο του τὸ νεκρὸ συγγενῆ του νὰ τοῦ λέει ὅτι ὑποφέρει
ἐκεῖ ποὺ εἶναι γιὰ τὰ δικά τους π.χ. γκρίνια καὶ νὰ τοῦ ζητάει τὸ σταμάτημά της
γιὰ ν' ἀναπαυτεῖ.

β) Τοὺς κακοὺς ἀνθρώπους τοὺς θέλει μετὰ τὸ θάνατό τους καὶ πάλι κακοὺς
ἢ βασανιζόμενους καὶ στὸν ἄλλο κόσμο ἀπὸ τὰ δαιμονικά πνεύματα. Συχνὰ ἀκοῦμε
σὲ συζητήσεις ποὺ ἀφοροῦν σὲ περασμένα γεγονότα ἢ καταστάσεις νὰ μιλάνε γιὰ
κάποιο πεθαμένο ποὺ τὸν θεωροῦν υπεύθυνο γιὰ κάτι καὶ νὰ λένε: Αὐτὸς δὲν ἔλειω-
σε παρὰ θρυκολάκιασε καὶ συνεχίζει τὴ δράση ποὺ τὸν ἔταξε ὁ Σατανᾶς. Χρωματι-
στὸ παράδειγμα ἀναφέρω ἐδῶ κάτι ποὺ ἄκουσα στὴν περιοχὴ τῆς Παραμυθιάς Θε-

σπρωχθείς στην περίοδο της κατοχής: Τότε σέ φιλονικία του για έθνικά θέματα ό χωροφύλακας Ήλίας Νίκου σκότωσε μέσα στην Παραμυθιά δυό Τούρκους μπέηδες κι έφυγε στο βουνό. Οί Χριστιανοί κάτοικοι των γύρω χωριών μόλις έμαθαν τό γεγονός φοβήθηκαν πολύ για δυό λόγους: α) τά αντίποινα του Άλβανοσαμικού στοιχείου και β) γιατί αν δέν τους έθαφταν μέχρι τό βράδυ της ίδιας μέρας θά θρυκοιάκιαζαν και θά γίνονταν γουρούνια...

Παρόμοια σκέψη μου διατύπωνε θυμάμαι ή γιαγιά μου στα παιδικά μου χρόνια λέγοντάς μου πώς οί Τούρκοι φόντα πεθαίνουν, πολλοί γίνονται γουρούνια. Φαίνεται όμως ότι τους τέτοιους κακούς ανθρώπους δέ θέλουν να τους θυμούνται οί έπιζώνες και γι' αυτό δύσκολα βρίσκουμε μεταξύ των χωρικών μας τέτοιες αναμνήσεις ή αποφεύγουν να τίς φέρουν στο νοϋ τους. Όστόσο υπάρχουν μερικές περιπτώσεις που θέλουν να φαίνεται ό έπηρεασμός της ανθρώπινης ενέργειας ύστερα από κάποια έπαφή του με τό νεκρό. Έτσι ή Κυρά Θεοδώρα Γιαννούλα μου διηγείται πώς «μιά φορά ό Γάκη Κολοκούρης άλλαξε ένα πεθαμένο κι ύστερα ξεκίνησε να πάει να δές' τό μ'λάρια τ' στον κάμπο για να θοσκήσουν, χωρίς να πάει αυτός ν' αλλάξε' στο σπίτι τ'. Στο δρόμο όμως του παρουσιάζονταν μπροστά τ' ένα ίσκιωμα κι δέν άφ'νε να προχωρήσ'ν αυτός κι τά μ'λάρια τ'. Δοκίμασε, ξαναδοκίμασε να προχωρήσ' αλλά στάθ'ν αδύνατο. Τότε ό Γάκ'ς φοβήθηκί, γύρσι στο χωριό κι άλλαξε κι αυτός για να φύγ' τό ίσκιωμα».

Είναι γεγονός πάλι πώς στα χωριά μας, όταν ύπηρχε νεκρός άνθρωπος ακόμα δέν πήγαιναν στην βρύση ή στο πηγάδι να πάρουν νερό για τό σπίτι τους. Μόνο μετά την κηδεία έπαιρναν νερό, κι αυτό γιατί πίστευαν στην νεκροδαμονική επίδραση του πεθαμένου.

Τελειώνοντας τό κεφάλαιο αυτό θάθελα ν' αναφερθώ για λίγο στις ύπάρχουσες παραδόσεις στο λαό της περιοχής μας γύρω από τό Χάρο και τον Κάτω κόσμο. Ό Χάρος που σά φαινόμενο προκαλεί τό δέος όταν τό σκέφτεται κανείς, είναι φυσικό να συλλαμβάνεται στην σκέψη και τή συνείδηση του λαού μας σαν κάτι τό ύπερφυσικό, τό τερατώδες κι άπαισιο, τό έξουσιοδοτημένο από τό Δημιουργό ν' άφαιρεί ζωές. Με λίγα λόγια τό βλέπει σά Δήμιο του Θεού που κόβει κεφάλια (ψυχές). Γι' αυτό οί διάφοροι λαϊκοί ζωγράφοι αλλά και ζωγράφοι Έκκλησιών, τον παριστάνουν άσχημο, μ' άπαισία μορφή, όπλισμένο με σπαθί ή με δρεπάνι ή και με ρομφαία.

Και λαϊκές έκφράσεις βρίσκουμε στο λαϊκό λόγο του τόπου μας όπως: Αυτός κουδαλάει νερό τ' Χάρου (όταν πρόκειται γι' αδύνατο). - Ό Χάρος τον παρακαλεί κι αυτός καμαρών' κλπ.

Πολλοί πιστεύουν πώς ό Χάρος είναι ό Άρχάγγελος Μιχαήλ μεταμορφωμένος σε ψυχογάλη που κόβει ψυχές. Αυτό πιστεύω πως όφείλεται στους Άγιογράφους μας που ζωγραφίζουν τον Άρχάγγελο με ρομφαία.

Ό Κ ά τ ω Κ ό σ μ ο ς : Πίστη του λαού μας είναι πώς ό θάνατος εισάγει σε μιά άλλη ζωή που βρίσκεται στα έγκατα της γής (Κάτω Κόσμος) αφού ό νεκρός ένταφιάζεται κι ό τάφος θεωρείται σαν ή είσοδος του Κάτω Κόσμου. Έτσι ό κόσμος αυτός έμεινε στην σκέψη του σαν κάτι τό πολύ ιδιαίτερο. Η πίστη αυτή έχει τίς ρίζες της βαθειά στους αιώνες και προπάντων στις δοξασίες των Άρχαίων Έλλήνων γύρω από τή μεταθανάτιαζωή: "Αδης - Άχερουσία - ναύλα - συνέχιση της ζωής. Η τοποθέτηση θεότητας του "Αδη (Πλούτωνας) κι ή δημιουργία του μύθου της Περσεφόνης είναι μιά προσπάθεια ένθάρρυνσης του λαού πώς θάδρει συνέχεια στην ζωή του. Ό Κέρβερος, ή άρπαγή της γυναικας του Πλούτωνα από τον Ήρακλή είναι σαφείς μαρτυρίες της προσπάθειας αυτής.

Άργότερα με την επικράτηση του Χριστιανισμού που δέχεται τό θάνατο σαν

μετάσταση ζωής, ανακατεύοντας και μερικά χωρία της Κ. Διαθήκης, διατυπώνει σάν πίστη του ότι ο κόσμος αυτός είναι χωρισμένος σέ δίκαιους κι άδικους και χωρίζεται μέ διαχωριστική γραμμή ένα πύρινο ποτάμι.

Σέ μερικές παλιότερες Έκκλησίες μας ό Άγιογράφος βρήκε μιá γωνιά για νά τοποθετήσει τό τέλος της ζωής του ανθρώπου, ζωγραφίζοντας εκεί μιá εικόνα του Κάτω Κόσμου, μέ κυρίαρχη πάντα φροντίδα νά έμπνεύσει στο Χριστιανό τό δέος για τή θέση που μπορεί νά πάρει σ' αυτόν μετά θάνατον. Η πλέον χαρακτηριστική κι ή πλέον παραστατική ζωγραφιά του Κάτω Κόσμου, βρίσκεται στην πίσω όψη της Δυτικής πλευράς του Ι. Ναού Κοιμήσεως Θεοτόκου Πλαίσιας, που φέρεται σάν έργο του Πλαισίτη Άγιογράφου Τσιάπα. Η εικόνα αυτή καταλαμβάνει όλο τό πλάτος και τό ύψος σχεδόν της Δυτ. πλευράς του τοίχου. Στην κορυφή υπάρχει ό θρόνος του Θεού μέ παρακαθήμενους τον Ι. Χριστό, τον Άβραάμ και περιστοιχούμενο από Τάγματα Άγγέλων, Άγίων και μαρτύρων της Έκκλησίας. Κάτω από τό θρόνο υπάρχει ό Κάτω Κόσμος, διαιρούμενος σέ Παράδεισο και Κόλαση που χωρίζονται μέ τον πύρινο ποταμό. Στην είσοδο υπάρχουν Άγγελοι που ζυγίζουν τις ψυχές μέ ζυγούς και τις κατευθύνουν εκεί που τους άνήκει. Τέλος Άγγελοι μέ σάλπιγγες καλούν τά έθνη στη Δευτέρα Παρουσία. . .

Τά τελευταία χρόνια που άνέθηκε κάπως τό πνευματικό επίπεδο του λαού μας αποφεύγουν νά μιλήσουν για Κάτω Κόσμο, κι εκφράζονται έτσι για κάποιον που πέθανε: «Αυτός τώρα βρίσκεται στην άλήθεια κι έμεις είμαστε στο φέμια».

Τελειώνοντας θέλουμε νά τονίσουμε πώς όσο και νά προχώρησε ή πνευματική καλλιέργεια, μέ φυσική συνέπεια της τήν άπαλλαγή των ανθρώπων από παλιές δοξασίες σάν αυτές που συνιστούν τήν παράδοση, ό φόβος για τό μυστήριο του θανάτου πολλές φορές γίνεται ισχυρότερος από τις νέες ιδέες και πολλοί από τους φορείς τους προσποιούνται πώς δέν υπολογίζουν τίποτε ενώ στο βάθος των σκέψεών τους υπολογίζουν κι άγωνιούν για τήν ύπαρξη ή όχι και για τή μορφή της μεταθανάτιας ζωής.

XII. ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΕΣ

(Φαινόμενα - μήνες - ιδιότητες ζώων - ανθρώπινα έργα κλπ.).

Τελειώνοντας όλες τις άλλες μορφές των Παραδόσεών μας μένει ν' ασχοληθούμε για λίγο μέ τις λεγόμενες Α ι τ ι ο λ ο γ ι κ έ ς. Αυτές αναφέρονται σέ φυσικά φαινόμενα ή και υπερφυσικά, στους μήνες του χρόνου, στις διάφορες ιδιότητες των ζώων που επιδρούν στον ανθρώπινο βίο ή και σημαδεύουν καταστάσεις και τέλος σ' ανθρώπινα έργα και τις επιδράσεις τους.

α) Πολλές από τις Αιτιολογικές παραδόσεις αναφέρονται σέ διάφορα φαινόμενα και καταβάλλεται προσπάθεια αιτιολογήσεώς τους. Σάν τέτοιες νομίζουμε πώς είναι οι περισσότερές που αναφέρονται στα καιρικά φαινόμενα.

— Άλλα φαινόμενα όπως εμφάνιση σιγνών από αρχίδες τους αποδίδουν σάν αίτια τή θεία τιμωρία για περιφρόνηση στο γεωργικό επάγγελμα ή παραμερισμό και παραβίαση ήθικων κανόνων κλπ.

— Η εμφάνιση κάποιας επιζωοτίας στο χωριό έρμηνεύεται σάν φαινόμενο που προέρχεται από πολλές αιτίες όπως π.χ. τή μή τήρηση των νηστειών από γάλα, τυρί, κρέας κλπ. Στην περίπτωση αυτή γίνεται άγιασιμος και δέηση σ' άνοιχτο χώρο και τρεις ένοπλοι από τρία διαφορετικά σημεία άλλ' άντικρυστά, πυροβολούν τρεις φορές μέ όμοβροντία στον άέρα μέ τήν πεποίθηση πώς έτσι θά διώξουν τό κακό.

— Τά παλιά χρόνια που αναφέρονται στην περιφέρειά μας πολλές φοδερές και θανατηφόρες επιδημίες (χολέρα κλπ.) που ξεκλήρισαν όλόκληρα χωριά (Λάτου

κλπ.), οι κάτοικοι τῶν χωριῶν ποῦ δὲν εἶχαν προσβληθεῖ ἔχτιζαν γύρω γύρω ἀπὸ τὸ χωριὸ τους παρεκκλήσια ἀφιερωμένα στὴ μνήμη διαφόρων Ἁγίων με τὴν ἐλπίδα πὼς ἔτσι θὰ φοβηθεῖ τὸ κακὸ καὶ δὲν θὰ πέσει στὸ χωριὸ τους. Τέτοια παρεκκλήσια ἔχουν ὅλα σχεδὸν τὰ χωριά μας: Πλαίσια, Καλέντζι, Κορύτιανη, Φορτόσι κλπ.

— Θυμᾶμαι πὼς παλιότερα, στὰ παιδικὰ μου χρόνια, ἔταν συνέβαινε κάποια θεομηγνία με τὴ μορφὴ μεγάλης νεροποντῆς καὶ ξεχειλίζαν οἱ χεῖμαρροι καὶ τὰ λαγκάδια τοῦ χωριοῦ, ἢ γιατί μου ἔλεγε: "Ἀχ! μωρὴ θρόωμα, Ἀχ! μωρὴ σκύλλα ποῦ τὸ πέταξες; Αὐτὸ γιατί τὸ φαινόμενο τῆς νεροποντῆς τὸ ἀπέδιδαν στὴ γέννηση κάποιου νόθου ποῦ τῆπνιξε ἢ μάννα του καὶ τῆθαψε κάπου. Ἡ θεία δίκη με τὴ νεροποντὴ θὰ τὸ ξεθάψει γιὰ νὰ βγεῖ ἢ ἀτιμία στὴ φόρα.

Ἀναφέραμε παραπάνω μερικὲς περιπτώσεις Αἰτιολογικῶν παραδόσεων ποῦ ἀναφέρονται στὰ διάφορα φαινόμενα.

β) Ἄλλες τέτοιες παραδόσεις ἀναφέρονται στοὺς μῆνες τοῦ χρόνου με προσπάθεια νὰ τοὺς δώσουν ἐπιδραστικὴ δύναμη στὴ διαμόρφωση τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων. Ἔτσι:

— Τὸν Ἰανουάριο δικαιολογεῖται ἢ κακοκαιρία του γιατί εἶναι ἢ καρδιὰ τοῦ χειμῶνα: Μπρὸς πίσω τοῦ Χριστοῦ ἢ καρδιὰ τοῦ χειμῶνιοῦ (λεγόμενο).

— Στὸ Φλεβάρη ποῦ τὸν λένε καὶ Κουτσο - Φλέβαρο ἀποδίδουν καὶ καλὲς διαθέσεις: Ὁ Φλεβάρης κι ἂν Φλεβίσει καλοκαίρι θὰ μυρίσει (λεγόμενο).

— Στὸ Μάρτη ποῦ παρουσιάζει ἄστατες καιρικὲς συνθῆκες, ἄλλοτε βροχὴ κι ἄλλοτε ἥλιος, ἀποδίδουν β.τι θ' ἀπέδιδαν σ' ἓναν ἄστατο ἀνθρώπινο χαρακτήρα με τὴ διατύπωση μερικῶν ἀποφθεγμάτων ὅπως: Ὁ Μάρτης ὁ πεντάγνωμος - Ἀπὸ Μαρτιοῦ ποὐκάμισο κι ἀπ' Αὔγουστο σεγγούνη - Μάρτης γδάρτης καὶ καλὸς παλουκοκάφτης ἢ τὸ Μάρτη ξύλα φύλαγε μὴ κάψεις τὰ παλούκια.

— Στὸ Μάη ποῦ θεωρεῖται ὁ μῆνας τῆς γονιμότητος καὶ τῆς παραγωγικότητος γιὰ τὴ διαιώνιση ὅλων σχεδὸν τῶν ἐμβίων ὄντων, πολλὲς τέτοιες παραδοσιακὲς διαπιστώσεις ἔχει διατυπώσει ὁ λαὸς μας, ἄλλες με σοβαρὴ κι ἄλλες μ' ἀστεειυμένη μορφὴ. Δὲν τίς ἀναφέρω γιατί εἶναι γνωστές.

— Στὸν Αὔγουστο, ποῦ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν ὀρίμανση τῶν φρούτων, ἀφιερώνουν τὴ διατύπωση: Αὔγουστε καλέ μου μῆνα νᾶσουν πέντε βολὲς τὸ χρόνο.

Σ' ὅλες τίς παραπάνω διατυπώσεις, ὁ κάθε μῆνας ἐμφανίζεται νᾶχει κάποια μορφὴ ἀνάλογη μ' ἀνθρώπινη, ἀλλ' ὀπλισμένη με δύναμη ποῦ νὰ κατευθύνει καὶ ἐπηρεάζει τὸν καιρὸ καὶ νὰ δημιουργεῖ ἀνάλογες συνθῆκες στὴ γεωργικὴ ἢ κτηνοτροφικὴ παραγωγὴ τοῦ τόπου.

γ) Μιὰ τρίτη μορφὴ Αἰτιολογικῶν παραδόσεων ἀναφέρεται στὶς ιδιότητες τῶν ζώων. Πολλὲς ἀπ' αὐτὲς ἔχουν παρατηρηθεῖ καὶ πιστεῦεται πὼς ἢ ἐκδήλωσή τους εἶναι κατὰ κάποιο τρόπο σημαδιακὴ καὶ κάποτε καθοριστικὴ γιὰ τὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων. Ἔτσι:

— Ἡ ιδιότητα τῶν πετεινῶν νὰ προαισθάνονται τίς καιρικὲς μεταβολὲς καὶ νὰ τίς προαναγγέλλουν μάλιστα, ἔχει μεγάλη σημασία γιὰ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ὑπαίθρου κι ἔχουν ἐμπιστοσύνη στὶς προγνώσεις αὐτές.

— Ἡ ιδιότητα τῶν σκύλων νὰ οὐρλιάζουν ὅταν διαισθάνονται κάποιο σοβαρὸ γεγονός, σεισμός, θάνατος κλπ. (Δὲν ἀναφέρω ἐδῶ τὴν ἱκανότητά τους γιὰ τὸ κυνήγι ἢ τὴ χρησιμοποίησή τους ἀπὸ τὴν ἀστυνομία).

— Τὰ πρόβατα βελάζουν ἀδιάκοπα ὅταν ἀσθενεῖ ὁ τσοπάνος τους ἢ ὅταν διαισθάνονται ὅταν ἐπικείμενο τὸ θάνατό του.

— Τὸ ἄλογο ἢ μουλάρη ἢ γαῖδαρος θυμοῦνται τὸ δρόμο ποῦ πέρασαν μιὰ φορὰ κι εἶναι δυνατὸ νὰ σ' ὀδηγήσουν ἀπὸ τὸ ἴδιο μέρος ἀκόμα καὶ τὴ νύχτα.

— Ὅλα τὰ ζῶα (ἄλογα, πρόβατα κλπ.) διαισθάνονται τὸ λύκο ὅταν παρα-

μονεύει ή πλησιάζει να τ' άρπάξει και ή σταματούν όταν πορεύονται: ή απομακρύνονται απότομα και φοβισμένα.

— Ο πελαργός εκτός που είναι ο πρωϊμότερος προπομπός της Άνοιξεως, έχει παρατηρηθεί πώς ζει ζωή οικογενειακή και πώς ή κοινωνία των πελαργών έχει αύστηρότατος νόμος ήθικης πίστεως του ζευγαριού.

— Η όκηνηρία του κόυκου να κλωσσίσει τ' αυγά του είναι παροιμιώδης και παραδειγματική, προκειμένου να χαρακτηρίσουν ένα τειμπέλη.

δ) Και έρχόμαστε στο τέταρτο είδος Λιτιολογικών παραδόσεων, αυτών που αναφέρονται στ' ανθρώπινα έργα.

— Κοινή είναι ή πεποίθηση πώς τα διάφορα ανθρώπινα έργα έχουν τήν άφετηρία τους ή στις δαιμονικές επιδράσεις ή διέπονται από τις εύχες ή τις κατάρες των γονιών και προπάντων της μάνας.

Είναι επίσης γενικά πιστευτό πώς ή παραπέρα πορεία της ζωής των ατόμων εξαρτάται από τα έργα τους στο παρελθόν. Άκόμα πιστεύεται πώς πολλοά άτομα υποφέρουν σάν κληρονόμοι άμαρτημάτων των προγόνων τους: Άμαρτίαι γονέων παιδεύουν τέκνα, λέει το λαϊκό ρητό.

Τέλος θ' αναφέρω εδώ κάτι που δυσκολεύτηκα πολύ στην κατάταξή του κι ακόμα δεν είμαι βέβαιος αν το κατάταξα σωστά. Πρόκειται για μιá παράδοση που φέρεται με τ' όνομα: Τ' ΑΠΗΔΑΜΑ ΤΣ ΝΥΦ'Σ που βρίσκεται σε χείμαρρο περιοχής της Νίστορας. Το λέν' απήδμα τσ' Νύφ'ς μου λέει ο γέροντας Γ. Φίλιος από τή Νίστορα, γιατί οι πούθελαν ή γ'ναίκα π' θά πάρν' νάναι παλ'κάρ τν' έφερναν εδώ πριν τα στεφανώματα κι τν' έθαζαν να π'δήσ' αυτά τα στεφάνια (θράχια) από τ'όνα στ' άλλο. "Αν πήδαγε τότε τ' στεφάνωναν. "Αν δεν πήδαγε χάλαγε ή δ'λειά. Κι λέν πώς ή γούρνα πούναι σήμερα στον ένα θράχο είναι πατησιά από τις νύφες.

Σ η μ ε ί ω σ η: Πρόκειται για δυό θράχους στη ρεματιά Ρόδοστα περιοχής Νίστορας σ' απόσταση 1,5—2 μέτρα ο ένας από τον άλλο και κάτω περνάει το ρέμα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

"Εκαμα μιá προσπάθεια που ποτέ δε μπορώ να ισχυριστώ πώς είναι τέλεια ή κι ακόμα πώς πλησιάζει το τέλειο. Προσπάθησα άπλως να μω σ' ένα χώρο δύσκολο, γιατί όπως άνάφερα και στην εισαγωγή μου, οι παλιοί άνθρωποι χάθηκαν και πήραν μαζί τους όλο το θησαυρό των λαϊκών μας παραδόσεων. "Εκαμα μιá δουλειά που έπρεπε ναχει γίνει εδώ και τριάντα τουλάχιστον χρόνια. Θέλω να πιστεύω πώς ή τοποθέτησή της σ' ένα διάγραμμα επιστημονικά καταρτισμένο θα βοηθήσει κάπως τή Λαογραφική Έπιστήμη και θα προσθέσει στο πλήθος των συλλογών και μελετών της ένα πετράδι θγαλμένο με κόπο κι άναζητημένο, ξεκινώντας από το πάθος μου για τή Λαογραφία του τόπου μας.

Θά αισθανώ πολύ εύτυχής αν ή ελάχιστη έτούτη προσφορά μου γίνει άφορμή κάποιου ξεκινήματος, κάποιου που θα θελήσει να με ξεπεράσει σε προσπάθειες. Το εύχομαι όλόψυχα κι άναμένω το φανέρωμά της όσο ζω.

Τ Ε Λ Ο Σ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

Αρχιμ. ΕΦΡΑΙΜ

Καθηγουμένου Ι. Μονῆς Φιλοθέου

ΝΟΕΡΑ ΚΑΡΔΙΑΚΗ ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΤΟΥ ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΥ*

«Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησόν με».

Ἡ καρδιά τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τὸ κέντρον τῶν ὑπὲρ φύσιν, τῶν κατὰ φύσιν καὶ τῶν παρὰ φύσιν κινήσεων. Τὰ πάντα ξεκινοῦν ἀπὸ τὴν καρδιά. Ἐὰν ἡ καρδιά τοῦ ἀνθρώπου καθαριοθῇ, ὁπλάνεται ὁ Θεός, βλέπομεν τὸν Θεόν.

Πῶς ὅμως θὰ ἰδοῦμε ὃν Θεόν; Μήπως ὁ Θεός εἶναι ἀνθρωπόμορφος; Ἐχει οὐχίμα ἀνθρώπου; Ὁχι! Ὁ Θεός εἶναι ἀθεώρητος· ὁ Θεός εἶναι Πνεῦμα! Δύναται ὅμως νὰ βασιλεύσῃ καὶ εἰς τὴν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου, ὅταν γίνῃ δεκτικὸν δοχεῖον.

Γιὰ νὰ γίνῃ δεκτικὸν δοχεῖον ἡ καρδιά τοῦ ἀνθρώπου, πρέπει νὰ γίνῃ καθαρῇ. Δηλαδή νὰ γίνῃ καθαρῇ ἀπὸ λογισμοὺς ἀκαθάρτους. Διὰ νὰ καθαριοθῇ ὅμως ἡ καρδιά, πρέπει νὰ μῆ εἰς αὐτὴν κάποιο φάρμακον. Τὸ φάρμακον αὐτὸ εἶναι ἡ προσευχή.

Οἱ τρόποι τῆς προσευχῆς εἶναι πολλοί. Ὑπάρχει βέβαια ὁ προφορικὸς λόγος· δηλαδή νὰ λέγωμε τὴν εὐχὴν μὲ τὸ στόμα. Αὐτὸς ὁ τρόπος εἶναι ἐκεῖνος, ποῦ πρέπει νὰ μεταχειρισθοῦμε κατ' ἀρχάς, ὅταν ἀρχίζωμε νὰ ἐργαζώμεθα τὴν εὐχὴν, διὰ νὰ πετύχωμε τὸν τελικὸν σκοπὸν μας.

Ο νοῦς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀεικίνητος· κινεῖται πάντοτε! Κινεῖται ὄχι κατὰ φύσιν, κατὰ χρῆσιν, ἀλλὰ κατὰ κατάχρησιν καὶ κατὰ ἀδιαφορίαν. (Γυρίζει ἐδῶ - ἐκεῖ γυρίζει ὅλον τὸν κόσμον). Γυρίζοντας οὕτω ὅλον τὸν κόσμον, ἐπαναπαύεται στὶς διάφορες ἡδονές.

Ἄλλοτε πάει εἰς τὰ σαρκικὰ καὶ ἀπολαμβάνει τὴν ἡδονήν, ἄλλοτε εἰς τὰ ἄλλα πάθη, καὶ ἄλλοτε ἀδιαφόρως χαζεύει ἐδῶ καὶ ἐκεῖ. Ὅπου κι ἂν πάη, ὅπου κι ἂν σταθῇ, ἔχει καὶ κάποια ἡδονή.

Ὁ ἀνθρώπος ὁ ὁποῖος ἔχει σκοπὸν νὰ κερδίσῃ τὸ «ἀδιαλείπτως προσεύχεσθαι», πρέπει νὰ συμμαζέψῃ αὐτὸν τὸν σκορπισμένον νοῦν.

Γιὰ νὰ τὸν μαζέψωμεν ὅμως, πρέπει νὰ τοῦ προσφέρωμε κάτι· νὰ τὸν γλυκάνωμεν· διότι, ὅπως εἶπομεν, εὐχαριστεῖται καὶ ἡδονίζεται νὰ γυρίζῃ ἐδῶ κι ἐκεῖ. Πρέπει νὰ τὸν ἐλκύσωμεν μὲ κάτι τὸ ἡδονικὸν πάλι. Γι' αὐτὸ χρειάζεται, κατ' ἀρχάς, νὰ λέγωμε τὴν προσευχὴν μὲ τὸ στόμα.

Ὁ ἀρχάριος, ποῦ διδάσκεται τὴν προσευχὴν, πρέπει νὰ ἀρχίσῃ μὲ τὸ στόμα νὰ λέγῃ: «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησόν με» καὶ νὰ προσπαθῇ, νὰ τραβᾷ τὸν νοῦν ἀπὸ τὰ κοσμικά. Ἡ φωνὴ ἡ ἔσω, δίδει ἐλευθερία εἰς τὸν νοῦν, νὰ λέγῃ κι ἐκεῖνος τὴν εὐχὴν, χωρὶς νὰ λέγῃ τὸ στόμα· ἀρχίζει δηλαδή νὰ γίνεταί κάποιος καρπός. Μετά, πότε μὲ τὸ στόμα, πότε μὲ τὸν νοῦν, ἀρχίζει σιγὰ - σιγὰ ὁ νοῦς νὰ κυριεύῃ τὴν ψυχὴν.

Τώρα, ἄς τὰ κάνωμεν πρὸ συστηματικά, γιὰ νὰ ἔχωμε καλὰ ἀποτελέσματα. Εἶπαμε, λοιπόν, ὅτι ἡ καρδιά εἶναι τὸ κέντρον ὅλων τῶν κινήσεων: ψυχικῶν καὶ διανοητικῶν. Καθὼς καὶ τῶν πόνων τοῦ σώματος. Ὁ κάθε σωμα-

* Περίληψη τῆς διδασκαλίας: «ΝΗΨΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗ».

πικὸς πόνος χτυπάει εἰς τὴν καρδιά. Καὶ τὸ δόντι στὴν καρδιά, καὶ τὸ χέρι στὴν καρδιά, καὶ τὸ νεφρὸ κ.ο.κ. ὅταν πληγωθοῦν.

Ἡ καρδιά κινεῖται διὰ μέσου τῆς ἀναπνοῆς. Ὅταν παύση ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀναπνέη, σιγὰ - σιγὰ θὰ παύση νὰ κτυπᾷ καὶ ἡ καρδιά. Ἡ καρδιά τοῦ ἀνθρώπου δέχεται τὸν καθαρὸν ἀέρα διὰ τῆς εἰσπνοῆς. Μετά, ἀφοῦ ζωογονηθῆ ἀπὸ τὸν καινούργιον ἀέρα, τὸν βγάζει, καὶ παίρνει ἄλλον, καὶ οὕτω διατηρεῖται εἰς τὴν ζωὴν.

Ὅταν ἀφήσωμεν τὸν φυσικὸν καὶ κανονικὸν ρυθμὸν τῆς εἰσπνοῆς καὶ ἐκπνοῆς, καὶ τὴν εἰσπνοὴν τὴν πάρωμεν ἀργά, καὶ ἐκπνέομεν ἰδίως ἀργά, γίνεται μία ἀνωμαλία εἰς τὴν φυσικὴν εἰσπνοὴν καὶ ἐκπνοὴν τῆς καρδίας, ὅποτε ἐκ τῆς ἀνωμαλίας αὐτῆς, δημιουργεῖται κάποιος πόνος, μία στένωσις μέσα στὴν καρδιά, διότι δὲν ἀπολαμβάνει κατὰ τὸν ρυθμὸν τῆς φύσεως τὸν ἀέρα. Δηλαδή, ἀντὶ νὰ δώσωμεν σύντομα τὸν ἀέρα εἰς τὴν καρδίαν, τὸν δίδομεν πρὸ ἀργά· καὶ αὐτὸ εἶναι ποῦ δημιουργεῖ ἀνωμαλία, ἢ ὁποῖα φέρει πόνον. Αὐτὸς ὁ πόνος, κατὰ φυσικὴν συνέπεια ἔλκει τὸν νοῦν, τὸ νὰ προσέξῃ εἰς τὴν καρδιά.

Ἡ ἔλξις λοιπὸν αὕτη τοῦ νοῦ πρὸς τὴν καρδιά, δημιουργεῖ συνένωσιν. (Ὅπως φέρ' εἰπεῖν ὅταν πονάει τὸ δόντι τὸ μυαλό μου πάει στὸ δόντι).

Ὅταν, λοιπὸν, ἐνώσωμεν ἡν εὐχὴν μετὴν ἀραιὰν εἰσπνοὴν καὶ ἐκπνοὴν, θὰ δημιουργήσωμε κατὰ φυσικὴν συνέπεια αὐτὸν τὸν πόνον, αὐτὴν τὴν στενοχώρια εἰς τὴν καρδιά. Ἡ στενοχώρια θὰ μᾶς βοηθήσῃ, ὥστε ὁ νοῦς νὰ προσέξῃ στὴν καρδιά. Λέγοντας, λοιπὸν, τὴν εὐχὴν, ρυθμισμένην μετὰ ἀραιὰ εἰσπνοὴ - ἐκπνοή, ὁ νοῦς θὰ κατεβαίνει εἰς τὸν πόνον, εἰς τὴν καρδιά, ὅποτε θὰ ἀποκλεισθῆ ὁ μετεωρισμὸς. Ἀποκλείοντες τὸν μετεωρισμὸν μετὰ τὸν τρόπον αὐτόν, ἡσυχάζει ὁ νοῦς· δὲν εὐρίσκει αἰτία νὰ διασκορπισθῆ.

Ἐκτὸς τούτων, θὰ ἔχωμεν καὶ τὴν προσοχὴν, γιὰ νὰ μὴ μᾶς φεύγῃ ὁ νοῦς, νὰ μὴ μετεωρίζεται. Ἔτσι θὰ μπορέσωμεν νὰ κόψωμεν τὸν μετεωρισμὸν, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ ἀφαιμαξίς τῆς οὐσίας τῆς προσευχῆς. Ἀποκλείοντες μετὰ τὸν τρόπον αὐτὸ τὸν μετεωρισμὸν, ἔχομεν τὸν νοῦν μας καθαρὸν, καὶ προσέχει τὴν εὐχὴν.

Λέγομεν τὴν εὐχὴν «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησόν με», στὴν εἰσπνοή· εἴτε μία εὐχὴ λέγομεν, εἴτε δύο, εἴτε τρεῖς. Κατόπιν ἐκπνέοντας τὸ ἴδιο. Ἐὰν μπορούμε μετὰ κλεισμένο τὸ στόμα νὰ λέμε τὴν εὐχὴ νοερῶς, ἔχει καλῶς. Ἐὰν δυσκολευόμεθα, διότι ὁ νοῦς παθαίνει μία δυσκολία, εἴτε ἀπὸ τὸν πειρασμὸν, εἴτε ἀφ' ἑαυτοῦ, μπορεῖ νὰ κινεῖται λίγο καὶ ἡ γλῶσσα, καὶ αὐτὸ εἶναι πολὺ βοηθητικὸ εἰς τὴν ἀρχὴν.

Προσευχόμενοι, ὁ νοῦς θὰ προσέξῃ εἰς τὴν καρδίαν, χωρὶς νὰ φαντάζεται αὐτήν. Ἀπλανῆς προσευχὴ θὰ πῆ ἀμετεώριστος, ἀσχημάτιστος, ἀνίδεος νοῦς· οὐδεμία μορφὴ, οὐδὲν σχῆμα, τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτά. Ὁ νοῦς νὰ εἶναι καθαρὸς ἀπὸ κάθε φαντασία· οὔτε τὸν Χριστόν, οὔτε τὴν Παναγία νὰ καλεῖ. Μόνον ὁ νοῦς νοερῶς νὰ βρίσκεται μέσα στὴν καρδίαν, εἰς τὸ στήθος μέσα· μόνον νὰ προσέξῃ νὰ βρίσκεται ἐκεῖ. Ὁ νοῦς θὰ ἀκούῃ μόνον τὴν εὐχὴν, σὰν ἕνας θεατῆς· ἡ καρδιά θὰ δουλεύῃ τὴν εὐχὴν, καὶ ὁ νοῦς θὰ παρακολουθῆ τὰ λόγια τῆς εὐχῆς.

Αὐτὸς ὁ τρόπος εἶναι ὁ ἀπλανῆς δρόμος τῆς νοερᾶς προσευχῆς. Ὅταν θὰ τὸν ἐξαοκίσωμεν, ἀρχικῶς θὰ βροῦμε κάποια δυσκολία· ἀλλὰ θὰ βροῦμε τελικὰ ὠστηρία καὶ γαλήνη. Θὰ δημιουργηθῆ πρῶτον μία χαρὰ ἀναμεμιγμένη μετὰ τὸν πόνον. Μετὰ ἡ χαρὰ σιγὰ - σιγὰ θὰ γίνῃ μεγάλη γαλήνη. Τότε δὲν θὰ μπορούμε νὰ ξεχωρίσωμε τὸν νοῦν, ἀπὸ τὴν καρδίαν, καὶ ἀπὸ τὴν εὐχὴν. Θὰ δημιουργήσῃ τέτοια κατάστασις ἡ ψυχὴ μας, ὥστε θὰ θέλωμε νὰ

καθήσωμεν σὲ μιὰ γωνιά, νὰ κατεβάσωμε τὸ κεφάλι κάτω, καὶ νὰ μὴ ξεκολλήσωμε ἀπὸ ἐκεῖ ὧρες δλόκληρες. Τότε θὰ καθόμαστε 2 - 4 - 6 ὧρες, καὶ δὲν θὰ μᾶς κάνη καρδιά νὰ σηκωθοῦμε. Ὁ νοῦς δὲν θέλει νὰ πάη πλέον πουθενά. Γίνεται τρόπον τινά, μιὰ αἰχμαλωσία ἐπάνω εἰς τὸ θέμα αὐτὸ τῆς προσευχῆς.

Ὁ τρόπος, λοιπόν, αὐτὸς εἶναι λίαν ἀποτελεσματικός. Θὰ φέρη τὴν ἀμετέωριστον προσευχή, χαρὰ, γαλήνη. Ὁλίγον κατ' ὀλίγον ὁ νοῦς θὰ γίνη διαυγής, διαυγέστατος. Θὰ γίνη δεκτικὸς θεωριῶν. Μετὰ δέ, θὰ δημιουργηθῆ ἡ καρδιακὴ ἀπόλυτος ἡσυχία.

Λέγουν οἱ ἅγιοι Πατέρες, ὅτι ἡ νοῦς εὐκόλα μολύνεται, καὶ εὐκόλα καθαρίζεται, καὶ δυσκόλως μολύνεται. Ὁ νοῦς ἅμα πάει στὸ κακό, ἀμέσως, εὐκόλα μολύνεται ἡ καρδιά ὅμως, δὲν γίνεται ἀμέσως μέτοχος τοῦ μολυσμοῦ. Ὅταν ἡ καρδιά δημιουργήσῃ κατάστασιν πνευματικὴν, ὕστερα δὲ κάπως τὴν χάσει, καὶ ἀρχίσει ὁ νοῦς νὰ μολύνεται ἀπὸ διάφορα πράγματα, ἡ καρδιά εὐκόλα δὲν ἀλλάζει, διότι προηγουμένως, ἄς ποῦμε, εἶχε ἀλλοιωθῆ ἀπὸ τὴν χάριν, καὶ δύσκολα σιγὰ - σιγὰ προχωρεῖ τὸ κακό.

Γι' αὐτὸ, χρειάζεται ἡ προσευχὴ νὰ μετασχηματίσῃ τὴν καρδίαν, ἀπὸ σαρκικὴν καὶ ἐμπαθὴ καὶ ἐγωϊστικὴν, νὰ τὴν κάνη ἀπαθῆ, νὰ μὴ αἰσθάνεται πάθος. Ὅταν δὲ καθαρισθῆ τὸ κέντρον, ὅλη ἡ περιφέρεια καὶ ἡ ἀκτίνα θὰ γίνη καθαρὴ. Ἡ προσευχὴ θὰ διώξῃ τὴν ἀπελπισίαν, τὴν ἀπόγνωσιν, τὴν ἀμέλειαν, τὴν ραθυμίαν. Διότι θὰ δημιουργήσῃ νέαν προαίρεσιν, νέον πόθον, διὰ νέους ἀγῶνας.

Ὅταν, λοιπόν, αἰσθανθοῦμεν αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, τότε θὰ ἐννοήσωμεν ἀκριβῶς τὸν καρπὸν τῆς προσευχῆς, τὸν σκοπὸν τῆς προσευχῆς. Τότε θὰ καταλάβωμεν, ὅτι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν εἶναι μέσα στὴν καρδιά μας. (Ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐντὸς ἡμῶν ἐστὶ).

Σιγὰ - σιγὰ ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν ἀδολεσχίαν, μὲ αὐτὴν τὴν προσευχὴν, τελειοποιεῖται ἔσωθεν. Ἡ καρδιά συνεχῶς καθαρίζεται - καθαρίζεται, καὶ μετὰ ἀποκτᾷ τὴν καρδιακὴν ἡσυχίαν.

Οἱ Ἅγιοι πατέρες, ἀδολεσχόντας εἰς τὴν εὐχὴν χρόνια πολλά, ἔφθασαν εἰς ὑψηλὰς καταστάσεις. Ἦρχοντο εἰς θεωρίας, εἰς ἐκστάσεις· ἔβγαιναν ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν τους, ἀρπάζονταν εἰς θεωρίας, ὅπως ὁ Ἄπ. Παῦλος: (εἶτε ἐν σῶματι, εἶτε ἐκτὸς σῶματος οὐκ οἶδα), καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἅγιοι.

Ἡ νοερὰ προσευχὴ, διὰ τὴν δὲν ὁμοιάζει μὲ τὰς ἄλλας γνωστὰς προσευχάς, καὶ τὰ ὑψαιότατα λατρευτικά, δοξαστικά, ἱκετευτικά καὶ ὑμνολογικά κείμενα τῆς ἐκκλησίας; Διότι εἶναι ἡ πεμπτουσία αὐτῶν τῶν προσευχῶν, εἰς μίαν τελείως λιτὴ διατύπωσιν, εὐκόλη, καὶ εὐχάριστη, ἀλλὰ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ μέσα εἰς τὴν καρδιά τοῦ Βαπτιζομένου ἀνθρώπου (ὅπου κατοικεῖ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα), καὶ ὅπου συγκεντρώνεται ὁ νοῦς, ἀπαρνούμενος τὸν κόσμον. Συγκεντρούμενος μέσα εἰς τὸ φυσικὸν κατοικητήριον (ἡγουν τὴν καρδίαν), ἐκεῖ ἐνώνεται μὲ τὸν Θεόν, ἐπικαλούμενος νοερῶς καὶ ἀδιαλείπτως, τὸ πανίσχυρον καὶ ζωοπάροχον ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

— Εἰσερχόμενος διὰ τοῦ νοῦς εἰς τὴν καρδίαν, μὲ ἐπίγνωσιν καὶ προσοχὴν ἐντὸς αὐτῆς, πρόφερε ἐκ βάθους ἀκατάπαυστα τὸ «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐγήσόν με», ἄνευ ἄλλης φανταστικῆς μορφῆς, ἢ σχήματος, ἢ προσώπου ἢ εἰκόνας, ἢ καὶ ἄλλων κοσμικῶν καὶ γήινων διαλογισμῶν. Ἀλλὰ μὲ πίστιν μόνον, ὅτι ὁ Κύριος εἶναι ἐντὸς σου.

— Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐκτελέσεως, ἡ προσευχὴ αὐτὴ εἶναι μόνον ἀπὸ ἡμᾶς ἐνεργουμένη, ὅπως κάθε ἄλλη ἄσκησις. Ὅστερα ὅμως, μεταβάλλεται

εις νοεράν, καὶ τέλος ἐγκαθίσταται καὶ ἐδραιοῦται εἰς τὴν καρδίαν, ἐντὸς αὐτῆς.

Ἡ προσευχὴ τοῦ Ἰησοῦ εἶναι ἀπλή, ἀλλὰ ἀπαιτεῖ μακροχρόνιον κόπον καὶ βίαν τοῦ ἑαυτοῦ μας. Διότι ἡ προσευχὴ ἢ ἀληθινή, εἶναι μόχθος ἀέναος, διὰ τὸ ἀποσώσωμεν τὴν προσοχὴν καὶ τὴν ψυχὴν μας ἀπὸ τὰ γήινα καὶ τὰ μάταια, καὶ νὰ στραφῶμεν ἀνυποχώρητα πρὸς τὰ οὐράνια καὶ τὰ αἰώνια. «Προσευχὴ γὰρ ἐστίν, ἀπόθεσις νοημάτων». Ὁ Ἀββᾶς Ἀγάθων ἐδίδασκε, ὅτι ἡ πῦρ δύσκολη ἀρετὴ εἶναι ἡ προσευχή, διότι αὐτὴν μάχεται περισσότερο ὁ μισόκαλος διάβολος, καὶ μετέρχεται τὰ πάντα, καὶ πᾶσαν πονηρίαν, διὰ τὸ ἀποτρέψῃ τὴν αὐτοσυγκέντρωσιν.

Ἡ νοερά προσευχὴ, πὺ ἀρχίζει ὡς θεληματικὴ ἐνέργεια καὶ ὡς βία κατὰ τῶν ματαίων ἐπιθυμιῶν μας, γίνεται σιγὰ - σιγὰ, θεόδοτον καὶ οὐράνιον δῶρον, καὶ τότε συνεχίζεται μέσα μας, σὰν μιὰ δευτέρη ἀναπνοή, νύχτα καὶ ἡμέρα, καὶ μᾶς φέρνει εἰς τὴν ἄμεση καὶ ἀδιάκοπη ἐπικοινωνία μὲ τὸν Θεόν, καὶ ἡ ψυχὴ δέχεται τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ σωτηρίου Πνεύματος, ὡσὰν φῶτισιν, κάθαρσιν, ἁγιασμόν, καὶ ὅλας τὰς ἄλλας θείας δωρεάς. Εἰς τὸν ἄγνωστον αὐτὸν δρόμον, μᾶς προσανατολίζει καὶ μᾶς βοηθεῖ σημαντικὰ ἡ πείρα τῶν ἁγίων πατέρων καὶ τῶν νικηφόρων ἀσκητῶν, πὺ συνθέτουν τὰς σελίδας τῆς νοερᾶς προσευχῆς.

Ὅταν κατανοήσωμεν, ὅτι μὲ τὴν βάπτισίν μας εἰς τὸ ὄνομα τῆς ἁγίας Τριάδος, δὲν καθαριστήκαμε μόνον ἀπὸ τὸν ρῦπον τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, ἀλλὰ ταυτοχρόνως δεχθήκαμε τὴν δωρεὰν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ πιστεύσωμεν εἰλικρινὰ ὅτι μέσα μας κατοικεῖ ὁ Θεός ὁ ἴδιος, ὁ ἄπειρος καὶ ἀπερίοριστος, τότε ἡ πίστις αὐτῇ θὰ μᾶς βοηθήσῃ νὰ ἀντιληφθῶμεν καθαρὰ τὴν σημασίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν δύναμιν τῆς καρδιακῆς προσευχῆς, καὶ τὸν λόγον πὺ ἐπιβάλλει τὴν συγκέντρωσιν τῆς προσοχῆς καὶ τοῦ νοῦ μέσα εἰς τὴν καρδιά μας.

Κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τῶν πατέρων, ἡ φράσις τοῦ Κυρίου «Σὺ δὲ ὅταν προσεύχῃ, εἴσελθε εἰς τὸ ταμεῖον σου...» δὲν ἀναφέρεται εἰς κανένα ὑλικόν, ἀλλὰ πνευματικόν· καὶ πνευματικὸν ταμεῖον τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ καρδιά! (Ἡ φυσικὴ καρδιά, ὅπου ἐδράζεται καὶ ἡ πνευματικὴ, πάλιν κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν πατέρων). Διὰ τοῦτο καὶ ἡ καρδιακὴ προσευχὴ θεωρεῖται ὡς θεοσούστατος καὶ εὐαγγελικὴ, τὴν ἔλεγαν δὲ οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι, καὶ μάλιστα ἡ Παναγία Μητέρα τοῦ Θεανθρώπου, κατὰ τὴν σχετικὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ. Λέγεται ἐπίσης καὶ προσευχὴ τοῦ παραδείσου, διότι δι' αὐτῆς ὁ ἄνθρωπος ἴσταται ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὅπως οἱ πρωτόπλαστοι πρὸ τῆς παρακοῆς.

Νὰ πῶς περιγράφει ὁ ἅγιος Συμεών, ὁ νέος θεολόγος, τὴν τεχνικὴν τῆς νοερᾶς προσευχῆς, τὴν ὁποίαν ἤσκει καὶ ὁ ἴδιος, εἰς ὄλην τὴν ἁγίαν ζωὴν: «Κάθησε εἰς ἓνα τόπον παράμερον καὶ ἤσυχον, κατὰ μόνας εἰς μίαν ἄκραν, καὶ κλείσε τὴν πόρτα, καὶ μάζεψε τὸν νοῦν σου ἀπὸ κάθε πρόσκαιρον καὶ μάταιον πρᾶγμα. Καὶ τότε ἀκούμπησε εἰς τὸ στήθος σου τὸ σιαγόνι σου, διὰ τὸ προσέχῃς μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον μέσα εἰς τὸν ἑαυτόν σου, καὶ μὲ τὸν νοῦν σου, καὶ μὲ τὰ αἰσθητά σου μάτια. Καὶ κράτει ὀλίγον καὶ τὴν ἀναπνοὴν σου, διὰ τὸ ἔχῃς ἐκεῖ τὸν νοῦν σου, καὶ ἐρεύνησε μὲ τὸν νοῦν σου νὰ εὔρῃς τὸν τόπον, ὅπου εἶναι ἡ καρδιά σου, καὶ ἐκεῖ νὰ εἶναι ὅλως διόλου ὁ νοῦς σου. Καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν θὰ εὔρῃς ἐκεῖ μέσα ἓνα σκότος καὶ πῶρῳσιν πολλήν καὶ σκληρότητα. Ὑστερα, ἀφοῦ ἐργασθῆς αὐτὸ τὸ ἔργον τῆς προσευχῆς ἀκατάπαυστα νύκτα καὶ ἡμέραν, θὰ εὔρῃς, ὡ τοῦ θαύματος, μίαν χαρὰν ἀκατάπαυστον.

Ἐπειδὴ ὁ νοῦς, ἀγωνιζόμενος εἰς τοῦτο, θέλγει ἐπιτύχει τὸν τόπον τῆς καρδίας, τότε παρευθὺς βλέπει ἐκεῖ μέσα ἐκεῖνα τὰ πράγματα, ὅπου δὲν εἶδε ποτέ του, οὔτε τὰ ἤξερε. Διατὶ βλέπει τὸν ἄερα ἐκείνον, ὅπου εὐρίσκεται ἐκεῖ μέσα εἰς τὴν καρδίαν, καὶ ὅλον τὸν ἑαυτόν του, φωτεινὸν καὶ γεμᾶτον ἀπὸ κάθε φρονιμάδα καὶ διάκρισιν. Καὶ ἀπὸ τότε καὶ εἰς τὸ ἔξῃς, ἀπὸ ὅποιο μέρος προκύβη καὶ φανῆ κανένας λογιμός, πρὶν ἀκόμη νὰ ἐμβῆ καὶ νὰ συλλογισθῆ ἢ νὰ σχηματισθῆ, παρευθὺς τὸν διώκει ἐκεῖθεν καὶ τὸν ἀφανίζει μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ἡγουν μὲ τὸ «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησόν με».

Τὴν ἐσωτερικὴν προσευχὴν μπορεῖ νὰ τὴν ἀποκτήσῃ, νὰ τὴν κἀνῃ δηλαδὴ μέσον ἐπικοινωνίας του μὲ τὸν Κύριον, ὁ καθένας μας. Δὲν στοιχίζει τίποτε, παρὰ τὴν προσπάθεια τῆς βυθίσεως εἰς τὴν σιωπὴν καὶ εἰς τὰ βάθη τῆς καρδίας μας, καὶ τὴν φροντίδα διὰ τὴν ὅσον τὸ δυνατόν συχνότερῃ ἐπάκλησιν τοῦ ὀνόματος τοῦ γλυκυτάτου Ἰησοῦ Χριστοῦ, πὺ γεμίζει τὸν ἄνθρωπον μὲ ἀγαλλίασιν. Ἡ βύθισίς μας εἰς τὸν ἑαυτόν μας, καὶ ἡ ἐξέτασις τοῦ ψυχικοῦ μας κόσμου ἀπὸ μέσα, μᾶς δίδουν εὐκαιρίας νὰ γνωρίσωμεν τί μυστήριον εἶναι ὁ ἄνθρωπος, νὰ νοιώθουμε τὴν εὐφροσύνη τῆς αὐτογνωσίας, νὰ χύνωμεν πικρὰ δάκρυα μετανοίας διὰ τὰς πτώσεις μας, καὶ τὴν ἀδυναμίαν τῆς θελήσεώς μας.

Ὁλη σου ἡ ψυχὴ, ἃς προσκολλᾶται μὲ ἀγάπη εἰς τὰ νοήματα τῆς εὐχῆς, ἔτσι ὥστε ὁ νοῦς, ὁ ἐνδιάθετος λόγος, καὶ ἡ θέλησίς σου, τὰ τρία αὐτὰ συστατικὰ τῆς ψυχῆς σου, νὰ γίνωνται ἓνα, καὶ τὸ ἓνα τρία, γιὰτὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτόν, ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος εἶναι εἰκὼν τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἔρχεται εἰς ἐπαφή, κὶ ἐνώνεται μὲ τὸ πρωτότυπον, ὅπως εἶπε ὁ μέγας ἐργάτης καὶ διδάσκαλος τῆς νοερᾶς προσευχῆς, ὁ θεῖος ἀσκητὴς τῆς Θεσσαλονίκης, Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς: «Ὅταν τὸ ἐνιαῖον τοῦ νοῦ γίνεται τρισὸν καὶ μένον ἐνιαῖον, τότε συνάπτεται τῇ θειαρρικῇ τριαδικῇ μονάδι, πᾶσαν ἀποκλείσαν πλάνης εἴσοδον, καὶ ὑπεράνω καθεστῶς σαρκὸς καὶ κόσμου καὶ κοσμοκράτορος». Δηλαδὴ, ὅταν ὁ νοῦς μας παίρει τὴν τριουπόστατον μορφήν του, χωρὶς νὰ πάψῃ νὰ μένη ἐνιαῖος, τότε ἔρχεται εἰς ἐπαφή μὲ τὴν θεαρρικὴν τριαδικὴν μονάδα, ἀποκλείοντας τὴν εἴσοδον μέσα του εἰς κάθε πλάνη, καὶ νικώντας κάθε σαρκινὴ ἀδυναμίαν καὶ ἀνθρωποκρατικὴν δύναμιν, μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Τί ὑπαιότερον νὰ παρακαλῆ κανεὶς κάθε λεπτὸν τὸν Χριστὸν καὶ νὰ λέγῃ τὸ ἅγιον νομᾶ Του, μὲ τὰ χωματένια του χεῖλη; Ὑπάρχει μεγαλυτέρα τιμὴ; Εἰς τὰς λέξεις αὐτὰς ὑπάρχει ὀλόκληρη ἡ θρησκεία μας. Λέγοντας «ΚΥΡΙΕ», πιστεύομεν, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι κύριός μας· καὶ αὐτὸ τιμᾶ τὸν Χριστὸν, πὺ τὸν κάνομεν κύριόν μας, ἀλλὰ τιμᾶ καὶ ἡμᾶς, ὅπου εἴμαστε ὑπηρεταὶ ἐνὸς τοιοῦτου Κυρίου, ὁ ὁποῖος εἶναι Θεός.

Λέγοντας «ΙΗΣΟΥΣ», πὺ εἶναι τὸ ἀνθρώπινο ὄνομα τοῦ Θεοῦ, μᾶς ἔρχεται εἰς τὸν νοῦν ὅλη ἡ ἐπὶ τῆς γῆς ζωὴ τοῦ Χριστοῦ, ἀπὸ τὴν γέννησίν του μέχρι τὴν ἀνάληψίν του.

Λέγοντας «ΧΡΙΣΤΕ», πὺ σημαίνει χρισμένος ἀπὸ τὸν Θεόν, Βασιλεὺς τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, Θεὸς μὲ ἄλλα λόγια, ὁμολογοῦμεν καὶ πιστεύομεν, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι Θεός μας, πὺ δημιούργησε τὰ πάντα, πὺ εἶναι εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ὅτι θὰ ἔλθῃ πάλι νὰ κρίνῃ τὸν κόσμον.

Λέγοντας «ΕΛΕΗΣΟΝ ΜΕ», παρακαλοῦμεν συνεχῶς τὸν Θεὸν νὰ στείλῃ σὲ ἡμᾶς τὴν βοήθειάν Του, καὶ τὸ ἔλεός Του, διότι παραδεχόμεθα, ὅτι χωρὶς τὴν συνεχῆ θείαν βοήθειαν, εἶναι ἀδύνατον νὰ γευθοῦμε τὴν πνευματικὴν ἀμβροσίαν τῆς σωτηρίας καὶ τῆς ἀθανασίας.

«Τῆ προσευχῇ προσηκροῦντες». Ἡ προσευχὴ θέλει ὑπομονή, ἐπιμονή, μακροθυμία.

Νὰ μὴ λέγωμεν: δὲν μπορούμε νὰ κάνωμε τίποτε· διότι τότε, δὲν θὰ κατορθώσωμε νὰ κάνωμε αὐτὴν τὴν προσευχὴ, ποὺ στὴν ἔκτασίν της εἶναι τόσο πολὺ μεγάλη, ὥστε περιλαμβάνει μέσα της οὐράνια πράγματα! Ἄς κάνωμεν ἐξήγησιν τῆς ἐκτάσεως αὐτῆς.

Ὅταν ἡ προσευχὴ ἐνεργήσῃ, ὁ νοῦς γίνεται τόσο καθαρὸς, τόσο φωτεινός, τόσο δυναμικός, τόσα φτερά παίρνει, ποὺ ἀνεβαίνει τόσο πολὺ ψηλά, καὶ συναντᾷ τὸν Θεὸν μὲ ὅλες τὶς χάριτες! Τότε ὁ νοῦς γίνεται τόσο δεκτικὸς τῶν πνευματικῶν θεωριῶν, ὥστε λέγει: Ποία θεωρία νὰ διαλέξω!

Μόνον ποὺ πρέπει ὁ ἄνθρωπος νὰ μαζεύῃ τὸ μυαλό του ἀπὸ τὸν σκορπισμόν. Ὁ σκορπισμὸς εἶναι ἢ κακία καὶ τὸ δεξιὸ χέρι τοῦ σατανᾶ.

Ἄγώνας συνεχῆς χρειάζεται. Ἄγώνας καὶ ἄσκησις καὶ ἀδιάλειπτη προσευχὴ γιὰ νὰ ἔρθῃ ἡ Θεία Χάρις. Ὅταν αὐτὴ κατοικήσῃ στὴν καρδιά μας, ὁ Θεὸς δὲν θὰ μᾶς ἐγκαταλείψῃ ποτέ. Εἶναι ἡ ἀγία δωρεὰ τοῦ Πνεύματος ποὺ διαλύει τὰ σκότη...

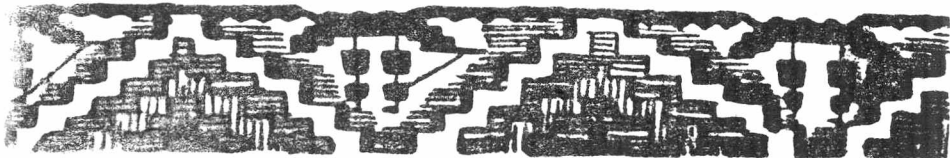

ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΑΓΑΠΗΣ

“Ὀλ’ ἡ ζωὴ μου ἀνάβλυσμα
ὄλ’ ἡ ζωὴ μου κρήνη
κι ἀμπόδιστα κι ἀχόρταγα
ρουφήξετε τὴ δροσιά της.
Κι ἀπλώστε τὴν στὰ τρίστρατα
νὰ πίνουν οἱ διαβάτες
καὶ τὰ πουλιὰ καὶ τὰ δεντρά
κι οἱ διψασμένοι ὄλοι.

“Ὀλ’ ἡ ζωὴ μου ἀνάβλυσμα
στῆς ἀνθρωπιᾶς τὴν κάψα
στῆς Χιροσίμας τὸν ἠμὸ
στοῦ ρατσισμοῦ τὴ φάρμα.
Κι ἀπλώστε τὴν στὰ πέρατα
ὅπου φωτιὰ καὶ πίκρα
νὰ ξεδιψάσουν οἱ κακοὶ
νὰ δροσιστοῦν οἱ δίκιοι.

“Ὀλ’ ἡ ζωὴ μου ἀνάβλυσμα
καὶ φωτεινὸ ἀστέρι
ποὺ νὰ φωτίζει τοὺς τρανοὺς
τὸν δρόμο σωστὰ νὰ ἔρουν.
Νὰ πορευτοῦμε ὄλοι μαζὶ
καὶ χωριστὰ καθέννας
καὶ τῶν παιδιῶν μας τὰ παιδιὰ
δρόμο ἀδερφοσύνης.

ΒΟΥΛΑΣ Π. ΜΕΓΑ

ΤΑ ΥΠΑΙΘΡΙΑ ΘΕΑΤΡΑ ΣΤΟΝ ΧΩΡΟΤΑΚΤΙΚΟ ΙΣΤΟ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ*

Τὰ υπαίθρια θέατρα είναι ἐδῶ ἡ παράμετρος προσέγγισης τοῦ χωροτακτικοῦ προβλήματος καὶ τῆς ἀναπτυξιακῆς πολιτικῆς στὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἐπιλογή μας κατευθύνθηκε κύρια, ἀπὸ τὴν πεποίθηση ὅτι ἡ ἄνοδος τοῦ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου ἐνὸς λαοῦ εἶναι ἐξ ἴσου, ἂν ὄχι περισσότερο, σημαντικὴ ἀπὸ τὴν αὐξηση τοῦ ὅποιου Α. Ε.Π. Ἡ δυνατότητά του νὰ ἐκφραστεῖ μέσα ἀπὸ μία τέχνη, τέτοιου χωροχρονικοῦ εὔρους ὅσο τὸ θέατρο, ἀλλὰ καὶ ἡ δυνατότητα νὰ δεῖ, νὰ μάθει, νὰ διδαχτεῖ, θάπρεπε νὰναι μέλημα πρωταρχικὸ κάθε κράτους μὲ ἐθνικὴ συνείδηση καὶ ὄντοτητα.

Ἄν θέατρο σημαίνει θέση καὶ στράτευση, σημαίνει ἀκόμη καὶ κοινωνικὴ γιορτή, πού ἀπευθύνεται σ' ὅλους ἀνεξάρτητα ἀπὸ κοινωνικὴ τάξη, εἰσὸδημα καὶ μορφωτικὸ ἐπίπεδο. Ἡ ὀργάνωση τῆς θεατρικῆς τέχνης καὶ ὑποδομῆς τῆς εἶναι ἔμπρακτὴ μέρμινα τῆς ἐλληνικῆς Πολιτείας πού θεωρεῖ ὅτι ὁ πολιτισμὸς ἀποτελεῖ τὴν πιὸ παραγωγικὴ — μακροχρόνια — ἐπένδυση.

Ἐξω ἀπὸ τὸν συγγραφέα καὶ τὸ κείμενο (νοήματα χωρὶς ὕλη), τὸν ἠθοποιὸ (σῶμα καὶ πνοή, χωρὶς ἔνταξη) καὶ κοινὸ (ἐπιθυμία χωρὶς ἀντικείμενο) ὁ 20ὸς αἰώνας, ἔφερε στὸ προσκήνιο μιὰ τέταρτὴ δύναμη, τὸν σκηνοθέτη πού καλεῖται νὰ ἐνοποιήσει νοήματα καὶ σώματα καὶ πνοές καὶ νὰ τὰ ἐντάξει σ' ἕναν καθορισμένον χῶρο. Ἡ ἀναζήτηση ἑνωσῆς θεατρικοῦ χῶρου, πού προσφέρει τὶς βέλτιστες δυνατότητες σὲ θεατῆς καὶ θεώμενους, εἶναι ὑπόθεση κοινὴ πιδὸ παλιά. Μέσα ἀπὸ 10 αἰῶνες στασιμότητος γνωρίζει μιὰ καινούργια ἀναλαμπὴ στὰ χρόνια τῆς Ἀναγέννησης καὶ τῆς Ἐλισαβετιανῆς ἐποχῆς καὶ καταλήγει στὴ δημιουργία τῶν Ἰταλικῶν σκηνῶν πού ἐπέφεραν τελειωτικὴ ρήξη σκηνῆς καὶ κοινου. Στὰ τέλη τοῦ περασμένου αἰῶνα, ἡ σχέση αὐτὴ ἀμφισβητήθηκε ὡς κοινωνικὰ ἀπαράδεκτη καὶ ἄρχισαν νὰ κτίζονται τὰ σύγχρονα θέατρα προσκηνίου, ἀνοικτῆς σκηνῆς, ἀρένας καὶ τελευταία τὸ πειραματικὸ θέατρο. Λίγο πιδὸ πρίν, ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη ἄρχισε νὰ φέρνει στὸ φῶς τὰ ἀρχαῖα θέατρα καὶ οἱ ἀναζητοῦντες τὸν βέλτιστον θεατρικὸν χῶρον ἔμειναν κατάπληκτοι ἀπὸ τὶς δυνατότητες πού περικλείουν: Κάθε παλμικὸν χῶμα, ἦχος ἢ φῶς διαδίδεται ἐξ ἴσου καλὰ σὲ ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ κοίλου, πού ἐπιτρέπει τὴν στιγμιαία ἔστω συμπιλίωση ὄλων τῶν κοινωνικῶν τάξεων χωρὶς διαχωρισμούς.

Στὴν Ἑλλάδα ἔχουν ἀνακαλυφθεῖ 60 περίπου ἀρχαῖα θέατρα ἐκ τῶν ὁποίων 35 περίπου μποροῦν νὰ χρησιμοποιηθοῦν ἄμεσα. Ἀπὸ αὐτὰ χρησιμοποιοῦνται ὀργανωμένα μόνον τὰ 8 καί, στὴν πλειοψηφία τους, κάτω ἀπὸ τὶς δυνατότητές τους. Μερικὰ μάλιστα χωρὶς τὴν κρατικὴ σφραγίδα, ἐνίσχυση καὶ προστασία.

Ὅλα τὰ ἀξιοπινημένα ἀρχαῖα θέατρα, ἐλληνιστικὰ τὰ περισσότερα, μὲ ἔντονα ἔμως τὰ ἔχνη τῆς ρωμαϊκῆς παρουσίας, εἰδῶθησαν μέσα στὸν πολεοδομικὸν ἱστὸν τοῦ τότε — πόλεις - κράτη — καὶ τὸν χωροτακτικὸν ἱστὸν τοῦ τώρα — κρατικὴ καὶ ἐθνικὴ ἐνότητα. Νὰ ἀναπτυχθοῦν ὅλα τὰ ἀρχαῖα θέατρα πού ἡ κατάστασή τους τὸ ἐπιτρέπει θὰ ἀποτελοῦσε ἀκατάσχετὴ ἀρχαιολατρεῖα ξεκομμένη ἀπὸ τὶς τωρινές

* Ἑλληνικὴ περίληψη διδακτορικῆς διατριβῆς στὰ Γαλλικά.

ανάγκες και θα ξεπεφτε γρήγορα στο κενό. Για να επιδιώσει ένα θέατρο σε κάποιο τόπο χρειάζεται πρώτα απ' όλα ανθρωπογενές υλικό που θα το έμφυχώνει και θα το πληρεί. Αλλά και ένα θέατρο πρέπει, σαν πολιτιστική εξυπηρέτηση, να καλύπτει κάποιον ώρσιμένο χωρόχρονο. Αυτή η κάλυψη δεν αποκλείει βέβαια τις ροές από την περιφέρεια του ενός θεάτρου στο άλλο, που πρέπει όμως να είναι περισσότερο τυχαία παρά αναγκαία.

Κάθε προσπάθεια αναβίωσης και ένταξης στον σημερινό χωροτακτικό ιστό, πρέπει να είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένη με την περιφερειακή πολιτική, γιατί αν η πολιτιστική πολιτική διαχωριστεί από την περιφερειακή πολιτική, τότε η κουλτούρα θα είναι ασύνδετη με τον δέκτη της — τον λαό — (που θάπρεπε να ναι και ποιμπός της), αφού οι τροχιές τους θα έχουν διαφορετική φορά — ή κουλτούρα προς την περιφέρεια και ο λαός προς την Αθήνα —. Οι ιεραρχικές προτεραιότητες περιοχών για πολιτιστική αναβάθμιση θα πρέπει να συνδυαστούν με τις προτεραιότητές τους για δημογραφική και κοινωνική αναβάθμιση (π.χ. απασχόληση των πολιτιστικών τομέα) και η πολιτιστική επέμβαση να γίνει βάσει των διαρθρωμένων προτεραιοτήτων. Η προσδοκώμενη κατάσταση συμπεριέχει τις βασικές κατευθύνσεις πολιτιστικής πολιτικής που αναφέρονται στο πενταετές πρόγραμμα 1983—1987. Την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, με τη δημιουργία δύο δικτύων προστασίας για τα αρχαία θέατρα: μουσειογραφική κύρια προστασία ή προστασία για θεατρική αξιοποίηση. Την στήριξη της καλλιτεχνικής και πνευματικής δημιουργίας από τους πολλαπλούς χώρους θεατρικής έκφρασης.

Και την πλατιά διάδοση των πολιτιστικών αγαθών, με την κάλυψη όλου του ελληνικού χώρου από το σύστημα αυτό θεατρικών ποιμπών και δεκτών.

Σαν πρώτη προσέγγιση του προβλήματος θεωρήθηκε η αναζήτηση της πολιτιστικής δομής και ταυτότητας του ελληνικού χώρου. Έπισημάνθηκαν οι πολιτιστικές πυκνότητες και ανισότητες σε συνδυασμό με τις δημογραφικές κοινωνικές και λειτουργικές πυκνότητες και ανισότητες. Συγκλίναμε στις υπάρχουσες θεατρικές δυναμικές και εστίασαμε στο υπαίθριο θέατρο, όχι μόνο γιατί υπάρχουν τόσα αρχαία θέατρα διαθέσιμα, αλλά και επειδή πιστεύουμε ότι το υπαίθριο θέατρο παρουσιάζει μοναδικές δυνατότητες σε μια χώρα με τέτοια κλιματολογικά χαρακτηριστικά και τόσες πολιτιστικές γιορτές που σημαδεύουν τα τελευταία καλοκαίρια της.

Χρησιμοποιούνται χώροι συχνά αυτοσχέδιοι, υπαίθριοι κινηματογράφοι, πλατείες και γειτονιές, ενώ θέατρα σαν της Δωδώνης και των Δελφών, φορτισμένα με μηνύματα αιώνων και στο κέντρο περιοχών με δυνατότητες στη θεατρική δημιουργία και κενά στην πολιτιστική τους ανάπτυξη αγνοούνται ή εκμεταλλεύονται ευκαιριακά.

Τα υπαίθρια θέατρα δεν απευθύνονται μόνο στο μόνιμο πληθυσμιακό δυναμικό κάθε περιοχής, αλλά και στους παραθεριστές ντόπιους και ξένους. Οι παραθεριστές αποτελούν ένα δυναμικό δυσκολοανίχνευτο κοινωνιολογικά και θεωρούνται εδώ σαν το δυναμικό που πληρεί τις τουριστικές εγκαταστάσεις μιας περιοχής χωρίς φαινόμενα κορεσμού ή κενών. Θεωρήσαμε ότι τα υπαίθρια θέατρα καλύπτουν πρωταρχικά τις ανάγκες του ελληνικού κοινού, ενώ οι ξένοι τουρίστες επωφελούνται από την κατάσταση πλουτίζοντας έτσι τις διακοπές τους.

Αν ο προφανής άξονας γύρω από τον οποίο περιστράφηκε η όλη μελέτη ήταν πώς όλοι οι Έλληνες πρέπει να βλέπουν το ίδιο καλό θέατρο με ίσους όρους και με ελάχιστο κόστος μετακίνησης, οι επί μέρους άξονες ήταν η αξιοποίηση όλων των θεατρικών δυναμικών, κρατικών και επιχειρηγουμενων, επαγγελματικών και ερασιτεχνικών και φοιτητικών και σε διάφορες κλίμακες (δημοτική, νομαρχιακή, περιφερειακή, κρατική) και οι οικονομικά βέλτιστες προοπτικές (που βέβαια δεν α-

ποβλέπουν στο μεγαλύτερο οικονομικό κέρδος, αλλά πού αποτρέπουν την σπατάλη του δημόσιου χρήματος).

Και δεδομένου, ότι η ανανέωση στην τέχνη περνά μέσα από την ανανέωση των χώρων μέσα απ' τους οποίους τελείται, αναζητήσαμε τους βέλτιστους αξιοποιήσιμους χώρους και προτείνουμε δομικές αρχές για τους νέους χώρους πού να στεγάσουν τις παραπάνω άνησυχίες και πνοές.

Θεωρήσαμε ακόμη ότι ένα υπαίθριο θέατρο πρέπει να διασφαλίζει την λειτουργική συνέχεια των θεατρικών πραγμάτων κατά την διάρκεια του καλοκαιριού. Ένας τουλάχιστον κρατικός θεατρικός φορέας πρέπει να έχει την εποπτεία και τον συντονισμό των παραστάσεων σε κάθε θέατρο, με την ίδια δικαιοδοσία όπως και στο κλειστό του θέατρο. Και για τους πυρήνες αυτούς προβλέφθηκε το ελάχιστο κόστος μεταφοράς στα υπαίθρια θέατρα. Μέσω αυτών των φορέων δημιουργείται λοιπόν ένα διπολο κλειστού και ανοικτού χώρου, χειμώνα και καλοκαιριού, πόλης και έξωχώρας. Η σχέση μεταξύ των πόλων του διπόλου πρέπει να είναι ευσταθής, και σαν τέτοια έννοούμε την συνύπαρξη των πόλων στην ίδια περιφέρεια ανάπτυξης. Ταυτόχρονα όμως πρέπει να είναι και ευέλικτη, προσαρμοσμένη στην διαρκώς μεταβαλλόμενη πραγματικότητα.

Αφού προσδιόρισαμε τις κλίμακες των αξιοποιούμενων θεάτρων, μετά από σύνθεση των δυνατοτήτων τους και των δυνατοτήτων των περιοχών τους, σχηματοποιήσαμε τα κριτήρια του ελάχιστου κοινωνικού κόστους προσιτότητας. Τα κριτήρια αυτά συμπυκνώνονται στην θέσπιση μεγίστων χρονικών αποστάσεων μεταξύ θεάτρου και κάθε θεατή. Οι μέγιστες αποστάσεις εξαρτώνται από την εμβέλεια και λειτουργικότητα της κάθε εξυπηρέτησης, ενώ η μεθοδολογία μπορεί να είναι κοινή για κάθε εξυπηρέτηση.

Οι περιοχές επιρροής του κάθε θεάτρου (όπως και για κάθε άλλη εξυπηρέτηση), χαρακτήριζαν βάσει των καθορισμένων μεγίστων αποστάσεων και του ύψιστου οδικού δικτύου. Η γραμμικότητα του εθνικού δικτύου και η έλλειψη σημαντικών προσβάσεων, δημιουργεί προνομιακές και μη ζώνες, για οποιοδήποτε πολυπολικό σύστημα εξυπηρέτησης.

Το πρόβλημα παρουσιάζεται πιδό οξυμένο στον νησιώτικο χώρο καθώς οι άκτοπλοϊκές συγκοινωνίες συγκλίνουν στον Πειραιά και αποτρέπουν την ανάπτυξη ενδοραστηριοτήτων.

Για τον χώρο πού δεν καλύπτεται από τα ήδη υπάρχοντα θέατρα, προτείνουμε καινούργια θέατρα σε κεντροβαρικές θέσεις, εκλεγμένες με το ίδιο πάντα κριτήριο του ελάχιστου κοινωνικού κόστους προσιτότητας πού εκφράζεται με ένα μαθηματικό μοντέλο χωροθετήσεων. Στο χώρο του Αιγαίου, ένα θέατρο θα έπρεπε να χτιστεί σχεδόν σε κάθε νησί. Ένα πλωτό υπαίθριο θέατρο θεωρήθηκε η καλύτερη λύση. Οι δραστηριότητές του μπορούν να επεκτείνονται στους συμβολικούς χώρους των νησιών.

Η μεθοδολογία, πού αναφέρθηκε, είναι ανεξάρτητη από τον πόλο ανάπτυξης πού χωροθετείται, αν και είναι η σχετική πάντα ευαισθητοποίηση πού διαμορφώνει τις επιμέρους αποφάσεις και τις προσαρμύζει στα επόμενα θήματα.

Αν η σύνδεση των υπαίθριων θεάτρων με τα κλειστά επαρχιακά θέατρα μπορεί να εξασφαλίσει τον συντονισμό του δικτύου, ή επέκταση των δραστηριοτήτων τους, σε χώρους συμβολικούς (κάστρα, στάδια κλπ.), «θεατροποιήσιμους», και ή γειννιάσή τους με χώρους φυσικής όμορφιάς και παραδοσιακής σύνθεσης, μπορεί να δημιουργήσει ενιαία σύνολα αναψυχής, συναντιμετωπιζόμενα από την κεντρική πολιτική τουριστικής αξιοποίησης και προστασίας.

Τονίζεται ότι για την εφαρμογή των παραπάνω προτάσεων δεν αρκεί ή έμπρακτη βούληση της κεντρικής εξουσίας. Ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης, πού πρώτη πρέπει να κυοφορεί τέτοιες προσπάθειες, κρίνεται απόλυτα πρωταρχικός

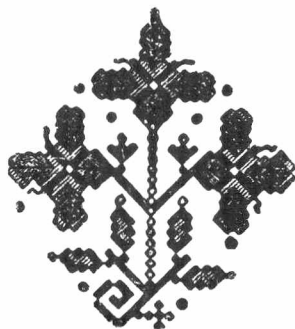
στην λήψη, οργάνωση και εκτέλεση πολιτιστικών αποφάσεων. Η ιστορία οείχνει ότι σημαντικές ή ακόμη και φωτισμένες ιδέες σταχτοποιήθηκαν από την ντόπια αδράνεια από τις διαμάχες κυβερνητικών και τοπικών οργάνων. Ο ρόλος της κεντρικής εξουσίας πρέπει να είναι κύρια ενισχυτικός και συντονιστικός, έτσι ώστε το δίκτυο όλων αυτών των μηνυμάτων και νοημάτων να έχει δύναμη και συνοχή.

Αν το θεατρικό αυτό θερινό δίκτυο οδεύει από το κέντρο πρὸς την περιφέρεια, όχι σὲ επίπεδο ἀπλῆς ἀποσυγκέντρωσης ἀλλὰ πραγματικῆς ἀποκέντρωσης, τὰ ἔθνη καὶ σύνορα δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποτελοῦν ἐμπόδιο Ἡ Μεσόγειος διαθέτει πολλὰ ἐγκατελειμμένα ἀρχαῖα θέατρα, πολλές ἐνθουσιώδεις ψυχές καὶ μεγάλης διάρκειας καλοκαίρια.

Τὰ θέατρά της θὰ μπορούσαν νὰ ἀποτελέσουν ὑποδοχείς πολλαπλῶν πολιτιστικῶν δραστηριοτήτων, πὺ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν θεατρικὴ συνεργασία τῶν λαῶν της, στὰ πλαίσια τῶν διεθνῶν ἀνταλλαγῶν.

Ἐνα προσχέδιο θεατρικῶν ἀνταλλαγῶν στὸν Νότο τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότη-
τας εἶναι ἡ κατακλειῖδα αὐτῆς τῆς μελέτης.

Ἡ Ἑλλάδα θὰ μπορούσε νὰ παίξει ἐκεῖ ἕνα ρόλο καταλύτης.
Αὐτὴ εἶναι καὶ ἡ τελικὴ εὐχή.

ΘΕΑΤΡΟ

ΜΑΝΩΛΗ ΠΡΑΤΣΙΚΑ

Ο ΑΒΕΛ ΚΑΙ Ο ΚΑ·Ι·Ν ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΟΝΤΑΙ*

ΣΚΗΝΗ ΣΤ'

Τò έσωτερικό είναι τò ίδιο. Βράδυ. Άρχίζει και σκοτεινιάζει. Ή Γυναίκα βρίσκεται στη σκηνή μοναχή της. Οί άλλοι τήν κρυφοπαρατηρούν από τις πόρτες. Βηματίζει. Μονολογεί.

ΓΥΝΑΙΚΑ: Κάτι δέν πάει καλά. Έγώ ή πιό σπουδαία θεατρίνα τής έποχής.

ΚΛΟΟΥΝ: (Συμπληρώνει). Τής κάθε έποχής.

ΓΥΝΑΙΚΑ: (Συνεχίζει). Νά μήν μπορώ νά παίξω καλά τò ρόλο. Έγώ... Μήπως όμως δέν μου πάει γιατί...

ΑΓΙΟΣ 1: (Συμπληρώνει). Δέν έχεις παιδιά.

ΓΥΝΑΙΚΑ: (Σκέφτεται). Ήπειτα τά χρήματα πού μου έδωσαν (κάτι συλλογίζεται). Ναι. Βέβαια. Αυτό είναι. Δέν είδα πουθενά ύπογραφές. Άραγε. Γιατί;

ΑΓΙΟΣ 2: (Συμπληρώνει). Είναι καταραμένα.

ΚΛΟΟΥΝ: (Μπαίνει στην σκηνή. Στη Γυναίκα). Ήέρεις κάτι: Έχεις ένα προτέρημα πολύ σπάνιο όμως για τίς ανθρώπινες κατασκευές. (Δείχνει τήν πλατεία).

ΓΥΝΑΙΚΑ: (Τόν κυτάζει έκπληκτη και σηκώνει τά χέρια).

ΚΛΟΟΥΝ: Μήν άνησυχείς όμως. Βλέπεις κατάλαβα άμέσως τούς φόβους σου. Νομίζεις πώς κινδυνεύεις;

ΓΥΝΑΙΚΑ: Γιατί; Μήπως έχω άδικο;

ΑΓΙΟΣ 1: (Από τήν άκρη λέει στον Άγιο 2). Νά δεις. Θα τò ρίξουμε τώρα στη φιλοσοφία. Κάτι συνήθειες πού έχει αυτός ό γέρος...

ΓΙΩΡΓΟΣ 1: (Μπαίνει ξαφνικά, πλησιάζει τήν γυναίκα και φωνάζει). Μάνα, άστον αυτόν. Δέν τò έχεις καταλάβει, ότι τόσο καιρό μάς μπερδεύει. Ότι κάτω από τά φτιασίδια του ύπάρχει ή κακία του καιρού του. (Άγανακτισμένος). Πώς πίσω από τήν άθλια και κωμική εμφάνιση κρύβεται τò θέμα μας... Έλα νά φύγουμε. Πάμε. (Τήν τραβάει, εκείνη διστάζει).

ΓΙΩΡΓΟΣ 2: (Μπαίνει κι' αυτός και αρχίζει και βοηθάει τόν αδελφό του).

ΚΛΟΟΥΝ: (Πηγαίνει και στέκεται ανάμεσα. Τους έμποδίζει). Για σταθείτε ποιοί είσασθε έσείς; Ήέρετε τί έγινε μ' αυτό τò «Παραδείγματος χάριν» πού σκεφθήκαμε; (Δείχνει με τò χέρι τόν Άγιο 1 και Άγιο 2 πού τούς κρυφοπαρατηρούν). Έσείς νά φύγετε από εκεί. Θα σας φωνάξω άργότερα. (Οί Άγιοι 1 και 2 φεύγουν).

ΓΥΝΑΙΚΑ: Λοιπόν τί έγινε;

ΚΛΟΟΥΝ: Αυτό τò μηχανήμα πού βρήκαμε αρχίζει νά γίνεται ένα πολύ λαϊκό είδος. Βλέπετε άνήκει στα οικιακά ήλεκτρικά σκεύη. Έκει τò έχουν κατατάζει οί υπεύθυνες οικονομικές ύπηρεσίες. Όμως όλα τά έργοστάσια και σ' όλη τήν γή έχουν αρχίσει τή μαζική παραγωγή. Ό' αντικαταστήσει τήν τηλεόραση, λένε, γιατί προβλέπεται ό καθένας μας νά έχει και ένα μηχανήμα δικό του.

ΓΙΩΡΓΟΣ 1: (Είρωνικά). Αυτό είναι πολύ σωστό.

* Συνέχεια εκ τού προηγούμενου σελ. 363 και τέλος.

ΚΛΟΟΥΝ: (Αύστηρά). Νά μὴν εἰρωνεύεσαι. Κάθε σπίτι ἔχει τὴν δική του ἱστορία.

ΓΙΩΡΓΟΣ 2: (Αύστηρά). Καλὰ σοῦ λέει. Ἐδῶ πλησιάζουμε στὸ Θεό!!!

ΓΥΝΑΙΚΑ: Πᾶψε. Μὴν βλαστημᾶς.

ΚΛΟΟΥΝ: Ἔτσι φτάνουμε λοιπὸν στὸ τέρμα τῆς ἱστορίας... (Κάνει μερικὰ δῆματα). Γυρίζω τὸ κουμπί, ψάχνω καὶ ἀπομονώνω τὸν ἦχο πού σημαδεύει τὶς ρίζες τῆς φύτρας μου ἐδῶ καὶ χιλιάδες χρόνια. (Γελάει ἐνθουσιασμένος). Πρόσθετα σᾶς λέω ὅτι αὐτὴ ἡ συσκευή θὰ εἶναι ἐγγχρωμη κι' ἔτσι ὁ καθένας θὰ πιάνει μαζί μὲ τὸν ἦχο καὶ τὸ χρῶμα τῆς ἐποχῆς του.

ΓΙΩΡΓΟΣ 1: Μὰ αὐτὰ τὰ ἔχουμε συζητήσει.

ΚΛΟΟΥΝ: Δὲν πειράζει. Δὲν κάνουμε καὶ κανένα κακό. Ἐπειτα ἀρχίζουμε μὴ καινούργια ζωὴ. Ἐαφνικὰ ὅλα ἀλλάζουν. Ὁ κόσμος γυρίζει ἀνάποδα.

ΓΥΝΑΙΚΑ: (Περιφρονητικά). Καλὲ τί μᾶς λές!!!

ΚΛΟΟΥΝ: (Συνεχίζει). Οἱ πρῶτες πληροφορίες πού πήραμε μᾶς μιᾶνε πῶς ἔσπαρε αὐτὴ ἡ ἰσορροπία στὴν σκέψη τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὴ ἡ λογική του πού αἰῶνες τώρα προσπαθεῖ ἢ φιλοσοφία νὰ τὴν τακτοποιήσει, πάει περίπατο... .

ΓΙΩΡΓΟΣ 1: Εἶναι πολὺ φυσικὸ αὐτὸ ἔπειτα ἀπ' ὅλα ὅσα μᾶς λές. Κι' ἔτσι. Ἄντι νὰ λογαριάζουμε τὸ ΜΕΛΛΟΝ, γυρίζουμε μὲ τὸ πάσο μας στὸ παρελθόν.

ΓΙΩΡΓΟΣ 2: (Σκέφτεται). Δηλαδή μὲ λίγη φαντασία, μὲ λίγη τύχη κι' ἂν θροῦμε τὸν κατάλληλο ἦχο καὶ τὰ χρῶματα, μποροῦμε νὰ φτιάξουμε ἓνα καινούργιο τύπο... .

ΓΙΩΡΓΟΣ 1: (Πετάγεται). Ἀνθρώπου... .

ΓΥΝΑΙΚΑ: (Προχωρεῖ μπροστὰ στὴ σκηνή). Δηλαδή ἐγὼ (ἀπευθύνεται στὴν πλατεία) κι' ἐσεῖς θὰ μποροῦμε νὰ ξαναθροῦμε τὰ χαμένα παιδιὰ μας μέσα στὰ χαμένα χρόνια... (Φαίνεται χαρούμενη). Μὰ αὐτὸ εἶναι ὑπέροχο... . Ὅμως. (Γελάει δυνατὰ). Ὅμως γιὰ σταθεῖτε. Ἐμένα ποιὸς θὰ μὲ ζητήσει; Αὐτὸς ὁ σωτήριος Η Χ Ο Σ τῶν θρήνων μου καὶ ποιὸ μηχανήμα θ' ἀσχοληθεῖ μαζί τους; (Στὴν πλατεία). Βλέπετε ὅτι, τὴν ἀπελπισία τῆς καλῆς ἡ καὶ τῆς κακῆς τύχης γιὰ τὴν ὄρα, ἀκόμα τίποτα, δὲν μπορεῖ νὰ τὴν ἐμποδίσει. (Ἀναστενάξει).

ΚΛΟΟΥΝ: (Κατευναστικά). Ἐλα ἡσύχασε... . κάτι μπορεῖ νὰ γίνεῖ καὶ μ' ἐμένα... .

ΓΥΝΑΙΚΑ: (ἄγρια). Τί; Ἄλλωστε εἶμαι ἡθοποιός. Δὲν ἔχω κανένα δικαίωμα. Ὅλοι σας μὲ ἔχετε τοποθετήσει σὲ μιὰ ἄλλη ἱστορία ζωῆς. Ἐτσι δὲν εἶναι;

ΚΛΟΟΥΝ: Ἦσυχα σοῦ λέω... (ἐπίσημα). Ἐσχῶς τὸν θάνατο... . Τὸ μηχανήμα πού θ' ἀσχοληθεῖ γιὰ σένα, θὰ λειτουργήσει ἀμέσως ὅταν... .

ΓΥΝΑΙΚΑ: (Ἦφος μ' ἀπορία, τὸν διακόπτει). Ἀλλὰ πῶς θὰ ἐνδιαφερθοῦν μαζί μου ἀφοῦ δὲν ἔχω ἀνθρώπους δικούς μου;

ΚΛΟΟΥΝ: (Σοβαρὰ - ἐπίσημα). Σὲ διαβεβαιῶ ἐγὼ, ὅτι θὰ ἀσχοληθοῦν μαζί σου καὶ πολὺ πλατεία μάλιστα, ὅλες οἱ δραματικὲς σχολές τοῦ κόσμου κι' ὅλοι οἱ θεατρίνοι τῆς ζωῆς. Θὰ ὀνομασθεῖς ἐπίσημα ἢ ΜΑΝΑ τῆς νέας ζωῆς.

ΓΥΝΑΙΚΑ: (Τοὺς κοιτάζει, σκέφτεται, θηματίζει, οἱ ἄλλοι τὴν προσέχουν, ἔπειτα ξεσπάει φωνάζοντας). Δηλαδή πάλι θέατρο - δηλαδή πάλι χρήματα καταραμένα... .

ΚΛΟΟΥΝ: (Σηκώνει τὰ χέρια). Αὐτὴ ἐδῶ ἡ γυναίκα ἔγινε τὸ πιὸ βαρὺ πρόβλημα μας χωρὶς νὰ τὸ θέλουμε (στὴ Γυναίκα). Μὰ δὲν σοῦ εἶπα, δὲν σὲ διαβεβαίωσα ὅτι ἔχεις πετύχει τώρα τὴν δημόσια ἀναγνώριση καὶ τὴν γενικὴ ἐκτίμηση.

ΓΥΝΑΙΚΑ: (Ἀπλά). Σὰν τί;

ΓΙΩΡΓΟΣ 1: (Στὴ Γυναίκα). Μάνα μὴν τὸν λογαριάζεις αὐτὸν τὸν Γέρο. Μᾶς ἔχει κουράσει ὅλους... .

ΓΙΩΡΓΟΣ 2: Ναί Μάνα. Μήν τόν παίρνεις πιά στά σοδαρά. Αὐτά πού μᾶς ἀραδιάξεις ἔπαψαν νά εἶναι ἀνθρώπινα.

ΚΛΟΟΥΝ: (Γελάει). Καλά τὰ λέτε ἐσεῖς οἱ δύο. "Ὅμως ὁ θάνατος τί εἶναι; Δέν ζυμώνει καί δέν ἀνακατεύει σύμφωνα μέ τὰ κέφια τήν ἀνθρώπινη ζωή; Δέν εἶναι ὁ μέγας καί ὁ αἰώνιος ἀνθρωπός μας;

ΓΙΩΡΓΟΣ 1: Αὐτό πού λές καί καμαρώνεις ὅτι εἶναι ὁ θάνατος, δέν εἶναι τίποτα ἄλλο παρά ἡ μνήμη τοῦ χρόνου. . .

ΚΛΟΟΥΝ: "Ὡραία λοιπόν. "Ἄκουσε τώρα τήν συνέχεια. Πᾶρε τήν μνήμη τοῦ χρόνου, πρόσθεσε τίς νεανικές ἡλικίες, βάλε καί τήν παρουσία (ειρωνικά) τῆς τραγικῆς ἐδῶ (δείχνει τήν γυναίκα) μάνας, ἀνακάτεψε μέσα σ' αὐτά, τή γνωστή κατάρτα, τοὺς ἁγίους μας καί θά ἔχεις κονσερβαρισμένο τόν ἀνθρωπο, τοὺς πολλούς ἀνθρώπους. (Δείχνει τήν πλατεία) τόν ἀδελφὸ ἀπ' ἐδῶ. (Δείχνει τόν Γιώργο 2).

ΓΥΝΑΙΚΑ: (Θυμωμένα). Δίκαιο ἔχεις. . .

ΓΙΩΡΓΟΣ 1: (Στὸν Κλόουν). Δηλαδή πάλι ξεσκέπασες ἱστορίες καί παραμύθια.

ΚΛΟΟΥΝ: (Δυνατά). Μὰ αὐτά δέν σᾶς εἶναι ἄγνωστα. Τὰ ἔχετε μάθει καί τὰ ξέρετε ἀπὸ μικρὰ παιδιὰ. (Στὴ γυναίκα). "Ἐλα. Συνέχισε - παῖξε τὸν ρόλο σου.

ΓΥΝΑΙΚΑ: (Ὑπακούει, θηματίζει, ὕφος ἀφηρημένο). Θυμᾶμαι τότε τὰ λόγια μου γεμάτα χαρά, χρώματα καί μουσική. Κάθε πρωτὶ καί θράδυ μέ αὐτὸ τὸ Εὐαγγέλιο. (Στὸ Γιώργο 1 καί 2). Βλέπατε τήν ζωή. . . (Θέλει νά πει κάτι ἀκόμα. "Ὅμως ὁ Κλόουν τήν σταματάει).

ΚΛΟΟΥΝ: Καλά μέχρις ἐδῶ. Τώρα δέν σέ χρειάζομαι. (Στὸν Γιώργο 1 καί 2). Λοιπόν; Γιατί ἀρνιέστε σ' αὐτὴ τήν περίπτωση, πού ἐξετάζουμε μέ τόση περισκεψη, τήν καλὴ διάθεση, τήν καλὴ ἐμπνευση;

ΓΙΩΡΓΟΣ: Σὲ τί;

ΓΙΩΡΓΟΣ 2: "Ἀλήθεια τί σέ ἀπασχολεῖ τόσο ἔντονα;

ΚΛΟΟΥΝ: ("Ἀπλά). Μὰ ὁ θάνατός σου. Πῶς καί γιατί ἔγινε;

ΓΥΝΑΙΚΑ: (Στὸν Κλόουν). "Ὡραίες ἐλπίδες μᾶς δίνεις συνέχεια. ("Ἀγρια). "Ἀπὸ ποῦ σκολεῖο θγγήκες; Πού ἔμαθες αὐτὲς τίς παρηγορίες; (Στοὺς Γιώργο 1 καί 2). "Ἀλλοίμονο. Ἡ κατάρτα μόνο ἔχει ἀνάσταση.

ΓΙΩΡΓΟΣ 1: Ναί. Μάνα ἔχεις δίκαιο. Μόνο ἡ κατάρτα, ἡ δικιά μας κατάρτα εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ θανάτου πού μᾶς ὅρισε ἡ Μοῖρα.

ΚΛΟΟΥΝ: Πάλι γιὰ τὸν Κάιν μιλάτε!!!

ΓΙΩΡΓΟΣ 2: Γιατί; "Ἄλλωστε γι' αὐτὴν τήν ὑπόθεση δέν φτιάξαμε τήν παράσταση;

ΚΛΟΟΥΝ: "Ἐχεις δίκαιο. "Ὡστόσο κάτι πρέπει νά μάθουμε ἀπὸ τὸν ἔξω κόσμο. Τί γίνεται; (Πηγαίνει στὸν πόρτα τῆς σκηνῆς καί φωνάζει). "Ἐ! "Ἐσεῖς. "Ἐλάτε μέσα. "Ἦρθε ἡ ὥρα. . . (Μπαίνουν οἱ "Ἄγιος 1 καί 2, φαίνονται χαρούμενοι).

ΑΓΙΟΣ 1: Ποῦ νά σᾶς τὰ λέμε.

ΑΓΙΟΣ 2: "Ἐνας κόσμος ἀνάστατος πού νομίζει ὅτι ἔφτασε σ' ἄστρα.

ΑΓΙΟΣ 1: Μέθυσαν οἱ ἀνθρώποι. . .

ΚΛΟΟΥΝ: (Σοδαρά). "Ἀπὸ φόβο ἢ ἀπὸ χαρά;

(Μόλις ἀκοῦνε αὐτὰ τὰ λόγια ἡ Γυναίκα καί οἱ Γιώργος 1 καί 2 μαζεύονται φοβισμένοι, ἐνῶ οἱ "Ἄγιος 1 καί 2 κυτάζουν ἐκπληχταί τὸν Κλόουν).

ΚΛΟΟΥΝ: Σᾶς ρωτᾶω ξανά. Ἡ μνήμη, ὅταν καταργήσουμε τὸ μέλλον, τί μᾶς συμφέρει νά φτιάξει, τὸν φόβο ἢ τήν χαρά. (Στὴν πλατεία). Μήπως κανεὶς ἀπὸ σᾶς μπορεῖ ἀφοῦ ἀπομονώσει τοὺς προσωπικοὺς ἦχους τῶν θρήνων, νά ξεδιαλύνει αὐτὰ τὰ πράγματα;

ΑΓΙΟΣ 1: "Ὅμως πρέπει νά σᾶς πληροφρήσουμε σωστὰ καί τί γίνεται λίγο

πὸ ἔξω ἀπὸ ἐδῶ. Ἐπειτα μὲ τὸ νὰ σᾶς πούμε καὶ μερικά σχετικὰ νέα δὲν νομίζω ὅτι θὰ ξεφύγουμε ἀπὸ τὴν παράσταση.

ΑΓΙΟΣ 2: Κι' ἐγὼ αὐτὸ πιστεύω. Αὐτὲς οἱ παραλλαγές ἀγκαλιάζουν τὴν ἴδια τὴν εὐαισθησία τοῦ θεατοῦ. . .

ΚΛΟΟΥΝ: Ἐχετε δίκαιο. Κάνουμε παράσταση.

ΓΥΝΑΙΚΑ: (Στοὺς Ἄγιους). Λοιπὸν θὰ μᾶς πείτε γιὰ τὸ ἔργο.

ΑΓΙΟΣ 1: Ὅπως σᾶς ἔλεγα. Ὅλα τὰ σχολεῖα ἀλλάξαν πρόγραμμα. Πολλά, σχεδὸν ὅλα τὰ βιβλία τῆς ἱστορίας, σβήσανε τὶς ἡμερομηνίες.

ΑΓΙΟΣ 2: Οἱ καινούργιοι φιλόσοφοι λένε ὅτι ἡ σκέψη δὲν ἔχει πιά μέλλον. Ἔτσι ὁ προγραμματισμὸς ἐξαφανίστηκε ἀπὸ τὰ ἐπίσημα κυβερνητικὰ προγράμματα. Κανένας δὲν σχεδιάζει πιά!

ΑΓΙΟΣ 1: Ἀντίθετα ἄς πούμε ὅτι — παίρνει παραδείγματος χάριν — κάποια.

ΓΥΝΑΙΚΑ: (Τὸν σταματᾷ). Πᾶψε νὰ χρησιμοποιοῦς αὐτὴν τὴν φράση. Μᾶς ἔχει βασανίσει τόση ὥρα. (Δείχνει τὴν πλατεῖα). Τί νὰ πῶνε κι' αὐτοὶ ἐδῶ πού μᾶς ἀκοῦνε καὶ προσέχουνε.

ΚΛΟΟΥΝ: Ἐρέεις πότε μπορεῖ νὰ εἶσαι σίγουρη γι' αὐτούς;

ΓΥΝΑΙΚΑ: Γιατὶ πράγμα;

ΚΛΟΟΥΝ: Ὅτι ἡ μνήμη τους θὰ καταργήσει τὸν χρόνο.

ΓΥΝΑΙΚΑ: (Γελάει δυνατὰ). Ἀλλὰ πῶς καὶ μὲ ποιὸ τρόπο; (Στὸν Ἅγιο 1 καὶ 2). Μήπως ἡ θεραπευτικὴ ἀγιότητά σας; (Στὸν Γιώργο 1 καὶ 2). Μήπως ἡ περίπτωση τοῦ θανάτου σας πού ἀπασχολεῖ τὸν ἄνθρωπο γιὰ χιλιάδες χρόνια; (Στὸν Κλόουν). Μήπως ἐσὺ πού προσβάλεις συνέχεια τὴν τέχνη καὶ τὸν ἀνθρώπινο θάνατο; Ἡ μήπως (ἀπευθύνεται στὴν πλατεῖα) τοῦ λόγου σας πού ἐλπίζετε στὴν ἀναθεώρηση;

ΑΓΙΟΣ 1: Μὰ ἀφήστε με νὰ συνεχίσω.

ΑΓΙΟΣ 2: Γιατὶ μᾶς σταματᾷτε;

ΚΛΟΟΥΝ: (Σοβαρά). Ὅλα εἶναι σχετικὰ κι' ὅλα μᾶς δίνουν τὴν λύση. Ὡστόσο ἐμεῖς παράσταση δίνουμε. Τὸ τέλος θὰ τὸ βροῦνε αὐτοί. (Δείχνει τὴν πλατεῖα). Φθάνει μόνο φεύγοντας ἀπ' ἐδῶ νὰ χάσουν τὴν μνήμη καὶ τὴν φαντασία τους.

ΓΥΝΑΙΚΑ: (Στὸν Γιώργο 1 καὶ 2): Ἐλάτε κοντά μου. Ἀρχίζω νὰ φοβᾶμαι στ' ἀλήθεια. (Τὴν πλησιάζουν καὶ τὴν ἀγκαλιάζουν στοργικὰ).

ΑΓΙΟΣ 1) (Στὸν Ἅγιο 2). Φθάνει πιά. Κουρασθήκαμε. Πρέπει νὰ ζητήσουμε ἀμέσως κάποια ἄλλη ὑπηρεσία καθαρῆ. Τουλάχιστον γιὰ τὶς περιπτώσεις τῆς παρηγορίας.

ΚΛΟΟΥΝ: (Ἐπίσημα, θγαίνει στὴ μέση τῆς σκηνῆς). Μὴν ἀνησυχεῖται καθόλου. Πλησιάζουμε στὸ τέλος τοῦ ἔργου. Ὅλα θὰ γίνουν σύμφωνα μὲ τὶς ἐντολές ἀλλὰ καὶ τὶς ἐπιθυμίες σας. Ὡστόσο τώρα πρέπει νὰ σταματήσουμε. Ἄλλωστε ὑπάρχει καὶ ἡ ἄλλη πράξη. Κουρασθήκαμε. . .

Κλείνει ἡ σκηνή.

ΣΚΗΝΗ Ζ'

Τὸ ἐσωτερικὸ εἶναι τὸ ἴδιο. Μέσα βρίσκονται οἱ Ἄγγελοι 1 καὶ 2 καὶ οἱ Γιώργος 1 καὶ 2.

Μπαίνει ὁ Κλόουν.

ΚΛΟΟΥΝ: Λοιπὸν εἶραστε ὅλοι ἐδῶ;

ΑΓΓΕΛΟΣ 1: Θ' ἀρχίσουμε;

ΑΓΓΕΛΟΣ 2: Μὰ στιγμὴ. Μὴ διάζεις. Τί θὰ γίνεις; Θ' ἀλλάξουμε ρούχα, πρόσωπα;

ΚΛΟΟΥ+: (Ἐπίσημα). Βεβαιότατα. (Βγάζει ὁ ἴδιος τὴν περούκα, τὰ ρούχα, τὰ γένια κλπ.).

ΓΙΩΡΓΟΣ 1: (Χαιμογελάει). Ἔτσι ὁ καθένας μας θὰ ξαναγίνει αὐτὸ πού ἦταν. (Σοβαρά). Θὰ ξαναβρεῖ τὸν ἑαυτὸν του ὅπως λένε. . .

ΓΥΝΑΙΚΑ: (Μπαίνει ξαφνικά! χαχανίζει). Χά, χά, χά. Παλιοθεατρίνοι. . . Τώρα πού ἀφήσατε τοὺς ρόλους σας τί εἶσασθε; Μυρμηγκία καὶ σκουλήκια. . .

ΚΛΟΟΥΝ: (Στὴν γυναίκα). Ἄφησε αὐτά. Ἐίχαμε συμφωνήσει ὅλοι μας τί καὶ πῶς θὰ παίξουμε.

ΑΓΓΕΛΟΣ 2: Ἐνα ἔργο βγαίνει ἀπὸ τὴν πείρα τῆς ζωῆς. Αὐτὸ περίπου λένε οἱ ἀναλύσεις καὶ οἱ δηλώσεις. Ἔτσι δὲν εἶναι;

ΚΛΟΟΥΝ: Ἔτσι εἶναι. (Βηματίζει). Ὅμως πολὺ γρήγορα καταλάβαμε (κοιτάζει τὴν γυναίκα πού σηκώνει ἀδιάφορα τοὺς ὤμους) ὅτι πέρασε ἔξω. (Πηγαίνει μπροστὰ καὶ ἀπευθύνεται στὴν πλατεία). Ἐίχαμε τίς διαμαρτυρίες σας καὶ τὰ φερσίματά σας πού δὲν μᾶς ἄφησαν νὰ προχωρήσουμε. Προτιμάτε τὰ γυμνά πρόσωπα, τίς δλόκληρες ἱστορίες, τὴν γνήσια ἀποτύπωση τῆς πίκρας. Ναι. Ναι. Τὴν ἴδια τὴν τρέλλα κι' ὄχι τίς συνταγές τῆς. Κάτι εἶναι κι' αὐτό.

ΓΥΝΑΙΚΑ: (Γελάει). Χά, χά, χά. Ὁραία καὶ κατάλληλα λόγια γιὰ τὴν ἀποτυχία μας.

ΓΙΩΡΓΟΣ 1: (Στὴν γυναίκα). Πᾶψε. Ὅσο κι' ἂν εἶσαι παλιοθεατρίνα, δὲν ἔμαθες ὅτι πρέπει νὰ σέβασαι τὸ κοινό; (Δείχνει τὴν πλατεία).

ΚΛΟΟΥΝ: (Βηματίζει σκεπτικῶς. Οἱ ἄλλοι τὸν κοιτάζουν, αὐτὸς μονολογεῖ). Ὡστόσο αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ ἱστορία πού παίξαμε δὲν μᾶς κάνει πιστευτούς. Τί δὲν πῆγε καλά; Τί ἔφταιξε;

ΑΓΓΕΛΟΣ 1: (Συμπληρώνει). Μήπως παίξανε αὐτοὶ γιὰ μᾶς. (Δείχνει τὴν πλατεία). Κι' ὄχι ἐμεῖς γι' αὐτούς; Μήπως μᾶς ξεγέλασε ἡ ἀταραξία, ἡ ἀπάθειά τους; Μήπως μᾶς ἔκλεισε τὰ μάτια ὅπως τὸ συνηθίζει, ἡ μοῖρα τους;

ΚΛΟΟΥΝ: Ἔτσι λοιπὸν γιὰ ν' ἀλλάξουμε σκηنيκὸ καὶ ἐρμηνεῖα (στὴν πλατεία) θὰ σᾶς ἐξιστορήσουμε τρεῖς μικρὲς σκηνές. Ο Χ Ι. Ο Χ Ι. Μὴν ἀνησυχεῖτε καθόλου. Οἱ στατιστικὲς παραδέχονται ὅτι ἴσως νὰ εἶναι ὁ μόνος τρόπος ὅπου ἡ τέχνη γίνεται μοῖρα, θάνατος καὶ διαμαρτυρία. (Ἐπίσημα). Ἀρχίζουμε.

(Ἀμέσως ἡ γυναίκα πηγαίνει νὰ καθήσει σὲ μιὰ καρέκλα. . . Πρὶν κάτσει ὁμῶς μιλάει στὴν πλατεία).

ΓΥΝΑΙΚΑ: Ἐγὼ εἶμαι ἡ Μάνα. (Δείχνει τοὺς Γιώργο 1 καὶ 2). Αὐτοὶ ἐδῶ εἶναι τὰ παιδιά μου. Γνωστὴ ἱστορία. Οἱ ὑπόλοιποι δὲν μᾶς ἐνδιαφέρουν. Ὅμως ἀρκετὰ σᾶς κούρασα. (Στὸν Γιώργο 1 καὶ 2). Ἔ! ἐσεῖς. Ἐλάτε κοντά μου. (Ἐκείνοι τὴν πλησιάζουν, ἐνῶ ὁ Κλόουν καὶ οἱ ἄλλοι ἀποτραβιοῦνται καὶ πηγαίνουν στὸ ἄλλο μέρος τῆς σκηνῆς).

ΓΥΝΑΙΚΑ: (Στὸν Γιώργο 1). Ἀλήθεια. Τί ἤθελες νὰ μᾶς πεῖς; (Ἐκεῖνος διστάζει, τὴν ἀποφεύγει).

ΓΙΩΡΓΟΣ 2: Ναι. Μάνα, ἔχει παράπονα. Θέλει νὰ μάθει πολλὰ καὶ διάφορα ἀλλὰ δὲν τὸν βοηθάει τὸ παρελθόν.

ΓΥΝΑΙΚΑ: Νὰ κάνει τί;

ΓΙΩΡΓΟΣ 1: (Ἄγρια). Θέλω νὰ μάθω ὅλη τὴν ἱστορία γιὰ τοὺς γείτονες, γιὰ τοὺς δικούς μου. (Βηματίζει). Γιὰ ὅτι ἔχει πεθάνει κι' ὅτι πεθαίνει. . .

ΚΛΟΟΥΝ: (Βγαίνει πρὸς μπροστὰ - στὴν πλατεία). Θὰ ἐπιτρέψετε μιὰ καὶ συμφωνήσαμε ὅλοι μας νὰ σᾶς ἐξηγήσω αὐτὰ τὰ παράπονα τοῦ Γιώργου. Βρισκόμαστε βασικά μπροστὰ σὲ μιὰ ζωὴ πού δὲν ἔχει μνήμη, μιὰ καὶ δὲν ὑπάρχει μέλλον. Ἡ γνώση ἀρχίζει πάντα ἀπὸ τὸ παρόν. Τὸ θὰ καταργηθῆκε. Αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ μόνος τρόπος γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ βροῦμε καὶ νὰ ἀπομονώσουμε ἱστορικὰ τὰ στοιχεῖα πού μᾶς χρειάζονται.

ΑΓΓΕΛΟΣ 1: (Στὸν Κλόουν). Πές τα ἄλλα. Καθαρά. Καί, ποῦσαι... Μὴ φοβάσαι... Κανείς δὲν πρόκειται νὰ τρομάξει...

ΑΓΓΕΛΟΣ 2: Ἄλλωστε εἶναι πολὺ κατάλληλη... καὶ ἐπιθυμητὴ αὐτὴ ἡ ἐνημέρωση. Χρόνια — συγγνώμη αἰῶνες θέλω νὰ πῶ — φάχνουν.

ΚΛΟΟΥΝ: (Μ' ἓνα χαμόγελο τοὺς εὐχαριστεῖ. Στὴν πλατεῖα). Λοιπὸν, καταρροῦμε τὴ μνήμη. Καὶ προχωροῦμε — δηλαδὴ γυρίζουμε πρὸς τὰ πίσω. (Ἀποτραβιέται καὶ ξαναγυρίζει: στὴν πρώτη του θέση. Ἡ σκηνὴ φωτίζεται τώρα μόνο στὸ μέρος ποὺ δρίσκεται ἡ γυναίκα καὶ τὰ παιδιὰ της).

ΓΙΩΡΓΟΣ 1: (Στὸν Γιώργο 2). Πές μου, μιὰ καὶ τὸ μπορεῖς, τί ἔγινες στὴ ζωὴ σου.

ΓΙΩΡΓΟΣ 2: Στὴν ἀρχὴ αὐτὴ τὴ γνώση τὴν λογάριασα γιὰ κατάρρα. Κατόπιν ἔνοιωσα ἀπογοήτευση. Ἐρεῖς τί εἶναι νὰ μὴν μπορεῖς νὰ σχεδιάξεις; Νὰ ὑπολογίζεις; Νὰ ἐλπίζεις;

ΓΥΝΑΙΚΑ: Ἄλλοίμονο. Μεγάλωσα. Παντρεύτηκα. Ἐκανα παιδιὰ. Ὅμως ἡξέρα πάνω κάτω, πότε καὶ πῶς ἔπρεπε νὰ τοὺς χάσω.

ΚΛΟΟΥΝ: (Βγαίνει πάλι μπροστὰ στὴ σκηνή. Πρὸς τὴν πλατεῖα). Ἐδῶ τελειώνει ἡ πρώτη περίπτωσις. Σκεφτήκαμε λοιπὸν πᾶν ὃ αὐτὸ τὸ σημεῖο, ὅτι αὐτὴ ἡ ἐξήγησις, αὐτὸ τὸ ΓΙΑΤΙ μποροῦμε νὰ τὸ θροῦμε πολὺ πιὸ ἀνοιχτά, πολὺ πιὸ πλατεῖα, ἂν χρησιμοποιήσουμε κάποια ἄλλη λύσις. Κάτι πιὸ παράξενο, καὶ πιὸ ἀσυνήθιστον τρόπο.

ΓΥΝΑΙΚΑ: (Εἰρωνικά). Δηλαδὴ νὰ μᾶς ὑπνωτίσετε. (Γελάει).

ΚΛΟΟΥΝ: Ο Χ Ι ἔτσι ἀκριβῶς, ἀλλά... (Τὸν κοιτάζουν ὅλοι τοὺς). Νὰ φτιάξουμε τὸν χρόνο ἀνθρώπο καὶ νὰ ἀκούσουμε τὴν ἐξομολόγησή του. Ναι - ναί. Τὸν χρόνο ποὺ γυρίζει πίσω.

ΓΥΝΑΙΚΑ: (Εἰρωνικά). Μήπως θὰ γίνουμε ἐμεῖς τὰ πρόσωπα αὐτὰ ποὺ λές; Μήπως ἐδῶ, μᾶς χρειάζονται οἱ δικαστὲς καὶ οἱ ἔνορκοι;

ΑΓΓΕΛΟΣ 1: Καὶ τὸ κυριώτερο... φαίνεται ὅτι αὐτὸς ὁ τρόπος μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ ὁ μοναδικὸς ποὺ θέλουν οἱ ἴδιοι οἱ κατηγορούμενοι.

ΚΛΟΟΥΝ: (Χαμογελώντας στὴν πλατεῖα). Πρόκειται γιὰ τοὺς γνωστούς σας τὸν ΑΒΕΛ καὶ τὸν ΚΑ·Γ·Ν. Ἄς μὴν ξεχνᾶμε γι' αὐτοὺς γράψαμε καὶ παίζουμε αὐτὸ τὸ ἔργο.

ΓΥΝΑΙΚΑ: (Σηκώνεται - δηματίζει, σκέφτεται). Ἄν τὸ πᾶτε ἔτσι, τότε ὅλοι αὐτοὶ (δείχνει τὴν πλατεῖα) δρίσκονται μέσα στὴν περίπτωσή μας. Πότε σὰν δικαστὲς καὶ πότε σὰν κατηγορούμενοι.

(Σιωπὴ, ἀρχίζουν καὶ κοιτάζονται ὅλοι μεταξύ τους).

ΚΛΟΟΥΝ: (Ἰψώνει τὰ χέρια θριαμβευτικά). Μπράβο σου. Τὰ κατὰφερες. Βρῆκες κι' ἔδωσες τὴν λύσις. Μᾶς παρουσιάσες τὴν ἐναλλαγὴ ποὺ εἶναι συνέχεια, ποὺ εἶναι κατάρρα καὶ εὐχή.

ΑΓΓΕΛΟΣ 1: Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ γίνῃ ἡ ἀναθεώρησις. Αἰῶνες φάχνουμε γιὰ ἓνα δικαίωμα δεξιὰ κι' ἀριστερὰ ἐνῶ τὸ πράγμα εἶναι ἀπλὸ καὶ καθαρὸ.

ΚΛΟΟΥΝ: (Στὴν πλατεῖα). Ἔτσι εἶναι. Καθένας ἀπὸ σᾶς εἶναι ὀρισμένος ἀπὸ τὴ μοῖρα νὰ γίνῃται πότε ΑΒΕΛ καὶ πότε ΚΑ·Γ·Ν. Μέσα ὃ αὐτὸ τὸ δρομολόγιο ἡ μνήμη ἔχει καταργηθεῖ στὰ πρῶτα μέτρα. (Ἐπίσημα). Πάντοτε ἡ ἀλλαγὴ σκοτώνει τὴν μνήμη.

ΓΙΩΡΓΟΣ 1) (Λιγάνι νευρικά). Ὡστόσο ἄς προχωρήσουμε. Ἔτσι ποὺ πᾶμε δὲν θὰ τελειώσουμε ποτέ.

ΚΛΟΟΥΝ: (Στὸν Γιώργο 1). Στάσου μιὰ στιγμὴ. Ἡσύχασε. Ἐδῶ δὲν χρειάζομασθε μνημόσυνα. Πρόσωπα πολλὰ πρέπει νὰ θροῦμε. Αὐτὸ εἶναι ἡ τροφή γιὰ τὴν δευτέρη περίπτωσή μας. Ἀρχίζουμε. (Πλησιάζουν καὶ οἱ πέντε μπροστὰ. Κοιτάζουν τὴν πλατεῖα).

ΓΥΝΑΙΚΑ: Δέν ξέρω βέβαια, αν πρόκειται νά ἐνοχλήσω κανένα ἀπς σᾶς... ἔμως...

ΚΛΟΟΥΝ: (Στή γυναίκα. Αὐστηρά). Ἐίπαμε. Ἄρχιζουμε. (Ἡ Γυναίκα στρέφει καί τόν κοιτάζει ἐπίμονα. Ὑστερα πηγαίνει μέ τήν σειρὰ στους Γιώργο 1 καί 2 καί Ἄγγελο 1 καί 2. Τούς χαϊδεύει, τούς πιάνει τὰ χέρια, τούς ἀγκαλιάζει).

ΓΥΝΑΙΚΑ: Παιδιά μου σᾶς ξαναβρίσκω. Ἐπί τέλους. Τώρα δέν θά σᾶς ἀφήσω νά μοῦ φύγετε.

ΚΛΟΟΥΝ: (Στή Γυναίκα). ΟΧΙ. ΟΧΙ. Ἄλλαξε σκέψη, ἄλλαξε ρόλο. Αὐτὰ πού παίζεις τὰ ἔχουμε ἐλέγξει. Εἶναι ἀποτυχημένα.

ΓΥΝΑΙΚΑ: (Στόν Κλόουν - παραπονιάρικα). Δηλαδή ὄλο ἐγώ θά τυραννιέμαι, ὄλο ἐγώ θά γίνουμαι τὸ μοναδικὸ πειραματόζωο γιά τήν ΔΙΚΗ, γιά τούς κατηγορούμενους (δείχνει τήν πλατεία) καί γι' αὐτή τήν (εἰρωνικά) περίφημη ἀναθεώρηση τῶν αἰῶνων εἰς τούς αἰῶνες, ἀλλοίμονο, χωρὶς τὸ Ἄμην. Ἄρχιζουμε λοιπόν. (Ξαναγυρίζει στή θέση της. Μεσολαβεῖ λίγη σιωπή. Ὁ Κλόουν σηκώνει τὸ χέρι καί δείχνει κάτω μέσα στόν κόσμο τῆς πλατείας).

ΚΛΟΟΥΝ: (Στήν Γυναίκα). Νά, αὐτὸς ἐκεῖ εἶναι ὁ ἀνθρωπὸς σου.

ΓΥΝΑΙΚΑ: (Θρηνητικά). Χρόνια ἀμέτρητα σέ ψάχνω καί πρὶν ἀπὸ μένα μιὰ ἄλλη γυναίκα καί πῶς πρὶν κάποια ἄλλη κι' ἄλλη. Μιὰ μακριὰ σιάλα πίσω στό χρόνο καί ἔμωια ἔμωια στὰ μέτρα του. Καί χωρὶς τῆ μνήμη, τὰ μηχανήματα καί τὰ θαύματα τοῦ παραμυθιοῦ. Καί οἱ πάντα γεμάτες ματιές ἀπὸ φρέσκα ἐντύπωση, ἀπὸ ζωντανή πίκρα γιά τόν χαμό σου, σ' ὅποια γῆ κι' ἂν ἐφύτρωσες καί θλάστησες. Ἐτσι μόνο ἡ ψυχὴ μου ἀπόμεινε νά δέχεται τὰ ἔχνη, τὰ ματώματα. Μοῦ καταργήσατε τώρα τελευταία τήν μνήμη. (Κάπως γελαστή). Βρῆκα τὸ ὄνειρο. Ἐτσι σέ πλησίασα ἄγνωστο νεκρὸ παιδί μου. Ὡστόσο τίποτα δέν βγαίνει τὸ καλὸ. Πάντα στό μέλλον τῶν ἀνθρώπων καί τῶν ἀστεριῶν θά εἴμαστε τὸ ἴδιο. (Συλλαβιστά). Καταραμένοι. Κι' ὄλα αὐτὰ γιά τήν ἀναθεώρηση γιά τῆ ΔΙΚΗ, γιά τῆ μνήμη, πὸ ἐγὼ τὰ κρίνω ἀπαράδεχτα, γελοία, ἀστεία.

ΚΛΟΟΥΝ: Πᾶψε.

ΓΥΝΑΙΚΑ: (Ἄγρια). Γιατί;

ΑΓΓΕΛΟΣ 1: Ξεχνᾶς τήν Μοῖρα.

ΑΓΓΕΛΟΣ 2: Αὐτὴ εἶναι ὁ χρόνος καί τὰ πρόσωπά σου.

ΓΙΩΡΓΟΣ 1: Εἶναι τὰ παιδιά σου Μάνα.

ΓΙΩΡΓΟΣ 2: Ξεχνᾶς πάντα ὄλο τὸ ἴδιο.

ΚΛΟΟΥΝ: (Στή Γυναίκα). Σταμάτησε. Ἄρκετά. Ὁμολογῶ ὅτι κάτω κατὰ φερες. Ὅμως πρέπει νά συνεχίσουμε. (Οἱ ἄλλοι ετοιμάζονται).

ΚΛΟΟΥΝ: Ἐ! Ἐσεῖς. Γιά σταθεῖτε. Τώρα πρέπει ν' ἀλλάξουμε μέθοδο δουλειᾶς. Ὁλος ὁ κόσμος κάτω στήν πλατεία περιμένει ν' ἀκούσει κάτω τὸ παράξενο. Ναι. Ναι τὸ ξαναλέω. Κάτι τὸ παράξενο. Καί μπορούμε νά τὸ θροῦμε μόνο μέσα στήν πίκρα καί στήν σκουριά τοῦ χρόνου. Ἄλλωστε αὐτὸ θά μᾶς φέρι τήν ἀναθεώρηση. Φθάνει πιά. Τὸ σωστὸ πάλωσε. Τί κερδίσαμε νά τὸ ἀκοῦμε συνέχεια; (Σπρώχνει τήν γυναίκα στήν ἄκρη καί βάζει τούς ἄλλους ἐναλλάξ μπροστά στή σκηνή. Γιώργος 1. Ἄγγελος 1. Γιώργος 2. Ἄγγελος 2). Ἐτσι μπράβο. (Στήν πλατεία). Τώρα ἔχετε ἀπέναντί σας τὰ πρόσωπα τῆς δικῆς σας κατάρας.

ΓΥΝΑΙΚΑ: Χωρὶς τήν μνήμη. Δέν μᾶς χρειάζεται.

ΚΛΟΟΥΝ: Συμφωνῶ... Ὡστόσο (κοιτάζει τούς ἄλλους) ἐσᾶς περιμένουμε. (Πηγαίνει κοντά τους καί τούς προσέχει, τούς ἐξετάζει. Ὑστερα κάνει ἓνα μειδίαμα ἱκανοποίησης καί στέκεται).

ΓΙΩΡΓΟΣ 1: Ὠρες, ὦρες μοῦ φαίνεται ὅτι ἔρχομαι ἀπὸ μακριά.

ΑΓΓΕΛΟΣ 1: Ἀπὸ πολὺ μακριά.

ΓΙΩΡΓΟΣ 2: Καί φτάνω κατάνοπος καί σᾶς βλέπω.

ΑΓΓΕΛΟΣ 2: Καί ζητάω και ψάχνω μέσα στη σοφία του κάθε τάφου.

ΓΙΩΡΓΟΣ 1: Τῆς κάθε ἀπελπισίας.

ΑΓΓΕΛΟΣ 1: Τῆς κάθε πίκρας.

ΓΙΩΡΓΟΣ 2: Ζητάω τὴν ἀλήθεια.

ΚΛΟΟΥΝ: (Πετάγεται). Σταματήστε ἐδῶ. "Ὀλη αὐτὴ ἡ ἱστορία μᾶς θγάζει δλότσια στὸ ὄνειρο Καί εἶναι τὸ μόνο πράγμα ποὺ δὲν πρέπει νὰ ἐπικαλεσοῦμε.

ΓΥΝΑΙΚΑ: Καλά. (Δείχνει τὴν πλατεῖα). Κι' ὄλος αὐτὸς ὁ κόσμος ποὺ ὀνειρεύεται. Συνεχίζει νὰ ὀνειρεύεται;

ΚΛΟΟΥΝ: (Περιφρονητικά). "Ἐτσι τὸν ἔμαθαν. Γι' αὐτὸ καί δὲν θὰ πετύχει ποτέ του τὴν ἀναθεώρηση. (Ἡ σκηνὴ κλείνει).

ΣΚΗΝΗ Η'

Τὸ ἐσωτερικὸ εἶναι τὸ ἴδιο. Μπαίνει μέσα ὁ Κλόουν. Ἀρχίζει νὰ θγάζει σιγά - σιγά τὰ φτιασιδία του καί τ' ἀφήνει πάνω σὲ μιὰ καρέκλα. Βηματίζει, μολογεί.

ΚΛΟΟΥΝ: Λοιπόν; Τελειώσαμε κι' αὐτό. Ἀπὸ τώρα καί στὸ ἐξῆς ἡ κάρτα μου θὰ γράφει. (Μ' ἔμφραση). Ἀπόλυτα ἀποτυχημένος ἐπαγγελματίας καί ἄνθρωπος... (στέκεται μιὰ στιγμή, κάτι σκέφτεται). Ἀλλὰ γιατί σὰν ἄνθρωπος; Ἐπειδὴ δὲν μπόρεσα νὰ θρῶ λύση στὴ δουλειὰ ποὺ μοῦ ἀνέθεσαν... Μπορεῖ καί νὰ μὴν εἶμαι τόσο ἄξιος. Ἀλλωστε δὲν εἶμαι μόνο ἐγὼ ὁ ὑπεύθυνος. Ἐδῶ ἔχουν ἀποτύχει τόσοι καί τόσοι καλύτεροι ἀπὸ μένα. (Κάνει ἕνα βῆμα πρὸ μπροστά, στὴν πλατεῖα). Πόσοι ἀπὸ σὰς δὲν ἔχετε ἀντιμετωπίσει τὸ ἴδιο αὐτὸ πρόβλημα μὲ τίς ἴδιες ἀκριθῶς διαστάσεις; (Συμπερασματικά). Γι' αὐτὸ ἴσως καί δὲν πρέπει νὰ πιστεύουμε πῶς ἔχουμε ἀποτύχει. (Σηκώνει τοὺς ὤμους). Ἀπλούστατα, δὲν μᾶς πηγαίνει ὁ ρόλος ὅπως λένε στὸ Θέατρο. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀλήθεια κι' ἔτσι ἔχουν τὰ πράγματα. (Μπαίνει ξαφνικά ἡ γυναίκα).

ΓΥΝΑΙΚΑ: (Στὸν Κλόουν). Δηλαδή ὁ Κάιν καί ὁ Ἄβελ ποτέ δὲν πρόκειται νὰ βροῦνε δικαστὲς καί ἀκροατήρια γιὰ νὰ προχωρήσουν στὴν ἀναθεώρηση ποὺ ζητᾶνε. Αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ χωνέψουμε καθαρά καί ξάστερα.

ΚΛΟΟΥΝ: (Στὴν πλατεῖα - φωνάζει δυνατά). Ἀκοῦτε ἐσεῖς. Νὰ ἐξαφανίσετε τὴν ἐλπίδα. Κι' ἂν ἤρθατε ἐδῶ γιὰ νὰ μάθετε κάτι καινούργιο γιὰ τὴν ὑπόθεση ποὺ μᾶς ἀπασχολεῖ (μὲ ὕφος πικραμένο) πρόκειται γιὰ τὴν ἴδια κατάρτα ποὺ βασανίζει μυριάδες χρόνια αὐτοὺς ποὺ ἔζησαν καί θάφτηκαν ἀπὸ τοὺς σωροὺς τῶν αἰῶνων τοῦ Θεοῦ. Τίποτα δὲν μαθαίνεται γι' αὐτό. Μόνο εὐχῆς μπορεῖτε νὰ κάνετε. Ἄν ἔχετε βέβαια τὸ κουράγιο... Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀποφινὴ σας βραδιά.

ΓΥΝΑΙΚΑ: Εἶμαι περίεργη νὰ μοῦ πεῖς, τί προσπαθεῖς νὰ κάνεις τώρα; Τὸν ἠθοποιό, τὸν ἔνοχο ἢ μήπως τὸν δάσκαλο;

ΚΛΟΟΥΝ: (Μὲ ὕφος σοφίας). ΟΧΙ. Τίποτα ἀπὸ αὐτά. Μόνο τὸν καταραμένο.

ΓΥΝΑΙΚΑ: Μὰ δὲν λὲς τίποτα τὸ καινούργιο. Ὅλοι τὸ ξέρουμε πῶς εἶσαι καταραμένος, πῶς εἶμαι καταραμένη καί πῶς ὄλοι αὐτοὶ τοῦ λόγου τους (δείχνει τὴν πλατεῖα) ἀκόμα καί τὰ παιδιά τους, εἶναι καταραμένοι (χαμογελώντας) στὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα.

ΚΛΟΟΥΝ: Πάλι μᾶς σπρώχνεις γιὰ τὸ ὄνειρο. Σοῦ πάει φαίνεται.

ΓΥΝΑΙΚΑ: Ποιὸς ξέρει; Μπορεῖ νὰ εἶναι τὸ ἄλλο πρόσωπο τῆς μοίρας. Τὸ ἄλλο, τὸ πρὸ καθαρὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ.

ΚΛΟΟΥΝ: Στάσου μιὰ στιγμή. Μὴν ξεχνᾶς πῶς εἶσαι θεατρίνα. Καί ξέρεις πολὺ καλά, πῶς οἱ θεατρίνοι εἶναι χίλιες φορὲς περισσότερο καταραμένοι ἀπὸ τοὺς ἄλλους.

ΓΥΝΑΙΚΑ: (Φοβισμένα τὸν πλησιάζει). Πᾶψε πιά νὰ μιλάς συνέχεια γιὰ κατάρεις καὶ καταραμένους. Φοβᾶμαι μήπως τρομάξει ὁ κόσμος καὶ σταματήσει νὰ ἔρχεται νὰ μᾶς δεῖ καὶ τότε. . .

ΚΛΟΟΥΝ: Καὶ τότε ρωτᾶς τί θὰ γίνεις; Μὰ εἶναι πολὺ ἀπλὸ τὸ πράγμα. Θὰ πάρουν καὶ θὰ πληρώσουν ἄλλους νέους ἡθοποιούς. (Χαιρογελώντας). "Ἔτσι παῖξε - παῖξε θὰ πετύχουν. . .

ΓΥΝΑΙΚΑ: (Τρομαγμένη). Νὰ πετύχουν τί;

ΚΛΟΟΥΝ: (Ἀμήχανα κάπως). Μὰ γιὰ τὸ ἔργο πρόκειται. Δηλαδή γιὰ τὴ Δίκη, γιὰ τὴν ἀναθεώρηση.

ΓΥΝΑΙΚΑ: (Ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ταραγμένη). ΟΧΙ. Δὲν εἶναι αὐτό. Κάνεις λάθος. Εἴμαστε ψεύτες καὶ μᾶς βάλανε ἐμᾶς νὰ ξεγελάμε τὸν κόσμο πὺρ πληρώνει. (Δείχνει τὴν πλατεῖα). Μόνο αὐτοὶ μποροῦν νὰ θροῦν τὴ λύση. (Σκεφτική). Ἄλλὰ εἶναι. . .

ΚΛΟΟΥΝ: Ἄλλὰ τί εἶναι;

ΓΥΝΑΙΚΑ: (Δυνατά). Εἶναι διελοί.

(Μεσολαβεῖ μιὰ σιωπὴ κι' οἱ δύο τους κοιτάζονται ἐρωτηματικά. Μπαίνουν μέσα οἱ Ἄγγελος 1 καὶ 2).

ΑΓΓΕΛΟΣ 1: Μπᾶ τί δλέπω; Γιατί αὐτὴ ἡ βουθαμάρα; Τί ἔγινε;

ΑΓΓΕΛΟΣ 2: Ἄστους. Μὴν ρωτᾶς. Ἴσως ἔχουνε κάποια διαφωνία γιὰ τὴν σωστὴ ἐρμηνεία τοῦ ἔργου.

ΑΓΓΕΛΟΣ 1: "Ὅχι. Δὲν εἶναι αὐτό. Κάτι ἄλλο συμβαίνει.

ΚΛΟΟΥΝ: (Εἰρωνικά). Ἔχεις δίκαιο. Αὐτὴ τὴ στιγμή σκεφτόμαστε ποιὸς θὰ θρεθεῖ νὰ κατεβάσει τὴν αὐλαία.

ΑΓΓΕΛΟΣ 1: "Ὅμως ἐμεῖς τί θὰ γίνουμε;

ΑΓΓΕΛΟΣ 2: Βλέπετε συνηθίσαμε νὰ εἴμαστε Ἄγγελοι. Δηλαδή νὰ ἐλέγχουμε, νὰ κρίνουμε. Ἀκόμα καὶ νὰ τιμωροῦμε.

ΓΥΝΑΙΚΑ: (Προχωρεῖ μπροστὰ συλλογισμένη). Μήπως. . . Ἄραγε αὐτοὶ ἐδῶ (δείχνει τοὺς ἄγγελους) ὅταν ἀφήσουν τὴν ιδιότητα τοῦ ἁγίου. (Σκεφτεται συμπερασματικά). Μήπως λοιπὸν τοῦ λόγου τους, μποροῦν νὰ γίνουν δικαστές (στὴν πλατεῖα). Ἐσᾶς ρωτᾶω. Ἔχουμε αὐτὸ τὸ δικαίωμα;

ΚΛΟΟΥΝ: Κι' ἂν δὲν θέλουν;

ΑΓΓΕΛΟΣ 1: (Ἐπίσημα). Σᾶς πληροφοροῦμε ὅτι δὲν δεχόμαστε.

ΚΛΟΟΥΝ: Τότε θὰ χρησιμοποιήσουμε τὴ μόδα τῆς ἐποχῆς.

ΓΥΝΑΙΚΑ: Μὴ μοῦ πεις γιὰ ἐπιστράτευση.

ΚΛΟΟΥΝ: Γιατί ὄχι; Νὰ εἶσαι βέβαιη ὅτι αὐτὸ θὰ γίνε.

ΑΓΓΕΛΟΣ 2: "Ὅστόσο παραπήρατε φόρα. Βρέθηκε μιὰ παλιὰ ἱστορία πὺρ σίγουρα θ' ἀλλάξει ὅλο τὸ ἔργο. Προσέξτε λοιπὸν.

ΚΛΟΟΥΝ: (Ἀνήσυχος). Τί συμβαίνει; Πρέπει νὰ μᾶς ἐνημερώσεις ἀμέσως. Ἄλλωστε ἐγὼ εἶμαι ὁ ὑπεύθυνος.

ΓΥΝΑΙΚΑ: (Μπαίνει στὴ μέση). Στάσου μιὰ στιγμή. Διαφωνῶ κι' ἄλλη μιὰ φορά μαζί σου. Ὑπεύθυνοι εἶναι αὐτοὶ (δείχνει τὴν πλατεῖα), αὐτὲς οἱ δεκάδες τὰ ὀρθάνοιχτα μάτια μὲ τὴν κρυφὴ σκέψη καὶ μὲ τὴν κατάρει τοῦ μίσους. Ποῦναι ἡ δευτέρα, ἡ πραγματικὴ καρδιά τους; Σὲ παρακαλῶ πολὺ νὰ μὴν ξανακάνεις τὸ ἴδιο λάθος. Σὲ βαρέθηκα. Θὰ φύγω προτοῦ τελειώσει τὸ ἔργο.

ΑΓΓΕΛΟΣ 1: (Ἐπίσημα). Σᾶς ἀνακοινώνουμε ὅτι ἔπειτα ἀπὸ ἔρευνα πὺρ ἔγινε μὲ δικὴ μας πρωτοβουλία καὶ χωρὶς καιμιά ὑπόδειξη, θρήκαμε πὺρ ἕνα ἀπὸ τὰ δύο ἀδελφία, ἀνήκει στὸν κόσμο τῶν τρελλῶν. Ὑπάρχουν βεβαιώσεις καὶ σφραγίδες. (Βγάζει μερικὰ ἔγγραφα καὶ πηγαίνει καὶ τὰ δείχνει στὸν Κλόου καὶ στὴ Γυναίκα).

ΚΛΟΟΥΝ: Δηλαδή όλο τὸ ἔργο ἔχει στραδώσει ἀπ' τὴν ἀρχή. Καὶ ποιὸς ἀπὸ τοὺς δύο εἶναι ὁ πρωταγωνιστής;

ΑΓΓΕΛΟΣ 2: Ὁ Γιώργος 1.

ΓΥΝΑΙΚΑ: Καλὰ, αὐτὸς ζεῖ τὸν κόσμο του. Ὅμως ὁ ἄλλος ποὺ ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ εἶναι καὶ νὰ παίξει κοντά του. Πῶς τὸ ἀντέξε αὐτό;

(Ἀκούγεται ἓνας θόρυβος στὴν πόρτα. Ἀμέσως ὁ Ἄγγελος 1 προχωρεῖ καὶ τὴν ἀνοίγει. Κοιτάζει ἔξω μὲ προσοχή κι' ὕστερα τὴν κλείνει ἀθόρυβα. Τοὺς κάνει νόημα κι' ὄλοι τοὺς πηγαίνουν νὰ κρυφτοῦν στὴν ἄλλη γωνία καὶ στὸ μισοσκόταδο ἀφοῦ ὁ Ἄγγελος 1 σβήσει τὸ φῶς. Ἀνοίγει ἡ πόρτα καὶ μπαίνει ὁ Γιώργος 2. Στέκεται στὸ φωτισμένο μέρος τῆς σκηνῆς καὶ δὲν βλέπει τοὺς ἄλλους. Μονολογεῖ).

ΓΙΩΡΓΟΣ 2: Πάει τελείωσαν τὰ ψέμματα. Τὸ ἔργο σταματᾷ. (Βηματίζει). Ὡστόσο δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω γιατί μοῦ ἔδωσαν αὐτὸ τὸ ρόλο. (Συλλογίζεται). Ἄκουξ ἐκεῖ... Δίδυμος ἀδελφός σ' ἓνα ἄλλον ἀδελφὸ ποὺ εἶναι τρελλός. Ὅμως γιατί σκέφτηκαν ἔτσι καὶ τί περίμεναν νὰ βγάλει αὐτὸ τὸ σχέδιο; Μήπως τὴν ἀλήθεια; Ἀλλὰ τὴν εἶχαν μὲ τὴν τρέλλα. Μήπως τὸ ὄνειρο; Ἀλλὰ κι' αὐτὸ τὸ βρίσκουμε πάλι μὲ τὴν τρέλλα. Ἄραγε θέλανε νὰ δείξουνε (εἰρωνικά) στὸν κόσμο τὰ καταφυγμένα καλὰ τῆς λογικῆς, αὐτοὺς τοὺς ὥραίους καὶ μπαγατιάτικους καρπούς τῆς συνειδήσεως; Ποιὸς ξέρει σὲ τί πιστεύει ὁ συγγραφέας; Ἀλλὰ ἡ τρέλλα τί μπορεῖ νὰ τοὺς χρησιμεύσει ἔδῳ; Τὰ Δικαστήρια δὲν δέχονται κάτι τέτοια. Γιὰ τοὺς Δικαστές, αὐτὲς οἱ δικαιολογίες εἶναι ψιλοπράγματα... Ὁρες, ὥρες λοιπὸν συλλογίζομαι αὐτὸν τὸ ρόλο μὲ μιὰ ἰδιαίτερη ἐπιμονή. (Στὴν πλατεῖα). Εἰρέτε κάτι... Δὲν βρίσκω καμμιά ἐξήγησι γι' αὐτὴν μου τὴν περιπέτεια (εἰρωνικά) ποὺ τόσο θαυμάσατε καὶ χειροκροτήσατε στὴ σκηνή μας. (Βηματίζει, στέκεται ἀπότομα). Ὅμως εἶχα κι' ἓνα κέρδος. Κι' αὐτὸ εἶναι ἡ προσωπικὴ μου γνωριμία μὲ μιὰ παράξενη σκέψη. Μ' ἓνα δονούμενο λογισμὸ γεμάτο ἀπὸ εὐαισθησία. Κἀντι τὸ πολὺ σπάνιο γιὰ σὰς... (Κάνει ὅτι σκέφτεται. Βηματίζει). Θυμᾶμαι λοιπὸν ποὺ τὸν ἀκουγα νὰ μιλάει ἀτέλειωτα γιὰ τὴν ψυχὴ μας, γιὰ τὴ ζωὴ μας καὶ γιὰ τὸ θάνατό μας. Στὸ σημεῖο αὐτὸ σὰς ζητῶ συγγνώμη γιατί σὰς τρομάζω καὶ ἴσως καὶ σὰς χαλάσω τὴν ἀποψινὴ σας βραδυά. Ἀκόμα μιλάγε ὁ ἀδελφός μου καὶ γιὰ τὸ μῖσος ποὺ κληρονομήσαμε νὰ τὸ παίζουμε — ἀληθινὰ ἢ ψεύτικα αὐτὸ δὲν μᾶς ενδιαφέρει — γι' αὐτὸ τὸ μῖσος ποὺ τὸ ζύμωνε μ' ἓνα ὑπερκόσμιο λόγο γεμάτο φωτεινότητα, ἀποκάλυψη καὶ τὸ κυριώτερο μὲ προφητεία. Αὐτὸς ἦταν ὁ Γιώργος 1 ὁ ἀδελφός ποὺ κατόρθωνε μὲ τὴν τρέλλα του νὰ μαζεύει τὸ δάκρυ ἀπὸ τὴ νύχτα καὶ τὴν ἡμέρα τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς...

ΚΛΟΟΥΝ: (Πετάγεται καὶ βγαίνει μπροστά). "Ε! Ἐσύ. Σταμάτησε.

ΓΙΩΡΓΟΣ 2: (Τὸν κοιτάζει ἐκπληκτός, γυρίζει καὶ τοὺς παρατηρεῖ ὄλους). Ὡστε ἔδῳ εἴσαθε; Μπράβο σας. Καὶ μ' ἀφήγατε νὰ κάνω ἔδῳ μπροστὰ τὴν θεατρικὴ μου ἐξομολόγησι.

ΚΛΟΟΥΝ: (Ἀδιάφορα). Γνωστὰ αὐτὰ ποὺ μᾶς εἶπε, Ἄλλωστε τελειώνουμε. (Κάνουν ὄλοι ἓνα βῆμα καὶ πηγαίνουν μπροστὰ στὴ σκηνή).

ΚΛΟΟΥΝ: (Στοὺς ἄλλους). Γρήγορα ἀρχίστε νὰ ξεκρεμάτε τίς κορνίζες. Πάρτε τὰ ἐπιπλα. Δὲν πρέπει ν' ἀφήσουμε τίποτα. (Ὅλοι τοὺς τὸν ὑπακούουν. Κάνουν προσπάθειες, φέρνουν σκάλα, ξεκρεμᾶνε τίς κορνίζες, ἀκούγονται σφυριά, γίνεται θόρυβος).

ΚΛΟΟΥΝ: Γρήγορα. Γρήγορα. Δὲν μᾶς παίρνει ἡ ὥρα. Ὑστερα ἀπὸ τὸ ἔργο αὐτὸ θὰ παιχθεῖ ἄλλο, ἀμέσως σχεδόν.

ΓΥΝΑΙΚΑ: Μήπως πρέπει νὰ μὴν τὰ πάρουμε ὅλα αὐτὰ; Μήπως τὰ χρειαθοῦν οἱ ἄλλοι συναδελφοί;

ΑΓΓΕΛΟΣ 1: Μπὰ δὲν πιστεύω.

ΑΓΓΕΛΟΣ 2: Αὐτὴ τὴν φορὰ ὁ συγγραφέας ὁμοῦ δὲν θὰ τοὺς βασανίσει.

ΚΛΟΟΥΝ: Γρήγορα.

ΓΙΩΡΓΟΣ 1: (Μπαίνει ξαφνικά. Τους βλέπει πού ασχολούνται με τὸ ξήλωμα τῆς σκηνῆς, φωνάζει). Σταθείτε, μὴ τὰ παίρνετε ὅλα. Θὰ χρειασθοῦν καὶ στὸ ἄλλο ἔργο. (Κανεῖς δὲν τὸν προσέχει, κανεῖς δὲν τὸν ἀκούει. Βγαίνουν σιγά - σιγά ἀπὸ τὴν σκηνή μεταφέροντας ὁ καθένας κι' ἀπὸ ἓνα ἀντικείμενο. Ὁ Γιῶργος 1 μένει μονάχος).

ΓΙΩΡΓΟΣ 1: Μοναξιά, ἐρημιά, τρέλλα, πίκρα, ὄνειρο, δάκρυ. Αὐτὲς εἶναι οἱ σφραγίδες τῆς λογιῆς σας. Ἀκόμα ὑπάρχει καὶ τὸ μῖσος. (Στὴν πλατεῖα - δυνατά). Ἐλάτε, διαλέξτε καὶ πάρτε ὁ καθένας ὅτι προτιμάτε, κι' ὅτι σὰς ταιριάζει. Σύντομα ἀρχίζει ἡ καινούργια δίκη. (Ἐμπιστευτικά στὴν πλατεῖα). Καὶ μεταξύ μας. Αὐτὴ τὴ φορὰ ἐγὼ θὰ σὰς δικάσω... (Ἀρχίζει νὰ γελάει δυνατὰ ἐνῶ κλείνει ἡ σκηνή).

Τ Ε Λ Ο Σ

ΑΝΑΛΑΜΠΗ ΜΝΗΜΗΣ

Ὅλα ἔχουν ἀπομακρυνθεῖ μέσα στὴ μνήμη μου τόσο πολὺ, πού δὲν τὰ βλέπω πέρα ἀπ' τὸν ὀρίζοντα τῆς φαντασίας μου ἔχουν χαθεῖ γιὰ πάντα χωρὶς νοσταλγία δὲν ἔχω τίποτε νὰ σκεφτῶ καὶ ν' ἀποφασίσω.

Τρέχω στὴ γυναῖκα μου καὶ τῆς λέω νὰ μοῦ πεῖ κάτι γιὰ τὴ ζωὴ μας κι αὐτὴ μὲ κοιτάει μὲ ἀπέραντη λύπη σὰ νὰ εἶμαι ἓνας ξένος πού τὸν λυπᾶται μὰ δὲν μπορεῖ νὰ τὸν βοηθήσει γιὰτὶ τὸν φοβᾶται θάζει ἓνα τραπέζι δίπλα ἀπ' τὸ κιόσκι, τυρί, ψωμί, ντομάτα ἔλα νὰ φᾶς, μοῦ λέει, ἀπὸ ποῦ μᾶς ἔρχεσαι καὶ πῶς ἔχεις βρεθεῖ στὰ μέρη μας πού εἶναι ἀπρόσιτα ἐδῶ στὰ βουνὰ τοῦ Κρόνου πρέπει νὰ ἔχεις πάρει λάθος δρόμο, εμεῖς ἐδῶ εἴμαστε ἀφιλόξενοι γιὰτὶ μόνο ληστὲς ἔρχονται πού ποτὲ δὲ ζητοῦν τίποτε, μὰ ἀρπάζουν καὶ θιάζουν καὶ σκοτώνουν, ὁ φόβος ἐδῶ ἔχει τὸ βασίλειό του καὶ ἡ ἐρημιά.

Κι ἐγὼ τὴν κοιτᾶω σὰ νὰ εἶμαι πράγματι ξένος μὰ ξαφνικά σὰν ἀπὸ ἐμπνευση ρωτᾶω: Τὰ παιδιὰ; Πόσα παιδιὰ ἔχουν πεθάνει ἀπὸ τότε, μοῦ ἀπαντᾶει σὰ νὰ θυμᾶται θλιθερὲς στιγμές, σὰν νὰ διαβάζει ἓνα δυσανάγνωστο (χειρόγραφο

κομπιάζει, μετὰ μὲ φέρνει κρασί κόκκινο σὰν τὸ αἶμα πιὲς λίγο, ὦ ξένε, νὰ σταθεῖς στὰ πόδια σου, εἶσαι τόσο κουρασμένος! μου λέει.

Κι ἐγὼ ἀφοῦ δεῖπνησα καὶ ἤπια κρασί καὶ ὀρθοπόδια θέλω νὰ φύγω, μὰ δὲν ξέρω ποῦ νὰ πάω μοῦ εἶναι τόσο ἄγνωστος ὁ τόπος πάνω στὰ βουνὰ ζητᾶω κατάλυμα, μὰ μοῦ ἀρνιέται, «δὲν σὲ ξέρω», μοῦ λέει καὶ ὕστερα ὅλοι ἐδῶ θὰ μᾶς παρεξηγήσουν, ὁ ἄντρας μου δὲν χρόνισε ἀκόμα... Σὲ μιὰ ἀναλαμπὴ τῆς μνήμης φευγαλέα, μὰ ἐγὼ εἶμαι ὁ ἄντρας σου τῆς λέω...

Σ. ΝΤΟΜΑΛΗΣ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΤΙΑ

ΑΤΙΤΛΟ*

(Ανέκδοτο διήγημα)

- Κάθεσαι καλά;
- Ναι, πολύ καλά, ευχαριστώ... Οί τσάντες έντάξει;
- Ναι δόξα τῷ Θεῷ! "Αχ...
- Βάχ...

Κοιταχτήκανε με συμπάθεια.

— Τί νά πῶ ἐγώ; Τοῦχα δώσει τὰ μάτια μου, τοῦχα δώσει τὴ σκέψη μου, τοῦχα δανείσει μιὰ οὐσία τοῦ μυαλοῦ μου, ξέρεις, αὐτὸ ποὺ κάνει τζορροτ καὶ γίνονται οἱ διαβάσεις τοῦ μυαλοῦ πιδ έντονες, πιδ παθητικές, πιδ πραγματικές. Πάει πιά...

Κι ἔκανε τὴ φούστα της — ποὺ ἦταν φαρδειά — ἔτσι, καὶ τέντωσε πάνω στὰ πόδια της. Σκέτο ὕφασμα, σκέτο. Μαύρη ἀδειωσύνη.

Καὶ τότε ἢ ἄλλη εἶπε:

— Ζήσανε σὰ δυὸ χαριτωμένα πιτσουνάκια, σφόδρα ἐρωτευμένα. Τώρα πιά, δὲν ἔχει ἔρωτα, δὲν ἔχει σὺδβαλο. Πάει, γι' ἄλλοῦ πετάει...

— Πάει, χενεραλίσιμο ξανθὲ μου ἱπόπη. Πάει, τὰ δάκρυα στὰ μάτια τοῦ ὑπόκομητος. Ὅργκάθ, ὠχριοῦν.

Μαζί μᾶς περιμένουν, μὰ ὄχι, πήγαινε ἐσὺ με τὴν καρδερίνα σου, τὴ νέα, ἄχ! Πολὺ τὸ χάρηκα κι ἀποκαρδιώθηκα... Χοάνη, χοάνη θᾶναι τώρα τὸ μυαλό του. Ἐε-πεσιμὸς ἠθικός, ξεπεσιμὸς νατουραλιστικός κι εἶναι τέλειος. "Ἐνας ἄντρας τῆς ἐποχῆς. Φεύγει ἀπὸ κοντά μου; Φεύγει; Στὸν ἀγύριστο!!

Φώναζε, ἔκλαιγε καὶ τὴν ἐδλεπες ἔτοιμη ν' αὐτοκτονήσει. Ἡ κοτσίδα της πηγαينوερχόταν βισιτικὴ πέρα - δῶθε, τὰ χέρια της συχνὰ ἀνεβαίνουν στὸν λαιμὸ σὰν μέγγενη, θαρρεῖς, κι ἔσφιγγαν τὸ καρύδι της βιαστικά κι' εὐτὺς τ' ἄφηναν κι ἔφτιαχναν ἓνα τρυπᾶνι με τόνα δάχτυλο, καὶ τάβαζε στὰ μηλίγγια της, κι ἔλεγε κι ἔθρηγοῦσε! «Θὰ τρελαθῶ, θὰ τρελαθῶ...».

— Καὶ πῶς τὸν εἶχα! Κορώνα μου! "Ἄντρας μου 1000%. "Ἀρχίζα μιὰ λέξη κι ἤξερε τὴ συνέχειά της καὶ τὴν τράβαγε πιδ πολὺ. "Ἀνάλογα με τὴν ἐλαστικότητα, ναι, τὴν ἐλαστικότητα τῆς διανόησης... Ἦταν ἄλλο πράμα σοῦ λέω, ἄλλο πράμα...

Κι ἄκουγες ἀμέσως ἓνα ρόγχο ποὺ ἔδιναν τὰ μέσα σπλάγχνα της καθὼς ἀνάπνεε...

— Σῶπα τώρα! Νὰ φτάσουμε πρῶτα καὶ μοῦ τὰ λές. Κοίτα με τί περιέργεια μᾶς κοιτᾶνε...

— Δὲν πᾶ νὰ κοιτᾶνε. "Ἄσε με πιά!

— Τί βγάζεις; Λυπηρό!... Δὲν τὸ σκέπτομαι... Δηλαδή τὸ σκεπτόμουν, τὸ

* Τὸ διήγημα τοῦτο, ἀνέκδοτο, ἀπ' τὰ κατάλοιπα τῆς ἀείμνηστης συνεργάτιδας της «Η.Ε.» καὶ μᾶς ἀπ' τὶς πιδ ἀξιόλογες Ἑλληνίδες στὰ σύγχρονα γράμματα μᾶς, δὲν εἶχε τίτλο. Γιὰ τὴν Τ.Ι.Α. (Τέξια Ι. Λαγωνίκα), ὅπως θὰ θυμοῦνται οἱ ἀναγνώστες μᾶς («Η.Ε.» τεῦχος 403—404, σελ. 595), ἀθλοθετήσαμε Βραβεῖο Πανελληνίου Διαγωνισμοῦ Διηγήματος, ποὺ ἔγινε ἀπ' τὴν «Ἡπειρωτικὴ Στέγη Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν».

σκεπτόμιου. Πάντα ἡ καλή μας διάθεση, καὶ μεταξὺ μας — προπαντὸς αὐτό — διέλυε κάθε δική μου ἀμφιβολία. Ἦταν μικρότερος βέβαια καὶ φαινόταν, ἀλλὰ εἶχατε θρεῖ, κατακυλώντας μὲ τὴν ταχύτητα ἐπαυξανόμενη καὶ γεμάτη ἐμπνευση, τὸ μοντέρνο γράψιμο, πού δὲν βρίσκεις εὐκολα! Σὰς ἔδλεπα καὶ σὰς καμάρωνα. Ἀλλὰ ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά, μ' ἐπιανε μιὰ λεπτότατη διάθεση ν' ἀναλύω κι ὅλο ν' ἀναλύω. Μόνη μου. Στὴ μοναξιά μου τὴν ἀπέραντη. Τί; Τί θέλεις;

— Ἡ Χλόη ἄργησε. Δὲ σοῦ φαίνεται;

— Ὅπου νᾶναι θὰ φανεῖ.

— Χώρισε κι αὐτή;

— Ὅχι, ὄχι! Τὴ γλύτωσε, δηλαδή τὴ γλύτωσα ἀπ' αὐτό. Ἄντρας καλός, καυχήσαρης καὶ ἡ Χλόη ἐδῶ πάνω, πάνω στὸν ὤμο του καθισμένη. Ὅ,τι ζητήσῃ, ὅτι θελήσῃ. Τὴν εἶδα χτέες. Μαύρη ἢ ψυχὴ τῆς ἐδούταε στὸ πέλαο. Δὲ μπορεῖ λέει, θὰ χωρίσει. Ἄνθρωπο καλὸ δὲ γύρευε; Σούτ! Οἱ πόλεμοι, οἱ μεσοπόλεμοι, οἱ κοινωνικὲς ἀνακατατάξεις, τὸ σχίσμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τ' ἀδέρφια τῆς ἀριστερά, τὸ σόι τὸ δεξιὰ κι ἀπὸ τοὺς λίγους. Ἐ, τί θές;

Τί φοβερὸ μπλέξιμο κι αὐτό. Νιώθω πυρετό. Τὰ δόντια μου χτυπάνε. Τὰ μελίγγια μὲ καίνε. Μὰ θέλω νὰ γράψω τὴν ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος; Ποιὸ τέλος; Δὲν ἔχουν τέλος, οὔτ' αὐτά. Πάντα θὰ ὑπάρχουν Ντράγκανες καὶ Χλόες, ναί, ναί, Χλόες. Θὰ ὑπάρχουν πάντα Προσειδῶνες, καὶ Κώστες. Ναί, πάντα.

Τὸ μυαλό μου, πάει νὰ σαλέψῃ. Γιατί, γιατί, ἡ ζωὴ, ἡ σκέψη. Δειλιάζω. Δι-στάζω. Δὲν μπορῶ, οὔτε τὴ ζωὴ νὰ κρατήσω μὲ τὰ δυὸ μου χέρια, νὰ τὴν κοιτάξω μές' στὰ μάτια!

Ἄτιμη ζωὴ. Μήπως ξέρεις ποιά θᾶν' ἢ συνέχεια; Γνωρίζεις μήπως τί τέλος μᾶς σκαρώνει; ἀλλὰ εἶναι τόσο συγκλονιστικό, τόσο ἀπίστευτο πού θὰ σὰς πῶ σὰν φάρι πού χει καταπιεῖ τ' ἀγκίστρι του καὶ τραβώντας το, τὸ δλέπει νὰ κάνει σὰν τρελλό, καὶ λίγο ἢ ἀσημένια ἐπιδερμίδα του, λίγο τὸ σπασμένο νερὸ, δίνει τόση γοητεία σὰ 4—5 μέτρα πού κρατᾶει κι ὅπ! νάτο τὸ φάρι, νάτη κι ἡ θάλασσα ἢ γαλίφισσα, πού στὰ γρήγορα ἔχει ἀλλάξῃ χρώμα κι ὄψη.

Γιὰ σκέψου!

Ἡ Ντράγκανα χωρίζει. Ναί, χωρίζει. Δὲν μιλάω γιὰ τὴν πρώτη φορά, ὄχι... Ἡ ἴδια μου εἶχε πεῖ ὅτι ἦταν σπάνιο παιδί. Ἑγγλέζος, ὅμως, ντίπ καταντίπ καὶ ζωγράφος.

— Καὶ πῶς τὸν ἔχασες; Τὴ ρώτησα.

— Μμ. Δὲν τὸν ἔχασα. Ἐγὼ πῆρα τὴν ἄκρη τῆς καλούμπας κι ἤρθα στὸ νη-σί... Εἶχα μπουχτίσει μοναξιά. Ὅμιχλη. Πεῖνα, δηλαδή μελλοντική. Εἶχα καὶ τὸν Ἄρη μωρό. Μπαουλιάστηκα, κι ἤρθα δῶ κάτω. Ἐ, μετὰ ξεχάστηκα. Ἐφυγε τὸ καλοκαίρι, τὸ φθινόπωρο ἦτον γλυκό, ἡ μάνα μου ἔκανε πρ του του καὶ μάζευε τὰ ὀχτῶ παιδιά τῆς δλόγυρα, εὐτυχισμένες στιγμές, ναί, πολὺ εὐτυχισμένες.

— Δηλαδή, πάει ὁ ζωγράφος...

— Ἀσφαλῶς! Μ' ὅλη τὴν ἐχτίμηση πού τοῦχω. Ἡ χώρα του, ἡ πατρίδα του. Ἦταν μεγάλῃ ὑπόθεση τὸ νᾶσαι ἐκεῖ γεννημένος καὶ νᾶσαι καὶ καλλιτέχνης. Ἄ-πλωνε τὰ χρώματά του στὸν πηχτὸ οὐρανὸ τῆς Ἀλβιῶνας. Καιροφυλαχτοῦσε τὸ κοινὸ τοῦ Τέρνερ. Τίποτα! Κι ὅμως, καλὸς ζωγράφος μὲ τὰ τέρατα τῆς ἀποκάλυψης. Ὁχι! νὰ τὰ δεῖς πῶς στριμώχονται ποῖο ἀπ' αὐτὰ θὰ σὲ χαιρετήσῃ νὰ σὲ κατα-σπαράξῃ. Ὁχι! δὲ τὸ μπορῶ, δὲ τὸ μπορῶ...

Τὸ καλοκαίρι ἐκεῖνο τὸν γνώρισα.

— Ποιὸν τὸν ἄντρα σου; Ἦταν δὲν ἦταν 18 χρονῶ. Ἄβγαλο ἀγόρι. Ὅλα

κοντά μου τάμαθε. Και πιό πολύ, και πιό πολύ. Πώς τήν λέγαγε εκείνη τή γυναίκα πού τάμαθε τοῦ Δάφνη ἔλα τὰ ἐρωτικά;

Τώρα πάει! Δὲν ἔχω τίποτα, τίποτα!

Καὶ πήρε τὸν κατήφορο πού ἀνοιγόταν μπροστά της, κι εἶχε χρώμα πορτοκαλί ἀπὸ τὸν ἀντικρυνὸ ἥλιο πού ἔδουε, κι ἦταν φθινόπωρο, κι ἀργοῦσε τὸ τέλος, ναί, λοιπόν τήν εἶδα μὲ τήν ἀπελπισία τῆς πρώτης στιγμῆς, ν' ἀρχίζει ἀπὸ ψηλά νὰ τρέχει πρὸς τὰ κάτω καὶ νὰ σπαράζει, καὶ κλάματα δὲν εἶχε, κι εἶχε μιὰ ἐσωτερικὴ θάλλεγα συσσώρευση πού ἔλα τὰ διέλυε, ἔλα τὰ ἀνέλυε, καὶ ἡ φωνή της, ἦταν σὰν οἱ μόνες ἐναλλαγές στοῦ μπάσο τοῦ ἡλίου, κι ἄκουγες, Κ ὦ ω ω σ τ α, Κ ω ω ω ὦ σ τ α, Κ ω ν σ τ α ν τ ἱ ν ε πού πᾶς; "Ἐλα, νὰ χαρεῖς ἔλα, σοῦ ἐτοίμασα λωτούς.

Αὐτὸς τίποτα. "Ἄκουγε, πῶς δὲν ἄκουγε. Δὲν τὸν ἐνδιέφεραν οὔτε οἱ λωτοί! Σὰν τὸ ῥσενικὸ τραγί, πὰ στὶς δόξες του. Ροδόλαγε ἡ φύση του. "Ἄγρια κι ἐπιθετικὴ. Τήν ξέχασε τήν Ντράγκανα μιὰ, δυό, τρεῖς...

Στὸ τέλος τῆς τῶπε...

—Ντράγκανα ψυχὴ μου, λευτέρωσέ με. "Ἡμαρτον...

Εἶχα δυὸ φίλες ἀπροσάριστες! Δηλαδή ἐπαιρναν τὴ ζωὴ ὅπως λάχει καὶ στὶς δυσκολίες της ἔγραφαν: λάθος ναί, ναί!

Καὶ τὰ παιδιὰ; Δυσκολεύει ἡ κατάσταση.

Κι ἡ Χλόη;

"Ἀνοιγμένη ἡ ψυχὴ της πλέρια γιὰ νὰ τήν μελετήσεις...

"Ἡ Χλόη καταρακωμένη ἀναθυμῶταν...

"Ὅτι εἶχανε περάσει τὴ σκοτεινὴ ἀλέα μὲ τοὺς πανάρχαιους τοίχους δεξιά κι ἀριστερά, καὶ βγήκανε στὴν εἴσοδο τοῦ ὑποτιθέμενου σπιτιοῦ. Μέσ' στὴν σκοτεινιά, ξεχώρισαν τ' ἄσπρα μαρμάρια σκαλοππια κι ἀπάνω τους ἡ πόρτα. Σκοτεινὴ κι αὐτή.

Τὰ μάτια της, παίρναν τὸν ἀνήφορο σὰν τὰ μαϊμούδια. Ἀνέβαιναν στὴν κάθε κορυφὴ τῶν πανύψηλων δέντρων. Τί μαγεία! Τί θεαματικὸ, δηλαδή, τί σκοτεινὰ θεαματικὸ! Τί ἐσωψυχικὸ περιβάλλον!

Καὶ μέσα της, γκλούπ, γκλούπ, τὰ δάκρυα, πού ποτὲ δὲν σταματᾶνε... (Ποῦ εἶσαι τώρα; "Ἐφαγες; Κοιτᾶς τηλεόραση; Κυνηγᾶς τίς Πόρτες; Πῶς φτάσαμε σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο; Πῶς ἔφτασες ἐσύ, ἐκεῖ κάτω;).

(— Πῆρες ἕνα βαρὺ ταγιέρ; Κανένα φουστάνι; Τὸ καλοκαιρινό σου καπέλλο γιὰ νὰ βάζεις σημάδια προσιτά. "Ἡ καὶ ἀπρόσιτα ἀκόμη. Γελᾶς;).

"Ἐφυγε. Τοῦ τῶπε πῶς θάφυγε, κι ἔφυγε...

Τὴ ρίμαζε ἡ σκέψη.

Σάμπως νὰ ξαναγύρισε ὁ μελένιος κόμπος στοῦ ρυτιδωμένου πιά λαιμοῦ της. Καὶ πιά δὲν ἦταν παιδί, δὲν ἦταν πού δὲν ἤξερε γιατί. "Ἐκλαιγε, σκυμένη ἀπάνω στοῦ θρανίου της, ἔκλαιγε σιωπηλὰ κι ἀσταμάτητα.

Τώρα, ὀλόκληρος ἄνθρωπος, γυναίκα φτασμένη ἀκούει μέσα της τὸ γκλούπ, γκλούπ, γκλούπ, καὶ ὁ μελένιος κόμπος στοῦ λαιμοῦ.

Εἶναι τὰ μελένια μάτια του πού κλαῖνε βαθεῖα μέσα της...

Γκλούπ, γκλούπ, γκλούπ, τ' ἀκούει πάντα, 6 ἡ ὥρα, τ' ἀκούει πάντα 9 ἡ ὥρα, τ' ἀκούει πάντα 12 ἡ ὥρα...

Αὐτὴ τοῦ εἶπε: Σὰν ἐκεῖνο τὸ χειμῶνα, δὲν εἶναι ἄλλος. Θὰ σὲ σκοτώσω! Καὶ θ' αὐτοκτονήσω. Γιατί; "Ἄμπα! κάτι ἄλλο θὰ κάνει.

Καὶ πήρε τὰ βουνά.

Ἐδύτυχῶς τῆς ἔδωσε τὴ λαβή.

Κι ἔφυγε...

Κι ἔκλαιγε τήν κάθε στιγμὴ, τήν κάθε ὥρα...

Γύρισε. Χαρές, γέλια, τραπεζῶματα...

Σε λίγες μέρες πάλι έδωσε τή λαβή άστραφτερή κι άτσάλινη. Αυτή τή φορά, έ, αυτή τή φορά τήν τράβηξε ή δύση. Τήν άναζήτησαν κομμάτια άπ' τή σάρκα της, έερά μ' άγρια τεμαχισμένα. Κεί πού είναι ή φωλιά του ήλιου.

(Θυμάσαι έν' άπόγευμα στόν Πέλεκα; Θυμάσαι τίς ώρατες στιγμές φάχγοντας τόν ήλια μέσ' στή πορτοκαλιά χαάνη;).

Γκλούπ, γκλούπ, γκλούπ ένιωθε μέσα της, θαθείά της.

"Έτσι λοιπόν φτάσαμε στο Ζάντε οί τρείς φίλες. 'Η Ντράγγανα, ή Χλόη κι έγώ. Δέν ξέρω όμως γιατί πήγα κι έγώ. 'Ασφαλώς αισθανόμουν κάτι τραγικό, δη-λαδή διαισθανόμουν κάτι...

"Αν κρίνω άπ' τίς νύχτες... "Έμεναν ξάγρυπνες κι οί δυο και καθαρίζανε κρεμμύδια... 'Η Χλόη πού τώρα έβλεπε τήν τραγικότητα του γάμου. Κι ή Ντράγγανα γεμάτη φύση, άνελέητη Φύση, πού άνάγειρε άπ' τά δεινά και τώρα ξεμανί-κωτη, άναμαλλιασμένη, ζήταγε τώρα πιά, τά δανεικά... Τέλος πάντων...

"Ήξερε ή Χλόη άπό τέτοιες στιγμές. Κυριολεκτικά χαμένου ρυθμού... Κι αυτό δέν έπρεπε νά τó πάθει κι αυτή, νά κουρελιάζεται. Νά κάνει φού ού ού και νά φεύγει ή σκόνη πούχε μαζευτεί στο ξύλινο περβάζι τής ψυχής της. Σκέψου' αυτό τó άσήμαντο ύγρό μπαλάκι σκόνης...

Τήν έπομένη τ' άπόγευμα, μάς πήρε σέ μιá εκκλησιά του 1600. 'Ο καιρός κλαιγάρης μά δέν τ' άποφάσιζε. "Όλα τά σύννεφα τρέχανε στήν άπλα τ' ουρανού. Τρέχανε, κι άνάμεσά τους έσκαγαν κάτι μπουμπουνητά, κάτι άστραπέδες, σάν νερο-φίδες, σάν όχταπόδια, κι οί κεραυνοί έδιναν έλλειπτικές ζωγραφίες τής εκκλησιάς με τήν αρχιτεκτονική της. Και νά φυσάει, άπ' όλες τίς μεριές, και νά παίρνει τά ξερά τά χόρτα και νά τά γυρνάει, κάνοντάς τα έδω κι εκεί σάν δίγες πού έφτιαχνε τó χέρι του θεού. Οί διαφορετικοί άέρηδες, μουσική με χίλιες δυο βαριασιόν... Και μέσ' στο παίξιμο των άστραπών τής νύχτας, οί τρείς τραγικές φίλες...

Χτυπήσανε τήν πόρτα τής εκκλησιάς, κι ένα φώς πλησίαζε άπό μέσα.

Σάν νά μήν άποφάσιζε ν' ανοίξει περίμενε.

Τότε ή Ντράγγανα με τήν σπαρακτική φωνή της έπρε:

— Για τó Θεό, ανοίχτε μας... Δέν άκούτε τó χαλασμό...

Και δίνει μιá ό καλόγερος πού ήταν μέσα κι ανοίγει τήν πόρτα...

"Αντρας σουδλερός, με μάτα λαμπερά, με γένια αρκετά μακρυά, πού ό άέρας τά χώριζε. Μιά μορφή άσκητική, μιá μορφή πεινασμένη έντελώς, έντελώς...

Και καθώς άνοιξε τήν πόρτα, ή ήρεμία κι ή γαλήνη πού είχε μέσα ή εκκλησία μάς πήραν άπ' τά μούτρα.

'Η Ντράγγανα λευτερώθηκε.

Τό κλάμα τής Χλόης κατακάθησε, κι έγώ, πού αιώνια και παντού τίς ακολου-θάω, έτρωγα τά χέρια μου άπό ευχαρίστηση.

Είχαμε άνέδει τρία σκαλιά...

ΑΣΠΡΑΓΓΕΛΟΥΣΑ

Πάει,
 τὸ κρύο πὰ ξεθύμανε,
 πρασίνισε ὁ τόπος.
 Λιώνουν τὰ χιόνια στὶς κορφές,
 νωπὰ τ' ἀνθάκια οκᾶνε.
 Τῆς ἀγριαπιδιᾶς
 πλούσιοι ξεπήδησαν οἱ νέοι βλαστοὶ
 καὶ οἱ ἀργυρόχρωμες ἱτίες,
 μὲ τὶς ἀγράμπελες
 καὶ τὶς πυκνὲς λεφτοκαρυές,
 στὰ «Λιβαδάκια» χαμηλά,
 ὀλόφρεσκα χλοΐζουν,
 ἐνῶ, καθρέφτες τὰ νερά,
 στὰ ἴσκια τους κυλᾶνε.

Ἐδῶ στὸ ἔμπα τοῦ χωριοῦ
 μὲ τὶς βατομουριές,
 μοναχικὰ στὰ «ντρόχαλα»,
 στοὺς φράχτες τοῦ «Παλιόμπλου»
 τῆς Πασχαλιᾶς καλόδεχτα
 μπλεβίζουν τὰ μανούσια.
 Στάλες ρευστές, ὀπάλινες
 καὶ τραχηλιές ἀμέθυστοι
 στὰ φύλλα τους χρυσίζουν,
 ἐνῶ,
 ἕνα ἄερι καθαρὸ
 μὲ μάλαθρο καὶ δύοομο
 στὸ χόρτο παιγνιδίζει.

Σ' αὐτὲς τὶς ξέχωρες στιγμὲς
 τῆς φύσης καὶ τῆς συλλοῆς.
 ὄπου
 τὸ καθετί,
 στὸ κῶμα αὐτό,
 ἀπ' τὸν μακρὺ του λήθαργο
 ἀγαλιανὰ ξυπνάει,
 πῶς νὰ σταθεῖς ἀδιάφορος
 στὴν πινελιὰ τοῦ κάμπου;
 Ὅμορφος εἶν' ὁ κάμπος μας!
 Ἄπο μετᾶξι ἀνόθευτο
 καὶ λαχανὶ μπρισίμι
 «μπαχτὸ» κιλίμι τῆς βλαχιᾶς
 στὸν ἀργαλειὸ βγαλμένο.
 Σὰν τί νεράιδες ἀπαλές,
 αἰθέριες κεντῆστρες,

οὐκ ἔργατες ταπεινοί,
 τίς τέχνες τοὺς ἀντάμωσαν
 νὰ κάμουν τέτοιο ξόμπλι!
 Λεπτὸ γαμήλιο κέντημα
 τῆς ζαγορίσιας χάρης.

Ψηλὰ ἀπ' τὸν «'Αι - Γιάννη» μας,
 παλιὸ εἰκονοστάσι,
 οἱ πουρναριὲς ποὺ θράσειψαν
 καὶ οἱ «μπατλιὲς» τῶν ὄχθων,
 τὰ καλλικέλαδα πουλιά,
 μὲ μαγεμένα φλάουτα
 καὶ μὲ θεοπέσια βιολιά,
 ποικιλωδιὲς ἀπαλὲς
 στὴν ἡσυχία πάνου
 ἐνῶ οἱ λαλησιὲς τοῦ Κούκου,
 κούκου, κούκου, κούκου, κούκου.

Τροχιὲς πουλιῶν ἀψηλωτὰ
 καὶ λάλοι κουδουნიῶν.
 Τὰ ζουζουνάκια καταγῆς
 ἀφυπνισμένα βρίθουν.
 Ἄσπροβολοῦν στὰ ξερολίθια
 οἱ «κουρουμπλιὲς».
 οἱ κερασιὲς ἀνοίγουν!
 Μὲ τερετίσματα λιανὰ
 καὶ μὲ εὐέλικτες στροφές
 τὰ χελιδόνια ἄπαστα
 στὰ πόδια μας γλιστρᾶνε.
 καὶ στὴν πρασιὰ ἢ πασχαλιὰ
 τὴ μαργαρίτα ψαύει.
 Νά,
 στὰ γιορτινά.
 δυὸ πεταλοῦδες κιόλας φτερουγοῦν!
 Μία καντρίλια, ἢ κάποιο βάλς
 εὐγενικά,
 στὴν κερασιὰ χορεύουν!
 Τῆς μυγδαλιᾶς
 τὰ ντελικάτα πέταλα
 σὲ κάθε νεῦμα ἀέρινο
 ἀνάλαφρα ριγοῦν.
 Μὰ στῆς ριπῆς
 τὸ βίαιο ἄγγιγμα
 ψυχορραγοῦν ἀδύναμα
 καὶ λίγα λίγα ρεύουν..

Ο ΑΣΙΟΣ

Μονάχα ὁ Ἄσιος, τοῦ Τροιάκου ὁ γιός, δὲν ἤθελε...

ΙΛΙΑΔΑ Μ 110

Εἶναι βαθὺ τὸ σκάμμα καὶ τὸ κάστρο δύσκολο.
 Ὅλοι καλὰ τὸ ξέρουν καὶ πρῶτα πρῶτα ὁ Ἄσιος.
 Μὰ ἔχει, ἀλήθεια, ὠραῖα φαριά,
 μεγαλωμένα στὶς ὄχθες τοῦ Σελλήεντα
 κι ἓνα δαφνόφυλλο κάτω ἀπὸ τὴν ἀσπίδα
 κομμένο πρὶν τῆς ὥρας τοῦ ἀπ' τ' ἀκρόκλαδο τοῦ νοῦ
 τρυπάει μὲ τὸ βελόνι τοῦ ἥλιου τὰ στήθια του.
 Καιρός, λοιπόν, δὲν εἶναι γιὰ φρόνιμες ὀρμήνιες.
 Θέλει οπουδὴ κι ἄλογα πόδια ἢ δόξα, σκέφτηκε.

Κι ἀπ' τὴ χούφτα κάποιου θαλασσοδύτη Αὐγούστου,
 πὺθ γεμίζει δύναμη τὶς φλέβες του
 στὸ βράχο μὲ τὰ σπασμένα κουπιὰ τῆς Ἀργῶς,
 ἓνα μεγάλο μάτι ξεδιπλώνει λάβαρα
 στὸ ξύλινο ἀνώφλι τῆς μέρας.
 Θαρρεῖς πῶς τὸ βλέμμα του παραμερίζει τοὺς λόφους
 τῆς Τροίας,

μὰ ἐκεῖνο ἔχασε τὸ φῶς τοῦ ἀπὸ καιρό.
 Κι οἱ σὺντροφοὶ σκοινοβάτες πάνω σὲ ἀόρατα σκοινιά
 ἰσορροποῦν ζυγιάζοντας τὸ σίδερο.
 καθὼς ἢ σκέψη τοῦ ὑπνοβάτη.
 «Θὰ τὸ πάρουμε τὸ κάστρο!», ἀνακράζουν
 καὶ τρίζοντας τὰ δόντια χυμοῦν στοὺς θαλασσινοὺς
 δρόμους

καὶ στοὺς δρόμους τῶν ἀνέμων
 κι ἔξω ἀπ' τὶς θάλασσες
 κι ἔξω ἀπ' τοὺς ἀνέμους
 καὶ σίγουροι ἀνεβαίνουν στὰ πλευρὰ τῆς γῆς
 καὶ γλιστροῦν στὰ χερόβολα τοῦ ἥλιου
 σὰν τ' ἄμυαλο παιδὶ τοῦ Δαίδαλου.
 Ὡστόσο τῶν κονταριῶν οἱ χάλκινες ἄκρες
 τροχισμένες στὸ πέτρινο ἀκόνι τοῦ ὄνειρου
 τὸν Ἀπόλλωνα ἢ μιὰ σημαδεύει,
 τὴν καρδιά τους ἢ ἄλλη.
 Καὶ τὸ χειρότερο: ἢ πόρτα τοῦ κάστρου εἶναι ἀνοικτὴ.

Κι ἐνῶ βόσκει φωτιά στὰ βουνὰ καὶ τὶς πόλεις,
 τὰ πλήθη ἀλαλάζοντα πέφτουνε σι' ἀκρογιάλια
 μ' ἓνα κυπαρισσόμηλο καρφωμένο στὰ δόντια τους.
 Τὰ καράβια ἔχουνε φύγει βιαστικά.
 Μόνο στὸ κύμα ἓνα χέρι κομμένο δείχνει τὸ μέλλον
 — βελόνη στὴ σπασμένη πυξίδα τοῦ λιμανιοῦ —
 κι ἓνα κόκκινο αὐλάκι ξοπίσω του ρίχνει θηλιές.
 Ποιός θὰ μᾶς πεῖ γιὰ ποῦ τραβήξαν οἱ ἄλλοι;
 Πέρα μακριὰ σμίγει ὁ οὐρανὸς κι ἡ θάλασσα.
 Ποιός θὰ μᾶς πεῖ γιὰ ποῦ τραβήξαν οἱ ἄλλοι;

Σκοτεινοὶ ἀπομείναμε στὸ μουράγιο μὲ ἀπλωμένα
 τὰ χέρια
 νὰ καλοῦν τὰ λιπόταχτα μάτια μας,
 ποὺ ναυαγοῦν στὶς οὐρὲς τῶν ἀβέβαιων ταξιδιῶν.
 Μιὰ φτεροῦγα στὸ κῶμα ἢ ψυχὴ μας.
 Κι ὅμως ὁ Ἄσιος κοντὰ στὴν καστρόπορτα
 κοίτεται
 καὶ στὸ κρανίῳ του παραγμένο ἀπ' τὸ κοντάρι
 τοῦ Ἰδομενέα
 ἓνα παμπάλαιο μῆνυμα γυρεύει.

ΜΑΝΘΟΣ ΣΚΑΡΓΙΩΤΗΣ

ΕΠΙΤΗΔΕΥΣΕΙΣ

Στὸν καιρὸ μου τίποτε τὸ αὐθόρμητο κι αὐθεντικό
 τίποτε τὸ δροσερὸ κι ὠραῖο.
 Μὰ ὅλα ἀπὸ πρὶν κανονισμένα, ὅλα ἐτοιμασιμένα
 καὶ κουρντισμένα ἐπιμελῶς, ὅλα μιλημένα καὶ συζητηθέντα
 σὲ μυστικὰ διαβούλια τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ τῆς παρέας.
 Κι ὕστερα στὴ σύνοδο ἀσφαλῶς,
 νὰ τὰ ἐπικυρώσουν οἱ πολλοί, νὰ τὰ χειροκροτήσει
 ὁ λαός, νὰ τὰ ψηφίσει ἢ σεβαστὴ ἡμῶν πλειοψηφία.

ΑΘΛΙΟΤΗΤΑ

Στὶς μέρες μας οἱ ἀνόητοι πήραμε ἀγκαζέ
 ἀπὸ ἓναν ἀφέντη ὁ καθεὶς
 καὶ τὸν λανσάρουμε μὲ ἰαχὴ σφοδρὴ καὶ πάθος δυνατὸ
 στὴν ἀγορά,
 στὰ θεάτρα, στὰ καφενεῖα,
 στὴν καθημερινή μας καλημέρα,
 στὸ γεῦμα μας,
 ἀκόμη καὶ στὸ φιλὶ ποὺ δίνουμε εἰς τὴν ἀγαπημένη.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΙΕΣ

Ἦτανε κάποτε ἓνα κοπάδι ζωντανὰ
 καὶ καθὼς ἀπ' τοῦ βοσκοῦ τὴν προσοχὴ ξεφύγαν
 εἰς τὸ παχνὶ ἐπιπέσαν μὲ ἀκράτητη βουλιμία.
 Κι ὅταν οὐδὲ σπειρὶ ἐκεῖ μέσα ἀπέμεινε,
 ἄλλο χορτάτο καὶ μὲ παχιὰ κοιλιὰ ἀπεχώρει
 κι ἄλλο τραυματισμένο καὶ τρικλίζον
 κι ἓνα ἄλλο πάλι ἐκεῖ κοντὰ χωρὶς ν' ἀγγίξει καν τροφὴ σφόδρα
 ἐποδοπατήθη καὶ τόσο αἰσχρῶς ἐξευτελίσθη
 γιὰ λίγο δὲ σανό.

Ἔτσι, λοιπόν, κι ἐμένα, ἀνθρώποι, οἱ τρανοὶ
 μοῦ λέν νὰ κυβερνιέμαι.

Γ. ΓΕΩΡΓΑΚΗΣ

"ΑΘΗΝΑΙΟΝ,"

(Πρόσωπα στὰ Σχέδια τοῦ Ζωγράφου ΝΙΚΟΥ ΧΟΥΛΙΑΡΑ)

«...Γιατί, τί ἔχει μείνει στὸν κόσμον τελικὰ ἀπ' τοὺς πολλοὺς καὶ τίς μεγάλες «ζωικὲς» ἀνακατατάξεις. Τίποτε δὲν μείνει, ὅλα χάνονται μὲ τὸ χρόνο. Ἄερας εἶναι ὅλα. Ἄερας ποὺ μᾶς παρασέρνει. Μονάχα τὰ ἔργα τῆς τέχνης μένουν. Τὰ λόγια τὰ γραμμένα κι οἱ ζωγραφιῆς μένουν, καὶ μ' αὐτὰ ἀναπνεύουμε».

ΝΙΚΟΣ ΧΟΥΛΙΑΡΑΣ

Βγήκε ἀπὸ τὴν πλαϊνὴ πόρτα τοῦ τεράστιου κυρίου τῆς YMCA ποὺ διέμενε καὶ πῆρε ἀριστερὰ νὰ κατηφορίζει τὴν PETER STREET. Ἔτσι ἔκανε πάντα γι' ἀρκετὲς μέρες — γιὰ ὅσο καιρὸ παρέμεινε στὸ Μάντσεστερ — γύρω στὶς ὀκτὼ τὸ ἀπόγευμα. Στὴν Ἀγγλία βραδιάζει στὶς δέκα. Τέτοια ὥρα θαμπώνει τὸ φῶς τῆς ἡμέρας. Ἡ διάρκεια τῆς ἡμέρας ἐκεῖ εἶναι μεγάλη. «Ἡ διάρκεια τῶν ἡμερῶν ὑπερβαίνει τὸ μέτρο τοῦ κόσμου μας» ἢ νύχτα εἶναι λαμπρὴ καὶ στὸ ἔσχατο τμήμα τῆς Βρετανίας σύντομη, ὥστε νὰ διακρίνης τὸ τέλος καὶ τὴν ἀρχὴ τῆς ἡμέρας μὲ ἕνα μικρὸ διάλειμμα». Αὐτὰ ἔγραψε ὁ Τάκιτος στὸν «Ἀγρικόλα», ποὺ τὸν εἶχε μεταφράσει ὁ ἴδιος καὶ θυμόταν γι' αὐτὸ τὸ λόγο ἀκόμη καὶ τώρα, ὕστερα ἀπὸ τόσο καιρὸ, αὐτοῦσια τὰ χωρία ποὺ τὸν παιδεύσαν νὰ τ' ἀποδώσει στὰ Ἑλληνικά. Ἐγραφε ἐπίσης πῶς «ὁ οὐρανὸς εἶναι ἀπαίσιος ἐξ αἰτίας τῶν συχνῶν βροχῶν καὶ τῶν ὀμίχλῶν ὅμως ἢ δριμύτης τοῦ φύχους λείπει». Αὐτὰ γιὰ τοὺς Ρωμαίους τοῦ πρώτου αἰῶνα μετὰ Χριστόν. Ἀπ' ὅλα αὐτὰ τίποτε δὲν ἔχει ἀλλάξει στὶς μέρες μας, εἴκοσι αἰῶνες ἀπὸ τότε. Αὐτὸ εἶναι τὸ πιὸ χαρακτηριστικὸ τῆς φύσης. Τὸ αἰῶνιο, τὸ ἀμετάβλητο. Γι' αὐτὸ εἶναι ἡ μάνα ὄλων μας. Ἡ μάνα δὲν γερνᾷ μένει ἢ ἴδια πάντοτε.

Κι οἱ ἄνθρωποι; Ἔ, αὐτοὶ εἶναι προσωρινοί, ἔρχονται καὶ φεύγουν. Κι ἄλλοι θὰ ρθοῦν καὶ πάλι θὰ φύγουν. Ἔτσι θὰ γίνεται πάντα ὡς τὴν ὥρα τοῦ μεγάλου Θυμοῦ.

Κι οἱ Ἕλληνες; Ἔ, κι αὐτοὶ ἤρθαν κι ἔφυγαν. Ἦρθαν πολλοί, δεκαοκτὼ αἰῶνες μετὰ τοὺς Ρωμαίους. Πληθὸς ἔμποροι κι ὄλοι ἀπὸ τὴν Κων/πολη. Τριακόσιοι ἔμπορικοὶ οἶκοι λειτούργησαν περιοδικὰ στὸ Μάντσεστερ σ' ὅλο τὸ δέκατο ἔνατο αἰῶνα. Ὄνόματα τρανταχτά. Φραγκιάδηδες, Φωτιάδηδες, Ράλληδες, Σουβατζόγλου, Λαμπίκηδες, Βλαγομένοι κ.ἄ., κ.ἄ., ἑκατοντάδες ὀνόματα καταχωρισμένα μὲ τάξη στὶς σημειώσεις του, τὸ ὑλικὸ του γιὰ τὸ βιβλίον ποὺ χρόνια ἐτοίμαζε. Κι ἄλλα σχετικὰ. Πολλὲς λεπτομέρειες. Μεγαλέμποροι ἀκόμη καὶ μικροῦπάλληλοι, ὅπως ἐκεῖνος ὁ Νίκος Χουλιάρης ποὺ δούλεψε στοὺς Ράλληδες. Ἐκανε τὰ σχέδια αὐτὸς γιὰ τὰ μεταξωτὰ ὑφάσματα ποὺ τὰ ὑφαιναν στὶς τότε ἐφευρεθεῖσες μηχανεὲς στῆ βιομηχανικὴ αὐτὴ πόλη καὶ τᾶστελναν στὴν Κων/πολη, στὴν Περσία, στὶς Ἰνδίες.

Κατηφορίζε τὴν PETER STREET, ἔρημη κι αὐτὴν τὴν ὥρα, ἴδια κι ἀπαράλλαχτα ἔρημη ὅλες τίς ὥρες. Ἔτσι εἶναι τὸ Μάντσεστερ. Ἄδειοι δρόμοι καὶ τρία-τέσσερα ἑκατομμύρια ἄνθρωποι ἔγκλειστοι σὲ σπίτια, καταστήματα, γραφεῖα κι ἐργοστάσια. Τὸ Μάντσεστερ εἶναι ἕνα τεράστιο νεκροταφεῖο μ' ἑκατομμύρια ζωντανούς. Τὸ πιὸ λαμπρὸ του Μαυσωλεῖο εἶναι τὸ «Ἀθηναῖον». Σὰν δωρικὸς ναός. Μου-

σεις καλλιτεχνημάτων. Κτίστηκε στα 1860 από έναν ομώνυμο πνευματικό σύλλογο. Είχε φάξει στ' αρχεία, είχε φυλλομετρήσει χιλιάδες χαρτιά κι ούτε ένα ελληνικό βρήκα. Το ελληνικό πνεύμα στο Μάντσεστερ καιγόταν λαμπάδα στο Κεδρώο Έρμιτ.

Στο «Αθηναϊον» περνούσε τὰ πρωινά του για όσο καιρό παρέμεινε στο Μάντσεστερ. Και κείνο το πρωί, ως συνήθως, είχε δώσει το δελτίο παραγγελίας στη σταυρή Άγγλιδα πού, σάν δικαστής πάνω σέ μιὰ έδρα πού θέσποζε στην αίθουσα χαρτών και σχεδίων, επέδλεπε τούς λιγοστούς πού ξάπλωναν στο τεράστιο ξύλινο τραπέζι αριθμημένους φακέλλους γεμάτους σχέδια και χαλκογραφίες. Κι εκείνη τ'όπαιρνε τὸ σλίπ, έτσι τ'όλεγαν τὸ δελτίο παραγγελίας, τὸ υπέγραφε χωρίς νὰ τὸν κοιτάζει μ' ένα γράμμα V και τούφερναν έπειτα από λίγο ένα πολυφθαρμένο δερμάτινο ντοσιέ πού περιείχε κάποια σχέδια. Ὅκτώ μὲ δέκα ὄλα κι ὄλα φτιαγμένα από τὸ ἴδιο χέρι, υπογραμμμένα N, Χουλιαρᾶς μὲ τὴ χρονολογία δίπλα τους 74 στα πιά πολλά και 73 σ' ένα ἢ δύο. Σ' ὄλα ὁ Κων)νος Παλαιολόγος και κάποιες γραμμένες φράσεις τοῦ ζωγράφου πού σχολίαζαν τὰ σχεδιασμένα γεγονότα.

«Ἡ ζωγραφική εἶναι μιὰ σκηνοθεσία. Στήνουμε ένα καινούργιο κόσμο μὲ τὰ «φέματα». Χρησιμοποιοῦμε μιὰ σειρά από φέματα, γιά νὰ φάσουμε στην ἀλήθεια. Πῶς νὰ στο πῶ, μιὰ ὄραία ψευδαίσθηση εἶναι και τίποτ' ἄλλο. Ὑπάρχει μιὰ ἀντίφαση θέβαια σ' αὐτό, ἀλλά ἀκριβῶς αὐτὴ ἢ ἀντίφαση δίνει και τὸ στίγμα γιά τὴν κατανόηση τοῦ ἔργου τῆς τέχνης. Πῶς λέει ἀπλά ὁ κόσμος γιά μιὰ κούκλα ψεύτικη: «κοίταξε σάν ἀληθινή εἶναι» και γιά μιὰ πολὺ ὁμορφη γυναίκα: «Κοίταξε, σάν κούκλα εἶναι».

... Αὐτὰ τὰ σχέδια πού βλέπεις εἶναι οὐσιαστικά ένα ἀναδιπλούμενο εἰρωνικό αὐτοπορτραῖτο. Ἐνα παιχνίδι εἶναι μὲ τὸ χρόνο και τίς ἱστορικές καταστάσεις. Ἐνα χάρισμα ἐλευθερίας πού κάνω στὸν ἑαυτό μου. Δέν ἀναφέρομαι θέβαια σέ κάποια συγκεκριμένα γεγονότα. Ἀπλῶς ἀφήνομαι νὰ μετακινούμαι ἐλεύθερα μέσα στο χρόνο παίζοντας ένα παιχνίδι. Ἐνα παιχνίδι σκοτεινό, ἄν θέλεις, ὅπου κυριαρχεῖ μιὰ παιδικότητα, μιὰ ἐσκεμμένη ἀφέλεια πού μ' ἐλευθερώνει και μοῦ δίνει τὴν ἴδια στιγμὴ τὴ δυνατότητα νὰ φορτίζω τὰ πράγματα. Μ' ἐνδιαφέρει ἐδῶ τὸ συναισθηματικό ρευστό πού κυκλώνει τίς καταστάσεις και τὰ πράγματα περισσότερο παρά ἢ ἐγκεφαλικὴ ἀνάπτυξη και ἐπεξεργασία ἐνδῆ συγκεκριμένου γεγονότος».

Ἐφτασε στη WATER STREET δίπλα στο σκοτεινὸ ποτάμι. Ἴργουελ τ'όλεγαν. Τὸ πηγάδι τῆς ὄργης. Ἐτσι τοῦ ἄρεσε νὰ τὸ ἐρμηνεύει από τὸ πρώτο συνθετικό, πού στα λατινικά σήμαινε τὴν ὄργη. Πάνω στη μικρὴ γέφυρα, και δρέθηκε στην πίσω στενὴ πλευρὰ μακρόστενου κι ἐρειπωμένου ὀγκώδους κτίσματος. Στάθηκε και τὸ κοίταξε μὲ γλυκὰ μάτια. Θύμωσαν οἱ μαῦρες κουρούνες και τὸν ἔκρωξαν. Ὑστερα πῆραν νὰ τὸν παρατηροῦν. Περπάτησε χωρίς βιασύνη από τὴν ἄλλη πλευρὰ, ὄχι ἐκείνη πούχε πρόσωπο στο ποτάμι, και παρατηρώντας το μὲ θέρμη ψυχῆς ἔφθασε ἀργὰ ἀργὰ στην μπροστινὴ στενὴ πλευρὰ, πούχε σωριασμένη ἀνάσκελα τὴν πλουμισμένη μὲ μεταλλικά κεντίδια δίφυλλη θύρα τῆς εἰσόδου και χαρραγμένη σέ μάρμαρο μιὰ ἐπιγραφή ἐπάνω στ' ἀνώφλι «RALLI BROTHERS». Ἐκεῖνα τὰ χρόνια ἦταν ἢ πιὸ μεγάλη ἐμπορευματοποθήκη στο Μάντσεστερ, ἀπ' ὄλες πούταν χτιμένες κατὰ μήκος τοῦ ποταμοῦ. Διῶροφο τὸ κτίσμα μὲ τεράστια ἀνοίγματα στη μακριὰ πλευρὰ πρόσωπο μὲ τὸ ποτάμι και σκουριασμένες τροχαλίες σάν σιδερένιες ἀγγόνες μπροστὰ στα χαινόντα και παραμορφωμένα από τὸ χαλασμό τοῦ χρόνου στόματα. Ἀπὸ κει φορτώνονταν ἀμπαλαρισμένα κιβώτια γεμάτα ὑφάσματα μεταξωτά, μάλλινα, βαμβάκερά μὲ τὰ σχέδια τοῦ μικροῦπλάλληλου πάνω στις φορηγίδες τοῦ ποταμοῦ, γιά νὰ φθάσουν, περνώντας κι από τεχνητὰ κανάλια, ὅπου δυστροπώντας τὸ βρώμικο ρεῦμα τοῦ Ἴργουελ ἔπαιρνε ἄλλη κατεύθυνση, στο Λίβερπουλ, κι από κει στ' ἀτμόπλοια τοῦ Παπαγιάννη γιά τὴν Κων)πολη, τὴν Περσία, τίς Ἰνδίες. Ὅλοι οἱ ἑλληνικοὶ ἐμπορικοὶ οἶκοι εἶχαν τὰ κεντρικά τους καταστήματα

στήν Κων) πολή. Καί θησαυρίζαν μέ τίς ἐξαγωγές οἱ Ἕλληνες πού πιάσαν ἕνα τόπο ἔρημο ἔξω ἀπό τὸ Μάντσεστερ, πού τῆλεγαν Χάιερ Μπρότον κι ἔκτισαν τὰ σπίτια τους. Τὰ μικρὰ σπιτάκια μεγάλωσαν μέ τὸν καιρὸ κι ἔγιναν βίλλες. Στὸ Χάιερ Μπρότον μιὰ φορά πῆγε καὶ δὲ θέλησε νὰ ξαναπάει. Τοῦπαν πῶς ὅλα αὐτὰ τῆπιανσαν ὕστερα οἱ Ἑβραῖοι. Αὐτοὶ τοὺς πῆραν τὸ ἐμπόριο. Ἡ λαμπάδα ποὺκαιγε στὸν Κεδρωῶ Ἐριμῆ ἔγινε κεράκι ποὺλιωσε καὶ ἔσθησε μέ τὸν καιρὸ. Τελευταῖα ἔπεσε κι ἡ ἐκκλησιά. Τὴν εἶδε κι αὐτὴ χαλάσματα, τοῦδλα, πέτρες κατὰ γῆς πού τίς σκέπασαν τὰ πικρὰ ἀγριόχορτα.

Χώθηκε μέσα στὰ χόρτα ποῦχαν ἀγριέψει ἀπὸ τὴν ἐγκατάλειψη. Φτέρες τὰ πιὸ πολλὰ. Στέριωσε μέ προσοχὴ τὰ πόδια του στὸν πρῶτο ἀναβαθμὸ μιᾶς λίθινης κλίμακας πού κατέβαζε χαμηλά, πιὸ χαμηλά ἀκόμη κι ἀπ' τὰ μαῦρα νερὰ τοῦ Ἴργουελ. Ἀκούμπησε τὴ μέση του στὴ σιδερένια χειρολαβὴ τῆς μιᾶς πλευρᾶς τῆς θρουσκεποῦς κλίμακας καὶ πῆρε νὰ κοιτάξει τὸ κτίριο. Καὶ σὰν ν' ἄκουγε ἤχο ἀπὸ ἑλληνικὲς φωνές πού ξεπετιόνταν ἀπὸ στόματα ἀθέατα καὶ τὸ κτίριο πῆρε νὰ καλλιπίζεται. Τὰ μακρόστενα παραθύρια ἀποκοτούσαν δεξιά κι ἀριστερὰ κολονάκια κι ἕνας χαμηλὸς θόλος πῆρε νὰ διαγράφεται πάνω ἀπὸ τὸ ἐπίπεδο τῆς στέγης. Τὸ κτίσμα μεταμορφώθηκε σὲ θυζαντινὸ ἀρχιτεκτόνημα. Ἐκοψε ἕνα κλαρὸ φτέρης καὶ τὸ κράτησε στὸ δεξιὸ του χέρι. Οἱ σκουριασμένες τροχαλίες λαμπικαρισμένες ἀρχισαν νὰ δουλεύουν καὶ νὰ κατεβάζουν κιώτια μέ πραιμάτες, κι ἔβλεπε ἰδρωμένα μυώδη χέρια νὰ τίς στοιβάξουν στὶς ἀθέατες φορτηγίδες. Τὰ φτερά τῆς πέννας τῶν λογιστῶν, σὰν νάχασαν τὰ συλλοϊκά τους, ἔγερναν πέρα δῶθε καταγράφοντας κι ἀριθμώντας.

«Ἐκεῖνο πού μ' ἐνδιαφέρει εἶναι κάτι μικροστιγμὲς — ἀσήμαντες ἱστορικὰ — πού γιὰ μένα ἔχουν τὸ ἴδιο μεγαλεῖο μέ τὰ πολὺ μεγάλα γεγονότα. Αὐτὲς οἱ μικροστιγμὲς στὴ ζωὴ ἐνὸς ἀνθρώπου, μπορεῖ νὰ εἶναι ἐξ ἴσου βαθιὲς καὶ συνταρακτικὲς μέ ὅποιεσδήποτε ἄλλες μεγάλες ἱστορικὲς στιγμὲς. Μπορεῖ τὰ μεγάλα γεγονότα νὰ καθορίζουν καὶ νὰ ἀφοροῦν μεγάλαι κοινωνικὰ σύνολα, ἀλλὰ γιὰ μένα κι αὐτὴ ἡ σιωπηλὴ ἐποποιία τῶν μικροστιγμῶν στὴ ζωὴ ἐνὸς ἀνθρώπου ἔχει τὸ ἴδιο βάρος».

Καὶ σὲ μιὰ στιγμὴ γκρεμίστηκε ἔτσι, ὅπως ξαφνικὰ ζωντάνεψε στὰ μάτια του. Τὸ κτίσμα ξανάγινε ἔρειπι, οἱ τροχαλίες ἀκίνητοποιήθηκαν, οἱ φορτηγίδες χάθηκαν. Ἀπὸ τὸν ἐπισυμβάντα χαλασμὸ οἱ μαῦρες κουροῦνες ἔκρωξαν. Ἡ ἡσυχία ἔκλωσε γύρω του ἀδιαπέραστο δίχτυ. Ἡ βουή τοῦ ἐμπορίου ἔσθησε μέ κείνους πού ἐμπορεύονταν. Τὰ χόρτα, χωρὶς τίποτε νὰ τὰ φυσᾶ, πῆραν νὰ κουνιῶνται τώρα. Ἡ ὑγρασία μούσκεψε τὰ ρούχα του εἶχε ὑγράνε κιόλας τὸ πρόσωπό του. Σκουπίστηκε μέ τὸ μαντίλι του καὶ πῆρε νὰ ἐπιστρέφει. Ἀνέβαινε τώρα τὴν PETER STREET. Κατέβαινε ἐκεῖ συχνά, γιὰ νὰ πιάσει τὸν ἀλλοτινὸ παλιμὸ τῆς ζωῆς. Εἶχε ὅλα τὰ ἀριθμητικὰ στοιχεῖα. Κεφάλαια, μερίδια, κέρδη, ποσότητες πρῶτων ὕλων, παραγωγὴ καὶ ἐμπορεύματα. Ὅμως οἱ ἀριθμοὶ δὲν ἔπαιρναν ζωὴ. Κι αὐτὸς γι αὐτὸ ἔφαχνε, γιὰ ψυχές, γιὰ ζωὴ. Εἶχε σκεφθεῖ καὶ τὸ νεκροταφεῖο πού θάβαν τοὺς Ἕλληνες. Πῆγε καὶ δὲν τὸ βρῆκε. Χαλασμένο ἀπὸ πολὺ καιρὸ. Τῶχαν φυτέψει πάρκο. Προσπάθησε νὰ βρεῖ τὴ ζωὴ στὶς λίγες ἐπιστολὲς πού τοῦπεσαν στὰ χέρια. Μὰ καὶ κεῖ γιὰ δουλειές, γιὰ ἐμπορικὲς δσοσληφίες, ἢ συνηθισμένη γκρίνια ὅτι φέτος οἱ δουλειές δὲν πῆγαν καλά, ὅπως πέρυσι, καὶ τὰ θαρετὰ αἰῶνια παράπονα γιὰ τὸν καιρὸ.

Γι αὐτὸ πήγαινε κάθε πρωὶ στὸ «Ἀθήναιο». Ἐκεῖ στὸ πολυφθαρμένο δερμάτινο ντοσιὲ ἔβρισκε τὴ ψυχὴ τοῦ μικροῦπάλληλου τῶν «RALLI BROTHERS». Τὰ περίκεντρα οἰκοδομήματα, τοὺς τετράγωνους πύργους, τὸν Κων)νο Παλαιολόγο μέ τὴν πολῦτιμον αὐτοκρατορικὴν ἀμφίεσιν φέρων τὸ στέμματα μέ τὸν σταυρὸ, τοὺς παραδεισιακοὺς κήπους, τοὺς κατάστικτους ἀπὸ ἀστέρας οὐρανοὺς, τίς φτέρες πού τίς κουνοῦσε ὁ ἀέρας καὶ τίς περίεργα διατυπωμένες ἐριμνητυκὲς του φράσεις. Μέσα σὲ τόσοσ ὁμογενεῖς ὁ μικροῦπάλληλος γινόταν ὁ ἴδιος αὐτοκράτορας. Ντυνόταν τὴ

βασιλική πορφύρα κι άλλοτε τή στολή του 21. Μέσα σέ τόσους ἐμπόρους κι ἕνας πολειμιστής ἢ ἕνας προδομένος αὐτοκράτορας.

«Κοίταξε γὰρ δεῖς· εἶναι ἕνα ὑπονομιευτικό καὶ εἰρωνικό παιχνίδι μὲ τὸ λόγο καὶ τίς γραμμῆς. Γιὰ παράδειγμα, αὐτὸ πού γράφει ἐδῶ ἐπάνω στὸ σχέδιο: «Ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος, ὅπως τὸν εἶδα τὸ βράδυ τοῦ Σαββάτου, τὴ στιγμή τὴν αἰφνίδια πού περνοῦσε ἀπ' τὴ ζωγραφιά μου». Μὰ περνάει ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος ἀπὸ τὴν ζωγραφιά μου; Δὲν περνάει. Μιὰ ζωγραφιά ἀκίνητη εἶναι. Κι ὅμως μέσα σ' αὐτὸ τὸ παιχνίδι τὰ πάντα ἐνεργοποιοῦνται, δηλώνοντας τὴν ἴδια στιγμή πὼς αὐτὸς ὁ γραμμένος στὸ χαρτί καὶ ἀκίνητος ἄνθρωπος εἶναι πραγματικός, ὅσο πραγματική εἶναι καὶ ἡ στιγμή πού τὸν δημιούργησε. Θέλω γὰρ πῶ πὼς αὐτὸ πού γίνεται ἐκεῖνη τὴ στιγμή εἶναι αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ πράγμα, καὶ εἶναι ἀμετακίνητο στὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα, ἀφοῦ ἔχει τελεῖώσει πιά κι ἔχει φύγει ἀκόμα κι ἀπὸ μέσα μου.

Αὐτὸ τὸ εἰκαστικό παιχνίδι μὲ ἐλευθερώνει. Μὲ κάνει γὰ ζωὴ καὶ γὰ βλέπω τὸ παρελθόν, τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον, σὰν ἕνα συνεχῆ ρευστὸ πού ἀλλάζει διαρκῶς σχήματα».

Τὰ μεσημέρια ἔτρωγε τὰ σάντουιτς του στὴν πλατεία Δημαρχείου. Κι εἶχε στυλωμένα τὰ μάτια του στὸ θρώμικο τζάμι τοῦ ἰσόγειου τῆς ἐγκαταλελειμμένης οἰκοδομῆς μὲ τὰ μαυρισμένα ἀπὸ τίς καπνιῆς τῶν ἀρχαίων ὑφαντουργείων ἀλλοτινὰ κοκκινότουθλά τῆς, ποῦ γράφε ἀκόμη στ' ἀγγλικά «Ἀτμοπλοϊκὴ Ἐταιρεία Παπαγιάννη». Τ' ἀτιμόπλοια πού πήγαιναν στὴν Κων)πολη. Τὰ φορτία πού κλείνονταν. Οἱ ναῦλοι πού πληρώνονταν. Καὶ προσδοκοῦσε πὼς κάτι θὰ φανεῖ, κάποια κίνηση, κάποιοι Ἕλληνες, μιὰ συνομιλία, μιὰ διαφωνία, κάποια ἐνέργεια, μιὰ δράση. Ὡσπου βρῆκε σπασμένο τὸ τζάμι ἕνα μεσημέρι. Κι οἱ Παπαγιάννηδες ἔφυγαν ὀριστικά ἀπὸ τ' ἀλλοτινὰ τους γραφεῖα. Καὶ δὲν ξαναπάτησε στὴν πλατεία ποῦχε γιὰ κεντρικὸ στολίδι τὰ θρεχάλκινα ἀγάλματα τῆς βασίλισσας Βικτωρίας καὶ τοῦ συζύγου τῆς Ἀλδέρτου. Τί τὸν ἐνοιαῖζε γιὰ τοὺς Ἀγγλους αὐτοκράτορες. Αὐτὸς ἔβρισκε τὸν δικὸ του αὐτοκράτορα στὴν αἴθουσα σχεδίων τοῦ «Ἀθῆναιον».

Ὡσπου ἕνα ἀπόγευμα στὶς ὀκτώ, καθὼς ἔκανε τὰ συνηθισμένα, εἶδε μεγάλα σιδερένια θηρία μὲ δόντια προϊστορικοῦ τέρατος παραταγμένα γύρω ἀπὸ τὴν ἐμπορευματοποθήκη. Ἀρχίζει ἡ κατεδάφιση. Τὸ διάβασε μ' ἐρεθισμένα μάτια πάνω στ' ἀδιάντροπα κόκκινα γράμματα τῆς ταμπέλας ποῦχαν στήσει πάνω στὸ γιοφύρι: «Ἐργασίαι κατεδαφίσεως. Παρακαλεῖσθε ὅπως διὰ λόγους ἀσφαλείας παραμείνετε εἰς ἀπόστασιν». Ἐκεῖνο τ' ἀπόγευμα δὲν πέρασε τὸ ποτάμι. Εἶδε μόνο στὰ ζοφερὰ θαρίονερά του τίς μαῦρες γραμμῆς στὰ σχέδια τοῦ μικροῦπάλληλου. Γέμισε πίκρα. Καὶ γύρισε πίσω. Μάζεψε τὰ χαρτιά του κι ἔφυγε τὸ ἴδιο βράδυ.

Σήμερα δὲν ὑπάρχει τίποτε στὸ Μάντσεστερ. Κι ἦταν ἔμποροι φοβεροὶ αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες. Ἡ πιὸ πλούσια κοινότητα ξένων ἐκεῖνα τὰ χρόνια. Χιλιάδες λίρες μέτρησαν τὰ χέρια τους. Τὰ χέρια ἔμειναν χωρὶς σάρκες, τὰ κόκκαλα πετάχτηκαν ἀπ' τὸ νεκροταφεῖο καὶ δὲν ἀπόμεινε τίποτε.

Ἐφυγε τὸ ἴδιο βράδυ. Μιὰ στιγμή μόνο περνώοντας μπροστὰ ἀπὸ τὸ «Ἀθῆναιον» στάθηκε σκοπεύοντας μὲ τὴ ματιὰ του πέρα ἀπὸ τοὺς παχεῖς τοίχους σ' ἀπλωμένα σχέδια μὲ τὸν Κωνσταντῖνο Παλαιολόγο. Μὰ ἦταν νύχτα καὶ δὲν εἶδε τίποτε. Ἐνα δυνατὸ «κράκ» κι ἕνα μπουκάλι μύρας ριγμένο μ' ὄργη ἀπὸ χέρι μεθυσμένου ἔγινε χίλια κομμάτια γυαλιὰ στοὺς ἀναβαθμούς, μπροστὰ στοὺς δωρικούς κίονες τοῦ «Ἀθῆναιον». Κάτι ράγισε μέσα του. Ὅταν πεθάνει κάποιος, σπάζουν ἀγγεῖα.

Βιάστηκε γιὰ τὸ σταθμό. Ἐφυγε μὲ στοιχεῖα μὲ ἀριθμούς, μὲ κεφάλαια, μὲ ὀνόματα ἐταιρειῶν, μὲ παραγγελιῆς. Ἀφῆνε πίσω του τὸν τελευταῖο Ἕλληνα. Τὴ ψυχὴ τοῦ μικροῦπάλληλου παρέα μὲ τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνο Παλαιολόγο.

Τὰ σχέδια αὐτὰ ποὺ ἔχουν ζωὴ, ποὺ τὰ δέντρα ἀκόμη τὰ φυτὰ ὁ ἀέρας, αὐτὰ τὰ μικρὰ τίποτε, τότε, μπροστὰ στὶς πελώριες μηχανές ποὺ σκούριασαν, τὰ κεφάλαια ποὺ ἐκμηδενίστηκαν, τὰ κτίρια ποὺ ἔπεσαν, τὰ τρανταχτὰ ὀνόματα ποὺ ἴγιναν κενὰ γράμματα, τὶς σάρκες ποὺ ἔλιωσαν, τὰ κόκκαλα ποὺ πετάχτηκαν, ὅλους τοὺς Ἕλληνας ποὺ ἴκαιαν λαμπάδα στὸν Κερδῶο Ἐρμῆ, ὥσπου ἔγινε κεράκι κι ἔσφησε ἡ φλόγα του καὶ πεθάναν καὶ σθηστῆκαν ὅλα.

«...Γιατί, τί ἔχει μείνει στὸν κόσμο τελικὰ ἀπ' τοὺς πολέμους καὶ τὶς μεγάλες «ζωικὲς ἀνακατατάξεις». Τίποτε δὲν μένει. Ὅλα χάνονται μὲ τὸ χρόνο. Ἀέρας εἶναι ὅλα. Ἀέρας ποὺ μᾶς παρασέρνει. Μονάχα τὰ ἔργα τέχνης μένουν. Τὰ λόγια τὰ γραμμένα κι οἱ ζωγραφιῆς μένουν, καὶ μ' αὐτὰ ἀναπνέουμε. Ἔτσι δηλαδή, ὅταν λέμε κληρονομιά, τί ἔχουμε; Τὰ ἔργα τῆς τέχνης ἔχουμε. Ἀκόμα καὶ τὶς τιμὲς ἡρωισμού μέσα ἀπ' τὴ λογοτεχνία τὶς ξέρούμε. Ὅ,τι ἔχει μείνει ἀπ' τὴ ζωὴ ποὺ φεύγει μέσ' ἀπὸ κεῖ τὸ ξέρούμε. Γιατί οἱ μεγάλες συναλλαγές κι οἱ πράξεις τοῦ βίου, οἱ πράξεις τοῦ ἔρωτα καὶ τῆς αὐτοσυντήρησης, καθὼς φαγώνονται ἀπ' τὸ χρόνο, τί γίνονται; Ἀέρας εἶναι ἡ ζωὴ. Ἐνας ἀέρας ποὺ μᾶς παρασέρνει.

Τὸ ἔχω ἀνάγκη λοιπόν, νιώθω πὼς ἔχω σχεδὸν μιὰ ἠθικὴ ὑποχρέωση ἀπέναντι στὸν ἑαυτό μου καὶ στοὺς ἄλλους νὰ καταγράψω αὐτὸ τὸ «λίγο» τῆς ψυχῆς μου. Δὲ σκέφτομαι πὼς κάνω αὐτὸ ποὺ λένε «τέχνη γιὰ τὴν τέχνη ἢ τέχνη γιὰ τὸ λάβ», ἀφοῦ ἔτσι κι ἄλλιῶς αὐτὸ ποὺ κάνει ὁ κάθε καλλιτέχνης, μιὰ πράξη ἀγάπης καὶ ἀπελπισίας εἶναι. Ἀπ' τὴ στιγμή ποὺ ἔχει πιάσει τὸ πινέλο νὰ ζωγραφίσει ἔχει ἤδη ἐπικοινωνήσει μὲ τὸ κοινό. Δὲ νομίζω πὼς εἶναι ἀπαραίτητο νὰ σκέπτεται ὁ καλλιτέχνης τὸ κοινὸ τὴν ὥρα ποὺ ζωγραφίζει, ἀφοῦ, ἀκριβῶς, ἐπειδὴ ὑπάρχουν οἱ ἄλλοι, ζωγραφίζει. Σ' αὐτοὺς ἀπευθύνεται καὶ ἀπ' αὐτοὺς ζητάει τὴν κατάφαση γιὰ τὰ πράγματα ποὺ ἐξωτερικεύσει. Ὅταν βρίσκεσαι μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴν τρομακτικὴ ἐλευθερία τοῦ νὰ ἀναζητᾶς, νὰ θρίσκεις τὸν ἑαυτό σου ἢ νὰ τὸν χάνεις, αὐτὴ ἡ ἐλευθερία προϋποθέτει μιὰν ἀλήθεια. Τὴ διάθεση τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ἔχει ἀποφασίσει καὶ θέλει νὰ εἶναι ἀληθινὸς ἀπέναντι στὸν ἑαυτό του καὶ στοὺς ἄλλους.

Αὐτὰ βέβαια δὲν εἶναι ἐντυπωσιακὰ πράγματα. Οἱ ζωγράφοι δὲν δημοκοποῦν, δὲν εἶναι ἡγέτες ἐπικαιρικοί, ἀντίθετα εἶναι ἀνθρωποὶ ἀπωθημένοι ἀπ' τὴν κοινωνία στὶς παρυφές τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, μιὰ κι ὁ ρόλος τους μοιάζει ἐξωτερικὰ νὰ μὴν εἶναι ἕνας ρόλος σημαντικὸς γιὰ τὴν τρέχουσα καθημερινότητα».

Ἔτσι εἶναι τὸ Μάντσεστερ. Ἄδειοι δρόμοι καὶ τρία - τέσσερα ἑκατομμύρια ἀνθρωποὶ ἐγκλειστοὶ σὲ σπίτια, καταστήματα, γραφεῖα κι ἐργοστάσια. Τὸ Μάντσεστερ εἶναι ἕνα τεράστιο νεκροταφεῖο μ' ἑκατομμύρια ζωντανούς. Τὸ πιὸ λαμπρὸ του Μουσολεῖο τὸ «Ἀθήναιον». Ἐκεῖ μέσα, ζωντανὸς στὰ σχέδιά του, ὁ ταπεινὸς μικροπάλληλος τοῦ ζάμπλουτου οἴκου τῶν «RALLI BROTHERS», ὁ Νίκος Χουλιαρᾶς στὰ 1873 ἢ 1874, παρ' ὅλο ποὺ ὁ ἴδιος γράφει 1973 ἢ 1974.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Π. ΜΥΡΙΑΛΛΗ

Η ΕΙΣΟΔΟΣ ΚΑΙ Τ' ΑΕΤΩΜΑ

ΤΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

Κατὰ τὰ ἐξημερώματα τῆς μεγάλης ἐκείνης νύχτας τοῦ Νοέμβρη, ὅπου μᾶς εὐρῆκε ἄγρυπνος καὶ σὲ διέγερση, τὸ μεγάλο γεγονός τοῦ Πολυτεχνείου:

Εἶδα τὸ Φῶς τῶν Παιδιῶν μας, εἰς τὴν Πόρτα τὴν Κεντρική. Ἦσαν ἐκεῖ, εἰς τοὺς Κήπους καὶ τὶς Σάλες, καὶ τὰ Κλασσικὰ περιστύλια, ἀνάμεσα στὰ ἀγάλματα τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδας, νὰ ἐμπνέονται τοὺς δρόμους τῆς τόλμης, τῆς ἀπόφασης καὶ τῆς ἀρετῆς.

Εἶδα, ἀκούοντας τὴν ἐκπομπή τους, νὰ ὀρθώνεται, ἐνάντια στὶς ἐρπύστριες τῶν τυράννων, ἓνα ἄγαλμα, — πολλὰ ἀγάλματα —, ποὺ σὰ νὰ ἐμπῆκαν ἐμπροστά, τὶς πολύτιμες ζωὲς γιὰ νὰ προστατεύσουν.

Τότε, εἶδα ἢ Νεολαία νὰ ἀναρτάει εἰς τὶς πλάτες τῶν ἀγαλμάτων τοὺς πιὸ ὠραίους χιτῶνες τῆς σύγχρονης παιδείας, ἐνῶ τὰ παρτέρια εἶχανε γεμίσει ἀπὸ τὶς πιὸ ἀκριβὲς παπαροῦνες, ἀνθισμένες μέσα στὸ πιὸ δυνατὸ χρῶμα, ποὺ ἐγνώρισε ποτὲ ἢ ψυχὴ μας.

Ἔστερα, ὅλα εἶχανε σταματήσει, κι ἡ ἀναπνοή μας κι ἐκείνη δὲν ἀκουγότανε πιά...

Τότε, ἐνίωσαμε, μέσα στὸ ρίγος τῆς Ἀνάστασης, νὰ φυτρώνουν τὰ φτερά...

«Η ΕΙΣΟΔΟΣ ΚΑΙ Τ' ΑΕΤΩΜΑ» — «ΤΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ»

«Τὰ μάτια μου δὲν εἶδαν
Τόπο ἐνδοξότερο
Ἄπὸ τοῦτο ἴδω, τ' Ἀλωνάκι...»
Δ. ΣΟΛΩΜΟΣ

Δίχως Ἄνθος ἢ Βάτος καὶ Νύχτα
Λάμπη νεύει στὰ παιδιά τῆς Ἀθήνας ὁ Νοέμβρης
Τὴν Εἴσοδό Του καὶ τ' Ἀέτωμα καταυγάζει
Φῶς τώρα Θεῖο!...

Πλάι Του εἶναι οἱ σάλες
Μὲς στὰ Ἀγάλματα οἱ Θεές, τῆς Ἑλλάδας τῆς Ἀρχαίας
Τῆς μῆς κομμένο τὸ μπράτσο ἔχει χαρίσει
Στοὺς μπρὸς τοὺς αἰῶνες, ἄσθητη δᾶδα
Ἢ ἄλλη πιὸ νέα, ξέγνοιαστη, σκυμμένη βάζει
Γιὰ δρόμους καινούργιους, σανδάλι τῆς Νίκης
Μέσα ἄπ' τὰ δύσκολα τὰ μονοπάτια
πρὸς τὴν κορυφὴ τῆς Λευτεριάς.

Μυστικὰ Ἰδεογράμματα, μπρὸς στὴν ἄκαυστη βάτο

Ἡ ἀκοίμητη Γλαῦξ τῆς Ἀθήνας, σὸ Ἀέτωμα τοῦτο εἶχε φέρει
 Ὀρχήστρες καὶ λάβαρα — μπράτσα ἀντρειωθήκανε σὲ μιὰ νυχτιά
 Ν' ἀντιμετωπίσουν τὸ παραπαῖον ἀλυσσοφόρο τῆς Τυραννίας
 Ἄφοβα στήθια! Τῆς Νεολαίας τ' Ἀριστογείτονα ἀκούγαμε τῆ φωνῇ
 «Ὀκτακόσια Ἐπτά», στὴν ἀνώτατη δύναμη, «Μία Λυχνία»
 Νὰ συμπαραλιάζει τὰ σκότη
 «Μία Λυχνία!» «Φορεῖα καὶ Αἶμα»
 Τὸ μυστικὸ Κώδικα — «Τώρα ἢ Ποτὲ»
 Νὰ ὑπαγορεύει, στὴν Ἐξω Πόλη...
 Κι ὦ, Νεολαία! Πόσο μᾶς ἔφερρες, τῆς Κρήτης
 Στὶς ράχες, ξεσηκωμένο, τὸ Θούριο τῆς Ξαστεριάς!...

Ἐξω, σ' ἐγρήγορη ὄλη ἡ Πόλη
 Κι ὡς τῶν Ἠπειρῶν τῶν ἄλλων τὰ πέρατα, Ξαγρυνοῦν οἱ ψυχὲς
 Χέρια ροζιάρικα, τ' ἀσβέσι ἡ καυτερὴ τιμιότη
 Στέλνει γιὰ μήνυμα, τὴν πιὸ ἀκοίμητη τὴν Ἀστραπὴ
 Κι ὦ, BLAISE τῆς Παιδείας, Σὺ δὲ μᾶς τό 'πες;
 Πῶς δὲν μπορεῖ
 Στὸν ἴδιο Κόσμο, ἡ Ἀλήθεια μὲ τὴ Βία νὰ σταθεῖ!...¹

... Ἄπ' τὴ γραμμὴ πάντα ἐμπρὸς εἶναι τὸ βῆμα τῶν Ἡρώων
 Τῆ Νύχτα τῶν Σαββάτων, «Λίαν Πρῶτῃ»
 Ὅταν ἡ Ἀνάσταση ἔμεινε νὰ περιμένει
 Στὰ χνουδωτὰ νεανικά Σου τὰ φτερά
 Μὲς ἀπ' τὸ ρίγος τοῦ Θανάτου, ἄρωμα Δάφνης
 Τοῦ χιτώνα Σου τίς ἀνδρεῖες τίς πτυχώσεις εἶχες χαρίσει
 Στὸ Ἄγαλμα τὸ Ἀρχαῖο, τὴν πιὸ ἄσπιλη Ὀμορφιά!

... Στὸ βῆμα Του, τώρα, μόνο ἡ σκιά Σου ἀκνοφωτοῦσε
 Στὴν Εἴσοδο τὴν Κεντρικὴ
 Ραίνοντας, τοῦ Ὄρκου Σου τίς πιὸ βαθειὲς παπαροῦνες
 Ἄφοβη πρόκληση, ἐνάντια στὶς ἐρπύστριες τῶν Τυράννων.
 Μέσα στὶς σάλες καὶ στοὺς κήπους
 Στὸ Φῶς Σου στολιζότανε ἡ Λευτεριά!...

Τώρα στοῦ Μετοόβιου τὴν ποδιά, μπρὸς στὴ μικρὴ νερατζιά
 Πουλιὰ νὰ φύγουνε δὲ θέλουνε, πουλιὰ πετᾶνε...
 Κι ἐκεῖ πού στάθηκε ὁ Νίος, Δάφνινος φύτρωσε ὁ Θάμνος
 Κι ἐκεῖ πού στάθηκε ἡ Νιά, κάτασπρη πρόβαλε Μυρτιά!

1. «LA VIOLENCE ET LA VERITE
 NE PEUVENT RIEN, L' UNE SUR L' AUTRE.»
 BLAISE PASCAL.

“Ας μὴ βρέξει λοιπὸν ποτὲ παρὰ μὲ κάδι
 Κι ὁ ἀνεμὸς μας ἀπαλὰ ἄς τοὺς μιλήσει
 “Ὀλος ὁ μέσα μας Νᾶος!
 Ἐδῶ, πὺξ ξεκινάει ὁ Νέος “Ὀλυμπος
 “Ὀλὴ ἢ Ἑλλάδα, “Ὀρθιος “Ἐνας Λαός! . . .

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Π. ΜΥΡΙΑΛΛΗΣ
 Α.Α.: 17 - Νοέμβρη - 1973

Υ.Γ.

Μικρὴ αὐτοβιογραφία

“Ας σᾶς μιλήσω γιὰ τὴν καλύτερη ιδιότητα πὺξ εὐτύχησα νὰ ἔχω στὴ ζωὴ μου: Στὴν Ἀθήνα, στὰ θρανία τοῦ Ἐθνικοῦ Μετσόβιου Πολυτεχνείου, ὅπου ἐφοίτησα, εἶχαμε Δασκάλους διάσημους ἀνθρώπους. Μᾶς ἔμαθαν νὰ μελετᾶμε τὸ τί ἀκριβῶς συμβαίνει γύρω μας, στὴ φύση καὶ στὴν κοινωνία, καὶ γιὰτί. Πῶς νὰ φτιάχνουμε ἔργα οικονομικά, ἀνθεκτικά καὶ ὠραῖα, νὰ μὴν κλέβουμε τὸ ψωμὶ τῶν ἄλλων, μαζί τους νὰ δουλεύουμε, νὰ δημιουργοῦμε, νὰ χαιρόμαστε τὴ ζωὴ.

“Ὀμως μάθαμε, ἐκείνα τὰ χρόνια, κάτι πιὸ πολὺτιμο: Τὴν ἀναζήτηση, τὴν ἐξήγηση, τὴ σκέψη, τὴ δράση, τὴν ἀπαρχὴ τῆς καταγίδας, τὸ πῶς νὰ βγάξουμε τὸν ἥλιο μέσα ἀπ’ τὴ λάσπη, ὅπως εἶπε ὁ ποιητής.

Ἡ Ἑλλάδα ἤτανε μέσα μας ὅ,τι τὸ πιὸ προσφιλὲς καὶ ἱερό. Τὴν ὑπερασπισθήκαμε στὶς πολιτείες καὶ στὰ βουνά, δίνοντας αἶμα καὶ τὴ ζωὴ μας. 1941, ἦταν ἡ Κατοχή, ἢ Ἀντίσταση. Ὁ Παλαμᾶς, φεύγοντας, μᾶς ἄφηνε τὴ μεγάλη παραγγελιὰ καὶ ὁ Σικελιανὸς σάν Ἄγγελος χτυποῦσε τὶς καμπάνες τῆς ἐθνεγεροσίας. Σηκωθήκαμε. Πεζῆ τὴν Πίνδο διασχίσαμε, κι ἀπ’ τὴν Ἀθήνα ὡς τὴ Βόρειο Ἡπειρο, καὶ μὲ βάρκα στὸ Ἴονιο ὡς τὸ νησί τοῦ Ἀλκίνοου, φέραμε ξεδιπλωμένη τὴν παραγγελιὰ τῶν ποιητῶν.

Ἡμασταν ἢ ὁμάδα τῶν ἰδανικῶν τοῦ Δημήτρη Γληνοῦ καὶ τῆς σπουδάζουσας, πὺξ ἐκουβαλοῦσε στὸ πολεμικὸ τῆς σακίδιο τὴ μόρφωση καὶ τὸ θέατρο, τὴ διάλεξη, τὸ καινούργιο σχολεῖο, τὸ φάρμακο, τὸ συσσίτιο, τὴν ψυχαγωγία τοῦ παιδικοῦ σταθμοῦ, τὸν αἰσιόδοξο ἀγῶνα. Εἶδαμε τὸ λαὸ καὶ τὰ νιάτα νὰ μοιράζονται φουσίγγια, ψωμὶ καὶ τραγοῦδι, ἐθελοντὲς στὴν πιὸ πρωτόγνωρη αὐτοεπιστράτευση.

Γιὰ τὴν πιὸ ὑπερήφανη αὐτὴ ἱστορία, γράφτηκε « Ἡ ἄ λ λ η ἐ π έ τ ε ι - ο ς » καί, καθὼς δὲ βοήθαμε δικαίωση παρὰ πίκρα καὶ ἐμπαιγμὸ, μάθατε ποιὸς μᾶς ἔσπρωχνε μέσα ἀπ’ τὴν κερδοσκοπικὴ ἐκμετάλλευση τῆς ἐπιστήμης καὶ τοῦ μόχθου τοῦ ἀνθρώπου, σ’ ἕναν κόσμο ἀλλότριο κι ὄχι δικό μας, πὺξ, ἂν μᾶς ρωτήσουν τί θέλουμε, θὰ ποῦμε καὶ πάλι «Θέλουμε ἕναν κόσμο καλύτερο ἀληθινά», κι ἴσως γι’ αὐτὸ εἶναι πὺξ ἡ ποίηση δὲν ἔπαψε νὰ στηρίζει τὶς καρδιές μας! . . .

Στὴν Αἰθιοπία, ὅπου ἔζησα, συνέβη νὰ ἐπισκεφθῶ, μαζί μὲ τὴ γυναίκα μου, τὴν κατοικία τοῦ Γάλλου ποιητῆ Ἀρθοῦρ Ρεμπῶ, στὸ Χαράρ. Ἡ συγκίνησή-μας ἔχει δοθεῖ στὸ Ὀδοιπορικὸ καὶ στὰ ποιήματα: « Ἐ π ί σ κ ε ψ η σ τ ῆ ν κ α - τ ο ι κ ἰ α τ ο ὕ π ο ι η τ ῆ ». Εἶχα τὴν εὐκαιρία νὰ ἀποκομπτογραφῆσω ὄλο τὸ κακόβουλο βάθος τῆς παραποίησης καὶ συκοφάντησης καὶ εἶμαι εὐτυχὴς γιὰτί ἢ ἀρήγησὴ μου φέρνετε γιὰ πρώτη φορὰ, ἀπὸ Εὐρωπαϊο ἐπισκέπτη, ὄλη τὴν ἀλήθεια στὴν ἐπιφάνεια, γιὰ τὸ ποιὸς ἦταν ἀληθινὰ ὁ Ρεμπῶ. “Ὀμως, μαζί μ’ αὐτά, βοήθα καὶ τὴν ἐπιβεβαίωση πῶς ἢ ἀληθινὴ ποίηση εἶναι κίνητρο δράσης καὶ πολ-λαπλασιαστῆς προόδου, ὅπως εἶπε ἐπιγραμματικά ὁ μεγάλος ποιητής.

Τώρα, τὸ ἴδιο ἀναζητῶ στὴ σύνθεση ἑνὸς ἔργου, πὺξ ἔχει γιὰ τίτλο: « Τ ὀ ν ὀ η μ α κ α ἰ ἢ π ρ ο ο π τ ι κ ῆ τ ῶ ν κ α ι ρ ῶ ν , δ ι α ρ κ ἔ ς π α ρ ὸ ν

καὶ ἀθανασία. Ἐναφορὰ στὸν Dante Alighieri»,
 μὲ τὴν ἔνταξη στὴν Κόλαση τῶν ἀληθινῶν ἁμαρτημάτων καὶ τὴ δραπέτευση ἀπὸ
 τὸν κλοιὸ τοῦ συμβατικοῦ Παραδείσου, καθὼς ἐπιστρέφοντας στὴν πατρίδα βρῆκα
 πὼς μιὰ ἐξάρτηση καὶ συμβατικότητα κυβερνᾷ καὶ βασανίζει τοὺς ἀνθρώπους καὶ
 τὴ ζωὴ τους. Ἡ ἐξάρτηση εἶναι κάτι σὰν κατοχὴ, ὅμως καὶ πῶς ἐπικίνδυνη καὶ
 βλαβερή, καθὼς εἶναι ἀπρόσωπη καὶ ἀφανής, κι οὔτε βλέπει κανεὶς ὄπλισμένους
 καταχτητές, παρὰ ἓνα σύννεφο κρύβει καὶ πάλι τὸν στρατηγὸ τῶν κερδοσκοπῶν,
 ποὺ κυκλοφορεῖ δηλητήριο κι ἀποστερεῖ τὸ γέλιο ἀπὸ τὰ παιδιά.

Σκέφτομαι πὼς ἓνας τοῦ ἔθνους μας ποιητῆς θά 'χε ἀφήσει πρὶν πεθάνει, ὅπως
 καὶ τότε, μιὰ παραγγελιά, κι ἐμεῖς οἱ ἄλλοι νὰ μαζευτοῦμε, ἢ διαθήκη νὰ ἀνοιχτεῖ,
 ν' ἀκούσουμε καὶ νὰ δοῦμε τί νὰ γίνει. Ἡ πατρίδα πρέπει καὶ πάλι νὰ σωθεῖ:...

ΑΛ. Π. ΜΥΡΙΑΛΛΗΣ

ΕΡΩΤΑΣ

Ἐρωτα ἐσὺ χαμόγελο, τ' ἀνθρώπου ριζικό,
 μὲ τὴ χρυσή σου τὴν πνοή καὶ μὲ τὴν ἀγκαλιά σου,
 ὁ ἔρχομός σου εὐώδισσε σγουρὸ βασιλικὸ
 καὶ κάποιο χέρι ἀόρατο μὲ δένει στὴ θηλιά σου.

Ἐρωτα μοιάζεις τὴν κλειστή τοῦ Νῶε Κιβωτὸ
 καὶ μέσα ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τὴ φοβερὴ πλημμύρα,
 μένεις ἐσὺ ἀνέγγιχτος ἀπ' τὸν καταυλισμὸ
 κι ἀπ' τὴν καρδιά μας τὴ φτωχὴ καὶ τὴ δικὴ μας μοίρα.

Ἐρωτα! εἶσαι ὁ ἀντίλαλος κι ἦχος ἀλαργινός,
 μιὰς μουσικῆς ποὺ ἔρχεται ἀπ' ἓναν κόσμον ἄλλο,
 χαρούμενης μὰ καὶ γλυκιᾶς, μαζὶ καὶ φωτεινός,
 ποὺ φέρνει μὴ ἀναστάτωση μέσα μας κι ἓνα σάλο.

Ἐρωτα, ἀνάγκη, θάλασμο, κομμάτι ἀπ' τὴ ζωὴ μας,
 τῆς ἀνοιξῆς μας κρινανθός, τοῦ φθινοπώρου φύλλα,
 πόσες χαρές, πόσους καημούς, ξυπνάς μὲς στὴν ψυχὴ μας,
 πόση ἀγαλλίαση γλυκιὰ καὶ πόση ἀνατριχίλα!...

Τὰ θραδινὰ τοῦ ἔρωτα, τ' ἀπέραντου χειμῶνα
 καὶ τὰ σταχτιὰ τὰ δειλινὰ, τὰ φθινοπωρινὰ,
 ἔρχεται λαμπερὴ σκιά ἢ κάθε σου εἰκόνα
 καὶ παίρνει μιὰ παράξενη κι ἀλλόκοτη θωριά.

Θυμᾶμαι τότε πού 'φυγες μακριὰ σὰ χελιδόνι,
 φτεροκοποῦσες ἤσυχχα, στοὺς μπλάθους οὐρανοῦς,
 ἀδιάφορος, ἀμέριμνος, χαμῆλωσαν οἱ κλῶνοι
 κι ἔλιωνα μὲς στὰ δάκρυα καὶ μὲς στοὺς στεναγμούς.

ΛΕΦΤΕΡΗΣ Β. ΤΖΟΚΑΣ

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΝΟΣ ΠΟΡΤΡΑΙΤΟΥ

Ἡ φωνή του, ἄηχη κραυγή, ὀπισθοχωρεῖ ἄτακτα, νικημένα, στὴν ἐσώψυχη καταπακτή του.

Μεγάλοι κόμποι ἀλυσίδα κατεβαίνουν καὶ δένουν τὰ χέρια του. Λιθοβολοῦν τὰ μάτια του.

Ἡ ζωὴ του τυλιγμένη δμίχλη, μυρίζει σηψαμία.

Μπροστά του τὸ ἀθέατο μάτι πὺν κατασκοπεύει τὴν ἐπώδυνη προέκταση τῆς σιωπῆς του.

Πνίγεται.

Ἀπλώνει τὰ χέρια του καὶ ἀγγίζει τὸ πικρὸ φραγγέλιο τῆς ζωῆς πάνω του: ὁ ἐργοδότης, ὁ ἄνθρωπος.

Τὰ λασπόνερα τῆς αὐγινῆς πληγῆς, ἡ ματωμένη μεσημβρία.

Στεφάνια πὺν κράτησαν τὰ χρόνια του.

Κοιτάζει μπροστά. Ἀξειδιάλυτες παραστάσεις.

Πυκνὸ σύννεφο μ' ἀνύποπτες παραπλανητικὲς ἐκλάμψεις.

Γυρίζει πίσω.

Ἡ φωτογραφία τοῦ ἔφηβου. Λεμονάνθια νὰ στολίζουν τοὺς τάφους του.

Κι οἱ φωνές...

Ἐκεῖνες οἱ φωνές πὺν τὸν καλοῦσαν πάντοτε στὴ δική τους ἀνοιξη.

Οἱ φωνές. Τὰ μαχαίρια τῆς θλίψης του.

Τότε ἔφυγε.

Ἐβλεπε τὸν καθρέφτη, ἔβλεπε σὰν σὲ καθρέφτη τὴν ἀνίατη πληγὴ του...

Ἡ μόνη ἔνδειξη τῆς αὐγῆς γιὰ τὴ νυχτερινὴ φυγὴ, τὸ μικρὸ ἀνοιγμα τῆς πόρτας πὺν εἶδε...

Ἔτσι ἀνεπαίσθητα, χωρὶς ἤχους γιὰ τοὺς ἄλλους μὲ ἤχους ἀπ' αὐτοὺς, ἔτσι ἔφυγε.

Δίχως κρησφύγετο γιὰ τὸ δικό του θάνατο.

Μὰ ὁ χρόνος ἦταν ἀνυπόταχτος καὶ ἐπέστρεφε. Πάλι πίσω, τὸ ἴδιο γνώριμο πλάνο:

Ἄνοιξη πίσω ἀπὸ πλέγμα.

Ἡ ἴδια ἱστορία ἐνὸς κόσμου πὺν ἀρνήθηκε.

Ἡ ἴδια ὄδηση πὺν ὀδηγοῦσε τὰ βήματά του ἐκεῖ, πὺν γι' αὐτὸν ἔσθηνε ὁ ἥλιος τοῦ μεσημεριοῦ καὶ ἄρχιζε τὸ νέο δειλινὸ τῆς ζωῆς του.

Τώρα τὸν συνάντησα, τυλιγμένο βουή, ἀλητεύοντας τὶς τελευταῖες δυνάμεις του σὲ δυὸ φαῦλες ἀγκαλιές: τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς ὑπόσχεσης.

Η ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

Τὰ πάντα ρεῖ, εἶπεν ὁ Ἐφέσιος
 κι εἴπαμε χαῖρε στή μεγάλη ἀλήθεια
 χαῖρε καὶ στὸ σοφὸ τῶν σοφῶν ὄλου τοῦ κόσμου.
 Μὰ ρέουμε κι ἐμεῖς, συνοδοιπόρε μου
 ρέει κι ἡ νιότη μας ἡ ἀκριβή
 ρέει κι ἡ ὀμορφιὰ τῆς κόρης ἡ ἀδάσταχτη
 ρέει κι ὁ λεβέντης θεόρατος νιός
 ρέει κι ἡ εὐωδιὰ τῶν λουλουδιῶν ἡ μοσχοβολημένη
 ρέουν κι οἱ ὄμορφες στιγμὲς κι οἱ συναντήσεις
 ποὺ τις καρδιές μας ἐχαράξαν
 ρέουν κι οἱ ἄνθρωποι κι ὅσα, ὦ Θεέ μου
 πολὺ ἀγαπήσαμε — καὶ πόσο πολὺ
 θὰ ἠθέλαμε ἀκίνητα νὰ μένουν —
 Ρέουν καὶ πάνε ποῦ;
 Κι ὅλα μαζί ὅτε μὲν συμμειγνυνται κι ὅτε
 δὲ κεχώρινται
 Καὶ πέ μου ἐσὺ ποιός Θεὸς τέτοια ὠραία
 καὶ θεοτικά ἔτσι ἀνελέητα τὰ στραπατσάρει
 καὶ πάλι ἀπ' τὴν ἀρχὴ τὰ ξαναρχίζει;

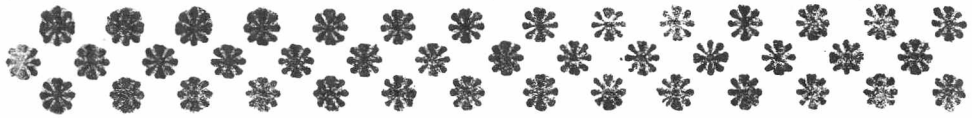
Γ. ΓΕΩΡΓΑΚΗΣ

ΜΑΤΩΜΕΝΗ ΜΝΗΜΗ

Βγῆκε περιπολία τοῦ Ἄδη ὁ ἀνάληγτος κουρσάρος
 στὶς γειτονιὲς τῶν Χρυσανθέμων τῆς Κολομβίας
 κι ἔνα βράδυ τοῦ Νοέμβρη μὲ βροχὴ
 βύθισε ἀδάκρυτα στῆς Κόλασης τὴ λάσπη
 εἰκοσιδύο χιλιάδες ψυχομέτρι
 κοιμητήρι παγερὸ τὸ γραφικὸ Ἄρμερο
 σφαλισμένα φέρετρα τὰ σπίτια
 καὶ τὰ παιδικὰ ὄνειρα πεταλοῦδες νεκρὲς
 σὲ μιὰ ἀξημέρωτη νύχια θανάτου.
 Τώρα ὁ ἀγέρας κι ὁ χιονιάς οἰμῶζουν
 στὶς θαμμένες σκεπὲς
 σκούζουν ἀπαίσια οἱ κουκουβάγιες
 στὰ καλάσματα
 τὸ φεγγάρι φρικτῶ πάνω ἀπὸ
 τὸ μαῦρο ἐρειπιῶνα
 κι οἱ δεκαοχτοῦρες θρηνωδοῦν στὰ κυπαρίσσια.
 Ποιὸς μπορεῖ νὰ ῥθει ραψωδὸς στοὺς
 γόους τῶν περιλειπομένων;
 Ποιὸς θὰ λογαριάσει τὸν ἰδρώτα ποὺ ἀσωτεύτηκε
 γιὰ νὰ μερώσουν τὰ στερφοχώραφα
 καὶ νὰ μπουμπουκιάσουν τοῦ Ἄρμερο οἱ δαμασκηνιές;
 Πόσο χωματένια ἡ ἀνθρώπινη ὑπαρξὴ
 στῆς φύσης τὰ κατώματα παίγνιο ἄσημο!
 Τί τραγικὴ αὐτοσυνείδηση γιὰ
 τὴν ἀνθρώπινη ἔπαρση!

ΝΙΚΟΣ Β. ΚΑΡΑΤΖΕΝΗΣ

ΡΟΥΛΑ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ΜΙΑ ΗΡΩΪΔΑ ΤΗΣ ΑΡΜΕΝΙΑΣ

(Διήγημα)

Στόν μικρό κόσμο τοῦ Σχολείου, ὅπου εἴμασταν ἐσωτερικές, οἱ ἔξη Ἀρμενοπούλες ἄν καὶ καλές καὶ εὐγενικές μαζί μας, εὕρισκαν καταφύγιο στὴν συντροφιά μεταξύ τους. Ἀπομονώνονταν κι' ἔλεγαν στὴν γλῶσσα τους, ποῦ καμμία μας δὲν καταλάβαινε, τοὺς καῦμούς, τὶς πίκρες τους, τὶς ἀναμνήσεις καὶ τὰ ὄνειρά τους. Εἶχαν ἰδιαίτερο κοιτῶνα, οἱ ἔξη μαζί, κάτι σὰν καταφύγιο δικό τους, ποῦ ποτὲ δὲν τὸ παραβιάζαμε.

Πέρα ἀπὸ τὰ «ἰδιαίτερά» τους, στὴν κοινὴ μας ζωὴ, ἦταν πολὺ κοντὰ μας. Ἄν καὶ μὲ πικρία νιώθαμε ὅτι ἡ θέση μας ἦταν πολὺ διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν δική τους. Ἐμεῖς εἴχαμε τοὺς γονεῖς μας, τὰ ἀδελφία μας, τὴν πατρίδα μας, τὰ καλὰ μας. Ἐκεῖνες ἦταν ἔρημες, πεντάρφανες, σὲ ξένο τόπο, στὸ ἔλεος φιλάνθρωπων. Ἦταν ὅλες θύματα τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς τοῦ 1922, ποῦ οἱ τραγικὲς συνέπειές της ἦταν ἀκόμη νωπές. Οἱ Τοῦρκοι μὲ τὴν ἴδια μαῖνια ποῦ ἔδιωξαν τοὺς Ἕλληνες, ἔσφαξαν καὶ τοὺς Ἀρμένιους. Στὴν παιδικὴ τους ἡλικία ἔζησαν τὸ δρᾶμα τοῦ ἀφανισμοῦ. Ἐχασαν γονεῖς, ἀδελφία, συγγενεῖς, σπιτικό, τὰ πάντα. Σώθηκαν σὰν ἀπὸ θαῦμα. Καὶ ὅταν παιδί ἀντικρῦσεις τέτοια φρίκη, δὲν τὴν λησμονεῖς ποτέ.

Δικαιολογούσαμε τὴν μελαγχολία καὶ τὴν ἀπογοήτευσή τους καὶ τὶς συμπονούσαμε σὰν ἀδελφές.

Ἀνάμεσά τους ἡ Σακὲ ξεχώριζε. Εἶχε μιὰ δική της ἀρχοντιά. Ἦταν ψηλὴ, συμπαθητικὴ, μὲ τρόπους λεπτούς, ὀμιλία γλυκεῖα, ποῦ σὲ ἔφερνε σὲ ἄμεση συμπάθεια μαζί της. Μὰ πέρα ἀπὸ τὴν ἔμφυτη αὐτὴ καλωσύνη καὶ εὐγένεια, ἦταν ὀλότελα ἀπομονωμένη καὶ ἀπρόσιτη. Ποτὲ δὲν ξανοίγονταν σὲ ἐξομολογήσεις, δὲν ἐξέφραζε τὶς σκέψεις της, δὲν ἔδινε ἐξήγηση γιὰ ὅσα τὴν ἀπασχολοῦσαν. Κι' οὔτε ἄφηνε νὰ πιστέψεις ὅτι θὰ μπορούσες κάποτε νὰ ἀνασύρεις τὴν καταχνιά τοῦ πόνου ποῦ κάλυπτε τὴν ψυχὴ της.

Ἡ Σακὲ εἶχε σχέσεις μὲ τὶς καλύτερες ἀρμενικὲς οἰκογένειες τῆς πόλης. Κομπές κυρίες, ἐρχόταν τὰ Σαββατοκύριακα νὰ τὴν πάρουν νὰ τὴν φιλοξενήσουν, νὰ τὴν περιποιηθοῦν.

— Ἡ Σακὲ κατάγεται ἀπὸ μεγάλη, δοξασμένη οἰκογένεια τῆς Ἀρμενίας, ἔλεγε ἡ Βαρτουῖ, ποῦ ἦταν ὀμιλητικότερη ἀπὸ τὶς ἄλλες. Ὑστερα στέναζε καὶ πρόσθετε:

— Τί τὸ ὄφελος; Τώρα θρискόμαστε ὅλες στὴν ἴδια μοῖρα.

— Καταλαβαίνεις, Βαρτουῖ, πόσο μᾶς πληγώνει τὸ δρᾶμα σας.

— Ἐσεῖς ξέρετε τὸν καῦμό. Ἐχετε χιλιάδες θύματα δικά σας. Οἱ Τοῦρκοι ὀμιαξαν ἐσᾶς, ὅπως κι' ἐμᾶς. . .

— Καῦμὸς ἀγιάτρευτος, καλὴ μου. Μὰ ἡ ζωὴ προχωρεῖ. Δὲν σττματᾶ. Κουράγιο.

— Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀλήθεια. Ἡ ζωὴ δὲν σταματᾶ. Γι' αὐτὸ κι' ἡ κάθε μιὰ μας προσπαθεῖ νὰ ἀνοίξει ἕναν δρόμο. Μὲ τὴν μὀρφωση, μὲ κάθε τρόπο. Ὅμως ἡ

Σακέ είναι πολύ ευαίσθητη. Δεν έχει τη δύναμη. Δεν τὸ μπορεί. Ποτὲ δὲν θὰ συνέρθει ἀπὸ τὸν πόνο ποὺ τὴν κατατρῶει.

— Καϋμένη Σακέ...

— Ἄν δὲν ἦταν ἡ ἔννοια τῆς ἀδελφῆς της νὰ τὴν στυλῶνει, θὰ εἶχε παραιτηθεῖ ἀπὸ κάθε ἀγῶνα. Ἡ ἀδελφή της θρῖσκεται στὸ Παρίσι, κοντὰ σὲ μιὰ ἀρμένικη οἰκογένεια. Φροντίζει δυὸ μικρὰ παιδιὰ ποὺ ὀρφάνεψαν ἀπὸ μητέρα. Ἄμείβεται καλὰ καὶ βοηθεῖ τὴν Σακέ... Ὅταν τελειώσει τὸ Σχολεῖο θὰ τὴν πάρει κοντὰ της. Μ' αὐτὴ τὴν ἐλπίδα ζεῖ ἡ καϋμενούλα.

Ἐνιωθα τὸν πόνο τῆς Σακέ. Πολλὲς φορὲς τῆς χαμογελοῦσα μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ νιώσει τὸ ἐνδιαφέρον μου. Ἄνταπέδιδε μ' ἓνα ἀχνὸ χαμόγελο τὴν βουβή μου πρόσκληση, ἀλλὰ ποτὲ δὲν μὲ πλησίαζε.

Αὐτὸ ἐγινε κατὰ τύχη ἓνα δειλινό, ποὺ πῆγα στὴν Βιβλιοθήκη νὰ βρῶ μὲ τὴν ἡσυχία μου ἓνα σπάνιο βιβλίο, βέβαιη ὅτι κείνη τὴν ὥρα δὲν θὰ ἦταν καμμιά ἐκεῖ. Προχωρώντας ἀντίκρυσσα τὴν Σακέ. Θέλησα νὰ φύγω, νὰ μὴν τὴν ἐνοχλήσω, μὰ σκέφτηκα πὼς ἦταν μιὰ εὐκαιρία νὰ βρεθῶ μόνη μαζί της. Γι' αὐτὸ προχώρησα. Ἡ Σακέ ἀνασήκωσε τὸ κεφάλι, χαμογέλασε κι' ἔσκυψε πάλι στὸ βιβλίο ποὺ διάβαζε. Πῆρα στὴν τύχη ἓνα βιβλίο ἀπὸ τὰ ράφια καὶ κάθησα ἀντίκρου της. Δεν διάβαζε. Κοιτοῦσα ἔξω ἀπὸ τὸ παράθυρο τὴν δύση ποὺ ἔβαφε θάλασσα καὶ οὐρανὸ μὲ ὄλες τὶς φανταστικὲς ἀποχρώσεις.

— Δές, Σακέ, τί θάμα... εἶπα μαγεμένη.

Ἡ Σακέ ἔρριξε μιὰ ἀδιάφορη ματιὰ πρὸς τὸ παράθυρο κι' ἔσκυψε πάλι στὸ διάβασμα.

— Μὰ δὲν σὲ συγκινεῖ ἡ τόση ὁμορφιά; τὴν ρώτησα.

Ἄκούμπησε τὸ βιβλίο στὸ τραπέζι μπροστά της, σταύρωσε τὰ χέρια καὶ μὲ ἀτένισε μὲ κείνο τὸ ἤρεμο, τὸ γλυκὸ, τὸ γεμάτο ἐγκαρτέρηση βλέμμα της.

— Γιὰ τὴν ὁμορφιά δὲν ἔχει μείνει μέσα μου καμμιά αἴσθηση, εἶπε πικραμένα. Ἐμένα ἄλλα μὲ συγκινοῦν... Μὰ τί μπορεί νὰ καταλάβεις ἐσὺ; Σὲ βλέπω νὰ θαυμάζεις τὴν φύση, νὰ χαίρεσαι τὴ ζωὴ σὲ κάθε της ἔκφραση, νὰ ἀπολαμβάνεις τὰ βιβλία, τὴ μάθηση, τὸ πιάνο, τὰ πάντα! Γιατί ὄχι; Τί σοῦ ἔλειψε; Τί σὲ πίκρανε. Τὰ ἔχεις ὅλα...

Τρόμαξα ἀπὸ τὸν ἔντονο τόνο τῆς φωνῆς της, ἀπὸ τὸ βλέμμα της ποὺ ἀστραφτε πυρακτωμένο. Σηκώθηκα, πῆγα κοντὰ της, ἄπλωσα μὲ στοργὴ τὸ χέρι γύρω στοὺς ὤμους της. Τὴν κράτησα ἐπάνω μου σὰν μιὰ γλυκεῖα τυραννισμένη ἀδελφή.

— Σακέ μου, ἔχεις δίκιο ὅτι κι' ἂν πεῖς... ψιθύρισα. Πόσο σὲ νοιώθω...

Ἡ Σακέ δὲν ἀπέφυγε τὸ ἀγκάλιασμά μου. Ἐγειρε τὸ κεφάλι στὸ στήθος μου, σὰ νὰ εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ ἀποκούμπι.

— Ἄν ἤξερες... στέναξε.

— Ἴσως ἂν μοῦ ἀνοίξεις τὴν καρδιά σου, ἂν μὲ πεῖς τί σὲ βασανίζει, νὰ ξεσπάσεις καλὴ μου, νὰ ἀνακουφιστεῖς.

Σὰ νὰ ἔνιωσε τὴν ἐνδόμυχη αὐτὴ ἀνάγκη, ἡ ἀμίλητη, ἡ ἀπρόσιτη Σακέ, ἄφησε νὰ τὴν παρασύρει ὁ καϋμός της.

— Γιατί νὰ γίνουν ὅλα αὐτά; Τί φταίξαμε; Γιατί νὰ δυστυχίσουμε τόσο; Εἴμασταν κάποτε κι' ἐμεῖς στὸν κόσμο τοῦτο. Εἴχαμε πατρίδα, θίος, συντοπίτες, ὄνειρα. Ὁ παπποῦς μου ἦταν ἐγκατεστημένος στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἄρχοντας ὀνομαστός. Μεγάλωνε τὸν μοναχογιό του, τὸν πατέρα μου, μὲ κάθε ἐπιμέλεια. Ὅταν τέλειωσε τὶς σπουδὲς του στὴν Εὐρώπη, τὸν ἔστειλε στὴν Σμύρνη νὰ ἐπεκτείνει τὶς δουλειές τους. Εὐτυχῶς. Λὲς κι' εἶχε προαίσθημα. Γιατὶ τὴν ἄλλη χρονιά, τὸ 1896, ἐγινε ἡ μεγάλη σφαγὴ στὴν Πόλη καὶ στίς γύ-

ρω έπαρχίες. Μὲ ἀνήκουστο μῖσος οἱ Τοῦρκοι ἔσφαξαν χιλιάδες Ἀρμενίους κι' ἄρπαξαν τὶς περιουσίες τους.

Ἕνα ἀπὸ τὰ πρῶτα θύματα ἦταν ὁ παπποῦς μου. Σκέψου τὸν πόνο τοῦ πατέρα μου. Μὰ δὲν ἄφησε τὴν προσπάθεια. Ἔβαλε τὰ δυνατά του, συνέχισε, ἐπέτυχε. Τὸ 1903 παντρεύτηκε μιὰ ὁμορφὴ Ἀρμενοπούλα. Ἀπέκτησαν τὴν ἀδελφή μου καὶ ἐπτά χρόνια ἀργότερα ἐμένα. Πάνω στὴν εὐτυχία τους ξέσπασε ὁ Παγκόσμιος Πόλεμος, τὸ 1914. Οἱ Τοῦρκοι πῆγαν μὲ τὸ μέρος τῶν Γερμανῶν. Τότε τοὺς γεννήθηκε ἡ ὑποψία ὅτι οἱ Ἀρμένιοι εὐνοοῦσαν τοὺς Ρώσους καὶ ἦταν ἐνάντιά τους. Ἄν κι' ἦταν ἄσπλοιο κι' ἀνίσχυροί, ὑποτελεῖς τους, θέλησαν νὰ τοὺς ἐξοντώσουν. Διέταξαν λοιπὸν ὅσους Ἀρμενίους ζοῦσαν σὲ τούρκικες ἐπαρχίες, νὰ ἐγκαταλείψουν τὰ μέρη καὶ τὰ ὑπάρχοντά τους καὶ νὰ ἐτοιμαστοῦν νὰ τοὺς μετακινήσουν. Τὸ κακὸ ἄρχισε τὸν Μάη του 1915 ἀπὸ τὴν ἐπαρχία Βάν... Λιλιάνες καὶ χιλιάδες λαὸς σὲ ἄθλια κατάσταση, πορεύονταν πρὸς τ' ἄγνωστο.

Στὸ δρόμο οἱ Τοῦρκοι ἔσφαξαν τοὺς ἄντρες, ἔκαιγαν ζωντανὰ γυναικόπαιδα, παρατοῦσαν στὸ ἔλεος τοὺς ἀνήμπορους γέρους. Φρίκη καὶ σπαραγμός. Οἱ αἰμοβόροι δὲν χόρταιναν. Ὅλο συγκέντρωναν πλήθη, ἀνίσχυρα, ποὺ σὲ τίποτε δὲν ἔφταιξαν, ἀνθρώπους ἀθώους ποὺ τοὺς ἔσφαξαν δίχως οἰκτο. Στὴν Κωνσταντινούπολη νέα σφαγὴ. Προύχοντες, ἐπιστήμονες, διανοοῦμενοι Ἀρμένιοι, πέρασαν ἀπὸ τὸ μαχαίρι τους. Στὴν Τραπεζοῦντα ὁ Ἑλληνας Μητροπολίτης Χρῦσανθος, μεσολάβησε νὰ τοὺς σώσει, ἀλλὰ μάταια. Κατόρθωσε μόνο νὰ κρύψει μερικὰ παιδιά. Κι' αὐτὰ ἀργότερα τὰ ζήτησε ὁ Τοῦρκος Νομάρχης καὶ χάθηκαν ὅλα. Ἐξακόσιους ἄρχοντες καὶ μορφωμένους, τοὺς φόρτωσαν σὲ πλοῖα, δῆθεν ὅτι θὰ τοὺς μεταφέρουν σὲ ἄλλη πόλη. Μὰ σὲ λίγο τὰ πλοῖα ἐπέστρεψαν ἄδεια, γιὰτὶ τοὺς ἔρριξαν στὴ θάλασσα. Τὸν ὑπόλοιπο πληθυσμὸ Ἀρμενίων στὴν Τραπεζοῦντα, κάπου 14.000, τὸν ὠδήγησαν ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη. Τοὺς ἄντρες, ἀπὸ ἑπτὰ χρόνων κι' ἐπάνω, τοὺς ἔσφαξαν ὅλους. Τὶς γυναῖκες μὲ τὰ μωρά, τὶς ὑποχρέωσαν νὰ συνεχίσουν τὴν πορεία, μέσα σὲ θρήνους καὶ ἀνεκδιήγητα μαρτύρια. Καμμία δὲν ἄνθεξε... Μάϊο, Ἰούνιο, Ἰούλιο 1915, χάθηκαν ἐνάμισι ἑκατομμῦριο ψυχές. Ἐξοντώθηκαν οἱ Ἀρμένιοι. Ἐνάμισι ἑκατομμῦριο! Τὸ θάνει ὁ νοῦς σου; Τότε, τὸ 1915, τοὺς Ἀρμενίους στὴν Συῶρνη δὲν τοὺς πείραξαν. Γιὰ νὰ τοὺς ἐξολοθρέψουν μὲ τὴν σειρά τους τὸ 1922. Ὅπως καὶ τοὺς ἄμιουρους γονεῖς μου... Στὴν καταστροφὴ ἦμουν παιδάκι ὀκτῶ χρόνων. Τώρα ἔφτασα στὰ δεκάξη. Εἶμαι κοπέλλα. Ὅμως τίποτε ἀπὸ τὶς φρικτὲς ἀναιμνήσεις δὲν ἔχει ἀπομακρύνει ὁ χρόνος. Ὅλα μένουν μέσα μου ζωντανά, ὀλοζώντανά...

Ἡ Σακὲ στέναξε.

— Ἄν τότε, συνέχισε, οἱ Ἑλληνες νικοῦσαν τὸν Κεμάλ, θὰ εἶχαμε κι' ἐμεῖς σήμερα τὴν Μεγάλὴ Ἀρμενία — τὸ ὄνειρό μας! Ἡ Συνθήκη τῶν Σεβρῶν αὐτὸ ὥριζε. Μὰ ναυάγησαν ὅλα. Καὶ γιὰ τοὺς Ἑλληνες καὶ γιὰ τοὺς Ἀρμένιους. Ναυαγοὶ τώρα, ὅσοι ἐπιζήσαμε, δὲν γνωρίζουμε ποιά θὰ εἶναι ἡ μοῖρα μας.

Ἄφησα τὴν Σακὲ νὰ μονολογεῖ, χωρὶς νὰ τὴν διακόψω. Τὴν κρατοῦσα στὴν ἀγκαλιά, γάϊδεα τὰ μαλλιά της κι' ἔδινά στὸ χᾶδι ἐκεῖνο ὅλη τὴν ἀγάπη καὶ τὸν πόνο τῆς ψυχῆς μου.

— Πῶς νὰ μὴν σκέπτομαι ὅλα αὐτά; ξέσπασε πάλι. Τὸν ἐξοντωμὸ τῆς φυλῆς μου, τὸ χαιδὶ τῶν γονιῶν μου; Τί διάθεση νὰ μοῦ μείνει γιὰ ζωὴ, γιὰ δημιουργία; Ἡ ἀδελφή μου σὲ κάθε γράμμα της μοῦ γράφει: «Ὑπομονὴ καλὴ μου. Θάρσθουν καὶ γιὰ μᾶς καλύτερες μέρες. Ὑπομονή...». Ὑπομονή... Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ κάνεις ὑπομονή;

Καῦμένη, σπαραγμένη Σακὲ...

Κείνο τὸ δέιλι στὴν Βιβλιοθήκη τοῦ Οἰκοτροφείου, μόνη μὲ τὴν Σακέ, ξμεινε ἀνάμνηση θαθεὶ χαραγμένη στὴν ψυχὴ μου. Οἱ ἐξομολογήσεις τῆς μοῦ ἔδωσαν μιὰ εἰκόνα ἀποτρόπαιη γιὰ τὴν βαρβαρότητα τῶν Τούρκων, μιὰ θαθεὶὰ ἀγανάκτηση καὶ δόνη.

Ἄφοῦ μοῦ ἀνοίξε τὴν καρδιά τῆς ἡ φίλη, ἀποτραβήχτηκε πάλι στὸν ἑαυτὸ τῆς. Ὅμως στὸ βλέμμα τῆς, στὸ χαμόγελο, ἐνωθα ἓνα μυστικό, ξέχωρο δεσμό, μετὰ τὴν τραγικὴ ἐξομολόγησή τῆς.

Λίγο πρὶν κλείσει ἡ σχολικὴ χρονιά, ἦρθε γιὰ κείνη ἓνα ἐξαίσιο μήνυμα, ποῦ ἔκανε νὰ ἀνθίσει ἓνα ἀληθινὸ χαμόγελο στὰ πικραμένα τῆς χεῖλη. Ἡ ἀδελφὴ τῆς ἀπὸ τὸ Παρίσι τῆς ἔγραφε ὅτι ὁ νεαρὸς Ἀρμένιος ποῦ τὰ ὄρφανά του ἀγόρια φρόντιζε, τὴν ἐξετίμησε, τὴν ἀγάπησε καὶ τὴν ἔκανε συντρόφισσα τῆς ζωῆς του καὶ μάνα τῶν παιδιῶν του. Ἦτανε πιά παντρεμένη, εὐτυχισμένη, μὲ δικὴ τῆς χαριτωμένη οἰκογένεια, μ' ἓνα θαυμασίο σπιτικό, μ' ὅ,τι ποθοῦσε.

«Βλέπεις καλὴ μου, τέλειωνε τὸ γράμμα τῆς, ὅτι κανέναν δὲν ἀφήνει ὁ Θεός. Τώρα ἐτοιμάσου νὰ ἔρθεις κοντὰ μας, μέχρι νὰ δώσει καὶ σὲ σένα μιὰ τύχη ὁ καλὸς Θεός, ὅπως τὴν ὄνειρεύεσαι...».

Τὴν κατευδῶσαμε μὲ ἀπειρες εὐχές. Δὲν παύαμε νὰ τὴ σκεπτόμαστε. Κι' ἐκείνη ἀπὸ μακρὰ μας νοιάζονταν καὶ συχνὰ μᾶς ἔστελνε κάρτες καὶ γράμματα.

Ἀποφοιτήσαμε τὴν ἄλλη χρονιά καὶ τράβηξε ἡ κάθε μιὰ τὸν δρόμο τῆς. Δὲν ἄργησε νὰ ἔρθουν χαρούμενα νέα ἀπὸ τὸ Παρίσι, γιὰ τὴν Σακέ. Ἐνας συμπατριώτης τῆς νέος, γόνος μεγάλης οἰκογένειας, μὲ ἀνυπολόγιστα πλοῦτη, τὴν ἀγάπησε, τὴν ἔκανε συντρόφισσά του.

Χαρούμενη γιὰ τὴν καλὴ τῆς τύχη, ποθοῦσα νὰ τὴν συναντήσω. Ἐτσι σὰν βρέθηκα στὸ Παρίσι, πρώτη μου ἔννοια ἦταν νὰ τῆς τηλεφωνήσω. Ζωηρὴ καὶ χαρούμενη ἀντήχησε ἡ φωνὴ τῆς μέσα ἀπὸ τὸ ἀκουστικό.

— Ἐλα ἀμέσως. Σὲ περιμένουμε.

Ἐφτασα μ' ἓνα ταξὶ καὶ ἀνέβηκα τρέχοντας τὰ σκαλιὰ τοῦ ἀρχοντικοῦ τῆς. Μ' ἀνοίξε ἡ ἴδια. Ἐπесе στὴν ἀγκαλιά μου.

Τούτη ἦταν μιὰ Σακέ ἀγνώριστη. Τίποτε στὴν κομπή, ὠραία νεαρὴ κυρία ποῦ μὲ ὑποδεχόταν ὄλο χαμόγελα, δὲν θύμιζε τὸ μελαγχολικὸ εὐθραυστο πλασματάκι τοῦ Σχολείου.

— Τί ὠραία ἐκπληξη, ἔλεγε καὶ ξανάλεγε. Ἐλα Ζαθέ. Ἦρθε ἡ φίλη μας. Ὁ Ζαθέ ἦταν μιὰ ἄλλη ὠραία ἐκπληξη. Νεώτατος, κομψός, ψηλός, ἀρχοντικός, ὠραίος. Οἱ δυὸ τους ἦταν ἓνα ζευγάρι ἰδανικό.

— Νὰ δεῖς καὶ τὸν μικρὸ μας Ναρσὴ, τὸν γιοῦ μας, ἔλεγε μὲ τὴν ἴδια ἐγκαρδιότητα ἡ Σακέ.

Κτύπησε ἓνα κουδούνι. Μιὰ παραμὰνα ντυμένη κάτασπρα ἔφερε ἓνα στρομπουλὸ χαριτωμένο μωράκι.

— Σὰς μακαρίζω... εἶπα καὶ τὸ φίλησα.

— Σεῖς δὲν ἔχετε παιδιὰ; ρώτησε ὁ Ζαθέ.

— Ὅχι ἀκόμα, ἂν καὶ τὸ λαχταρῶ πολὺ.

— Θὰ ἀποκτήσεις, μὴ νοιάζεσαι, εἶπε παρηγορητικὰ ἡ Σακέ. Καὶ τότε θὰ καταλάβεις πόσο εἴμαστε εὐτυχισμένοι.

Με κράτησαν γιὰ τὸ γεῦμα. Ἀπολάμβανα τὸ κάθε τι. Τὴν φιλικὴ ἀτμόσφαιρά, τὴν θερμὴ τους διάθεση, τὴν ἄκρα εὐμάρεια. Ὅλα γύρω, ἐπιπλα, ἔργα ζωγραφικῆς, χαλιά, ἀσημικά, κρυσταλλά, μπιμπελῶ, ἦταν ἀτίμητης τέχνης. Σὰν νὰ θρισκόμουν σὲ μουσεῖο, ὅπου ὁ συλλέκτης εἶχε ἀνώτερο γούστο.

Τὸ κοριτσάκι τῆς Θεσσαλονίκης, τὸ πεντάρφανο, ποῦ δὲν ὠριζε τίποτε στὸν κόσμο, ἦταν τώρα τούτη ἡ περήφημη ἀρχόντισσα στὸ Παρίσι.

Οι σερβιτόροι με λιθραίες κι' άσπρα γάντια, πηγαινοέρχονταν άθόρυβα πάνω στα παχειά χαλιά, σερβίροντας ένα γεύμα ποικίλο και έξαιρετο.

Πάνω από τα άσημένα σερβίτσια και τα κρυστάλλινα ποτηρικά, ανταλλάξαμε ματιές και χαμόγελα. "Όλα ξμοιαζαν παραμυθένια.

— 'Η Σακέ πάντα μου μιλούσε για σάς, έλεγε ευγενικά ο Ζαβέν. Σας ξεχώριζε από τις συμμαθήτριές της. Σας θαύμαζε. Δημοσιογραφείτε τώρα, όπως μαθαίνουμε.

— Έρασιτεχνικά. Σε πολλές έφημερίδες και περιοδικά. Για να έκφράζω αυτά που σκέπτομαι κι' αυτά που πιστεύω. "Αν και ο τύπος στην χώρα μας δεν είναι τώρα έλεύθερος με την δικτατορία του Μεταξά. Άλλά πάντα υπάρχουν περιθώρια...

— Καλύτερα που δεν είστε δεσμευμένη με μια έφημερίδα. "Έτσι είστε ελεύτερη. 'Η πένα είναι δυνατό όπλο.

— "Όταν έκφράζει το όρθο και το δίκαιο.

— Αυτό είναι το πάθος κάθε φιλελεύθερου ανθρώπου, συμφώνησε ο Ζαβέν. Γι' αυτό κι' εμείς άρχισαμε έναν άγώνα για το δίκηό μας. Γνωρίζετε πολύ καλά το δράμα των Άρμενίων. Το αίμα που χύθηκε ποτάμι από τους Τούρκους, μάς πνίγει.

— "Όμοια κι' έμας.

Ναί, μα έσεις δεν σιγήσατε. Το διακηρύττετε με κάθε τρόπο. Και θαυμάσιοι λογοτέχνες σας και ποιητές έχουν γράψει έργα άθάνατα για το δράμα της Μικρασιατικής καταστροφής. Μερικοί έχουν μεταφραστεί. Συγκινούν και τους ξένους, όπως τους δικούς μας. Το δράμα των Άρμενίων έχει λησμονηθεί. Κανείς δεν το άναφέρει. "Αν όμως τέτοια δράματα γενοκτονίας δεν συγκλονίσουν την ανθρωπότητα, δεν στιγματιστούν, τότε τίποτε δεν διορθώνεται Πάει ο ανθρωπισμός.

— Ναί. "Έχετε δίκη. 'Η ανθρωπότητα πρέπει να μάθει να άμύνεται, αν θέλει να προχωρήσει σ' ένα δρόμο άληθινής συναδέλφωσης.

— Έμεις, η νέα γενιά των Άρμενίων, δεν θα ήσυχάσουμε. "Έχουμε έναν πυρήνα, έδω, στο Παρίσι, στην καρδιά της Εύρώπης για το ζήτημά μας. "Όταν συνάντησα την Σακέ, στο σπίτι της άδελφής της, μόλις είχε έρθει, μικρούλα, άβγαλτη, τόσο μελαγχολική και άβουλη, τη ζήτησα να έρθει στη Λέσχη μας. 'Εκεί γρήγορα κατάλαβε ότι οι θρήνοι και οι άπογοητεύσεις σε τίποτε δεν ώφελούν. "Ότι χρειάζεται δύναμη, πίστη, άγώνας. Στήλωσε λοιπόν την ψυχή της, έμπνεύστηκε από το θάρρος μας και έγινε ο καλύτερος κήρυκας του δίκου και της άλήθειας.

— 'Ο Ζαβέν με μεταμόρφωσε, είπε γελώντας η Σακέ και το πρόσωπό της έλαμπε.

Τις λίγες μέρες που ξμεινα στο Παρίσι, τις πέρασα μαζί τους. Πήγα στη Λέσχη τους, γνώρισα τους συντρόφους τους, ένιωσα τον πόνο τους για τη χαμένη Πατρίδα, τον ένθουσιασμό τους για δράση. 'Υποσχέθηκα να σταθώ στο πλευρό τους, να βοηθήσω όσο μπορούσα. Τους άποχαίρησα με πολλή άγάπη.

"Αν και με ένθουσίασε τόσο η μεταμόρφωση της Σακέ σε άγωνίστρια, αν και έδωσα υπόσχεση να βοηθήσω, δεν στάθηκε δυνατόν τίποτε τότε να κάνω. Μόλις επέστρεψα, έγινε εκείνο που προφήτεψε η Σακέ. 'Απέκτησα κι' εγώ τον πρώτο μου γυιό. Πριν το μωράκι σταθεί καλά στα πόδια, κηρύχτηκε ο πόλεμος του 1940. Άκολούθησε η πικρή κατοχή, ο πικρότατος έμφύλιος. Μέσα σε τόσες θεομηνίες και τη φροντίδα κι' άλλων δύο γυιών, που άκολούθησαν, δεν είχα δύναμη τίποτε άλλο να κάνω, από το να τους φροντίζω.

Πολλές φορές θυμόμουν την Σακέ κι' άλλες ξενητεμένες φίλες. Τί είχανε απογίνει;

Μόλις οί δρόμοι άνοιξαν, τής έγραψα. 'Η άπάντησή η̄ρθε άμέσως.

«'Ηθελα κι' έγώ καλή μου νά σου γράψω. Πολλές φορές έπιασα τήν πένα, μά ανέβαλα, γιατί δέν ήθελα νά σε λυήσω...»

Ήταν τής τύχης μου ότι άγαπώ νά χάνεται. Παιδι θρήνησα τούς γονείς μου. Στα καλύτερά μου νειάτα, τόν άκριβό Ζαβέν.

Σάν Γάλλος ύπήκοος, με τήν κήρυξη του πολέμου έπιστρατεύτηκε. Ήταν από τούς πρώτους που έπεσε σε μιά μάχη στη γραμμή Μαζινώ.

'Η έγνοια του γιου μου και τά τελευταία του λόγια πρίν φύγει, με κρατούν στη ζωή. «Καλή μου, με είπε. Τό παιδι και τό ιερό χρέος μας πρὸς τήν Πατρίδα και τόν λαό της, νά είναι ή έγνοια σου. "Αν τύχει και δέν γυρίσω, θά είσαι έσὺ στη θέση μου...».

Πολλοί από τούς συντρόφους του χάθηκαν, ὅπως εκείνος. 'Η Λέσχη μας συγκεντρώνει ὅσους άπέμειναν. Κι' έρχονται συνεχῶς κι' άλλοι από τή νέα γενιά. Σε λίγο θά είναι και ὁ Ναρσής στη θέση του πατέρα του, που άδειασε. 'Ο άγώνας θά συνεχιστεῖ. Λαχταρῶ νά σε συναντήσω. Σε σένα μπορῶ νά άνοιγω τήν καρδιά μου. 'Εσὺ με νοιώθεις...».

Καυμένη, σπαραγμένη μου Σακέ.

'Ηθελα κι' έγώ νά βρεθῶ κοντά της. Και ή ευκαιρία δέν άργησε νά μου δοθεῖ. Τό φθινόπωρο του 1949, ή Γενική Συνέλευση του 'Οργανισμοῦ 'Ηνωμένων 'Εθνῶν έγινε στο Παρίσι. Συμετείχα στην 'Επιτροπή, που έκ μέρους του 'Ερυθροῦ μας Σταυροῦ πήγαινε νά φροντίσει τήν έπιστροφή τῶν 28.000 παιδιῶν που είχαν άπαχθεῖ από τήν 'Ελλάδα, δυό χρόνια πρίν.

'Η Σακέ με δέχτηκε με συγκίνηση. 'Επέμεινε νά με φιλοξενήσει στο άρχοντικό της, ὅπου τίποτε δέν είχε αλλάξει. Τή θέση του Ζαβέν είχε τώρα ὁ Ναρσής — ένα χαριτωμένο σοβαρό παιδί.

'Ο πόνος έδινε μιά έξαυλωμένη έκφραση στη μορφή της και τά μεγάλα μαῦρα μάτια της έλαμπαν πυρετωμένα, ὅπως πρώτα. Μά ήταν τώρα δυνατή, άποφασισμένη στον άγώνα, που έδινε νόημα στη ζωή της. Τό άδύναμο κοριτσάκι του Σχολείου, πέρα από κάθε προσδοκία, είχε μεταβληθεῖ σε άτσάλινη άγωνίστρια.

Οί δέκα μέρες που μείναμε στο Παρίσι ήταν γόνιμες για τήν υπόθεση εκείνων τῶν παιδιῶν. Εῖχαμε συγκεντρώσει και εῖχαμε φέρει μαζί μας εκατοντάδες αίτήσεις από τις μητέρες, που ζητούσαν νά πάρουν τά παιδιά τους. Εῖχαμε έπαφές με πολλούς αντιπροσώπους κρατῶν - μελῶν του ΟΗΕ και λάβαμε θερμές θεβαιώσεις για συμπαράσταση.

— 'Εσὺ ἔχεις τό χάρισμα νά πείθεις, μου έλεγε ή φίλη.

— Μη νομίζεις ότι οί υποσχέσεις θά πραγματοποιηθοῦν, τής άπαντοῦσα. Τό κακό θά βρεῖ πάλι τρόπο νά επιβληθεῖ... .

"Ετσι κι' έγινε. 'Ο καιρός περνοῦσε. Οί άποφάσεις του ΟΗΕ έμειναν στα χαρτιά.

«Νά βρεῖς τό δίκηό σου σε έναν κόσμο που έχει χάσει τό μέτρο τής ήθικης, είναι άπίθανο», τής έγραφα άπογοητευμένη.

«'Αλλά και νά παρατήσεις έναν άγώνα, απαράδεκτο», με άπαντοῦσε.

Τά λόγια αὐτά έκλειναν τήν άγωνιστική της διάθεση.

Τώρα, μετά τό δεύτερο παγκόσμιο μακελειό, ή Σακέ και οί δικοί της γνώριζαν ότι ή γενοκτονία τῶν 'Αρμενίων τό 1915, από τούς Τούρκους, στις συγκινήσεις του κόσμου έμεινε σε δεύτερη θέση, μπροστά στον άφανισμό έξη έκα-

τομμυρίων Έβραίων, από τους Γερμανούς Ναζί, με απάνθρωπα, αδιανόητα μέσα. Τουτό το δράμα ήταν πρόσφατο, καυτό, αναστάτωνε τις συνειδήσεις.

— “Όμως αυτός δεν είναι λόγος να άτνησουν οι προσπάθειές μας, έλεγε ή Σακέ.

Και συνέχιζε με ζέση. Εΐμουν στο πλευρό της. Άπό μακριά την βοηθούσα. Της έγραφα λόγους που ήθελε να έκφωνήσει, άρθρα να δημοσιεύσει, έκκλησεις, διαμαρτυρίες, έπιστολές, ότι μπορούσε να στιγματίσει το έγκλημα των Τούρκων. Το έκανα με βαθειά ευθύνη και ίκανοποίηση. Γιατί εΐμουν μέσα στη σκέψη της, είχα τα ίδια συναισθήματα μαζί της για τους θανάτους, που έπληξαν το δικό μας λαό, όπως και τον άδελφικό Άρμενικό λαό. Βοηθώντας τη Σακέ, βοηθούσα τον έαυτό μου. Ο κόσμος έ π ρ ε π ε να γνωρίσει τους Τούρκους από κάθε πλευρά.

— Στη γραφή σου μιλά ή ψυχή μου, έγραφε ή Σακέ. Πόσο πολύτιμη μου είναι ή βοήθειά σου. Η δική μου πέννα δεν θα είχε την δύναμη να έκφράσει τόσο παραστατικά, τις σκέψεις μου και τα αισθήματά μου».

Μπορεί ή Σακέ να μην είχε δύναμη στην πέννα. Κάτεχε όμως μια άλλη δύναμη, πρόσφορη και πολύτιμη για τον ίερό της άγώνα. Έκτός από το θάρρος και την θέληση, μια τεράστια περιουσία, που την διέθετε χωρίς φειδώ. Και το χρήμα ήταν σπουδαία κινητήρια δύναμη για έναν τέτοιο άγώνα.

— Γι’ αυτό μάς έδωσε τα άγαθά ό Θεός. Για να ύπηρετούμε τους σκοπούς μας και τους συνανθρώπους μας.

Η ίδια, από τα παρασκήνια, άθόρυβα, σεμνά, δίχως ποτέ να προβάλλεται κινούσε τα νήματα για τον μεγάλο σκοπό. Ταξίδευε άκούραστα σε πολλές χώρες, για να έπικοινωνεί με τους δικούς της, να τους τονώνει στην άπόφαση να συμμετέχουν στον άγώνα.

Στά μέσα του Σεπτέμβρη του 1965, όταν θρηνούσαμε τον χαλασμό της Πόλης από το άφηνιασμένο Τούρκικο όχλο, ή Σακέ ήρθε κοντά μας, πολύ ταραγμένη.

— Έπέστρεφα από τον Καύκασο, τα πατρικά χώματα, μάς είπε, όταν την δη του Σεπτέμβρη, έτυχε να είμαι στην Κωνσταντινούπολη, να δώ με τα ίδια μου τα μάτια την καταστροφή. Σάν τα θεριά χύμηξαν οι Τούρκοι στον άνυπεράσπιστο Έλληνισμό. Δεν άφησαν στην μανία τους τίποτε όρθιο. Όλα ήταν προμελετημένα, έγκληματικά σχεδιασμένα. Έκκλησιές, σχολεία όδρύματα, άρχοντικά, νοικοκυριά, καταστήματα, βιοτεχνίες, έργοστάσια, όσα ήτανε Έλληνικά, τα ίσοπέδωσαν όλα. Το φρενιασμένο Τούρκικο πλήθος, δεν σεβάστηκε ούτε ίερείς, ούτε λευκασμένους γέροντες, ούτε παιδιά. Και για να συμπληρωθεί ή σκηνή του άποτροπιασμού, χύμηξαν στα Νεκροταφεία, άνοιξαν τάφους, έκαψαν πτώματα, σκόρπισαν όστᾶ, γκρέμισαν μαρμάρινους σταυρούς κι’ έπειτα χόρευαν πάνω στα ίερά της Χριστιανοσύνης, σάν δαίμονες που τους ξέθρασε ή κόλαση.

Η Σακέ ήταν άναστατωμένη όπως όλοι μας.

— Τί θα κάνει ή πολιτισμένη άνθρωπότητα μπροστά στο νέο αυτό φρικτό έγκλημα; διερωτιόταν.

“Οτι πάντα: Θα άδιαφορήσει. Η συνείδηση του κόσμου δύσκολα ξυπνά καλή μου... της άπαντούσα.

Και είχα δίκιο. “Όχι μόνο δεν στιγμάτισε τους θάνατους, αλλά την έπομένη ό ύπουργός των έξωτερικών της πιό μεγάλης συμμαχικής δύναμης, των ‘Ηνωμένων Πολιτειών, ό πολὺς Ντάλες, σε λόγο που έξεφώνησε στο Κογκρέσσο, έβετε σε ίση μοίρα τους ένοχους θύτες με τα άθῶα θύματα. Και έδινε τις ίδιες παραινέσεις στους Τούρκους όπως και στους “Έλληνες. Ήταν άίσχος. Η άγανάκτηση δεν είναι δυνατό να περιγραφεί.

— Καί όλα αυτά γιατί ή 'Ελλάδα ζητά τὸ δική της, τὴν Κύπρο τὴν 'Ελληνική ἀπὸ χιλιάδες χρόνια, ἔλεγε ἡ Σακέ.

— Δὲν θὰ παύσουμε νὰ ὑψώνουμε φωνὴ διαμαρτυρίας.

— Ποτέ!

Μετὰ τόσων χρόνων πείσμονη προσπάθεια, ἡ Σακέ μοῦ ἔγραφε ὅτι ὅλα ἦταν ἔτοιμα γιὰ ἓνα παγκόσμιο ξεσηκωμὸ διαμαρτυρίας τῶν Ἀρμενίων, τὴν μαύρη ἐπέτειο τῶν πενήντα χρόνων τῆς σφαγῆς, Μάης 1915, Μάης 1965. Ἦταν ἡ κατάλληλη περίσταση νὰ στιγματιστεῖ τὸ ἔγκλημα. Καί νὰ πληροφορηθοῦν οἱ λαοὶ τὴν ἀδικη μοῖρα τῆς Ἀρμενίας. Τὸ ζήτημα ποῦ εἶχε ἀτονήσει τόσα καὶ τόσα χρόνια, πρόβαλε τώρα δυναμικά, μὲ ὅλη τὴν πραγματικότητά του.

Ἡ Σακέ ζοῦσε σὲ ὑπερένταση. Λίγο πρὶν ἀπὸ τὸν Μάη, σὲ ἓνα ταξίδι τῆς στὴ Μέση Ἀνατολή, πέρασε ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκη νὰ με πείσει νὰ εἶμαι στὸ Παρίσι κατὰ τὸν μεγάλο ξεσηκωμὸ. Ἄν καὶ τὸ ἤθελα πολὺ, δὲν μποροῦσα νὰ τῆς τὸ ὑποσχεθῶ. Θὰ παρακολουθοῦσα ἀπὸ μακρὰ κάθε κίνηση.

— Ἐγὼ ὡστόσο θὰ σὲ περιμένω, ἐπέμεινε.

Μὲ κοίταξε στὰ μάτια, μὲ κείνο τὸ βαθύ, λαμπερό της βλέμμα.

— Ἐχὼ κάτι ἀκόμη νὰ σοῦ πῶ... Στὸ τελευταῖο ταξίδι πέρασα ἀπὸ τὴν Κύπρο. Εἶχα ὑποχρέωση νὰ ἀναφέρω τὸ ἔργο τῆς διαμαρτυρίας μας σὲ Κεῖνον ποῦ ἐκφράζει σήμεθα τὸν πόθο τῶν λαῶν γιὰ ἐλευθερία. Στὸν Ἐθνάρχη Μακάριο.

Τῆς ἔπιασα καὶ τὰ δυὸ χέρια, τὰ ἔσφιξα μὲ θέρμη.

— Μὲ δέχτηκε μὲ συγκίνηση, συνέχισε ἡ Σακέ. Τὸν παρακάλεσα ἐπίσης, ἐκεῖ ὅπου πάλαι σήμερα ὁ πόθος τῆς ἐλευθερίας, στὴν παλύπαθη Μεγαλόνησο, νὰ μᾶς ἐπιτρέψει νὰ στησωμε οἱ Ἀρμένιοι ἓνα Μνημεῖο στοὺς συμπατριῶτες μας ποῦ χάθηκαν ἀδίκως ἀπὸ τὸ μαχαίρι τῶν Τούρκων. Τὸ δέχθηκε μὲ συγκίνηση. Ὑποσχέθηκε ὅτι Κύπριοι στρατιῶτες θὰ φρουροῦν τιμητικά τὸ Μνημεῖο, ὅπου θὰ καίει ἄσβεστο τὸ καντήλι στὴ μνήμη τῶν μαρτύρων. Ἐκεῖ θὰ πηγαίνουμε γιὰ προσκύνημα.

— Θαυμάσια ἰδέα.

— Τώρα ποῦ θὰ ἐπιστρέψω στὸ Παρίσι, θὰ τοὺς τὸ πῶ καὶ θὰ ἀναθέσουμε σὲ ἓναν καλὸ γλύπτη, νὰ φιλοτεχνήσει τὸ Μνημεῖο, σεμνὸ, ἀπλό, ὠραῖο, καθὼς ἀξίζει.

Ἄ ὀξεσηκωμὸς τῶν Ἀρμενίων γιὰ τὴν ἐπέτειο τῆς τραγικῆς σφαγῆς, ἦταν παγκόσμιος καὶ μεγαλειώδης. Συγκίνησε τοὺς λαοὺς καὶ καταρράκωσε τοὺς Τούρκους φονιάδες. Ὑπενθύμισε ὅτι ὑπάρχει πάντοτε τὸ «Ἀρμενικὸ Ζήτημα», καὶ ὅτι ὁ ἀπεγνωσμένος ἀγὼνας γιὰ δικαίωση θὰ συνεχιστεῖ.

Καθιερώθηκε κάθε χρόνο τὸν Μάη νὰ γίνεται ἡ Διαμαρτυρία, μὲ κέντρο τὸ Παρίσι.

Μὲ τὸ βλέμμα στηλωμένο στὴν μικρὴ ὀθόνη, παρακολουθοῦσα στὴν καθορισμένη μέρα τὴν Σακέ νὰ προπορεύεται τῆς μεγάλης πορείας, μὲ τὸ πανὸ ὑψωμένο στὰ χέρια, μὲ τὴν ἔκφραση θριάμβου στὸ ὠραῖο της πρόσωπο. Τὴν καμάρινα. Σὰν μιὰ ἄλλη Ζάν ντ' Ἄρκ ὀδηγοῦσε τὸν λαὸ τῆς, ποῦ τόσο δοκιμάστηκε, στὴν αἴτησή του γιὰ τὸ δίκιο. Ἡ ἀγάπη γιὰ τὴν Πατρίδα, εἶχε βρεῖ στὴν ψυχὴ τῆς δικαίωση.

Ἐβλεπαν βέβαια οἱ Τούρκοι τὶς σκηνές, ἄκουαν τὴν κατακραυγὴ τῶν φιλελευθέρων ἀνθρώπων, μὰ ἔμειναν ἀμετανόητοι. Δὲν δίστασαν τὸν Ἰούλιο τοῦ 1974, νὰ ἐξαπολύσουν νέα σφαγὴ καὶ νέο ὄλεθρο στὴν πολύπαθη Κύπρο.

Ἡ Σακέ ἔτρεξε πάλι κοντὰ μας, νὰ συμμεριστεῖ τὸν πόνο μας.

— Φταΐνε οί κυβερνήσεις τῶν μεγάλων δυνάμεων πού δέν τοὺς ἐπιβάλλουν κυρώσεις, δέν τοὺς τιμωροῦν, ἔλεγε ἀγανακτισμένη.

— "Οχι μόνο δέν τοὺς τιμωροῦν καλή μου, ἀλλὰ διαρκῶς τοὺς παραχωροῦν εὔνοιες, πακτωλοὺς ἀπὸ χρήματα, τοὺς ἐνισχύουν, τοὺς παραχαϊδεύουν κι' ἔτσι ἐπανερχονται στὸ ἔγκλημα ἀνενόχλητοι.

Ἡ Σακὲ στέναξε.

— Ἄλλοίμονο. Ἀπὸ τότε πού οἱ θάναδοι τοῦ Ἀτίλα ξεχύθηκαν πρὸς τὴν Μεσόγειο, ἀνελέητα ἐξοντώνουν τοὺς Χριστιανούς. Ἔτσι καὶ σ' ὅλο τὸ μᾶκρος τοῦ 20οῦ αἰῶνα, τοῦ αἰῶνα πού ἔζησε ἡ γενιά μας. Στὴ σφαγὴ τῶν Ἀρμενίων, τὸ 1915, στὴ σφαγὴ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας τὸ 1922, στοὺς βανδαλισμοὺς τῆς Πόλης τὸ 1955, στὸ ἀνοσιούργημα τῆς Κύπρου τὸ 1974... Σὲ ὅλο τὸ μᾶκρος τοῦ αἰῶνα. Σφαγές, λεηλασίες εἶναι τὰ ἔργα τους. Καὶ οἱ μάρτυρες πληθαίνουν.

Οἱ μάρτυρες... Ναί, οἱ μάρτυρες, καλή, σπαραγμένη μου Σακέ.

Κι' ἐκεῖνο τὸν Μάη, τὴν καθορισμένη ἡμερομηνία, καθόμουν μπροστὰ στὴ μικρὴ ὀθόνη, νὰ ἀντικρύσω νὰ προβάλλει στοὺς δρόμους τοῦ Παρισιοῦ ἡ Πορεία Διαμαρτυρίας τῶν Ἀρμενίων. Νά, ἡ Σακέ. Προηγεῖται ὅπως πάντα. Λευκόμαλλη πιά ἀπὸ τὰ χρόνια, μὰ μὲ τὸ κορμί στητό, περήφανη, κρατώντας τὸ πανὼν στὰ χέρια, γεμάτη ερῆ θέληση.

Καὶ προχωροῦσε ἡ πορεία. Προχωροῦσε... Στὴν ἄκρη τοῦ δρόμου τὰ πλήθη συνωστίζονταν καὶ χειροκροτοῦσαν. Τὸ αἶτημα ἑνὸς δίκαιου συγκινεῖ πάντα τις ψυχές.

— Μπράβο, Σακέ... μουρμούριζα ἐνθουσιασμένη. Σὺ ἐκφράζεις τὸ λαὸ πού σὲ ἀνέστησε. Ἄξια, Πάντα ἄξια...

Καθὼς τὴν καμάρωνα, ἀξαφνα, μιὰ σύγχυση ἀνάμεσα στὸ πλήθος. Μερικὲς φευγαλέες κραυγές. Καὶ ἡ μικρὴ ὀθόνη διέκοψε ἀπότομα τὴν εἰκόνα.

Τί νὰ εἶχε συμβεῖ; Ἐνα πικρὸ προαίσθημα ἔκανε τὴν ψυχὴ μου νὰ ἀλαφιάζει.

Τὰ θλιβερά νέα ἔφεραν οἱ ἔφημερίδες τὸ ἄλλο πρωί.

«Αἱματηρὰ γεγονότα ἀνάμεσα σὲ Ἀρμενίους καὶ σὲ Τούρκους ἔλαβαν χώρα χθὲς στὸ Παρίσι. Καθὼς ἡ πορεία Διαμαρτυρίας γιὰ τὶς σφαγές ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἐνάμισυ ἑκατομμυρίων Ἀρμενίων τὸ 1915, προχωροῦσε στοὺς κεντρικοὺς δρόμους τοῦ Παρισιοῦ, νεαροὶ Τούρκοι ἐπιχείρησαν νὰ τὴν διαλύσουν. Ἡ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Ἀρμενίων κυρία Σακὲ Σ... θέλησε νὰ ἀντισταθεῖ, νὰ προχωρήσει. Μιὰ σφαῖρα ἦταν ἡ ἀπάντηση. Ἡ ἠρωίδα ἔγειρε αἰμόφυρτη στὰ χέρια τοῦ γιοῦ της...».

Καὺμένη, σπαραγμένη μου Σακέ.

Αὐτὴ ἦταν ἡ μοῖρα σου. Νὰ πᾶς ἀπὸ βόλι τῶν Τούρκων, πού μιὰ ζωὴ ἀγωνίστηκες νὰ ξεσκεπάσεις στὰ μάτια τῆς ἀνθρωπότητας τὴν ἐγκληματικὴ ψυχὴ τους.

Τὸ μικρὸ, ἀδύναμο, ἄβουλο κοριτσάκι τοῦ Σχολείου, Ἡρωίδα τοῦ μαρτυρικοῦ λαοῦ τῆς ἄτυχης Πατρίδας του. Ποιὰ τιμὴ σοῦ ἔπρεπε μεγαλύτερη;

Καλή, σπαραγμένη μου Σακέ.

Θυσίες σάν τὴν δική σου, θὰ ξεπνήσουν ἄραγε τὴν συνείδηση τοῦ κόσμου;

ΜΙΚΡΟΣ ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ

Ὁ ἔρωτας θὰ χτυπήσει
 τρεῖς φορές τὸ μεσονύχτι.
 Θ' ἀρπαχτεῖ ἀπ' τὰ μάγουλα τῶν ἐφήθων
 ἀγναντεύοντας στὴν ἄκρη τῶν ματιῶν τους
 θὰ κολυμπήσει ὀλομεμιάς στὸ κλάμα.
 Ὅλα τὰ καλοκαίρια ἦταν
 ἓνα σταχτὶ ξετσιπίωτο κορίτσι
 ποὺ ἀψηφᾷ τὰ χέρια του
 καὶ γλιστρᾷ στὸν πελαγίσιο κόρφο.
 — Μικρὲ μου ἀλήτη, δεῖξε μου πῶς μ' ἀγαπᾷς
 καὶ θὰ σοῦ φτιάξω ἓνα θεὸ μὲ μιὰ κουβέντα.
 — Τώρα θὰ προχωρῶ μ' ἓνα ποδάρι,
 μὲ μιὰ καρδιά κι' ἓνα μαχαίρι.
 Ἄλλοίμονο· θὰ προχωρᾶω μισός.
 Τί ὄμορφη ποὺ ἦσουν στὸν αἰῶνα Σου!

ΜΟΥΣΙΚΗ ΓΙΑ ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ

Περπατοῦσε κάτω ἀπ' τὴ
 μεγάλη κοκκοφοινικιά τοῦ ἡλίου
 καὶ τὰ πουλιὰ τὸν ρωτοῦσαν:
 — Γιατί εἶσαι τόσο δυνατός;
 — Γιατί ἐγὼ ἀγαπῶ, τοὺς ἔλεγε,
 καὶ κίναγε νὰ συνάξει μαζί μὲ τὰ πουλιὰ
 ἓνα κλαράκι λεμόνι,
 μιὰ λευκὴ μουσικὴ τῶν παιδιῶν,
 μιὰ γλωσσίτσα θάλασσα στὰ χέρια του.
 Ἄν ὅλοι ἀγαποῦσαν ἔτσι,
 σὰν τὰ πουλιὰ τοῦ ἡλίου,
 ὅπως ἐγὼ ἀγαπῶ ἐσένα,
 ὄλων τῶν ἀνθρώπων
 θάταν μάννα ἢ εἰρήνη
 μικρὴ μου...
 Τὸ καλοκαίρι ποὺ ἀγάπησες
 ποτὲ δὲ θὰ τελειώσει,
 δὲ γίνεται νὰ τελειώσει
 ἀφοῦ ἐσὺ τ' ἀγάπησες τόσο...
 Μικρὴ μου,
 εἶσαι μιὰ θάλασσα
 ποὺ μοῦ παίρνεις ὅλο τὸ κορμί
 προτοῦ καλὰ καλὰ τὴ νιώσω...

ΘΩΜΑ ΨΥΡΡΑ

ΒΑΡΔΙΑΝΟΣ ΣΤΑ ΣΠΟΡΚΑ ΤΟΥ ΑΛ. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ (Ἄξιολόγηση τῆς δομικῆς τεχνικῆς)

Ὁ «Βαρδιάνος στά σπόρκα» τοῦ Ἀλ. Παπαδιαμάντη δημοσιεύθηκε γιὰ πρώτη φορά στὴν ἐφημερίδα «Ἀκρόπολις» τοῦ Βλ. Γαβριηλίδη σὲ 19 συνέχειες, ἀπὸ τὶς 14 Αὐγούστου ὠς τὶς 5 Σεπτεμβρίου 1893. Σύμφωνα μ' ὅσα ἀνυπόγραφα (μᾶλλον ὀφείλονται στὸν Γαβριηλίδη) σημειώνονται στὶς 13 Αὐγούστου, προαναγγέλλοντας τὴ δημοσίευση τοῦ ἔργου, πρέπει νὰ «σημειώσωμεν τὸ ἐπικαιρον τοῦ νέου μυθιστορήματος. Πρόκειται περὶ χολερικῶν ἀναμνήσεων. Ἄλλὰ μακρὰν πᾶς φόβος...». Μάλιστα τὴν ἴδια μέρα στὴν Ἀκρόπολη μπαίνουν καὶ σχετικὲς διαφημίσεις: «Θέλετε νὰ μὴ φοβῆσθε τὴν χολέρα; Διαβάστε τὸν Βαρδιάνον». Κι ἄλλου: «Ἀπὸ αὖριον εἰς τὴν Ἀκρόπολιν Βαρδιάνος στά σπόρκα, Ἐπικαιρότατον Μυθιστόρημα τοῦ ἡμετέρου συνεργάτου κ. Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη».

Ἀπὸ τὰ παραπάνω φαίνεται ὅτι ὁ Παπαδιαμάντης ἔπρεπε νὰ τηρήσει κατὰ τὴ συγγραφή κάποιες πολὺ συγκεκριμένους δομικὲς προδιαγραφές, δηλαδὴ νὰ προσαρμόσει τὴν τεχνικὴ τῆς ἀφήγησης σύμφωνα α) μὲ ὅσα συνεπάγεται μιὰ δημοσίευση σὲ συνέχειες καὶ β) μὲ ὅσα ἐξυπηρετοῦν τὸν ἐπικαιρικὸ χαρακτήρα τῆς δημοσίευσης, ἐφόσον, κυρίως ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν ἀναγνωστῶν, ἡ δεκτικότητά τους θὰ ἐπηρεαζόταν ἀπὸ παράγοντες πολὺ συγκεκριμένους (εἰδήσεις γιὰ τὴ χολέρα, ἀναγγελίαι θανάτων, ἀνησυχία τῆς κοινῆς γνώμης γιὰ τὴν ἐπιδημία χολέρας τοῦ Ἀμβούργου, ποὺ ἀπειλοῦσε στά 1893 καὶ τὴν Ἑλλάδα).

Γιὰ νὰ καλύψει λοιπὸν ὁ Παπαδιαμάντης — ἢ, σωστότερα, νὰ ξεπεράσει — τὶς δυσκολίες ποὺ προαναφέρθηκαν, ἔπρεπε νὰ καταφύγει σὲ μιὰ σειρά ἐπιλογές, οἱ ὁποῖες τελικὰ καθόρισαν καὶ τὴ μορφή-περιεχόμενο τοῦ ἔργου. Συγκεκριμένα, ἡ δημοσίευση σὲ συνέχειες τὸν ἀναγκάζει νὰ ἐπιλέξει: α) μιὰ ἐξυπηρετικὴ θέση ἀφήγησης, ἢ ὁποία νὰ τοῦ δίνει τὴν εὐχέρεια ἀλιμάτων, μονολόγων, περιγραφῶν κατὰ τὸ ζετύλιγμα τῆς ἀφήγησης, β) δυνατότητα ἐπιμήκυνσης τῆς ἱστορίας, γ) συχνὲς κορυφώσεις τῆς δράσης (κρυσέντα), μέσα ἀπὸ τὶς ὁποῖες νὰ ἀνεβαίνει ἡ ἔνταση καί, φυσικά, νὰ ἐξάπτεται, νὰ ἀνανεώνεται τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἀναγνωστῶν γιὰ τὴ συνέχεια σὲ ἐπόμενο φύλλο τῆς ἐφημερίδας. Ὁ ἐπικαιρικὸς χαρακτήρας τῆς δημοσίευσης σὲ μιὰ κοινωνία ποὺ ἀνησυχεῖ γιὰ τὴν ἐπικείμενη ἐπιδημία χολέρας, ἀναγκάζει τὸν Παπαδιαμάντη νὰ προσδώσει τόνους ἀνάλαφρους· ἄλλωστε ὁ ἴδιος ὁ Γαβριηλίδης εἶχε φροντίσει νὰ τονίσει τόσο μὲ τὶς διαφημίσεις, ποὺ προαναγγέλλαν τὴ δημοσίευση τοῦ ἔργου, ὅσο καὶ μὲ τὰ γραφόμενά του, πὼς «εἰς τὸν Βαρδιάνον δὲν ἐκτυλίσσονται στυγαὶ καὶ ἀπαίσιαι εἰκόνες τόπων ἐρημουμένων ὑπὸ τῆς χολέρας... ἡ φιλοσοφία τοῦ κ. Παπαδιαμάντη εἶναι εὐθυμῶς... ὁ Βαρδιάνος θὰ ἀποτελέσει εὐθυμὸν ἀντίρροπον κατὰ τοῦ φόβου καὶ τῆς λύπης, ἦν γεννᾷ ἢ ἀνάγνωσις τῶν περὶ τῶν προόδων τῆς φοβεροῦς νόσου εἰδήσεων».

Ἡ ἀξιολόγηση λοιπὸν τῆς δομικῆς τεχνικῆς τοῦ συγγραφέα δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἐπιμεταλλεῖ τούς προηγούμενους «περιορισμούς». Τὸ ἐρώτημα εἶναι α) μὲ ποιούς συγκεκριμένους τρόπους, μὲ ποιά ποιητικὰ τεχνάσματα, καλύπτει καὶ ξεπερνᾷ

τούς «περιορισμούς» και β) ἂν αὐτὰ τὰ τεχνάσματα καλύπτουν κατὰ τὸν ἰδανικότερο τρόπο τὸν ἀναγνώστη (τὸν ἀναγνώστη τῶν 19 συνεχειῶν, κι ὄχι τὸν σύγχρονο ἀναγνώστη πού θεωρεῖ τὸν Βαρδιαῖο «διήγημα», «νουβέλα», «βιβλίον τσέπης» ἢ ὅ,τι ἄλλο).

A. Ἡ θέση ἀφ ἡ γ η σ η ς : Ὁ Παπαδιαμάντης ἐπιλέγει ὡς προσφορότερη θέση τὴ *vision par derriere*, τὴ θέση ἀπὸ τὸ παρελθόν· ἐξιστορεῖ γεγονότα παρελθόντος, γιὰ τὰ ὁποῖα ἔχει ὀλοκληρωμένη ἀποψη, πλῆθος πληροφορίες, γνωρίζει φυσικὰ τὴν τελικὴ ἔκβαση τῆς ἱστορίας· ἔχουμε νὰ κάνουμε μὲ ἕναν τυπικὸ ἀφηγητὴ - παντογνώστη. Ἡ θέση ἀφήγησης (θέσεως) τοῦ προσφέρει τὸ πλεονέκτημα νὰ κινεῖται ἀφηγηματικὰ μὲ ἀπόλυτη ἐλευθερία, ἐνῶ συγχρόνως τοῦ προσφέρει τὴ δυνατότητα τοῦ ἄμεσου λόγου (ἐφόσον διηγεῖται π ρ ο σ ω π ι κ ἂ μιά «παλιὰ» ἱστορία).

B. Δυνατότητα ἐπιμήκυνσης : Ἕνας ἀφηγητὴς σὲ συνέχειες, ἀνάλογα μὲ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἀναγνωστῶν, πρέπει νὰ μπορεῖ νὰ αὐξομεῖν τὴν ἀφήγησή του χωρὶς νὰ μειώνει ἢ νὰ ἀκυρῶνει τὸ ἐνδιαφέρον τους, τὸ ἀντίθετο μάλιστα, ἂν μπορεῖ μὲ τὴν ἐπιμήκυνση νὰ κορυφώνει τὸ ἐνδιαφέρον τους, τότε κερδίζει καὶ τὸν ἀναγνώστη καὶ περισσότερο χρήματα. (Δὲν ξέρω κατὰ πόσο ἰσχύει γιὰ τὸν Παπαδιαμάντη τὸ κίνητρο τοῦ κέρδους, πάντως σίγουρα ἰσχύει ἢ ἀναμφισβήτητη ἡδονὴ τῆς ἀφήγησης, ἢ πανάρχαια ἡδονὴ τοῦ παραμυθᾶ, πού ἀπολαμβάνει τὸ ἴδιο του τὸ παραμύθι ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπόλαυση τῶν ἄλλων· «ἢ ἀπόλαυση πού γεννιέται ἀπὸ τὴν ἀπόλαυση τοῦ ἄλλου!» — γιὰ νὰ θυμηθοῦμε καὶ τὸ Ρολάν Μπάρτ).

Οἱ τρόποι πού ἐπιλέγει ὁ Παπαδιαμάντης γιὰ νὰ «μεγαλώσει» τὸ ἔργο του, προσπάθεια πού εἶναι κάτι παραπάνω ἀπὸ ἐξόφθαλμη, εἶναι οἱ ἑξῆς:

i ἐκτεταμένες περιγραφές : κάθε φορὰ πού ἕνα νέο πρόσωπο εἰσάγεται στὴ δράση ἢ ἡ δράση ἀλλάζει χῶρο, ὁ Παπαδιαμάντης, ἔστω κι ἂν κάτι τέτοιο δὲν ἐξυπηρετεῖ στὸ παραμικρὸ τίς ἀνάγκες τῆς ἀφήγησης, ἀφιερώνει ἐξονυχιστικὲς περιγραφές· ἔτσι περιγράφονται στὴν πρώτη συνέχεια ὁ ἀρσανὰς τῶν Μαθιναίων (κάτι παραπάνω ἀπὸ μιὰ σελίδα), στὴ δεύτερη συνέχεια ἡ δηήγησης τῶν γυναικῶν στὸ φοῦρνο τῆς Ζαχαροῦς (κάτι λιγότερο ἀπὸ μιὰ σελίδα), στὴν τρίτη τὸ σπίτι τῆς Γερακίνας (περίπου μιὰ σελίδα), στὴν πέμπτη τὸ παλιὸ λαζαρέτο, καὶ τὸ χτήμα τοῦ Γιαννιοῦ — τὸ τελευταῖο ἐντελῶς ἄσχετο (περισσότερο ἀπὸ μιὰμιση σελίδα), στὴ δέκατη τρίτη τὸ μοναστήρι τοῦ Σισώη πού ἔδωσε τίς κότες στὸ Νικὸδημο (!!) (περίπου μιὰ σελίδα) κλπ. κλπ. Οἱ «ἀδικαιολόγητες» αὐτὲς περιγραφὲς δικαιολογοῦνται ἢ σωστότερα δημιουργοῦν ἕνα εἰδικὸ νοσταλγικὸ κλίμα· καὶ ἡ ἀφηγηματικὴ θέση εὐνοεῖ ὅπωςδήποτε τὴν ἀναπόληση. Ἔτσι ἡ προσφυγὴ σὲ ἀκατάσχετες περιγραφὲς μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ τέχνασμα τοῦ Παπαδιαμάντη, μὲ τὸ ὁποῖο πετυχαίνει, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐπιμήκυνση, κυρίως τὴν ἐ ν τ ὕ - π ω σ η τ ἦ ς ἄ μ ε σ η ς ἀ φ ἡ γ η σ η ς ἐ ν ὸ ς ν ο σ τ α λ γ ο ὦ , πού ἔχει δικαίωμα νὰ χάνεται στὶς ἀναμνήσεις, καὶ φυσικὰ αὐτὸ τὸ δικαίωμα τοῦ τὸ ἀναγνωρίζουν — ἴσως κίβλας αὐτὸ νὰ ψάχνουν — οἱ ἀναγνώστες τῆς ἐφημερίδας.

ii ἐμβόλιμες διηγήσεις φρικιαστικοῦ ἢ εὐτράπελου χαρακτήρα : εἶναι ἕνα τέχνασμα, μὲ τὸ ὁποῖο σὲ καιρῖα σημεῖα ἐπιβραδύνεται ἡ δράση, ὑπογραμμίζονται καὶ ἐπεξηγοῦνται ὀρισμένα κίνητρα τῶν προσώπων καὶ συχνὰ — καθὼς τὸ ἔργο δημοσιεύεται σὲ συνέχειες — δημιουργοῦν στὸν ἀναγνώστη τὴν αἰσθησὴ τοῦ αὐτοτελοῦς. Φυσικὰ, οἱ ἐμβόλιμες διηγήσεις σὲ ἐλάχιστες περιπτώσεις προωθοῦν τὴ δράση· συνήθως τείνουν στὴν ἀναπαραγωγὴ μιᾶς φρικιαστικῆς (λιγότερο) ἢ μιᾶς ἀνάλαφρης (περισσότερο) ἀτμόσφαιρας. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρω: τὴ διήγηση τοῦ νεκροναστημένου χολερικοῦ (β' συνέχεια), τῆς κλοπῆς τῆς μαστίχας

(γ' συνέχεια), τῆς μνήμης τῆς Σκεύως γιὰ τοὺς σπορκαρισμένους τοῦ παλιοῦ καιροῦ (ε' συνέχεια), τὴν ἱστορία τῆς χήρας πὺν χώρισε ἀπ' τὰ παιδιὰ τῆς (ιε' συνέχεια).

iii ἔ π α ν α λ ή ψ ε ι ς πὺν δὲν ὑπάρχουν στὶς πρῶτες συνέχειες ἀλλὰ πληθαίνουν πρὸς τὸ τέλος· πρόκειται ἴσως γιὰ τὸ σοβαρότερο ἀφηγηματικὸ μειονέκτημα, ἐφόσον, ἤδη γνωστά, στοιχεῖα τῆς δράσης, ἐπαναλαμβάνονται ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς ἥρωες, λ.χ. στὴν ὄγδοη, ἔνατη καὶ δέκατη συνέχεια ὁ ἀναγνώστης παρακολουθεῖ στιγμὴ πρὸς στιγμὴ τὸ πὺς ἡ Σκεύω καταφέρει νὰ εἰσχωρήσει στὸ χωρὸ τῆς καραντίνας, καὶ στὴν ἑντέκατη καὶ δωδέκατη συνέχεια ἀφιερώνονται πεντέμισι σελίδες σὲ μιὰ διαλογικὴ τῶρα ἐπανάληψη τῆς ἤδη γνωστῆς δράσης τῆς Σκεύως, ὅπως τὴ διηγίεται ἡ ἴδια στὸ γιατρὸ Βούνη.

iiii ἱ σ τ ο ρ ι κ ᾶ δ ε δ ο μ ἔ ν α : ἀπὸ τὴ στιγμὴ πὺν στόχος τοῦ Γαβριηλίδη εἶναι νὰ προβάλλει τὴν ἐπικαιρότητα τοῦ ἔργου καὶ μάλιστα νὰ καθησυχάσει τὴν κοινὴ γνώμη γιὰ τὴν ἐπιδημία χολέρας τοῦ 1893, ὁ Παπαδιαμάντης ἐπιβάλλεται νὰ εἶναι πειστικός, δηλαδὴ νὰ μὴ δημιουργήσει μιὰ φανταστικὴ πιθανοφανὴ ἱστορία, ἀλλὰ νὰ πατήσῃ πάνω στὴν πραγματικότητά κι ἐκεῖ νὰ χτίσει μιὰ ἱστορία πὺν νὰ πείθει στὴν ἐπιθυμητὴ κατεύθυνση τῆς καθυσύχασης τῆς κοινῆς γνώμης· συνεπῶς, ἔχει ἀνάγκη νὰ π ρ ο β ᾶ λ ε ι τὰ πραγματικὰ στοιχεῖα. Γι' αὐτὸ καὶ εἰδικὰ στὴν ἔκτη συνέχεια ἀφιερώνει σελίδες ἱστορικές, ὅπου ἐξετάζονται οἱ ἐπιδημίες χολέρας στὴν Ἑλλάδα καὶ κυρίως αὐτὴ τοῦ 1865, κατὰ τὴν ὁποία συμβαίνουν καὶ τὰ ἐπεισόδια τοῦ Βαυδιάνου.

iiiiii π α ρ ᾶ λ λ η λ ε ς ᾶ φ η γ ῆ σ ε ι ς : ἐνῶ ἡ κεντρικὴ ἀφήγηση ἀφορᾷ στοὺς προαισθημα καὶ τὴν ἐπιβεβαίωση τοῦ προαισθήματος τῆς γριὰ - Σκεύως πὺς ὁ γιὸς τῆς βρίσκεται ἄρρωστος ἀπὸ χολέρα στὸ λοιμοκαθαρτήριο, τὴν προσπάθειά τῆς νὰ φτάσει ὡς τὸ γιό τῆς, προσπάθεια πὺν εὐδώνεται καὶ τελικὰ ὁ γιὸς τῆς ἐπιστρέφει μὲ τὶς δικές τῆς περιποιήσεις ὑγίης στὸ σπίτι τους, ὁ Παπαδιαμάντης σ' αὐτὸν τὸν κορμὸ ἐμφυτεύει πολλές παράλληλες ἀφηγήσεις σχετικές, ἢ, καμιά φορὰ, ἄσχετες, πὺν ἐπιβραδύνουν τὸ ρυθμὸ ἀλλὰ αὐξάνουν τὴν ἀδημονία τοῦ ἀναγνώστη νὰ «ξαναπιάσει» τὸν κύριον κορμὸ τῆς ἀφήγησης. Τέτοιες ἀφηγήσεις δικαιολογοῦνται ἐλάχιστα, ὡστόσο ἐξάπτουν τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν συνέχεια καθὼς ὁ ἀνυποψίαστος ἀναγνώστης — οὐσιαστικὰ ἀνίσχυρος — εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ τὶς προσέχει μὴπως καὶ στὸ ξετύλιγμα τῆς δράσης καθορίσουν τὴν ἀφηγηματικὴ πορεία, δηλαδὴ λ ε ι τ ο υ ρ ο γ ο ὦ ν ὡ ς « ἐ ν δ ε ἰ ῖ ε ι ς » χ ω ρ ι ς ν ᾶ ε ἶ ν α ι. Χαρακτηριστικὰ ἀναφέρω στὴν α' συνέχεια τὴ διήγηση γιὰ τὰ ναιάγια τοῦ ἄντρα τῆς Σκεύως, στὴν γ' συνέχεια τὴν κινητοποίηση τῶν γυναικῶν μὲ τὸ θρῆνο τῆς Γαρουφαλῆς, στὴν δ' συνέχεια τὴν ἀναλυτικότητα παρουσίᾳ τῆς δημοπρασίας διανθισμένης μὲ πολὺ μυστήριο, σὴ δωδέκατη συνέχεια τὴ σχέση τοῦ πάτερ Νικόδημον μὲ τὴ γάτα καὶ τὶς κότες του (!). Ἡ σημαντικότερη δὲμως παράλληλη ἀφήγηση εἶναι ἡ ἀπόπειρα τῶν σπορκαρισμένων νὰ ἀποβιβαστοῦν στὸ νησί, πὺν καλύπτει τὴ δέκατη ἕκτη, δέκατη ἑβδομὴ καὶ δέκατη ὄγδοη συνέχεια. Ἐδῶ ὁ Παπαδιαμάντης, παρασυρμένος ἀπὸ τὴν ἴδια του τὴν ἀφήγηση, ἀδυνατεῖ νὰ ἐντάξῃ ὁμαλὰ τὴ νέα ἀφήγηση στὸν ὑπόλοιπον ἀφηγηματικὸ κορμὸ καὶ καταφεύγει στὸ σπανίως χρησιμοποιούμενον τέχνασμα τῆς ὑ π ο θ ε τ ι κ ῆ ς μ ε τ ᾶ θ ε σ η ς, δηλ. ἡ γριὰ - Σκεύω βρίσκεται στὴν καραντίνα, καὶ τὰ ἐπεισόδια πὺν ἐπιθυμῆ νὰ ἀφηγηθῆ ὁ Παπαδιαμάντης, συμβαίνουν ἀπέναντι στὸ νησί, τότε ὑποθετικὰ μεταθέτει τὴ γριὰ - Σκεύω στὸ νησί (!) : «Ἐὰν εὐρίσκετο ἀκόμη ἡ Σκεύω εἰς τὸ σπιτάκι τῆς... θὰ ἦτο εἰς θέσιν νὰ γνωρίζῃ».

Γ. Σ υ χ ν ἔ ς κ ο ρ υ φ ῶ σ ε ι ς δ ρ ᾶ σ η ς : Ἡ ἱστορία τῆς γριὰ -

Σκεύως άντενδείκνυται γιά κορυφώσεις· άν χρησιμοποιήσουςε τίς άπόψεις του Bremond γιά την άφηγηματική κορυφωση

A. άρχική κατάσταση — B. αίτιο άνισορροπίας — Γ. άνισορροπία —
Δ. δυνάμεις έξισορρόπησης — E. ίσορροπία

βλέπουμε πώς ή ιστορία τής Σκεύως κορυφώνεται τή στιγμή πού συναντά τó γιό τής· τέτοιο έπεισόδιο όμως δέν ύπάρχει στό Βαρδιάνο· άνάμεσα στη δέκατη τρίτη και δέκατη τέταρτη συνέχεια έντοπίζεται τó κενό, είναι όμως ήδηλημένο, γιατί μιá περιγραφή τής συνάντησης έθετε άμεσα τó πρόβλημα τής περιγραφής του χολεριασμένου γιού τής Σκεύως. Είναι άπλό νά άντιληφθοΰμε, ότι ó Παπαδιαμάντης τηρεί κατά γράμμα τίς άπαιτήσεις του Βλάση Γαβριηλίδη «...νά μη φοβήσθε την χολέραν». Όστόσο, είναι ύποχρεωμένος νά «φτιαξει» κορυφώσεις. Ός τώρα περιγράφτηκαν κάποια στοιχεία τής τεχνικής του· κυρίως πρέπει νά έπισημανθεί ó ρόλος των περιγραφών, των εμβόλιμων και παράλληλων διηγήσεων· αυτές προσφέρουν έπιμέρους κορυφώσεις πού άπαιτούνται. Όπόλλει όμως κι ένα άλλο στοιχείο, πού άφορά τόν άναγνώστη σέ συνέχειες, δηλαδή τó π ο υ κόβεται σέ κάθε συνέχεια τó έργο. Θα ήταν άφέλεια νά πιστέψουμε, ότι τó κόβει αυτός πού ταιριάζει τή σελίδα ανάλογα με την ύπόλοιπη ύλη τής εφημερίδας! Έκείνος πού κόβει σέ συνέχειες είναι ó Παπαδιαμάντης — ó όποιος πιθανόν νά τροποποιεί την έπόμενη άρχή ή τó τέλος τής συνέχειας — κι αυτό άποδεικνύεται από ένα άπλό γεγονός: όλα τά κοψίματα έγιναν με την ίδια λογική, συγκεκριμένα: Τó κόψιμο γίνεται σέ σημεία πού ó Παπαδιαμάντης έπιθυμεί νά λειτουργήσουν ως δήθεν ένδειξεις (π.χ. συνέχειες A, B, Γ, Δ, E και Z) και σέ σημεία όπου μεταστρέφεται ή πλοκή (π.χ. συνέχειες ΣΤ, Η, Θ, Ι, ΙΑ, ΙΒ, ΙΓ, ΙΔ, ΙΕ, ΙΣΤ, ΙΖ, ΙΗ (καταπληκτική δήθεν ένδειξη!). Κατ' αυτόν τόν τρόπο δημιουργούνται κυριολεκτικά «με τó τίποτα» κορυφώσεις. Στα παραπάνω πρέπει νά προστεθούν και οι καθυστερήσεις στη δράση, κάποια πρωθύτερα ή χρονικές μεταθέσεις, πού όλα μαζί δέν δημιουργούν δράση (ή δράση, δηλαδή οι ένέργειες των ήρώων είναι λίγες και πρακτικά δέν μπορούν νά δημιουργήσουν πλούσιες κορυφώσεις). Οι κορυφώσεις — ψευδοκορυφώσεις — δημιουργούνται αποκλειστικά από την πλούσια πλοκή, από την εκμετάλλευση μέχρι ύπερβολής τεχνασμάτων· άλλωστε, ó ίδιος ó Παπαδιαμάντης έχει συνείδηση του γεγονότος, «διότι ή διήγησίς μας κινδυνεύει ίσως νά γίνη πρωθύστερος, και νά υποπέσωμεν εις ανατριβείας τινάς και χρονολογικάς άντιφάσεις, έφ' όψι επικαλούμεθα την έπιείκειαν των άναγνωστών» (δέκατη συνέχεια).

Ό Παπαδιαμάντης λοιπόν έ φ τ ι α ξ ε μ ε ύ λ ι κ ό κ α τ ' έ ξ ο χ ή ν διηγηματική ό ένα πρόπλασμα μυθιστορηματος και μόρεσε νά κρατήσει τó ενδιαφέρον των άναγνωστών του, παρά τούς περιορισμούς πού ίσχαν κατά τή συγγραφή. Όστόσο, από την εξέταση τής δομής του Βαρδιάνου προκύπτουν μιá σειρά έρωτήματα, όχι γιά τó ίδιο τó κείμενο, όσο γιά τόν ίδιο τόν Παπαδιαμάντη, συνεργάτη-μεταφραστή τής Άκροπόλεως, και συγκεκριμένα γιά τή σχέση του με τόν Βλάση Γαβριηλίδη: κατά πόσο ó Γαβριηλίδης «ανάγκασε», επέβαλε στόν Παπαδιαμάντη τó θέμα του Βαρδιάνου; Κι αυτός ó καταναγκασμός σταμάτησε μόνο στό Βαρδιάνο ή υπήρξε και σ' άλλα έργα του; Και πώς ó Παπαδιαμάντης έγραψε τó Βαρδιάνο; Τόν έγραψε συνέχεια τή συνέχεια, τόν είχε γράψει όλόκληρο κι έκανε κατά τή δημοσίευση μικροεπεμβάσεις άλλες πρόσθαιρέσεις;

Κι αυτά τά έρωτήματα τά θέτει ή ίδια ή δομή του κειμένου! Και κατά πάσα πιθανότητα μόνο αυτή και ή προσεκτική άνάγνωση μπορεί πλέον νά τά λύσει.

ΜΑΡΙΝ ΣΟΡΕΣΚΟΥ

Λ Α Ο Κ Ο Ω Ν

Ὁ γιὸς πιάνει ἀπὸ τῆ μέση τὸν πατέρα,
καὶ τραβάει μὲ ὅλη του τὴ δύναμη
ὥστε τρίζουνε καὶ τῶν δυνάμε
τὰ κόκαλα.

Ὁ πατέρας πιάνει ἀπὸ τὰ γένια
ἢ ἀπὸ τὸν σβέρκο,
τὸν πατέρα,
καὶ τεντώνοντας ὅλους τοὺς μῦς
τραβάει,
μὲ χιλιόχρονη ἐμπειρία.

Μόνον ὁ παπποὺς
δὲν ἔχει ἀπὸ ποιὸν νὰ πιαστεῖ,
μπροστὰ του εἶναι μόνον ἀγέρας
κορμὶ κανένα.

Κι ἀρχίζει νὰ κλαίει,
σφίγγοντας στὰ χέρια του μιὰ μπάλα
σχεδὸν στρογγυλή.

Λ Ο Γ Ι Σ Τ Ι Κ Η

Ἔρχεται μιὰ στιγμή
ποὺ πρέπει νὰ χαράξουμε κάτω μας
μιὰ μικρὴ γραμμὴ
καὶ νὰ λογαριάσουμε.

Μερικὲς στιγμὲς ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ ἴμαστε
εὐτυχισμένοι
μερικὲς στιγμὲς ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ ἴμασταν ὁμορφοί,
μερικὲς στιγμὲς ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ ἴμασταν διάνοιες.
Μερικὲς φορὲς συναντηθήκαμε
μὲ κάποια θουνά, μὲ κάποια δένδρα, μὲ
κάποια νερά,
(ποῦ θὰ θρῑσκονται ἄραγε; Ζοῦν ἀκόμα;)
Ὅλ' αὐτὰ ἀποτελοῦν ἓνα φωτεινὸ μέλλον,
ποὺ τό ἔζησα.

Μιὰ γυναίκα π' ἀγάπησα
σὺν τὴν ἴδια γυναίκα ποὺ δὲν μ' ἀγάπησε
ἴσον μηδέν.
Ἔνα τέταρτο χρόνια γιὰ σπουδὲς

ισοδυναμούν με πολλά δισεκατομμύρια λέξεων
 δίχως σημασία,
 που τη σοφία τους την εξαντλήσαμε σιγά σιγά.

Και τελικά μιὰ μοίρα
 και με μιάν άκόμα μοίρα (άπό που ξεφύτρωσε;))
 κάνουν δυό. (Γράφουμε ένα και κρατάμε ένα)
 ποιός ξέρει, μπορεί να ύπάρχει και μέλλουσα
 ζωή).

Μετάφραση: Μ. ΜΑΡΙΝΕΣΚΟΥ - ΧΥΜΟΥ

ΠΟΛΥΠΙΚΡΑΝΤΗ ΠΡΟΣΔΟΚΙΑ

Στή μάντρα τής γειτονιάς, τὰ παιδιά
 με τὰ ξύλινα τουφέκια τους κάνουν πόλεμο...
 και άλλα, στή λιμνούλα τοῦ κήπου
 παρακάρουνε για πόλεμο τὰ πλαστικά στρατιωτάκια τους
 μ' ένα καρβάκι άπό τενεκέ...
 Τό ξέρουν και τὰ παιδιά...πολλές πατρίδες τῶν ανθρώπων
 είναι πάλι γεμάτες πόλεμο,
 και ματωμένη και ξυπόλητη ή ειρήνη, περπατάει
 εκεί με πατερίτσες...
 Πολλή είναι ή άγάπη για τήν ειρήνη και τόν άνθρωπο, άδέρφι μου,
 με πολλός έχει γίνει κι ό μισειός,
 μ' ένα κομμάτι άτσάλι μοριασμένο με νετρόνιο και θάνατο,
 προτοῦ γεμίσουν και τις δικές μας καρδιές,
 έλα να κάνουμε να φυτρώσουν στον κόρφο τῶν ανθρώπων
 κι άλλα γαρίφαλα άγάπης και ειρήνης...
 Να γεμίσουμε τις προσδοκίες και τήν πίστη τους
 με φτερουγίσματα περιστεριῶν...
 Κι άνασκαλεύοντας, μπαίνοντας ως τὸ γόνα
 στη χέρσα γῆ τοῦ μισμοῦ και τ' όλέθρου
 να φυτέψουμε πιό πολὺ καθάριον ήλιο,
 και να γεμίσουμε τ' άμπάρια τοῦ μέλλοντος
 με πολὺ σάρι γλυκοῦ ψωμοῦ άδελφοσύνης...
 Για να χορτάσουν όλα τὰ παιδιά τοῦ κόσμου
 τήν πείνα και τὸ δάχρυ τους με μπόλικο ψωμι και γέλιο...
 Για να πάθουν ν' άνατρέφουν οι μάνες τὰ μωρά τους
 για τούς μεσίτες τῶν πολέμων.
 Μα ως τότε, τσοῦρνο οι μεσίτες τοῦ πολέμου
 θα δείχνουν στις πατρίδες τῶν ανθρώπων τὰ δόντια τους
 και θα τρώνε τόν "Άνθρωπο...
 Και τὰ παιδάκια στή λιμνούλα τοῦ κήπου,
 θα παρακάρουνε για πόλεμο, με τὰ τενεκεδένια καρβάκια τους
 τὰ πλαστικά στρατιωτάκια τους...

ΝΙΚΟΣ ΣΤ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΥ

ΤΟ ΔΕΛΦΙΚΟ ΙΔΕΩΔΕΣ

(Δοκίμιο)

Στὸν ταραγμένο τοῦτον αἰώνα, ὁ ἄνθρωπος ποὺ δημιουργήθηκε ἀπ' τὸν εὐρωπαϊκὸ πολιτισμὸ, βρίσκεται μπροστὰ στὴν μεγάλη διάψευση τῶν ὀραμάτων, ποὺ πίστεψε πὼς θὰ ἔρχονταν ἀπ' τὰ ἱλιγγιώδη ἐπιτεύγματα τῆς τεχνολογικῆς ἀνάπτυξης. Καὶ τὰ ἀγαθὰ τῆς καταναλωτικῆς κοινωνίας, ποὺ πῆραν τὴν θέση τῶν ἰδανικῶν, ὄχι μονάχα δὲν τοῦ ἔδωσαν καμμιά πληρότητα, ἀλλὰ τὸν ἀπομάκρυναν, ἀκόμα περισσότερο, ἀπ' τὶς φυσικὲς πηγές τῆς ζωῆς του. Ἔτσι, κατάντησε νὰ δοκιμάζεται, τόσο ἀπ' τὰ ἐπιτεύγματα τῆς βιομηχανικῆς ἐπανάστασης, ὅσο κι' ἀπ' τὴν μοναξιά, στὴν ὁποία τὸν ὀδήγησαν. Γιατί, μὲ τὴν αὐτάρκεια τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν, περιορίστηκε ἡ διανθρώπινη σχέση καὶ χαλαρώθηκε ὁ θεσμὸς τῆς ἀλληλεγγύης. Καὶ ὁ χῶρος ποὺ προορίζονταν γιὰ τὴν κοινοτικὴ εὐθύνη, γιὰ τὴν διεύρυνση τῶν ἀναγκαίων προσβάσεων πρὸς τὸ μέλλον, ἔγινε λιγώτερος, ἐνῶ, ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά, μεγάλωσε κι' ἡ ἐξάρτηση ἀπ' τὴν ἀπρόσωπη δύναμη τῆς κατανάλωσης.

Κάτω ἀπ' αὐτὰ τὰ δεδομένα, οἱ ἐλπίδες γιὰ κάποια καινούργια ἀναβάθμιση τοῦ ἀτόμου, ἔχασαν ἐκεῖνο τὸ ἀντίκρυσμα, ποὺ εἶχαν μέσα στὸν κοινωνικὸ περίγυρο. Γι' αὐτὸ ὁ οἰκουμενικὸς ἄνθρωπος, ποὺ ἐπαγγέλλεται ἡ ἐποχὴ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τεχνολογίας, ἔμεινε χωρὶς στέρεο εἶδωλο. Κι' ἂν δὲν ἀκυρώνονται οἱ προσδοκίαι του, τουλάχιστον, δὲν δικαιώνονται οἱ ἀγῶνες του γιὰ ἓνα βέβαιο κέρδος. Ἀκόμα, ἡ περιλάλητη ἀπομυθοποίηση, ἀπογυμνώντας τὸν ἄνθρωπο ἀπ' τὴν μεταφυσικὴ προσδοκία, γκρέμισε τὶς προσβάσεις, ποὺ εἶχε γιὰ τὴν συμμετοχὴ του στὴν συμπαντικὴ ἀλήθεια, ρευστοποίησε τὶς ἀξίες τῆς ἠθικῆς του ὑπόστασης καί, πρὸ πνατός, τοῦ ἔφραξε τὶς ἐξόδους ἀπ' τὸ ἄντρο τῆς χοϊκῆς του παγίδευσης. Μάλιστα, στὸ σημεῖο τοῦτο, δὲν εἶναι ποὺ μένει μετέωρος, ἀλλὰ καὶ ἀφοπλισμένος ἀπ' τὸν χρόνο, πράγμα ποὺ τὸν ὀδηγεῖ, σχεδὸν χωρὶς καμμιά ἀντίσταση, στὴν κατάσταση τῆς ἐμπορευματοποίησης, μεταβάλλοντάς τον σ' ἓνα ἀνοικόνωμο καταναλωτικὸ τέρας. Συνέπεια ὄλων αὐτῶν, κοντὰ σ' ἄλλα, εἶναι τώρα καὶ ἡ ἀποσύνδεσή του μὲ τὴν γλῶσσα, ἀφοῦ αὐτὴ ἀποτελοῦσε πάντα τὸν ὀμφάλιο λῶρο, τόσο στὴν οἰκοδόμησι τῆς συνείδησης, ὅσο καὶ στὶς ἀναζητήσεις του, πέρ' ἀπ' τὴν πεπερασμένη ἀποστολὴ τοῦ βιολογικοῦ του προορισμοῦ. Καί, μὲ τὴν πῶχευση ποὺ ἔρχεται, στὸ κρίσιμο τοῦτο σημεῖο, ὑπακούει καλύτερα στοὺς κώδικες καὶ στὰ οὐδέτερα σύμβολα, παρὰ στὴν δική του θέληση. Ὑστερα, οἱ διαστάσεις καὶ ἡ κλίμακα, ποὺ εἶχε γιὰ τὴν προσπέλαση τοῦ κόσμου, χαράχτηκαν ἔξω ἀπ' τὰ δικά του μέτρα καὶ τοποθετήθηκαν σὲ μιὰ προοπτικὴ, ποὺ ξεφεύγει ἀπ' τὴν δική του ὄραση, δίνοντας ἓνα μέγεθος ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ἐλέγξει, ἀφήνοντάς τον νὰ παραπαίει — ἔστω καὶ σὰν ἓνα πλάσμα χωρὶς κεραίες — μέσα σὲ μιὰ ἔρημο. Καὶ ὁ κίνδυνος νὰ μείνει, ὅπως ὁ Μίδας, μονάχα μὲ τὸ τραγικὸ προνόμιο νὰ μὴν ἔχει ἐξουσία πάνω στὰ ἀγαθὰ ποὺ ζήτησε γιὰ τὴν κατοχύρωσι τῆς ἀσφάλειάς του, δὲν εἶναι τώρα καθόλου μυθολογικός. Ἀντίθετα, ὅσο πιὸ πολὺ χάνει τὴν ἀπόσταση ἀπ' τὴν ἀλληγορικὴ του ἀκτινοβολία, τόσο πιὸ πραγματικὸς φαίνεται. Γιατί, ἡ φοβερὴ αἰχμαλωσία,

που έλλοχεύει μέσα στα έργαστήρια τών έπιστημόνων και στις καμινάδες τών εργοστασίων, δέν αντίστοιχεί, παρὰ στην λευκή άβυσσο, που ανάδύεται από έναν τέτοιο δρόμο. Κι' αυτό τόν οδηγεί, σιγά - σιγά, σέ μιá τραγική μοναξιά, ρυμουλκώντας, τόν παντοδύναμο άνθρωπο τής έποχής μας, πίσω άπ' τήν πορεία της μηχανής, όπου δέν υπάρχει κανένα αντίκρουσμα που νά δικαιώνει τήν ύπόσταση και τις κατακτήσεις του. Πίσω άπ' αυτήν τήν εικόνα, κρύβεται ίσως ή άθέατη όψη του κόσμου, που γεννήθηκε άπ' τήν δυναστεία ενός ξέφρενου τεχνολογικού παραληρήματος. Μένει πάντα δίχως κανέναν άπώτερο σκοπό, οποιαδήποτε παραπέρα έπίτευξη, έφ' όσον δέν υπάρχει, στην άνεση έξέλιξη τής έπιστημονικής φιλοδοξίας, ή προαγωγή τής ανθρώπινης μοίρας, πράγμα που, τελικά, άδρανοποιεί τις κοινωνικές αξίες, ανατρέπει τά ύφιστάμενα δεδομένα και άπαλλοτριώνει τήν ήθική όντότητα του άτομου ως μονάδας αυτοδύναμης. Καί, ως άφευκτη συνέπεια μιās τέτοιας μεταλλαγής, έρχεται ό έγκλωβισμός (όχι μόνο τών ατόμων, αλλά και τών λαών, που διατηρούν κάποια έθνολογική ταυτότητα) στις μεγάλες ένότητες, στα ύπερεθνικά συγκροτήματα, για νά καταστεί, κατ' αυτόν τόν τρόπο, δυνατή ή έπιβίωσή μας. Ειδικότερα, στην μεταβιομηχανική περίοδο, αυτός ό σχηματισμός τών μεγάλων συνόρων, έχει πάρει ήδη τήν μορφή τής αναγκαστικής συμμαχίας. Καί, πολύ περισσότερο, όταν στηρίζεται στις έξαρτήσεις.

Κάτω από ένα τέτοιο πρίσμα, άνακύπτει τó έρώτημα, άν μπορεί, ό σύγχρονος άνθρωπος, νά γίνει ξανά μέτοχος στις άρχικές πηγές τής ισορροπίας τής ζωής και νά προχωρήσει, πάνω στις προεκτάσεις τών άφειτριάων εκείνων, που, ξεκινώντας άπ' τήν αρχαία 'Ελλάδα, έθεμελιώσαν τόν ευρωπαϊκό πολιτισμό. Μè άλλα λόγια, είναι τώρα δυνατόν νά χρησιμεύσουν, οι αξίες τών δελφικών άμφικτυονίων, για τόν σύγχρονον αυτόν άνθρωπο, που πασχίζει νά κρατηθεί πάνω άπ' τήν άβυσσο του τεχνολογικού πολιτισμού; Φυσικά, μιá άπόλυτη και εύθεια άπάντηση, δέν είναι δυνατόν νά δοθεί, δικήν θεωρήματος, για νά έχουμε τήν άπαραίτητη κάλυψη. Γιατί, στο μεταξύ, δημιουργήθηκαν καινούργια ιδεώδη, που έκφράζουν έναν άλλον άνθρωπο, πολύ διαφορετικόν από εκείνον που έφτασε ως τήν προηγούμενη γενεά. Καί ή άπόσταση, στην προκειμένη περίπτωση, δέν πρέπει νά μετρηθεί με τήν ντετερμινιστική αντίληψη του σχηματικού χρόνου. 'Ακόμα, ή διαρθρωτική έκχώρηση, που έπήλθε με τήν άδυναμία νά έλέγξει τήν διευρυνόμενη υπερατομική διάσταση, έλαχιστοποίησε τήν δική του συμβολή στην γέννηση μιās νέας μυθολογίας. Καί, γι' αυτό, ή ύπαρξη ενός παρόμοιου έρωτήματος, ίσως χρειάζεται μιá περιμετρική θεώρηση, προτού νά διατυπωθούν οι προσδιοριστικές της έκτιμήσεις.

'Εν τούτοις, παραμένει κοινή συνείδηση, πώς ό σύγχρονος άνθρωπος υπόκειται στις δεσμεύσεις και στις ύποσχέσεις που γεννήθηκαν άπ' τήν ανάπτυξη τής έπιστήμης και τής τεχνικής. Κι' αυτό, παρ' όλο που δέν αντικαταστάθηκαν τά στηρίγματα του πολιτισμού, τού άνοίγει έναν δοτόν — έστω — όρίζοντα, για τήν έλπίδα πώς θα δυνηθεί, κάτω άπ' τις νέες νεφώσεις που συσσωρεύει ή ήθική άκρυσία τών γνώσεων, νά περιμένει τήν περισσότερά με τόν κλάδον έλαίας.

Ξεκινώντας άπ' αυτήν τήν διαπίστωση, δέν μπορούμε παρὰ νά θεωρήσουμε πώς έξακολουθεί νά είναι άναγκαία — περισσότερο, μάλιστα, από κάθε άλλη φορά — ή ζώσα, άλλωστε, παρακαταθήκη τών αρχαίων, για τήν οικοδόμηση του καινούργιου κόσμου. 'Ιδιαίτερα, τώρα, όποτε ή όργάνωσή του σέ μεγάλες ένότητες (ένότητες που έχουν τά περιθώρια για μιá οικουμενικότητα συνείδησης) πρέπει νά έδράζεται πάνω σ' ένα ανθρώπινο αίτημα, που καταξίωθηκε άπ' αυτήν τήν 'ίδια τήν ύπόσταση του ευρωπαϊκού πολιτισμού. Γι' αυτό, στην θέση τής ούτοπικής αναζήτησης, τó ιδεώδες που παραδόθηκε άπ' τους αρχαίους, πιστεύουμε πώς προσφέρει τήν βάση για τήν άπάντηση, δεδομένου ότι δέν

υπερκεράσθηκε, ως τώρα, ούτε απ' την λεκτικήν υπέρβαση ούτε απ' την πρακτική μεταστοιχείωση τῶν κοινωνικῶν διαφοροποιήσεων. Καί, στὰ τελευταία εἴκοσι - εικοσιπέντε χρόνια, ὑπάρχουν ὁρατὲς ἐνδείξεις, ὅτι ὁ ἄνθρωπος πού ἐκκολάπτεται κάτω ἀπ' αὐτὲς τὶς συνθήκες, ἀρχίζει νὰ ἀφυπνίζεται καὶ νὰ ἀνιχνεύει γιὰ κάποια καινούργια μυθογονία, πού θὰ τοῦ δώσει μιὰ γέφυρα ἐπικοινωνίας μὲ τὸν χρόνο καὶ τὸν τόπο. Βέβαια, πολλὲς ἀπ' τὶς ἀξίες τοῦ πολιτισμοῦ πῆραν διαφορετικὸ δυναμικὸ θάρος καὶ ἀνάστρεψαν ἴσως τὸ εἶδωλο, ἀλλὰ παραμένει στὶς ἀγεφύρωτες μετακινήσεις, ἡ διαιώνια αὐτὴ ἐπαγγελία, πού ἔλαβε τὴν πλήρη ἔκφραση καὶ κατακύρωσή της ἀπ' τὸν χριστιανισμό. Καί, τώρα, προσδιορίζεται, κι' ἀπ' αὐτὴν ἀκόμα τὴν θέση τοῦ τεχνολογικοῦ πολιτισμοῦ — μάλιστα, πρὸ παντός, ἀπ' τὴν ἀπειλὴ πού γεννήθηκε κάτω ἀπ' τὸν ἴσκιό του — μὲ στέρεο σχῆμα, πολὺ ἀδύνατη μνήμη καὶ χωρὶς τὴν ἐγγύησιν τῆς μεταφυσικῆς κάλυψης. Τὸ χειρότερο ἀκόμα, κάτω ἀπὸ τὸν ἴσκιό τῶν ὑπερδυνάμεων, πού ἀναδύονται πάνω ἀπ' τὶς κάννες τῶν πυρηνικῶν πυροβόλων. Γι' αὐτό, ὁ ἄνθρωπος τοῦ αἰῶνα μας, πρέπει νὰ ἀναλάβει τὶς εὐθύνες ἐνὸς νέου Ἡρακλῆ, πού θὰ ἀποκαθλώσει τὸν Προμηθέα, πού, στὴν προκειμένη περίπτωσι, ἐνσαρκώνει τὸ ἔπος τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τεχνικῆς.

Ἔτσι, γιὰ νὰ προχωρήσει κανεὶς στὴν ἀπάντησι, πέρ' ἀπ' τὶς ἐπισημάνσεις, δὲν μπορεῖ νὰ δογματίζει καί, κατὰ συνέπεια, νὰ θέτει ἀνελαστικά ὄρια στὴν ἀνάπτυξη. Γιατί, πρόκειται γιὰ ψαύσεις μὲσ' ἀπὸ συμβατικὲς καταστάσεις. ἀπ' ὅπου, δυστυχῶς, περνάει ἀναγκαστικά ἡ ὀργανωμένη κοινωνικὴ, οἰκονομικὴ καὶ στρατιωτικὴ συγκρότησι τοῦ ἐσωτερικοῦ χώρου τῆς ὑπερεθνικῆς κοινότητος τῶν ἡμερῶν μας. Ἄλλωστε, τὰ δυναμικὰ ρεύματα (θρησκευτικά, φιλοσοφικά, πολιτισμικά καὶ ἐθνολογικά), πού διαμόρφωσαν, ὡς ἐδῶ, τὴν πρακτικὴν εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου, ἤδη ἔχουν χάσει τὴν γοητεία καὶ τὴν καθοριστικὴ ἐπιρροή, πού κράτησε τὴν πορεία του κάτω ἀπ' τὴν παντοδυναμία τους. Καί, ὅπου δὲν ἔγιναν ἀπολιθώματα ἢ λυφαντικὲς ἀρτηρίες, ὑπερκεράστηκαν ἀπ' τὴν ἐξέλιξι, ὥστε νὰ μὴν ἀνταποκρίνονται πλέον στὶς ἀπαιτήσεις τῆς ἐποχῆς μας.

Ἔτσι, διανύοντας, τώρα, μιὰν ἀπμουθοποιημένη ἔρημο, ὅπου οἱ καμινάδες τῶν ἐργοστασίων καὶ τὰ ἐρτζιανὰ κύματα δὲν ἀφήνουν, παρὰ λίγα περιθώρια, γιὰ τὴν ὑπαρξιακὴν κατάφρασι καὶ τὴν κοινωνικὴν καταξίωσι τοῦ ἀνθρώπου, νοιώθουμε πρὸ συγκεκριμένη αὐτὴν τὴν ἀνάγκη τῆς μετάβασής μας σ' ἕναν εὐρύτερο διακρατικὸν σχηματισμό. Καὶ τοῦτο, γιὰ νὰ μὴν ὑποκύψουμεν, ἐν τέλει, στὴν ἐσωτερικὴν πτώχευσι, πού ἀπορρέει ἀπ' τὰ μεγάλα μεγέθη, τὰ ὁποῖα ἀνέφερα παραπάνω. Θὰ λέγαμε, μάλιστα, ὅτι οἱ ἐνδείξεις αὐτὲς τῆς κρίσης, πού παίρνει τὴν μορφή τῆς παγκόσμιας πλημμυρίδας καὶ πού, μὲ τὰ μέσα διακίνησης καὶ ἐπικοινωνίας τῶν ἡμερῶν μας, κατακλύζει, κυριολεκτικὰ τὸν πλανήτη μας, ἀποτυπώνονται καθαρὰ, μὲ ἀρνητικὴ ἐμφάνισι, σ' ὅλο τὸ φάσμα τοῦ πολιτισμοῦ. Εἰδικώτερα, ἡ χαρτογράφησι τοῦτη φωτίζεται πρὸ ἐντονα στὴν εὐαίσθητη ἐκείνη ἐπιφάνεια, πού ἀντικατοπτρίζει τὸ θυθὸ τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξιακῆς ἀγωνίας (τέχνες, γράμματα, φιλοσοφία), καθὼς καὶ στὴν βίβλική σχεδὸν ὁδοιπορία τῶν τουριστῶν, πού ψάχνουν νὰ βροῦν ἕναν προορισμό. Τὰ μέσα καὶ ἡ ὀργανωμένη πρόνοια, παρὰ τὶς ἐκπληκτικὲς προόδους, δυστυχῶς, δὲν φαίνεται ὅτι παρέχουν, στὸν ἄνθρωπο τῆς ἐποχῆς μας, ἐκείνη τὴν κατοχύρωσι πού θὰ τὸν ἔκανε αὐτοδύναμο καὶ ἀνεξάρτητο. Ἔτσι, ὁ τεχνολογικὸς θρίαμβος τοῦ αἰῶνα μας, πού ξεκίνησε ὅπως ἕνα ποτάμι, χωρὶς σκοπὸ καὶ χωρὶς ἐλεγχόμενη κοίτη, πραγματοποιεῖ μιὰ νέα πορεία, γκρεμίζοντας τὰ σύνορα καὶ τὰ εἶδωλα πού, ἐπὶ χιλιάδες χρόνια, ἀποτελέσαν τὴν αὐτοεπιθεβαίωσι καὶ τὴν κύρωσι τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς πάνω στὸν πλανήτη μας. Καί, ὡς συνέπεια αὐτῆς τῆς ἐπανάστασης, πού ὀδηγεῖ σὲ μιὰ οὐτοπία ἐξω ἀπ' τὴν γῆϊνη

ἐξάρτηση, ἔρχεται τώρα ἡ ἰσοπέδωση, τὸ ἄγχος ἀπ' τὴν αἰώρηση πάνω ἀπ' τὸ κενό, ἡ ἀπειλή τῆς ὁμοιομορφίας, ἡ αἴσθηση τῆς στάχτης καὶ τὸ ἐνύπνιον ὄραμα τῆς καταστροφῆς. "Ὁλ' αὐτά, μὲ ἀθροιστικὴ δύναμη, συνθέτουν, σὲ οἰκουμένη κλίμακα, καὶ τὴν μορφή τῆς σύγχρονης κουλτούρας, πού χρειάζεται ἕνα δικό της μῦθο, γιὰ νὰ μὴ μείνει χωρὶς ἀνθοφορία. Ἐνῶ τώρα, γιὰ νὰ ζεστάνει τὶς σκοτεινὲς πηγὲς τῶν ἔνστικτων — ὅπου θὰ ζητήσει ὑποχρεωτικὰ τὴν κατάφαση ἑνὸς ὑπαινιγμοῦ — καταφεύγει στὸ ἀλκοῦλ καὶ στὰ παραισιογόνα, ἐφ' ὅσον ἡ ἐπιστήμη, πέραν ἀπ' τὴν πληροφόρηση γιὰ μηχανισμό τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ ἐκφυλισμοῦ, δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ τῆς δώσει ἕναν ζωντανὸ κορμό.

"Ἐτσι, γιὰ νὰ δικαιωθεῖ αὐτὸς ὁ θρίαμβος, πρέπει νὰ ἀπεγκλωβιστοῦμε ἀπ' τὴν κυριαρχία τῶν μηχανῶν καὶ νὰ δώσουμε, στὴν δύναμή τους, ἕναν ἐσχατολογικὸ σκοπὸ. Δηλαδή, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐνανθρωπίσουμε, αὐτὲς τὶς τεράστιες δυνάμεις πού μᾶς παρέχει ἡ ἐπιστήμη τοῦ αἰῶνα μας, γιὰ νὰ μὴν ἀλωθοῦμε ἀπ' τὶς ἴδιες. Ἄλλὰ, γιὰ νὰ γίνει κάτι τέτοιο, θὰ πρέπει νὰ ὑπάρχει κάπου ἕνα σημάδι, ἕνα ὀριοθετημένο ἐπίπεδο, πού νὰ μὴν ἀφίσταται, ὡστόσο, ἀπ' τὴν συμπαντικὴ νομοτέλεια. Διαφορετικὰ, θὰ εὐρύνεται τὸ κενό, θὰ μικραίνουν οἱ δικές μας ἀναλογίες καὶ ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος, πού ἀναδύεται ἀπὸ ἕνα ἀσύλληπτο μέλλον, δὲν θὰ μπορεῖ νὰ ὀργανώσει τὸν εὐρύτερο ἐκεῖνο χῶρο τῆς πολιτικῆς καὶ οἰκονομικῆς κοινότητος, γιὰ νὰ δυνηθεῖ νὰ πραγματοποιήσει τὴν μετάβασή του στὸν οἰκουμένικὸν αἰῶνα. Καί, ὅπως ὅλοι ἀντιλαμβανόμεσθε, ἤδη θρῖσκόμεσθε πρὸ τῶν πυλῶν.

Μὲ αὐτὲς τὶς ἀφετηρίες, εἶναι φανερόν, πὼς δὲν εἶναι τίποτα ἐφικτό, χωρὶς νὰ ὑπάρχει ἕνα ποιητικὸν ὄραμα, μιὰ νέα οὐτοπία, πού θὰ λαμβάνονταν ὡς πυρήνας γιὰ τὴν ἀναζητούμενη μυθογονία αὐτοῦ τοῦ μέλλοντος. Καί, γιὰ νὰ ἔχουμε μιὰ γέφυρα, ἕνα ἔδαφος μὲ τέτοιες ὑποσχέσεις, δὲν μπορούμε νὰ ἀναζητήσουμε τὴν ἄκρη καὶ τὴν ἀρχὴ ἀπὸ ἕνα χάος. Γι' αὐτό, ἀκριβῶς, οἱ ἀξίες τοῦ ἀρχαίου κόσμου, πού ἐξακολουθοῦν νὰ φέρουν τὸ μήνυμα γιὰ τὴν ἀνθρώπινη μοῖρα στὴν κοινωνικὴ τῆς ἔκφραση, εἶναι σήμερα ἀναγκαῖες, ἴσως ὅσο ποτὲ ἄλλοτε. Μάλιστα, στὸ σημεῖο τοῦτο, πιστεύουμε πὼς δὲν ὑπάρχουν ὑποκατάστατα καὶ πὼς ἡ ἐποχὴ μας δὲν ἔχει οὔτε κἀν τὴν δυνατότητα ἄλλης ἐκλογῆς. Γιατί, ὅπως τονίστηκε, ἐνῶ ξεκίνησε γιὰ τὸν ἄνθρωπο, πραγματοποιίησε τὶς μεγάλες κατακτήσεις τῆς ἐξῶ ἀπ' αὐτόν, δίχως ἕνα ὄνειρο καὶ δίχως κάποια ἠθικὴ νομιμοποίηση τῶν στόχων τῆς. Ἄλλωστε, ἡ ἱστορικὴ μνήμη καὶ ὁ φωτισμὸς τοῦ παρελθόντος, πού τώρα φτάνει σ' ἕνα βάθος σαράντα αἰῶνων, τεκμηριῶνουν αὐτὴν τὴν ἀλήθεια καὶ προσφέρουν μιὰ δεδομένη ἀκτινοβολία ἀνυπολόγιστης σημασίας, προκειμένου νὰ στηριχθεῖ ἕνα αἶτημα οἰκουμένης κίνησης.

Τέλος, ὁ δεῦτερος παγκόσμιος πόλεμος, τὸσον ὡς ἀπολογισμὸς, ὅσο καὶ ὡς μέτρο ὑπολογισμοῦ καταστροφῆς γιὰ τὴν μοῖρα ἑνὸς μέλλοντος πού εἶναι ὑποθηκευμένο ἀπ' τὴν πυρηνικὴ ἀπειλή, μᾶς βοηθεῖ νὰ συλλάβουμε καθαρότατα τὸ μήνυμα τοῦτο. Ἐπὶ πλέον, νομίζουμε, αὐτὸ τὸ πιστοποιοῦν ἀκόμα καὶ οἱ ἄκαρπες ἀνιχνεύσεις, οἱ δικαιολογημένους ἀμφισβητήσεις καὶ τὰ εἰρηνιστικὰ κινήματα, σὲ παγκόσμια κλίμακα, πού σνισιστοῦν ἕνα φαινόμενο μὲ ἀνεξήγητες ἀντιφάσεις, πράγμα πού στηρίζει, στὴν ἀθέατη ὄψη τῶν ἐκδηλώσεων, τὴν ἐνθαρρυντικὴ ἐρμηνεία, πού ἐπιχειρήσαμε νὰ ἐπισημάνουμε. Γι' αὐτό, μπορούμε νὰ ὑποστηρίξουμε, χωρὶς νὰ διακινδυνεύουμε προβλέψεις πέρ' ἀπ' τὰ ὑπαρκτὰ δεδομένα, ὅτι τὸ ἰδεῶδες τῆς δελφικῆς ἀμφικτυονίας, πού εἶναι πάντοτε τὸ μέγιστο κεφάλαιο γιὰ μιὰ παρόμοια θεωρία, ἀποτελεῖ ἴσως τὴν μοναδικὴ καταφυγὴ πού ἔχουμε. Ἐτσι, δὲν θὰ ἦταν ὑπερβολὴ νὰ ἰσχυριστοῦμε, ὅτι ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικὸς κόσμος, δὲν ἔπαψε νὰ παραμένει πάντα μιὰ ἀφετηρία, ἀπ' τὴν ὁποία ξεκινάει ὁ πολιτισμὸς καὶ ἀνανεώνονται οἱ μεγάλες προσδοκίες τῆς ἀνθρωπότητος. Στὴν προκειμένη περίπτωση, εἰδικώτερα, ἕνα τέτοιο ἰδεῶδες, πού νὰ ἀντα-

ποκρίνεται στο οικουμενικό αίτημα της ειρήνης και της συνύπαρξης τῶν λαῶν — μάλιστα, πέρ' ἀπ' τὶς περιχαράξεις τῶν συνασπισμένων ἐνοτήτων — καὶ ποὺ νὰ μὴν ἐρείδεται στὸ ἀνέφικτο μιᾶς οὐτοπικῆς ἰδεοδοσίας, μπορεῖ νὰ γίνεῖ, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη κρίσιμη περίοδο τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας, στὴν σημερινὴ ἐποχῆ..

Διότι, ἐκτὸς ἀπ' τὴν ἡλικία τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς παρουσίας τῶν ἀρχαίων στὴν ἱστορικὴ του διαδρομῆ, διαθέτουμε τώρα καὶ τὶς ἀναγκαῖες κεραίες γιὰ νὰ συλλάβουμε καλύτερα τὸ μήνυμα τοῦτο. Καί, ἀκόμα, τὰ ἐκπληκτικὰ τεχνικοεπιστημονικὰ ἐπιτεύγματα, ποὺ ἀνοιξαν τὴν περίμετρο τῶν ἀνθρωπίνων δυνατοτήτων σὲ δυσπροσπέλαστα ὕψη, μᾶς παρέχουν καὶ τὴν ἀπαραίτητην ὑλικὴν ὑποδομῆ, γιὰ τὴν πραγματοποίησιν καὶ τῶν πιὸ φανταστικῶν ἐπιδιώξεων. Ἰδιαίτερα, ἡ διάψευση τῶν μεγάλων προσδοκιῶν, ποὺ γέννησαν οἱ ἀπόπειρες γιὰ μιὰ σύμπηξιν μιᾶς τέτοιας κοινότητος, συνιστᾷ τὴν καλύτερη καὶ τὴν ἐγκυρότερη δυνατὴ μαρτυρία γιὰ τὴν ἀνάγκη ἰδεωδῶν ποὺ ἀντεξάν στὸν χρόνον καὶ ποὺ δὲν ὑπόκεινται στὴν κοινὴν ὑπέρβασιν τῶν κοινωνιολογικῶν φαινομένων. Συνεπῶς, ἡ ἀναζήτησιν τῶν ἰδανικῶν ἐκείνων, ποὺ δὲν ἀχρηστεύθηκάν ἀπ' τὴν παντοδύναμη ἐξέλιξιν τοῦ τεχνολογικοῦ πολιτισμοῦ καὶ δὲν ἀπομακρύνθηκάν ποτὲ ἀπ' τὸ προσκέφαλον καὶ τὴν ὄρασιν τοῦ ἀνθρώπου, μᾶς φέρνει στὸν χῶρον τῶν ἀρχαίων. Καί, στὴν συγκεκριμένη περίπτωσιν, ἔχουμε τὸ ἑλληνικὸ ἰδεῶδες καὶ τὶς ἀκάλυπτες ἀκόμα προθέσεις τῆς ἀμφικτυονίας, ποὺ δὲν εἶναι μονάχα ἓνα μέγεθος στὴν παγκόσμιαν συνείδησιν, ἀλλὰ καὶ ἀκτινοβολία, ἀνυπολόγιστης σημασίας, ἡ ὁποία μπορεῖ νὰ δώσει τὸν πυρήνα, γιὰ τὴν καταξίωσιν τῶν τεχνικοεπιστημονικῶν ἐπιτευγμάτων. Τόσο ἡ ἀλεξανδρινὴ αὐτοκρατορία, ὅσο καὶ τὸ Βυζάντιον, παρ' ὅλον ποὺ εἶχαν κάποιες ἀπ' τὶς προθέσεις αὐτῆς, δὲν δυνήθηκάν νὰ ξεπεράσουν τὶς ἀπαιτήσεις τῶν καιρῶν, — πράγμα ποὺ ἐπαναλήφθηκε, μὲ ἄλλη μορφή, στὴν Κοινωνία τῶν Ἑθνῶν καὶ τώρα ἤδη μορφοποιεῖται μὲ τὸν ΟΗΕ — παρέχουν πρόσθετες ἐπαληθεύσεις καὶ πραγματικὲς ἐνθαρρύνσεις.

ENZO BONVENTRE

ΜΑΔΡΙΓΑΛΙ ΤΗΣ ΝΥΧΤΑΣ

Ἡ εὐωδιά ἀπ' τὰ λεμονάνθια
 ἓνα μακρυνὸν ὄραμα
 ἢ περιστέρα τῆς εἰρήνης
 τὸ πάλευκο σῶμα σου
 εἶναι τὸ μαδριγάλι τῆς νύχτας.

ΔΥΟ ΠΕΥΚΑ

Τὸ βουνὸ καίγεται
 ἀπὸ ζωηρὸ κόκκινον.
 Σὲ δυὸ πεῦκα
 ἔβαλε φωτιά ἡ Δήμητρα
 σ' ἀναζήτησιν τῆς Περσεφόνης τῆς.

(Μετάφραση: Φοῖβου Δέλφη)

JUAN RAMON JIMENEZ

ΕΓΩ ΔΕΝ ΕΙΜ' ΕΓΩ

Ἐγὼ δὲν εἶμ' ἐγώ. Εἶμαι ἐκεῖνος ποὺ περπατᾷ στὸ πλάι μου χωρὶς νὰ τὸν κοιτῶ, ποὺ κάποτε τολμῶ νὰ δῶ ποὺ κάποτε ξεχνῶ, ἐκεῖνος ποὺ μένει πράος, σιωπηλὸς ὅταν ἐγὼ μιλῶ, ἐκεῖνος ποὺ συγχωρεῖ μ' εὐγένεια ὅταν ἐγὼ μισῶ, ἐκεῖνος ποὺ δράμει στὸ πλευρό μου ὅταν ἐγὼ δὲν εἶμαι ἐκεῖνος ποὺ θὰ σταθεῖ ὀρθός, ὅταν ἐγὼ πεθάνω...

ΙΔΑΝΙΚΟΣ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ ΓΙΑ ΝΑΥΤΗ

Πρέπει κανεὶς νὰ φάξει στὸ στερέωμα γιὰ νὰ ἔβρει τὸν τάφο σου. Ὁ θάνατός σου ψικαλίζει ἀπὸ ἓνα ἄστρο. Δὲν σὲ πιέζει ἡ πέτρα πιά — σύμπαν ὀνείρου. Ἄγνωστος ζεῖς μέσα στὸ καθετί: θάλασσα, γῆ κι οὐρανός. Νεκρός...

JORGE CARRERA ANDRADE

Ὁ θόρειος οὐρανὸς ὑψώνει μαῦρο μπαῖράκι στὰ ὀδοφράγματα τοῦ ὀρίζοντα. Ὅχι πιά χρυσάφι τοῦ ἥλιου στὶς ὄχθες. Κάτω τὸ μονοπώλιο τῶν λουλουδιῶν τῆς ἀνοιξης. Τὰ φυλλάδια στασιάζουν καὶ λεπτὲς λόγχες βροχῆς παρατάσσουν τὰ πρῶτα τους τάγματα. Ἄνεμος καταιγίδας σπῆνει νέα τάξη στὰ βουλευτάρια καὶ κάνει τὴν μπουρζουαζία νὰ τρέχει νὰ γυρεῦει καταφύγιο καὶ προπόσεις, σὲ ἀντιδραστικὲς γωνιές. Σπίτια ἀνάβουν κόκκινες κονκάρδες ἀπὸ κάρβουνα. Στὸ φορεῖο τῶν πεθαμένων φύλλων παραδίδεται ὁ καλὸς καιρός...

ΣΟΝΕΤΤΟ

Κάνε με νὰ σὲ βλέπω σ' ὅποιον τόπο!
Πεινῶ γιὰ ὁμορφιά, γιὰ σάρκα ἀνθρώπου
ὠϊμέ! Διαμιᾶς τὸ φῶς μου σβήνεται ὅπου
σὲ ἰδῶ, καὶ ἀστράφτει πάλι δίχως κόπο.

ᾤ, Παναγία μου! Βοήθεια σοῦ ζητῶ!
Βγάλε με ἀπὸ τὸ τυφλὸ παράπονό μου,
σύ, μόνο σύ, μπορεῖς τὸ βάσανό μου
νὰ γλυκάνεις, μὴ μὲ κάνεις νὰ πονῶ.

Ματώνει ἡ ψυχὴ μου κάθε χρόνο
τρυπιέται μὲ καρφιὰ στὸ σῶμα αὐτὸ
ρέπιο κι' ἀμαρτωλό. Τί πεπρωμένο
φαρμακερό! Πνοὴ δὲν βγάζει, μόνο
μὲ θλέμμα πληγωμένο σ' ἐκλιπαρῶ.
Μοῦ σφίγγεται ἡ καρδιά κι' ἀργοπεθαίνω.

Μετάφραση: ΝΙΚΟΥ ΣΠΑΝΙΑ

ΓΙΩΡΓΟΥ ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΥ

Ο ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΣ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ

“Όσο κι ἂν τὴν ὕμνησε μὲ πάθος καὶ θαυμασμό, καὶ ἀνυπόκριτη ἀγάπη· τὴν κυρὰ Ἐπιστήμη ὁ εὐφάνταστος καὶ συγκλονιστικὸς ποιητὴς Ἐντγκαρ Ἄλλαν Πόε, σ’ ἕνα δοξασιμένο του σονέτο, ἡ κυρὰ αὐτή, μᾶς ἔκλεψε, ἢ μᾶς οκότωσε, ὅλες τὶς μικρές μας εὐτυχίες. . .

Μᾶς ἀπόμαθε, φίλε συνοδίτη, ἀπὸ τὸν ἥρεμο καὶ γλυκὸ καὶ ξεκούραστο βηματισμό. Τώρα δὲν περπατᾶμε σιγά, κουβεντιαστά, ἥρεμα! Ξεχάσαμε τὴν περιδιάβαση. Ἀπολησμονήσαμε τὶς εὐφρόσυνες ἀργές βόλτες τῶν «Ὀλόγυρα στὴ Λίμνη» — Νοσταλγῶν — Τί λές, κύρ Ἀλέξανδρε, κι ἐσύ; — Σκοτώσαμε τὰ μικρά μας ὄνειρα τὰ κατάφορτα ἀσήμαντα πράγματα, γεμάτα ἀληθινὴ ζωή, μὲ τὸ σφύριγμα ποὺ κάνει ἕνα κοτούφι σ’ ἕνα παντέρμο ρουμάνι, μὲ τὴν εὐτυχία τοῦ σπίνου, ποὺ πετᾶ ἀμέριμνος τ’ ἀπόβροχο, στὴν αὐλή μας.

Τώρα, ἡ κυρία Ἐπιστήμη ἀκύρωσε αὐτοὺς τοὺς φτωχοὺς καὶ ἀσήμαντους δρόμους τῶν ξεκούραστων βηματισμῶν. Μᾶς ἔφτιασε ταχύπλοα σκάφη, ὑπερηχητικὰ ἀεροσκάφη, ὑπερταχεῖες ἀμαξοστοιχίες. . . Καὶ τώρα ἐτοιμάζει λεωφορεῖα γιὰ τὸ Διάστημα. Μᾶς φόρτωσε, ἡ κυρὰ αὐτή, τρομακτικὴ ἐμπειρία. Μᾶς ἔκανε συλλογισμένους, πολυτάραχους, πολυάσχολους καὶ μᾶς ἀνάγκασε νὰ τὴν ἀκολουθήσουμε στὸ πολυτελές ὄχημα τοῦ πολιτισμοῦ της, ποὺ πρὸ καιροῦ κάλαζε καὶ τώρα τρέχει μὲ ἰλιγγιώδη ταχύτητα, σπάζοντας τὸ φράγμα τοῦ ἤχου. Μᾶς ἔφερε, τέλος, πρὸ σιμᾶ, πρὸ κοντὰ στὸ θάνατο, ἀλλὰ καὶ σὲ μιὰ δονκικωτικὴ ἐκστρατεία κατάκτησης ὀλοκλήρου τοῦ κόσμου καὶ τοῦ Σύνπαντος. . .

Καὶ καλά τὸ ταξίδι πρὸς τὴ διαστημικὴ μας Ἰθάκη. Ἄλλὰ μὲ τὸν μακαρὰ - σὲρ Θάνατο τί θὰ κάνουμε;

Ὁ καθένας ἀπὸ μᾶς, θὰ μπορούσε νὰ πεῖ τὰ παρακάτω:

Θάνατος εἶναι τῶν κατάδικων καὶ κουρασμένων ἀδελφῶν μου ἀδελφός. Αὐτὸς μένει ὁ ἴδιος ὁ πρωτότοκος ἀδερφός μου, ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. Καθένας δὲν μπορεῖ νὰ τὸν ἀλλάξει μήτε ἡ Ἐπιστήμη, μήτε ἡ Τέχνη, μήτε ὁ στοχασμός, μήτε ὁ ὅποιος πολιτισμὸς τὸν Θάνατο!

Καὶ τώρα ὁ Θάνατος ἀπειλεῖ. Ἀπειλεῖ καὶ ὅλα σιωποῦν πάνω στὸν ἥλιο, στὸ οκότος, στὰ τσακισμένα νεῦρα. Ὑποψίες ἀνάσας. Ποιὸς μᾶς φουσᾶ μετὰ . . . Θάνατο;

Ἡ κερτημένη — λόγῳ «Ἐπιστήμης» — ἔπαρση πέφτει. Εἶναι κι ἐκεῖνες οἱ γαλιήνιες νηνεμίες. Καὶ ἡ πεθαμένη σχέση, ἡ σκοτεινὴ ροή, τὸ φινάλε. . .

Κι ἐκεῖνος ὁ ἀνεμόμυλος στὴ ράχη, τί σοῦ λέει! “Ὁμοιος Ξερακιανὸς ἄνθρωπος, μὲ στεγνὸ μούτρο, μ’ ἀνοιγμένα πόδια καὶ χέρια σὲ σχῆμα Χ, ἐνωμένα μὲ φθαρμένα φτερά, μᾶς μεγάλης νυχτερίδας. Λές κι εἶναι ὁ νεκραναστημένος ἄπραγος καὶ σιωπηλὸς Νικολὰ ντὲ Κανάλε, ὑποναύαρχος - ἡττημένος τῆς Καληγοτάτης Δημοκρατίας τῆς σεσιόρας Βενέτιας, σὲ καιροὺς κατοχῆς καὶ πολιορκίας, ἐν Εὐρίπῳ.

Σὲ γεμίζει ἀδημονία καὶ φόβο αὐτὸς ὁ ἀνεμόμυλος καὶ τρομάζεις πρὸ πολὺ, ὅταν ἔρχεται σιμὰ του ἕνας οὐγχρονος κιτρινιάρης καὶ σπαγγοραμμέ-

νος Δὸν Κιχώτης. Αὐτὸς ὁ ἀρχιμάστορας, λοιπόν, στήνει τὴν κάμερά του ἐπάνω στὰ οχιωμένα φτερά. Παρακαλεῖ τὸν ἄνεμο νὰ φυσήξει. Ἐκεῖνος δὲν φυσᾷ. Καὶ ἡ ταραχὴ δὲν φτάνει ἀπὸ τὰ βάθη τῶν χρόνων ὅτι ὁ Θάνατος ἐκεῖ ἦτανε παγκυρίαρχος. Ὁ Θάνατος μὲ τὴν ἄγνοια τοῦ Θανάτου πάνω του.

Καὶ ὁ ἀνεμόμυλος δὲν κινεῖται! Ποιά ἐπιστήμη πὰ νὰ τον κινήσει; Μένει ἔτσι φοβερὸς μέσα στὰ σκόρπια ἐρείπια· γκριζὸς ὅπως ἡ ἄμμος, σταχτιῆς καθὼς ἡ νυχτερίδα τῆς νύχτας, μέσα στὸ ἀληθινὸ του καταφύγιο, κλαίγοντας τὸν ἥρωα... Μαυρομικάλῃ Ἡλία, στὰ εὐβοϊκὰ Στύρα! Τὸν κλαίει σκοτωμένο ἐκεῖ στὸ παλιὸ σταυροδρόμι τῆς Ἱστορίας! Ἀκουμπάει ὁ ἀνεμόμυλος Θάνατος ἐκεῖ ὁ Κιχώτος συγκάτοικός του, ὁ αὐτοεξόριστος. Τί ἔχει νὰ κάνει ὁ ἀσάλευτος ἀνεμόμυλος ἐκεῖ καὶ τί ἔχει νὰ πεῖ; Τί λέει, δίχως ἐσωτερικὴ ζωὴ, πού καὶ ἡ ποίηση στὴν περίπτωσή του εἶναι ἄχρηστη! Ὡστόσο, ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ... λέει.

— Μαζεύω τὸν οἶστρο τοῦ χρόνου. Γλιοτρώ στοὺς δρόμους τῆς λήθης. Ἀκριβολογῶ, ὥσπου νὰ φτάσω στὴν ὑπερβολή. Ρίχνω εὐφωνία στὶς λέξεις πού θέλω νὰ πῶ, ἀγνοῶ τὴν Ἐπιστήμη... Αὐτὸ κάνω! Καὶ περιμένω τὸν Ἄνεμο τοῦ Πεπρωμένου νὰ φυσήξει γιὰ νὰ γυρίσω φορτωμένους ἀπλὴ πραγματεία ζωῆς: ὑποσχέσεις διάχυτες, ἀνείπωτες ἡδονές, ἀκατανόητους φόβους, ἀγῶνες, ὀδῶνες καὶ ἀναμονὴ μιᾶς λύτρωσης, πού θά ῥθει ἀπὸ τὴν πύθ βαθιὰ καὶ τὴν πύθ ἐνδόμυχη ἐνοχί· τέλος ἐλπίδες κι ἓνα ὄνειρο ἀμυδρὸ καὶ ἀδύναμο σὰν τὸ φῶς τοῦ λυχνarioῦ μέσα στὴ νύχτα.

Κι ἐμεῖς, μὲ γυμνωμένα τὰ στήθη καὶ σπαραγμένη καρδιά, βλέπουμε αὐτὸ τὸ ὄνειρο νὰ μᾶς βλέπει. Γιατί, τί θαρρεῖς εἶναι ὁ κόσμος; Ὁνειρο μέσα στ' ὄνειρο. Dream...

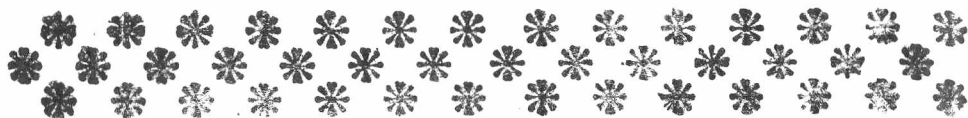
Κι ὁ ἀνεμόμυλος δὲν ἀνοίγει τὴν ἐρειπωμένη πόρτα του. Τὴν κλείνει μὲ βαριές ἀμπάρες· διπλώνοντας καὶ τὰ φθαρμένα μαῦρα φτερά του, γιὰ νὰ φῆ φανεῖ καὶ τὸ αἶμα πού τὸν γέμισαν οἱ χρόνοι. Καὶ φοβᾶται τρομερὰ τὸν κυρίαρχο Θάνατο. Κι αὐτὸν ἀκόμα φοβᾶται, — πού μαζεύει καὶ εἶναι ὁ ἴδιος — τὸν οὐτοπιστὴ ἄνθρωπο. Αὐτὸν πού πάει νὰ νικήσει τὸν ἄνεμο, κυνηγώντας στοὺς φαλακροὺς λόφους τὴ χίμαιρα τῆς χαμένης Ἀνοιξης. Ἐκεῖ ὅπου οἱ γήινοι δρόμοι τῶν μυρμηγκιῶν χάνονται καὶ οἱ ἀγέρινοι δρόμοι τῶν πελαργῶν καὶ τῶν κύκνων οὐθύνουν στὸ ἄπειρο ἄλλων κόσμων καὶ οὐρανῶν!

ΠΡΟΣΔΟΚΙΕΣ

Σὰν ὄνειρο μέσ' τὸ μουντὸ τὸ πέπλο πρὶν ξυπνήσω,
 πού ξεθωριάζει ἡ πρωϊνὴ μαγιάτικη ἡλιαχτίδα,
 ἔτοιμο σ' εἶδα ἀλήθεια κυκλάμινο ν' ἀνθίσει
 καὶ τώρα πού ἡ γιότη μου γέρνει ἀργὰ στὴ δύση,
 τοῦ ἐρχομοῦ σου ἔχασα τὴν τελευταία ἐλπίδα,
 ἀγάπη μου δὲν σ' εἶδα.

Καὶ ἀναρωτιέμαι τὸ γιατί σ' ἀνθοῦς τοῦ μίσχου ἡ γύρη,
 σὲ κάθε ἀνέμου φύσημα τῆς φύσης πανηγύρι,
 πῶς ξαναγίνεται καρπὸς στοῦ θράχου τῆ σχισμάδα,
 κυκλάμινο πῶς ἀνθίσεις καὶ πῆρες τῆ γλυκάδα,
 καὶ χρώματα καὶ γύρη σ' αὐτὸ τὸ πανηγύρι,
 καὶ ἀναρωτιέμαι τὸ γιατί στῆς φύσης τὸ χορὸ,
 δὲν ἀνθίσε καὶ κείνη ἐκεῖνο τὸν καιρό!...

ΔΗΜΗΤΡΗ ΧΡ. ΜΠΟΣΙΝΑΚΗ

ΤΗΝ ΚΥΡΙΑΚΗ

(Διήγημα)

“Αν πήρα τὸ θάρρος νὰ ρωτήσω τὴν παπαδιά του δὲν τῶκανα ἔτσι βιαστικά. Τὸ σκέφτηκα πολὺ. Τὸν ἴδιο δὲν τολμούσα νὰ τὸν ρωτήσω, γιατί εἶχα καταλάβει πὼς κάτι τὸ ἰδιαίτερο ἔπρεπε νὰ συμβαίνει σὲ κείνον. Κάνα δυὸ φορές πού δοκίμασα νὰ φέρω τὸ θέμα, ἀπέτυχα.

Κι ὅμως, δὲν μπορούσα εὐκολα νὰ παραιτηθῶ. Τὰ γεγονότα δὲν μ’ ἄφηναν, μὲ κυνηγοῦσαν. Γιατί κι ἄλλες φορές τὸν εἶχα δεῖ νὰ στέκεται στὴν πόρτα τ’ Ἀι - Δημήτρη, περιμένοντας τὸ νεωκόρο νὰ τ’ ἀνοίξει. Ὅμως προχθὲς φύσαγε ἄγρια ὁ Βοριάς, ἔριχνε ἓνα δυνατὸ χιονόνερο, πού περόνιαζε. Κι αὐτός, τυλιγμένος στὸ ράσο του, εἶχε ἀκουμπήσει στὴν κάσα τῆς πόρτας γιὰ νὰ προφυλαχτεῖ ἀπ’ τὸ κρύο. Κι ἡ πόρτα ἦταν σχεδὸν φάτσα στὸ Βοριά. Δὲν πήγαινε σ’ ἄλλη πόρτα.

Ἄναρωτιόμουν, μήπως δὲν εἶχε κλειδὶ ἢ τῶχασε. Ἀπίθανο μοῦ φαινόταν. Ὅμως θυμήθηκα πὼς ἐρχόταν πάντα προτοῦ νὰ σημάνει ἢ καμπάνα, ποτὲ μετὰ. Καὶ καθὼς τὰ σκαλοπάτια τῆς ἐκκλησίας ἦταν πολλά, τὸν πέρασα κάπως σὰν κάποιον στυλίτη ἐκεῖ ψηλά, νὰ τὸν δέρονε τ’ ἀγιάζι στὸ στίλο του.

Τὴν ἄλλη μέρα μοῦ δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ ρωτήσω τὴν παπαδιά του.

— Πᾶνε τώρα κάπου τριάντα χρόνια μ’ αὐτὴ τὴν ἱστορία, ἄρχισε νὰ μοῦ ἀφηγεῖται κάπως βαρειά, δίχως διάθεση. Τί νὰ στὰ λέω, δὲν τ’ ἀφήνουμε;

Κατάλαβα πὼς τὴν ἔφερα σὲ δύσκολη θέση. Βιάστηκα νὰ δικαιολογηθῶ.

— Καλὰ δὲν θέλω νὰ σὲ κουράζω, πὲς τα μου μὲ δυὸ λόγια, ἔτσι γιὰ νὰ καταλάβω, τίποτ’ ἄλλο.

— Ἄς εἶναι... Θὰ θυμᾶσαι, εἶναι ἡ γνωστὴ ὑπόθεση μὲ τὸν Καραγιάννη καὶ τὴν παρῆα του... Τί ντόρο ἔκανε! Ἀκόμα τὴ θυμᾶμαι, κι ἄς ἔχουν περάσει τόσα χρόνια. Ὅλος ὁ κόσμος ἀσχολήθηκε μ’ αὐτὴ. Τέλειωσε ἡ δίκη, καταδικάστηκαν οἱ 5 σὲ θάνατο. Ἦταν τότε πού γράφανε οἱ ἐφημερίδες: «Θὰ ἐκτελεστοῦν...», «Δὲν θὰ ἐκτελεστοῦν...», «Θὰ τοὺς δοθεῖ χάρη...». Θὰ θυμᾶσαι...

— Δὲ θυμᾶμαι παρὰ ἐλάχιστα. Ἦμουν μικρὸς τότε..., τῆς εἶπα.

— Καλὰ, ἄς περιοριστοῦμε στὰ δικά μας...

»Πρέπει νάταν γύρω στὶς 11 τὸ βράδυ. Σάββατο. Πῆγε νὰ πέσει νωρίς, μιᾶς καὶ ξημέρωνε Κυριακὴ. Τὸ συνήθιζε, προετοιμαζόταν ἀνάλογα. Νυσταγμένος ἔκλεινε τὸ παράθυρο. Τοῦρθε μιὰ δροσερὴ ἀπογιάδα. Μοσκοβολοῦσαν οἱ νερατζιές. Ἦταν ἄνοιξη. Ὁ οὐρανὸς ξάστερος. Πλησίαζε τὸ Πάσχα.

»Κεῖνη τὴν ὥρα χτυπάει τὸ τηλέφωνο. Ἦταν ὁ πρωτοσύγκελος, πού τὸν παρακαλοῦσε νὰ ἐπικοινωνήσει μὲ τὶς φυλακές, γιατί ὁ πατὴρ Ἀντώνιος ἦταν ἄρρωστος καὶ τὸν ἤθελαν.

»Ἦταν ξαφνικὸ κι ἀπρόσμενο τὸ τηλεφώνημα καὶ δὲν ἤξερε τί νὰ πεῖ, νὰ βορῆ μιὰ δικαιολογία, νὰ πεῖ κάτι.

»Ὅταν ἔκλεισε ὁ πρωτοσύγκελος τὸ τηλέφωνο, αὐτὸς ἔμεινε γιὰ λίγο μὲ ὑψωμένο τὸ ἀκουστικό. Ἔμεινε στὸ κάθισμά του. Σκεφτόταν τὴν ἀρρώστια τοῦ πατρὸς Ἀντωνίου, τοῦ ἱερέα τῶν φυλακῶν. Πέρασε σὰν ἀστραπὴ ἀπὸ τὸ μυαλό του ἡ

καταδίκη τῶν 5. Ταράχτηκε στὴν ἰδέα πὼς τὸν ἤθελαν γιὰ κάτι σχετικό. Σκέφτηκε ὅμως πὼς ξημέρωνε Κυριακή, καὶ ἐκτελέσεις τὴν Κυριακή δὲν γίνονται. Ἔτσι εἶχε ἀκούσει. Πῆγε κάπως νὰ ἡσυχάσει. Ἦταν, βλέπεις, τελείως ἀπροετοίμαστος.

»Δοκίμασε νὰ πάρει κι αὐτὸς τὸν πρωτοσύγκελο στὸ τηλέφωνο. Τὸν πρόλαβε ὅμως ἓνα ἄλλο τηλέφωνο. Ἦταν ἀπὸ τὶς φυλακές. Τὸν πληροφοροῦσαν ξερὰ πὼς θὰ περνοῦσαν, σὲ δυὸ ὧρες τὸ πολὺ, νὰ τὸν πάρουν. Ἦταν ἀναγκαία ἡ παρουσία του, τοῦ εἶπαν.

»Πολλὰ ἀπὸ τὰ γεγονότα ἐκείνης τῆς βραδιάς δὲν μᾶς διηγήθηκε ποτέ. Πάντα τὰ ἀπόφευγε. Μέσες - ἄκρες μόνο καὶ μάλιστα ὅταν βρισκόταν σὲ ἔνταση κι ἐνιωθε ἓνα πνίξιμο στὸ λαιμό. Ἦταν σὰ ναρκωμένος, μᾶς εἶπε.

»Ἡ φάλαγγα μὲ τὰ 3 - 4 Ντόιτς καὶ τὰ τζίπ, οἱ μοτοσικλέτες, ὅλη αὐτὴ ἡ πομπὴ τὸν τρόμαξε πολὺ. Λές καὶ ὅλη αὐτὴ ἡ φάλαγγα εἶχε περάσει ἀπὸ πάνω του καὶ τὸν εἶχε ἰσοπεδώσει.

»Καθόταν μ' ἓνα στρατιωτικὸ σ' ἓνα τζίπ, χωρὶς νὰ ἀνταλλάξει κουβέντα σ' ὅλη τὴ διαδρομὴ. Τ' αὐτοκίνητα εἶχαν ἀνάψει τὰ μικρὰ τους φῶτα, ἔτσι νόμιζε, μερικὰ μάλιστα ἦταν τελείως σθηστά. Κι ἔτσι ναρκωμένος ἦταν, ὅταν ἔφτασαν στὸ Κεντρί.

»Κατέβηκαν ἓνα σωρὸ κόσμος, δὲν μποροῦσε νὰ διακρίνει ἀκριβῶς τὰ πρόσωπα.

»Τοποθέτησαν τοὺς καταδικασμένους στὴ σειρὰ, ἀπέναντι, κοντὰ στὴ μάντρα. Ἄναψαν ὕστερα τοὺς προβολεῖς καὶ τοὺς ἔριξαν ἀπάνω τους. Κατάλαβε πὼς καὶ τὸ ἀπόσπασμα εἶχε πάρει θέση. Αὐτὸς δὲν μποροῦσε νὰ ρίξει τὴ ματιὰ του πρὸς τὰ κεῖ, ἀνατριχίαζε νὰ κοιτάξει.

»Ἔνας ἀξιωματικὸς τὸν πλησίασε καὶ τοῦπε νὰ τὸν ἀκολουθήσει. Πῆγαν κοντὰ στοὺς μελλοθάνατους, στὴ μάντρα. Τοὺς ρωτοῦσε κάτι γιὰ τελευταῖες ἐπιθυμίες, γιὰ δέσιμο ματιῶν. Τὶς γνωστὲς τυπικὲς ἐρωτήσεις, χωρὶς ἰδιαίτερο νόημα. Αὐτὸς δὲν ἄκουγε. Ὅχι μόνο τί τοὺς ἔλεγε ὁ ἀξιωματικὸς, ἀλλὰ καὶ δὲν θυμάται τί εἶπε ὁ ἴδιος, ἂν εἶπε βέβαια. Δὲν θέλει νὰ θυμάται. Ἦταν σὰν ἀποχανωμένος, κοιτοῦσε ἀφηρημένα. Ἦταν σὰν κάποιος ποὺ εἶχε πάθει ἀποπληξία.

»Σ' αὐτὴ πάνω - κάτω τὴν κατάσταση γύρισε στὸ σπίτι. Εἶχε ξημερώσει γιὰ καλὰ. Ὅταν ἀνοίξε τὴν πόρτα καὶ μπῆκε, σηκώθηκα. Δὲν μὲ εἶχε πάρει ὁ ὕπνος. Χωρὶς νὰ μοῦ μιλῆσει, πῆγε στὴν τουαλέτα. Ἔφτυσε καὶ πλενόταν. Ἐπλενε τὰ χέρια του καὶ τὰ γένια του γι' ἀρκετὴ ὥρα.

Σὰν βγῆκε, σήμανε ἡ καμπάνα τ' Ἄι - Δημήτρη.

»Ξαφνιάστηκε.

»— Ἄμ' βέβαια, εἶναι Κυριακή!... εἶπε, σὰ νὰ μιλοῦσε μὲ τὸν ἑαυτό του. Κι ἐγὼ ποῦ ἤμουνα... , ποῦ ἔπρεπε νὰ ἤμουνα τώρα... .

»Σωριάστηκε σὲ μιὰ καρέκλα κι ἔμεινε ἔτσι ἐκεῖ. Γιὰ πολλὴν ὥρα. Δὲν πῆγε ἐκκλησία· δὲν πῆγαμε.

»Ἀπὸ τότε, ἂν σημάνει ἡ καμπάνα καὶ τὸν βρεῖ στὸ σπίτι, δὲν μπορεῖ νὰ πάει στὴν ἐκκλησία, τοῦναι ἀδύνατο. Γιὰ τοῦτο βιάζεται νὰ πρόλαβει, νὰ πάει προτοῦ σημάνει. Καὶ περιμένει. Οὔτε ξαναχρησιμοποίησε τὸ κλειδί, ποῦχε πρῶτα.

»Ἐκείνη τὴν Κυριακὴ τὴν περάσαμε κλεισμένοι μέσα. Καθόταν στὴν πολυθρόνα κι ἔπινε. Ἐπινε συνέχεια νερό, καιγόταν. Δὲν μ' ἄφηνε ν' ἀνοίξω τὰ παράθυρα. Συχνὰ ἔπιανε τὸ σταυρὸ στὸ στήθος του καὶ κάτι μουρμούραγε, μᾶλλον προσευχή. Δὲν ἔβαλε μπουκιά στὸ στόμα του.

»Τὸ βράδυ πέσαμε σχετικὰ νωρὶς νὰ κοιμηθοῦμε. Ἐκανε τὸ σταυρὸ του, σταύρωσε τὸ προσκεφάλι του, ὅπως συνήθιζε.

»Δὲν τὸν ἔπιανε ὁ ὕπνος. Εἶχε ἀναμμένο τὸ φῶς καὶ ξεφύλλιζε μιὰ ἐφημερίδα. Ἐκανε πὼς διάβαζε. Γύριζε τὰ φύλλα της. Τὴν ἄφηνε στὸ πάτωμα κι ἔκλεινε τὸ φῶς. Δὲν φοροῦσε πτυζάμες, ὅπως συνήθιζε. Εἶχε μιὰ φούντωση, ἀναβε ἀπότομα

κυρίως στο πρόσωπο. Φορούσε μόνο μιὰ μάλλινη φανέλα. Ήταν κάπου 30 χρονῶν τότε. Ίδρωνε. Κι ἦταν Μάρτης. Σὲ λίγο ξύπναγε. Δὲν κοιμόταν δηλαδή, ἀναθε τὸ φῶς.

— Σκάω, μοῦ ἔλεγε κι ἀνάσαινε βαριά.

— Ἔλα, ἡσύχασε... κοιμήσου, τοῦλεγα ἐγώ, καὶ τοῦ ἀκουμποῦσα τὸ χέρι μου στὸ στήθος του. Φαινόταν νὰ τὸχε ἀνάγκη. Ἀκουμποῦσε τὸν ἀγκῶνα του στο μαξιλάρι καὶ μὲ ρωτοῦσε. Φαινόταν πὼς περιέμενε ἀπάντηση γιὰ νὰ ἡσυχάσει.

— Γιατί νὰ γίνεи ἔτσι, ἔ;... Γιατί νὰ εἶμαι ἐγώ;

— Ἑσύχασε, τοῦ ἔλεγα, τί φταιίς ἐσύ; Ὁ παπα - Ἀντώνης εἶναι ἄρρωστος, σὲ διέταξαν νὰ πᾶς, τί φταιίς; Μποροῦσες νὰ κάνεις κι ἄλλιῶς;...

— Αὐτὸ νὰ μοῦ πείς, ἔκανε αὐτὸς καὶ κάπως ἡρεμοῦσε.

»Ἐκλεινε τὸ φῶς κι ἀνάγερνε.

»Ἦστερα ἀπὸ λίγο ἀναθε ξανά τὸ φῶς κι ἀκουμποῦσε τὸν ἀγκῶνα του στο μαξιλάρι του. Γύριζε πρὸς τὸ μέρος μου:

— Δηλαδή, τί πάει νὰ πεί μὲ διέταξαν; Δικαιολογοῦμαι μ' αὐτό; Ἄν αὔριο μὲ διατάξουν γιὰ κάτι ἀντίθετο στὴ συνείδησή μου, πρέπει νὰ τὸ κάνω; Ἔ, νὰ τὸ κάνω;

»Ἐβαλα τὸ χέρι μου στὸ μέτωπό του. Ἔσταζε ἰδρώτα.

— Ἔτσι κι ἄλλιῶς, δὲν τὴ γλύτναναν· τί ἐσύ, τί ἄλλος, τοῦπα. Ήταν καταδικασμένοι. Γιὰ καλὸ πῆγες... Νὰ συμπαρασταθεῖς...

— Ἐχεις δίκιο, μοῦπε καὶ πῆγε νὰ χαρεῖ μ' αὐτό. Τί ἐγώ, τί ἄλλος. Μὴν

»Βούτηξε τὸ μαξιλάρι καὶ τῶφερε στὸ πρόσωπό του. Ἦστερα τῶβαλε στὴν

»Χαμήλωσε τὸ φῶς κι ἔγειρε ξανά.

»Ἐγειρα κι ἐγώ, χωρὶς νὰ κοιμᾶμαι· δὲν μ' ἔπαιρνε καὶ μένα ὁ ὕπνος. Αὐτὸς ἀνάσαινε βαριά κι ἦταν πολὺ ἀνήσυχος. Κουνοῦσε ὅλο τὸ σῶμα του, κυρίως τὰ χέρια.

»Τὸν ἀκούω σὲ λίγο ν' ἀναάθει ξανά τὸ φῶς.

— Καλά, δὲ μοῦ λές, τὸ ἴδιο ἐγώ, τὸ ἴδιο ἄλλος; Τώρα εἶμαι ἔνοχος, τουλάχιστο περισσότερο ἔνοχος.

»Δὲν μποροῦσα νὰ τὸ παρακαλουθῆσω πάντα. Ζητοῦσε ἀπὸ κάπου νὰ πιαστεῖ. Πινηγόταν. Κάτι τὸν πλάκωνε βαριά.

»Ἐγὼ προσπάθησα νὰ ἐπιστρατεύσω ὅλη τὴν ἐπιχειρηματολογία μου.

— Ἔνοχος; Γιατί ἔνοχος; Ἄφησε πού αὐτοὺς τοὺς καταδίκασε ὁ νόμος. Ἡ πολιτεία ἀμύνθηκε. Ξεχνᾶς πὼς κατηγοροῦνται γιὰ πολλοὺς φόνους. Καὶ σχεδίαζαν κι ἄλλους... Ἐγκληματίες, σοῦ λέω...

— Ἐγκληματίες... ἔκανε αὐτὸς κι ἀφαιρέθηκε.

»Στύλωσε τὸ βλέμμα στὸ ταβάνι. Δὲν ἔβλεπε τίποτε. Δὲν ἀνοιγόκλειναν τὰ μάτια του. Ήταν ἀγριεμένο πολὺ τὸ μέσα τῶν ματιῶν του καὶ βουρκωμένο. Τὸ στήθος του ἀνεβοκατέβαινε. Φαινόταν πὼς περνοῦσε κρίση. Μιλοῦσε χωρὶς νὰ τὸν καταλαβαίνω. Οὔτε μὲ ρωτοῦσε, οὔτε περιέμενε ἀπάντηση.

— Ἐγκληματίες... Κι ἐγὼ τί εἶμαι; Ποιὸς εἶμαι;... Ἄν ἦταν ἀδέρφια μου... Εἶναι ἀδέρφια μου... Ἐγὼ τί κάνω;

»Βούτηξε τὸ μαξιλάρι καὶ τῶφερε στὸ πρόσωπό του. Ἦστερα τῶβαλε στὴν ἄκρη καὶ στύλωνε τὸ βλέμμα ξανά ψηλά.

»Δὲ μοῦλεγε πῶς γυρόφερνε ὁ νοῦς του.

»Τὴν ἐπόμενη βραδιά, μοῦ εἶπε πὼς τοὺς ἔφερε στὸ νοῦ του καὶ τοὺς 5. Νά, ἔτσι στὴ σειρά. Κι ὁ πρῶτος, καθὼς στάθηκε προστά του κι ἤθελε νὰ τὸν ρωτήσῃ κάτι σὰν τελευταία του ἐπιθυμία, ὅπως ἔκανε κι ὁ ἀξιωματικός, κάτι σὰν σχῶρεση, αὐτὸς τοῦ εἶπε ἥρεμα, τόσο πού τὸν τάραξε:

— Ὅχι, πάτερ μου! Νὰ εὐχηθῶμε μόνο νὰ εἶμαστε οἱ τελευταῖοι νεκροί!

»'Ο ἄλλος ἦταν σκυμμένος καταγῆς κι ἔκλαιγε. 'Ο τρίτος, ἕνα ντελικάτο ἄπραγο ἀγόρι ἴσαμε ἐκεῖ πάνω, τοῦ ζήτησε νὰ ἐξομολογηθεῖ καὶ τὸν παρακάλεσε νὰ τὸ πει στὴ μητέρα του. 'Ο τέταρτος ἔσφιγγε τὰ δόντια του καὶ φαινόταν νὰ παραμιλοῦσε ἢ νάβριζε. Κι ὁ πέμπτος ἔβγαλε ἀπὸ τὸ στήθος του ἕνα σταυρὸ καὶ τὸν παρακάλεσε νὰ τὸν δώσει στὸ γιό του, ἕνα ἀγοράκι 6 χρονῶν. Τοῦ ζήτησε νὰ μεταλάβει καὶ τὸν παρακάλεσε νὰ φιλήσει τὴ γυναῖκα του καὶ τὸ γιό του.

»— Καὶ νὰ προσέχει τὸ γιό μου, ἂν ἔχει δυσκολίες...

»Εἶχε βουρκώσει καὶ δὲν μποροῦσε νὰ συνεχίσει.

»'Τότερα ὅλη ἐκείνη ἡ σειρὰ χάθηκε ἀπὸ τὰ μάτια του. Δὲν ἔβλεπε πρόσωπα. Παρὰ μόνο χέρια. Χέρια τεντωμένα πρὸς αὐτόν. Μεγάλα, μακριὰ χέρια ποὺ ἔφταναν ὡς πάνω του. Τὸν ἀκουμποῦσαν, τὸν παρακαλοῦσαν.

»Καὶ μὲ μιὰς φέρνει τὰ χέρια του στὰ μάτια του, θέλοντας νὰ διώξει αὐτὸ τὸ ὄραμα. Ἐβγαλε μιὰ δυνατὴ κραυγή.

»— "Ὅχι, ὄχι...δὲν εἶναι...δὲν γίνεται..."

»Ἐλεγε κι ἄλλες ἀκατάληπτες φράσεις ξαναμμένος.

»Πέφτω στὸ στήθος του, τοῦ σφουγγίζω τὸ καταΐδρωμένο πρόσωπό του. Τὰ γένια του μοῦ ἴφνηκαν πῶς ἔσταζαν. Πῆρε τὸ μαξιλάρι του κι ἔπεσε μπρούμυτα. Ἐπεσα κι ἐγὼ σχεδὸν πάνω του. Ἐτσι ναρκωμένοι περάσαμε τὴν ὑπόλοιπη νύχτα.

»Σὰν ξημέρωσε ὁ Θεὸς τὴν ἡμέρα του, σηκωθήκαμε. Ἦτανε κάπως πιὸ ἡρεμος. Μὲ παρακάλεσε νὰ κάνουμε τὴ μικρὴ παράκληση. Ἐτσι σιγὰ - σιγὰ συνερχόταν.

»Τώρα, ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια ἔχει ἡρεμήσει. Ὅμως νά, ἀκόμη δὲν μπορεῖ νὰ πετύχει κι ἐκεῖνο ποὺ εἶδες. Σὰν χτυπήσει ἡ καμπάνα, δὲν μπορεῖ νὰ πάει στὴν ἐκκλησία. Βιάζεται νὰ πάει νωρίτερα. Γιὰ τὴ δυσκολία του στενοχωριέται.

»— Σχώρα με, Θεέ μου, μουρμουρίζει, καὶ κάνει τὸ σταυρὸ του.

»Κι ἂν κανεῖς τὸν ρωτήσεις, πῶς δὲν πιστεύει ὅτι ὁ Θεὸς τὸν σχώρησε;

»— 'Ο Θεὸς βέβαια εἶναι Πατέρας... Ἐγὼ ἀκόμη δὲν ἔγινα γιὸς... ἀπαντᾷ αὐτὸς καὶ σωπαίνει».

ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟΣ ΡΥΘΜΟΣ ΣΕ ΠΑΛΙΟ ΣΚΟΠΟ

1ο ΔΕΝΔΡΟ

Ποιοί νά 'ν' αὐτοὶ ποὺ στήνουνε χορὸ
κατάνυχτα στοὺς πέντε οὐρανοῦς;

1ο ΑΗΔΟΝΙ

Τ' ὀλόγιμο χλωμὸ φεγγάρι
χορεύει χέρι χέρι μὲ τ' ἀστέρια
στις δεκατρεῖς ἀλάνες τ' οὐρανοῦ
ποὺ φικιάχνουνε τὰ σύγνεφα τῆς θλίψης.

2ο ΑΗΔΟΝΙ

Εἶν' ἡ καρδιά τοῦ νιοῦ τοῦ ποιητῆ
μὲ λέξεις ποὺ χορεύουνε καὶ κλαίνε.

2ο ΔΕΝΤΡΟ

Ποιὲς εἶν' ἐτοῦτες οἱ τσιγγάνες
ποὺ σέρνουνε στὰ ξέφωτα χορὸ;

1ο ΑΗΔΟΝΙ

Νεράιδες: εἶν' οἱ κοπελιὲς
ποὺ βγάζει ἡ νύχτα στὶς πηγές,

σάν τις χαρές τῆς νιάς ζωῆς
 πού δὲν τις βλέπει μέρας μάτι.

2ο ΑΗΔΟΝΙ

Εἶν' ἡ καρδιά τοῦ νιοῦ τοῦ ποιητῆ
 μὲ λέξεις πού χορεύουνε καὶ κλαῖνε.

3ο ΔΕΝΤΡΟ

Ποιά λύρα δίνει τὸ ρυθμὸ πού κλαίει
 καὶ φέρνουνε τὰ σύμπαντα χορό;

1ο ΑΗΔΟΝΙ

Σὰ νὰ 'ν' οἱ χίλιες λύρες τῆς ἀγάπης
 στὴ συμφωνία τῆς ζωῆς!

2ο ΑΗΔΟΝΙ

Εἶν' ἡ καρδιά τοῦ νιοῦ τοῦ ποιητῆ
 κομμένη ἀπὸ τὰ κάτω πρὸς τὰ πάνω
 σὲ κατακόρυφες τομές,
 κι αἷμα καὶ μέλι κόκκινο,
 ρυθμὸ καὶ κλάμα παίζει.

ΟΡΦΕΑΣ ΠΑΡΥΛΑΔΡΗΣ

ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΙΡΗΝΗ

Γιὰ μιὰ συνομιλία μαζί Σου, Κύριε,
 ξέσπασα τὰ πόδια μου
 καὶ κατέκαυσα τὶς σάρκες μου
 περιπατοῦσα στὴν καυτὴν ἄμμο
 μεταξὺ τῶν κάκτων τῆς ἐρήμου
 καὶ τοῦ κατακαλοῦτος ἡλίου.

Τὴν καρδιά τῆς ἀνθρωπότητας
 ξεγυμνωμένη καὶ σπαράττουσα
 στὴ νύχτα τῆς συνείδησης
 ἐπὶ τῶν ὤμων ὑψώνω, Κύριε,
 γονυπετής ἀπὸ φορτίο δυσβάστακτο
 στὴν ἔρημο τὴν ἄθατο
 πού μόνο τὸ φτερούγισμα ἀκούγεται τῶν ἀετῶν
 καὶ ἡ φωνὴ τῶν βοώντων ἐν τῇ ἐρήμῳ ἀσκητῶν.

Εἰσάκουσε, Κύριε, τὴν φωνὴ τῶν πεινῶντων νηπίων
 καὶ τῶν ἀδικουμένων τὸν τρισημέριστο πόνο,
 ταπεινώσε τὴν ὑπερηφάνεια τῶν ἰσχυρῶν
 πού τὴν γῆν ἐτοιμάζουν γιὰ πυρηνικὸ ὀλοκαύτωμα
 στὸ θῶμό τῆς παραφροσύνης καὶ ὑπεροχῆς.
 Παράτεινε τὸ ἔλεός Σου στοὺς ἀγαπῶντας Σε, Κύριε,
 καὶ τηροῦντες τὶς ἐντολές Σου,
 εἰσάκουσε τὴν δέηση τῶν θαυμαζόντων τὴν σοφία
 τοῦ βαστάζοντος τὰ σύμπαντα
 ἐπὶ τῆς παλάμης τῆς χειρὸς Αὐτοῦ
 καὶ διατήρησε τὴν Εἰρήνην, Κύριε.

ΓΙΑΝΝΩΤΙΣΣΑ

Α Λ Λ Η

Ἐγώ;
 Ἐγὼ εἶμαι ἄλλη.
 παράλλη...
 Ἔρχομαι μόνη
 ἀπ' ἄλλη στράτα
 ἔχω ἄλλο ἀχνάρι.
 Ὅταν διαβαίνω,
 οἱ δρόμοι ἐρημῶνουν.
 Κλείνουν οἱ πόρτες
 καὶ τὰ παραθύρια
 κ ι ἔ ξ ω μ' ἀ φ ἦ ν ο υ ν.
 Πασχίζω
 νὰ ἔρω χαραμίδα.
 Μάταια ἐλπίδα!
 Νίκη! φωνάζω, Νίκη!
 Μά,
 ὁ ἀντίλαλος μὲ περιγεῶ.

Καὶ ἀπομένω
 μὲ τὴ Σημαία μου
 στὸ χέρι
 μὲ τὴ Σημαία μου
 στημένη, πέρα ἀπ' τὸν Ἥλιο...

Τί νὰ ἔμαι τάχα
 κ ι ἔ τ σ ι μ' ἀ φ ἦ ν ο υ ν
 μοναχή;
 Σὰν ἄλλου κόσμου
 σὰν ἀπὸ χώρα
 μακρινὴ φερμένη
 — ἀνεγνωρῆ τους ξένη —
 Καὶ ὅ,τι σοῦ ψιθυρίζω
 στὸ αὐτί, ν' ἀνέβης νὰ
 τὸ πῆς στὴν Κορυφὴ τοῦ Ὄρους.

Χ Ρ Ε Ο Σ

Μὰ πῶς
 νὰ θγάλω τὰ
 καυτὰ μου σπλάχνα
 στὴν παγωνιά
 τοῦ Κόσμου;
 Τὰ κρυφοσκιρτήματά μου,
 τὰ κρυφομιλήματα
 μὲ τὴν ψυχὴ μου
 πῶς;
 Τὰ Ὅσια καὶ τὰ
 Ἱερά μου,
 νὰ πάρουνε
 οἱ δρόμοι,
 καὶ οἱ ροῦγες...

Θεέ μου!
 κ ι ἡ προσευχή μου
 ἦτανε
 μυστικὴ
 ἀνάμεσά μας,
 κ ι εἴμαστε
 μοναχοί, ἐγὼ
 κ ι Ἐσύ...
 καὶ τώρα, τώρα
 χρέος... χρέος

μοῦ ζητᾶς,
 τά, ὅ,τι μοῦ ἔπες,
 κ ι ὅ,τι σοῦ ἔπα
 ὅ,τι εἶπαμε
 στὰ κρυφὰ
 τ' ἀκριβοφυλαγμένα
 στὴ θήκη τῆς
 καρδιάς,
 μοῦ λὲς
 ν' ἀνηφορίσω
 στὸ βουνό,
 βούκινο
 νὰ τὰ διαλαλήσω!

Ἄχ! μὰ πῶς
 Γιά δές!
 Κόσμος...κόσμος
 κόσμος
 παράθυρα...πόρτες
 κλειστές,
 δρόμοι φραγμένοι...
 σπασμένα γεφύρια,
 μάτια αἰχμηρά...
 ψυχές, πόσες ψυχές
 οἱ πιὸ πολλές

πέτρινες
ψυχές
όπου πετροβολούνε...

Κι ἐμέ;
Ἐμένα πού
μέ εἶχες

ἀπαλή ἀπαλή
ὡσάν σέ θερμοκῆπιο
μέ δίνεις
σφάγιο ἱερό Σου
νά τὰ πῶ,
ν' ἀνέθω
στό θωμό Σου!

ΤΑΣΙΑ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΜΗΝΥΜΑ ΜΗΤΕΡΑΣ

Θὰ ἤθελα νὰ ρωτήσω τὴ Φιλοσοφία, ποία εἶναι ἡ εὐθύνη της ἀπέναντι στὸν ἔγγονό μου, τὸν Κωστάκη, ἕνα παιδάκι πού παίζει ἀνυποψίαστο, ὅτι συνωμοτοῦν πρὸς καταστροφὴν του ἢ διηρημένη Πολιτικὴ καὶ αὐτοὶ οἱ ἐπίλεκτοι πολιτικοποιημένοι 450.000 ἐπιστήμονες πού τὴν στηρίζουν, διαθέτοντες τὸ χάρισμα τῆς ἐξαιρέτου διανοίας τους γιὰ ὄλο περισσότερα καὶ θαυμαστότερα ἔργα καταστροφῆς.

Ἐλέχθη διὰ τὴν συνύπαρξιν τῆς Πολιτικῆς μετὰ τὴν Φιλοσοφία (ταπεινὴ εἰκοσία βέβαια), ἡ Πολιτικὴ ἀμέσως σήμερα («οἱ καιροὶ οὐ μενετοὶ») ἀκόμη περισσότερο νὰ ἀρθῆ ὑπεράνω καὶ ἐπὶ τῆς Πολιτικῆς μετὰ ὅλες τῆς τῆς δυνάμεις τῆς λογικῆς καὶ ὑπέρλογες, μετὰ κάθε τρόπο καὶ μέσον, ὥστε μετὰ τὴν μεγίστην δύναμιν τοῦ Λόγου, ὡς μόνη ἔχουσα τὴν ἐνωτικὴν δύναμιν (ἀπὸ τὸν πανάνθρωπον εἰς τὴν κατάβαθην ὑπαρξιν ὡς τὴν ἔνωση μετὰ ὅλα, μετὰ τὸ πᾶν), ὡς μόνη ἔχουσα ἀκόμη τὴν μύχια ἔφεση πρὸς τὸ Ἄγαθόν, ταυτόσημο μετὰ τὴν ζωὴ καὶ τὴν ἀλήθεια, νὰ διαφωτίσῃ, ἐκπαιδεύσῃ, διεγείρῃ τὴν μεγίστην ἐπίσης δύναμιν τῶν μαζῶν — ἐκτὸς συνόρων — ἀφυπνίζοντας καὶ τὸν ἀνέγνωρο μύχιο λόγο πού ὄλοι ὡς ἄνθρωποι ἔχουμε.

Ὡστε νὰ θέσῃ τὴν Πολιτικὴν καὶ τοὺς 450.000 ἐπιστήμονες ἐνώπιον τῶν εὐθυνῶν των:

— ὅτι οἱ ἐντεταγμένοι εἰς τὸ λειτούργημα τῆς ἀληθείας (ἐπιστημονικῆς ἐδῶ) δὲν πρέπει νὰ εἶναι πολιτικοποιημένοι, ἀλλὰ ὑπεράνω τῆς διαιρέσεως των ἀνθρώπων·

— ὅτι ἡ Ἐλευθερία εἶναι ταυτόσημη μετὰ τὸ Ἄγαθόν, ἄλλως εἶναι δουλεία.

Ὡς πρὸς τὴν ἱστορία, βεβαίως ἐκ τῆς ἱστορίας προερχόμαστε, ἀλλὰ σήμερα εὐρισκόμαστε πρὸς καμπῆς, μετὰ τὴν διαχείρισιν δὲ π ρ ὠ τ ῆ ν φ ο ρ ἂ ν δυνάμεων πού ἡ ἀνθρωπότης ἀγνοεῖ.

Αὐριον ὁ πλανήτης μπορεῖ νὰ τιναχθῆ στὸν ἀέρα ἢ ἡ Γενετικὴ νὰ δημιουργήσῃ ὑπερφυεῖς, πού νὰ θέσουν προβλήματα καὶ λύσεις ὑπὲρ γυνῶσιν καὶ δυνάμιν.

Εἶμαι γυναίκα. Ἐμεῖς οἱ παλαιότερες κυοφορήσαμεν, ἀπεκτίσαμεν, ἐγαλουχήσαμεν, ἐμεγαλώσαμε παιδιά, ἀνεύθυνα, ἀνερώτητα σφάγια τοῦ πολέμου.

Ὅχι, δὲ θέλω νὰ δώσω καὶ τὸν ἔγγονό μου. Ἐπρεπε νὰ δῆτε τὸν Κωστάκη· ἔχει δυὸ μεγάλα μάτια γεμᾶτα ἐμπιστοσύνη καὶ ἀγνότητα.

Λοιπόν, ἂν ἡ Φιλοσοφία (ἢ οὐκ αὖτὸς τοῦ Ἄλλαχ ἐπὶ τῆς γῆς), ἡ μόνη ἐλπὶς πού μᾶς μένει, καὶ ὅλες οἱ δυνάμεις τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς δὲν μποροῦν νὰ σώσουν τὸν Κωστάκη, τότε τί συζητοῦμε σ' αὐτὴν ἐδῶ τὴν αἴθουσα;

ΠΑΙΔΙΟΝ ΝΕΟΝ

Στον γέροντα ΕΦΡΑΙΜ

Ἄιγάζεται ἡ Λάρη μὲς στὸ αἷμα
παρθενομήτρως ἄσπιλης, σωτήρας
νὰ γεννηθεῖ ὁ νικητὴς τῆς μοίρας
Χριστός, παιδίον νέον, θεῖο Πνέμα.

Φωτίζεται ἡ γῆ ἀπὸ τὸ θλέμμα
τῆς Παναγίας. Δόξασμα τῆς κλήρας
τοῦ Παραδείσου ἡ μολπὴ ἀγγελολύρας
εἰρήνη στοὺς θνητούς! Ἡ ἀλήθεια στέμμα

Καινῆς ζωῆς. Ἡ Βηθλεὲμ νιὰ κράση
παράδοξη σὲ σπήλαιο ξενίζει.
Εἶν' ἡ ἀνάσσα τῆς πνοῆ στὴν πλάση.

«Εὐλογημένος!» καὶ ἡ σιγὴ ὀρθρίζει.
Τῶν ὄντων ὅλων ἱερός ὁ αἶνος.
Γυρνᾷ σὲ ἅγιο ἡ ψυχὴ μας γένος...

ΝΙΚΟΣ Α. ΤΕΝΤΑΣ

ΟΙ ΧΡΥΣΟΙ ΜΕΔΙΜΝΟΙ

Κόψαμε τὰ δάκτυλα ἀπὸ τὰ χέρια τῶν ἀντιπάλων μας ναυτικῶν
γιὰ νὰ μὴν πιάνουν τὰ κουπιὰ γιὰ νὰ μὴν τοὺς ὑπερασπίζονται πιὰ
τὰ δάκτυλά τους καὶ νὰ τοὺς βεβαιώνουν ὅτι κρατοῦν αὐτὰ ποὺ δέχονται
κι ἦταν πιὸ σκληρὸ ἀπὸ τοῦ κυρίου Ἀννίβα τοῦ Καρχηδόνιου τὸ λαφυραγωγικὸν
ἐγχείρημα νὰ κόψει δηλαδὴ τὰ δάκτυλα ποὺ τὰ στόλιζαν δακτυλῖδια τῶν 40

(χιλιάδων

σκοτωμένων Ρωμαίων στὴ μάχη τῶν Καννῶν προσφέροντας ἔτσι δέκα πέντε
δεκάδες περίπου μέδιμνους χρυσοῦ στὴν ἀπηνὴ ἐκείνη ἐμπορικὴ
κυβέρνηση τῆς Καρχηδόνας.

ΣΑΡΑΝΤΟΣ ΠΑΥΛΕΑΣ

ΣΙΩΠΗ

Μὴ μοῦ μιλάτε γιὰ τραγούδια
ἠρωικά
ἢ στάχτη τῆς γῆς θαραίνει μέσα μου.
Τὰ χιόνια στεφανώνουν τὰ ψηλὰ δάση
τὰ γυμνὰ δένδρα, τὴ σιωπηλὴ γῆ.
Κι ἐγὼ τραγουδῶ καὶ χορεύω ἀθέατη
τὸ παρελθὸν τῆς ζωῆς μου
ποὺ ἔδωσε ἀργὰ σὰν ἡλιοβασίλεμα
καὶ ἄνθισε τὴ νύχτα

μοιραῖο νυχτολούλουδο.

ΡΩΞΑΝΗ ΠΑΥΛΕΑ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ*

Ἀγαπητέ μου ἑξάδερφε,

Στὸ Καβαλάρι τὰ μονοπάτια ἀνάμεσα ἀπ' τὸ λόγγο, πού μᾶς ὀδηγοῦσαν στὰ παλιοκόπρια καὶ στὸν Ἀπελάτη, κόπηκαν. Ὁ γιालὸς στὸ Πλατανόρεμα μὲ τὰ πλατάνια καὶ τὴν κίπερη πνίγηκε. Τὰ κίτρινα πλατάνια τὰ φθινόπωρα καὶ ὁ γιालὸς ἦταν τότε γεμάτα ἐρημιά. συντρόφευε μόνο τὸ τσεκούρι τῶν προβαταράϊων, πού ἔκοβαν πλατανόδεργες νὰ στήσουν τὰ καλύθια.

Τώρα τί ἔμεινε. Ἀποκομμένα μονοπάτια (σύρματα) πού ἀκοῦνες τοὺς ὀγγόγους τοῦ γεροῦ, πνιγμένες ἀσθεσταριές, χαμένα λιβάδια καὶ λιοτόπια καὶ οἱ φωνές. πόση θλίψη. Ἀνεβαίνοντας στὸ φυλάκιο τοῦ φράγματος, ἀπόλαυσαν τὴ θεά καὶ τὸ ἔργο ὁ γιός μου καὶ ἡ γυναίκα μου. Γιὰ μένα εἶναι ἕνας μακρινὸς περίπατος στὴν ψυχὴ μου, πού ἔχει κρατήσῃ μέσα της μιὰ γραμμιμένη ζωγραφιά ἔτσι σὰν τελειωμένη τέχνη. Οἱ φωνές, τὰ παγωμένα χέρια καὶ τὰ πρόσωπα, πού ἀνεβαίνουν ἀκόμη μαζί μου τὰ φτερούσια νὰ πάνε στὸ σχολεῖο στὸ Πέτα. Τὰ καθαρά μας μάτια πνιγμένα στὸ φῶς τοῦ παγωμένου οὐρανοῦ καὶ στὶς μυρωδιές τῆς δάρβασης, ὄλο σκοτεινιάζαν στὸ ἀντίκρυσμα τῆς ματωμένης Δύσης. Μάταια. οἱ ξεριζωμένοι ἀδελφοὶ τῆς Ἀρμενίας καὶ τῆς Σμύρνης θέλουν νὰ μὲ κάνουν νὰ ξεχάσω τὴν Πατρίδα μου μὲ τοὺς λόγγους, τὰ μονοπάτια, τὰ λιοτόπια καὶ τὶς χαρούμενες Αὐγές πού χάραζαν γεμάτες. Τώρα εἶναι ἄδειες οἱ Αὐγές, ἄδεια ἡ Ἀνατολὴ καὶ ὁ ἄνεμος μὲ φοβίζει. Ἀστὸς κι ἐγὼ μὲ τοὺς ξεριζωμένους, ἕνας πρόσφυγας στὴν πατρίδα μου μακριὰ ἀπ' τὴν πατρίδα μὲ τὶς ἀχρροκαλύθες καὶ τὰ μαντριά. Μὲ τὶς ποιμενικὲς μάντρες καὶ τὶς ὄμορφες κερασιές. Μὲ τὶς ἀγραπιδιές καὶ τὶς ἀπόκοσμες βραδιές, πού συντρόφευε μόνο ἡ Ἐλιγεία τοῦ Γκιώνη καὶ οἱ φωνές ἀπ' τὶς ρηματιές, τῶν χαμένων Κυράδων. Ἀδελφέ! Χάθησαν οἱ ποιμένες καὶ ἔμειναν κρεμασμένες οἱ κάπες καὶ τὰ γαυγίσματα τῶν σκύλων στὴ σκιά τῆς ὑπαίθρου.

Πόσα χρόνια. Πλατανόρεμα - Πέτα. Ὁ Δρόμος. μακρὸς ὁ Δρόμος. Μὰ τὸ σχολεῖο. Μακάριοι οἱ πεινῶντες. Μακάριοι οἱ κατέχοντες!

Φτωχὰ ἀπόδειπνα. πόσο κουρασμένες οἱ καρδιές μας γιὰ τὰ ὄνειρα τῶν γενιῶν.

Ἀδελφέ! Ἡ κόπωση καὶ τὸ μαρτύριο τοῦ Πατέρα θὰ περάσουν. Οἱ μακρινὲς πεδιάδες τῆς Θεσσαλίας, πού οἱ «νικημένοι ἀπόστολοι» σύρονται, γέμισαν σίδηρο καὶ μηχανήματα.

Ἔτσι, συνεπαρμένους ἀπ' τὰ ΔΙΟΔΙΑ, βρῆκα τὴ ζωὴ μου ἔρημη νὰ κυλάει, ἀδερφέ μου.

Ἄ! ζωή! Ἄ! ζωή! Τὸ πανηγύρι τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς μᾶς περιμένει. Οἱ ἀγριοκερασιές φορτωμένες περιμένουν τὰ κοτσύφια. Ἔτσι, ἀδερφέ, θὰ κρεμάσουμε στὰ μπράτσα μας πάνω ἀπ' τοὺς ἀγκῶνες μαντζουράνες καὶ βασιλικὰ, καὶ θὰ μπούμε στὸ χορὸ τῆν ὥρα πού τὰ βιολιά θὰ βροῦν τὸ ὄνειρο καὶ τὴ ζωή. «Τρία καλὰ εἶναι στὸ νουναὶ καὶ στὸν ἄπανω κόσμῳ, ἡ νόστη καὶ ἡ λεβεντιὰ καὶ τὸ καλὸ κορίτσι.» καὶ ἐκεῖ κοντὰ στὰ χαράματα πού ὁ οὐρανὸς-θ' ἀρχίσει νὰ γαλατίζει καὶ ὁ ὀρίζοντας νὰ ζεσταίνει, τότε θὰ ἀκουστῇ τὸ τραγούδι τῶν ξεγιτεμένων πού οἱ ἀρμαθιές ἀπ' τὰ κόκκαλα. εἶναι ἀκόμη ραγιτισμένες. «πουλιά μου διαθατίρικα.».

Αὐτὰ σοῦ γράφω, ἀδερφέ μου, ἀπὸ τὴν πόλη μὲ τοὺς χαμηλοὺς ὀρίζοντας καὶ κρατῶ πάντα στὴ μνήμη μου τὸ βασιλικὸ καὶ τὸ ἄρωμα τοῦ κυδωνιοῦ, πού κρέμονταν στὴν πόρτα, ὅταν μᾶς ἔδιναν τὴν εὐχή τους οἱ γιαγιάδες μας.

ΗΛΙΑΣ Κ. ΖΑΧΟΣ

* Ὁ ποιητὴς ἀναφέρεται στὸ ὑδροηλεκτρικὸ ἔργο στὸ Πουρνάρι Ἀρτης, πού κατάκλυσε ἕναν τόπο τῶν παιδικῶν του χρόνων.

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΟΜΑΔΙΚΟ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ

ΕΦΥΓΑΝ ΧΩΡΙΣ ΧΑΜΟΓΕΛΟ

Βιαστικά, όπως πάντα και όπως το απαιτεί η εκδοτική ανάγκη, αναγκάζομαστε και φέτος να στείλουμε στην αγαπητή «Ηπειρωτική Έστια» τα ονόματα των φίλων μας που δεν υπάρχουν πιά, ύποκρυπτοντας και πάλι στην θερμή κλήση του αγαπητού μας Δημοσθένη Κόκκινου, που δεν παραλείπει να μās επικαλείται μ' αυτήν την άπλη και τόσο θερμή επιφώνηση: «Αγαπητέ μου αδελφέ Γιώργο. Έρχομαι κι εφέτος, όπως κάθε χρόνο τέτοιον καιρό, να σε παρακαλέσω για το ομαδικό μνημόσυνο των συναδέλφων που χάθηκαν μέσα στον παρελθόντα χρόνο, άποιας έτοι τον ελάχιστο φόρο τιμής, που μās επιτρέπουν οι μικρές μας δυνατότητες». Γνωρίζω το χρέος μου άπέναντι στο έργο και στο πρόσωπο των αγαπημένων ανθρώπων των γραμμάτων και τής τέχνης, γενικά των πνευματικών εργασιών, που χωρίς τη βοήθεια κανενός, με την άγορά του βιβλίου κλειστή, τις πόρτες των περιοδικών καθημερινά λιγότερες, δημιουργήσαν το έργο τους για τον άνθρωπο και για την πατρίδα μας. Άπ' αυτούτη τη θλιβερή καταγραφή, που την αναλαμβάνω με τόσο κόπο κάθε χρόνο, μπορεί να λείπουν πολλοί και εξέχοντες συνάδελφοι, μπορεί ακόμη να μην είναι τέλειες αυτές οι μικρές νεκρολογίες, όμως να μη διαφύγει από κανέναν πως γράφονται με συντριβή καρδιάς και προπάντων με αγάπη, γιατί όλοι όσοι έφυγαν και φέτος (1986) από τον προσωρινό τούτο κόσμο, ύπηρξαν γνήσιοι εκφραστές των πόθων και των αισθημάτων του λαού τους και τον υπηρέτησαν ως την τελευταία τους πνοή, άσχετο αν ή πολιτεία δεν έσκυψε για λίγο το κεφάλι της να ιδεί και να συζητήσει τα προσβλήματά τους, που δεν είναι και πολλά και ή λύση τους δε θά απαιτούσε δυσεκατομύρια, για τα όποια τόσα άκοϋμε τώρα τελευταία. Το μνημόσυνο αυτό είναι για μās μιá διαδικασία βέβαια δύσκολη, είναι όμως και μιá πλήρωση χρέους προς εκείνους που πιά δεν υπάρχουν και το σπουδαιότερο και για πολλούς και σημαντικότερους ούτε οι σύλλογοι, ούτε τα σωματεία, τα πνευματικά έννοούμε, δεν θέλησαν και δεν ζήτησαν να εκλαϊκεύσουν το έργο τους. Δεν είναι καιρός για παράπονα. Όσοι πολν άγάπησαν την πνευματική εργασία, άς διορθώσουν τις άτέλειές μας για το καλό τής γραμματιολογίας, άλλα και άς γίνουν οι μικρές αυτές αναφορές αίτια για να μελετηθεί παραπέρα το έργο των συναδέλφων που δεν υπάρχουν μαζί μας, άλλα που το έργο τους ζει τή δική του ζωή για το Έθνος.

1 9 8 5

(Συμπλήρωμα)

Πρέπει άπαραίτητα να μιλήσουμε για μερικούς συγγραφείς που πέθαναν μέσα στο 1985, ύστερα από τή συμπλήρωση του καταλόγου που δημοσιεύθηκε στο τεϋχος 403 - 404 τής «Ηπειρωτικής Έστίας» (Νοέμβριος - Δεκέμβριος 1985). Δεν πρόκειται για παραχώρηση άλλα για ύποχρέωση, κι αυτήν επιτελούμε.

ΚΑΡΟΛΟΣ ΡΟΥ: Ποιητής. Γεννήθηκε στη Σμύρνη το 1912 από πατέρα γαλλικής καταγωγής και μητέρα Έλληνίδα. Το 1922 ήρθε στην Ελλάδα και σπούδασε γαλλική

φιλολογία. Δίδαξε σὲ ιδιωτικὰ σχολεῖα καὶ ἔγραφε ποιήματα σὲ περιοδικὰ καὶ ἔφημερίδες. Ἄφησε συγκεντρωμένες τρεῖς ποιητικὲς συλλογές. Ἡ ποίησή του ἀξιόλογη, χωρὶς νὰ ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὴν παραδοσιακὴν, μὲ φιλοσοφικὸ ὑπόβαθρο καὶ ἔμφυτο ψυχικὸ αἰσθημα, συνθέτει μουσικώτατο στίχο.

Δημοσιεύουμε τὸ ποίημα

ΟΙ ΚΥΚΝΟΙ...

Στὴ συμφωνία τῶν νερῶν οἱ κύκνοι
 οὐθμίζουνε τὴν κίνησή τους
 λειτουργικὰ καὶ ἐπίσημα πορεύονται
 μὲς στ' ὄνειρό τους.
 Σὰν ὑπνοβάτες σ' ἓναν κόσμον ἄλλο πού πᾶνε
 μιᾶς θείας ἁρμονίας ἔχουνε τὴ γεύση, ἐνὸς ἄλλου κόσμου.
 Ἐδῶ οὔτε χαρὰ, οὔτε λύπη νιώθεις, μόνο
 κάτι ἀπόκοσμο καὶ ἀπὸ τὰ δυὸ ἀνάμιχτο
 κάτι οὐράνιο,
 κάτι ἀπὸ νερὸ καὶ ἀπὸ χῶμα.
 Νερένια νᾶνα ἢ ὑπαρξή τους
 τοῦ κόσμου τούτου σὰν νὰ μὴν εἶναι.
 Ὡσὰν ἐμᾶς τοὺς ποιητὲς οἱ κύκνοι
 μὲς στὸ νερένιο τ' ὄνειρο πού ζοῦμε
 καὶ τῆς ψυχῆς μας τ' ὄνειρο ἀκολουθοῦμε.
 Μὲ τὸ νερὸ ἐρωτευμένον κύκνοι
 μὲ τὸ «ὔδωρ τῆς ζωῆς»
 τρέφουνε τὴν ψυχὴ τους τὴν γεννημένη ἄνωθεν.

Πέθανε στὶς ἀρχὲς τοῦ 1985.

ΠΑΝΟΣ ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ: Ποιητὴς καὶ λαογράφος. Γεννήθηκε τὸ 1913 στὸ χωριὸ Φίλια τῶν Καλαβρύτων, σπούδασε νομικὰ στὴν Ἀθήνα καὶ τὸ 1936 κατατάχθηκε στὴν ἀστυνομία πόλεων, ὅπου ἔφτασε ὡς τὸ βαθμὸ τοῦ ἀστυνομικοῦ διευθυντῆ Α' τάξεως. Ταξίδεψε πολὺ καὶ ἀσχολήθηκε μὲ τὰ γράμματα. Τὰ πρῶτα του δημοσιεύματα, ποιήματα, ταξιδιωτικὰ, λαογραφικὰ, δημοσιεύθηκαν ἀπὸ τὸ 1943 σὲ περιοδικὰ καὶ ἔφημερίδες. Τακτικὸς συνεργάτης τῆς πειραϊκῆς ἔφημερίδας «Φωνὴ τοῦ Περαιῶς», ἔγραψε πολλὰς ἐπιφυλλίδες γιὰ πλεῖστα λογοτεχνικὰ ζητήματα. Ἔργα του: «Νοσταλγικοὶ Ρυθμοί», «Τὸ τραγούδι τοῦ Λάδωνα», ποιητικὲς συλλογές γιὰ τὶς ὁποῖες μίλησε ἡ κριτικὴ. Ὁ Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος ἔγραψε στὸν ποιητὴ: «Ὀλόκληρο τὸ βιβλίον διακατέχεται ἀπὸ γνήσιο φυσιολατρικὸ αἶσθημα, εὐαισθησία, θὰ ἔλεγα "τρυφερότητα" καὶ μιὰ ιδιότητα καὶ τόσο σπάνια σήμερον θέρμη ψυχῆς». Δίπλα σ' αὐτὰς τὶς συλλογές, ὁ Παπαρρηγόπουλος τύπωσε τὸ 1970 τόμον μεγάλον μὲ τίτλον «Λαογραφικὰ τῶν Καλαβρύτων». Τὸ βιβλίον αὐτὸ ἀποτελεῖ λαογραφικὸν θησαυρὸν στὸν πρόλογόν του μάλιστα ὁ συγγραφεὺς του τονίζει: «Πᾶει νὰ ἐξαφανισθῇ ὁλότελα, μὲ τὴν ἀπότομη εἰσέλευση τελευταία τοῦ τεχνοκρατικοῦ πολιτισμοῦ στὴν κοινωνικὴ ζωὴ τοῦ τόπου μας». Ἐνα μικρὸ δείγμα τῆς ποίησός του:

ΜΑΝΑ ΓΗ

Κίτρινο σὰ φλουρί, τὸ στάρι πέρα,
 στὴν ἀλαφριά πνοὴ τοῦ μπάτη ἀναρριγεῖ,
 βαριά τὰ στάχυα γέρονον στὸν ἀγέρα
 καὶ προσκυνᾶνε εὐλαβικὰ τὴ μάνα Γῆ.

Τὸ πέτρινον τὸ ἄλώνι πέρα στὴν πλαγιά,

κουράστηκε μονάχο του νά μένει,
 τή θημωνιά γιά νά στηθεί ἐκεῖ κοντά,
 ξανθόμαλλη βασίλισσα προσμένει.

Καί ὁ ζευγολάτης χαρωπὸς περνᾷ
 καὶ τὴ ματιά του γύρω τὴν ἀπλώνει,
 θωρεῖ μπροστά του πλούσια τὴ σοδειά
 καὶ ὅλος χαρὰ τὴν καμαρώνει!

Κι ἓνα πολὺ μικρὸ μὲ τίτλο «Πόνος»:

Δέντρα δλόγυμνα στὴ χειμωνιά,
 στὸ ξεροβόρι, ποὺ παγώνει,
 τῆς φύσης τούτη ἢ ἀπονιά,
 βαθειά, Θεέ μου, μὲ πληγώνει.

Ὁ Πάνος Παπαρρηγόπουλος πέθανε στὶς 16 Δεκέμβρη 1985.

ΜΑΡΙΑ ΡΟΥΒΑ: Πεζογράφος. Ἐγγραψε μὲ τὸ ψευδώνυμο Λουκία Μάρθα. Καταγόταν ἀπὸ τὴν Ἰμβρο καὶ νέα ἐγκαταστάθηκε μὲ τοὺς γονεῖς της στὴν Αἴγυπτο. Τὸ 1913, δεκατεσσάρων χρονῶν, κυκλοφόρησε τὸ περιοδικὸ «Ἀβέρωφ», ποὺ εἶναι τὸ πρῶτο ἐλληνικὸ περιοδικὸ τῆς Αἰγύπτου ποὺ ἰδρύθηκε ἀπὸ γυναίκα. Δημοσίευσε μόνο ἐλληνικὰ κείμενα. Τὸ περιοδικὸ ἔζησε ἀπὸ τὸ 1913 ὡς τὸ 1914, συνολικὰ 11 τεύχη. Συνεργάστηκε σὲ περιοδικὰ μὲ τὸ ψευδώνυμο Λουκία Μάρθα καὶ κυκλοφόρησε τὸ 1939 τὸ βιβλίο της «Ἔωρες τοῦ Φθόνου», στὴν Ἀλεξάνδρεια, τὸ 1943 κυκλοφόρησε μιὰ νέα συλλογὴ διηγημάτων μὲ τὸν τίτλο «Ἡ ζωὴ ποὺ δὲν ζήσαμε», τὸ 1945 τὴ νουβέλα «Ἡ Λένα ξέρει ν' ἀγαπᾷ» καὶ τὸ 1946 τὸ μυθιστόρημα «Μιά φωνὴ ἀπὸ τὰ καλάσματα». Ὅλα δείχνανε ταλέντο καὶ παρατήρηση. Ἰδιαίτερα ἀποδόθηκε στὶς σελίδες τοῦ μυθιστορήματός της ἡ πολεμικὴ ἀτμόσφαιρα τῆς Ἀλεξάνδρειας στὰ χρόνια τοῦ β' παγκόσμιου πολέμου. Ἀπὸ τὰ καλύτερά της ἔργα εἶναι τὸ «Πορεία μὲ τὸν συνάνθρωπο» ποὺ κυκλοφόρησε τὸ 1953 καὶ τὸ 1955 τὴ συλλογὴ διηγημάτων «Μόνος». Ἐγγραψε καὶ μερικὰ μονόπρακτα: «Ἀσυγκώρετη» (1949), «Ὅταν πολεμοῦν» (1959), ὅμως τὸ κύριο ἔργο τῆς Λ. Μάρθα καὶ τὸ ἀγαπημένο της εἶδος εἶναι τὸ διήγημα. Ἀπὸ τὰ δημοσιεύματά της στὸν τύπο τῆς Ἀλεξάνδρειας ἔβγαλε ἀκόμη ἓνα βιβλίο «Λόγια τοῦ κόσμου» (1943). Ὅταν ἔφτασε στὴν Ἑλλάδα, γι' ἀρκετὸ χρόνο δὲν παρουσίασε ἄλλο βιβλίο της. Ἀργά, πρὸς τὸ θάνατό της, τύπωσε ἔκαμε μιὰ δύο ἀνατυπώσεις τῶν βιβλίων της ποὺ τὴν εἶχαν καθιερώσει, τουλάχιστον στὸν ἐλληνισμὸ τῆς Αἰγύπτου. Πέθανε λίγο πρὶν τὰ Χριστούγεννα τοῦ 1985.

Ἐνας ἀκόμη (ὄχι βέβαια ὁ λογοτέχνης), ὁ **ΗΛΙΑΣ ΠΕΡΓΑΝΔΗΣ**, πέθανε τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1985. Παραγωγὸς κινηματογράφου ποὺ οἱ δημιουργίες του, ἰδίως κατὰ τὴν περίοδο τῆς Κατοχῆς, τὸν ἔφεραν στὴν πρώτη σειρὰ τῶν δημιουργῶν τοῦ ἐλληνικοῦ κινηματογράφου.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΘΙΣΒΙΟΣ: Σαπυρικὸς ποιητὴς κι εὐθυμογράφος. Γεννήθηκε τὸ 1912 καὶ πέθανε τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1985. Ἐκίνησε ὡς ὑποβόλεας περιοδευόντων θιάσων καὶ ὕστερα, πολὺ νέος, ἔγραψε σαπυρικοὺς στίχους σὲ περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδες. Εἶχε καὶ πολλὰ ψευδώνυμα, μὰ κυρίως τὸ Μοῦλ Πούλ. Πρωτόγραψε νούμερα γιά βαριετὲ καὶ σὲ συνέχεια πολλὰ θεατρικὰ ἔργα μόνος ἢ μὲ συνεργασία διαφόρων συγγραφέων. Χρόνια ἔγραφε δύο σαπυρικὲς σελίδες στὸ περιοδικὸ «Ἐβδομάς» κι ὕστερα στὸ «Τράστ τοῦ γέλιου» κι ἄλλοῦ. Τελευταῖα ἔγραφε στὴν ἐφημερίδα «Ἐθνος». Εἶχε μεγάλη εὐχέρεια στὴν σύνθεση τῶν στίχων καὶ ἡ ὁμοιοκαταληξίες του πολλὰς φορὲς ἦταν εὐρηματικές.

ΛΟΥΚΑΣ ΜΟΥΖΑΚΗΣ: Τὸ 1985 πέθανε καὶ ὁ Πειραιώτης Λουκάς Μουζάκης. Ἐφυγε πρόωρα. Γεννήθηκε τὸ 1921 στὸν Πειραιᾶ, ἀλλὰ καταγόταν ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο. Ἡ ζωὴ του ὑπῆρξε σκληρὴ, ἀλλὰ κατάφερε νὰ περνᾷ τὶς δυσκολίες μὲ τὸ χαμόγελο πάντα ἀνθισμένο στὰ χεῖλη του. Ἀπὸ πολὺ νωρὶς ἀνακατώθηκε μὲ τοὺς πνευματικὸς κύκλους τοῦ Πειραιᾶ καὶ ὑπῆρξε συνεργάτης περιοδικῶν. Ἀπὸ τὸ 1954 στάθηκε ἓνα ἀπὸ τὰ κυριότερα στελέχη τῆς Φιλολογικῆς Ὁμάδος τῶν νέων, ποὺ συγκρότησαν τότε οἱ νέοι πνευματικοὶ ἐργάτες τοῦ Πειραιᾶ. Ἐργάστηκε στὸ Δῆμο, ἀπὸ τὸν ὁποῖο συνταξιοδοτήθηκε. Ἐγγράφη, ἐκτὸς ἀπὸ ποίηση (ἐξέδωσε τὴν ποιητικὴ συλλογὴ «Φωνὲς στὸ Λυκόφως» τὸ 1972), καὶ μικρὰ πεζὰ ποὺ δημοσίευσε στὶς τοπικὲς ἐφημερίδες. Μέλος τῆς Φιλολογικῆς Στέγης Πειραιῶς καὶ πολλὰς φορὲς μέλος τοῦ Δ.Σ., λίγο πρὶν τὸ θάνατό του εἶχε ἐκλεγεί μέλος τῆς Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπῆς. Ὁ κ. Γιάννης Χατζημανωλάκης γράφει γιὰ τὸ Λουκά Μουζάκη: «Εὐγενέστατος καὶ βαθύτατα πολιτισμένος ἄνθρωπος καὶ τρυφερὸς ποιητής, εἶχε τόσο συνδέσει τὴ σεμνὴ καὶ ἀθόρυβη παρουσία του μὲ τὴν ποίηση, ὥστε ν' ἀποτελεῖ γι' αὐτὸν καθημερινὴ βιωματικὴ ἀνάγκη. Πολλὰς φορὲς ἡ ποίηση ἔπαιρνε γιὰ τὸ Μουζάκη τὶς δ ι α σ τ ἰ α σ ε ι ς τῆς ἴδιας τῆς ζωῆς». Ὅταν ἐργαζόμουν στὸν Πειραιᾶ, εἶχα συνδεθεῖ στενὰ μὲ τὸν ποιητὴ καὶ γνώρισα τὴ βαθύτητα τῆς σκέψης του καὶ τὴν ἄπειρη καλοσύνη του. Ἀναδημοσιεύουμε ἓνα ποίημά του:

ΕΦΙΑΛΤΗΣ

Πόσο ἀνάλαφρα σιμώνεις
κι ἡ νύχτα δὲν σὲ ἔννοεῖ.
Κι ὅμως μοῦ κόβεις τὴν πνοή
μὲ ἀποκάνεις, μὲ σκοτώνεις.

Δὲν ἔχεις πρόσωπο νὰ φέρεις
στὴν ὥρα τὴν περαστικὴ.
Καὶ δίνεις μάχη μυστικὴ
καθῶς τὸ δόλο σου προσφέρεις.

Πῶς θὰ 'θελα νὰ σ' ἀντικρύσω
στὸ πλάι σου ν' ἀντισταθῶ.
Ἦρωας ἴδιος νὰ βρεθῶ
ἀγέρωχος νὰ σὲ νικήσω.

Δὲν θὰ τρομάξω τὸ σκοτάδι
δὲν θὰ φοβᾶμαι τὴ ζωὴ.
Ἰδια χαμένους τὸ πρῶι
θὰ μᾶς περάσουνε ὁμάδι.

Γνήσιος ποιητής, ἔδινε δεξιόδο στὶς πίκρες καὶ στὶς στερήσεις τῆς ζωῆς του μὲ λυρικὴ διάθεση, ἀγγίζοντας τὶς πρὸ ἀνθρώπινες χορδὲς τῆς καρδιάς.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΜΑΚΡΗΣ: Ὁ μεταφραστὴς Μακρῆς πέθανε στὶς 21.10.1985 ὕστερα ἀπὸ τραυματισμὸ του σὲ τροχαῖο ἀτύχημα. Εἶχε σπουδάσει νομικὰ καὶ μῆκε στὸν δικαστικὸ κλάδο, ὅπου ἔφτασε ὡς τὸ βαθμὸ τοῦ προέδρου Πρωτοδικῶν. Δίπλα στὴν ἀσκηση τοῦ δικαστικοῦ λειτουργήματος ἀσχολήθηκε καὶ μὲ τὰ γράμματα μεταφράζοντας πεζογραφήματα κυρίως ἰταλικά, ποὺ τὰ δημοσίευε στὰ ἐγκυρότερα περιοδικά. Καὶ τύπωσε καὶ ἓναν τόμο μὲ διηγήματα νέων καὶ παλαιῶν Ἰταλῶν πεζογράφων («Ἰταλικά διηγήματα τοῦ αἰῶνα μας»). Παράλληλα, μετέφρασε καὶ Γάλλους πεζογράφους καὶ πολλὰ δοκίμια. Γεννήθηκε στὸν Πειραιᾶ τὸ 1906. Ὁ Μακρῆς ἔδωσε στὴν ἑλληνικὴ χρησιμότητα βιβλίον γιὰ τὴ γενικὴ εἰκόνα τῆς ἰταλικῆς λογοτεχνίας.

ΚΥΠΡΟΣ ΦΡΑΓΚΟΥΛΗΣ: Γεννήθηκε στη Σύρα τὸ 1911 καὶ πέθανε στὶς 21.11.85. Δημοσιογράφος μὲ σθένος, ἀγωνίσθηκε χρόνια ἐκδίδοντας πλῆθος ἐφημερίδων. Μαθητὴς ἀκόμη τοῦ Α΄ Γυμνασίου, ἐξέδωσε τὸ περιοδικὸ «Ἀττικὸς Ἀσὴρ», ἀπὸ τὸ 1935 - 41 ἦταν διευθυντὴς συντάξεως τῆς ἐφημερίδας «Πειραϊκὴ», ἀπὸ τὸ 1945 - 73 τῆς «Οἰκονομικῆς Ὦρας», τῆς «Ἑλληνικῆς Ὦρας», τῆς «Πειραϊκῆς Ζωῆς» κ.ἄ. Συνεργάστηκε στὶς ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες «Ἔθνος» καὶ «Ἀκρόπολις» κ.ἄ. Μέλος τῆς ΕΣΗΕΑ καὶ τῆς Ἐνώσεως Ἑλλήνων Θεατρικῶν Κριτικῶν.

Αὐτὰ τὰ μικρὰ μνημόσυνα, πού μὲ τόση ἀπλοχεριὰ δημοσιεύει ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» καὶ κυρίως οἱ διορθώσεις πού ἐπιφέρουν οἱ φίλοι, οἱ συγγενεῖς καὶ γενικά ὅσοι ἄμεσα ἔχουν ἀσχέση μὲ τοὺς ἀείμνηστους νεκροὺς μας, τὰ κάνουν γνήσια καὶ ἐγγυημένα βιογραφικά, πού θὰ μπορεῖ νὰ τὰ χρησιμοποιοῦν ἄφοβα ὁ μελλοντικὸς μελετητὴς τοῦ ἔργου κάποιου ἀπὸ τοὺς ἀναφερόμενους συγγραφεῖς πού ἔφυγαν, πολλὲς φορὲς πρόωρα καὶ ἀπρόοπτα. Μὲ τὴν εὐκαιρία, παραθέτουμε, στὸ σημεῖωμα γιὰ τὸν Ἀντώνη Μάρταλη, καὶ τὶς ἐξῆς πληροφορίες πού εἶχε τὴν καλοσύνη νὰ μᾶς δώσει πρόσοθετα ἡ κ. Ἑλένη Βοϊσκού: Τελείωσε τὸ Γυμνάσιο στὸ Κάιρο, ἡ ποιητικὴ του συλλογὴ τοῦ 1930 εἶναι «Ἀθάνατες Ζωὲς» καὶ τὸ τελευταῖο του βιβλίον πού τυπώθηκε στὴν Ἀθήνα τὸ 1960 τιτλοφορεῖται «Ἐδαφικά». Ὁ Ἀντώνης Μάρταλης δὲν μετέφρασε ἰταλικά. Αὐτὰ, ἐξάλου, ἔγιναν ἀπὸ ἀβλεψία, ἐπεὶδὴ τὸ χειρόγραφο, ὅπως τὸ εἶχαμε σημειώσει καὶ στὸ τεῦχος 403 - 404' δὲν ἦταν πολὺ καθαρὸ, ἐξαιτίας καὶ τῆς βιασύνης πού ἀπαιτοῦσε ἡ συνεργασία. Εἴμαστε καὶ πάλι ὑποχρεωμένοι, γιὰ νὰ ἔχουν πληρότητα οἱ σημειώσεις μας, νὰ τὶς διορθώσουν ἐκεῖνοι πού ξέρουν πρόσωπα καὶ πράγματα.

1986

Πολλοὶ ζωγράφοι, δημοσιογράφοι, ἠθοποιοὶ καὶ μουσικοὶ πέθαναν αὐτὸ τὸ σκληρὸ χρόνο πού μᾶς πέρασε. Ἀναφέρουμε ὅσους γνωρίζαμε καὶ ὅσους ἔτυχε νὰ σημειώσουμε ἢ νὰ διαβάσουμε γιὰ τὸ ἀπροσδόκητο τέλος τους. Μεταξὺ τους οἱ δημοσιογράφοι **Τ. Τσαβέας**, **Ἀριστ. Ἀγγελίδης**, ὁ **Ἰωάννης Στρατίδης**. Αὐτοὶ τοὺς δύο πρώτους μῆνες τοῦ 1986. Ἀργότερα πέθαναν οἱ δημοσιογράφοι: **Θωμάς Δρίτσας**, ὁ **Δῆμος Σακελλαρίου** (εἶναι ἐκεῖνος πού τράβηξε στὸ δικαστήριον τὴ φωτογραφία τοῦ Νίκου Μπελογιάννη, ἀπὸ τὴν ὁποία ἐμπνεύστηκε ὁ Πικάσο τὸ ἔργο του «Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ γαρούφαλο»· ἦταν μόλις 65 χρονῶν), ὁ ἰδρυτὴς καὶ διευθυντὴς τῆς ἐφημερίδας «Ἡπειρωτικὸν Μέλλον» **Ἀθανάσιος Γκογκώνης**, ὁ **Βασίλης Βουγιούκας**, ὁ **Τάσος Δήμας** (11.2.86, ἡ **Σούλα Ἀλεξανδροπούλου** (4 Ὀκτωβρίου) πού παρακολουθοῦσε τὸ καλλιτεχνικὸ ρεπορτάζ στὶς ἐφημερίδες καὶ στὸ Ραδιόφωνο, ἐργαζόμενη στὴν «Ἐλευθεροτυπία» (ἦταν μόλις 47 χρονῶν) καὶ ἄλλοι.

Ζωγράφοι: **Σωτήρης Καραγιάννης**, ἀγιογράφος, ζωγράφος, ποιητὴς καὶ πεζογράφος (8 Ὀκτωβρίου), ὁ **Γιάννης Μ. Γεωργίου** (26 Ἀπριλίου), ὁ **Νίκος Νικολάου** (γεννήθηκε τὸ 1909), ὁ **Γιάννης Κολέφας** πού ἦταν καὶ ποιητὴς, ὁ ἐνδυματολόγος τοῦ Ἑθνικοῦ Θεάτρου **Ἀντώνης Φωκᾶς**, πού εἶχε εἰδικευθεῖ κυρίως στὸ ἀρχαῖο καὶ στὸ Σαϊξπηρικὸ δραματολόγιο, ὁ **Μάνος Σοφιανός** (γεννήθηκε στὸν Πειραιᾶ τὸ 1922, ἀπεβίωσε τὸ 1986) πού ἀπὸ τὸ 1963 ὡς τὸ 1965 δούλεψε κοντὰ στὸ Γ. Σικελιώτη, ὁ **Ἀπέργης** (1909) στὴν Κέρκυρα, ὁ γλύπτης **Γ. Παπαδόπουλος**, ὁ σκιτσογράφος **Ν. Σιδέρης** κ.ἄ.

Ἡθοποιοὶ καὶ ἄλλοι: **Νίκος Σκυλοδήμος** πού ἔπαιξε σὲ πολλὰ ἔργα καὶ στὴν τηλεόραση, ὁ μουσουργὸς **Γιώργος Γεωργιάδης** (1 Μαΐου), ὁ πιανίστας **Σπ. Μιχαηλίδης** καὶ τὸ Μάιο πέθανε ἡ τεχνοκριτικὸς **Βεατρίκη Σπηλιάδη**.

Στις 13 'Ιανουαρίου πέθανε ό πρόεδρος τής Ένώσεως Συμυρναίων Νικολαος Άρώνης. Ήταν ό ίδρυτής του λογοτεχνικού βραβείου Άρώνειον ξπαθλο. Πέθανε 91 χρονῶ.

ΣΤΕΡΓΙΟΣ ΒΑΛΙΟΥΛΗΣ: Ό Βαλιούλης πέθανε σέ ηλικία 70 χρονῶ άκριθῶς τήν ῶρα πού συνεργείο τής ΕΡΤ του ξπαρνε συνέντευξη στο σπίτι του (13 'Ιανουαρίου). Γεννήθηκε στή Θεσσαλονίκη τῶ 1914. Διώχθηκε, φυλακίστηκε, έξορίοθηκε γιά τίς ιδέες του. Καί παρ' ὅλα τὰ δίσεκτα χρόνια, έγραψε τῶ πλατύτατο έργο του (ποιήματα, πεζογραφήματα, σάτιρα κ.ά.). Ός τῶ 1967 έκρημάτισε πρόεδρος τής Λέσχης Γραμμάτων τής Βόρειας Έλλάδας καί μέλος τής Ένωσης Λογοτεχνῶν Θεσσαλονίκης. Είκοσι άπάνω κάτω εΐναι τὰ βιβλία πού τύπωσε καί δίπλα σ' αὐτὰ συνεργάσθηκε σέ περιοδικά καί έφημερίδες. Ό Στέργιος Βαλιούλης τελείωσε τῶ διδασκαλείο Σεργῶν τῶ 1933 καί άργότερα γράφτηκε στή Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης χωρίς νά τελειῶσει τίς σπουδές του. Έκαμε πολλά επαγγέλματα, έφημεριδοπῶλης, δάσκαλος, δημοσιογράφος, λογιστής, εισαγωγέας μηχανημάτων, πλασιέ βιβλίων, εργολάθος οίκοδομῶν, ταμίας, δι-ορθωτής έφημερίδων, διευθυντής έπιχειρήσεων κ.ά. Τῶ 1957 έμφανίσθηκε με τήν ποιητική συλλογή «Πικρά Χαμόγελα», τῶ 1959 έξέδωσε τῶ «Κρυμμένο τετράδιο» (πεζά καί ποιήματα), τῶ 1961 τῶ σατιρικό πεζογράφημα «Ένας βασιλιάς χωρίς τάκτ» πού είχε θέμα τόν όμηρικό Αΐαντα, τῶ 1963 τὰ «Άπλά Μοτίβα» (συλλογή ποιημάτων), τῶ 1966 τήν ποιητική σύνθεση «Κρίμα καί Έρήμωση», «Άνταϊος», «Ό δεξιός Πνεύμων», «Πολίτης Β' κατηγορίας», τὰ πεζογραφήματα «Ένα στιγμιαίο άλλοιώτικο άπό τ' άλλα» καί πολλά άλλα. Δύο ποιήματά του:

ΜΕΤΑΣΤΑΣΗ

Όταν πῆρε νά ξεμερώνει
Έγειρα στήν ποδιά της
Έκείνη βύθισε τὰ χέρια της στ' ακούρεντα μαλλιά μου.

— Γιέ μου
Περηφάνεια μου!
Καί μούδειξε τούς λύκους.
Οί λύκοι
Μυρίζουν ταγγίλα κι άρχοντιά
Μέ τὰ δόντια τους
Άνοιγοκλείνουν τίς πόρτες τῶν θεῶν
Στίς γειτονίες
Μπαίνουν άπ' τὰ παράθυρα μέρα μεσημέρι
Σφάζουν τὰ κλωσσοπούλια
Καί προνίζουν τήν Ίστορία
Αὔριο θά κινήσω χαράματα.

ΔΟΚΙΜΗ

Τῶ θράδυ
Μέ άργές τελετουργικές κινήσεις
Ντύνεται τῶ νάυλον σάβανο
Άποχαιρετά τή ζωή πού χαμογελά μέσ' άπ' τόν καθρέφτη
Καί κατεβαίνει
Τήν αύγή
Σφίγγοντας παθιασμένα στα χέρια της

Τὸ αἰώνιο βούκινο
 Σαλπίζει τὴ χαρὰ στὰ πέρατα τῆς ἀγάπης
 Ἄκουε ὁ ἥλιος
 Κι ἀνατέλλει.

Ὁ στίχος του ἀπλός, χωρὶς δυσνόητα οχήματα, ἐνθουσιάζει μὲ τὴν ἐσωτερικὴ ροὴ του. Ἡ γλώσσα του καθαρὴ, κυλάει σὲ μιὰ ὀμιλία μὲ τὸν ἀναγνώστη του. Τὸ ἴδιο καὶ ἡ σάτιρά του· δὲν μᾶς βάζει σὲ δαιδάλους ἀλλὰ μᾶς ὀδηγεῖ στὸ φῶς. Στὰ πεζὰ του κείμενα καὶ στὰ ποιητικὰ ἢ εἰκόνα τοῦ κόσμου μας ἀποκαλύπτεται ὡς τὶς ἀκρότατες κορυφώσεις τῆς. Ἡ καθημερινὴ ἀντινομία τῆς κοινωνικῆς σύνθεσης γίνεται ὀρατὴ σ' ὅλη τὴν ἔκταση τοῦ ἔργου του.

ΠΑΥΛΟΣ ΚΡΙΝΑΙΟΣ: Παλιὸς κι ἀγαπητὸς μας φίλος, κατὰ κόσμον Παῦλος Μιχαηλίδης. Γεννήθηκε στὴν Πάφο (Κύπρος) τὸ 1903. Σπούδασε στὴν Ἀθήνα καὶ μῆκε ἀπὸ νέος στὴ δημοσιογραφία, καταρχὴν στὶς ἀθλητικὲς ἐφημερίδες καὶ ὕστερα στὶς πολιτικὲς. Χρημάτισε διευθυντῆς τοῦ περιοδικοῦ «Διάλεξις» καὶ εἰδικεῦτηκε στὴν ἀρχαιολογικοῦ περιεχομένου ἀρθρογραφία. Ποιήματά του δημοσιεύθηκαν σὲ περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδες στὴν Κύπρο καὶ στὴν Ἑλλάδα. Τύπωσε πολλὰ ποιητικὰ συλλογὰς, μεταξὺ τῶν ὁποίων «Φρυγικοὶ αὐλοί», «Ἐπιτάφια καὶ Μωσαϊκά», «Ἀλληλογραφία μὲ τὸν Ἅγιο Φραγκίσκο», «Τὰ ἐμβατήρια τοῦ Αἰγαίου», «Χρυσὸ δισκοκόπητρο», «Τὸ Μανουάλι μὲ τὰ 63 κεριά» καὶ ἄλλα. Ὁ Κριναῖος βραβεύτηκε πολλὰς φορὲς ἀπὸ διάφορους φορεῖς καὶ ἡ ποίησή του ὑπῆρξε μιὰ πνοὴ λυρικὴ ποὺ ἀναστατώνει τὴν ψυχὴ. Ὁ ἴδιος γράφει στὸ προλογικὸ σημεῖωμα τοῦ βιβλίου «Τὸ μανουάλι μὲ τὰ 63 κεριά» καὶ τὰ ἐξῆς: «Πρέπει νὰ σημειώσω πὼς τὰ ποιήματα τῆς συλλογῆς αὐτῆς γράφτηκαν κατὰ τὴν τελευταία δεκαετία (1963 - 73) καὶ ἐπανειλημμένως δοκιμάστηκαν σὲ ἀνασυνθέσεις καὶ ἀνατοποθετήσεις νοημάτων καὶ λέξεων γιὰ νὰ πάρουνε ὕστερα ἀπὸ τὴν εἰκοστὴ γραφὴ τὴν τελικὴ τους μορφή. Ἡ ἐπίμονη αὐτὴ δοκιμασία, συναίσθηση εὐθύνης γιὰ τὴν ἀποστολὴ καὶ τὴν ἱερὴ διακονία τοῦ λυρικοῦ λόγου (ποὺ ταλαιπωρεῖται δεινὰ κατὰ τὴν ἐποχὴ μας ἀπὸ τοὺς συμβατικὰ μοντέρους, τοὺς ἐγκεφαλικούς, τοὺς θερμπαλιστὲς καὶ τοὺς λογιῆς κενολόγους, ἀκροβάτες καὶ ταχυδακτυλουργοὺς τοῦ ἑλληνικοῦ λυρισμοῦ), πιθανὸ νὰ ἀναγνωρισθῆ ἀπὸ τὸν καλοπροαίρετο ἀναγνώστη. Ἐξάλλου, χρειάζεται νὰ ὑπογραμμισθῆ ὅτι, ἐπειδὴ δὲν ἀνῆκω σὲ καμμία ποιητικὴ φατρία ἢ ποιητικὸ κόμμα, ἢ προσπάθειά μου στὸν τομέα τῆς λυρικῆς παρουσίας παίρνει τὸ χαρακτῆρα τραγικοῦ κι ἐπώδυνου ἀγώνα. Θὰ τὴν συνεχίσω μὲ τὸν ἴδιο φανατισμὸ καὶ τὴν ἴδια ἀκλόνητη πίστη ἴσαμε τὸ τέλος, δηλαδὴ ἴσαμε τὸ θάνατο». Ὁ Παῦλος Κριναῖος, ὁ γενναῖος αὐτὸς ἐργάτης τοῦ λυρικοῦ βίου, ἔμεινε μόνος στὰ τελευταῖα του χρόνια, γιὰτὶ εἶχε τὴν ἀτυχία νὰ χάσει τὴ σύζυγό του, ἂν καὶ τὰ παιδιὰ του ποτὲ δὲν τὸν ἄφησαν, ἔζησε καὶ δημιούργησε ὡς τὴν τελευταία ἡμέρα τῆς ζωῆς του. Ὁ ποιητὴς πῆρε τὴ θέση του στὰ γράμματά μας ἀπὸ τὴν πρώτη ὥρα τῆς ἐμφάνισής του καὶ ἡ ἐντύπωση ἐκείνη τὸν συνόδεψε ὡς τὸ τέλος. Ἀντιγράφουμε στίχους του:

Ο ΣΦΑΚΙΑΝΟΣ ΑΗ - ΜΕΡΚΟΤΡΗΣ

(Ἦ τὸ μεγαλυνάρι τῆς Ἑλευθερίας)

Σὲ εἰκονογραφεὶ τὰ φροπούλι
 σὲ δοξολογεῖ ὁ μνηθμὸς τῶν νερῶν
 τὸ κόρνο τοῦ ἀνέμου, ἢ ἐκθαμβωτικὴ ἀστραπή.
 Ὅθε πατεῖς ἀνασταίνονται οἱ σπόροι
 γιομίζουνε οἱ βράχοι μὲ Λακωνικὰ ἐπιγράμματα.

Ὅθε φανεῖς ἀντηχοῦνε στὸ Βατοπέδι
 τῶν οὐρανῶν σου καμπάνες

ἀηδονίζουνε σήμαντρα,
 βαροῦνε δοξαστικές μπαλωθιές,
 μοσχοβολοῦν πασχαλινοὶ δδελιές,
 χελιδονίζουνε οἱ πένθινες ὄρες.

“Ὅθε φανεῖς κατεβαίνει ὁ Σφακιανὸς “Αη - Μερκούρης
 ἀπὸ τὸ ψηφιδωτὸ σταυροθόλιο
 τοῦ ναοῦ τῶν «σαράντα χιλιάδων μαρτύρων»
 κι ἀετοχυμᾷ σὲ Κρητικὸ πεντοζάλη.

Τὸ λυγερὸ κοντομάχαιρο
 στ’ ἀντρειωμένο του χέρι
 καρφώνει τὸ μαῦρο χαράκι.

Τὸ λυγερὸ κοντομάχαιρο
 καρφώνει τὸ στέρνο τοῦ “Αδη...

Τὴν τεχνικὴ τοῦ κυτοῦ σύγχρονου στίκου, ἀλλὰ καὶ τὴ γλώσσα μὲ τὸν εὐκίνητο λόγο, ποὺ τὴν καταλαθαίνει καὶ συγκινεῖται ἀπὸ αὐτὴν, χρησιμοποίησε στὴ σύνθεση τῶν δημιουργημάτων του ὁ Παῦλος Κριναῖος. Ὁ λυρισμὸς του δὲν εἶναι ἐπιφανειακός, πιστεύει ὁ ποιητὴς (ποὺ πέθανε στὶς 5 Φεβρουαρίου) πῶς ἀπὸ τὸ ξετύλιγμα τῆς ἀπλῆς σκέψης, θὰ ὀδηγήσει τὸν ἀναγνώστη του στὴν κἀθαρηση καθὼς γίνεται στὴν ἀρχαία ποίηση. Ψάχνει στὸ βάθος τῆς καρδιάς του ν’ ἀνακαλύψει ὅ,τι γνήσιο ὑπάρχει καὶ στὴν καρδιά τοῦ συνανθρώπου του. Πορίσματα κατασταλαγμένης πείρας αὐτὰ τὰ ποιήματα, κάτι σὰν ἀναμμένες μικρὲς φλόγες ποὺ εἶναι ἄξιες νὰ σοῦ κόψουν τὸ χέρι ἂν τύχει νὰ ξεχαστεῖ πάνω ἀπὸ αὐτές.

ΔΗΜ. ΠΟΥΡΝΑΡΑΣ (Χαλκέντερος): Δημοσιογράφος καὶ συγγραφέας. Γεννήθηκε τὸ 1900. Διετέλεσε διευθυντὴς τοῦ Ε.Ι.Ρ. (1950 - 1955), γενικὸς γραμματέας τοῦ Ἀγροτικοῦ Κόμματος καὶ Ἀντιπρόεδρος τῆς Ἐνώσεως Συντακτῶν. Ἐγγραψε ἀξιόλογα ἱστορικὰ ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων οἱ μελέτες «Ἐλευθέριος Βενιζέλος», «Χαρίλαος Τρικούπης», «Ἱστορία τοῦ Ἀγροτικοῦ Κινήματος ἐν Ἑλλάδι» κ.ἄ. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ μᾶς τὸν φέρνει κοντὰ μας εἶναι ἡ ἐφημερίδα «Ἐλεύθερος» ποὺ τὴν διεύθυνε. Ἀπὸ τὴς στίπλες τῆς παρουσιάστηκε σχεδὸν ὅλη ἡ πνευματικὴ ζωὴ τοῦ τόπου μὲ ἐκτεταμένα σκόλια γιὰ βιβλία καὶ ἄλλα. Στὰ πνευματικὰ κείμενα ὑπέγραφε μὲ τὸ ψευδώνυμο Χαλκέντερος. Πέθανε στὶς 14 Φεβρουαρίου.

ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΠΡΕΒΕΛΑΚΗΣ: Γεννήθηκε τὸ 1909 στὸ Ρέθυμνο. Διετέλεσε τακτικὸς καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τῆς Τέχνης στὴν Ἀνωτάτη Σχολὴ Καλῶν Τεχνῶν ἀπὸ τὸ 1939 καὶ διευθυντὴς Καλῶν Τεχνῶν τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας (1937 - 1941). Τιμῆθηκε μὲ πολλὰ βραβεῖα: α) Πρῶτο Κρατικὸ μυθιστορημάτων, β) τοῦ καλύτερου θεατρικοῦ ἔργου καὶ γ) τῆς ὀμάδας τῶν Δώδεκα. Ὁ Πρεβελάκης πλούτισε μὲ τὴν πέννα του τὴν ἐλληνικὴ λογοτεχνία, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐλληνικὸ θέατρο καὶ τὸ δοκίμιο. Ἀκαδημαϊκὸς ποὺ τιμοῦσε τὴν ἔδρα, ἔσβησε ἀπὸ καρδιακὴ προσβολὴ στὶς 14.3.86, ἀφήνοντας δυσαναπλήρωτο κενό, γιατί ὁ Πρεβελάκης μ’ ὅ,τι κι ἂν καταπιάστηκε, τὸ ἔδωσε στὴν ἐντέλεια. Ἐν γράμμα τοῦ Νίκου Καζαντζάκη μιλεῖ γιὰ τὴν κριτικὴ του ματιά: «Εἶστε ὁ μόνος ἄνθρωπος στὸν κόσμο ποὺ μπορεῖ νὰ μὲ κρίνει καὶ ποὺ ὁ λόγος του θὰ ’χει ἀπάνω μου ἀνείπωτη ἀξία...». Δυὸ χρόνια πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ μεγάλου Κρητικοῦ, εἶχε καταπιστεῖ μὲ τὴ συγγραφὴ τοῦ ἔργου «Ὁ ποιητὴς καὶ τὸ ποίημα τῆς Ὁδύσειας», ποὺ τὸ τελείωσε ἕνα χρόνο ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατό του. Ὁ Πρεβελάκης ἤξερε ν’ ἀγαπᾷ καὶ

διατηρούσε τη φιλία του πού την αποδείκνυε πάντα με έργα. Το πρώτο αξιομνημόνευτο έργο του στόν τομέα τής καθαρής λογοτεχνίας είναι τὸ «Χρονικό μιᾶς Πολιτείας» (1938). Στὶς σελίδες του ἡ ζωὴ τής πατρίδας του παίρνει τὴ ζωντάνια τοῦ αἰώνιου. «Πόθος μου καὶ λύτρωσή μου ἡ Κρήτη» ἔγραφε ὁ ἴδιος. Στὸ ἴδιο θέμα τής ἀγάπης του πρὸς τὴν Κρήτη εἶναι καὶ τὸ βιβλίο του «Ὁ ἥλιος τοῦ θανάτου» (1959), ἠθογραφικό ἔργο καὶ σ' αὐτὸ μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς διερευνᾶται ἡ στάση τοῦ ἀνθρώπου ἀπέναντι στοῦ θάνατο μ' ἀφορμὴ μιᾶς ὑπόθεσης «Βεντέτας». Τὸ χαρακτηριστικό τής πεζογραφίας του ὑπῆρξε ἡ μορφή. Γι' αὐτὴν πάσχιζε σ' ὅλη του τὴ ζωὴ. Ἡ «Κεφαλή τής Μέδουσας» εἶναι τὸ ἀποκορύφωμα τής πεζογραφικῆς του ὀριμότητας. «Παντέρμη Κρήτη» (1945), «Χρονικό τοῦ σηκωμοῦ τοῦ 66» καὶ ὁ «Κρητικός». Εἰκόνα μεγάλης σύνθεσης τής ἐπικῆς ψυχικῆς ἀνάτασης ὁ «Κρητικός» εἶναι ὁ τέλειος Κρητικὸς ἄνθρωπος. Ὁ «Κρητικός» γράφτηκε τὸ 1948. Τὸ 1970 τυπώνει τὸ μυθιστόρημα «Ὁ ἄγγελος στοῦ πηγάδι». Τὸ ἔργο αὐτὸ εἶναι ἀσφαλῶς ὁ καρπὸς τής πεμπιτουσίας τής πείρας του. Συνεχίζει τὸ ἔργο του μὲ τὸ θέατρο. Τὸ «Ἱερὸ Σφαγίον», τὸ πρῶτο του θεατρικὸ ἔργο, ἀναφέρεται στὶς τελευταῖες ἡμέρες καὶ στοῦ θάνατο τοῦ Τζουλιάνο Μέντισο. «Λάζαρος» (1954), «Τὰ χέρια τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ», ἀναφέρεται στοῦ συνειδησιακὸ στοιχεῖο πού τὸ θεωρεῖ ἀνώτερο ἀπὸ κάθε συναίσθημα. Τὸ 1962 γράφει τὸ τετράπρακτο δρᾶμα «Ἠφαίστειο». Στὴν ποίηση ὁ Πρεβελάκης παρουσιάζει ἕνα ἄλλο πρόσωπο τοῦ στοχασμοῦ του. Ἀγαπᾷ τὴν ποίησή του ὁ ποιητὴς καὶ τὴ συγκεντρώνει μὲ τὴν προσοχὴ πού τής ὀφείλει. Τὸ 1928 τυπώνει τοὺς «Στρατιῶτες», τὸ 1939 «Ἡ γυμνὴ ποίηση», τὸ 1941 «Ἡ πιὸ γυμνὴ ποίηση». Ὁ ἴδιος γράφει: «Ἡ τέχνη δόθηκε στοῦν ἄνθρωπο γιὰ νὰ διαωνίζει τὸ ζωντανὸ χρόνο καὶ γιὰ νὰ τὴ χρησιμοποιεῖ ὡς μέσο ἐκπύρωσης καὶ ὡς ἄσκησις ἀγρόπνιας. Καί, τέλος, γράφει καὶ ἐκδίδει τὸ ἔργο «Ὁ Νέος Ἐρωτόκριτος», «Στόν οὐρανὸ οὐ γύρευα οὐ βρῆκα μὲς στοῦν Ἀδη / ὦ φῶς πού περισσότερο λάμπεις οὐ βρεῖς σκοτάδι». Ὁ λυρικὸς τόνος κι ἐδῶ ζωντανεύει τὸ συναίσθημα: «Ἡ λυρικὴ ποίηση, λέει ὁ ἴδιος, κατὰ τὴν ἰδέα μου, διαωνίζει τμήματα τοῦ "ζωντανοῦ χρόνου", καθιλώνει ἐκλάμψεις». Τὸ μεγάλο του ταλέντο ἐκδηλοῦ καὶ στὰ μελετήματά του, ἐκτός ἀπὸ τὸ βιβλίο «Ὁ ποιητὴς καὶ τὸ ποίημα τής Ὀδύσσειας» καὶ τὰ «Τετρακόσια γράμματα τοῦ Καζαντζάκη στοῦν Πρεβελάκη» (1965), «Δοκίμια γενικῆς εἰσαγωγῆς στὴν ἱστορία τής Τέχνης» (1934) καὶ ἰδιαίτερα «Ὁ Γκρέκο στὴ Ρώμη» (1941) καὶ τὸ βιβλίο «Δ. Θεοτοκόπουλος» (1942), δίνουν ὅλο τὸ μέτρο τής κριτικῆς του διεύδοσης. Ὁ Ποεβλάκης ζεῖ καὶ ἀνασαίνει στοῦ κρητικὸ τοπίο καὶ παρουσιάζει τὴν κρητικὴ ψυχὴ σ' ὅλο τὸ μεγαλεῖο τής. Τρία ποιήματά του:

ΠΡΟΑΙΣΘΗΜΑ

Οἱ λαχτάρες φουσκώνουν στοῦ στήθος μου
 σὰν οἱ σπόροι τὸ νοτερό χῶμα.
 Ἐνα δάσος φυσάει φυσάει πάνω ἀπ' τὰ μαλλιά μου...
 Μὲ προσμένει ἕνα αἶγιο
 λιτὸ καὶ πλούσιο,
 σὰν ψομὶ μουσκεμένο στοῦ κρασί,
 στοχασμοὶ καὶ πράξεις
 τυπωμένοι ἀπὸ τὴ βούλα
 τής αἰωνιότητας.

ΓΡΑΜΜΑ ΑΠΟ ΤΟ ΝΗΣΙ

Ἐλα κοντά μου!
 Θὰ φορέσουμε κατάσαρχα τὸν ἥλιο
 μᾶς καλεῖ τ' ὀμηρικὸ ἀκρογιάλι
 κι εἶναι οἱ μέρες μεγάλες.

Ἔχω κιόλας τὴν Ἑλλάδα
 σὰν ἀνάσταση μέσα στὸ αἷμα μου.
 Κ' εἶναι οἱ κόρπυμες ὄρες μου
 πολέμιστρα αἰωνιότητας.
 Τὰ πέπλα πὸ θά σου παίρνει ὁ ἀγέρας
 θὰ τὰ μετρῶ μὲ τὰ φύλλα,
 τὸ χαρτὶ πὸ θὰ στοιβάξω μπροστά μου
 μελετώντας τὴν ἀγάπη μου.

Ο ΠΟΝΟΣ ΤΩΝ ΑΘΩΩΝ

Στὸν οὐρανὸ σὲ γύρευα σὲ βρῆκα μὲς στὸν Ἄδη
 ὃ φῶς πὸ περισσότερο λάμπεις σὰ βρεῖς σκοτάδι.
 Ὡ φῶς στὰ δίχτυα τῆς νυχτὸς ἀκόμα μπερδεμένο
 στοῦ θόλου πάνω τὸ κλειδὶ ν' ἀνέβεις περιμένο.
 Σὲ καρτερῶ μὲ τὸ σπαθὶ τὸν κόσμο νὰ δικάσεις
 καὶ σὰν τ' ἀγίου τὶς φοῦχτες μου καὶ τὴν εἶδῃ νὰ κάψεις.
 Τὸν ἥλιο τὸν περίφλογο κοιτάζω καὶ τ' ἀμώνω
 νὰ τραγουδήσω στὴν πυρὰ, νὰ μὴ σκιαχτῶ τὸν πόνο.
 Τρανὲ φωστήρα τ' οὐρανοῦ, τὸ φῶς σου θὰ χλωμιάνει
 ὅταν τοῦ Ἀδάμ ὁ λυτρωτὴς μὲς στὶς καρδιὲς πεθάνει.
 Ὅσο διψῶ γιὰ τὸ Θεὸ κι ἡ δίψα μου δὲ σθῆναι
 νιώθω πὼς τὴν ἀγάπη του στὸ Πλάσμα του ξεχύνει.
 Ὅποιοι μὲ θάρρος στὴν καρδιὰ τὸ λυτρωμὸ τοῦ ἐλπίζει
 εἰν' ὄρωμα ἀνοιξιὰτικο στὸν ἥλιο πὸν καπνίζει.
 Ἀφότου παραδέχτηκα τὸν πόνο εἶδα τὸ θάμα
 νὰ βρῶσκω δρόσο στὴ φωτιά κι ἀνασασμὸ στὸ κλάμα.
 Φωτιά πὸν τρώγει τὸ κορμί, τὴ νεκρὴ πέτσα ρίχνει
 καθὼς τὴν πέτρα τὴν παλιὰ ξύνεις κι δόλασπη δείχνει.
 Πέτρα τοῦ φεγγαρόφωτου λευκὴ, πόσο σκοτάδι
 ρούφηξες ὥσπου ν' ἀξιώθεῖς ἀπ' ἄλλου κόσμου χἀδι.
 («Ὁ Νέος Ἐρωτόκοιτος»)

Στὴ δικτατορία διώχθηκε καὶ τότε κυκλοφόρησε τὸ πολυγραφημένο μυθιστόρημα «Ἀντίθετη Μέτρηση». Μοναχός, ἀποτραβηγμένος ἀπὸ κάθε κοινωνικὴ συναλλαγὴ, δεχόταν τὰ τελευταῖα χρόνια ὄλο καὶ λιγότερους ἀνθρώπους. Σὲ μιὰ τέτοια νεκρολογία ἂς μὴν περιμένει ὁ ἀναγνώστης νὰ τὰ μάθει ὅλα. Ἡ ζωὴ καὶ ἡ δράση τοῦ Παντελῆ Πρεβελάκη εἶναι ἀπέραντη. Τὸ 1978 τύπωσε μιὰ ὀμιλία του, πὸν ἔκαμε ὁ ἴδιος στὸ Ρέθυμνο μὲ τὴν εὐκαιρία τῶν σαραντάχρονων τοῦ «Χρονικοῦ μιᾶς Πολιτείας». Ἦταν μιὰ ἐκ βαθέων ἐξομολόγηση. Καλύτερη ἀνάλυση τοῦ ἔργου δὲν μπορούσε νὰ γίνει. Ἐξομολογητικὴ εἶναι καὶ μιὰ ἄλλη μαρτυρία: Ὁ Καζαντζάκης «Βίος καὶ Ἔργα», εἴκοσι χρόνια ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Νίκου Καζαντζάκη (Ἀνάτυπο ἀπὸ τὴν «Εὐθύνη», 1977). Ἐκαμε καὶ πολλὰς μετφράσεις.

ΤΩΝΗΣ ΣΠΗΤΕΡΗΣ: Ὁ τεχνοκρίτης Τάκης Σπητέρης, ἕνας ἀπὸ τοὺς σημαντικότερους μελετητὲς τῆς σύγχρονης ἑλληνικῆς τέχνης, πέθανε στὶς 16 Μαρτίου 1986. Τὸν τυράνησε μακροχρόνια ἀρρώστια, πὸν τελευταῖο καιρὸ τὸν εἶχε ἀκινητοποιήσει. Γεννήθηκε τὸ 1910 στὴν Κέρκυρα καὶ σπούδασε οἰκονομικὰ στὸ Βέλγιο, ὅπου ἐργάστηκε ἀρκετὰ χρόνια μελετώντας παράλληλα καὶ τὴν ἱστορία τῆς Τέχνης. Οἱ γνώσεις του γιὰ τὶς εἰκαστικὰς τέχνες τὸν ἀνάδειξαν καλλιτεχνικὸ σύμβουλο τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας (1966 - 1972) καὶ ἐπίτροπο τῆς Ἑλλάδας στὴν Μπενάλε τῆς Βενετίας (1962 -

1972). Τὸ 1972 ὁ Σπητέρης ἴδρυσε τὸ ἑλληνικὸ τμήμα τῆς Διεθνoῦς Ἐνωσης Κριτικῶν Τέχνης, συμβάλλοντας καὶ μέσω αὐτοῦ στὴν ἐπικοινωνία τῆς ἑλληνικῆς τέχνης μὲ τὸν ἕξω κόσμο, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ γνωριμία μεγάλων καλλιτεχνῶν τοῦ αἰῶνα μας (Πικάσο, Λεζέ, Ματίς, Νταλί, κ.ἄ.) μὲ τὸ ἑλληνικὸ κοινό. Ἐγραψε πλῆθος ἄρθρων στὸν τύπο καὶ πολλὰ βιβλία γιὰ τὴν Τέχνη.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΛΙΑΡΟΥΤΣΟΣ: Πέθανε στὶς 21 Ἀπριλίου ὕστερα ἀπὸ ἐπώδυνη ἀρρώστια ὁ παλιός μας φίλος, ὁ δημοσιογράφος καὶ ποιητῆς Θόδωρος Λιαροῦτσος. Γεννήθηκε τὸ 1908 στίες Σπέτσες κι ἀπὸ μικρὸς ἐγκαταστάθηκε στὸν Πειραιᾶ. Πρωτομπήκε στὴ δημοσιογραφία δουλεύοντας στὶς πειραιώτικες εφημερίδες ὡς δημοσιογράφος, ἰδίως στὴ «Σημαία» τοῦ Π. Λογοθέτη, «Πειραϊκή», «Πειραϊκὸ Βῆμα» τοῦ Μιχ. Ρεκλείτη, «Ναυτικὰ Χρονικὰ» καὶ ἄλλες. Συνέχισε στὰ περιοδικὰ «Πάνθεον», «Ρομάντσο», «Ναυτικὴ Ἑλλάς», καθὼς καὶ στὴν ἐφημερίδα «Ἡμερησία». Μέλος τῆς ΕΣΗΕΑ, ἦταν προικισμένος μὲ πλοῦσιο λογοτεχνικὸ ταλέντο καὶ ἀσχολήθηκε μὲ τὸ καθημερινὸ χρονογράφημα, τὴν ποίηση καὶ ἄλλα εἶδη πρὸς βρισκονται οκορπιόμενα στὰ ἔντυπα πρὸς δούλεψε. Τὸ 1978 τύπωσε τὴν ποιητικὴ συλλογὴ «Παλιννόστηση». Εἴχαμε γράψει τότε: «Σὲ δρόμους πολὺ γνωστοὺς μᾶς ὀδηγεῖ ὁ παλιός μας φίλος Θεόδωρος Λιαροῦτσος. Ἀκολουθεῖ τὴν καθιερωμένη καὶ τὸ ψυχικὸ πλοῦσιο αἶσθημα ἀνθρώπων ζωντανῶν, ὑπαρκτῶν πρὸς πατᾶνε μὲ τὰ δύο πόδια στὴ γῆ. Δὲν ἔχει μυστικὰ ἢ ποίηση τοῦ Λιαροῦτσου, ὅπως δὲν ἔχει μυστικὰ καὶ ἢ καθαρὴ καρδιά... Ποίηση, λοιπόν, καθαρῆς καρδιάς καὶ ποιητικῆς νοσταλγίας συντάσσουν τὰ ποιήματα τοῦ βιβλίου καὶ δὲν μπορεῖ ν' ἀπαλλαχτεῖ ἀπ' αὐτὴ τὴ νοσταλγία ὅπως δὲν ἀπαλλάχτηκε ποτὲ κανεὶς. Ἡ ἀπλότητα κάνει τὴν ποίηση τοῦ Λιαροῦτσου ποίηση ἀγαπημένη. Σεμνὸς ἐργάτης τοῦ λόγου, ἔντιμος, ἀκέραιος, ἕνας ἀπὸ τοὺς ἐκπροσώπους τῆς παλιᾶς φρουρᾶς δὲν ὑπάρχει πιά. Ἐνα ποιημὰ του:

Ρ Ο Δ Α

Τὰ ρόδα σιγοτρέμουνε καὶ σκύθουνε ἀπαλὰ
τὸ λυγιστό τους τὸ κορμὶ σὰν τὰ φυσάει τ' ἀγέρι.
Καὶ κολυμπᾶνε εὐωδιαστὰ σὲ ἀγέρινα φιλιὰ.
Μὰ πόσο θένα ζήσουνε τὰ ρόδα αὐτὰ; Ποιὸς ξέρει...

Κάποιο χεράκι θὰ βρεθεῖ γυναικεῖο, εὐγενικὸ
Ἦ κάποιο ἀγροῖζο καὶ σκληρὸ γιὰ νὰ τὰ κόψει πάλι.
Καὶ στήθος θὰ στολίσουνε ἀγνὸ παρθενικὸ
Ἦ θὰ πεθάνουν σιωπηλὰ σὲ κάποιο ἀνθογυάλι...

Κι ὅταν ἀργὰ θὰ μαραθοῦν, δίχως καμιὰ ἄμορφα,
Ἦ αχρηστα πιά θὰ πεταχτοῦν σὲ κάποιο ἔρμο δρόμο.
Ἦ αφήνοντας ὀπίσω τους στερνὴ γλυκιὰ εὐωδιὰ
Ἦσὰν ἀβρὸ παράπονο πρὸς τὸν αἰῶνιο νόμο...

Πολὺ λυπηρὸ νὰ χάνονται τέτοιοι ἄνθρωποι σὰν τὸν Θόδωρο Λιαροῦτσο.

ΣΟΦΟΚΛΗΣ ΧΑΤΖΗΔΑΚΙΣ (1986 ἀρχές). Γιατρὸς καὶ λογοτέχνης, γιὸς τοῦ παλιοῦ δημοσιογράφου Γ. Χατζηδάκι. Ὁ Σοφοκλῆς Χατζηδάκις διετέλεσε πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς Παιδιατρικῆς Ἐταιρείας, τοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου «Δαμασκός», τοῦ ὀμίλου «Δόγος καὶ Στοχασμός» καὶ συνεργάτης τοῦ περιοδικοῦ «Ἀκτίνες». Ἐγραψε μὲ τὰ ψευδῶνυμα Σ. Καληπέρης καὶ Τ. Παρμενᾶς. Στὴ διάρκεια τοῦ μεσοπολέμου (1932) διετέλεσε πρόεδρος τῆς Ἐταιρείας Καλλιτεχνῶν τοῦ Πειραιᾶ.

ΝΙΚΟΣ ΚΑΘΡΕΠΤΗΣ: Ποιητῆς (1920 - 86). Ἐξέδωσε τὸ 1942 τὴν ποιητικὴ συλ-

λογή «Μηνύματα» και μαζί με τὸ Στέλιο Γεράνη τὸ περιοδικὸ «Νεοελληνικὴ Μοῦσα» (1943 - 44).

ΛΙΛΑ ΚΑΡΑΚΑΛΟΥ - ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑ: Ἡ ποιήτρια γεννήθηκε τὸ 1906 στὴν Ἀθήνα ὅπου καὶ σπούδασε. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ποίηση, ἀσχολήθηκε καὶ μετὰ τὴν πεζογραφία καὶ μετὰ τὴ ζωγραφικὴ, εἰκονογράφησε μάλιστα καὶ τὸ μυθιστόρημα τοῦ Γρ. Ξενοπούλου «Ἐνα παιδί μετὰ τρεῖς οἰκογένειες». Στὰ γράμματα ἐμφανίσθηκε μετὰ πεζὰ καὶ ποιήματα στὴ «Διάπλαση τῶν Παίδων» καὶ ἀργότερα συνεργάστηκε στὴ Νέα Ἑστία, Παναγιώπεια, Ἰό- νιος Ἀνθολογία, Πνευματικὴ Ζωὴ, Νεοελληνικὰ Γράμματα, Κυπριακὰ Γράμματα, Ἑλ- ληνικὴ Δημοσιονομία κ.ἄ. Ἡ Καρακάλου ἔγραψε καὶ πολλὰ παιδικὰ δράματα ποὺ ἀνέ- βηκαν σὲ σχολικὰς γιορτές. Μερικὰ ποιήματά της δημοσιεύθηκαν καὶ μετὰ τὸ ψευδώνυμο Λήδα Καρτέλη. Σὲ βιβλία ἐκδόθηκαν τὰ ἔργα της: «Ἀγρύπνιες» (ποιήματα, 1932), «Θέατρο γιὰ μεγάλα παιδιά» (5 δράματα καὶ μιὰ κωμωδία), «Τραγούδια στὰ παιδιά μου» (1952) καὶ τὰ πεζογραφήματα «Ὁ ἵππότης μετὰ τὸ ψαθάκι». Μετάφρασε ἔργα τοῦ Μπάυ- ρον, Λογωφέλλου, Γάλλων καὶ Γερμανῶν ποιητῶν. Ὁλοκληρωμένη συγγραφέας, ἡ Λίλα Καρακάλου - Καρανικόλα ἀκολούθησε στὴν ποίησή της τὴν παραδοσιακὴ στικουρ- γικὴ. Τρυφερή, ἀνθρώπινη, μετὰ νοσταλγικὴ διάθεση, ἡ ποίησή της συγκίνησε καὶ συγκι- νεῖ ἀκόμη, εἶχε ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς γυναικειᾶς εὐαισθησίας καὶ στὰ ποιήματά της καὶ στὰ πεζὰ. Ἐνας ποιημὰ της:

ΤΙ ΝΑ ᾿ΣΟΥΝ, ΠΑΙΔΙ ΜΟΥ

Πρὶν νὰ ᾿ρθεις σὲ μένα, τί νὰ ᾿σουν, παιδί μου;
Ἐν' ἄστρο χαμένο στοῦ ἀπείρου τὰ πλάτη,
τῆς νύχτας μ' ἀχτίδα, μιὰ πνοούλα τ' ἀνέμου,
γιὰ τάχα ἀστραπούλα φευγάτη;
Τί νὰ ᾿σουν, παιδί μου;

Μὴν ἦσουν λουλούδι μ' ἀλλόκοτο μῦρο,
ἀητόπουλο νὰ ᾿σουν μετὰ μαρμαρυγὰς φτεροῦγες
ποὺ ἀνήσυχτα ζύγιζαν πέρα τ' ἀπείρου
τίς ἀφθαστες ροῦγες;
Τί νὰ ᾿σουν, παιδί μου;

Μὴν τάχα ἕνας γλάρος, ποὺ λαίμαργα γλύφει
τῆς θάλασσας πάντα τὴν ἄσωστη ἀρμύρα;
θαμμένο ἀπ' τὴ μοίρα;
Τί νὰ ᾿σουν, παιδί μου;

Μὰ τώρα σὲ πῆρα καὶ σ' ἔχω δικό μου,
τὸ μῦρο, τὴ λάμψη γιὰ μένα σκορπίζεις,
γλυκὲ θησαυρὲ μου, καινούργιο ὄνειρό μου,
ζωὴ μου χαρίζεις,
παιδί μου... παιδί μου...

Ἡ παλιά μας φίλη ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ Διαπλασιακὰ χρόνια πέθανε τὸ Μάη.

ΚΩΣΤΗΣ ΜΕΡΑΝΑΙΟΣ: Δημοσιογράφος, συγγραφέας καὶ μεταφραστής. Γεννήθη- κε στὴ Λειβαδιά τὸ 1913 καὶ σπούδασε νομικὰ στὸ πανεπιστήμιο τῆς Ἀθῆνας. Δικηγό- ρησε στὴν Ἀθήνα ἀπὸ τὸ 1940 - 1946, ὅποτε μπῆκε στὴν Ε.Ι.Ρ., ἀπὸ ὅπου καὶ συντα- ξιοδότηθηκε. Ὁ Μεραναῖος, γνώστης τῶν πνευματικῶν ζητημάτων, διεύθυνε τὰ περιοδι-

κα «Καλλιτεχνικά Νέα» (1943 - 44), «'Ο αιώνας μας» (1947 - 1949) και «Αίξωνή» (1950 - 1952). Στα περιοδικά αυτά συνεργάστηκαν όλοι σχεδόν οί λογοτέχνες τῆς ἐποχῆς καὶ ὁ διευθυντῆς τους δημοσίευσε ποικίλη φιλολογικὴ καὶ μεταφραστικὴ ἐργασία. Δίπλα σ' αὐτὴ τὴν ἐργασία συνεργάστηκε σὲ περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδες καὶ τύπως μεταφρασμένα βιβλία σὲ διάφορους ἐκδοτικούς οἴκους. Στὸ ραδιόφωνο καὶ τὴν τηλεόραση ἐπιμελήθηκε ἐπιστημονικὲς ἐκπομπές. Ἔργα του: 1950 «Γιὰ μιὰ σημερινὴ παρουσία τοῦ Χριστιανισμοῦ», 1956 «Μελετήματα», 1956 «Ἡ θέση τῆς φιλοσοφίας στὴν ἐποχὴ μας», 1960 «Προοίμια γιὰ τὴ φιλοσοφία, τὴν ἐπιστῆμη καὶ τὸν ἄνθρωπο», 1970 «Φυσικὴ καὶ ποίηση» καὶ ἄλλα. Πρωτοσυνεργάστηκε στὸ περιοδικὸ «Νεοελληνικὰ Γράμματα». Μετάφρασε ἔργα Νίτσε, Σοπενάουερ, Ἀλεξάντερ, Στάουμπ, Φρόντ, Γιουνγκ. Ἦταν ὁ πρῶτος ποὺ γνώρισε στὴν Ἑλλάδα ἔργο τοῦ Σαίρεν Κίργεργκωρ «Τὸ συμπόσιο, ἰν βίνο βερίτας» (1944). Ἀσχολήθηκε κυρίως μὲ τὸ φιλοσοφικὸ δοκίμιο. Εὐρύτατη ἡ ἐποπτεία του στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ φιλοσοφία καὶ στὴ νεώτερη. Τὰ δοκίμιά του διακρίνονται γιὰ τὴν ἀμεσότητα τῶν σκέψεων του. Ἦταν ἐπιστημονικὸς συνεργάτης στὴν «Ἐλευθερία», «Νέα Πολιτεία» καὶ ἄλλες ἐφημερίδες. Ὑπῆρξε μέλος πολλῶν σωματείων λογοτεχνικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν. Ὁ λόγος του κι ὅταν ἔγραφε κι ὅταν μιλοῦσε ἦταν καθαρὸς κι ἀκόμη, ὅταν χρειαζόταν, ὅπως στὴν τηλεόραση ἦταν ἀνάγκη νὰ μιλήσει στὴν καθαρὴ οὐσα. Ἀντιγράψουμε μικρὸ ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ δοκίμιο «Ἡ φιλοσοφία τῆς ἐποχῆς μας»

«Ἔτσι σήμερα ἡ φιλοσοφία τείνει νὰ καταστήσει κενολογία. Εὐτυχῶς ποὺ τὰ δεδομένα τῆς ἐπιστῆμης μᾶς προσφέρουν συνεχῶς προϋποθέσεις γιὰ ἕναν γόνιμο φιλοσοφικὸ λόγο καὶ φυσικὰ γιὰ τὴν συναγωγή τῆς ἀναγκαίας, τῆς σύμφυτης μὲ τὴν ἀνθρώπινη ιδιότητά μας πράξεως. Ἡ ἀνθρώπινη πραγματικότητα ἀναγκάζει τὸν ἄνθρωπο νὰ ὑπερβῆ τὰ ἀδιέξοδα ὅπου κατέληξε. Καὶ αὐτὸ ἀποτελεῖ καὶ τὸν οὐσιαστικὸν λόγο τῆς ἱστορίας του. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἡ φιλοσοφία μπορεῖ νὰ γνωρίσει τὴν ἀληθινὴ ἀναγέννησή της. Καὶ νὰ ξαναγίνει ἡ ἐπιστῆμη τῶν πρώτων ἀρχῶν καὶ τοῦ πρακτικῶς δέοντος. Ἡ ἐποχὴ μας προσφέρεται γιὰ τὴ νέα αὐτὴ θεωρία τῆς φιλοσοφικῆς συνθέσεως καὶ τῆς ὀρθῆς πράξεως, ποὺ συνδέεται μὲ τὴν ἀνθρώπινη ιδιότητά μας στὴ συνεχῆ σχέση της μὲ τὸν φυσικὸ περιβάλλοντα κόσμον».

Ἀνθρωποκεντρικὴ συνείδηση ὁ Κωστῆς Μερναῖος, τίμιος ἄνθρωπος καὶ καλὸς φίλος, πέθανε στὴν Ἀθήνα τὸ Μάιο τοῦ 1986.

ΓΕΩΡΓΙΑ ΤΑΡΣΟΥΛΗ: Τὸ Μάιο πέθανε ἡ λαογράφος καὶ λογοτέχνις Γεωργία Ταρσούλη. Νεαρὴ τὴν εἶχαμε γνωρίσει συνεργάτρια κι ὕστερα ἀρχιουντάτρια τῆς Διαπλάσεως τῶν Παίδων, πρόωρα γέρασε, ἀλλὰ δούλεψε καὶ πολὺ, τόσο στὴν Ε.Ι.Ρ. ὅσο καὶ στὰ περιοδικὰ καὶ ἔγραψε παραμύθια καὶ ἄλλα λαογραφικά, ἔκαμε μετάφρασεις καὶ συνεργάστηκε τὰ πρῶτα χρόνια στὴ Νέα Ἔστια. Ἔργα της: «Μιὰ φορά κι ἕναν καιρὸ», «Τὰ πρῶτα μου παραμύθια», «Ἑλληνικὰ νηματοπαίγνια», «Ἱστορίες ἀπὸ τὰ παλιὰ χρόνια», καὶ λαογραφικά καὶ περιηγητικά: Τῆνος, Μυστράς, Δελφοί, Μεσσηνία, Ἀργολίς καὶ ἄλλα. Ἐκλαΐκεψε τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους μὲ μιὰ σειρὰ ἀναγνωσμάτων μὲ τὸ γενικὸ τίτλο «Ἦμουν κι ἐγὼ ἐκεῖ». Ἐκαμε πολλὰ λαογραφικὰ ἐκπομπὰς στὴν τηλεόραση. Γενικά, ἡ Γεωργία Ταρσούλη ἀγάπησε πολὺ τὸ λαϊκὸ κοινὸ μῦθο καὶ θρύλο καὶ τὸ παιδί. Εἶναι ἀπώλεια νὰ φεύγουν ἀπὸ κοντὰ μας τέτοιες προσωπικότητες προσιτές.

ΚΩΣΤΑΣ ΑΘ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ: Δημοσιογράφος καὶ συγγραφέας. Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα τὸ 1895 καὶ ἐμφανίσθηκε στὰ γράμματα πολὺ νωρὶς μὲ κείμενα ποὺ δημοσιεύθηκαν στὸ περιοδικὸ «Παρνασσός». Ἐργάσθηκε ὡς ὑπάλληλος σὲ διάφορους τραπεζικοὺς ὀργανισμοὺς καὶ ὡς μόνιμος ἀξιωματικὸς ἔλαβε μέρος στοὺς δυὸ παγκόσμιους πολέμους. Ἀπὸ τὸ 1938 ἐξέδωσε τὸ περιοδικὸ «Ἠὼς» καὶ ἀφοσιώθηκε στὴν ἀνάπτυξη τοῦ τουρισμοῦ στὴ χώρα. Τὸ περιοδικὸ, καὶ ὅαν ἐμφάνιση καὶ ὅαν περιεχόμενο, στάθηκε σταθμὸς στὴν τουριστικὴ μας φιλολογία. Περιεχόμενά του, ποὺ προέρχονταν ὅλα ἀπὸ γνωστοὺς

συγγραφείς, ήταν ποικίλα. (Ίστορία, Λαογραφία, Ήπιστήμη, Ταξιδιωτικό και Λογοτεχνία). Ήναγνώριση τής προσφοράς του περιοδικού στην καθόλου ανάπτυξη του τουριστικού πνεύματος ή άπονομή από την Ήααδημία Ήαηνών (1966) έπαίνου. Ή Κώστας Ήαθ. Παπαγεωργίου δέν περιορίστηκε στο περιοδικό του. Τό 1960, με τό ψευδώνυμο Κ. Πενταγιώτης (άπό τόν τόπο τής καταγωγής του Πενταγιό Δωρίδος), έβγαλε τό βιβλίο «Πριν άνθίσει ή σούβλα», παλιά ίστορήματα άπό τόν καιρό του Ήλλή πασα, ένώ τό 1978 τό βιβλίο «Ήλληνες στη Ρουμανία». Πρόκειται για ένα άπό εκείνα τά ταξιδιωτικά πού ή πορεία τους κυλάει σάν άργό ποτάμι για να μās παρασύρει ν' άποθησαυρίσουμε και να κατοπτεύσουμε όχι μόνο τό τοπίο μās πλούσιας χώρας τής Ρουμανίας, αλλά και τόν έλληνισμό τής. Ή Κώστας Πενταγιώτης (Κ. Παπαγεωργίου), στο βιβλίο του αυτό, την ίστορία την κάνει άνάγκη να καταλάβουμε τά σημερινά. Ήτοι, μ' αυτόν τόν τρόπο, κατάφερε ό άείμνητος συγγραφέας να συνεχίσει μιά θαυμάσια περιήγηση μέσα στο χρόνο. Πέθανε στην Ήθήνα τόν Ήούνιο του 1986.

ΑΓΛΑ·Ι· ΖΑΝΝΟΥ: Ποιήτρια και δοκιμογράφος. Πέθανε στις 17 Ήουλίου. Τό 1937 τύπωσε τη συλλογή «Ποιήματα».

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: Συγγραφέας, πολιτικός, καθηγητής. Γεννήθηκε τό 1902 στην Πάτρα, σπούδασε νομικά και πολιτικές έπιστήμες στα Πανεπιστήμια τής Ήθήνας, Χαϊδελβέργης και Μονάχου, έγινε διδάκτωρ του Δικαίου στο Πανεπιστήμιο τής Χαϊδελβέργης, διετέλεσε ύφηγητής τής Κοινωνιολογίας στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Ήαηνών (1929) και έκτακτος καθηγητής στην Ήδια Ήδρα (1933). Τό 1935 παραιτήθηκε άπό τό Πανεπιστήμιο και μπήκε στην Πολιτική, ίδρύοντας τό Ήθνικό Ήνωτικό Κόμμα. Κατά τη διάρκεια τής δικτατορίας τής 4ης Αύγουστου έκποτίστηκε και έμεινε έξοριστος άπό τό 1937 - 1940. Στόν πόλεμο του 1940 - 41 ύπηρετήσε ως έθελοντής και στην Κατοχή άνάλαβε ήγετικό ρόλο στο κίνημα τής Ήθνικής Ήντίστασης. Πολιτικός, κατέλαβε πολλά αξιώματα και διετέλεσε δύο φρές πρωθυπουργός, τό 1946 και τό 1967, τέσσερις φορές άντιπρόεδρος της Κυβερνήσεως (1942, 1950, 1959, 1961), πολλές φορές έκρημάτισε ύπουργός σε σημαντικά ύπουργεία και έπανειλημμένα βουλευτής Πατρών, Ήχαΐας, Ήαηνών και βουλευτής Ήλικρατείας. Κατά τη δικτατορία τής 21ης Ήπριλίου άνάπτυξε δράση έναντίον τής (1967 - 73). Ήααδημαϊκός (1959), έχει πλούσια πνευματική έργασία φιλοσοφική, κοινωνιολογική και ίστορική. Ήσολήθηκε και με τη λογοτεχνία, την ποίηση και έγραψε φιλολογικές και αισθητικές κριτικές. Ήργα του: «Κοινωνική πρόδος και κοινωνική πολιτική» (1927), «Ή Κοινωνία των Ήθων» (1926), «Ήστορία και κριτική των κοινωνιολογικών θεωριών» (1931), «Ή κοινωνία τής έποχής μας» (1932), «Ήστορία και πρόδος: Είσαγωγή εις την κοινωνιολογίαν τής ίστορίας» (1933), «Ή άνθρωπος και αι κοινωνικαι άντιθέσεις» (1934), «Προβλήματα φιλοσοφίας και κοινωνιολογίας τής ίστορίας» (1936), «Θά σās πω την αλήθεια» (1942), «Ή Κύκλος των σονέτων» (1945), «Ή είκοστός αίων» (1951), «Πέντε άθηναϊκοί διάλογοι» (1956), «Ήστορία του Εύρωπαϊκού Πνεύματος» άρχισε ή έκτύπωση των τόμων τό 1966 κι έκτοτε τυπώθηκαν δέκα τόμοι. Ήναγγέλλει και ένδέκατο πού όμως δέν τόν πρόλαβε, γιατί τόν πρόλαβε ό θάνατος (10 Σεπτεμβρίου 1986), «Ήστορικά δοκίμια» (1975), «Ήμερολόγιο» (1978) κ.ά. Πολύ μεγάλη ή συμβολή του Π. Κανελλόπουλου στην πνευματική ζωή του τόπου. Τό 1958 τύπωσε τό βιβλίο «Γεννήθηκα τό 1402» (β' έδοση 1967), όπου περιγράφει την τελευταία δραματική πεντηκονταετία τής Βυζαντινής Αύτοκρατορίας. Με τό έργο του αυτό πού άναφέραμε κι ό,τι δέν άναφέρεται έδω, γιατί ή ζωή και τό έργο του είναι τόσο γνωστά, είναι ένας άπό τούς κορυφαίους εκπροσώπους του νεοελληνικού πνεύματος. Ήπό τόν «Κύκλο των σονέτων» άναδημοσιεύουμε τό Α'.

Δέν τούς χρωστάω τούς στίχους μου στη Μούσα.
 Δέν τῆς ἀρέσουν τῆς φωνῆς μου οἱ ἦχοι.
 Τῆ νιώθω ν' ἀντιστέκεται. Κ' οἱ στίχοι
 κρυφά στό νοῦ μου ἔρχονται ὅσο εἶναι ἀποῦσα

Κι ἀκόμα ἂν μ' εὐνοοῦσε, θά σιωποῦσα.
 Τὸ πνεῦμα μου δέ θέλω νάχει τύχη.
 Τὸ θέλω φύλακα ἄτυχο στά τείχη
 πού τὰ γκρεμίζει ἐχθρός. Καί θά μποροῦσα —

Τὸ ξέρω, θά μποροῦσα νά τὸ σώσω
 καί τυχερὴ μιὰ σκέψη νά τοῦ δώσω.
 Τῆ θέση μου ὅμως ἄλλος κανένας

δὲ θά δεχόταν νά τὴν πάρει. Κ' ἔχει
 γραφεῖ (κάπου τὸ διάβασα) πὼς Ἔνας
 θά τὴ δεχτεῖ. Κι ὁ νοῦς μου ἐμένα ἀντέχει.

Τιμήθηκε μὲ 15 ἑλληνικὰ καὶ ξένα ἀνώτατα παράσημα καὶ διακρίσεις. Φιλόσοφος, λογοτέχνης, ἀκαδημαϊκὸς καὶ πάντα πρόθυμος νά ὑπηρετήσῃ τὸ Κράτος.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΠΑΛΕΟΝΑΡΔΟΣ: Πέθανε στὴν Ἀθήνα τὴν Τρίτη 13 Ὀκτώβρη ὁ ποιητὴς Γιώργος Παπαλεονάρδος. Καλὸς καὶ ἀγαπητὸς ἄνθρωπος, βασανισμένος ἀπὸ τίς διώξεις, τίς φυλακίσεις καὶ τίς ἐξορίες, ἀναγκάσθηκε στὸ τέλος τῆς ζωῆς του νά ἐργασθεῖ ὡς λογιστὴς γιὰ νά ἐπιβιώσῃ. Κατ' ἀρχὴν ἐργάστηκε στὸν ΟΤΕ, τὸν ἐδιώξαν γιὰ τίς ιδέες του, ὅπως ἔγινε καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν Κατοχὴ. Οἱ Γερμανοὶ τὸν ἔκλεισαν στὸ Χαϊδάρι. Τὸ 1945 ἐμφανίζεται στὰ γράμματα μὲ τὸ βιβλίο του «Ἡ Μεγάλῃ Νύχτα: 1941 - 1945», τὸ 1961 κυκλοφορεῖ τὴν «Μπαλάντα» καὶ τὸ 1965 τὸ «Πίκρα καὶ Φῶς». Τὸ 1966 ἔγινε τακτικὸ μέλος τῆς Ἑταιρείας Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν. Τὸ 1975 τυπώνει τὴ συλλογὴ «Τὸ Χρονικὸ τῆς Θύελλας», τὸ 1979 «Ἔνας Ἰππότης ἐπιμένει νά ζεῖ», τὸ 1983 «Ἀνατροπὴ», τὸ 1984 «Συνομιλίες μὲ τὴ Ναστάσια Φιλίπποβνα» καί, τέλος, τὸ 1986 τὴν ποιητικὴ σύνθεση «Δύσπνοια» ἀπὸ τὸ κρεβάτι τοῦ πόνου. Τὸ ὅλο ποίημα ἔχει 31 σπονδύλους 1 - 31 καὶ περιλαμβάνει ἀναμνήσεις, μνημὲς ἀγωνιστῶν τῆς Ἑθνικῆς Ἀνίστασης. Ἀπὸ τὴ «Δύσπνοια» ἀναδημοσιεύουμε τὸν 8 σπόνδυλο:

8

Ἀλήθεια, εἶναι ὄρες πού ἀναθυμᾶμαι
 πὼς μᾶς μιλάνε ἔτσι μ' ἓνα λόγο καθημερινό,
 πού νοιώθεις νά προκαλεῖ κι ἐνόχληση,
 πὼς εἴμαστε, νέοι, ἐπιζῶντα μνημεῖα μιᾶς ἐποχῆς.

Ἐμεῖς περαστικοὶ πάντα πᾶμε στὶς δουλειές μας,
 συναντᾶμε τούς ἄλλους στὸ δρόμο
 πού δὲν ἔγιναν μνημεῖα
 μόνο καὶ μόνο γιὰ τὴν πεθάνανε ἀργότερα

κι εἶχε κοπάσει ὁ ἄνεμος πού μᾶς σήκωνε
 μόνο καὶ μόνο γιὰ τὴν εἶχε σκοτωθεῖ
 ὁ νέος Ἀγιωγράφης ὁ στρατηλάτης Ἄρης.
 Τί φταῖνε οἱ ἄνθρωποι πού δὲν ἔγιναν μνημεῖα...

Ἡ ποίηση τοῦ Γ. Παπαλεονάρδου ἦταν βαθιά καὶ μὲ τὴν ἡρεμία της ἀπλωνε καὶ συντάραζε τὴν καρδιά τοῦ ἀναγνώστη. Μέσα στὴν πλειάδα τῶν νεοελλήνων ποιητῶν, ὁ Γ. Παπαλεονάρδος ἔχει μιὰ ξεχωριστὴ θέση, ἴσως πολὺ μεγαλύτερη ἀπὸ ὅσο τοῦ ἀναγνώρισε ἡ κριτικὴ καὶ τοῦτο γιατί καὶ ὁ ἴδιος οὐδέποτε μερίμνησε γιὰ τὴν ἀναγνώριση ποὺ κανονικά ἦταν αὐτονόητη. Γεννήθηκε στὸν Πειραιᾶ τὸ 1916, μῆθε στὴ Νομικὴ Σχολὴς χωρὶς νὰ τὴν τελειώσει.

ΠΑΝΟΣ ΒΑΣΣΑΜΑΚΗΣ: Ζῳγράφος - κεραμίστας καὶ ποιητής. Γεννήθηκε τὸ 1900 στὶς Κυδωνιᾶς Μικρᾶς Ἀσίας. Ζωγραφικὴ σπούδασε στὴ Γαλλία καὶ ἔκαμε πολλὰς ἐκθέσεις καὶ βραβεύτηκε πολλὰς φορές. Ἐγγραψε ἄρθρα καὶ μελέτες σὲ περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδες καὶ τὸ 1975 τὴν ποιητικὴν συλλογὴ «Πικρὴ Πολιτεία» κ.ἄ. Εἰκονογράφησε πολλὰ βιβλία. Πέθανε στὶς 27 Ὀκτωβρίου 1986.

ΜΙΜΗΣ ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΣ: Ἡθοποιὸς καὶ ποιητής. Γεννήθηκε στὴ Ζάτουνα Γορτυνίας τὸ 1913. Παρακολούθησε μαθήματα Φιλολογίας καὶ Νομικῆς στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν καὶ σπούδασε στὴ Δραματικὴ Σχολὴ τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου. Ἐργάστηκε σὲ πολλοὺς θιάσους καὶ ἔπαιξε κυρίως κωμικοὺς ρόλους ἀπὸ τὸ 1931 κι ὕστερα. Στὸν κινηματογράφο ἔπαιξε σὲ πάνω ἀπὸ 100 ἔργα. Ἀκόμη καὶ στὴν τηλεόραση. Τὸ 1952 ἔκαμε δικό του θίασο κι ἔπαιξε καὶ δικά του ἔργα. Σὲ βιβλία ἔβγαλε τὰ ἐξῆς: «Μπουλούκια» (1940), τὸ 1958 τὸ βιβλίον «26 χρόνια θέατρο», τὸ 1960 τὸ ποιητικὸ «Ἡμιτόνια», τὸ 1961 τὸ ποιητικὸ «Σκληρὰ Τριολέτα», τὸ 1965 τὸ χρονικὸ «Ἐλ Ντάμπα» (τρεῖς ἐκδόσεις). Τὸ 1976 ἐκδίδει τὴν ποιητικὴν συλλογὴ «Ὁ θάνατος τῶν Ἡμερῶν», τὸ 1984 τὸ ποιητικὸ «Μπαλάντες τοῦ ἔρωτα καὶ τοῦ θανάτου», τὸ θεατρικὸ «Καθυστερημένοι νεκροί», τὸ αὐτοβιογραφικὸ «Τὸ ποτάμι τῆς ζωῆς μου». Ἄλλα θεατρικά: «Ἐνα κορίτσι στὸ παράθυρο» (παίχθηκε τὸ 1966), «Πελοπίδας, ὁ καλὸς πολίτης» (σάπια γιὰ τὴ χούντα ποὺ παίχθηκε τὸ 1967), «Ὁ Ρομπὲν τῶν συνοικιῶν» καὶ «Ὁ Σβέϊκ στὸ Λίβανο». Ἰδιόμορφος ποιητής, ἔγγραψε πολλὰ ποιήματα γιὰ τοὺς συναδέλφους του. Ἀνθρωπιστὴς ὁ ὅλες του τις ἐκδηλώσεις. Ἀπὸ τὸ 1970 ἀσχολήθηκε μὲ πίνακες φτιαγμένους ἀπὸ γραμματόσημα. Στὸν κατάλογο τῆς ἐκθεσῆς αὐτῶν τῶν πινάκων στὴν Γκαλερί 7, ὁ ἴδιος γράφει: «Τὴ ζωὴ μου τὴν ἔχτισα πετραδάκι πετραδάκι, τὸ ἴδιο καὶ τοὺς ρόλους μου στὸ θέατρο. Κι αὐτὰ τὰ ἑκατοντάδες σχήματα καὶ χρώματα ποὺ εἶναι μέσα μου, ἤθελα νὰ τὰ χτίσω πετραδάκι πετραδάκι, γι' αὐτὸ διάλεξα τὰ γραμματόσημα. Ὅταν συνταιριάζω τὰ κομματάκια, νομίζω πὼς εἶμαι ἕνας μικρὸς θεὸς, ποὺ παίρνει κάτι ἄχρηστα χαρτάκια καὶ φέρνει στὸ φῶς ἕνα κομμάτι ἀπ' τὸν κόσμον ποὺ κρύβεται μέσα του». Πέθανε στὴν Ἀθήνα ἀπὸ ἀνακοπὴ τῆς καρδιάς τὴν 27ῆ Ὀκτωβρίου 1986.

Τὰ βιαστικά αὐτὰ μικρὰ μνημόσυνα γράφτηκαν στὶς 21 Ὀκτωβρίου, κι ἂν τυχὸν ὑπάρχουν λάθη στὸ περιοδικό, γι' αὐτὰ εὐθύνεται ἡ ταχυγραφία καὶ ἡ ἀκαταστασία τῶν χειρογράφων μου. Ἐδῶ θέλω νὰ ἐπικαλεσθῶ πάλι τὴ μαρτυρία τοῦ Δημοσθένη Κόκκινου: «Κάτω ἀπὸ αὐτὸ τὸ πρίσμα, ἡ ἠροσφορὰ σου εἶναι μοναδικῆς ἠθικῆς ἀξίας, γιατί διαφυλάσσει πὲρ' ἀπ' τις γραμματολογικὰς πληροφορίες, τὸ ἦθος καὶ τὴν ἀγάπη, ποὺ καταξιώνουν, τελικά, τὸν διανοούμενον, τὸν ἄνθρωπον, τὸν συγγραφέα καὶ τὸν ποιητή. Θὰ περιμένω, λοιπόν, ὅπως πάντα». Εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ πῶ πὼς πέρα ἀπὸ τὴν ἱστορικὴν πὼ Νέα Ἔστια, ποὺ κάτω ἀπὸ τὴν ἄγρυπνη ματιὰ τοῦ διευθυντῆ της παρακολουθεῖ κατὰ δεκαπενθήμερον τὴν ὅλη πνευματικὴν ζωὴν καὶ ἐπομένως καὶ τῶν θανάτων τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων μὲ πλήρη βιβλιογραφικὰ στοιχεῖα, τὰ ὑπόλοιπα περιοδικὰ, ἴσως ἐπειδὴ δὲν ἔχουν τις σελίδες της, ἀναφέρουν ἀπλῶς ὀνόματα, ποὺ πολλὰς φορές δὲν διαπλάτνυνται μὲ τὴν ἔλλειψη γραμματολογικῶν ὀλοκληρωμένων ἰδιαίτερα γιὰ τοὺς νεώτερον, τὸ κενὸ αὐτὸ ἔρχεται νὰ πληρώσει ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἔστια», ποὺ κι αὐτὴ, χάρις στὴ γενικὴ ἐποπτεία τοῦ διευθυντῆ της, ἀφιερώνει, ἔστω μιὰ φορὰ τὸ χρόνο, τὸν πολῦτιμον

κώρο της για να μη φύγουν τελείως με το παράπονο άνθρωποι που ανάλωσαν τη ζωή τους για τον πολιτισμό του τόπου. 'Απ' αυτή την άποψη, πέρα από τους έπαίνους, ευχαριστούμε την «'Ηπειρωτική 'Εστία» και τη διεύθυνσή της που δίνει αυτή την ευκαιρία.

Γ. Μ. ΠΟΛΙΤΑΡΧΗΣ

Είχα κλείσει τον θλιβερό κατάλογο των συναδέλφων, που δεν υπάρχουν πια κοντά μας, την 21η 'Οκτωβρίου, όπως το τονίζουμε και πιο κάτω, όταν ο θάνατος χτύπησε πολύ άσχημα τα γράμματά μας. 'Αναγκάζομαστε με συντριβή ν' αναφέρουμε όσους έφυγαν και ύστερα από την άποστολή των χειρογράφων στο τυπογραφείο. 'Αναφέρουμε, λοιπόν, ακόμη τους έκλεκτους ΘΑΝΟΣ ΒΑΓΕΝΑΣ (γεννήθηκε το 1912), ο δημοσιογράφος ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΛΙΠΠΙΩΤΗΣ, ο δημοσιογράφος ΓΙΑΝΝΗΣ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ, ο λογοτέχνης - μεταφραστής ΠΛΑΤΩΝ ΜΟΥΣΑΙΟΣ, στέλεχος Διοικήσεως, γεννηθείς το 1912 στη Σμύρνη. Διετέλεσε οικονομικός σύμβουλος του Θεάτρου Τέχνης (1942 - 49), εισηγητής δραματολογίου στα θέατρα Κώστα Μουσούρη, Δημήτρη Χόρν και Δημήτρη Μυράτ (1949 - 61). 'Έχει εκδώσει βιβλία «Με την καρδιά στο χώμα» (ποιητικό 1946), «Φτερά, άλυσίδες» (ποιητικό 1974), «Το πρόβλημα του Θεάτρου Πρόζας» (μελέτη 1950), «Θέατρο Τέχνης» (Χρονικό 1942 - 48), «Σατιρικό Λεξικό» (1962). 'Έγραψε ακόμη άρθρα, θεατρικές κριτικές, χρονογραφήματα στον ήμερήσιο και εβδομαδιαίο Τύπο και μετάφρασε πάνω από 50 έργα για το θέατρο, το ραδιόφωνο και την τηλεόραση. 'Ήταν ένας πολύ δραστήριος πνευματικός άνθρωπος, δυσαναπλήρωτος. 'Ο δάσκαλος, λογοτέχνης, ιστορικός και συνεργάτης έγκυκλοπαιδειών: ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ Δ. ΚΟΛΟΒΟΣ. 'Ο Κολοβός συνεργάστηκε με έκδοτικούς οίκους και έγραψε πολλά θεατρικά έργα για σχολικές εορτές. 'Η ΝΙΚΗ ΚΑΡΑΓΑΤΣΗ, ζωγράφος. Σύζυγος του άξέχαστου Μ. Καραγάτση (1960). Είχε δασκάλους τον Παρθένη, τον 'Αργυρό και τον Κεφαλληνό. Γεννήθηκε στην 'Ανδρο το 1914.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΛΟΥΡΟΣ: 'Ομότιμος Καθηγητής Μαιευτικής και Γυναικολογίας στο Πανεπιστήμιο 'Αθηνών και 'Ακαδημαϊκός. Γεννήθηκε στην 'Αθήνα το Μάρτιο του 1898 και σπούδασε ιατρική στα πανεπιστήμια 'Αθηνών και Βέρνης (διδακτορικό δίπλωμα το 1919). 'Από το 1935 τακτικός καθηγητής και διευθυντής Μαιευτικής και Γυναικολογικής Κλινικής Πανεπιστημίου 'Αθηνών ('Αρεταίειο). 'Έχει γράψει πολλά έπιστημονικά βιβλία και υπήρξε σημαντικότερος πνευματικός άνθρωπος από τους δυναμικότερους του αιώνα. Δημοσιεύει φιλολογικές εργασίες που διακρίνονται για τη γλαφυρότητα του ύφους, την άδρην περιγραφή και τη μεστότητα του στοχασμού. 'Επιστημονική και άφηγηματική φαντασία διαποτίζει τα έργα του «,Αναδρομές» (1967) και «'Αλόης» (1969). 'Ιατροφιλόσοφος με όλη τη σημασία της λέξης, υπήρξε καλοπροαίρετος άνθρωπος, αγαπητή μορφή στον πνευματικό κόσμο.

ΚΟΥΑΝΗΣ ΑΛΕΠΗΣ: Ποιητής. Γεννήθηκε στην 'Αρεόπολη, τη γνωστή και ως Τζιμόβα, της Λακωνίας, το 1903. Σπούδασε νομικά και φιλολογία στο Πανεπιστήμιο 'Αθηνών κι έγινε άνωτερος υπάλληλος στο ύπουργείο Οικονομικών, όπου μιιά δεκαετία ήταν προσωπάρχης. Ποιήματα δημοσίεψε από το 1923 κι άπ ότo 1924 είχε άρχισει να μεταφράζει 'Ιταλούς και Γάλλους ποιητές. Θαύμαζε πολύ τον Ντ' 'Ανούντιο για τη μεγαλοστομία του και συχνά μιλούσε γι' αυτόν. Το 1931 τυπώνει την πρώτη του ποιητική συλλογή «'Ερημικοί Περίπατοι» κι άπo την πρώτη ώρα είχε έκταμηθεί άπo την κριτική ως «εύαισθητος», «τρυφερός», «μελωδικός». 'Ο λυρισμός του σ' εκείνο το πρώτο βιβλίο προκαθόριζε, άλλωστε, και την πιο πέρα εξέλιξη του έργου του. Το 1937 κυκλοφορεί το δεύτερο βιβλίο του «De Profundis» («'Εκ Βαθέων»). Το 1948 κυκλοφορεί την ποιητική συλλογή «Στόν Ίσκιο της άγάπης». Το 1963 τυπώνει το βιβλίο «Το Χρονικό της ζωής

ΚΟΥΑΝΗΣ ΑΛΕΠΗΣ: Ποιητής. Γεννήθηκε στην 'Αρεόπολη, τη γνωστή και ως Τζιμόβα, της Λακωνίας, το 1903. Σπούδασε νομικά και φιλολογία στο Πανεπιστήμιο 'Αθηνών κι έγινε άνωτερος υπάλληλος στο ύπουργείο Οικονομικών, όπου μιιά δεκαετία ήταν προσωπάρχης. Ποιήματα δημοσίεψε από το 1923 κι άπ ότo 1924 είχε άρχισει να μεταφράζει 'Ιταλούς και Γάλλους ποιητές. Θαύμαζε πολύ τον Ντ' 'Ανούντιο για τη μεγαλοστομία του και συχνά μιλούσε γι' αυτόν. Το 1931 τυπώνει την πρώτη του ποιητική συλλογή «'Ερημικοί Περίπατοι» κι άπo την πρώτη ώρα είχε έκταμηθεί άπo την κριτική ως «εύαισθητος», «τρυφερός», «μελωδικός». 'Ο λυρισμός του σ' εκείνο το πρώτο βιβλίο προκαθόριζε, άλλωστε, και την πιο πέρα εξέλιξη του έργου του. Το 1937 κυκλοφορεί το δεύτερο βιβλίο του «De Profundis» («'Εκ Βαθέων»). Το 1948 κυκλοφορεί την ποιητική συλλογή «Στόν Ίσκιο της άγάπης». Το 1963 τυπώνει το βιβλίο «Το Χρονικό της ζωής

μου», ποιητική αὐτοβιογραφία. Τὸ ποίημα, ἀπλωμένο σ' ἐλεύθερο στίχο, διατηρεῖ ὅλο τὸ ἄρωμα τοῦ λυρισμοῦ τοῦ ὅπως τὸ γνωρίσαμε στὶς προηγούμενες συλλογές του. Τὸ 1968 τυπώνει σ' ἓναν τόμο μὲ τὸν τίτλο «Ποιήματα» (1931 - 1968). Στὸν τόμο περιλαμβάνεται καὶ μιὰ σειρά ποιημάτων μὲ τὸν τίτλο «Σκόρπια φύλλα». Πρόκειται γιὰ ποιήματα πού, ἐνῶ τὰ ἔγραψε σὲ διάφορες ἐποχές, δὲν τὰ εἶχε συμπεριλάβει σὲ ιδιαίτερη συλλογή. Ὁ Κούλης Ἀλέπης μετάφρασε πολλὰ ποιήματα Ἰταλῶν καὶ Γάλλων ποιητῶν, καθὼς καὶ Ἀρμενίων, πού τὰ τύπωσε στὴ συλλογή του «Ἀρμένικη Μοῦσα». Ἡ μετάφραση ἔγινε ἀπὸ γαλλικὴ ἔκδοση πού εἶχε ὑπόψη τοῦ ὀ ποιητῆς, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Ἀρμένιου ποιητῆ Βαζκὲν Ἑσαγιαν. Τὰ ἄλλα μεταφράσματά του τύπωσε σ' ἓναν τόμο μὲ τίτλο «Ἄνθη ἀπὸ κήπους ξένους». Μετάφρασε τὴ «Μήδεια τοῦ Εὐριπίδη» (1933 α' καὶ β' 1966), τὸ 1944 τὴν «Ἠλέκτρα» τοῦ Εὐριπίδη (β' τὸ 1966). Τὸ 1953 κυκλοφορεῖ τὸ ἔργο «Μητέρα τοῦ Χριστοῦ» τοῦ Ἰταλοῦ λυρικοῦ Siluro Novaro. Στὰ 1961 δημοσιεύει τὰ «Εἰκοσιτέσσερα σονέτα» τῆς Γαλλίδας Λουίζας Λαμπὲ καὶ τὸ 1962 δημοσιεύει τὸ βιβλίο «Ἡ Ἑλλάδα στὸ Βιργίλιο» τοῦ Λουίτζι Ἀλφόνσι. Τὸ 1968 τὸ φυλλάδιο «Ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ Ἐπιγράμματα» ἀπὸ τὴν Παλατινὴ Ἀνθολογία. Γιὰ τὴν ποίηση τοῦ Ἀλέπη ἔγραψαν ὅλοι σχεδὸν οἱ κριτικοὶ μας. Ἀναδημοσιεύουμε ἓνα ποίημα μικρὸ δικό του:

ΜΑΡΤΗΣ

Μάρτης. Λουλούδια ἐφύτρωσαν
στοῦ τάφου σου τὸ χῶμα
κι ὁ ἥλιος παίζει ὀλόλαμπρος,
γεῶ στὸ σὺράνιο δῶμα.
Σήκω, ἄγγελέ μου! Ἀκόμα;...
Μαργαριτοῦλες φύτρωσαν
στοῦ τάφου σου τὸ χῶμα!

Ἔνα ποίημα - μετάφραση ἀπὸ τὰ ἰταλικά τοῦ Mario Novaro:

ΠΟΣΕΣ ΦΟΡΕΣ

Αὐτὰ τὰ πεῦκα,
Αὐτὰ τὰ κυπαρίσσια,
καὶ τὰ σὰν αἶμα κόκκινα τριαντάφυλλα.
Πόσες φορὲς ἀκόμα,
ὅταν ἐγὼ πιά δὲν θὰ ὑπάρχω,
θὰ κοιτάξει μ' ἔκπληξη ἢ σελήνη
θὰ τὰ κοιτάξουν γνέφοντας βουβὰ τ' ἀστέρια,
στὸ λόφο ἐκεῖ πού μονάχος
πάντα μαζί σου ἐστέκονταν
καὶ μελετοῦσε!

Ἐπῆρξε πιστὸς φίλος καὶ ἀξιόλογος ἄνθρωπος.

Τοὺς τελευταίους αὐτοὺς μῆνες ἔφυγαν ἀκόμη ὁ δημοσιογράφος καὶ συγγραφέας ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΔΕΠΟΣ, ἡ δημοσιογράφος ΣΟΥΛΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΥ, ὁ Πειραιώτης ποιητῆς ΣΤΑΥΡΟΣ ΘΑΝΟΠΟΥΛΟΣ καὶ ὁ δημοσιογράφος καὶ λογοτέχνης ΜΠΑΜΠΗΣ ΚΛΑΡΑΣ.

ΣΤΑΥΡΟΣ ΘΑΝΟΠΟΥΛΟΣ: Πέθανε στὶς 11.10.1986 ὁ Πειραιώτης ποιητῆς. Τακτικὸ μέλος τῆς Φιλολογικῆς Στέγης Πειραιᾶ καὶ τῆς Ἑταιρίας Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν, καθὼς καὶ τῆς «Στέγης Γραμμάτων Πειραιᾶ». Ἐγραψε τίς ποιητικὲς συλλογὲς «Χαρού-

μενα Νιάτα» (1936), «Νούφαρα» (1939), «Μαριονέτες» (1943), «Σὲ χρόνο ἐμβατηρίου» (1966), «Βωμοὶ» (1970) καὶ «Κραυγὲς Ἡφαιστείου» (1975). Εἶχε γεννηθεῖ στὸν Πειραιᾶ τὸ 1915 καὶ ὕστερα ἀπὸ τὸ γυμνάσιο δούλεψε σὲ ἰδιωτικὲς ἐπιχειρήσεις. Σεμνὸς κι ἀθόρυβος ἐργάτης τοῦ πνεύματος, μὲ πηγαία εὐαισθησία καὶ ἦθος. Ἀγαπητὸς φίλος καὶ ἴσχυρος ἀπὸ ἐκείνουσ πού τοὺς χρειάζεται ὁ ταραγμένους κόσμος μας.

ΜΠΑΜΠΗΣ ΚΛΑΡΑΣ: Ὁ καλὸς ἄνθρωπος τῆς δημοσιογραφίας, ὁ χαρούμενος λογοτέχνης δὲν ὑπάρχει πιά. Ἡ πατρίδα του, ἡ Λαμία, τὸν σκεπάζει. Γεννήθηκε τὸ 1910, σπούδασε νομικά, πολιτικὲς καὶ οἰκονομικὲς ἐπιστῆμες (1926-30) καὶ μπῆκε στὴ δημοσιογραφία ἀπὸ τὸ 1928. Ἐγραψε ἔρευνες, συνεντεύξεις, ταξιδιωτικὲς ἐντυπώσεις, κριτικὴ βιβλίου καὶ θεάτρου, χρονογραφήματα κ.ἄ. Τὸ 1952 ἴδρυσε τὴ «Φιλολογικὴ Βραδυνή» πού τὴν κράτησε ὡς τὸ 1973. Ἐκεῖ συνεργάστηκαν ὅλοι οἱ λογοτέχνες καὶ κυρίως οἱ νεώτεροι, γιατί αὐτοὺς πρόσεξε πολὺ ὁ Μπάμπης Κλάρας. Ἐγραψε: «Τὸ πιστεύω ἑνὸς ἀπλοῦ ἀνθρώπου» (1954), «Ἐνιαῖος λογισμὸς» (1958), «Συνομιλίες μὲ τὰ παιδιά μου» (1963), «Δοκίμα» (1967), «Viva Vita» (1972), «Ἀνθρωπιστικὴ ἐρμηνεία τοῦ ἀρχαίου δράματος» (1975), «Τρία κείμενα γιὰ τὸν Ἄρη» (Βελουχιώτη, πού ἦταν ἀδελφός του), «Ἡ κρίση τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἡ ἀνάπλαση τῆς ζωῆς» (1978) κ.ἄ. Τιμήθηκε μὲ τὸ Κρατικὸ Βραβεῖο δοκιμίου (1963). Ἦταν μέλος τοῦ Δικηγορικοῦ Συλλόγου, τῆς Ἐνώσεως Συντακτῶν Ἡμερησίων Ἐφημερίδων, τῆς Ἐταιρείας Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν καὶ ἄλλων πνευματικῶν ὀργανώσεων. Ἡ μόνη του ποιητικὴ συλλογὴ εἶχε τὸν τίτλο «Τ' Ἀνθρώπεια». Ἀπὸ τῆ συλλογὴ αὐτὴ ἀναδημοσιεύουμε:

ΜΝΗΜΗ ΦΩΚΝΕΡ

Γνώρισα τὸν Φῶκνερ.
Δὲν τοῦ μίλησα, δὲν μοῦ μίλησε,
δὲν μὲ ξέρει, δὲν τὸν ξέρω.
Τὸν εἶδα μονάχα ἓνα πρωῒνὸ
πεζὸν νὰ διαβαίνει τὴν ὁδὸν Ἀθηνᾶς
νὰ τὸν σκουντοῦν μὲ τὸν ἀγκώνα
οἱ βιαστικοὶ ἄνθρωποι τῆς δουλειᾶς
μὲ τὰ скаμμένα πρόσωπα
καὶ τὰ σύνεργα στὸν ὄμο.

Γνώρισα τὸν Φῶκνερ.
Φτηνὸ καπέλο καὶ σαμαροσκοπί
μὰ καμπαρντίνα στὸ χέρι
ἀπλὸν μὲς στοὺς ἀπλοὺς ἀνθρώπους
τῆς ὁδοῦ Ἀθηνᾶς.
Θὰ ξέρει, βέβαια, πὼς πρόκειται
γιὰ τὴ θεὰ τῆς σοφίας.
Ἄλλὰ ποιά ἀνάγκη ἔχει ἀπὸ σοφία
ἢ σοφία τῆς ἀπλότητας;

Γνώρισα τὸν Φῶκνερ.
Κι εἶπα σ' ἓνα διαβάτη:
— Βλέπεις αὐτὸν πού τὸν προσπερνοῦν
οἱ βιαστικοὶ πολῖτες;
Εἶναι ὁ ἄνθρωπος πού χάρισε
ἓνα βραβεῖο ἀπὸ 5.000 δολλάρια.
Τ' ἄκουσε ὁ διαβάτης

καὶ 5.000 σιδερικά πέσανε
ἀπὸ τὶς φορτωμένες πλάτες του.

Γνώρισα τὸν Φῶκνεο.
Αὐτὸς ἦταν.
Μὲ τὰ διάπλατα μάτια
καὶ τὰ ὀρθόνοιχτα αὐτιά
στὸ πολύβουνο ποτάμι τῆς ζωῆς.
Δὲν μπορούσε νὰ ἦταν ἄλλος.
Κι ἂν δὲν ἦταν, θὰ 'πρεπε νὰ εἶναι.
'Αδιάφορο ἂν τὸν λέγανε ἢ ὄχι
Οὐίλλιαμ Φῶκνεο.

'Απλὸς ἄνθρωπος, ἀλλὰ ὀλοκληρωμένος συγγραφέας, ὁ Μπάμπης Κλάρας, πέτυχε
μὲ ὅ,τι καταπάτησε.

Γ. Μ. ΠΟΛΙΤΑΡΧΗΣ

ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

(Θέματα ἀρχαίας, βυζαντινῆς καὶ νεότερης
παραδοσιακῆς μουσικῆς)

Στὸ «Εὐρωπαϊκὸ Πολιτιστικὸ Κέντρο Δελφῶν» πραγματοποιήθηκε ἀπὸ 4 ἕως 7 Σεπτεμβρίου 1986 «Διεθνὲς συμπόσιο ἑλληνικῆς μουσικῆς» μὲ ποικίλα θέματα γύρω ἀπὸ τὴν ἀρχαία, βυζαντινὴ καὶ νεότερη παραδοσιακὴ μουσικὴ.

Συμμετεῖχαν συνολικὰ 35 εἰσηγητές, ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ 19 ἦταν Ἕλληνες καὶ οἱ 16 ξένοι ἀπὸ τὴ Γερμανία, τὴν Ἀγγλία, τὴ Γαλλία, τὴν Ἰταλία, τὴν Ἑλβετία, τὴ Γιουγκοσλαβία καὶ τὴς Η.Π.Α. Παρακολούθησαν ἐπίσης μὲ ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον καὶ ἄλλοι 100 περίπου ἐρευνητὲς ἐρασιτέχνες καὶ θαυμαστὲς τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς: μάλιστα δὲ μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἔλαβαν μέρος καὶ στὶς συζητήσεις.

'Απὸ τοὺς γνωστοὺς Ἕλληνες συνθέτες διακρίναμε μόνο τέσσερις: τὸ Μιχ. Ἀδάμη, τὸ Νικ. Μαμαγκάκη, τὸ Γιώργο Κουρουπὸ καὶ τὸ Χριστόδ. Χάλαρη, ἐνῶ θὰ μπορούσαν νὰ λάβουν μέρος ἢ νὰ παρακολουθήσουν καὶ τόσοι ἄλλοι μὲ τὶς μεγάλες φήμες, πού φέρονται ὡς συνεχιστὲς τῆς ἀρχαίας, τῆς βυζαντινῆς καὶ νεοελληνικῆς μουσικῆς παράδοσης!

Χορωδικὰ συγκροτήματα, λαϊκοὶ ὄργανοπαίχτες καὶ λαϊκοὶ τραγουδιστὲς ἀπὸ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδας, ἰδίως ἀπὸ εὐαίσθητες περιοχὲς, ἔδωσαν ἕνα ἰδιαίτερο χρῶμα μὲ τὴν ἐμφάνισή τους κατὰ τὶς βραδινὲς ὥρες.

Τοὺς συνέδρους χαιρέτησαν ὁ διευθυντὴς τοῦ «Εὐρωπαϊκοῦ Πολιτιστικοῦ Κέντρου Δελφῶν» κ. Περικλῆς Νεάρχου καὶ ὁ υπεύθυνος γιὰ τὴν ὀργάνωση τοῦ Συμποσίου κ. Νίκος Διονυσόπουλος.

Θὰ προσπαθήσουμε μὲ κάθε δυνατὴ συντομία καὶ κατὰ ἐννοιολογικὲς περιοχὲς, νὰ διατυπώσουμε τὰ θέματα καὶ τὶς ἀπόψεις τῶν ὀμιλητῶν, πού ἔλαβαν μέρος στὸ Συμπόσιο.

1) Ἀρχαία ἑλληνικὴ μουσικὴ, ποίηση καὶ θεωρία: Δόθηκε ἕνα προκαταρκτικὸ διάγραμμα γιὰ τὴν προϊστορία τῆς μουσικῆς στὴν Ἑλλάδα (Γιάννης Γ. Παπαϊωάννου), γιὰ τὴ φύση καὶ τὴν προέλευση τῆς πυθαγόρειας κλίμακας (Μάριος Μαυροειδῆς) καὶ γιὰ τὶς σχέσεις μεταξὺ ποιητικοῦ κειμένου καὶ μουσικῆς στὴν ἀρχαία καὶ τὴν κλασικὴ Ἑλλάδα. (BRUNO GENTILI - Ἰταλία).

2) Ἀρχαία ἑλληνικὴ, βυζαντινὴ καὶ νεότερη παραδοσιακὴ μουσικὴ: Ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ μουσικὴ συνεχίζει τὴν πορεία της στοὺς βυζαντινοὺς χρόνους καὶ διὰ μέσου τῆς Τουρκοκρατίας φτάνει μέχρι τῶν ἡμερῶν μας.

Έγινε μὰ παράλληλη διαχρονική έρευνα τής έλληνικής μουσικής. Έξετάστηκαν: ή ύπαρξη άνημίτωνων κλιμάκων στην άρχαία μουσική και οτά δημοτικά τραγούδια τής Στερεάς Έλλάδας (SAMUEL BAUD - BOVY - Έλθετία), ή άρχαία, ή βυζαντινή και ή παραδοσιακή έλληνική μουσική και πώς να προστατευτεί ή παράδοση από την παρακμή (JEGER REZNICOFF - Γαλλία), ό ήχος και τό ήθος (Ευάγγελος Μουτσόπουλος), τὰ συγγενικά μουσικά οχήματα στην άρχαία και νεότερη παραδοσιακή έλληνική μουσική (Ροζάνα Λαδά), οί παραδοσιακοί τερετισμοί στην άρχαία Έλλάδα και τό Βυζάντιο (DIANE TOULIATOS - BANKER - Η.Π.Α.), τό ρεμπέτικο και οί άρχαίοι Έλληνες λυρικοί ποιητές (Γιώργος Μανιάτης), οί έπιβιώσεις τής άρχαίας έλληνικής μουσικής οτή βυζαντινή και μεταβυζαντινή έκκλησιαστική μουσική (Άντώνης Άλυσγιάκης), οί έπιβιώσεις του δημοτικού τραγουδιού και τής βυζαντινής μουσικής οτά ρεμπέτικα τής περιόδου τής άνώνυμης δημιουργίας (1850 - 1925) (Παναγιώτης Κουνάδης) και τό φαινόμενο τής συνήχησης στην άρχαία και δημοτική έλληνική μουσική (REINHOLD SCHLÖTTERER - Γερμανία).

3) Δημοτική μουσική και τραγούδια: Άνακοιώθηκαν θέματα σχετικά με τή δημοτική μουσική, τὰ τραγούδια και τους χορούς από διάφορα μέρη, ήτοι: για τις «Κυπριακές φωνές», πού είναι ένα χαρακτηριστικό είδος τής μουσικοποιητικής παράδοσης τής Κύπρου (Πανίκος Γεωργούλης), για τή διαδικασία άλλαγής οτίς ποντιακές μελωδίες τὰ τελευταία χρόνια (URSULA REINHARD - Γερμανία), για τρία ιδιόρρυθμα καππαδοκικά τραγούδια από τή Νέα Σινασό (Μάρκος Δραγούμης), για τὰ δημοτικά τραγούδια των Βλάχων τής έλληνικής χερσονήσου (Άχιλλέας Λαζάρου), για τρία ιδιόρρυθμα καππαδοκικά τραγούδια από χειρόγραφα (τής στάχωσης του Κ. 1203) του Άγίου Όρους (Δέσποινα Μαζαράκη) και για μερικά έλληνικά δημοτικά και λαϊκά τραγούδια οτή Ν. Ίταλία (MICHELE STRANIERO - Ίταλία).

4) Βυζαντινή μουσική - Σλάβοι και Άραβες: Σχετικά με τις έπιδράσεις τής βυζαντινής μουσικής οτή μουσική των Σλάβων και των Άράβων αναπτύχθηκαν τὰ θέματα: Ή βυζαντινή μουσική οε ολαβικές μεταγραφές (CHRISTIAN HANNICK - Γερμανία), οί έλληνικοί ύμνοι οτή σέρβικη έκκλησιαστική ψαλμωδία από τον SREMSKI KARLOVCI (DANICA PETROVIC - Γιουγκοσλαβία), ή βυζαντινή σημειογραφία οε ολαβονικά μουσικά χειρόγραφα του 18ου αιώνα (DIMITRIJE STEFANOVIC - Γιουγκοσλαβία), ή βυζαντινή μουσική και ή παλαιά ολαβονική έκκλησιαστική μουσική (MILOS VELIMIROVIC - Η.Π.Α.) και οί επιδράσεις των άρχαίων Έλλήνων συγγραφέων στην άραβική μουσική (ELIE KESROUANI - Άγγλία).

5) Σημαιολογικά - Όργανολογικά - Διάφορα: Ένα καινούργιο ύλικό προστέθηκε οτήν έπιστήμη τής μουσικολογίας με έρευνητικά θέματα, για την έννοια «σκοπός» οτήν παραδοσιακή μουσική τής Καρπάθου (RUDOLF BRANDL - Γερμανία), για τὰ όργανικά παρενθέματα (ίντερλούδια) οτά χορευτικά τραγούδια τής Σίφνου (ANNIE GOFFRE - Γαλλία), για τή λέξη «τραγωδία» (DENISE JOURDAN - HEMMERDINGER - Γαλλία), για την άντιστοιχία τής έλληνικής μουσικής όρολογίας οτή μεσαιωνική δυτική μουσική (MARCEL PERES - Γαλλία), για τή σημασία τής έρευνας και τή διδασκαλία του Σίμωνα Καρά ως προς την έπισημανση και την καταγραφή τής ένέργειας των σημείων τής χειρονομίας (Αυκούργος Άγγελόπουλος), για τή μουσική των συνθημάτων, πού έκφωνούνται οτίς συγκεντρώσεις από όμάδες άτόμων (Γιώργος Άμαργανάνκης), για τό «Νάατ» τής τελετής των Δερβίσηδων Μεβλερί και τὰ «Άνοιξανάρια» του Ίωάννου Κουκουζέλη οε σύγκριση (Γιάννης Ζάννος), για τις όνομασίες «κανών» και «κανόνιον» οτήν άρχαία έλληνική και βυζαντινή μουσική θεωρία (Δημήτρης Θέμελης), για τὰ χορδόμελα με δοξάρι οτό Βυζάντιο και οτή Νεότερη Έλλάδα (Λάμπρος Λιάβας), για τή χρήση του λεγόμενου έκκλησιαστικού όργάνου οτίς τελετές τής βυζαντινής Αύλης και γενικότερα οτή βυζαντινή κοινωνική ζωή από τον 9ο μέχρι τό 12ο αιώνα (Νίκος Μαλιάρας), για τις περιπτώσεις λατινικής μουσικής οε χειρόγραφα βυζαντινής μουσικής (Γρηγόρης

Στάθης) και για τὰ «τσακίσματα» στή φόρμα τῶν χορευτικῶν τραγουδιῶν (Λίτσα Τσόκανη).

β) Χορωδιακά συγκροτήματα, λαϊκοὶ ὀργανοπαίχτες καὶ τραγουδιστές: Κάθε συγκρότημα παρουσίασε σκοποὺς καὶ τραγούδια ἀπὸ τὴ δική του περιοχὴ. Συνολικὰ συμμετείχαν 11 συγκροτήματα, ἴτοι:

α'. Ἡ «Ἑλληνικὴ Βυζαντινὴ Χορωδία» μὲ τὴ διεύθυνση τοῦ Λυκούργου Ἀγγελόπουλου, ἐκτέλεσε ἀρχαῖα καὶ βυζαντινὴ μουσικὴ.

β'. Ὁ Ὀμιλος τοῦ «Ἰδρύματος Βορειοηπειρωτικῶν Ἑρευνῶν», ἀποτελούμενος ἀπὸ Βορειοηπειρωτὲς ἄντρες καὶ γυναῖκες ἐγκατεστημένους στὰ Γιάννινα, ἀπέδωσαν δημοτικὰ πολυφωνικὰ τραγούδια τῆς Βορείου Ἠπείρου. Πρόκειται γιὰ τραγούδια, πὺ παρουσιάζουν μιὰ ἰδιάζουσα μουσικὴ φυσιογνωμίᾳ καὶ ἀπαιτεῖται μεγάλη δεξιότητιὰ στὴν ἐκτέλεση. Τοὺς συνόδευσαν τὰ μουσικὰ ὄργανα τοῦ συγκροτήματος Χαλιγιανναίων. Ὑπεύθυνος τῆς ὀργάνωσης καὶ παρουσίας τοῦ Ὀμίλου ἦταν ὁ Μενέλαος Ζῶτος.

γ'. Ἡ βυζαντινὴ χορωδία τοῦ Γρηγόρη Στάθη ἐρμήνευσε ἐκκλησιαστικὰ μουσικὰ μέλη.

δ'. Οἱ Πόντιοι πρόσφυγες Νίκος καὶ Ἄννα Παπαβραμίδη ἀπέδωσαν ποντιακοὺς σκοποὺς καὶ τραγούδια.

ε'. Ἡ μὴντα χάλκινων ἀπὸ τὴ Γουμένισσα Κιλκίς παρουσίασε σκοποὺς καὶ τραγούδια τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας.

στ'. Τραγούδια, σκοποὺς καὶ τοπικοὺς χοροὺς ἐκτέλεσε συγκρότημα ἀπὸ τὴ Λήμνο.

ζ'. Ἡ Ξανθίπη Καραθανάση τραγούδησε δημοτικὰ τραγούδια τῆς Χαλκιδικῆς.

η'. Ὁ Χρόνης Ἀηδονίδης ἀπέδωσε τραγούδια τῆς Μ. Ἀσίας, τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Θράκης.

θ'. Τραγούδια, σκοποὺς καὶ χοροὺς ἐκτέλεσε συγκρότημα τῆς Κύπρου.

ι'. Ἀνατολικορωμυλιώτες πρόσφυγες ἀπὸ τὸ Ν. Μοναστήρι Δομοκοῦ τραγούδησαν σκοποὺς καὶ χοροὺς ἀπὸ τὴν παλιά τους πατρίδα.

ια'. Συνθέσεις Ἑλλήνων συνθετῶν τῆς Πόλης ἔπαιξαν ἡ AGNES AGOPIAN (κανονάκι) καὶ ὁ NURTHAN HEKIMOGLU (βιολί).

Ἀξίζουν θερμὰ συγχαρητήρια οὐ ὅλους γενικά, πὺ ἔλαβαν μέρος στὸ «Διεθνὲς Συμπόσιο τῆς Ἑλληνικῆς Μουσικῆς» μὲ τίς πρωτότυπες ἐργασίες τους, καθὼς καὶ στὸ διοργανωτὴ κ. Νίκο Διονυσόπουλο, ὁ ὁποῖος μαζί μὲ τοὺς συνεργάτες του, ὀργάνωσε τὸ Συμπόσιο μὲ θαυμαστὸ τρόπο, τόσο ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς λειτουργικότητος τοῦ τετραήμερου συνεδρίου ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς ἐπιλογῆς τῶν εἰσηγήσεων καὶ τῶν μουσικῶν ἐκτελέσεων τῶν συγκροτημάτων.

Τέτοιο Συμπόσιο, μὲ τὴ συμμετοχὴ Ἑλλήνων καὶ ξένων προσωπικοτήτων, προβάλλουν τὴν Ἑλλάδα διεθνῶς καὶ δημιουργοῦν προϋποθέσεις καὶ ἐρεθίσματα γιὰ περισσότερη δράση γύρω ἀπὸ τὴν ἔρευνα τῆς ἀρχαίας, τῆς βυζαντινῆς καὶ τῆς νεότερης παραδοσιακῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΠΑΝ. ΒΡΕΛΛΗΣ

Η ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝ»,

Τὰ τελευταῖα ἐξήντα χρόνια, γιὰ τὸν τόπο μας καὶ γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ὑπῆρξαν πράγματι συνταρακτικὰ. Γιατί, δὲν εἶναι μονάχα ἡ νέα κοινωνία πὺ προέκυψε ἀπ' τὴν βιομηχανικὴ ἐπανάσταση καὶ ἀπ' τὴν θύελλα τῶν τρομακτικῶν κλυδωνισμῶν τοῦ Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου, ἀλλὰ καὶ ὁ Ἴλιγγος τῆς πυρηνικῆς δυνάμεις, πὺ δημιούργησε τὰ μεγάλα μεγέθη καὶ πού, κάτω ἀπ' τὸν ἴσκιό τῆς ἀπειλῆς τους, ἐκκολάπτεται ἕνας καινούργιος αἰῶνας, πολὺ πέρα ἀπ' τὰ δορατὰ σημεῖα τοῦ κοντινοῦ μέλλοντος. Γι' αὐτὸ, ἡ πορεία μὲς ἀπ' τὰ

γεγονότα, την τραγωδία τῶν πολέμων, τὴν μέθη τῆς οὐδέτερης τεχνολογίας καὶ τὴν λωτοφαγία τῆς καταναλωτικῆς κοινωνίας, ὁδήγησε πάνω ἀπὸ μίαν ἀπροσδιόριστη ἄβυσσο χωρὶς ὀρίζοντες. Καὶ ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος, πάσχων καὶ ἀμνήμων, διαφραυσμένος καὶ δίχως τὶς ἀξίες τῶν ἀνθρωπίνων μέτρων, προσπαθεῖ νὰ κρατηθεῖ ἀπὸ ἓναν ὄχτο, ἀπ' ἓνα χλωρὸ ἔστω κλαράκι, γιὰ νὰ μὴ γίνει βορὰ τῆς ἴδιας του τῆς δύναμης, ποὺ τὴν ἔδωσε στὰ χέρια τῆς ἐπιστήμης. Μάλιστα, γιὰ τὴν πατρίδα μας καί, εἰδικότερα, γιὰ τὸν τόπο μας, τὰ χρόνια αὐτὰ σημάδεψαν ἔντονα καὶ ἄλλαξαν τὴν ζωὴ μας, ἀνοίγοντας καινούργιους δρόμους προσέλασης ἔξω ἀπ' τὴν πατροπαράδοτη συνέχεια.

Κάτω ἀπ' τὸ παραπάνω πρίσμα, φυσικά, θὰ πρέπει νὰ ἰδοῦμε καὶ τὴν μακρὰ πορεία τῆς ἐφημερίδας «Ἡπειρωτικὸς Ἀγὼν», ποὺ γιόρτασε ἐφέτος τὰ ἐξήντα χρόνια ἀπ' τὴν ἔκδοσή της. Γιατί, ἐκτὸς ἀπ' τὴν ἐπαλξη ποὺ πρόσφερε γιὰ τοῦτον τὸν τόπο, τὸ βῆμα τῆς ὑπῆρξε ἡ φωτεινὴ παρουσία καὶ ἡ δημοκρατικὴ φωνή, ποὺ βοήθησαν νὰ διεκδικήσουμε τὴν οἰκειλὴ πρὸς τὴν Ἡπειρο, τὰ δίκαια καὶ τὶς θυσίες, γιὰ νὰ φυλάξουμε, ἀπ' ἐνός, τὴν ἱστορικὴ μνήμη καὶ τὴν πνευματικὴ ὄντοτητα τῆς πόλης τῶν Ἰωαννίνων καί, ἀπ' ἑτέρου, γιὰ νὰ ἀκουμπήσουμε κάπου, στὰ δύσκολα ἐκεῖνα χρόνια τῆς κατοχῆς καὶ τῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν. Καί, ἀκόμα, ἡ ἐφημερίδα αὐτή, στὴν ὁποία ἀπουσιάζονταν οἱ ἀντικατοπτρισμοὶ καὶ τὰ μηνύματα, ποὺ προοιωνίζονταν τὸν σημερινὸ κόσμο, ἔζησε ὅλη τὴν ἀγωνία τῆς τραγωδίας καὶ ὅλη τὴ λαχτάρα τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ἀποκατάστασης, ποὺ δοκίμασε ἡ ἑλληνικὴ ἐπαρχία, χρόνο τὸν χρόνο καὶ στιγμή τὴ στιγμή, γιὰ νὰ φτάσουμε στὴν τωρινὴ ἐπέτειο, σταθμὸ καὶ ἀφετηρία γιὰ τὴν συνέχιση αὐτῆς τῆς ὄντως δύσκολης πορείας. Καὶ γι' αὐτὸ, ἀκριβῶς, δικαίωνονται ἐδῶ οἱ ἀγῶνες, οἱ θυσίες καὶ τὰ ὄραματα τῆς δημοσιογραφικῆς οἰκογένειας τοῦ ἰδρυτῆ τοῦ «Ἡπειρωτικῆς Ἀγῶνα», ἀλησμόνητου Θύμιου Τζάλλα, οἱ τολμηρὲς καινοτομίες καὶ ἡ ἀνταπόκριση στὸ μήνυμα τῶν νέων καιρῶν τοῦ ἐπίσης ἀείμνηστου διαδόχου καὶ διευθυντῆ Δευτέρῃ Τζάλλα, καθὼς καὶ ἡ ἀγάπη, ἡ ἀνάλογη καὶ τὸ πάθος γιὰ τὴν ἀνέλιξη τοῦ ἀξέχαστου πνευματικῆς ἀνθρώπου καὶ χορηγοῦ τῆς Κίμωνα Τζάλλα. Τώρα, μὲ τὴν ἀξία σημερινὴ διεύθυνση καὶ τοὺς συνεχιστὲς τῆς ὠραίας προσπάθειας αὐτῆς τῆς ἀνεπανάληπτης τριάδας, ὁ «Ἡπειρωτικὸς Ἀγὼν» ἐξακολουθεῖ, στὴν ἴδια πορεία καὶ μὲ τοὺς στόχους ἀμετακίνητους, νὰ ἀποτελεῖ κεφάλαιο καὶ ὄρθια ἐπαλξη, γιὰ τὴν Ἡπειρο καὶ γιὰ τὰ Γιάννινα, ἐνώπιον τῶν κρίσιμων περιστάσεων, ποὺ ἀντιμετωπίζει, σὲ διευρυμένη, κλίμακα, ἡ πατρίδα μας.

Ξεκινώντας ἀπ' αὐτὲς τὶς ἐπισημάνσεις, θὰ ἤθελα νὰ χαιρετήσω, ὡς στενὸς συνεργάτης, ὡς προσωπικὸς φίλος καὶ ὡς συνάδελφος τῶν προαναφερθέντων, ἀλλὰ καὶ τῶν σημερινῶν Διευθυντῶν, συντακτῶν καὶ τεχνικῶν τῆς ἐφημερίδας, τὴν πολυσήμαντη τοῦτη ἐπέτειο τῶν ἐξήντα χρόνων καὶ νὰ εὐχηθῶ τὴν ἀπόσκοπη συνέχιση, γιὰ τὸ καλὸ τῆς πόλης, τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς πατρίδας μας.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΤΙΜΗΤΙΚΕΣ ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Ἐπαναλαμβάνοντας τὴν ἀξία καὶ τὸ μήνυμα, ποὺ ἔχουν γὰ τὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἐστία» οἱ τιμητικὲς συνδρομὲς, εὐχαριστοῦμε τοὺς φίλους καὶ συνεργάτες, ποὺ μᾶς ἔστειλαν τὶς παρακάτω ἐνισχύσεις. Καί, τονίζοντας τὴν ἀναφορὰ τῆς ἐν λόγῳ προσφορᾶς, τοὺς διαβεβαιώνουμε πὼς ἡ βοήθεια ποὺ μᾶς δίνουν, πέρ' ἀπ' τὴν ὕλικὴ ἀξία, ἐνέχει περισσότερο τὸ θάρος καὶ τὴν συμμετοχὴ στὸν ἀγῶνα μας:

1. Ἀθανάσιος Μαντέλλος καὶ Λιλὴ Κολοβοῦ - Μαντέλλου, εἰς μνήμην
Φίλιππα Κολοβοῦ δρχ. 15.000
2. Βασίλης Εὐαγγέλου - Γαζῆς » 12.000
3. Λίτσα Π. Δόθα » 6.000

4. Ουρανία Κουρτίδου	»	10.000
5. Ευθύμιος Σκαλτοῦς	»	3.000
6. Ἀπόστολος Πάσχος	»	3.000
7. Κωνσταντῖνος Μπράντος	»	5.000
8. Σωτήριος Τσιλιγιάννης	»	5.000
9. Νίκος Φ. Καρακώστας	»	5.000
10. Γεώργιος Λύκας	»	9.000
11. Σαράντος Παυλέας	»	2.000
12. Μανώλης Πράτοικας	»	2.000
13. Ρούλα Παπαδημητρίου, εἰς μνήμην Φρόσως Ἰωαννίδου	»	4.000
14. Γιάννης Μπενέκος, εἰς μνήμην Κώστα Φρόντζου	»	5.000
15. Κίτοος Ἀνυφαντῆς	»	4.000
16. Μαρία Δέδε	»	9.000

«Η.Ε.»

ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΗΘΟΣ

Χθές τὸ βράδυ (πρόκειται γιὰ τὴν 5.11.86), στὴν τηλεόραση, παρακολούθησα μιὰ συζήτηση εἰδικῶν σχετικὴ μὲ τὴν πολὺ δξυμένη μαχητικότητα, ὄχι τῶν γηπέδων, ἀλλὰ τῶν κερκίδων, κατὰ τὴν διάρκεια ἀγώνων ποδοσφαίρου. Καὶ ἀπὸ ὅλη αὐτὴ τὴ συζήτηση, καὶ ἀπὸ τὶς διάφορες γνώμες πού ἄκουσα, — καὶ πρέπει νὰ ὁμολογήσω ὅτι ἀπὸ ὅλες αὐτὲς τὶς γνώμες μεγαλύτερη ἐντύπωση μοῦ ἔκανε ἐκείνη τοῦ νεαροῦ ποδοσφαιριστῆ, — ἔβγαλα τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὅποιος λογιῆς μέτρα καὶ νὰ ληφθοῦν τ ὄ ρ α γιὰ νὰ βελτιωθεῖ ἡ κατάστασις στὰ γήπεδα, θὰ ἀποδώσουν λίγα πράματα, ἀφοῦ ἡ ἐποχὴ μας ἡ ρόδινη, μὲ τὴ συνέργεια τοῦ οικονομικοῦ status quo, φροντίζει νὰ ὑποβάλλει, ἀπὸ δειλία ἢ ἀδιαφορία, τὰ παιδιὰ τῆς σὲ τέτοια παιδευτικὴ ἀγωγή, ὥστε, ἀσφαλῶς χωρὶς νὰ τὸ θέλουν, προβαίνουν σὲ πράξεις ἀπάνθρωπες, ὅταν γίνονται πόνια σὲ συγγεντρῶσις μαζικῆς. Φταιχτες, λοιπόν, ἡ Οἰκογένεια, ἡ Ἀγορὰ καὶ ἡ Πολιτεία γιὰ τὸ κατάντημα τῶν γηπέδων σὲ ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ἐὰν δὲν διορθωθοῦν αὐτὰ, θὰ εἶναι μάταια τὰ συναξάρια τῶν εἰδικῶν.

Αὐτὰ βέβαια γιὰ τὸ ποδόσφαιρο. Τί νὰ ποῦμε ὅμως γιὰ τὸν στίβο; Ὁ συντάκτης αὐτῆς τῆς μικρῆς ἐνημερωτικῆς ἐργασίας θὰ ἔπρεπε ἀπὸ καιρὸ, λόγῳ προχωρημένης ἡλικίας, νὰ πάρει νὰ μπερδεύεται μὲ τὶς ὑποθέσεις τοῦ ἀθλητισμοῦ. Νὰ ὅμως πού δὲν μὲ ἀφήνει ὁ διάβολος. Παλαιῶς θεατῆς ἢ ἀθλούμενος στοὺς ἀθλητικοὺς χώρους τῆς Γενεύης, ἀθλητικῶς συντάκτης, πᾶνε ἐξήντα χρόνια, στὴν ἐφημερίδα «Ἀθῆνα» τοῦ μακαρίτη Πῶπ, συνεργάτης στοῦ ὄργανο τῆς Διεθνούς Ὀλυμπιακῆς Ἐπιτροπῆς, πού ἐδρεῖε στὴ Λωζάννη, δὲν μπορῶ νὰ καθήσω ἥσυχος ὅταν ἀνακινοῦνται θέματα σχετικὰ μὲ τὴν διαδικασίαν τὴν ἀθλητικὴν. Γιατὶ πιστεῦθ ὅτι, μαζὶ μὲ τὴν Τέχνη, τὴν ἀσπράτευτη βέβαια, μαζὶ μὲ τὴν παγκόσμια κίνηση γιὰ τὴν Εἰρήνη, μαζὶ μὲ τοὺς ἀγῶνες σημαντικῶν ἀνθρώπων τῆς γῆς μας γιὰ τὸν ἴδιο σκοπὸ, ὁ ἀθλητισμὸς μπορεῖ νὰ γίνῃ μιὰ δύναμις σημαντικὴ στὸν ἀγῶνα τῆς ἀνθρωπότητος γιὰ ἐπιβίωσις. Πᾶνε δεκαπέντε περίπου χρόνια, ἡ Ὀλυμπιακὴ Ἐπιθεώρηση, πού ἐκδίδεται στὴ Λωζάννη, δημοσίευσεν μιὰ μελέτη μου μὲ τὸν τίτλο! «Ὁ ἀθλητισμὸς, κοινωνικὸ γεγονός». Ἐκεῖ κατάληγα στοῦ συμπέρασμα, ὅτι μεταξὺ τῶν δύο μορφῶν τοῦ ἀθλητισμοῦ, τοῦ ἀθλητισμοῦ τοῦ στίβου τῆς Ὀλυμπίας καὶ ἐκείνου τοῦ ρωμαϊκοῦ ἀμφιθέατρον, ὁ πρῶτος ὁδηγεῖ σὲ λύσεις μὲ γνήσια πολιτισμικὴ σοβαρότατη.

«Ἀφήστε, λέει ἡ Καλιπάτεια, νὰ καμαρώσω μὲς στὰ ὥραϊα κορμά, πού γιὰ τὸ ἀργίλι τοῦ Ἡρακλῆα παλεύουν, θαυμαστὲς ψυχῆς ἀντριχιες». Καὶ ὁ δεῦτερος, ὑποβαθμίζοντας, ὅσο πάει περισσότερο, τὸ περιεχόμενον τῆς λέξης ἄθλημα, ὑπόδουλος χωρὶς νὰ τὸ ξέρει σὲ ἀόρατες οικονομικῆς ἐξουσίες, δημιουργεῖ, ἀσυνείδητα ἀλλὰ καὶ ἐν ἐπιγνώσει, μὲ τὴν ἐκμετάλλευσιν νέων παιδιῶν ἀδικημένων καὶ ἀπὸ τὸ σπῆτι καὶ ἀπ' ὅτὸ σχολεῖο καὶ ἀπὸ τὴν

ἀγορά, συνειδήσεις πολιτῶν, πού ἀντιστρατεύονται τὴν κοινωνικὴ τάξη, καὶ πετοῦν στὰ σκουπίδια τὴν συνείδηση τοῦ ὀρθοῦ πολίτη. Καὶ ὅλα αὐτὰ γιὰ νὰ τονωθοῦν ἔθνικισμοὶ ἔξοργιστικὰ στενωκάριοι, σ' ἕναν κόσμον πού, πᾶνε σαράντα χρόνια, αὐτοὶ οἱ ἔθνικισμοί, ἡλίθιοι καὶ ἀνελέητοι, κόντεψαν νὰ θάψουν τὴν ἀνθρώπινη κουλτούρα σὲ μιὰ γῆ μπουχτισμένη ἀπὸ ἀνθρώπινο αἷμα.

Πρέπει, λοιπόν, νὰ ὁμολογήσω, ὅτι ὁ ἀθλητισμὸς, ὅπου αὐτὸς παρουσιάζεται σὰν ὁ μ α δ ι κ ῆ ἐπένδυση ἑνὸς ἀθλήματος, μοῦ δίνει τώρα ὅ,τι πρὸ εἴκοσι ἐτῶν ἐπερίμενα ἀπ' αὐτόν, δηλαδὴ σκηνὲς φρικτὲς ἀρένας. Τί νὰ ποῦμε ὅμως γιὰ τὸν κλασικὸ ἀθλητισμὸ τοῦ Ὀλυμπιακοῦ Σταδίου; Αὐτὸς βέβαια δὲν μᾶς παρουσιάζει ἕως τώρα σκηνὲς αἵματος, μᾶς παρουσιάζει ὅμως στὰ παρασκήνιά του πρῶτα προθέσεις καὶ ὕστερα σκηνὲς νοθείας, ντοπαρίσματος καὶ πιθανὸν ἔξαγορὲς ἀθλητικῶν συνειδήσεων, πού ἀπέχουν πολὺ ἀπὸ τὸ νὰ θυμίζον ὀλυμπιακὸ κλίμα. Πρῶτα-πρῶτα, γιὰτὶ ἄλλαξε ἡ φύση τῶν ἀνταγωνιστῶν καὶ ὕστερα, γιὰτὶ ἕνα καινούργιο στοιχεῖο μῆχη καὶ στὸν χῶρον καὶ στὶς ψυχὰς τῶν ἀνταγωνιζόμενων. Οἱ ἀνταγωνιστὲς εἶναι τὰ κράτη, οἱ ἀνταγωνιζόμενοι οἱ ἐπὶ μέρους ἀθλητὲς. Τώρα τὰ κράτη τοῦ ἀρχαίου ὀλυμπιακοῦ σταδίου ἦταν οἱ ἑλληνικὲς πόλεις τῆς ἐποχῆς, μὲ μικρὲς διαφορὲς καὶ σὲ ἀνθρώπους καὶ σὲ οικονομικὴ δύναμη. Τί νὰ ποῦμε ὅμως γιὰ τὴν ἐποχὴ μας, ὅπου σὲ κορυφαίους διεθνεῖς ἀγῶνες, ὅπως ἐκείνους τοῦ μακαρίτη βασιλῶν ντὲ Γκουμπερτέν, ἡ Ἑλλάδα ἢ ἡ Χοντούρα ἀντιμετωπίζουν τοὺς ἀθλητικὸς καρπούς τῶν Η.Π.Α. ἢ τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως, μὲ ἑκατονταπλάσιο τὸν χῶρον ἐπιλογῆς ἀθλητῶν, καὶ μὲ κατὰ κεφαλὴν εἰσὸδμα, σὲ δολλάρια φυσικὰ, πολλὲς φορὲς μεγαλύτερο.

Ἡ ἀντιπαράθεση, λοιπόν, ἀθλητικῶν ὁμάδων πού πρέζονται ἀπὸ χῶρες μὲ τεράστιες διαφορὲς στὸ ἐμβαδόν, στὸν πληθυσμὸ καὶ στὸν πλοῦτον, εἶναι ἡ πρῶτη καὶ βασικὴ αἰτία γιὰ νὰ χλωαίνει ἐπικίνδυνα ὁ θεσμὸς τῶν ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων καὶ γιὰ νὰ εἶναι σχεδὸν ἀδύνατον, σὲ χῶρες μικρὲς καὶ φτωχὲς, νὰ ἐπωμισθοῦν τὶς εὐθύνες καὶ τὰ βάρη τους τὰ οικονομικὰ.

Δὲν εἶναι ὅμως μόνον αὐτὰ τὰ ἐμπόδια στὸ νὰ γίνον οἱ ἀγῶνες οἱ ὀλυμπιακοὶ γνήσιοι φορέας προθέσεων ἀγαθῶν καὶ θεσμὸς πού μέσα στὰ σπλάχνα του καλλιεργοῦνται πανανθρώπινα ἰδανικά. Ὁ σημερινὸς πολιτισμὸς, πού φαίνεται πὼς τὰ μεγάλα τεχνικά του ἐπιτεύγματα δὲν ἐβελτίωσαν καθόλου τὴν ἠθικὴ ὑπόσταση τοῦ ἀνθρώπινου πλάσματος, ἔχει χίλιους τρόπους γιὰ νὰ νοθεύει τὴν ἀνθρώπινη συνείδηση. Καὶ πρέπει νὰ θαυμάζουμε ὀρισμένες χῶρες πού, στὸν τομέα τουλάχιστον τοῦ ἀθλητισμοῦ, κατόρθωσαν, ὅπως ἡ Ἀνατολικὴ Γερμανία, νὰ διατηρήσουν ἀνόθευτη τὴν ἀθλητικὴ τους ὀντότητα καὶ νὰ συναγωνίζονται, μὲ ἄξια θαυμασμοῦ ἐπιτυχία, τοὺς μεγάλους καὶ χρυσοκάνθαρους μέσα στὸν εὐγενικὸ στίβον τῶν ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων.

Τώρα, σ' ἐμᾶς ἐδῶ τί γίνεται; Εἶχαμε μπεῖ ἀπὸ τὴν πρῶτη μέρα, ὅπως ἄλλωστε εἶχαμε ἠθικὴ ὑποχρέωση, στὴν ὀλυμπιακὴ γιορτῆ. Καὶ ὅσον καιρὸ ἡ ἐπιστῆμη καὶ τὸ χρῆμα δὲν ἐνόχλησαν σοβαρὰ τὸν πανάρχαιον θεσμὸ, τοῦ φανήκαμε πιστοί, ὅπως ἡ ἱστορία μας τὸ ἐπέβαλλε, ὅπως καὶ αὐτὸς φάνηκε πιστὸς στὸν προορισμὸ του. Στὴν ὀλυμπιάδα τοῦ Χίτλερ τὸ 1936, ἕνας Ἑλληνας ἀθλητὴς, ὁ Σύλλας, εἶχε μιὰ θαυμάσια ἐπίδοση. Εἶχα τὴν καλὴ τύχη νὰ τὸν γνωρίσω τὴν ἴδια ἐποχὴ, μαζί μὲ τὸν Μάντικα, στὸ ξενοδοχεῖο «Διάννα», μακαρίτικο τώρα, πού ὁ ἰδιοκτήτης του ἦταν μανιώδης φίλαθλος. Καὶ μὲ εἶχε ἐντυπωσιάσει τὸ ἦθος τους. Ἔτσι ποτισμένοι, μὲ γνήσιο ὀλυμπιακὸ ἦθος, ἔδρασαν καὶ ἄλλοι σὲ ἑλληνικὸς καὶ ξένους στίβους, ὅπως ὁ Λούης, ὁ θαυμασιὸς ἄλτης Τσικλιτήρας, πού ἦλθε πρῶτος καὶ τρίτος στὰ ἄλλατα σὲ ὕψος καὶ μῆκος χωρὶς φορὰ στὴ Στοκχόλμη, καὶ ἐκείνος ὁ μικροσκοπικὸς ἐνωμεριδοπώλης, ὁ Κράνης, πού ἀπόθεσε τὸ πάκον τῶν ἐφημεριδῶν πού διαλαλοῦσε — Πατριδα, Προῶνῆ, Σκρίπ, Ἐμπρός —, γιὰ νὰ πάει στὸ Παρίσι ν' ἀναμετρηθεῖ, στὴν πρῶτη μετὰ τὸν πρῶτον παγκόσμιον πόλεμον Ὀλυμπιάδα, μὲ τὸν μεγάλο ἀθλητὴ, τὸν Φινλανδὸ Νούρμι. Αὐτὰ γίνονταν τότε, πού βασίλευαν ἡ φτώχεια καὶ ἡ τιμιότητα, καὶ γυρίζαμε, ἀπὸ τοὺς βαλκανικὸς τουλάχιστον ἀγῶνες, μὲ πρωτιὲς καὶ νικητήριες δάφνες. Τώρα; Μὲ τὸν πακτωλὸ τοῦ ΠΡΟ-ΠΟ, μὲ τὶς ἀτέλειωτες Ἐπιτροπὲς, μὲ τὸ πλῆθος τῶν

προπονητῶν, ντόπιων καὶ ξένων, μὲ κρατικούς ἐπιτηρητές, μὲ πολυτελέστατα Στάδια, μὲ πλῆθος εἰδικῶν τοῦ ἀθλητισμοῦ στὸν ἡμερήσιο Τύπο καὶ μὲ τὸν ἀκάματο ζῆλο τοῦ τηλεοπτικοῦ μας δικτύου, ποῦ μᾶς πληροφοροεῖ ἐν ἐκτάσει, μὲ εἰκόνες καὶ λόγια, ἀκόμη καὶ γιὰ τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἀγώνων τρίτης κατηγορίας, καὶ δημιουργεῖ συχνὰ σὲ νεαροὺς ἀθλούμενους ἐπιζήμιες ψευδαισθήεις, μὲ ὅλα αὐτὰ μαζί, γυρίζουμε συχνότατα ἀπὸ τὶς διεθνεῖς συναντήσεις, μὲ ἐξαίρεση τοὺς παλαιστῆς μας, μὲ τὴν οὐρὰν ὑπὸ τὰ σκέλη. Καὶ τὸ χειρότερο: Αὐτὴ ἡ ταπεινώση τῶν ἀθλητικῶν ἀξιῶν μας σὲ διεθνή κλίμακα περνάει τελειῶς ἀπαράτηρη. Καὶ εὐλόγα γεννιέται σὲ μᾶς τὸ ἐρώτημα: Προάγει τάχα τὸν ἀνθρωπισμὸ μας, ὅπως τὸ ἐλπίζαμε, ὁ ἀθλητισμὸς μας τοῦ σήμερα; Ἡ ὅλη αὐτὴ ἡ εὐρεσιολογία καὶ γλωσσασαγία ἢ σεκρετική, — δηλαδὴ ὑπαλληλική, — καθὼς ἔλεγε ὁ μακαρίτης αὐτοκράτορας Ἄλέξιος ὁ Κομνηνός, δὲν σκεπάζει παρὰ ἓνα παραμῦθι σὰν ἐκεῖνα ποῦ, στὴ Χαλιμά, ἢ παλλακίδα ἢ Σεχραζάντ διηγεῖται στὸν Σουλτάνο, γιὰ νὰ σώσει τὴν κεφαλὴ της; Ἴσως θὰ πίστευα κι ἐγὼ σ' αὐτὸ τὸ τελευταῖο. Ὅχι ὅμως. Γιατὶ ὁ ἀθλητισμὸς, ἔστω κι ἂν ἔτσι ἀσκειται, βασταίει τουλάχιστο μάζες παιδιῶν μακριὰ ἀπὸ τὰ κέντρα διαφθορᾶς, ποῦ ἡ ὥραία μας ἐποχὴ χωρὶς συνείδηση προσφέρει στὰ παιδιά της, καὶ τὰ τραβάει στὰ γήπεδα καὶ τὰ στάδια, ὅπου τουλάχιστο σώζεται ἡ ἀρρενωπότητά τους καὶ δὲν κινδυνεύει ἀνεπανόρθωτα τὸ ἦθος τους. Δουλεῦναι, λοιπόν, ἀκόμη γιὰ τὸν ἀνθρωπισμὸ ὁ ἀθλητισμὸς τοῦ σήμερα, ὅσες ταλαιπωρίες καὶ ἂν τὸν μειώνουν καὶ τὸν ὑποβαθμίζουν. Ἀπὸ τὸ ἴς καὶ ὀλό-τελα, καλὴ καὶ ἡ Παναγιώταυνα, καθὼς λέει μιά ἀπὸ τὶς πάντα σοφῆς παροιμίεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

ΑΡΣΕΝΗΣ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

Κύριε Διευθυντά,

Ἄφου σᾶς εὐχηθῶ ὑγεία καὶ δύναμιν (τὰ προσόντα καὶ οἱ σπουδές σας ὑπερκαλύπτουν ὅλα τὰ ἄλλα...) γιὰ τὴν ἀνάληψιν τῆς διεύθυνσης τῆς Η.Ε., ὥστε ἡ τελευταία νὰ διατηρήσει τὸ κύρος ποῦ τῆς προσέδωσαν τμημένοι προκάτοχοι, ἐπιμεληταί, συνεργάτες, δεχθῆτε παρακαλῶ τὴν ἔκφραση τῆς ἐκτίμησός μου στὸ γεγονός ὅτι μὲ τὸ τεῦχος 413 ἢ Η.Ε. παρατάσει, δίπλα στὴν εὐθύφρονα καὶ πολυγνώμονα ὠριμότητά της, μιὰν ἐκπλήσοσα νεανικότητα — ἀλκὴν ἀσυνήθη, σφρίγος διάφεγγον. Μιά ξέστηθη, ἄφθορη, πα ρ θ ε ν ι κ ῆ ν ἐ π α ν α σ τ α τ ι κ ὴ τ η τ α ἀκριβῶς, μιὰν ἐφηβία θριαμβικὰ τελεσφόρον κατὰ τὴν λειτουργικὴ τῶν κ ἐ ν τ ρ ω ν. Τοῦτο μὲ ὑπ' ὄψιν τὸν θλιβερὸ νεοελληνικὸ ἀντιρρητισμὸν («ναιαλλαδιομὸν») — ἑτεροπροσύνην δῆθεν, ποῦ θὰ τὴν ἔλεγε κανεὶς ἀπουσίαν ἀνοχέως γιὰ μὴ ὑπάρχον ἀντικείμενον, ἀντί(θεσιν) δίχως θέσιν, ἐναντιότητα σὲ τίποτε, «ὑπόκωφον» ἐκ ρηχότητος, μπουκιάδας, ἀθάθειας, ἀλαλίας..

Σεβόμενος τὸ κόστος κάθε ἀράδας σὲ τοῦτο τὸν χῶρον, μὰ καὶ δεμένος μὲ μέγα χρέος, ἐποσημαῖω ἔκθαμβος μὰ συγκλονιστικὴ προσέγγισιν στὸ κείμενό του — τέτοια ποῦ μόνον μεγάλη συγγένεια φιλοσοφικῆς θέας δικαιολογεῖ. (Ἄναφέρομαι στὴν ἀφαίρεσι μιάς, καὶ προσθήκη δυὸ λέξεων στὸ μελέτημά μου «Περὶ καλοῦ»). Ἡ ἰδιαιτέρα σημασία ποῦ ἀποδίδω στὸ γεγονός, ὀφείλεται στὸ ὅτι πρόκειται περὶ λόγου ποῦ εἶχε διατυπωθεῖ ἐν τῇ βεβαιότητι πῶς θὰ μ ε ί ν ε ι ἀ φ ἰ λ ο ξ ἔ ν η τ ο ς (ποιός θὰ τολμήσει νὰ δημοσιεύσει τέτοια πράγματα — σκεπτόμουν) στὸ μέτρο ποῦ ἡ δι' αὐτοῦ (λόγου) σκόπευσις τόσης καιριότητος, φέρουσα στὴν ἀπρίορι δυσπιστίαν ἄ λ ο γ η ς ἐ π ο χ ῆ ς, συνιστᾷ ὄχι πὰ παρατολμία, μὰ πρόκλησιν! Ὑβριν ἀντίστροφη, πιδ σωστά, αὐθάδειαν ποῦ φόρεσε τὸ παλτό της ἀνάποδα, τροχιὰν ὄνειρώδη χαστικὰ καταχθόνιας βολῆς μπουμερανγκ. Βολῆς ποῦ, τερματίζουσα σὲ τερατώδη κατ' ἄξονα διατομήν, Ἴ σ ω ς μ ᾶ ς ἐ λ ε ο ὕ σ ε μὲ τὴν ἐπίτρεψιν

ν' ἀποσπάσομε αἰμόφυρτο τὸν
ζόφο τῶν ἴδιων μας σπλάχνων...

Υ.Γ.: Παρακαλῶ γιὰ τὶς ἀπαράιτητες γιὰ τὸν μελετητὴ
διορθώσεις (πάντα στὸ τεύχος 413) — γνωρίζω πόσον ἡ γραφή μου εἶναι δύ-
σκολη γιὰ τὸν λινοτύπη:

Σελίδα 390, στίχος 26ος ἀπὸ πάνω: «ὡς τὴν ἀνατίναξι τοῦ σύμπαντος» — ἀντὶ «ὡς
πρὸς τὴν ἀνατίναξιν».

Σελίδα 391, στίχος 4ος ἀπὸ πάνω: πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ὑποχρεοῦται αὐτὸς
σὲ προσαρμογὴν; Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ὑποκύπτει - ἐνδίδει αὐτὸς στὴν ἐκδηλῆ
ἀβολία, τουτέστι.

Σελίδα 391, στίχος 8ος ἀπὸ πάνω: ἀπρὸ ντὲ ριὲν — ἀντὶ ἀτροπῆ.

Σελίδα 391, στίχος 32ος ἀπὸ πάνω: «λογικὰ» σὲ σύγκρουσι — ἀντὶ σύγκρισι.

Σελίδα 391, στίχος 7ος ἀπὸ κάτω: καὶ ἡ σύντονη — ἀντὶ σύντομη.

Μὲ πολλὴ τιμὴ

Σ. Γ. Γ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΣ

Δεκέμβριος 1986

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

ΤΙΜΗ ΣΕ ΗΠΕΙΡΩΤΕΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΥΣ ΑΝΔΡΕΣ

Ὁ Δῆμος Ἰωαννιτῶν, μὲ τὶς ἐκδηλώσεις γιὰ τοὺς πνευματικοὺς ἀνθρώπους καὶ
τοὺς ἐπιστήμονες, ποὺ συνεχίζουν τὴν λαμπρὴ παράδοσι τούτης τῆς πόλης, ἐτίμησε, μὲ
εἰδικὴ γιορτὴ, στὴν αἴθουσα τῆς Ζωσιμαίας Ἀκαδημίας, καὶ ἄλλους τέσσερις ἀπ' τοὺς
κορυφαίους τῆς σύγχρονης Ἑλληνικῆς Γραμματείας, βραβεύοντας τὴν προσφορὰ τους
μὲ εἰδικὸ δίπλωμα καὶ τὸ Χρυσὸ Μετάλλιο τῆς Πόλεως. Ἔτσι, στὶς 16 Δεκεμβρίου,
τιμήθηκαν οἱ Λεάνδρος Βρανούσης (ἱστορικός, συγγραφέας, φιλόλογος, λόγιος καὶ Διευ-
θυντὴς τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν) καὶ ὁ Σωτῆρης Δάκαρης
(ἀρχαιολόγος, λόγιος, συγγραφέας, καθηγητὴς καὶ τ. πρῦτανος τοῦ Πανεπιστημίου Ἰω-
αννίνων). Γιὰ τὴν προσωπικότητα, τὸ ἔργο καὶ τὴν προσφορὰ τους μίλησε ὁ ἀντιδήμαρ-
χος καὶ φιλόλογος Σπύρος Ἐργολάβος, ποὺ ἀναφέρθηκε, μ' ἓνα εὐρύτερο καὶ συγκρο-
τημένο λόγο, στὴν παρουσία καὶ στὴν ἐξέχουσα θέση, στὸν τόπο μας καὶ στὴν διεθνεῖς
βιβλιογραφία, ποὺ κατέχουν οἱ δυὸ αὐτοὶ ἐπιστήμονες. Μάλιστα, ἡ ἀξιολόγησις ὑπῆρξε
πλήρης καὶ κάλυψε, μὲ τὴν ὀντότητα τῆς σφαιρικῆς θεώρησις, τὸ ἐκτεταμένο καὶ δύ-
σκολο φάσμα τῆς δραστηριότητος, τῆς ἀκτινοβολίας καὶ τῆς συνεισφορᾶς των στὴν ἱστο-
ρία τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων.

Καί, στὴν ἴδια αἴθουσα, στὶς 22 Δεκεμβρίου, ἐπίσης, ὁ Δῆμος Ἰωαννιτῶν ἐτίμησε,
μὲ τὸ Εἰδικὸ Δίπλωμα καὶ τὸ Χρυσὸ Μετάλλιο τῆς Πόλεως, ἄλλους δυὸ ἐξέχοντες πνευ-
ματικοὺς ἀνθρώπους, βραβεύοντας ὄχι μονάχα τὴν πολύχρονη καὶ πολύμοχη προσφο-
ρὰ τους, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπώνυμη συμβολὴ τοῦ καθέντα, γιὰ νὰ κρατηθεῖ, μαζὶ μὲ τὴν
πνευματικὴ παράδοσι, τὸ ἦθος καὶ ἡ ἀγάπη γιὰ τὴν πατρίδα μας. Ὁ ἓνας εἶναι ὁ γνω-
στὸς ποιητὴς, στοχαστὴς καὶ διανοούμενος, συγγραφέας, φιλόλογος Λυκειάρχης Τάκης
Σιωμόπουλος, ποὺ θητεύει, πάνω ἀπὸ μιᾶν αἰῶνα, στὸν κῶρο τῶν γραμμάτων καὶ τῆς
σκέψης καὶ πού, μὲ τὴν ὀντότητα του, διεύρυνε τὰ σύνορα τούτης τῆς πόλης, δίνοντας
ἓνα ἔργο ζωῆς, ποὺ καλύπτει ἓνα διάστημα ὡς τὶς προχωρημένες γραμμὲς τῆς σύγχρο-
νης λογοτεχνίας, ἐνῶ, ὡς ἐκπαιδευτικός, πρόσφερε σπάνιο ἦθος καὶ ἀκεραιότητα στὴν
ἔδρα τοῦ καθηγητῆ. Καὶ ὁ ἄλλος εἶναι ὁ περιλειπόμενος τοῦ Ζαγορίου, λαογράφος, λο-
γοτέχνης, ἱστορικός καὶ ἐκπαιδευτικός Κώστας Λαζαρίδης, ποὺ ἔκαμε ὑπόθεσι ζωῆς τὴν
διαφύλαξι τοῦ τόπου του ἀπ' τὴ φθορὰ τοῦ χρόνου καὶ πού, ἐπὶ δεκαετίες, συνομιλώντας

μέ τον τόπο του και με τα Ίχνη τῶν προγόνων του, εὐτύχησε νὰ θησαυρίσει, σὲ χιλιάδες σελίδες καὶ σὲ πολὺτιμες συλλογές, τὶς ἀξίες, τὶς μαρτυρίες καὶ τὴν πνευματικὴ φυσιογνωμία τοῦ Ζαγορίου, μένοντας ἐκεῖ ὡς ἐρμηίτης.

Γιὰ τὴν προσωπικότητα, τὴν ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τῶν δυὸ ἐκλεκτῶν αὐτῶν Ἑπειρωτῶν, μίλησε ὁ λογοτέχνης Δημοσθ. Κόκκινος, δίνοντας τὴν ἰδιαίτερη εἰκόνα, τὴν ἀτμόσφαιρα καὶ τὴν κατάθεση τοῦ καθενός, μέσα στὰ ὄρια τοῦ χρόνου ποὺ πρόσφερε ἡ γιορτὴ. Πάντως, ἐπαναλαμβάνουμε πῶς ἡ πράξη τῆς Δημοτικῆς Ἀρχῆς, νὰ τιμῆσει τοὺς ξεχωριστοὺς πνευματικοὺς ἀνθρώπους τοῦ τόπου μας, ὀριοθετεῖ στὴν νεώτερη ἱστορία τῆς πόλης καὶ ἀνταποκρίνεται σ' ἕνα χρέος, ποὺ τὴν τιμᾶ ἰδιαίτερα.

Καὶ τὶς δυὸ αὐτὲς ἐκδηλώσεις τίμησαν οἱ ἀρχές, ἡ κοινωνία καὶ ἐκπρόσωποι τῶν Ἰωαννίνων.

Β Ρ Α Β Ε Ι Α

Ἡ «Ἑπειρωτικὴ Ἑστία» χαιρετίζει τὴν διάκριση τῶν συνεργατῶν καὶ φίλων της, ποὺ βραβεύτηκαν ἐφέτος, γιατί τιμοῦν ἀκόμα καὶ τὴν ἑλληνικὴ πνευματικὴ ἐπαρχία. Ἔτσι, ἀνάμεσα στοὺς βραβευθέντες ἀπ' τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, ὁ Γιώργος Θωμᾶς ἀπ' τὸ Βόλο, γιὰ τὸ βιβλίο του «Τὸ πολιτιστικὸ ἐπίπεδο τοῦ Πηλίου κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας», κατακτᾷ μιὰ ἰδιαίτερη θέση στοὺς συγγραφεῖς τῆς περιφέρειας, ἐνῶ ὁ Κώστας Τοιρόπουλος, γιὰ τὸ βιβλίο του (δοκίμια) «Παιδεία Ἐλευθερίας» καὶ ὁ Γιώργος Γεραλῆς, γιὰ τὴν ποίησή του καὶ εἰδικὰ γιὰ τὸ βιβλίο του «Νέα ποιήματα», τιμήθηκαν μὲ τὸ Βραβεῖο Οὐράνη τῆς Ἀκαδημίας. Ἐπίσης, συγχαίρομε τὸν Γιώργο Μετοῦλη γιὰ τὴν βράβευσή του ἀπ' τὴν Ἀκαδημία γιὰ τὸ λογοτεχνικὸ του ἔργο.

Μὲ τὴν ἴδια ἱκανοποίηση, συγχαίρομε καὶ τοὺς βραβευθέντες μὲ τὰ Κρατικὰ Βραβεῖα τῆς ἐφετινῆς χρονιάς, ἐκφράζοντας ἰδιαίτερα τὴν χαρὰ μας, γιατί, πρόκειται γιὰ συνεργάτες, γιὰ φίλους καὶ καταξιωμένους λογοτέχνες. Στὴν ποίηση, οἱ Μανώλης Ἀναγνωστάκης καὶ Σταῦρος Βαβούρης, στὸ μυθιστόρημα, οἱ Ἀλέξ. Κοτζιάς καὶ Ἀλέξης Πανσέληνος, στὸ διήγημα οἱ Χριστόφορος Μηλιώνης καὶ Παν. Παπαδοῦκας, στὴν κριτικὴ - δοκίμιο οἱ Κώστας Γεωργουσόπουλος καὶ Γιάννης Κιουρτσάκης καὶ τὰ βραβεῖα ταξιδιωτικῶν ἐντυπώσεων καὶ μυθιστορηματικῆς βιογραφίας πῆραν ἀντίστοιχα ὁ Γιάννης Γκίκας καὶ ὁ Τόλης Καζατζῆς. Τὰ χρηματικὰ ἔπαθλα, ἀπὸ ἐφέτος, αὐξήθηκαν σὲ 300.000 γιὰ κάθε Πρῶτο καὶ σὲ 200.000 γιὰ κάθε Δεύτερο βραβεῖο.

Ἐν τούτοις, πιστεύουμε πῶς ἐκεῖνο ποὺ θὰ ἔπρεπε, γιὰ νὰ πάρει τὸ ἀναγκαῖο ἀντίκρουμα καὶ τὴν ἀνάλογη ἀκτινοβολία, ποὺ θὰ καθιέρωναν καὶ θὰ ἀναδείκνυαν τὸν βραβευόμενον, εἶναι πρῶτα ἡ ἀναδιάρθρωση τοῦ θεομοῦ γιὰ τὴν ἀξιολόγηση καὶ τὴν ἀπονομή, ὥστε νὰ μὴν πέφτει τόσο βάρος στὴν ἐπιτροπὴ, ποὺ, κοντὰ στ' ἄλλα, δέχεται καὶ τὸν λίθο τοῦ ἀναθέματος ἀπ' τοὺς πρὸ πολλοὺς καί, δεύτερον, νὰ ληφθεῖ μέριμνα γιὰ τὴν εὐρύτατη προβολὴ καὶ γιὰ τὴν ἐξασφάλιση τῆς ἐκδοτικῆς σταδιοδρομίας τῶν βιβλίων. Πάνω σ' αὐτὸ, ἔχουμε γράψει τὶς ἀπόψεις μας κι ἔχουμε κάμει τὶς ἀνάλογες προτάσεις, ἀλλὰ, δυστυχῶς, εἰς ὧτα μὴ ἀκουόντων. Ἡ κρατικὴ ἀντίληψη, μὲ ὅλους τοὺς ποικιλώμους ἀρμοδίους της, δὲν καταδέχεται ν' ἀσχοληθεῖ μὲ τὶς δικές μας προσπάθειες.

ΤΑ ΒΡΑΒΕΙΑ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗΣ ΣΥΝΤΡΟΦΙΑΣ ΤΟΥ 1986

Συνεχίζοντας τὴν παράδοσή της, ἡ Γυναικεῖα Λογοτεχνικὴ Συντροφιά ἀπένειμε καὶ ἐφέτος, γιὰ 32ῃ χρονιά, τὰ βραβεῖα τοῦ λογοτεχνικοῦ διαγωνισμοῦ της σὲ συγγραφεῖς παιδικῶν βιβλίων.

Ἡ φετινὴ ἐκδήλωση, ποὺ ἔγινε στὸν «Παρνασσό» στὶς 15 Δεκέμβρη, παρουσίασε

κάτι τὸ ιδιαίτερο καὶ συγκινητικὸ. Ἡ Γ.Α.Σ. τίμησε μαζί με τοὺς συγγραφεῖς παιδικῶν βιβλίων καὶ τοὺς συνεργάτες καὶ φίλους της ποὺ ἔχασε: Λιλή Ἰακωβίδου, Λίδα Καρανικόλα, Γεωργία Ταρσούλη καὶ Παῦλο Κριναῖο. Γι' αὐτοὺς μίλησαν ἡ Τατιάνα Σταύρου, πρόεδρος, καὶ ἡ Ἀγγελικὴ Βαρελλά, ἐνῶ τὰ ἔργα ποὺ βραβεύτηκαν παρουσίασε ἡ Πρόεδρος της Γ.Α.Σ.

Τὰ βραβεῖα παιδικῶν βιβλίων δόθηκαν ὡς ἑξῆς: Βραβεῖο ποίησης στούς: Δημήτρη Νικορέντζο, Γιώργο Κυπριωτάκη καὶ Βούλα Ἀρβανιτίδου. Τὸ βραβεῖο θεατρικοῦ στὴ Λία Χατζοπούλου γιὰ τὸ θεατρικὸ της ἔργο «Ἡ γειτονιά μας». Τὸ βραβεῖο τῆς Ἑθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος γιὰ μυθιστόρημα με θέμα ἀρχαιολογικὸ δόθηκε στὸν Ἡπειρώτη συγγραφέα - σχολικὸ σύμβουλο Εἰδικῆς Ἀγωγῆς Χρήστο Σκανδάλη γιὰ τὸ ἔργο του «Στὴν ἀρχαία Δωδώνη».

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ἐλένης Γ. Βλάχου: «ΣΤΙ-ΓΜΙΟΥΤΥΠΑ» (χρονικό), σχ. 4ον, Ἀθήνα, 1986

Ἀπὸ κάποια ἀπόσταση, ποὺ κατοχυρώνει τὴ συγγραφέα ἀπ' τὴ συναισθηματικὴ ἐξάρτηση καὶ μέσ' ἀπὸ ἕνα εὐρύτερο φάσμα διαδοχῆς τῶν εἰκόνων, ποὺ δίνει τὴν καθαρὴ ὄραση πέρα ἀπ' τὶς νοπές διαθλάσεις, ἡ Ἑλένη Γ. Βλάχου κατόρθωσε νὰ συγκροτήσει ἕνα κάτοπτρο ζωντανῶν ἐντυπώσεων μιᾶς ὑπαρκτῆς πορείας, ποὺ καλύπτει τὴ συταρακτικὴ περίοδο τῶν ἐξήντα τελευταίων χρόνων. Καί, με τὴν ἀπλότητα τῆς διυλισμένης «ὄλης», σ' ἕνα λόγιο ἀποκαρθεμένης συγκίνησης καὶ λιτῆς χάρις, διάστρωσε τὴν ἐπιφάνεια τοῦ «φθαρένου χρόνου», μ' ἕνα διαχεόμενο συνεχῆς σκηνικό, μιὰ θαυμάσια τοιχογραφία, ἡ ὁποία, σὺν τοῖς ἄλλοις, διαρθρώνεται ἀπὸ μιὰ σύμμεικτη ἀναφορὰ φωτογραφίων, περιστατικῶν καὶ προσώπων. Ἔτσι, δίνεται, σχεδὸν τρισδιάστατα καὶ ἀπὸ τὴν περιφέρεια πρὸς τὸ κέντρο (προσὸν εὐρωπαϊκῆς προσπέλασης), μιὰ θεώρηση τοῦ κόσμου καὶ τῆς ντεντερμινιστικῆς ροῆς μέσα στὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ χώρου, ἐπίτευγμα πραγματικό, ποὺ ἀξιοποιεῖ τὴν ὑπαρξιακὴ αἰσθηση καὶ τὴ διαλεκτικὴ συγκρότηση ἐνὸς διανύσματος ζωῆς, ποὺ συνδέθηκε με τὰ γεγονότα, τὶς περιπέτειες, τὶς ὀριοθετήσεις καὶ τοὺς πρωταγωνιστῆς τῆς ἐθνικῆς μας πορείας (τόσο μέσα στὸ παγκόσμιο προσκήνιο ὅσο καὶ στὴν ἀνάπηρὴ περιχαρά-

κωσὴ μας). Γιατί, ἡ ἀληθινὴ ἱστορία, ποὺ λανθάνει πίσω ἀπ' τὰ μεγάλα ὀνόματα καὶ ποὺ παραμένει κάτω ἀπ' τὴν ἀθέατη πλευρὰ τῆς καθημερινότητας, παίρνει ἕνα θερμὸ ἀντίκρουσμα ποὺ κινλοφορεῖ μέσ' ἀπὸ χλωρὲς ἀρτηρίες, ὅταν δὲν σταματάει μονάχα στὶς ὀρατῆς σημάψεις, πράγμα ποὺ ἀρδεύει τὰ κείμενα καὶ τὰ κάνει ἔντονη ἐμπειρία ζωῆς ποὺ τὴ βιώνουμε μέχρι τὴν ἄκρη τῆς γνώσης. Κι αὐτὸ, ἀκριβῶς, συμβαίνει στὸ βιβλίο τῆς Ἑλένης Γ. Βλάχου, ὅπου ἡ ἐξιστόρηση, χωρὶς ἀρροβατικὲς θηρεύσεις καὶ χωρὶς τὸ φιλολογικὸ ἐκείνο λίπος ποὺ ἀκυρώνει τὸ εἰδικὸ βάρος ἐνὸς χρονικοῦ, παίρνει τὴ μορφή καὶ τὸ βάθος τῆς ἀφήγησης με ἄξονα καὶ δρόμωνα τὴν προσωπικὴ της ὑπαρξη. Ἔτσι, μαζί με τὴν εὐθύνη καὶ τὴν οἰκογενειακὴ ἀφετηρία, ἡ συγγραφέας δίνει τὴν πολύτιμη ἀμεσότητα, στὸ πρῶτο πρόσωπο καὶ τὴ δική του κλίμακα ἀξιολόγησης, ποὺ ἀνοίγουν μιὰ διάσταση ἰδιότυπης ὑπόστασης στὴν ἀφήγηση, κατάκτηση ποὺ προάγει τὴν ἀξία τῶν χρονικῶν στὴ γενικότερη σφαῖρα τῆς κριτικῆς ἀπόρριψης, γιὰ νὰ οἰκοδομηθεῖ ἕνας λόγος «ζωντανῆς» πνευματικῆς ἀξίας. Γι' αὐτὸ, τὸ βιβλίο τοῦτο, ποὺ ἀποθησαυρίζει ὄχι μόνο τὰ ἴχνη, ἀλλὰ καὶ τὶς ἀμυχῆς ἀπ' τὴ βαθύτερη χάραξη — ποὺ, πολλὲς φορές, φτάνει ἀπ' τὴ χαμηλόφωτη τραγωδία ὡς τὶς παρυφῆς μιᾶς ἀπώτερης πληρότητας — τῆς προσωπικῆς ὁδοιορίας (ἐντὸς τοῦ ἀντικειμενικοῦ χώρου καὶ καθ' ἑαυτήν), προσφέρει τὶς σπάνιες ἐκείνες προ-

σβάσεις για την κάτοψη τῶν «μεγάλων» αὐτῶν χρόνων, πού ἔχουν τὴν ἔκταση αἰώνων. Καί, ἀκόμα, ἡ ἵπευθυνότητα καὶ τὸ ἀκόρεστο κλίμα τῆς ἄμεσης αἰσθησης, πού αἰσθητοποιούνται καὶ σικηνικά μὲ τις μοναδικές φωτογραφίες τῆς ἴδιας τῆς συγγραφῆς, κάνει τὸ χρονικὸ τοῦτο νὰ εἶναι ἓνα κάτοπτρο βαθύ, ὅπου τὰ εἰδῶλα καὶ τὰ δνόματα, καθῶς εἶναι συνυφασμένα μὲ τὰ γεγονότα, τὰ πρόσωπα, τὰ περιστατικά καὶ τις καταστάσεις πού κυριάρχησαν στὴν ἔθνηκη ζῶη τῆς πατρίδας μας, κρατοῦν τὴν καθαρή τους ὄψη, ἀπαλλαγμένη ἀπ' τις παραμορφώσεις καὶ τὰ δάνεια τῶν ἱστορικῶν πηγῶν. Μάλιστα, θὰ πρέπει να τονίσουμε, κοντὰ σ' αὐτὰ ὅλα, ὅτι ἡ ἀποστασιοποίηση ἀπ' τὴ χρονικὴ συμμετοχὴ καὶ ἡ ἀκεραιότητα τῆς Ἑλένης Γ. Βλάχου ὡς συγγραφῆς, προσδίνει στὴν ἀφήγησή της κύρος καὶ παραδοχή, πού καταξιώνουν, ἀκριβῶς, τὸν μόχθο, τὴν ἀγάπη καὶ τὴν προσωπικὴ εὐθύνη. Γιατί, ἡ ἀναφορὰ τοῦτη δὲν εἶναι ἓνα ἡμερολόγιο ἢ ἓνα ἐνδιαφέρον χρονικό, πού ποτίζειται μὲ πολλὴ νοσταλγία καὶ πού διανθίζεται ἀπ' τὴν ὑπαρκτὴ «μυθολογία» ἐνὸς ἀνθρώπου πού ἔζησε καὶ συνδέθηκε (ὡς ὄντοτητα καὶ ὡς ὄνομα) μὲ τὰ συνταρακτικά χρόνια πού προαναφέραμε, ἀλλὰ μιὰ σημαντικὴ κατάθεση στοὺς χώρους τῆς ἐνεστώτας γραμματείας, τῆς δημοσιογραφίας καὶ τῆς «ἐκ βαθέων» ἀποφόρτισης ἀπὸ κάποιον ἔντονο γαλβανισμό. Καί, γι' αὐτὸ, πιστεύουμε, ἀγαπήθηκε καὶ πραγματοποιήθηκε τόσες ἐκδόσεις, γεγονὸς ἀσυνήθιστο στὰ μέτρα καὶ στὰ δεδομένα τῶν ἑλληνικῶν ἐκδόσεων. Ἡ ἐν συνόψει χρονογραφία, πού ἀνάγεται σ' ἓνα ἐπίπεδο συνθετικῆς διήγησης, χωρὶς τὴν ἀπομάκρυνση ἀπ' τὰ πραγματικά συστατικά, μὲ κεντρικὸ ἦρωα τὴν ἴδια τὴ συγγραφέα, ἀναδεικνύει τὴν Ἑλένη Γ. Βλάχου σὲ μιὰ ἐξέχουσα προσωπικότητα διανοουμένης δημοσιογράφου μὲ ποιητικὸ ὑπόστρομα καὶ εὐρύτερους κοινωνικοὺς ὀρίζοντες, πού δυνήθηκε νὰ ὀργανώσει, ὄλο αὐτὸ τὸ ὕλικο πού ἔμεινε ἀπ' τὴν «κρισάρα» τοῦ χρόνου. Καὶ τὸ ἀξιοσημείωτο εἶναι πῶς τὸ συγκόλλησε, χωρὶς ρωγμὲς καὶ διάκενα, μ' ἐκείνη τὴν ἀπλότητα τῆς δικῆς της γραφῆς καὶ μὲ ἐκείνη τὴν κοντινὴ ἐνα-

τένιση, πού ξέρουμε ἀπ' τὴ μακρὰ θητεία της, στὴν ἑλληνικὴ δημοσιογραφία.

Δρ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Μιχάλη Γ. Τρίτου: «ΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΣΤΗΝ ΥΜΝΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ».

«Ἡ πλατωνικὴ ρῆση «Θεὸς ἀνθρώπου οὐ μείνεται», ἀνήκει πιά στὸ παρελθόν. Μὲ τὸ συγκλονιστικὸ γεγονὸς τῆς εἰσοδῆς τοῦ θείου στὴν ἀνθρώπινη ἱστορία, ὅπως θριαμβευτικὰ παρατηρεῖ ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος: «Γένος ἐγένετο ἐν Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων» ἄνθρωπος γὰρ ἐγένετο ὁ Θεὸς καὶ Θεὸς ὁ ἄνθρωπος». Μὲ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Χριστοῦ καταργεῖται ἡ ἀλογία τῆς ἀμαρτίας, λογοποιεῖται ὁ φθαρμένος λογικὸς ἄνθρωπος, δημιουργοῦνται οἱ προϋποθέσεις ἀποκαταστάσεως τοῦ «κατ' εἰκόνα» καὶ ἀποκατὰ τὸ δρόμος γιὰ τὴ θέωση.»

Ἐνάλυση τῆς χριστογεννητικῆς ἡμνογραφίας εἶναι ἡ παρουσιαζόμενη ἐργασία τοῦ Μιχάλη Τρίτου, ἡ ὁποία ἀποτελέσει γενικὴ εἰσῆγηση στὴ μουσικὴ ἐκδήλωση τοῦ συλλόγου ἱεροψαλτῶν Ἰωαννίνων «Ὁ Ἰωάννης ὁ Κουκουζέλης». Μὲ λόγο περιεκτικὸ ἀποδίδεται ἡ πραγματικὴ διάσταση τοῦ γεγονότος ὡς σωτηριολογικοῦ: «Στὴν ὀρθόδοξη λατρεία καὶ ἡμνολογία βιώνουμε τὸ λεγόμενο «λειτουργικὸ χρόνο», πού σημαίνει πῶς στὴ λατρεία καταλύεται ὁ χρόνος σὰν παρελθόν καὶ μέλλον καὶ βιώνεται ἓνα διαρκὲς παρόν».

Ὁ «λειτουργικὸς χρόνος» εἶναι ἡ στιγμή τῆς ἀλήθειας. Τὸ μυστήριό τῆς σάρκωσης τοῦ Λόγου κατανοεῖται μὲ τὴν ὑπερβάση τῆς λογικῆς: Τὴν πίστη! «Ἐξ ὕψους ὁ Σωτὴρ ἡμῶν»...

Εἶναι ὁ κόσμος μας πνευματικὰ ἀλλοτριωμένος. Γι' αὐτὸ καὶ κυριαρχεῖται ἀπὸ τὴν ὀρθορική ἐκμετάλλευση καὶ ἓνα στεῖρο «θηροσκευτικὸ» πανηγυρισμὸ εὐωχίας «εκλεισμένων τῶν θυρῶν» τῆς ἐστίας. Ἀκριβῶς ὅταν εἶναι ἀνοιχτὲς οἱ Πύλες τῶν Ἐκκλησιῶν γιὰ τὴ θεῖα κοινωνία μὲ τὸν ἀρχοντα τῶν δυνάμεων Χριστό:

τόν "Ήλιον τῆς Δικαιοσύνης...
Σὲ προσκυνεῖν

Δὲν σὲ ὀδηγεῖ μόνον στὴν οὐσία τοῦ μεγάλου γεγονότος ὁ μεστός λόγος τοῦ Μ. Τρ. Ἀλλὰ ἐνσταλάζει καὶ ὅλη τὴ γοητεία τῆς ὑμνολογίας μὲ τὴν ἐπιλεκτικὴ προσφυγὴ στὴ σχετικὴ κειμενογραφία. Καὶ ἀποδεικνύει πὼς κάθε χριστουγεννιάτικος ὕμνος τῆς Ὁρθοδοξίας εἶναι ἓνα θεόπνευστο κατόρθωμα τοῦ Πνεύματος. Ὁ ἔξοχος συμβολισμός, ἡ δογματικὴ ἀκριβολογία, ἡ μετρικὴ τελειότητα ποὺ συνοδεύει μέλος καὶ εἰκόνα, συναποτελοῦν στοιχεῖα βαθύτατης ὑποβλητικότητας, γιὰτὶ συνιστοῦν ἓνα ποιητικὸ μεγαλοῦρημα. Εἶναι καιρῖος ὁ λόγος τοῦ Μιχάλη Τρίτου. Ἡ πρόσβαση στὴ θεία οἰκονομία βέβαιη. Ἡ πίστη δὲν δικαιολογεῖ ταλαντεύσεις. Καὶ ἡ ὁμορφιά βεβηλώσει. Σύνθεση πίστεως καὶ ὁμορφιάς εἶναι ἡ εἰσήγησή του γιὰ τὴ χριστουγεννιάτικη ὑμνολογία τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἡ σκέψη του μᾶς ὀδηγεῖ κατευθεῖαν στὴ φάτνη τῆς ἀνθρώπινης ἐλπίδας μὲ ὕμνο δοξαστικό: «Καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη...».

Μιχάλη Π. Κολυβάκη :
«ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ», ποιήματα.

Ἡ Εἰρήνη παιδί στοῦ δημοτικοῦ
τίποτε τὸ φανταχτερό
σάν τὸ βρέφος στὴ φάτνη
χωρὶς μάγους καὶ δεσποτάδες.

Ἡ ἀγνότητα κορμεῖ τὴ σκέψη τοῦ Μιχ. Κολ. σάν τὴν πρώτη ἀρετὴ τῆς Εἰρήνης. Ἄλλωστε, τὸ περισσότερὸν συμβολίζει ἀδιαχώριστα καὶ τὰ δύο: εἰρήνη κι ἀγνότητα! Ἀκριβῶς μ' αὐτὲς τίς δυὸ ἔννοιες ἀνταπαλεύει τὸ σκότος τῆς ἀμάθειας καὶ τῆς ἐκμετάλλευσης ὁ ποιητὴς μὲ καθαρὴ λαϊκὴ ἔκφραση:

Τ' Ἄη Τρύφωνα καὶ ὁ Νοτιάς
παίζοντας μὲ τίς ἀχτίνες
καὶ τὸ θόρυβο τῶν αὐτοκινήτων
βγήκε νὰ καλημερίσει
τὴν Ξαγρόπνια
στὴ γειτονιά μὲ τὰ σκουπίδια.

Ἀθόρυβα, χωρὶς φανατισμοὺς καὶ «μπροσοῦρες», ὁ Μιχ. Κολ. διακονεῖ διαχρονικὲς ἀξίες, παραμένει πάντα πιστός στὴν ὑπηρεσία τῆς ἀλήθειας. Αὐτὴ καθοδηγεῖ τὴν ἔμνευσή του. Αὐτὴ κι ὁ ἀδικημένος ἀνθρώπος. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ στίχος του ἔχει ἓνα καθολικὸ εὔρος.

**Ἐλένης Κασάπη — Anna
Maria Rodella :** «CHI
SEI?».

Ἐτικὸ διδασκαλίας τῆς Ἰταλικῆς Γλώσσας μὲ σύγχρονη μέθοδο ποὺ ἀποσκοπεῖ στὴν ὑλοποίηση ἐνὸς λειτουργικοῦ - ἐννοιολογικοῦ προγράμματος καὶ τὴν υἰοθέτηση τῶν ἀρχῶν τῆς ἐπικοινωνιακῆς γλωσσικῆς προσέγγισης, ἀποτελεῖ ἡ ἐκδοθεῖσα, ἀπὸ τὸν Οἶκο «ΜΑΛΛΙΑΡΗΣ - ΠΑΙΔΕΙΑ», ἐργασία — θετικὸ βοήθημα γιὰ διδάσκοντες καὶ διδασκόμενους.

Τὸ ὑλικὸ εἶναι μιὰ σύνθεση τῶν συμπερασμάτων σχετικῆς ἔρευνας στοῦ Τμήμα Ἰταλικῆς Γλώσσας καὶ Φιλολογίας στοῦ Ἀριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης καὶ περιλαμβάνει, κυρίως, ἀσκήσεις παραγωγῆς καὶ προαγωγῆς τοῦ γραπτοῦ καὶ προφορικοῦ λόγου. Εἰδικὴ προσπάθεια καταβλήθηκε νὰ καλυφθεῖ μιὰ περιοχὴ κοινῶν ἀναγκῶν σὲ διάφορες κατηγορίες μαθητῶν.

Σὲ μιὰ πολὺπλευρα κατατοπιστικὴ εἰσαγωγή, ὁ Α. Τσοπάνογλου, μαζὶ μὲ ἓνα πληθὸς γλωσσοδιδασκαλικῆς πληροφορίας, σχιμαγραφεῖ κι ἓνα ἀδρό θεωρητικὸ πλαίσιο, γιὰ νὰ καταδείξει τοὺς συγκεκριμένους στόχους τῆς μεθόδου καί, πρωτίστως, τὴ διακονία ἐνὸς παιδαγωγικοῦ μαθητοκεντρισμοῦ: «Γιὰ τὴν κατασκευὴ ἐνὸς προγράμματος ποὺ νὰ ἔχει σάν κύριο τελικὸ σκοπὸ νὰ βοηθήσει τοὺς μαθητὲς νὰ ἀποκτήσουν τὴν κατάλληλη γλωσσικὴ συμπεριφορὰ, ἡ ὁποία θὰ τοὺς ἐπιτρέπει νὰ ἐπιτελοῦν μὲ ἐπιτυχία γλωσσικὲς πράξεις, δηλαδὴ νὰ ἐπικοινωνοῦν, χρειάζομαστε, ἐπομένως ἓνα σύστημα ὀρισμοῦ καὶ ταξινόμησης τῶν προθέσεων τοῦ ὁμιλητοῦ ἢ διαφορετικὰ, τῶν γλωσσικῶν λειτουργιῶν». Ἀκριβῶς αὐτὸ τὸ

σύστημα προσδιορίζει με πληρότητα ή εισαγωγή.

Και μιιά καινοτομία: «...θά είναι με ευχαρίστηση δεκτές οι παρατηρήσεις, οι κριτικές και ή κάθε συμβολή μαθητών και διδασκάλων που θά απευθύνεται στους συγγραφείς».

Φυσικά και για τὰ δυο βιβλία: τοῦ Μαθητῆ καὶ τοῦ Καθηγητῆ. Ἰδιαίτερα πρέπει νά ἐπισημανθεῖ πὼς καίτοι ή ἔκδοση ἀποτελεῖ μιιά καινούργια πρόταση διδασκαλίας, ἐντούτοις ή τελικὴ μορφή — καὶ ἰδίως για τὸ βιβλίο τοῦ Καθηγητῆ — στηρίχτη στὸ διδακτικὸ ὕλικὸ τῆς Γαλλικῆς Γλώσσας για τὸ Γυμνάσιο (Ο.Ε.Δ.Β., Ἀθήνα 1985). Συνεπῶς, ή μέθοδος εἶναι μιιά εἰσφορά οὐσιαστικῆς παιδείας για τὴν ἐκμάθηση τῶν ξένων γλωσσῶν στὴ χώρα μας.

Γρηγόρη Μ. Μηλιώνη (Ἀετοπερὶτη): «**Η ΑΡΧΑΙΑ «ΕΛΥΜΑ» ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ.**»

«...Μᾶς διασώζουν οἱ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ μηνύματα ἀπὸ τὰ βᾶθη τῶν αἰώνων, ὅπως τὸ περιγραφόμενο τοπωνύμιο - θέση: «Στόελυμ'ς» — Εἰς τοὺς Ἔλυμους! Δηλαδή τ' ὄνομα τὸ ἐθνικὸ τῶν Ἐλύμων, κατοίκων τῆς Ἐλυμας. Κάθε σκόπημη καὶ ἐπίβουλη ἄποψη για τοὺς Ἠπειρωτῆς οὖν δῆθεν «Ἰλλύριους» προερχόμενη ἀπὸ ὀποιουδήποτε ξένους ἢ ντόπιους, πέφτει μιιά για πάντα στὸ κενό. Οἱ Ἔλυμοι πὸν ἀναφέρονται στὴ σύγχρονη ἑλληνικὴ Ἱστορία οὖν «αὐτόχθονες Σικελοί», εἶναι Ἑλληνες Ἠπειρωτῆς...»

Ἦ γνωστὸ καλλιπργεῖ πάντα ἀλάθητο τὸ πνευματικὸ αἰσθητήριο. Ἦ κριτικὴ σκέψη στηρίζεται στὴν κατάκτηση τῆς οὐσίας. Για νά εἶναι πειστικὸς ὁ λόγος...

Ὁ Γρηγόρης Μηλιώνης ἔχει τὸ πάθος τῆς ἱστορικῆς ἔρευνας. Καὶ τῆς ἀλήθειας. Ἀκόμη καὶ τὸ χάρισμα τῆς ἀμεσότητας. Ἀπορρίπτει τὴν περιττολογία καὶ τὴν κενότητα τῆς ἀραδιασμένης ἐντυπωσιακᾶ ὤραιολογίας.

Ἦ ἔρευνά του για τὰ εὐρισκόμενα

στὴν περιοχή Καστρίου (Σιούτιστας) ἐρείπια τῶν ἀρχαίων τειχῶν, τὸν ὀδηγήσε στὸν «πιθανὸ» τοπικὸ προσδιορισμὸ τῆς ἀρχαίας πόλης τῆς Ἠπειροῦ Ἐλυμας καὶ στὴν ἱστορικὴ παρουσία τῶν κατοίκων τῆς στὸν ἡπειρωτικὸ καὶ Σικελινὸ χῶρο. Ἦ ἐπιχειρηματολογία του στηρίζεται σὲ βᾶσιμες «ὑποθέσεις». Μὰ ή συμβολή του εἶναι σημαντικὴ: ἀνοίγει νέους ὀρίζοντες στὴν ἱστορικὴ ἀξιολόγηση τοῦ παρελθόντος μας. Κι ἀκόμη οἱ προτάσεις του παρουσιάζουν ἐθνικὸ ἐνδιαφέρον. Γιατὶ ὁ ἱστορικὸς λόγος τοῦ Γρηγ. Μηλιώνη εἶναι, πάνω ἀπ' ὄλα, πατριωτικὸς...

ΝΙΚΟΣ Α. ΤΕΝΤΑΣ

Ἀθανασίου Ι. Ἀντωνίου - ο υ : «**ΒΡΑΥΒΡΩΝΙΑ ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ,** 1980.

Ἐκείνην τὴν πολὺ βαθιὰ συγκίνηση πὸν αἰσθάνεται ὁ ἄνθρωπος με ὅ,τι τὸν δένει με τὸ ἀπόμακρο παρελθὸν καὶ πιστοποιεῖ τὴν ἀνθρώπινη παρουσία στὰ βᾶθη τοῦ χρόνου, μᾶς δίνει τὸ βιβλίο τοῦ Ἀθαν. Ι. Ἀντωνίου «Βραυβρόνια Προσωπογραφία».

«Βραυβρόν», σημαντικὸτατο κέντρο τῆς λατρείας τῆς Ἀρτέμιδας καὶ τῆς Ἰφιγένειας, θεοτήτων τῆς γονιμότητας καὶ τῆς καλῆς, τῆς γερῆς γέννας, σημαδεύει ἀκόμη καὶ σήμερα με ὅ,τι ἔχει ἀπομείνει στὸ χῶρο τῆς Ν.Α. Ἀττικῆς. Ἀρχετὸ μέρος ἀπὸ τὸν περιχαλῆ ναὸ, με πολλὰ καὶ ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέροντα εὐρήματα πὸν φυλάσσονται στὸ ἐκεῖ μουσεῖο, για τὴ λατρεία τῆς θεᾶς Ἀρτέμιδος καὶ τῆς Ἰφιγένειας, με στοιχεῖα ἀρχετᾶ πρόωμης λατρείας, κινουῖν τὸ ἐνδιαφέρον ὀχι μόνον τῆς ἐπιστήμης, ἀλλὰ καὶ τοῦ κάθε ἀνθρώπου, πὸν ἐνδιαφέρεται για μιιά πορεία στὸ παρελθὸν τῶν προγόνων καὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἀριστος μελετητῆς τῆς Ἀρχαίας Ἱστορίας καὶ τῆς Ἐπιγραφικῆς, ὁ Ἀθ. Ἀντωνίου, συγκινεῖται ἰδιαίτερα καὶ με τοὺς ἀνθρώπους πὸν ἔζησαν στὸν τόσο γνωρὸμὸ του χῶρο, στὴ Βραυβρόνια, περιοχή τῆς

γενετείράς του κι αυτή. Οί δημότες Φιλάδαι και Κιδαντιδαι περνούν μέσα από τὸ χρόνο στὶς σελίδες τῆς μελέτης τοῦ κ. Ἄντωνίου, φέροντάς μας μαζί με τὴ γνώση τῆς παρουσίας τους στὴν περιοχή, τὴν ἀρχαία ἐποχὴ καὶ τὸ ἐρώτημα ποιοὶ νὰ ἦσαν. Γιὰ ἄλλους ὑπάρχουν στοιχεῖα καὶ γι' ἄλλους ὄχι. Ὅ,τι χαράχτηκε ἐπάνω στὴν πέτρα, αὐτὸ καὶ γνωρίζουμε.

Μὲ ἐπιστημονικὴ εὐσυνειδησία, ἀλλὰ καὶ μετ' ἀγάπης, ὁ συγγραφέας συνθέτει τὴν προσωπογραφία τους καὶ συχνὰ μᾶς τὴ δίνει μετ' ἀρκετὰ στοιχεῖα, ἔτσι πὺ νὰ παρουσιάζεται μέσα ἀπὸ τὶς λίγες γραμμὲς ἢ προσωποικότητά του. Συχνὰ τοποθετεῖται στὸ οἰκογενειακὸ δέντρο, ἐνῶ ἡ ιδιότητα καταγράφεται ἐπίσης μετ' προσοχὴ καὶ ζωντάνια.

Τελικὰ, ἕνας μακρὸς κατάλογος ἀπὸ ἀνθρώπους πὺ ἐξῆσαν κι ἔδρασαν στὸν τόπο αὐτό, τὸ μακρινὸ παρελθόν, ζωντανεῖ μετ' αὐτὴν στίς σελίδες τῆς «Βραυβρώνιας Προσωπογραφίας» καὶ διαγράφουν τὴ δραστηριότητα καὶ τὸν πολιτισμὸ των Φιλάδων καὶ Κιδαντιδῶν. Ἡ οἰκογένεια Νικογένους Νίκωνος, π.χ., ὑπῆρξε ἡ πὺ σημαντικὴ καὶ «γιὰ ἀρκετὰ χρόνια παρουσίασε ὀνομαστοὺς δημόσιους ἄνδρες». Πολλοὶ ἄλλοι Φιλάδες διακρίθηκαν ἀπὸ τὸν Ε' π.Χ. ἕως τὸν Γ' μ.Χ. αἰῶνα, σὰν Πρωτάνεις, Τριήραρχοι, Βουλευτές, Χορηγοί, Ἱππαρχοι, Ἱερεῖς, Ἀγωνοθέτες, Ἱεροποιοί, Θεσμοθέτες, Ἐπιμελητές, Ταμίες, Σωφροτιστές, Ἐφηβοι, Παιδοτρίβες κλπ., μᾶς πληροφορεῖ, μετ' ἐπιστημονικὸ καὶ μᾶζι συγκινητικὸ τρόπο, ἡ «Βραυβρώνια Προσωπογραφία».

Μιὰ ἔξοχη μελέτη, θεμελιωμένη σὲ προσωπικὴ ἔρευνα καὶ σοβαρὴ βιβλιογραφία, πὺ διαβάζεται ἀπὸ ὅλους κι ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς ἐιδικούς.

Μ ἄ ρ κ ο υ Δ ρ α γ ο ὄ μ η : «ΤΑ ΜΑΧΑΙΡΟΠΗΡΟΥΝΑ ΤΗΣ ΓΙΑΓΙΑΣ ΜΟΥ», ποίηση, ἐκδόσεις «Δωδώνη», 1986.

Ὁ Μᾶρκος Δραγούμης μᾶς ἔχει συνηθίσει στοὺς τίτλους τῶν ποιητικῶν του συλλογῶν νὰ πρωτοτυπεῖ. Ὅμως πρωτο-

τυπεῖ χωρὶς κάποια διάθεση στεῖρου νεωτερισμοῦ ἢ ἀπὸ λόγους ἐντυπώσεων. Ὅπως καὶ μετ' τὸ «Καρφίτωμένο Σέκιλο», ἔτσι καὶ μετ' «Τὰ μαχαιροπήρουνα τῆς γιαγιάς μου», λέει ἕνα πραγματικὸ βίωμα, μία προσωπικὴ ἐντύπωση πὺ χαράχτηκε βαθιὰ στὴν καρδιά του, ἀπὸ ὅσα εἶδε κι ἔζησε μέσα στὴ μεστὴ ἀπὸ δρᾶση, κοινωνικότητα, πολιτικὴ καὶ πνευματικὴ παρουσία τῆς οἰκογένειας τῶν Δραγούμηδων, πὺ ἔσμιξε μετ' μία ἄλλη, ἡ ὁποία ἔβγαλε μία προσωπικότητα τῆς ποιήσῆς μας, τοῦ Ἀριστ. Βαλαωρίτη. Ἄλλοι, βέβαια, οἱ καιροὶ τοῦ προπάππου του τοῦ Βαλαωρίτη κι ἄλλες οἱ πηγὲς τοῦ στίχου του, ἢ μᾶλλον ἀπλῶς μᾶς ἄλλης κοινωνίας, πὺ εἶχε τὰ δικά της προβλήματα.

Μὲ τὴν ἴδια ὅμως εὐαισθησία τοῦ πρόγονου του ἀντλεῖ καὶ ὁ Μᾶρκος Δραγούμης γιὰ νὰ ἐκφραστεῖ ἄλλοτε μετ' τὸ στίχο καὶ πὺ πολὺ μετ' τὴ μουσικὴ. Ἀνθρώποι πὺ γνῶρισε ἀπὸ κοντὰ, συνεργαζόμενος σὰν μουσικὸς ἢ σὰν λογοτέχνης, δίνουν πνοὴ στὸ στίχο του καὶ προβάλλονται μέσα ἀπὸ αὐτὸν ὡραῖοι καὶ σφίζοντες ἀπὸ πνευματικότητα. Ἔτσι, τραγουδάει τὴ Μέλπω Μερλιέ, ἔτσι ἀφιερῶνει στίχους ὄλο παλμὸ στὸν Γιώργο Ἰωάννου, τὸν Ἀνδρέα Ἐμπειρικό.

Κι ὅσο γιὰ τὰ «Μαχαιροπήρουνα τῆς γιαγιάς», συμβολικὰ, εἶναι ἡ ἄρνηση νὰ σταθεῖ σὲ μιὰ στεῖρα προπατορικὴ κατάσταση. Τὰ καίει, τὰ πουλᾶει ὄλα καὶ ἀφήνει τὸ αἷμα πὺ τρέχει στίς φλέβες του νὰ ξανακοχλάσει μετ' τὴ θέρμη τῆς δικῆς του καρδιάς. «Κι ὑψώθηκα, σὰν πύραυλος στοὺς οὐρανούς / διέγραφα ὑπέροχες φανταστικὲς τροχιὰς / πάνω ἀπὸ θάλασσες, πεδιάδες καὶ κορφὲς / κι ἔτρεψα ἔντρομους σὲ ἄτακτη φυγὴ / τὸν Γιουσοῦφ Ἀράπη μετ' τὰ φουσάτα του.

Παραμένει ἔτσι πάντα ἕνας Ἑλληνας, ἕνας ἀναζητητὴς πὺ δὲν τὸν τρομάζει ἡ πνευματικὴ περιπέτεια καὶ τὴ διακινδυνεύει ἀπαρνούμενος τὴν ἥσυχη καὶ ξεκούραστη θέση πὺ θρῆκε ἔτσιμὴ ἀπὸ τῶσους διάσημους πρόγονους.

**Μαρτσέλλο Βιτάλε: «ΤΟ
ΒΛΕΜΜΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ».**

Ὁ Μαρτσέλλο Βιτάλε εἶναι ἀρχιδικαστῆς τῆς Καλάβριας, πού ὅμως ἔχει πάθος μὲ τὴν ποίηση, φλέβα πανάρχαιη ἀστείρευτη τῆς Μεγάλης Ἑλλάδας. Τὸν γνώρισα προσωπικὰ κι ἀπεκόμισα τὶς καλύτερες ἐντυπώσεις γι' αὐτὸν καὶ τὴν οἰκογένειά του. Πέρουσι μού ἔδωσε τὸ βιβλίο του μὲ τὸν τίτλο: «Τὸ βλέμμα τοῦ ἀνθρώπου» μὲ πρόλογο τοῦ Γουάτερ Πεντουλλά, μὲ τὴ γνώμη τοῦ ὁποίου εἶμαι σύμφωνος. Εἶναι ὁ ποιητὴς πού ἀγαπᾷ: « Σ' ἀ γ α π ῶ ἀ δ ε λ φ ἔ Κ ἄ ῖ ν / Ὑ ἄ β ε λ , ὀ φ ε ἰ λ ῶ ν ἄ σ' ἀ γ α π ῶ . Δ ἔ ν ἔ χ ω ἄ λ λ ἠ ἔ κ λ ο γ ῆ » .

Ποιήματα μὲ στόχασμα τὰ δικὰ του, ἀληθινά. Κι ἔχουν τὴν ὁμορφιά τῆς ἀγνῆς ψυχῆς. Τὰ ποιήματά του σχεδὸν ἐπιγραμματικὰ κι ἐκφραστικὰ, δὲν φλυαροῦν. Γιατὶ ὁ ποιητὴς ἔχει συναίσθηση τοῦ μέτρου.

Μερικὰ ποιήματά του μᾶς προβληματίζουν πάνω στὰ κοινωνικὰ κι ἀνθρώπινα. Καὶ ὁ Μαρτσέλλο μιλάει ἀκόμα κι ἀπ' τὴν ἐμπειρία του καὶ μὲ σωστὲς παρατηρήσεις.

Ξαναδιάβασα καὶ μὲ συγκίνησε τὸ ποίημα τὸ ἀφιερωμένο στὸν ἀγαπημένο ποιητὴ Φελίτσε Μαστρογιάννι, τὸν «Ἑλληνα ποιητὴ», πού εἶχε βαθιὰ συναίσθηση τῆς μεγάλης κληρονομιάς.

Εἶναι στιγμὲς πού ὁ ποιητὴς ἀνάβει τὸν δανλὸ τῆς ἐλληνικότητος κι ἀνακαλεῖ τὶς περασμένες δόξες. Ὅλα ἐδῶ ἀνακαλοῦν στὴ μνήμη τόπους κι ὀνόματα ἐλληνικὰ: Πλατανία, Ἰόνιο κλπ.

Μὲς στὸ ἔργο του, ὅπως καὶ σ' ἐκεῖνο τοῦ ἀξέχαστου Φελίτσε, πάλαι ἢ καρδιά τῆς ποίησης, τῆς Ἑλλάδας. Ὁ ποιητὴς ἔχει καὶ τὶς ὥραϊες του λυρικὲς στιγμὲς, ὅπως στὸ «Χαμόγελο» καὶ σ' ἄλλα ποιήματα, πού θέλγουν μὲ τὴν ἀγνότητά τους. Ἦχοι καὶ φωνὲς ἔρχονται ἀπ' τὴν ἄρπα του, εἰκόνες ἀνάγλυφες κι ἀναμνήσεις μᾶς ζωῆς. Ἀρχαῖες παρουσίες:

«Χαμογελᾶς μ' ἓνα ἀρκαῖο
χαμόγελο
χαμογελᾶς μὲ τὸ χαμόγελο

τῶν θεῶν.

Χάνομαι μὲς στὸ βλέμμα σου
τῆς γοργόνας
μὲ τὰ πέτρινα μάτια.

Ὁ χῶρος δυστυχῶς δὲν μού ἐπιτρέπει ἄλλες ἀναφορὲς στοὺς ὠραίους του στίχους, πού ἔχουν τὴ χάρη τῆς ἀπλότητος καὶ τῆς διαύγειας.

Ὁ Μαρτσέλλο Βιτάλε εἶναι ἓνας ἀληθινὸς ποιητὴς καὶ ἀνθρώπος, γιὸς τῆς ἀθάνατης κι ἀγαπημένης Καλαβρίας.

ΦΟΙΒΟΣ ΔΕΛΦΗΣ

**Δημήτρη Σιατόπουλου:
«ΟΙ ΑΚΟΛΑΣΤΟΙ».**

Προσφορά, τόσο στὸ εὐρύτερο ἀναγνωστικὸ κοινὸ ὅσο καὶ στὴ νεοελληνικὴ γραμματεία, εἶναι καὶ τὸ βιβλίο «ΟΙ ΑΚΟΛΑΣΤΟΙ» τοῦ γνωστότατου συγγραφέα κ. Δημήτρη Σιατόπουλου.

Πρόκειται γιὰ τὶς μυθιστορίες γιὰ δώδεκα διάσημους καὶ ὀνομαστοὺς συγγραφεῖς, ζωγράφους καὶ μουσικοὺς, οἱ ὅποιοι καταξίωσαν τὴν ἔξοχη καλλιτεχνικὴ ποιότητά τους μὲσα στὴν οἰκουμενικὴ καὶ διαχρονικὴ ταυτότητα τῆς ἔμπνευσης, τῆς διεργασίας καὶ τῆς δημιουργίας.

Πέρα ὅμως ἀπὸ τὴν υπεύθυνη ἀνασύνθεση τῆς συγκεκριμένης ἐπὶ μέρους ἀφηγηματικῆς ἀναφορᾶς, ἔχουμε καὶ τὴ διασύνδεση τῶν βιωματικῶν ψυχισμῶν μὲ τὴν ἐξαιρετὴ γραφὴ τοῦ συγγραφέα, πού κι ἐδῶ εἶναι οὐσιαστικὴ στὴν πνευματικότητα, στὴ διαλεκτικὴ, ἀλλὰ καὶ στοὺς ὑψηλοὺς ἀναβαθμοὺς τοῦ ἐσωτερικοῦ διαλογισμοῦ, δεδομένα μὲ τὰ ὁποῖα ὁ Δημήτρης Σιατόπουλος ἔχει ἐμπλουτίσει καριωματικὰ καὶ πολὺπλευρα τὴ νεοελληνικὴ γραμματεία μας.

**Νίκου Ζακόπουλου: «ΩΡΑ
ΠΛΗΝ ΔΥΟ».**

Δύο λογοτεχνικὲς περιπτώσεις παρουσιά-

ζει τὸ πολυσέλιδο μυθιστόρημα «ΩΡΑ ΠΛΗΝ ΔΥΟ» τοῦ Νίκου Ζακόπουλου.

Ἡ μία εἶναι ὁ βαθύτατος προβληματισμὸς καὶ ἡ ἄλλη, ἡ ἐξαιρετικὴ τεχνικὴ του.

Στὴν πρώτη, ἔχουμε μίαν συνθετικὴ ἀφήγηση ἀπὸ πολιτικὰ καὶ κοινωνικὰ δρώμενα, πού ἀναφέρονται πάνω στὶς δημόσιες καὶ προσωπικὲς συμμετοχὲς τῶν ἀνθρώπων τοῦ συγγραφέα, τόσο στὴ ζωὴ ὅσο καὶ στὴν ἱστορία.

Ἐπάρχει ἐδῶ μίαν συνεχῆ ροὴ ἀπὸ ἐνδιαφέρουσες συνιστώσες καὶ ὑπεύθυνες θέσεις, πού ἀντιμετωπίζουν, ἔστω συγκριτικὰ, τὴν ἀδυσώπητη καὶ σκληρότατη ἀνθρώπινη μοίρα, πού ἔγινε στὸ τέλος καὶ πολιτικὴ ἀνελέητη μοίρα γιὰ τὸν τόπο.

Πρόσθετα ὅμως, αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ ταυτότητα μὲ τὶς ποικίλες συγκλονιστικὲς μαρτυρίες γύρω ἀπὸ τὶς ἐμπειρίες τοῦ τραγικοῦ περιγυροῦ, προσανατολίζεται πρὸς ἓνα ἐνσωματούμενο, ἄμεσα πεζογραφικὰ, κείμενο τῆς ἐπιστημονικῆς φαντασίας, πού τὸ κρίνουμε σύμφωνα ἄλλωστε καὶ μὲ τὶς δικές μας ἀξιολογήσεις, ὡς μίαν ἀπὸ τὶς πρὸ ἐπιτυχημένους ἐπὶ μέρους εἰδικὲς θεματογραφίαις τῆς καινούργιας πεζογραφίας.

Παράλληλα ἐπισημαίνουμε σ' αὐτὸν τὸν ἴδιο προβληματισμὸ καὶ τὴν εἰλικρίνεια τοῦ Ν. Ζ. σχετικὰ μὲ τὸ πολιτικὸ «ἐνώπιος ἐνωπίω», πού γιὰ τὸν τόπο μας ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι καυτὸς, ποικίλος, ἀλλὰ καὶ βασανιστικὸς ὡς συνειδήση, ὡς ἄσκηση ἤθους καὶ αὐτοκριτικῆς ἀνθρωπίνων σφαλμάτων.

Ἡ δευτέρη λογοτεχνικὴ περίπτωσις τοῦ βιβλίου εἶναι ἡ ἀξιολόγησις τῆς τεχνικῆς, μὲ τὴν ὁποία ὁ Ν. Ζ. ἐγγράφει τὴν πεζογραφία του στὴν πρώτη σειρὰ μᾶς εὐρωπαϊκῆς πλέον καὶ μοντέρνας λογοτεχνίας. Στεκόμαστε πάνω στὶς ἐμβόλιμες ἀναδρομὲς στὴν ἑλλειπτικὴ γραφὴ, στὸν ἐπιγραμματικὸ λόγον, στὴ δευτερεύουσα φράση πού δέχεται ἐντυπωσιακὰ τὸ λυρικό διαλογισμὸ ὅταν καὶ ὅπου πρέπει.

Κυριώτατα ὅμως ὁ Ν. Ζακόπουλος ἰσορροπεῖ, μὲ τὸ ἐπιβαλλόμενον μέτρο τῆς λογικῆς καὶ μέσα στὶς πεζογραφικὲς του ἀναφορὰς, τὸ προβληματισμὸ καὶ τὴν τεχνικὴ, σὲ μίαν διαλάμπουσα πνευματικὴ δημιουργία καὶ σχέση. Καὶ νομίζουμε, ἀκόμα, ὅτι ἴσως ἡ γνώση καὶ ἡ ἄσκηση μᾶς προσω-

πικῆς θεατρολογίας ἐπέδνεσε κατάσαρακα τὸ «ΩΡΑ ΠΛΗΝ ΔΥΟ» μὲ τὴν παραπληρωματικὴ εὐαισθησία καὶ τὴν ποιότητα τῆς χαρισματικῆς γραφῆς, ὥστε τὸ βιβλίον θὰ πρέπει καὶ νὰ θεωρηθεῖ ὡς ἓνα σημεῖον καὶ ἀφετηρία γιὰ τὸ σύγχρονον λογοτεχνικὸ μυθιστόρημα, πέρα ἀπὸ τὰ στενὰ ὅρια τοῦ τόπου.

Γιάννη Βάτζια : «**Η ΑΒΥΣΣΟΣ**».

Ὁ Γιάννης Βάτζια εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς λίγους συγγραφεῖς, πού παρουσιάζουν ἓνα ἀξιολογώτατο κοσμοπολιτικὸ ὕφος στὴ σύγχρονῃ ἑλληνικῇ πεζογραφίᾳ.

Πρόσθετα, ἡ φράση, ὁ προβληματισμὸς, ὅσο καὶ ἡ τεχνικὴ τοῦ Γ. Β., εἶναι χαρισματικὴ καὶ ἐπικοινωνεῖ ἄμεσα μὲ ἐκεῖνον τὸ δυοῦροτο ἐκ θαθῶων.

Ἔτσι, τὸ νέο βιβλίον του «**Η ΑΒΥΣΣΟΣ**» εἶναι μίαν καθαρὴν μοντέρναν πεζογραφία πού, ὅταν ἀγγίζει τὴν ἑλλειπτικὴν γραφὴν καὶ τὰ ἐπιγραμματικὰ δεδομένα, ὅλες οἱ ἀναφορὰς του παίρνουν περισσότερο καὶ πρὸ θαυότερες διεργασίες ψυχομῶν.

Ἀκόμα, τὸ κάθε κείμενον στηρίζεται καὶ διασυνδέεται μὲ τὴν ὑψηλὴν κλίμακα τῆς πνευματικότητος τοῦ Γιάννη Βάτζια, πού ὡς συγγραφέας ποτὲ δὲν ἔχει προδώσει μὲ σκοπιμότητες τὴν καθαρὴν καὶ γνήσια λογοτεχνία.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

Φώτη Τριάρχη : «**ΦΩΤΗΣ ΠΡΑΣΙΝΗΣ, Ο ΒΕΝΕΖΗΣ ΤΗΣ ΚΑΒΑΛΑΣ**».

Εἶναι γεγονός ἀναμφισβήτητον, ὅτι στὸν χῶρον τῶν γραμμάτων μας παραμένουν ἄγνωστοι ἀληθινοὶ ἐργάτες τοῦ Πνεύματος καὶ τῆς Τέχνης, ἐπειδὴ οἱ ἴδιοι, παράλληλα μὲ τὸ ταλέντον νὰ δημιουργοῦν, δὲν διαθέτουν καὶ αὐτὸ τῆς αὐτοπροβολῆς. Ὡστόσο,

αὐτὲς οἱ δύο ἰκανότητες δύσκολα συνυπάρχουν, ἢ μᾶλλον θὰ ἴταν καλύτερα νὰ ποῦμε ὅτι δὲν συμβιβάζονται ἀπ' τὴν ἴδια τους τὴ φύση. Ἔτσι, τὸ ἀληθινὸ χάρισμα τῆς δημιουργίας προβάλλεται τυχαία καὶ τὶς περισσότερες φορές μετὰ τὸ θάνατο τοῦ δημιουργοῦ: Ὅποιος λειτουργεῖ μέσα ἀπὸ τὴν ἀλήθεια, δὲν ἀναλώνεται εὐκολα μέσα σ' αὐτὸ πὸν θεωρεῖ ψεύτικο. Ἀντίθετα, ὅποιος δὲν διαθέτει γνησιότητα ἔργου, προσπαθεῖ νὰ κάνει ὑπαρξτὸ ὅ,τι δὲν ἔχει.

Ἐνας τέτοιος δημιουργός, πὸν δὲν μπορούσε ν' αὐτοπροβληθεῖ, ἐπειδὴ ἦταν γνήσιος καὶ δὲν ἦθελε νὰ σπαταλιέται ἔξω ἀπ' αὐτὸ πὸν θεωροῦσε ἄξιο μέσα του νὰ τοῦ ἀφιερῶσει, ὅσο χρόνο τοῦ ἐπέτρεπε ἡ βιοπάλη σὲ πολὺ δύσκολους καιροὺς, ἦταν ὁ «Φώτης Πρασίνης, ὁ Βενέξης τῆς Καβάλας», ὅπως χαρακτηριστικὰ τὸν παρουσιάζει ὁ Φώτης Τριάρχης σ' ἓνα τελευταῖο του βιβλίον.

Ὁ Φώτης Τριάρχης, ἄξιος μελετητής, φίλος τοῦ Πρασίνη, μὰ κι ἀντικειμενικὸς κριτὴς του, δὲν διστάζει καθόλου νὰ τοποθετήσῃ αὐτὸν τὸν διηγηματογράφον, δοκιμογράφον καὶ συγγραφέα ταξιδιωτικῶν ἐντυπώσεων, δίπλα στὸν Ἡλία Βενέξη. Κι αὐτὴ ἀκόμα ἡ μοιρολατρικὴ του διάθεση, πὸν κάνει κάπως ἀδιέξοδη τὴν τέχνη του, ἔκανε τὸν ἴδιον τὸν Πρασίνη νὰ τοῦ λέει: «— Πιστεύω στὴ μοίρα. Σ' αὐτὸ πὸν οἱ Τοῦρκοι λένε Κισμέτ. Ἴσως σ' αὐτὸ νὰ μοιάζω λίγο τοῦ Βενέξη».

Τὸ ἔργο τοῦ Πρασίνη πλούσιο ἀλλὰ σκόρπιο. Ὁ λογοτέχνης αὐτὸς δὲν εὐτύχησε νὰ κρατήσῃ στὰ χέρια του οὔτε κἀν μιά συλλογὴ διηγημάτων του. «Παρ' ὅλα αὐτὰ — γράφει ὁ Φώτης Τριάρχης στὸ εἰσαγωγικὸ του σημεῖωμα — τὸ ἔργο του δὲν πέρασε ἀπαρατήρητο». Ὁ Ἡλίας Βενέξης, ὁ Πέτρος Χάρης πὸν δημοσίευσεν στὴ «Νέα Ἔστια» πολλὰ διηγήματά του, ὁ Τάκης Γκοσιόπουλος, ὁ Γιώργος Στογιαννίδης, ἡ Χρυσάνθη Ζιτσαῖα κ.ἄ., εἶπαν βέβαια γι' αὐτὸ τὸ ἔργο τὸν καλὸν τους λόγο, τὸ λόγο πὸν ἄξιζε. Ὅμως χρειάζεται ἡ συγκέντρωσή του σὲ τόμους, γιὰ νὰ διακαιωθεῖ ὁ δημιουργός του στὸ εὐρύτερον κοινόν. Ἐξἄλλου, πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυν-

ση θὰ βοηθήσῃ σίγουρα αὐτὴ ἡ μελέτη ἀγάπης τοῦ Φώτη Τριάρχη, ἀλλὰ κι αὐτὴ πὸν θὰ τυπώσῃ ἀργότερα μὲ μιά βαθύτερη ἀνάλυση. Σὲ τούτη ἐδῶ μᾶς δίνει περισσότερο σκιαγραφήσεις ἀπ' τὴ ζωὴ τοῦ Πρασίνη, ὅπως αὐτὴ παρουσιάζεται μέσα ἀπ' τὰ διηγήματά του, πὸν ἀποδείχνουν μὲ τὸν καλύτερον δυνατὸ τρόπο πόσο ἀληθινὸν μπορεῖ νὰ εἶναι ἓνα ἔργο, ὅταν πηγάξῃ ἄμεσα ἀπ' τὴν ἀλήθεια τοῦ ἀνθρώπινου μόχθου.

Μαρίας Μιστριώτη :
«ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ», ἐκδόσεις «Κάκτος», 1985.

Ἡ Μαρία Μιστριώτη, μὲ τὶς «Προσεγγίσεις» της, πὸν εἶναι καὶ ἡ πρώτη ποιητικὴ της συλλογὴ, ἐπιχειρεῖ μὲ λίγους στίχους λιτοὺς κι ἐπιγραμματικούς, νὰ μᾶς δώσῃ τὸ ἀνυπόταχτο τῆς ψυχῆς μπροστὰ στὸ «τερατῶδες» τοῦ κόσμου μας. Ἡ πρόθεσή της αὐτὴ ἔρχεται συχνὰ σὲ ἀντίθεση μὲ κάποια πεσομιστικὴ της διάθεση, ὅχι ὅμως καὶ τόσο ἀδίκαιολόγητη γιὰ τοὺς ποιητὲς τῆς ἐποχῆς μας.

Τελικά, μέσα ἀπ' τὶς ἀμφισβητήσεις καὶ τὶς ὑποψίες της φτάνει στὴν «ἀνυποψία» τῶν παιδιῶν, πὸν ἀποτελοῦν καὶ τὸ χαρακτηριστικὸ γνώρισμα τοῦ ἀνυπόταχτου τῆς ἴδιας τῆς ζωῆς, ἀπέναντι στὸν ὅποιον θάνατο:

«Στὶς συνοικίες τῆς ἐγκατάλειψης / δίχως περιφρόνηση / καὶ ὑποψίες / ἐπιμένουν / τὰ παιδιά / νὰ γελοῦν».

Σ' αὐτὴν τὴν ἐπιμονὴ τῶν παιδιῶν — ἔστω καὶ «μάταια» καμιά φορὰ — ἄσκει ἡ ποιήτρια καὶ τὴ δικὴ της ψυχὴ:

«Περάσανε / ὅλα τὰ πλοῖα / κ' ἐπιμένω / νὰ βρισκομαι / ἀκόμα / στὸ λιμόνι».

Γενικά, ἡ Μαρία Μιστριώτη, «ἀγγίζοντας» στιγμὲς στὴν παρὰ γυνὴ τους ἀλήθεια», ἀποκορυφώνει τὴν ποιητικὴ της ἔκφραση σὲ μιά ἐλπιδοφόρα προσμονή, «πὸν ἀψηφάει ἀδίσταχτους χειμῶνες».

Μιλτιάδη Ζάκκας: «**ΤΟΥ ΟΥΡΑΝΟΥ Η ΣΚΑΛΑ**», ποιήματα.

Ἡ σημερινή ποίηση δὲν φτιασιδώνεται. Δὲν εἶναι ὠραιοπαθής, οὔτε ἀργόσχολη. Ἀπὸ κοινοῦνική ἀναγκαιότητα εἶναι ταγμένη ν' ἀνεβάσει τὸν ἀνθρώπο ψηλά, πάνω ἀπ' τὴ λάσπη τὴ ζυμωμένη μὲ τὸ αἷμα του. Ἔτσι, γίνεται «Τοῦ οὐρανοῦ ἢ σκάλα», ὅπως εὐστοχα τιτλοφορεῖ τὴν τελευταία του ποιητικὴ συλλογὴ ὁ Μιλτιάδης Ζάκκας, πού σὰν ἀληθινὸς ποιητὴς θέλει νὰ κάνει τὸ σημερινὸ ἀνθρώπο νὰ λέει: «Πέρασ' ἀπ' ἐδῶ / μ' ἓνα σκοπὸ: ἀγωνίστηκα, / ἄρα ἔζησα. / Πέρασα ἀπ' τὴ συνομοταξία / τῶν ἀνθρωποειδῶν / στὸ γένος τῶν Ἀνθρώπων».

Ὁ ποιητὴς τοῦ «Ἐγὼ κ' οἱ φίλοι μου» καὶ τοῦ «Μεθυσμένος οὐράνιο» δὲν σταμάτησε οὔτε στιγμὴ νὰ παροτρύνει τὸν ἀνθρώπο σὲ μιὰ πορεία πρὸς τὸ φῶς. «Φῶς ἀλληλοῦσία ἀδερφοί». Οὔτε στιγμὴ νὰ πλησιάζει τὸν καθένα ξεχωριστά, μὲ κατανόηση, μὲ καλοσύνη, ἀφήνοντας τὴν καρδιά νὰ ψιθυρίζει: «Τάχα μοῦ παραστέκεις; / Τάχα σοῦ παραστέκω; / Ὅμως, πιστεψέ με, / Σ' ἀγαπῶ Ἀδελφέ μου».

Μὰ ὅταν πρόκειται γι' αὐτοὺς πού καταληστεύουν τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ, δὲν δείχνει καμιά συγκατάβαση. Τότε ἡ ὀργή του εἶναι ἀπέραντη: «Πίσω μας σεῖς, / ληστές, ἀξιοθρήνητοι / κι ὁδηγός μας / ὀμπρός / τὸ φῶς».

Ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς, ὄντας «χωματένιος», κωσθῶς πασχίζει νὰ μᾶς ἀνεβάσει «στ' οὐρανοῦ τὴ σκάλα», δὲν ὑπακούει παρὰ στὴν ἐντολὴ τοῦ «ἄνλου Ἀνθρώπου» πού ὑπάρχει μέσα του κι ὡστόσο, ἔξω ἀπ' τὴ φθορὰ του.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΡΑΒΙΔΑΣ

Κύπρου Χρυσάνθη: «**ΜΕ ΤΟ ΒΙΟΛΙ ΤΩΝ ΕΙΚΟΣΙ ΧΡΟΝΩΝ**», ποιήματα, Λευκωσία, 1986, ἔκδοση Ἑλληνικοῦ Πνευματικοῦ Ὁμίλου Κύπρου.

Ἡ νέα ποιητικὴ δημιουργία τοῦ γνω-

στοῦ στὸ πανελλήνιο Κύπριου ποιητῆ Κύπρου Χρυσάνθη, πού φέρει τὸν τίτλο «Μὲ τὸ βιολί τῶν εἴκοσι χρονῶν», εἶναι μιὰ λυρική κορύφωση ὑψηλῆς πνοῆς ὀρφικῶν ὕμνων, διθυραμβικῶν δοξαστικῶν, πινδαρικών παιάνων. Ὁ παλαμικός στίχος, πού διάλεξε γιὰ τίτλο ὁ ποιητὴς, ἀνταποκρίνεται ἀπόλυτα στὸ περιεχόμενο, γιατί μ' ἔναν τέτοιον νεανικὸ οἶστρο εἶναι γραμμένα αὐτὰ τὰ ποιήματα.

Ἡ συλλογὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ τέσσερες πολύστιχες ποιητικὲς συνθέσεις, ἀρχαιοελληνικῆς ἔμπνευσης καὶ δομῆς. Οἱ περίτεχνοι μουσικοὶ στίχοι πλέκονται μὲ ἄρπες αἰολικές, «ἀττικοὺς αὐλοῦς» κι εἶναι ποτισμένοι μ' ἓνα «πνεῦμα Ἴωνικό».

Τὸ πρῶτο ποίημα εἶναι ἀφιερωμένο στὸ χορὸ. «Ἕννοστος τὸ Χορὸ». Ἡ φερρωτή, γεμάτη παλμό, τέχνη τοῦ χοροῦ, τραγουδιέται μ' ὅλη τὴ χάρη καὶ τὴν ἑλληνικὴ λεβεντιά. Πρόσωπα: ὁ Ποιητὴς κι ἡ Μοῦσα. «Μὲ ποιᾶς πατρίδας τὸ σκοπὸ / τὸν ὕμνο νὰ σοῦ πῶ;», ρωτᾷ ὁ ποιητὴς, κι ἡ Μοῦσα ἀποκρίνεται: «Σὲ ὅποιος πατρίδας, οὐδὲ ὅποιον στίχο / τὴν τέχνη μου ἀναμέτρα / ἀφοῦ ἔναι ἑλληνικὴ ἢ πατρίδα μου / κι ἑλληνικὰ τὰ μέτρα. Καὶ καλεῖ τὸν ποιητὴ νὰ πάρει τὸ σκοπὸ της: «Χιλιόκαλλε, σήκου, τραγούδα καὶ γιὰ μὲ / τοῦ στίχου χρυσικέ...». Κι ὁ ποιητὴς, ὁ κορυφαῖος τοῦ χοροῦ, θὰ τονίσει τίς κορευτικὲς ὁδὲς τῶν Ἑλληνικῶν — ἀρχαίων καὶ νεώτερων — χορῶν. «Κάθε χορὸς Ἑλληνικός / τοῦ κάμπου, τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ νησιοῦ... πνεῦμα Θεοῦ σπαρμένο. Ἡ Ἑλλάδα πάντοτε ἑθροκεία κι ἀποθέωση».

Ἡ δευτέρα ὠδὴ εἶναι ἀφιερωμένη στὴν ἀνοιξή κι ἀποτελεῖ πραγματικὰ μιὰ «Ἀνοιξιάτικη Ἀποθέωση». Ἐδῶ παίρνουν μέρος καὶ μιλοῦν Ἀνθοί, Πουλιά, Ζωντανά, Φύλλα, Ἐρωτες, Ἰμεροί, Φιλιά, τὰ Νιάτα καὶ ὁ Ποιητὴς, πού ἐπισφραγίζει ὅσα λέγονται.

Εἶναι ἓνας ὕμνος πρὸς τὴν ἑλληνικὴ ἀνοιξή καὶ τὴν ὀλόλαμπρη ἑλληνικὴ φύση, μὲ τὴ «χίλια χρώματα καὶ τίς χίλιες δομές...». «Τέτοια ἀνοιξή πρωτόφαντη ποίος κόσμος τὴ θυμᾶται / ποιὰ φαντασία μουσικὴ τὴν εἶδε καὶ τὴ σκάλισε;».

Ἄκολουθεῖ τὸ «ΟΡΦΙΚΟΣ» - Στὸ ξύπνημα τοῦ Ἐφήβου.

«Εἶναι στιγμὴ χρυσόγραφη τὸ ξύπνημα τοῦ ἐφήβου...». Ἔτσι ἀρχίζει τὸ ὠραῖο, σφικτοδεμένο αὐτὸ πολυσταχιο ποίημα καὶ μὲ λυρικοὺς ρυθμούς, ρίμες, παραδοσιακὰ μέτρα, τραγουδάει τὴν πρωτόγνωρη ἐρωτικὴ πνοὴ στὴν καρδιά τοῦ νέου ἀνθρώπου. «Τὸ πρῶτο σπιθοβόλημα στὸν ὄρθρο...» καὶ ὅλα ἀλλάζουν ὄψη καὶ παίρνουν ἄλλο νόημα. «Νιότη χορεύτρα σὰν τὸ φῶς στῆς λίμνης τὸν καθρέφτη...».

Ἄορφικὸ μέλος εἶναι ὀλόκληρο τὸ ποίημα καὶ πάλλεται ἀπὸ τὸ δυνατό, ἀκαθόριστο αὐτὸ συναίσθημα, πὸν συνεπαίρνει τὸν Ἐφηβο τόσο, ὥστε νὰ αἰσθάνεται «Τοὺς θεοὺς νὰ περνᾶνε μεθυσμένους σὲ κάθε του φλέβα...». Μυθολογικὰ ξετυλίγεται καὶ συνυφαίνεται μὲ τ' ἀξεπέραστα ἐρωτικὰ σύμβολα τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας, γιὰ νὰ δεθοῦν μὲ τοὺς θεϊκοὺς καὶ αἰώνιους νόμους τῆς ζωῆς. «Ἄνθοι σ' ἕνα κλαρὶ περνοῦν ὁ Ὀρφέας καὶ ἡ Εὐρύδίκη».

Καὶ τὸ βιβλίον τελειώνει μὲ τὸ ποίημα «ΤΟ ΣΠΙΤΙ». Ἕνα ἀφιέρωμα στὸν ἱερό

αὐτὸ κῶρο, πὸν τὸν προστατεύει ἡ στοργικὴ, σεμνὴ καὶ πιστὴ θεὰ Ἑστία. Ὁ ναὸς τοῦ κάθε ἀνθρώπου, ἡ στέγη τῆς ζωῆς τῆς φωλιάς, μ' ὄλο τὸ πλατὺ τῆς νόημα. Πρέπει νὰ ἔναι γερὰ θεμελιωμένο, μὲ τὴ μεταφορικὴ τὸν ἔννοια, γιὰ ν' ἀντέχει στὴς μπόρες τῆς ζωῆς. «Σκάψτε βαθιὰ τὰ θέμελα τὸ σπιτὶ νὰ στεριώσει...» νὸ χωρέσει καρὲς καὶ λύπες, τίμιες ἀγάπες, παιδιὰ καὶ ἐγγόνια καὶ «Ὅταν πολλὰ παιδιὰ γεμίσει / τὸ σπιτὶ ὦρα καλὴ / ἢ σκέπη τοῦ θὰ πλημμυρίσει / ἀπὸ καρᾶς φωνῆς. Μικρὸς ὁ κῶρος, μὰ χωράει ὅλη τὴν πλάση.

«Μέσα ἀπ' τὴν ἐξώπορτα θλασταίνει ὁ κόσμος τοῦ σπιτιοῦ»
κλειστὸς καὶ ὠστόσο αὐτὸς πλαταίνει
στὸ πλάτος τ' οὐρανοῦ...».

Εἶναι ὁ ὕμνος τοῦ ἑλληνικοῦ σπιτιοῦ, τοῦ παραδοσιακοῦ, μὲ τὴν ἑλληνικὴ οἰκογένεια, ὅπως τὸ κληρονομήσαμε, τὸ ζήσαμε καὶ τὸ παραδίνουμε στὴς νέες γενιές.

ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ

ΤΕΧΝΟΚΡΙΤΙΚΑ

Η ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΛΕΝΗΣ ΜΠΟΤΣΙΟΥ

Ἡ ἐκθεση ζωγραφικῆς τῆς Ἑλένης Μπότσιου, πὸν ὁργανώθηκε ἀπ' τὸν Δῆμο Ἰωαννίνων (μιά ἐπαινετὴ πράξη καὶ μιὰ ὑποσχετικὴ ἀρχή), ἀποτελεῖ πραγματικὰ ἕνα σημαντικὸ καλλιτεχνικὸ γεγονός. Πρῶτα, γιατί, ἡ ζωγράφος εἶναι ἕνα κεφάλαιο στὴν καλλιτεχνικὴ κίνηση τῆς πόλης μας καὶ, δευτέρου, γιατί, τόσο ἡ ὁργάνωση ὅσο καὶ ἡ ἀναπόκριση τοῦ κοινοῦ, δημιούργησαν μιὰ θαυμάσια ἀφετηρία γιὰ τὴν ἐφετινὴ περιόδο. Ἔτσι, ἀνοίγουμε μὲ κάποια εὐχάριστη ἐνθάρρυνση, πὸν ἐλπίζουμε πὸς θὰ δικαιώσει τὴς προσδοκίαις ὅλων μας, γιὰ μιὰ νέα καλλιτεχνικὴ ἀνάπτυξη, πὸν τόσο ἔχει ἀνάγκη ἡ σύγχρονη ζωὴ στὰ Γιάννινα.

Ἡ ζωγραφικὴ τῆς Ἑλένης Μπότσιου, πὸν κρατεῖ πάντα τὴν λυρική ὄραση καὶ τὴν ζεστὴ ἀίσθηση ἀπ' τὸ δύσκολο τοπίο τοῦ γυμνοῦ μὲ τὴς ἐξαγνισμένες καμπύλες καὶ τὴν ἱερότητα τῆς μητέρας, παρουσιάζει τώρα ἕνα ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον. Γιατί, μὲ τὴν ὥριμη ἐκτένιση, τὴν ἰσορροπημένη γραμμὴ, τὴν μουσικὴ τῶν χρωμάτων καὶ τὴν στήριξη τῶν ἀντικειμένων, πὸν ἀπεικονίζουν πάντοτε τὴν ἀνθρώπινη ὑπόσταση ἔξω ἀπ' τὴς συμβατικὲς ἀμφιπέσεις, δίνουν κάποια ποίηση καὶ ἕναν ὁργανωμένον ὄγκο πάνω σὲ γλυπτικὴ ἀντίληψη, ἔτσι πού, πολλὰ φορὲς, νὰ παίρνουν τὴν μορφή κλασικῆς στάσης ἀγάλματος. Αὐτὸ εἶναι φανερό περισσότερο στὰ ἔργα μὲ κάρθουνο (Νο 65 - 70) καὶ στὸς πίνακες μὲ τὸ «μικτὸ» ὄλυκό. Καί, μὲ τὴν ἀγνότητα πὸν διακρίνει τὴν ζωγράφου, ἡ ἄσκηση τούτη, πὸν δαμάζει τὴν ἐκφραση καὶ πὸν βάζει τὸ σῆμα στὴν τροχιά τῆς δικῆς τῆς ὄρασης, προσφέρει τὴν δυνατότητα τῆς συνομιλίας μὲ τὴν ζωὴ, πέρ' ἀπ' τὴ δυναστεία τῆς διαλεκτικῆς ἢ τῆς ἐγκεφαλικῆς

κατασκευής, προσόν και καλλιέργεια ιδιαίτερης αξίας. Γι' αυτό, στην ζωγραφική τούτη έκθεση, που εκτείνεται στο πύο μεγάλο μέρος της αὐθεντικῆς δημιουργίας τῆς Ἑλένης Μπότσιου, δὲν ἔχουμε μονάχα μιὰ εὐρύτερη ἐποπτεία τῆς καλλιτεχνικῆς τῆς ἐπίδοσης, ἀλλὰ καὶ μιὰ βαθύτερη γνωριμία μὲ τὴν δυναμικὴ καὶ καθαρὴ παρουσία ἐνὸς κοινωνικοῦ διονυσιακοῦ στοιχείου, πού ἀγγίζει μονάχα τὸ πνεῦμα, τὴν ψυχὴ καὶ τὴν λυρικὴ ἀφήγηση, χωρὶς νὰ νοτίζεται ἀπ' τὸ αἰσθησιακὸ καὶ τὸ νοηματικὸ ἀντίκρουσμα. Κάτω ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀξιολόγηση, πού ἀξιοποιεῖ τὴν εὐαισθησία, τὴν λεπτότητα τῶν αἰσθημάτων καὶ τὴν αἰσιοδοξία τῆς καλλιτέχνιδας, οἱ δεκάδες πίνακες μὲ τὴν γνώριμη ἰδιομορφία καὶ τὴν ἐπίμονη αὐτοαναπαραγωγὴ τους, μᾶς προσφέρουν τὸν ἀληθινὸ κόσμον, πού ἐνυπάρχει (ἐν δυνάμει) κάτω ἀπ' τὴν ἐπιφάνεια τοῦ εἰδώλου τοῦ ἀνθρώπινου σώματος καὶ τῆς διάχυτης ἀκτινοβολίας του, σ' ἓνα ἐξπρεσσιονιστικὸ χρωματικὸ καὶ σχηματικὸ φῶς, πού τὸ γιομίζει μὲ ποίηση θολή καὶ ἀπρόοπτη ἔλλειπτικότητα ἀφαίρεσης. Καί, πρέπει νὰ σημειώσουμε, ὅτι ἡ ἔκθεση τούτη ἀποτελεῖ, σὺν τοῖς ἄλλοις, ἀξία δική μας, πού ἀναπνέει σὲ γνώριμον κλίμα καὶ δὲν ἀφήνει περιθώρια γιὰ ὀποιαδήποτε ἀμφιβολία.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Τ.Γ.: Χαιρετίζουμε, μὲ ιδιαίτερην ἱκανοποίηση, τὴν ἐνέργεια τούτη τῆς Δημοτικῆς Ἀρχῆς, πού θὰ πρέπει νὰ ἔχει, γιὰ παρόμοιες ἐκδηλώσεις, τὸ μεγαλύτερον μέρος εὐθύνης. Καὶ κάνουμε, ἀκόμα, ἀναφορὰ τῆς θαυμάσιας ἐκείνης ὁμαδικῆς ἔκθεσης ζωγραφικῆς τῶν Δασκάλων τῶν Ἰωαννίνων, καθὼς καὶ τῆς ἔκθεσης φωτογραφίας τοῦ λαμπροῦ καλλιτέχνη φωτογράφου Ἀγγελοῦ Καλογερίδη, πού εἶχαν τὴν ὑποστήριξη τοῦ Δήμου μας, στὸν ἴδιο χῶρον.

ΕΘΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ — ΝΕΑ ΣΚΗΝΗ

Ἔθροπ Φούγκαρντ: «Ο ΔΡΟΜΟΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΚΚΑ»

Ἄρχικὰ θὰ πρέπει νὰ σταθοῦμε στὴν τεχνικὴ τοῦ ἔργου, ἡ ὁποία καὶ μᾶς ἐντυπωσιάζει, τόσο γιὰ τὴν εὐρηματικὴ τῆς φόρμα ὅσο καὶ γιὰ τὴ γνησιότητα τῆς ταλαντοῦχου διεργασίας τοῦ συγγραφέα.

Μὲ τὰ βασικὰ αὐτὰ δεδομένα, ἡ ἀνέλιξη τοῦ ἔργου παρουσιάζει ἓνα ὁμαλὸ ρυθμὸ ἀνάπτυξης μέχρι στὶς ἐπὶ μέρους δραματικὰς συγκρούσεις στοὺς πρωτογενεῖς προβληματισμούς, ὅποτε καὶ ἡ μετέπειτα θεατρικὴ ἀναφορὰ θὰ ἀκολουθήσει τὰ ἴδια καὶ τὰ ὅμοια, σὰν συνέχεια.

Στὸ ἔργο ἔχουμε τὴν παρουσία τῆς νέας γυναίκα, τῆς Ἑλσας, πού ξαναγουρίζοντας στὸ μικρὸ χωριό, ἐπαναστατεῖ ποικιλότροπα, ὅταν διαπιστώνει τὴν κοινωνικὴ καὶ ὑπαρξιακὴ ἀπομόνωση τῆς μεγαλύτερης γυναίκα, τῆς Ἑλεν. Ἀκόμα, ἐδῶ ἔχουμε καὶ τὴν ἀμοιβαία γυναικεία τρυφερότητα, πού στηρίζει καὶ τὴ λέξη «ἐμπιστοσύνη».

Ἡ δευτέρη παρουσία στὸ ἔργο εἶναι ἡ Ἑλεν σὰν ὑπαρξὴ λειτουργικὴ μέσα στὸ δικό της κόσμον τῆς τέχνης καὶ τῶν καλλιτεχνικῶν παρορμητικῶν ψυχισμῶν, γεγονὸς πού προκαλεῖ τὴ λουιδρία καὶ τὸ κλευσμὸ ἐναντίον της, ἀπὸ τὴ μικρὴ, στενοκέφαλη καὶ συντηρητικὴ κοινωνία τοῦ χωριοῦ τῆς περιοχῆς Καρού. Ἡ Ἑλεν, χάρις στὴ δυναμικὴ συνδρομὴ τῆς Ἑλσας, ξαναβρίσκει, ἔπειτα ἀπὸ τὶς ἀμφιταλαντεύσεις «Ἑλεν, ποιά εἶσαι» καὶ «Ἑλσας, ποιά εἶσαι;», τὸ δρόμον πρὸς τὴν προσωπικὴ Μέκκα μαζί μὲ τὰ ἀναμμένα κεριά.

Ἡ τρίτη παρουσία στὸ ἔργο εἶναι ὁ ἱερέας Μάριος, ὁ ὁποῖος, μαζί μὲ τὸ τυποποιημένο ἐνδιαφέρον τῆς ἐκκλησίας γιὰ τὴν ἔρημικὴ ἀπροσάτευτη γυναίκα, κρύβει καὶ τὴ μυστικὴ ἀγάπη του γι' αὐτήν. Ἀξίζει ν' ἀναφερθοῦμε γιὰ τὶς προεκτάσεις τῆς διαλεκτικῆς Ἑλσας - Μάριος σχετικὰ μὲ τὴ θέση καὶ ἄρνηση τῆς πίστης τῆς δεδηλωμένης τοῦ ἱερέα, μιὰ θεματογραφία πού μᾶς θυμίζει τὴν «Πανούκλα» τοῦ Καμμύ, τὸν «Πύργον» τοῦ

Κάφκα, τὸ «Κράτος τοῦ Θεοῦ» καὶ τὴ «Βροχὴ» τοῦ Μώμ. Εἶναι ἡ βασικὴ φιλοσοφία τοῦ ἔργου, ἀλλὰ ὑπάρχει ὅμως ταυτόχρονα καὶ ἡ ἀνθρωπινότερη καταφυγὴ καὶ κατάληξις, ποὺ εἶναι ἡ παραδοχὴ ἕστω κάποιας λανθασμένης ἀρχικῆς ἐκτίμησος καὶ ἡ δημόσια ἐξομολόγησις τῆς ἀγάπης ἀπὸ τὸν παπὰ.

Πρόσοβα, ὁ συγγραφέας χρησιμοποιεῖ ἀπλὰ εὐρήματα καθημερινότητος, τὰ ὅποια ὅμως, κατὰ τὴ διάρκειαν τῆς παράστασος, φορτίζονται ἀπὸ συγκριτικὰ δεδομένα μνήμης καὶ διαλεκτικῆς, χωρὶς ἡ θεατρικὴ ἀφήγησις νὰ διακινδυνεύει τὴ σκηνικὴ τῆς ἰσορροπία.

Τὸ εὖρημα τῆς μαυρίλας στὸ πάτωμα στὴν ἀρχὴ τοῦ ἔργου καὶ τὸ ὅποιο ξαναβρίσκουμε στὸ δεύτερο μέρος οὖν τὸ σημεῖο στήριξης στὶς ἐνέργειες τοῦ ἱερέα Μάρκου — φωτιὰ — μᾶς θυμίζει τὴν ἐσωτερικὴν γραφὴν τοῦ Πίντερ.

Πέρα ὅμως πὸ τὰ δρώμενα μέσα στὸ ἔργο, ἔχουμε γιὰ μιὰ ἀκόμα φορὰ τὶς διαφάνειες ποὺ ἀντικατοπτρίζουν τὶς βαριεὲς μοῖρες τοῦ καλλιτέχνη καὶ τοῦ ἕστω παρανοικοῦ ταλαντοῦχου ποὺ ἔτυχε νὰ ζεῖ σὲ μικρὸ μέρος καὶ σὲ κάθε τόπο τῆς γῆς. Κι αὐτὸ εἶναι ἡ πανάρχαια ταυτότητα τῆς χαρισματικῆς ἀπελπισίας, ποὺ συμβαίνει νὰ σταυρώνεται ὅταν ἀκολουθεῖ ἢ συμπορεύεται μὲ τὸν ὅποιοδήποτε θεὸ τῆς καλλιτεχνικῆς καὶ πνευματικῆς καταξίωσος.

Ὡστόσο, γράφουμε καὶ γιὰ τὴν ἀντιμετάθεσιν τῆς θεματογραφίας, ποὺ μέσα στὸ ἔργο εἶναι ἡ περίπτωσις τῆς Ἑλσας, ὅταν μᾶς μιλάει γιὰ τὴ θάνασιν κακομεταχείριση τῆς μαύρης γυναικάς, περίπτωσις ποὺ ἐξαφανίζεται ἐννοιολογικὰ στὴ συνέχεια, χωρὶς καμιὰ ἰδιαίτερη δικαιολογία. Ἡ συγκεκριμένη αὐτὴ παρατήρησις ἴσως καὶ νὰ εἶναι καὶ ἡ μοναδικὴ ἀδυναμία τοῦ συγγραφέα. Ὁ Ζὺλ Ντασσὲν ἔδωκε τὴ χρυσὴ τομὴ στὴν καθολικὴ ἐρμηνεύα τοῦ ἔργου.

Οἱ διαστάσεις τῆς διαμαρτυρίας τῆς διαπίστωσος, τῆς ἀντιπάρθεσος, τῆς συλλογικῆς κλεψύης, γιὰ τὰ ἀγάλματα τῆς ἐλευθερίας καὶ τὶς κουκουβάγιες τῆς καλλιτεχνικῆς ἔξαρσος καὶ τῆς ὑπαρξιακῆς μοναξιάς, τὶς σφράγιζε μέσα σὲ μιὰ μουσικὴ κλίμακα φούγκας μὲ τὴν τελικὴ ἀντίστιξις τῆς παράνοιας.

Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μέχρι τὸ τέλος, ὁ Ντασσὲν ἔντυσε τὴ θεατρικὴ ἀτμόσφαιρα μὲ τὴ γνωστὴ προσωπικὴ του εὐαισθησία, περιορίζοντας μὲ μέτρο κι ἐδῶ τὴ σκληρὴ διαλεκτικὴ, τῆς ἐξιστόρησος.

Ἡ Μαργαρίτα Λαμπρινοῦ φώτισε ἐξαίρετα τὶς σκιὰς καὶ τὰ χρώματα τοῦ δύσκολου ρόλου τῆς, ὁ Γιάννης Κάσδαγλης ἔδειξε εὐθύνη καὶ τὴν ἐμπρέπουσα σοβαρότητα στίς ἐρμηνεύεις καὶ στοὺς διαλόγους.

Ἡ Νόννη Ἰωαννίδου εἶναι ταλαντοῦχος καὶ χρησιμοποίησε ἐντυπωσιακὰ τοὺς νεανικοὺς τῆς ψυχισμούς, γιὰ νὰ πλησιάσει τὸ ρόλο τῆς. Μᾶς ἔδειξε, ὅτι πολὺ σύντομα θὰ δημιουργήσει τὴ δικὴ τῆς θεατρικὴ φήμη.

Γενικά, ἡ παράστασις ἦταν ἄρτια καὶ μᾶς προβλημάτισε γιὰ τὴν καθαρὴ ποιότητα τῆς θεατρολογίας.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

ΒΙΒΛΙΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ

Διονύση Μιτάκη: «ΟΙΝΙΑΔΕΣ - ΚΑΤΟΧΗ», σελ. 808, έκδοση Κοινότητας Κατοχής Αίτωλοακαρνανίας, Πάτρα, 1986.

Γιώργου Δ. Κούνδουρου: «Η ΠΟΒΛΑ ΤΗΣ ΜΟΤΡΓΚΑΝΑΣ ΚΙ Ο ΕΤΕΡΓΕΤΗΣ ΤΗΣ ΣΠΥΡΟΣ ΤΣΙΓΚΟΣ», σελ. 336, έκδ. «Βιβλιοθήκης Ήπειρωτικής Έταιρείας Άθηνων», Άθήνα, 1986.

Βασίλη Κραφίτη: «ΟΙ ΜΟΤΣΟΥΤΑΜΑΝΟΙ ΤΣΑΜΗΔΕΣ ΤΗΣ ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ» (ΙΕ΄ μέχρι Κ΄ αιώνα), σελ. 272, Άθήνα, 1986.

Δημήτρη Σταμέλου: «Η ΔΩΡΙΔΑ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ», σελ. 184, Άθήνα, 1986.

Νίκου Γ. Άντωνίου: «ΑΦΝΕΙΟΣ ΚΟΡΙΝΘΟΣ», σελ. 328, Άθήνα, 1986.

Νίκου Κρανιδιώτη: «ΑΤΟ ΚΡΙΣΙΜΕΣ ΦΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΤΗΡΙΑΚΟΥΤ», σελ. 176, Άθήνα, 1986.

Γεωργίου Θ. Παπαγεωργίου: «ΠΑΛΗΑ ΒΟΣΤΙΤΣΑ», σελ. 168, Άθήνα, 1980.

Άλέκου Βασιλείου: «ΤΟ ΚΩΣΤΑΛΕΞΙ ΦΘΙΩΤΙΑΔΑΣ», σελ. 94, Άθήνα, 1986.

Δημήτρη Άγραφιώτη: «ΤΟ ΣΤΜΠΟΣΙΟ ΤΟΥ ΣΑΤΡΑΠΟΥΤ», σελ. 78, Λάρισα, 1986.

Γιάννη Άθ. Άδάμου: «ΑΠΟ ΤΗ ΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΜΥΣΤΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΗΣ ΤΣΑΡΙΤΣΑΝΗΣ 1902΄-1910», σελ. 20, Έλασσόνα, 1986.

Α. Βρανούση: «ΕΠΑΙΝΟΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ», σελ. 40, έκδ. Δήμου Ίωαννίνων, Ίωάννινα, 1986.

Άλέκου Βασιλείου: «ΤΟ ΚΩΣΤΑΛΕΞΙ ΦΘΙΩΤΙΑΔΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΚΑΤΟΧΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ», σελ. 48, Άθήνα, 1986.

Γιάννη Α. Σακελλιώνα: 1) «ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΑΞΕΝΙΔΗΣ», σελ. 32, Λάρισα, 1985. 2) «Ο ΔΗΜΑΡΧΟΣ ΠΑΓΑΣΩΝ

Ν. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ», σελ. 40, Βόλος, 1985.

Ίωάννου Ε. Άναστασίου: «ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ ΤΟΝ ΙΗ΄ ΑΙΩΝΑ», σελ. 16, Ίωάννινα, 1986.

Γιάννη Α. Σακελλιώνα: «ΕΝΑ ΑΓΝΩΣΤΟ ΓΑΛΛΙΚΟ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ 1874 ΓΙΑ ΤΟ ΛΙΜΑΝΙ ΤΟΥ ΒΟΛΟΥΤ», σελ. 20, Θεσσαλονίκη, 1984.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

Έλληνικης Λαογραφικής Έταιρείας: «ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ» (τόμ. ΛΓ΄/33), σελ. 688, Άθήνα, 1985.

Πανταξή Κοντομίχη: «ΤΑ ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΤΗΣ ΛΕΥΚΑΔΑΣ», σελ. 248, Άθήνα, 1986.

Νίκου Α. Τσούρα: «ΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΗΛΕΙΑΣ», σελ. 160, Άθήνα, 1986.

Κώστα Ι. Φωτόπουλου: «ΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ», σελ. 128, έκδ. Βιβλιοθήκης Ήπειρωτικής Έστίας Άθηνων, Άθήνα, 1986.

Κανελλίτσας Πασχαλέρη: «ΤΟ ΣΙΑΗΡΟΚΑΣΤΡΟ (1939 - 1959)», σελ. 112, Θεσσαλονίκη, 1984.

Κώστα Π. Λαζαρίδη: «ΒΟΤΑΝΙΚΑ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ» (τόμ. Α), σελ. 68, Γιάννινα, 1986.

Κώστα Π. Λαζαρίδη: «ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΧΛΩΡΙΔΑΣ ΚΟΤΚΟΤΛΙΟΥΤ ΚΑΙ ΧΑΡΑΔΡΑΣ ΒΙΚΟΥΤ», σελ. 56, Γιάννινα, 1986.

Γιώργου Β. Ντρογκούλη: «ΟΙ ΣΤΝΤΕΧΝΙΕΣ ΣΤΗ ΛΑΡΙΣΑ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ», σελ. 88, Λάρισα, 1985.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ

Π. Β. Πάσχου: «Η ΔΡΟΣΟΣ ΤΟΥ ΠΝΕΤΜΑΤΟΣ», σελ. 288, έκδ. Άποστολικής Διακονίας τής Ελλάδος, Άθήνα, 1986.

Π. Δ. Μαστροδημήτρη (Εισαγωγή -

Ἄνθολογία - Ἐπιγράμματα - Γλωσσάριο):

1) «Η ΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΠΡΩΤΟΝΟΕΟΛ-ΔΗΝΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ», σελ. 264 (τόμ. Α'). 2) «Η ΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΧΡΟΝΩΝ», σελ. 480 (τόμ. Β'). 3) «ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ», σελ. 240 (τόμ. Γ'). Ἐκδοση τοῦ Ἰδρύματος «Γουλανδρή - Χόρν», Ἀθήνα, 1984.

Π. Μ. Σωτήρχου (πρόλογος, εἰσαγωγές, σχόλια, ἐπιμέλεια): «ΟΡΘΟΔΟΞΟΝ ΠΡΟΣΕΥΧΗΤΑΡΙΟΝ», ἐκδ. «Ὁρθοδόξου Τύπου», σελ. 224, Ἀθήνα, 1986.

Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Ἰωαννίνων - Τμήματος Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικῆς καὶ Ψυχολογίας: «ΔΩΔΩΝΗ», τόμ. 140ς, τεῦχος πρῶτο σελ. 300 καὶ τρίτο σελ. 224, Ἰωάννινα, 1985.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

α' Ποίηση

Τάσου Γ. Ἀναγνώστου: «Ο ΑΛΛΟΣ ΤΗΣ ΚΡΥΜΜΕΝΗΣ ΛΑΜΨΗΣ», ἐκδόσεις «Δωδώνη», σελ. 248, Ἀθήνα - Γιάννινα, 1986.

Μάχης Μουζάκη: 1) «ΣΤΥΝΩΜΟΤΟΤΗ ΟΙ ΜΕΤΑΛΛΑΞΕΙΣ» (1976 - 1986), ἐκδ. «Θουκυδίδης», σελ. 272, Ἀθήνα, 1986. 2) «ΛΑΜΠΡΟΣ Ο ΚΟΣΜΟΣ» (1964 ἐρωτικά - 1980), ἐκδ. «Θουκυδίδης», σελ. 144, Ἀθήνα, 1986. 3) «Η ΩΡΑ ΤΗΣ ΠΕΡΗΦΑΝΙΑΣ» (1968 - 1975), ἐκδ. «Θουκυδίδης», σελ. 192, Ἀθήνα, 1986.

Νίκου Κρασιδιώτη: «Ο ΜΙΚΡΟΣ ΜΑΣ ΚΟΣΜΟΣ», σελ. 76, Ἀθήνα, 1986.

Βασίλη Κραφίτη: «ΕΝΑΤΕΝΙΣΗ ΣΤΑ ΤΨΗΛΑ», σελ. 160, Ἀθήνα, 1986.

Παναγ. Ε. Σταύρακα: «ΚΥΜΑΤΙΣΜΟΙ», σελ. 96, Ἀθήνα, 1986.

Θάλειας Τσάρνα: «ΠΛΟΙΟ ΦΤΓΗΣ», ἐκδ. «Φιλιπότη», σελ. 112, Ἀθήνα, 1985.

Ἄντ. Κυριακόπουλου: «ΑΚΡΩΡΕΙΕΣ» (β' ἐκδοση), σελ. 88, Ἀθήνα, 1986.

Τάκη Σκανάτοβιτς: «ΜΥΤΡΙΩΝΤΜΗ ΠΟΙΗΣΗ», σελ. 64, Ἀθήνα, 1986.

Δημοσθ. Ζαδέ: «ΤΑ ΣΟΝΕΤΑ», ἐκδ. «Τριφυλλιακῆς Ἐστίας», σελ. 112, Ἀθήνα, 1986.

Ἀγγελικῆς Σπουράκου - Εὐσταθίου: «ΦΩΝΕΣ ΑΠΟ ΜΑΚΡΥΑ», σελ. 80, Ἀθήνα, 1985.

Εὐαγγελίας Παπαχρήστου - Πάνου: «ΤΑ ΠΗΛΙΝΑ ΒΛΕΦΑΡΑ», ἐκδ. «Διογένης», σελ. 56, Ἀθήνα, 1986.

Β. Κ. Μάργαρη: «ΠΟΙΗΜΑΤΑ» (1965 - 1985), ἐκδ. «Ἡριδανός», σελ. 96, Ἀθήνα, 1986.

Τάκη Γιαννόπουλου: «ΕΛΕΓΕΙΕΣ», σελ. 80, Ἀθήνα, 1986.

Κόστα Γ. Μίσσιου (ἀνθολογία): «56 ΠΟΘΗΤΙΚΕΣ ΦΩΝΕΣ ΑΠΟ ΤΗ ΛΕΣΒΟ», σελ. 128, Ἀθήνα, 1986.

Δημήτρη Γαλάνη: «ΕΠΑΧΘΕΙΑ», σελ. 56, Ἀθήνα, 1986.

Ξάνθου Λυσιώτη: «ΡΕΜΒΑΣΜΟΙ ΤΟΥ ΣΤΕΡΝΟΥ ΙΟΥΛΙΟΥ», σελ. 48, Λευκωσία, 1986.

Γ. Β. Βακάλη: «ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ», σελ. 40, Θεσσαλονίκη, 1987.

Γ. Τριανταφυλλίδη: «ΑΧΝΟΦΕΓΓΙΣΜΑΤΑ», σελ. 48, Ἀθήνα, 1986.

Τόλη Νικηφόρου: «Ο ΠΛΟΗΓΟΣ ΤΟΥ ΑΠΕΙΡΟΥ», σελ. 48, Ἀθήνα, 1986.

Ἀργυρούλας Καρδασοπούλου: «ΡΟΜΑΝΤΙΚΟΙ ΑΝΤΙΠΑΛΟΙ», σελ. 80, Ἀθήνα, 1984.

Γιόργου Παναγιολόπουλου: «ΚΟΝΣΕΡΤΟ ΜΕ ΧΑΜΗΛΩΜΕΝΑ ΦΩΤΑ», σελ. 80, Ἀθήνα, 1986.

Μίνας Πέτρου - Βενετσάνου: «Ο ΑΓΓΕΛΟΣ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ», ἐκδ. «Μαυρίδη», σελ. 56, Ἀθήνα, 1986.

Τάκη Ἀνθήλη: «ΘΥΣΙΑ ΣΤΗΝ ΑΝΟΙΞΗ», σελ. 40, Ἀθήνα, 1986.

Ἠλία Σιμόπουλου: «ΟΙ ΠΑΗΓΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΑΡΑΘΥΡΑ», σελ. 64, Ἀθήνα, 1986.

Νίκου Μαυροκέφαλου: «ΟΝΕΙΡΑ ΑΠΟ ΧΩΜΑ», ἐκδ. «Ἴωνία», σελ. 40, Ἀθήνα 1986.

Ὅσιπ Μαντεστάμ (μετάφρ. Μίλιας Ροζίδη): «ΠΟΙΗΜΑΤΑ», ἐκδ. «Διογένης», σελ. 92, Ἀθήνα, 1986.

Μεσεμβρινοῦ: «ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΣΤΗ ΜΕΣΗΜΒΡΙΑ, Β», σελ. 76, Θεσσαλονίκη, 1985.

Στέλιου Ντόμαλη: «ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ

ΤΗΣ ΑΠΟΞΕΝΩΣΗΣ», σελ. 64, Λάρισα, 1986.

Κανελλίτσας Πασχαλέρη: 1) «ΠΟΙΗΤΙΚΟ ΜΠΟΤΚΕΤΟ», σελ. 72, Θεσσαλονίκη, 1986. 2) «ΤΟ ΞΕΧΕΙΑΙΣΜΑ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ ΜΟΥ», σελ. 88, Θεσσαλονίκη, 1986.

Μιχ. Σαντορινιού: «ΚΡΥΠΤΗ», σελ. 48, Γιάννινα, 1983.

Basile Krapsitis (μετάφρ. G. Zografakis): 1) «LE MYTHE», σελ. 24, 'Αθήνα 1986. 2) «CE MONDE! MON SOLEIL.. MON SOLEIL!...», σελ. 16, 'Αθήνα, 1986.

A. Garibaldi: «LOUVOR DO MINHO», p. 14, Lisbona, 1984.

C. Quintela Teixeira: «A GARIBALDI O PRIMEIRO POETA QUE CONHECI», p. 14, Lisbona, 1986.

Γιώργου Πεπονάρα - Σικατίφη: «ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΚΑΙ ΣΑΛΠΙΣΜΑΤΑ», σελ. 32, 'Αθήνα, 1986.

Κύπρου Χρυσάνθη: «ΜΕ ΤΟ ΒΙΟΛΙ ΤΩΝ ΕΙΚΟΣΙ ΧΡΟΝΩΝ», σελ. 22, Λευκωσία, 1986 (έκδοση Πνευματικό Όμιλόυ Κύπρου).

Ξάνθου Λυσιώτη: «ΤΡΑΜΠΑΛΙΣΜΑΤΑ», σελ. 40, Λευκωσία, 1983.

Ξένης Σκαρτσή: «ΣΧΕΛΙΑΣΜΑΤΑ», έκδ. «Μικρά Όστρακα», σελ. 24, Πάτρα, 1984.

Νικόλα Παπαδοπούλου - Μετούση: «ΣΑΤΙΡΙΚΑ», σελ. 48, 'Αθήνα, 1986.

Στεφ. Μουστάκα: «ΗΤΑΝ ΤΟΤΕ...», έκδοση «Νεανική Έστια Μεγαρίδος», σελ. 40, Μέγαρο, 1986.

Γιάννη Μπαρμπαγιάννη - Προσήλιου: «ΡΩΓΜΕΣ», έκδ. «Παγκόσμια Έστια Λογοτεχνών», σελ. 64, Πειραιάς, 1986.

Γιώργη Διλιμπή: «Ο ΠΑΡΘΕΝΩΝΑΣ ΕΙΝΑΙ ΑΠΟ ΠΛΑΣΤΙΚΟ», έκδ. «Νέα Σύνορα», σελ. 40, 'Αθήνα, 1986.

'Αθαν. Γ. Μαζορή: «ΠΟΙΗΜΑΤΑ», σελ. 24, 'Αθήνα, 1985.

'Ανδρέα Χατζηγεωργίου: «ΔΡΟΣΟΣΤΑΛΙΔΕΣ», σελ. 112, 'Αθήνα, 1986.

Χρυσοσθένη Παπανικολάου: «ΠΟΙΗΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ», σελ. 224, 'Αθήνα, 1986.

Φαίδρας Νούτσου: «ΚΑΙ ΕΠΙ ΓΗΣ ΕΙΡΗΝΗ», σελ. 48, Γιάννινα, 1986.

β' Πεζογραφία

Δημήτρη Σιατόπουλου: «Η ΜΕΛΩΔΙΑ ΤΩΝ ΑΝΕΜΩΝ» (μυθιστόρημα), έκδ. «Τέχνη και Λόγος», σελ. 184, 'Αθήνα, 1986.

Κώστα Σαρδεληή: «ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ», σελ. 176, 'Αθήνα, 1986.

'Ιωάννου Γ. Θεοχάρη: «ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΤΗΣ ΠΙΝΔΟΥ» (διηγήματα), έκδ. «Δωδώνη», σελ. 96, 'Αθήνα - Γιάννινα, 1986.

Λούλας Δ Κοτσέτσου: «ΑΙΜΑΤΟΒΑΜΜΕΝΗ ΕΛΛΑΔΑ ΜΟΥ» (διηγήματα), έκδ. «Τό έλληνικό βιβλίο», σελ. 240, 'Αθήνα, 1984.

Τζέκας Τίλ: «ΜΟΝΑΔΙΚΗ ΣΤΙΓΜΗ» (διηγήματα), έκδ. «Gutenberg», σελ. 112, 'Αθήνα, 1981.

Γαλάτειας Παλαιολόγου: «Ο ΑΚΑΚΙΟΣ», σελ. 112, 'Αθήνα, 1981.

Μαρίας Λάξου: «Η ΔΙΑΡΡΗΞΗ» (διηγήματα), έκδ. Καστανιώτη, σελ. 80, 'Αθήνα, 1985.

Ε. Λάγκε: «ΛΑΑΧ ΑΚΜΠΑΡ» (δόμοπορικό), έκδ. «Φιλιππότη», σελ. 192, 'Αθήνα 1986.

Ρούλας Παπαδημητρίου: «ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, ΦΩΤΕΙΝΕΣ ΜΝΗΜΕΣ», έκδ. «Άγροτικές Συνεταιριστικές Έκδόσεις Α. Ε.», σελ. 136, Θεσσαλονίκη, 1986.

Γιώργου Ι. Χριστογιάννη: «Η ΣΦΑΙΡΑ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ» (διηγήματα), έκδ. «Δωδώνη», σελ. 128, 'Αθήνα - Γιάννινα, 1985.

Δημήτρη Γιακού: «ΚΑΛΗ ΣΟΥ ΝΤΧΤΑ, IBAN...» (διηγήματα), έκδ. Δ. Ν. Παπαδήμα, σελ. 146, 'Αθήνα, 1986.

Γιώργου Ζημανίτη: «ΧΩΡΙΣ ΦΡΑΓΜΟ» (μυθιστόρημα), έκδ. «Νέα Σκέψη», σελ. 120, 'Αθήνα, 1986.

'Ερρίκου Βλάχμπη: «ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΗΣ ΦΩΤΙΑΣ» (διηγήματα), σελ. 104, Σέρρες 1986.

Θεοδ. Μαρούδα - Άνεστοπούλου: «ΣΤΟ ΡΤΩΜΟ ΤΗΣ ΖΩΗΣ» (χρονογραφήματα), έκδ. «Άχαικές Έκδόσεις», σελ. 112, 'Αθήνα, 1986.

Τζένης Διαμαντή - Παπαϊωάννου: «Η

ΤΕΛΕΤΤΑΙΑ ΦΛΟΓΑ» (μυθιστόρημα), σελ. 120, 'Αθήνα, 1983.

Χρήστου Σκανδάλη: «ΤΟ ΒΙΒΑΙΟ ΕΝΟΣ ΤΥΦΛΟΥΤ» (μυθιστόρημα), έκδ. «Χρήσιμα Βιβλία», σελ. 112, 'Αθήνα, 1986.

Γιώργου Μιλτ. Τσατσάνη: «Ο ΠΑΡΩΝ» (διηγήματα), σελ. 88, 'Αθήνα, 1986.

Στέλιου Ντόμαλη: «ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΗΣ ΑΠΟΞΕΝΩΣΗΣ», σελ. 64, Λάρισα, 1986.

Νταμμαπάντα (μετάφρ. Ξ. Σ. Σκαρτσῆ): «ΚΕΙΜΕΝΑ», έκδ. «'Όστρακα», σελ. 48, Πάτρα, 1985.

Έλένης Γ. Βλάχου: «ΣΤΙΓΜΙΟΤΥΠΑ», σελ. 174, 'Αθήνα, 1986.

γ' Δοκίμια - μελέτες

Γιώργου Παπαστάμου: «ΣΚΑΡΙΜΠΙΑΣ», έκδ. «Γιάννης Β. Βασδέκης», σελ. 312, 'Αθήνα, 1986.

Σπύρου Νόνικα: «ΕΛΛΗΝΙΚΟΤΗΤΑ», έκδ. «Προπύλαια», σελ. 144, 'Αθήνα, 1986.

Ζάχου Σαμολαδά: «ΠΑΝΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΕΝΩΣΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ», σελ. 224, Θεσσαλονίκη, 1986.

Λούλας Δ. Κοτσέτσου: «ΠΟΡΤΡΑΙΤΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ» (τόμ. Γ'), έκδ. «Τὸ Ἑλληνικὸ Βιβλίον», σελ. 152, 'Αθήνα, 1985.

Κωστή Μελισσαροπούλου: «ΜΗΤΙΣ» (συλλογή), σελ. 272, 'Αθήνα, 1986.

Γιάννη Καμαρινάκη: «ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΔΟΚΙΜΙΑ», σελ. 120, 'Αθήνα, 1986.

Μανώλη Μαρκάκη: «ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ ΣΜΑΤΑ», έκδ. «Καρδαμίτσα», σελ. 112, 'Αθήνα, 1986.

Κύπρου Χρυσάνθη: «ΓΛΑΥΚΟΣ ΑΛΙΘΕΡΣΗΣ», σελ. 100, Λευκωσία, 1986 (έκδοση Ἑλληνικοῦ Πνευματικοῦ Ὁμίλου Κύπρου).

Δημήτρη Σταθόπουλου: «ΟΤΡΑΝΙΑ ΣΟΦΙΑ», έκδ. «Δόμος», σελ. 128, 'Αθήνα, 1985.

Βασίλη Μοσκόβη: «ΧΡΗΣΤΟΣ Ε. ΚΑΤΣΙΓΙΑΝΝΗΣ», έκδ. «Μαυρίδης», σελ. 48, 'Αθήνα, 1986.

Τετράδια «Ειθύνης»: «ΕΛΕΥΘΕΡΙΟ Σ ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ ΣΗΜΕΡΑ», σελ. 176, 'Αθήνα, 1976.

Γ. Σακελλίωνα: «Ο ΦΩΤΗΣ ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ ΚΑΙ Η ΣΤΡΕΪΔΗΣΗ ΤΗΣ ΡΩΜΙΟ ΣΤΗΝΗΣ», έκδ. «Μήνυμα», σελ. 52, 'Αθήνα, 1985.

Χρίστου Ἀδαμαπούλου: «ΕΝΑΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟ», έκδ. «Οί έκδόσεις τῶν φίλων», σελ. 56, 'Αθήνα, 1986.

Γ. Μ. Παπαχατζῆ: «Ο ΣΠΥΡΟΣ ΚΟΚΚΙΝΑΚΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΒΙΒΑΙΟ ΤΟΥ Σ' ΕΠΟΧΗ ΑΜΦΙΣΒΗΤΗΣΕΩΝ», έκδ. «Δρυμός», σελ. 8, 'Αθήνα, 1986.

Δημ. Κ. Βαζάλη: «Η ΤΗΛΕΟΡΑΣΙΣ ΚΑΙ Η ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ», σελ. 32, Ἰωάννινα, 1986.

Γιάννη Μουτάφη: «Η ΚΟΚΚΙΝΗ ΓΡΑΜΜΗ ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ», σελ. 184, 'Αθήνα, 1986.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ - ΔΙΑΦΟΡΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Ἑθνικοῦ Κέντρου Κοινωνικῶν Ἐρευνῶν: 1) «ΑΠΟΝΟΜΗ ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ», σελ. 360, 'Αθήνα, 1983. 2) Διον. Φράγκου: «ΟΙ ΜΑΚΡΟΧΡΟΝΙΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΤΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΜΗ ΕΝΕΡΓΟΥ ΠΛΗΘΟΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ», σελ. 148, 'Αθήνα, 1983. 3) Ἑλένης Θ. Κοβάνη: «ΟΙ ΕΜΠΕΙΡΙΚΕΣ ΕΡΕΤΝΕΣ ΣΤΗΝ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ», σελ. 144, 'Αθήνα, 1986. 4) «ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΤΝΩΝ», τόμ. 61, σελ. 232, 'Αθήνα, 1986.

Στέφ. Ἰωαννίδη: «ΘΡΑΚΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ», τόμ. 41, σελ. 236, Ξάνθη, 1986.

Ἐκδόσεις «Κώδικα»: «ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΤΥΓΓΡΑΦΕΩΝ Γ' ΛΤΚΕΙΟΥ» (μαθήματα πού ἔγιναν στή Σ.Ε.Λ.Ε.Μ.Ε. Θεσσαλονίκης), σελ. 304, Θεσσαλονίκη, 1986.

Ἐκδόσεις «Κασταλίας»: «ΠΡΑΚΤΙΚΑ 29ου ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΤΡΕΔΡΙΟΥ ΙΑΤΡΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ», σελ. 128, Χαλκιδική, 1984.

Βύρωνα Δάβου: «ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΠΑΠΟΥΛΑΚΟΣ», σελ. 74, 'Αθήνα, 1986.

Λ. Βρανούση: «ΕΠΑΙΝΟΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ» (έκδοση Δήμου Ίωαννίνων), σελ. 38, Ίωάννινα, 1986.

Δήμου Ίωαννιτών: «ΕΚΘΕΣΗ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΑΡΧΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1985», σελ. 106, Γιάννινα, 1986.

Έρμηνείας Φωτιάδου: «ΣΤΟ ΔΙΑΒΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΜΟΤ ΑΚΟΥΣΑ, ΔΙΑΒΑΣΑ ΚΙ ΕΜΑΘΑ ΠΩΣ...», σελ. 48, Γιάννινα, 1986.

Πόπης Μαργέλη - Πιτούλη: «Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΙ Ο ΔΗΜΙΟΤΡΓΟΣ ΤΗΣ», έκδ. «Δωδώνη», σελ. 128, Άθήνα - Γιάννινα, 1986.

Π Ε Ρ Ι Ο Δ Ι Κ Α

ΑΘΗΝΩΝ

«ΠΛΑΤΩΝ» (Δελτίον τής Έταιρείας Έλλήνων Φιλολόγων), έτος ΑΖ, τόμ. 37, τεύχη 73/74, 1985.

«GREEK LETTERS» (A Modern Greek Literature Annual), Volum three, 1984 - 1985.

«ΝΕΑ ΠΑΙΔΕΙΑ» (έκδοση Έπιστημονικής Ένωσης «Νέα Παιδεία»), τ. 40.

«ΓΛΩΣΣΑ» (έκδοση «Νέα Παιδεία»), τ. 12.

«ΘΕΟΛΟΓΙΑ» (τρίμηνον έπιστημονικόν περιοδικόν), τόμ. 56, τ. 4 και τόμ. 57, τ. 21.

«ΕΚΚΛΗΣΙΑ» (Δελτίον της Έκκλησίας τής Ελλάδος), έτος ΕΔ', τ. 20.

«ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ» (έκδοση Δελτίου Έκκλησίας), έτος ΑΔ', τ. ΑΓ.

«ΤΡΙΦΥΛΛΙΑΚΗ ΕΣΤΙΑ» (δίμηνη περιοδική έκδοση Συλλόγου «Άρκαδία»), τ. 72.

«ΚΡΗΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ» (έκδοση Έμμ. Ίδ. Παπαρηγοράκης), τ. 302 - 303.

«ΑΙΟΛΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ» (έκδοση Γ. Βαλέτα), τ. 87 - 90.

«ΝΕΑ ΣΚΕΨΗ» (μην. λογ. περιοδικό, έκδ. Ε. Χ. Κουλούρη), τ. 155.

«ΙΛΙΟΣ» (δίμηνο περιοδικό, διευθυντής Κ. Μελισσαρόπουλος), τ. 175

«ΕΤΘΤΝΗ» (μην. περιοδικό, διευθυντής Κ. Τσιρόπουλος), τ. 180.

«ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ» (μην. έκδ. «Ήπειρωτικής Έταιρείας», τ. 122.

«ΕΥΦΟΡΙΩΝ» (μην. περιοδ., έκδ. Τασία Παπαϊωάννου - Μανωλιώτη), τ. 11.

«ΙΑΤΡΟΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΣΤΕΓΗ» (τρίμ. έκδ. Ήώς Λαμπίρη), τ. 70.

«ΚΑΣΤΑΛΙΑ» (έκδ. Έλλην. Έταιρ. Ίατρών Λογοτεχνών), τ. 85.

«ΔΑΣΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ» (μην. περιοδ. Δασολόγων Δ.Τ.), τ. 3 - 4) 85.

«ΑΓΩΓΗ» (μην. περιοδ. έκδ. Χριστιανικής Ένώσεως Έκπαιδευτικών), τ. 341.

«ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ» (μην. έκδ. Σπ. Α. Βοβολίνης), τ. 620.

«ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΕΣΤΙΑ» (δίμηνο λογ. περιοδικό, έκδ. Μιχ. Σταφυλάς), τ. 85.

«ΑΚΤΙΝΕΣ» (μην. περιοδ. Χριστιανικής Ένώσεως «Άκτίνες»), τ. 477.

«Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΔΟΣ» (μην. περιοδ. Χριστιανικής Ένώσεως «Άκτίνες», τ. 334.

«ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ» (μην. έκδ. Πανελληνίου Συνδέσμου Γραμμάτων και Τεχνών, έκδ. Δ. Χατζίδης), τ. 102.

«ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ» (μην. έκδ. Ήλ. Γ. Άσημακοπούλου), τ. 208.

«ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΖΩΗ» (τρίμ. έκδ. Ένωσης Δημοσιογράφων και Συγγραφέων Τουρισμού), τ. 10.

«ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ» (περιοδ. έκδ. Γιάννης Μπενέκος) τ. 8.

«ΕΛΙΚΩΝΑΣ» (μην. λογοτ. περιοδ. έκδ. Γιάννης Μπαρμπαγιάννης), τ. 60.

«ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ» (τρίμ. περιοδ., έκδ. Γ. Πηρουνάκης), τ. Β) 25.

«ΑΓΡΟΤΙΚΗ» (μην. έπιθεώρ. Α.Τ.Ε.), τ. 106.

«ΔΕΛΤΙΟΝ ΒΙΟΤΕΧΝΙΚΟΤ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ», τ. 213.

«Ο ΦΥΣΙΟΛΑΤΡΗΣ» (δίμηνο περιοδ. Συνδέσμου Έκδρομέων «Φυσιολάτρης»), τ. 417.

«ΠΑΡΙΑΝΑ» (τετράμ. περιοδ., έκδ. Ν. Χρ. Άλιμπράντης), τ. 24.

«ΠΕΡΙΓΡΑΜΜΑ» (περιοδ. έκδοση Δανάης Γ. Παπαστράτου), τ. 10.

«ΤΟ ΚΟΤΤΙ ΤΗΣ ΠΑΝΔΩΡΑΣ» (μην. περιοδ., έκδ. Κατερίνα Τσαλίχη - Κοτσιώρη), τ. 14.

«ΦΘΙΩΤΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ» (ἐκδ. Λευτέρης Κορέλης), τ. 22.

«ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ» (ἐκδ. Ἐνωσης Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν), τ. 30.

«ΣΤΥΓΧΡΟΝΗ ΣΚΕΨΗ» (μην. ἐκδ., Γ. Ν. Παπαγεωργίου), τ. 119.

«ΤΟΜΕΣ» (δίμην. περιοδικό), τ. 91-93.

«ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ» (περιοδ. ἐκδ. Κ. Μ. Σταμάτης), τ. 12.

«ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ» (ἐκδ. Α. Βασιλείου), τ. 17.

«ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΤΝΩΝ» (ἐκδ. Ἐθνικοῦ Κέντρου Κοινωνικῶν Ἐρευνῶν), τ. 58, 59, 60.

«INTERNATIONAL» (ἐκδ. Π. Θ. Δ. Κορέλλα), τ. 19-20 (53-54).

«ΤΟ ΠΡΟΣΗΛΙΟ» (μην. ἐκδ. Γιάννη Μπαρμπαγιάννη), τ. 3.

«ΙΣΡΑΗΛΙΝΑ ΝΕΑ», τ. 205.

«ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ» (ἐκδ. Πανελληνίου Συνδέσμου Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν), τ. 1.

«ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗ» (ἐκδ. Διπλ. Ἀντιπροσώπου «PLO» Ἀθηνῶν), τ. 15.

«ΚΑΜΕΙΡΟΣ» (μην. ἐκδ. Μιχ. Ε. Ἀρφαρά), τ. 54-59.

«ΔΡΩΜΕΝΑ» (δίμηνο θεατρικό περιοδικό, ἐκδ. Ν. Χ. Λαγκαδινός), τ. 10-11.

«ΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ» (περιοδ. ἐκδοση «Μέλισσας», ἐκδ. Γ. Ραγιαῆς), τ. 4.

«ΑΝΑΚΤΚΛΗΣΗ» (δίμηνη ἐκδ. Γεω. Ρομποτή), τ. 5.

«ΤΟ ΝΗΣΑΚΙ ΜΑΣ Η ΚΕΑ» (ἐκδ. Συνδέσμου Κείων), τ. 344.

«ΔΑΤΛΟΣ» (μην. περιοδ., ἐκδ. Δ. Ι. Λάμπρου), τ. 60.

«ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ», «ΕΡΕΤΝΑ ΚΑΙ ΠΙΣΤΗ» (ἐκδ. Ἑλληνικοῦ Κέντρου τῆς Βίβλου), τ. 109.

«ΦΙΛΤΡΕΣ» (ἐκδ. Ἀγγ. Πανοφωροπούλου), τ. 9-10.

«ΤΑ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΑ ΝΕΑ ΣΤ. ΝΟΡΑ» (ἐκδ. Δ. Βαλασκαντζής), τ. 6.

ΕΠΑΡΧΙΑΣ

«ΣΚΟΤΦΑΣ» (ἐκδ. Μουσικοφιλολογικοῦ Συλλόγου Ἄρτης «Ὁ Σκουφᾶς»), τόμ. Η', τ. 68-69, Ἄρτα.

«ΝΕΑ ΠΟΡΕΙΑ» (λογοτ. περιοδ., ἐκδ. Τηλ. Ἀλαβέρας), τ. 382, Θεσ/νίκη.

«ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΠΑΛΑΜΑΣ» (δίμηνο περιοδικό, ἐκδ. Ι. Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης), τ. 13, Θεσ/νίκη.

«ΔΕΛΤΙΟΝ ΕΜΠΟΡΙΚΟΤ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΟΤ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟΤ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ», ἔτος Μ', τ. 8-9.

«ΣΚΙΑΘΟΣ» (τρίμ. ἐπιθεώρ., ἐκδ. Χρ. Χειμῶνας), τ. 39, Σκιάθος.

«ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΟΥ ΒΟΛΟΥΤ» (ἐκδ. Ἐταιρείας Θεσσαλικῶν Ἐρευνῶν), τ. 62, Βόλος.

«ΗΠΕΙΡΟΣ» (περιοδ. ἐκδοση Ἡπειρωτικῆς Ἐστίας Θεσσαλονίκης), ἔτος Η', τ. 2, Θεσ/νίκη.

«ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ» (μην. περιοδ., ἐκδ. Ξ. Π. Καλουδά), τ. 404, Θεσ/νίκη.

«ΓΙΑΤΙ» (μην. ἐπιθεώρ., ἐκδ. Β. Ι. Τζανακάκης), τ. 130, Σέρρες.

«ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΖΩΗ» (μην. περιοδ., ἐκδ. Ν. Ι. Μέρτζος), τ. 246, Θεσ/νίκη.

«ΕΛΛΕΒΟΡΟΣ» (περιοδ. ἐκδοση Γιάννη Ρηγγόπουλου), τ. 1, Ἄργος.

«ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΑΣΤΗΡ» (δίμηνο περιοδικό, ἐκδ. Δ. Βακάλης), τ. 15, Ἰωάννινα.

«ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ» (δίμηνο περιοδικό, ἐκδοση Φιλεκαπαιδευτικοῦ Συλλόγου Φλωρίνης «Ὁ Ἀριστοτέλης»), τ. 177, Φλώρινα.

«ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠ' ΤΗ ΦΩΚΙΔΑ» (τρίμ. ἐκδοση Ἐταιρείας Φωκιῶν Μελετῶν), τ. 40, Ἄμφισσα.

«ΑΓΙΑ ΛΥΔΙΑ» (μην. ἐκδοση Ὁρθόδοξου Χριστιανικῆς Ἀδελφότητος «Λυδία»), τ. 168, Θεσ/νίκη.

«ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ» (ἐκδοση Τεχνικοῦ Ἐπιμελητηρίου Ἑλλάδος - Τμήμα Ἡπείρου), τ. 15, Ἰωάννινα.

«ΑΝΕΣΠΕΡΟ ΦΩΣ» (μην. πνευματ. ἐπιθεώρ., ἐκδ. Ν. Α. Παπαδόπουλος), τ. 38-39, Κάτω Διμηνὸ Κορινθίας.

«ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ» (μην. περιοδ., ἐκδοση Χριστιανικῆς Στέγης Καλαμάτας), τ. 197, Καλαμάτα.

«ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ» (μην. ἐκδ. Ρούλας Παπαδημητρίου), τ. 165, Θεσ/νίκη.

«ΓΝΩΣΗ ΚΑΙ ΓΝΩΜΗ» (περιοδ. ἐκδο-

ση 'Επιστημόνων Καρδίτσας), τ. 2 - 3, Καρδίτσα.

«ΠΡΩΤΑΤΟΝ» (δίμηνο άγιορείτικο περιοδικό, έκδοση Βιβλιοπωλείου «Πανσέληνος»), τ. 12 - 13, Καρυές 'Αγίου Όρους.

«ΠΡΕΒΕΖΙΑΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ» (έκδ. Δημ. Βιβλιοθήκης Πρεβέζης), τ. 10 - 11, Πρέβεζα.

«ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΠΝΕΥΜΑ» (λογοτ. περιοδ., έκδ. Λ. Μάλαμας), τ. 59, 'Ιωάννινα.

«ΒΟΡΕΙΟΕΛΛΑΔΙΚΑ» (μην. περιοδ., έκδ. Φ. Τριάρχη), τ. 59, Θεσ/νίκη.

«ΚΕΡΚΥΡΑΪΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ» (μην. έκδοση Κ. Δαφνή), τ. 42, Κέρκυρα.

«ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ» (έκδοση Ένωσης Πνευματικῶν Δημιουργῶν Χανίων), τ. 10, Χανιά.

«ΕΚ ΠΑΡΑΔΡΟΜΗΣ» (έκδοση Πολιτιστικῆς Όμάδας «Φράγμα»), τ. 5, Λεχαινά.

«ΣΤΥΜΒΟΛΗ» (έκδ. Έπιμ. Συλλόγου Παιανίας), τ. 23, Παιανία.

«ΚΟΝΙΤΣΑ», τ. 9, Κόνιτσα.

«ΔΕΛΤΙΟ ΚΕΝΤΡΟΥ ΕΡΕΤΝΩΝ ΖΑΓΟΡΙΟΥ», τ. 10, 'Ιωάννινα.

«Η ΦΩΝΗ ΤΩΝ ΠΑΛΙΟΧΩΡΙΤΩΝ» (τρίμ. έκδ. Συλλόγου «Ό Περιάβολος»), τ. 25, 'Ιωάννινα.

«ΟΣΤΡΑΚΟ» (έκδ. Ε. Σ. Σκαρτζή), τ. 3, Πάτρα.

«ΜΕΤΕΩΡΑ» (έκδ. Ε.Μ.Ο.Τ. Τρίκαλων), τ. 260 - 265, Τρίκαλα.

«Η ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΜΙΧΑΛΙΤΣΙΟΥ» (έκδ. 'Αδελφότητας Μιχαλιτσίου), τ. Α/1 - 3 και Β/1 - 3, 'Ιωάννινα.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ

«HISTORICAL ABSTRACTS», 1985, U.S.A.

«LA CULTURE DEL MONDO», Ann. XL, N° 1, Roma.

«CITA DI VITA», Firenze, 1986/5.

«REVUE RUMAIN», Bucarest.

«ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΚΤΙΠΡΟΣ», έτος ΙΕ', τ. 35, Λευκωσία.

«ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΤΙΠΡΟΣ», τ. 310 - 312, Λευκωσία.

«VUE TURISTIQUE», T. 2, Bruxelles, 1986.

«LE JURNALISTE DE TURIME», T. 35, Bruxelles.

«IMPEGNO 80», Mazara del Vallo, N° 20.

«ARENARIA», Palermo, Anno II, N° 1.

«ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΚΤΘΡΕΑ», τ. 19, Λευκωσία.

«Ο ΣΤΑΥΡΟΣ ΤΟΥ ΝΟΤΟΥ», τ. 12, Γιοχάννεσμπουργκ.

«ΛΕΥΚΩΜΑ» (έκδ. Ε' Λυκείου Λεμεσού), Λεμεσός.

«ΜΑΘΗΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ», (έκδοση μαθητῶν Παγκυπρίου Γυμνασίου), τ. 65, Λευκωσία.

«GREEK REVIEW», London, N° 41.

«PURE LA VERITE», Anne CD, N° 9, Paris.

«ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ ΛΑΪΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ», N° 9/86, Dresden.

«Ο ΚΥΚΛΟΣ», N° 19 - 20, Λάρινα και Κύπρου.

«LES CULTURES EN REVUES», Carcassone, France.

«ΑΝΑΠΗΡΙΚΟΝ ΒΗΜΑ», N° 53, Λευκωσία.

ΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΤΟΥ ΛΕ' ΤΟΜΟΥ

Δημ. Κ. 'Αγραφιώτης, Oktav Akbal, I. E. 'Αναστασίου, Melih Andan, Θαν. I. 'Αντωνίου, Γκιγιώμ 'Απολλιναίρ, 'Αννα 'Αχμάτοβα, Paul Valery, Φιλάρετος Βιτάλης, 'Αντιγόνη Γαλανάκη - Βουρλέκη, 'Αριστ. Π. Βρέλλης, A. J. Wace, Βασίλειος Εὐαγγέλου - Γαζής, Κώστας Γάλλος, 'Αρσένης Γερωντικός, Γεώργιος Γεωργάκης, Γιαννιώτισσα, Μαρία Μιχαήλ - Δέδε, Φοῖβος Δέλφης, Γεώργιος Δ. Δέπος, Ν. Στ. Δημητρακόπουλος, Ναπ. Στ. Δοκανάρης, 'Αναστάσιος Εὐθυμίου, 'Αρχιμανδρίτης Εὐφραίμ, Δημοσθ. Ζαδές, 'Ηλίας Κ. Ζάχος, 'Αλέξ. Ζήρας, J. R. Jimenez, Χρυσάνθη Ζιτσαία, Λάμπρος Ζιώγας, I. Γ. Θεοχάρης, Γιάννης Καραβίδας, Πάνος Καραγιώργος, Βασιλική Μάλλιου - Καραγιώργου, Γιάννης Καραλής, Τάσος Κανάτσης, Νίκος Β. Καρατζένης, Γιάννης Καστίγερης, Φωκίων Καψάλης, Γιώργος Κεφάλας, Fr. A. Ciunta, Δημοσθ. Κόκκινος, Γεώργιος Δ. Κόκκινος, 'Αριάδνη Κομαριανού - Coran, Γερ. Κορολής, Τασία Κουτσογιαννοπούλου, Ντ. Κρασιάρου, 'Ερση Λάγκε, Νίκος Β. Λαδάς, Βασίλης I. Λαζανᾶς, 'Αλέξανδρος Γ. Λαζάνης, 'Ασπασία Μίχα - Λαμπάκη, Λαφονταίν, Ράντου Λουπάν, Νικ. Β. Λώλης, A. Macleish, 'Οσιπ Μάντελοταμ, Βασίλης Μάργαρης, 'Ιωάννης Μαυρομαμάτης, Βούλα Π. Μέγα, Γιάννης Μέρτικας, Γρηγ. Μ. Μηλιώνης, Κύπρια Μητέρα, Γιάννης Γ. Μουγογιάννης, Γιάννης Π. Μπενέκος, Δημ. Χρ. Μποσινάκης, 'Αννα Μπλαντιάνα, Κων. Π. Μπράτσος, Zoe Dumitrescu - Busulenga, N. Bonventre, 'Αλέξ. Μυριάλλης, M. Rina Natale, Νίνα Κοκκαλίδου - Ναχμία, Κώστας Κ. Νικολαΐδης, 'Ανδρέας Γρηγ. Νόμπελης, Φ. Ντάνου, Στέλιος Ντόμαλης, Νικ. Ντράγκο, Yuksel Pazaraya, Σ. Γ. Γ. Παναγιωτάτος, Γ. Θ. Παπαγεωργίου, Ρούλα Παπαδημητρίου, Θαν. Παπαθανασόπουλος, Θεμ. Παπαθανασίου, Γιώργος Παπαστάμος, Εὐαγγελία Παπαχρήστου - Πάνου, Γιώτα Παρθενίου, A. Παρνάδρη, Ρωξάνη Παυλέα, Σαράντος Παυλέας, 'Αντώνης Χρ. Πεردικούλης, Χρήστος Πέτρου, Μιχ. Κ. Πετρόχειλος, Γιώργος Μ. Πολιτάρχης, Γ. Δ. Πουκαμισᾶς, Μανώλης Πράτσικας, Προπέρτιος, Δημ. Οἰκονομίδης, Τιμπέριου Οὐτάν, 'Ανδρέας Ράδος, Ζάν Λουϊ Ραμπύρ, Μίλια Ροζίδη, Ντάν Ροτάρου, Μιχ. Σαντοβεάνου, Εὐτέρπη Σάρρου, A. Scandalianto, Κορνέλιος Σερμπάνου, Μάνθος Σκαργιώτης, Πέτρος Σκουτέλας, Μαρίν Σορέσκου, Νίκος Σπάνιας, Κώστας Μ. Σταμάτης, Παν. Μ. Σωτήρηκος, Νίκος Α. Τέντας, Πάνος Δ. Τζιόβας, Λευτ. Β. Τζόκας, M. S. Thompson, Κώστας Γ. Τσιλιμαντός, Νίκος Β. Τυπάλδος, Lars Fitjar, 'Ανδρέας Φουσκαρίνης, Μαρία Μαρινέσκου - Χύμου, Θωμάς Ψύρρας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΔΕ' ΤΟΜΟΥ

Ι Σ Τ Ο Ρ Ι Α

Ἡ ἱστορία τῆς Σαμαρίνας — Α. J. WACE - Μ. S. THOMPSON (μετάφρ. Π. Καραγιώργου)	Σελ. 1, 167
Ἡ νεώτερη Πολιτική Ἱστορία τῶν Ἰωαννίνων — Π. Δ. Τζιόβα	Σελ. 10, 156, 316, 481
Ἡ ἀρχαία «Ἐλυμα», πόλις τῆς Ἠπείρου — Γρ. Μ. Μηλιώνη	Σελ. 145
Μία ἐπιστολή γυναικῶν τῆς Ἀγίας τῆς Λάρισας στὸν Ἀθαν. Ψαλίδα — Δημ. Κ. Ἀγραφιότη	» 305
Γεώργιος Μονιάκης — Γεωργίου Δ. Πουκαμισᾶ	» 313
Οἱ ἐλεοθέται τῆς Πρεβέζης — Φιλ. Βιτάλη	» 486

Λ Α Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α

Στοιχεῖα λαϊκῆς διαιτητικῆς τῆς Θίοβης Θηβῶν — Ἀσπασίας Μίχα - Λαμπάκη	Σελ. 21
Λαογραφικὰ ἐπαρχίας Κονίτιος — Ἀναστ. Εὐθυμίου	Σελ. 41, 196, 343
Τοπωνύμια Ράϊκου Ἰωαννίνων — Δημ. Οἰκονομίδη	Σελ. 46, 190, 344, 501
Τὰ προικιὰ στὴν Πυρσόγιαννη — Ι. Μαυρομάτη	Σελ. 50
Οἱ μπροστάρηδες τραγουδιστὲς στὸ γάμο τῶν Τζουμέρκων — Π. Σκουτέλα	» 52
Οἱ παραδόσεις στὰ κατσανοχώρια Ἰωαννίνων — Ἀλ. Γ. Λαζάνη	Σελ. 179, 330, 518
Ἔθιμα τοῦ Μάρτη — Νικ. Β. Λώλη	Σελ. 185
Λαμπριάτικες ἡμέρες στὰ ἐξωκκλήσια τῶν ἑλληνικῶν χωριῶν — Νικ. Β. Λώλη	» 340
Τὰ συνθηματικὰ ἰδιώματα τῆς Ἠπείρου — Βασ. Μάλλιου - Καραγιώργου	» 494
Σύμμεικτα Πυρσόγιαννης — Ι. Μαυρομάτη	» 506
Τὸ «Δωδεκαήμερο» στὴν Ἠπειρο — Νικ. Β. Λώλη	» 512

Φ Ι Λ Ο Λ Ο Γ Ι Α

Ἡ διείσδυση τῶν φῶτων τῆς Δύσης στὶς παραδουνάβιες ἡγεμονίες χάρη σὲ συγγράμματα ποὺ μετέφρασαν ἢ φιλοπόνησαν λόγιοι Ἠπειρώτες — Ἀριάδνης Κομαριανοῦ - CORIAN	Σελ. 55
Ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς καὶ οἱ ρίζες τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος — Ζ. DUMITRESCU - BUSULENGA (μετάφρ. Α. Ράδου)	» 97
Τὸ δημοτικὸ τραγούδι — Κώστα Μιχ. Σταμάτη	» 199
Ὁ Διαφωτισμὸς καὶ ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία — Κώστα Γάλλου	» 364
Νοερὰ προσευχὴ τοῦ παραδείσου — Ἀρχιμανδρίτου Εὐφραῖμ	» 528
Τὰ ὑπαίθρια θέατρα τῆς Ἑλλάδας — Βούλας Π. Μέγα	» 534

Θ Ε Α Τ Ρ Ο

Ὁ Ἄβελ καὶ ὁ Κάϊν διαμαρτύρονται — Μαν. Πράτοικα	Σελ. 210, 350, 538
--	--------------------

Λ Ο Γ Ο Τ Ε Χ Ν Ι Α

α' Π ο ῖ η σ η

Ὁ αἰώνας μου — Γ. Μ. Πολιτάρχη	Σελ. 84
Γέφυρες — Ἀντιγ. Γαλανάκη - Βουρλέκη	» 84
Ἡ κοιλάδα τῶν πεθαμμένων ἀστεριῶν — Γ. Παπαστάμου	» 85
Τυφλοὶ — Γ. Παπαστάμου	» 85
Ἡ τεχνικὴ τῶν ἀναστολῶν — Γιάννη Μέρτικα	» 87
Ἱστορία πενήντα χρόνων — Ν. Β. Τυπάλδου	» 91
Τῆς ἀντοχῆς — Χρυσάνθης Ζιτοαίας	» 95

Ἅγια - Σοφιά — Ὅσιπ Μάντελοταμ (μετάφρ. Μίλια Ροζίδη)	»	101
Πόσο θά 'θελα — Ἄννας Μπλαντιάνα (μετάφρ. Λ. Ζιώγα)	»	104
Ὅταν ἡ τύχη... — Νικολὰς Ντράγκος (μετάφρ. Λ. Ζιώγα)	»	104
Ἐκω ξεχάσει τὸ ὄνομά σου — Ντ. Κρασιάρου (μετάφρ. Λ. Ζιώγα)	»	105
Μόνο μία — Κορνέλιου Σερμπάνου (μετάφρ. Λ. Ζιώγα)	»	105
Πολιορκία — Μάνθου Σκαριώτη	»	105
Ἐκ βαθέων — Γιαννιώτισσα	»	230
Τὸ γράμμα — Μιχ. Κ. Πετρόχειλου	»	231
Τὸ κρίμα — Μιχ. Κ. Πετρόχειλου	»	231
(Ἔντεκα ποιήματα) — MELIH CEVDET ANDAN (μετ. Κ. Γ. Τσιλιμαντού)	»	234
Ἄποκαιρετισμὸς — Γ. Κεφάλα	»	237
Ἄφειλέτης εἰμὶ — Τασίας Κουτσογιαννοπούλου	»	242
Θυοσία — Τασίας Κουτσογιαννοπούλου	»	242
Θερμοπύλαι — Τασίας Κουτσογιαννοπούλου	»	242
Ἡ ζωὴ μῆς ἡμέρας — Μάνθου Σκαριώτη	»	243
Δὲν πῆγες στὴ Ρουμανία — Ράντου Λουπάν (μετάφρ. Λ. Ζιώγα)	»	244
Πάνω ἀπ' ὄλα — Τιμπέριου Οὐτάν (μετάφρ. Λ. Ζιώγα)	»	244
Μαρίνα — Ντάν Ροτάρου (μετάφρ. Λ. Ζιώγα)	»	244
Ὁ παλιοβιβλιοπώλης — Μαρίν Σορέσκου (μετ. Μ. Μαρινέσκου - Χύμου)	»	245
Οἱ ἄγιοι — Μαρίν Σορέσκου (μετάφρ. Μ. Μαρινέσκου - Χύμου)	»	246
Ἡ γαigiὰ καὶ τὰ σπῆρτα — Μαρίν Σορέσκου (μετ. Μ. Μαρινέσκου - Χύμου)	»	246
Οἱ καστρόπορτες τοῦ Ἄδη — Εὐαγ. Παπακρήστου - Πάνου	»	249
Νεῖλος — Ἄλεξ. Μυριάλλη	»	249
(Πέντε ποιήματα) — Ὅσιπ Μάντελοταμ (μετάφρ. Μίλιας Ροζίδη)	»	250
Καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη — Χρυσάνθης Ζιτσαίας	»	252
Τὸ τραγούδι τῆς Ἰοκάστης — Νίκου Β. Λαδᾶ	»	256
Ἐφτὰ τρίστιχα — Π. Μ. Σωτηῆρος	»	257
Ἄκατάπαυστα — Χρ. Πέτρου	»	257
Ἄγάπη — Τ. Κουτσογιαννοπούλου	»	381
Ἡ Τρίτη Ἐλεγεῖα τοῦ Τετάρτου Βιβλίου — Προπέριου (μετ. Β. Ι. Λαζανᾶ)	»	384
Τὸ τραγούδι τῆς θάλασσας — Κ. Μ. Σταμάτη	»	386
Ἡ κερασιά — Τιμπ. Οὐτάν (μετάφρ. Λ. Ζιώγα)	»	393
Ἡ κερασιά — Τιμπ. Οὐτάν (μετάφρ. Λ. Ζιώγα)	»	393
Τὸ φεγγάρι στὴ στέπα — Ν. Στιόιαν (μετάφρ. Λ. Ζιώγα)	»	394
Θρῆνος γιὰ τὴ Χιροσίμα — Ν. Στιόιαν (μετάφρ. Λ. Ζιώγα)	»	394
(Πέντε ποιήματα) — Μαρίν Σορέσκου (μετάφρ. Μ. Μαρινέσκου - Χύμου)	»	395
Ἡ Ἄμαρα τοῦ BALCIC — Ν. Α. Τέντα	»	401
Τέλη τοῦ Μάη — Ἄλ. Π. Μυριάλλη	»	402
Ἄγνάντια στὴ φύση — Γερ. Κορολιῆ	»	405
Θάλαμος 516 — Ν. Β. Τυπάλδου	»	406
Θάνατος — Λευτ. Β. Τζόκα	»	406
Χορὸς ὀλυμπιακὸς — Ἄντ. Χρ. Περδικούλη	»	408
Ἕγνος στὴ γῆ — Γ. Ι. Χριστογιάννη	»	410
Βορονέξ — Α. Ἀχμάτοβα (μετάφρ. Μίλιας Ροζίδη)	»	411
Πέντε «Χαί - Καί» — Ἄνδρ. Γρ. Νόμπελης	»	423
Ὁ Κυνηγὸς καὶ ὁ Λύκος — Λαφονταῖν (μετάφρ. Α. Γερονικοῦ)	»	424
Δίχως ἄλκυονίδες — Ν. Β. Καρατζένη	»	425
Κομματιάστε — AN. SCANDALIATO (μετάφρ. Φ. Δέλφη)	»	426
Ἄνθρωποι καὶ ὄχι — FR. A. GIUNTA (μετάφρ. Φ. Δέλφη)	»	426
(Τρία ποιήματα) — M. RINA NATALE (μετάφρ. Φ. Δέλφη)	»	427

Περνούν οί μέρες — Γκιγιώμ Ἀπολλιναίρ (μετάφρ. Α. Φουοκαρίνη)	»	427
Ἵποκρισία — Γ. Γεωργάκη	»	427
Τὰ Βήματα — PAUL VALERY (μετάφρ. Ν. Σπάνια)	»	429
Μνημόσυνο — Κ. Γ. Τσιλιμαντού	»	430
Προσφορά ἀγάπης — Εὐτ. Σάρρου	»	533
Ἀναλαμπή μνήμης — Στ. Ντόμαλη	»	548
Ἀσπραγελοῦσα — Φωκ. Καψάλη	»	553
Ὁ Ἄσιος — Μάνθου Σκαργιώτη	»	555
Ἐπιτηδεύσεις - Ἀθλιότητα - Παραλληλίες — Γ. Γεωργάκη	»	562
Ἡ εἴσοδος καί τὸ ἀέτωμα — Ἄλ. Μυριάλλη	»	566
Ἐρωτας — Λευτ. Τζόκα	»	566
Ἡ ἱστορία ἐνὸς πορτραίτου — Τάσου Κανάτση	»	567
Μεταβολὴ τῶν πραγμάτων — Γ. Γεωργάκη	»	567
Ματωμένη μνήμη — Ν. Β. Καρατζένη	»	569
Μικρὸς Αὐγουστος — Ἄντ. Περδικούλη	»	577
Δασκόν - Λογιστικὴ — Μ. Σορέσκου (μετάφρ. Μ. Μαρινέσκου - Χύμου)	»	582
Πολυπύκρानτη προσδοκία — Ν. Στ. Δημητρακόπουλου	»	583
Μαδριγάλι - Δυὸ πεῦκα — Ν. BONVENTRE (μετάφρ. Φ. Δέληφ)	»	588
(Τέσσερα ποιήματα) — J. R. JIMENEZ (μετάφρ. Ν. Σπάνια)	»	589
Προσδοκίες — Γιάννη Κατοίγαρη	»	591
Καινουργίος ρυθμὸς — Α. Παρυάδρη	»	595
Προσευχὴ γιὰ τὴν Εἰρήνην — Γιαννιώτισσας	»	596
Ἄλλη - Χρέος — Τ. Κουτσογιαννοπούλου	»	597
Μήνυμα μητέρας — Κύπρια Μητέρα	»	598
«Παῖδιον νέον» — Ν. Α. Τέντα	»	599
Οἱ Χρυσοὶ Μέδιμοι — Σαρ. Παυλέα	»	599
Σιωπὴ — Ρωζάνης Παυλέα	»	599
Ἐπιστολὴ — Ἡλία Κ. Ζάκου	»	600

β' Π ε ζ ο γ ρ α φ ί α

Ἐκτέλεση στὴν αὐλὴ — Νίκου Α. Τέντα	Σελ.	61
Τὸ ρυόκο — Ἔρσης Λάγκε	»	88
Ἀπόσταση — Βούλας Π. Μέγα	»	90
Εἰκοσιένα ματωμένα ρόδα — YUKSEL PAZARKAYA (μετ. Κ. Γ. Τσιλιμαντού)	»	92
Τὸ χάνι τῆς Ἀγκούτσας — Μιχ. Σαντοβεάνου (μετ. Μ. Μαρινέσκου - Χύμου)	»	106
Ἡ φλόγα τοῦ σπέρτου — OKTAV AKBAL (μετάφρ. Κ. Γ. Τσιλιμαντού)	»	232
Ὁ ναὸς — Νίνας Κοκκαλίδου - Νάχιμα	»	238
Ἡλιοφάνεια — Βούλας Π. Μέγα	»	247
Λένινγκραντ — Γ. Γ. Μουγογιάννη	»	252
Ἡ σκουριά τοῦ θυθοῦ — Δημοσθ. Κόκκινου	»	374
Ἄπ' τὰ Γιάννινα στὸν κάμπο τῆς Παραμυθιάς — Κ. Ν. Νικολαΐδη	»	398
Ὁ Ἀψεδώνος — Γ. Παπαστάμου	»	403
Σὲ μιὰ ἄγνωρη πόλῃ — Βούλας Π. Μέγα	»	407
Ζωάνθρωπος — OKT. AKBAL (μετάφρ. Κ. Γ. Τσιλιμαντού)	»	428
LETTERNA ROETAE MEMORIA — Α. MACLEISH (μετάφρ. Ν. Σπάνια)	»	429
Τρελλὰ φαγοπότια — Φ. Νεάγκου (μετάφρ. Μ. Μαρινέσκου - Χύμου)	»	431
Ἄπιτλο — ΤΙΑ	»	549
«Ἀθήναιον» — Γ. Θ. Παπαγεωργίου	»	557
Μιά ἡρώιδα τῆς Ἀρμενίας — Ρούλας Παπαδημητρίου	»	568
Ὁ ἀνεμόμυλος τοῦ θανάτου — Γ. Παπαστάμου	»	590
Τὴν Κυριακὴ — Δημ. Χρ. Μπουσιάνκη	»	592

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ — ΔΟΚΙΜΙΑ

Ἡ ἀκαδημαϊκὸς Ζέε Ντουμτρέσκου - Μπουσιουλέγκα γιὰ τὴν Ἑλλάδα — Ἄνδρέα Ράδου	Σελ.	96
Ἡ Ξενογλωσσία στὸν Παπαδιαμάντη — Μαρίας Μιχαήλ - Δέδε	»	102
Γεύση μεταφυσικῆς — Γ. Δ. Δέπου	»	107
Μιά συζήτηση τοῦ Μ. Μπυτόρ μὲ τὸν Ζὰν - Λουί Ντι Ραμπύρ (μετάφρ. Ἄλ. Ζήρα)	»	120
Σαπφώ, Μαρίας Μιχαήλ - Δέδε	Σελ.	218, 412
ἽΟσιπ Μάντελσταμ — Μίλιας Ροζίδη	Σελ.	250
Περὶ καλοῦ - Διαυγῆ, κρυστάλλινα, τελειωτικά — Σ. Γ. Γ. Παναγιωτάτου	»	388
Βαρδιάνος στὰ σπόρκα — Θωμᾶ Ψύρρα	»	578
Τὸ Δελφικὸ Ἴδεῶδες — Δημοσθ. Κόκκινου	»	584

Σ Η Μ Ε Ι Ω Μ Α Τ Α

Τιμὴ στὸν Α. Γεροντικὸ — Δ.Κ.	»	265
Τιμητικὲς συνδρομὲς — «Η.Ε.»	»	266
Τὸ Βαφοπούλειο Πνευματικὸ Ἴδρυμα — Ν. Α. Τέντα	»	267
Θέατρο - Κράτος - Φεστιβάλ — Βούλας Π. Μέγα	»	267
Νορβηγικὴ ποίηση στὴν Ἑλλάδα — LARS FITJAR	»	268
Μικρασιατικὴ καταστροφὴ — Γιάννη Γ. Μπενέκου	»	433
Μνήμη Γ. Θέμελη — Ν. Α. Τέντα	»	436
Ὁ σεπτὸς σοκοφάγος — Γ. Παπαστάμου	»	437
Ἡ κριτικὴ τοῦ βιβλίου — Γιάννη Καραλῆ	»	439
Πνευματικὰ πορτραῖτα — Α. Γεροντικοῦ	»	440
Θέματα ἀρχαίας, βυζαντινῆς καὶ νεώτερης παραδοσιακῆς μουσικῆς — Ἄρ. Π. Βρέλλη	»	620
Ἐφημερίδα «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝ» — Δ. Κόκκινου	»	622
Τιμητικὲς συνδρομὲς — «Η. Ε.»	»	623

Α Ρ Θ Ρ Α

Τὸ 8ο Παγκόσμιο Συνέδριο τῶν Ποιητῶν στὴν Κέρκυρα — Π. Καραγιώργου	»	108
Διακήρυξη Ἑλλήνων συγγραφέων	»	124
Γειτονικὲς Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες — Ι. Ε. Ἀναστασίου	»	258
Ἀθλητισμὸς καὶ ἦθος — Α. Γεροντικοῦ	»	624

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Ε Σ

(Διορθώσεις) — Σ. Γ. Γ. Παναγιωτάτου	Σελ.	626
--------------------------------------	------	-----

Π Ε Ν Θ Η

SIEGEFRIED LAUFFER — Ἄθ. Ι. Ἀντωνίου	Σελ.	269
Ὁμαδικὸ μνημόσυνο — Γ. Μ. Πολιτάρχη	»	601

Π Ν Ε Υ Μ Α Τ Ι Κ Α Γ Ε Γ Ο Ν Ο Τ Α

Τιμὴ σὲ Ἡπειρώτες πνευματικοὺς ἄνδρες	Σελ.	627
Βραβεῖα	»	628
Τὰ βραβεῖα τῆς Γυναικείας Λογοτεχνικῆς Συντροφιάς τοῦ 1986	»	628

Β Ι Β Λ Ι Ο Κ Ρ Ι Σ Ι Ε Σ

Κ ὠ σ τ α Π η γ α δ ι ὶ τ η : «Τὸ γραμματοκιδῶπιο τοῦ ἀργότερα» — Γ. Παπαστάμου	Σελ.	125
--	------	-----

Δημοσθένη Ζαδέ :	«Πάνω άπ' τόν ξένο μόχθο» — Γ. Παπαστάμου	»	127
Δημοσθένη Κόκκινου :	«Διόδια» — Γ. Παπαστάμου	»	128
Γιάννη Μπαρμπαγιάννη - Προσήλιου :	«Βουκολικά» — Χρυσάνθης Ζιτσαίας	»	130
Γιάννη Μπαρμπαγιάννη - Προσήλιου :	«Πορεία στό χρόνο — Χρυσάνθης Ζιτσαίας	»	130
Γιώργου καί Μάχηρ Καρούζη :	«Ταξίδια στην Κύπρο» — Χρυσάνθης Ζιτσαίας	»	132
Νίκου Τζούρα :	«Τά λυχνάρια του Μυκερίνου» — Θ. Παπα- θανασόπουλου	»	133
Φοίβου Δέλφη :	«Χαραυγή» — Γιώτας Παρθενίου	»	134
Κώστα Ν. Νικολαΐδη :	«Η Ζωοδόχος και τὰ άλλα καμποχώ- ρια των Γιαννίνων» — Ναπολέοντα Στ. Δοκανάρη	»	134
Δημ. Λουλέ :	«Ό ρόλος της Ρωσίας στη διαμόρφωση του έλλη- νικού κράτους» — Ναπολέοντα Στ. Δοκανάρη	»	136
Βασ. Α. Δήμου :	«Η μονή των Ταξιαρχών Γκούρας» — Ναπο- λέοντα Στ. Δοκανάρη	»	137
Σύρου Κ. Σίτου :	«Ιστορία του άρχαίου έλληνικού πολιτι- σμοϋ» — Ναπολέοντα Στ. Δοκανάρη	»	137
Σάββα Θ. Θεοδώρου :	«Η Άγία Παρασκευή Βίκου» — Να- πολέοντα Στ. Δοκανάρη	»	138
Ίωάννη Ν. Νικολαΐδη :	«Μνημες του '40» — Ναπολέοντα Στ. Δοκανάρη	»	139
Δημ. Σταμέλου :	«Καραϊοκάκης» — Α. Γεροντικοϋ	»	270
Άγγελικης Ζούμπου :	«Άπαντα του Σωτήρη Ζούμπου» — Α. Γεροντικοϋ	»	271
Συλλόγου Καλαρρυτιών :	«Καλαρρυτιώτικα νέα» — Άρ- σένη Γεροντικοϋ	»	271
Σαρακατσάνων Ήπειρου :	«Λαογραφία καί κοινωνική άνθρωπολογία» — Μαρίας Μιχαήλ - Δέδε	»	272
Θρακικού Κέντρου Άθηνών :	«Θρακικά» — Μαρίας Μι- χαήλ - Δέδε	»	273
Ρούλας Παπαδημητρίου :	«Θεσσαλονίκη» — Χρ. Ζιτσαίας	»	274
Πέτρου Στυλιανου :	«Τ' άγνό τραγούδι» — Χρ. Ζιτσαίας	»	275
Άρ. Π. Βρέλλη :	«Συμβολή στην έρευνα της Δημοτικής Ήπει- ρωτικής Μουσικής» — Νίκου Α. Τέντα	»	276
Γιάννη Σακελλίωνα :	«Ό Φώτης Κόντογλου και η συνεί- δηση της ρωμοσύνης» — Νίκου Α. Τέντα	»	276
Άρσένη Γεροντικοϋ :	«Πνευματικός βίος» — Ν. Α. Τέντα	»	277
Πέτρου Γκράβιγγερ :	«Πολιτισμός και άγωγή» — Ν. Α. Τέντα	»	278
Κωστή Μελισσαρόπουλου :	«Άρχαιοελληνικά» — Ν. Α. Τέντα	»	278
Άρχιμ. Ίωαννικίου :	«Η Θεία Χάρις» — Νίκου Α. Τέντα	»	279
Λεωνίδα Ρήγα :	«Ένα μικρό σύμπαν» — Κ. Π. Μπράτσου	»	280
Τηλ. Άλαβέρα :	«Γωνίες καί ύψεις» — Μανώλη Πράτσικα	»	282
Χρ. Πέτρου :	«Στόχοι» — Γιώργου Παπαστάμου	»	282
Σωτήρη Ζούμπου :	«Άπαντα» — Ναπολέοντα Στ. Δοκανάρη	»	285
Χρ. Ν. Θεοδώρου :	«Ιστορικές πολιτικές αλήθειες» — Ναπο- λέοντα Στ. Δοκανάρη	»	286
Βασ. Χ. Καράμπαλη :	«Τό ήμερολόγιο της ζωής μου» — Να- πολέοντα Στ. Δοκανάρη	»	286

Μαρίας Μιχαήλ - Δέδε :	«Θρύλοι τῶν Ἱθαγενῶν τῆς Αὐστραλίας» — Θ. Ι. Ἀντωνίου	» 287
Μαρίας Μιχαήλ - Δέδε :	«Πρωτόγονα καὶ ἀρχαῖα τραγούδια» — Θ. Ι. Ἀντωνίου	» 288
Ν. Ζαγκλαβήρα :	«Ἐγκυκλοπαίδεια τῆς ἀρχαίας καὶ νεωτέρας σοφίας» —	» 289
Γ. Μ. Πολιτάρχη :	«Μακρινὴ Πορεία» — Β. Εὐαγ. Γαζῆ	» 442
Ναπ. Δοκανάρη :	«Μιχ. Γ. Σιοίνης» — Ἄρσ. Γεροντικοῦ	» 445
Π. Ἀποστολίδης :	«Ὅσα θυρᾶμαι» — Ἄρσ. Γεροντικοῦ	» 446
Μήτσου Λυγίζου :	«Κατάδυση» — Δημοσθ. Ζαδὲ	» 447
Γιάννη Μαγκλή :	«Σταυραδέρφια» — Δημοσθ. Ζαδὲ	» 449
Ἄθαν. Ἀέλιου :	«Ἐπαθλα καὶ Χάριτες» — Μανώλη Πράτσικα	» 452
Τάκη Βαρβιτσιώτη :	«FRAGMENTA» — Μανώλη Πράτσικα	» 452
Γ. Παπαστάμου :	«Σκαρίμπας» — Μανώλη Πράτσικα	» 453
Περικλῆ Ροδάκη :	«Ἡ κρίση τῶν καλλιτεχνικῶν ἀξιῶν» — Νίκου Α. Τέντα :	» 453
Περικλῆ Ροδάκη :	«Ὁ ρόλος τῆς Τέχνης στὴ ζωὴ» — Ν. Τέντα	» 453
Μητροπολίτου Παντελεήμονος :	«Πρακτικὰ Θεολογικῶν Συνεδρίων» — Νίκου Α. Τέντα	» 454
Υπουργείου Ἐμπορικῆς Ναυτιλίας :	«Νίκος Καββαδίας» — Νίκου Α. Τέντα	» 455
Σαράντου Παυλέα :	«Ἐνδοδυναμική» — Νίκου Α. Τέντα	» 456
Νίτσας Σινίκη - Παπακώστα :	«Ἡπειρος: Ἐκκλησιῶν καὶ Μοναστήρια» — Νίκου Α. Τέντα	» 457
Δημ. Μιχαλόπουλου :	«Σχέσεις Ἑλλάδος καὶ Ἀλβανίας» — Νίκου Α. Τέντα	» 457
Ἀχ. Γ. Λαζάρου :	«Θρακολογία» — Νίκου Α. Τέντα	» 458
Χρήστου Θεοδώρου :	«Ἱστορικὲς πολιτικὲς ἀλήθειες» — Νίκου Α. Τέντα	» 459
Κ. Ι. Κοντοῦ :	«Εἰσαγωγή στὴν Τελώνειακὴ Ὑπηρεσία» — Ν. Τέντα	» 460
Μητροπολίτου Θεοκλήτου :	«Δεύτερη δεκαετία Ἐπίσκοπικῆς Διακονίας» — Νίκου Α. Τέντα	» 460
Δημοσθ. Ζαδὲ :	«Πάνω ἀπ' τὸν ξένο μόχθο» — Νίκου Α. Τέντα	» 460
Ι. Καλογήρου :	«Ἐνότης καὶ διαίρεσις εἰς τὴν Ἐκκλησίαν» — Νίκου Α. Τέντα	» 461
Μιχ. Κολυβάκη :	«Ποιήματα» — Νίκου Α. Τέντα	» 462
Βασ. Κραψίτη :	«Οἱ Σουλιῶτες (1823 - 1983)» — Θ. Παπαθανασίου	» 463
Δημ. Σ. Λουκάτου :	«Τὰ φθινοπωρινὰ» — Ι. Γ. Θεοχάρη	» 464
Χρυσάνθης Ζιτσαίας :	«Πολυεδρῆκὰ» — Ἄλ. Μυριάλλη	» 465
Δημοσθένης Κόκκινου :	«Ὁ ἀφοπλισμὸς» — Γιάννη Καραβίδα	» 467
Ι. Ν. Νικολαΐδη :	«Ὁ Γ. Κοτζιούλας» — Γιάννη Καραβίδα	» 468
Γ. Θ. Μαραλιώτη :	«Ἡ κλεψτουριά τοῦ Μωριά» — Ν. Δοκανάρη	» 469
Α. Π. Παπαθεοδώρου :	«Ἀρχεῖο Ἀθ. Τσεκούρα» — Ν. Δοκανάρη	» 469
Δημ. Σταμέλου :	«Ὁ θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη» — Ν. Δοκανάρη	» 470
Βύρωνα Δάβου :	«Στὸν Πύργο καὶ στὴν Ἥλεια τοῦ 1821» — Ναπολέοντα Στ. Δοκανάρη	» 470
Ι. Ε. Πετροχείλου :	«Τὰ Κύθηρα» — Ναπολέοντα Δοκανάρη	» 471
Γιάννη Γ. Σάρρα :	«Ἱστορικὰ - Λαογραφικὰ περιοχῆς Ἡγουμένισσας (1500 - 1950)» — Ναπολέοντα Στ. Δοκανάρη	» 471
Ὁλγας Βότση :	«Τὸ πῆλινο οχήμα» — Γιώργου Παπαστάμου	» 472

Έλένης Γ. Βλάχου : «Σπιγμότυπα» — Γ. Δ. Κόκκινου	»	629
Μιχάλη Γ. Τρίτου : Τὰ Χριστούγεννα στην ύμνολογία τῆς Ἐκκλησίας — Ν. Α. Τέντα	»	630
Μιχ. Π. Κολυβάκη : «Προβληματισμοὶ» — Ν. Α. Τέντα	»	631
Έλένης Κασάπη - Anna Maria Rodella : «CHI-SEI?» — Ν. Α. Τέντα	»	631
Γρηγόρη Μ. Μηλιώνη : «Ἡ ἀρχαία Ἴελυμα» — Ν. Α. Τέντα	»	632
Ἄθαν. Ι. Ἀντωνίου : «Βραυρωνία προσωπογραφία» — Μαρίας Μιχαήλ - Δέδε	»	632
Μάρκου Δραγούμη : «Τὰ μαχαιροπήρουνα τῆς γιαγιάς» — Μαρίας Μιχαήλ - Δέδε	»	633
Μαρτσέλλο Βιτάλε : «Τὸ βλέμμα τοῦ ἀνθρώπου» — Φ. Δέλη	»	634
Δημ. Σιατόπουλου : «Οἱ ἀκόλαστοι» — Μαν. Πράτοικα	»	634
Νίκου Ζακόπουλου : «Ἦρα πλὴν δύο» — Μαν. Πράτοικα	»	634
Γιάννη Βάτζια : «Ἡ ἄβυσσος» — Μαν. Πράτοικα	»	635
Φώτη Τριάρχη : «Φώτης Πρασίνης» — Γιάννη Καραβίδα	»	635
Μαρίας Μιστριώτη : «Προσεγγίσεις» — Γιάννη Καραβίδα	»	636
Μιλτιάδη Ζάκκα : «Τοῦ οὐρανοῦ ἡ σκάλα» — Γιάννη Καραβίδα	»	637
Κύπρου Χρυσάνθη : «Μὲ τὸ βιολὶ τῶν εἴκοσι χρόνων» — Χρυσάνθης Ζιτσαίας	»	637

ΤΕΧΝΟΚΡΙΤΙΚΑ

Δημοτικὸ Θέατρο Ἰωαννίνων: Ντάριο Φό: «Δὲν πληρώνω, δὲν πληρώνω» — Β. Μάργαρη	»	141
Θέατρο «Ἀθήναιον»: Ἄλ. Γκίλμαν: «Πρόσωπο μὲ πρόσωπο» — Μ. Πράτοικα	»	141
Ὅμαδικὴ ἔκθεση ζωγραφικῆς — Δημοσθένης Κόκκινου	»	141
Θέατρο «Ναυαρίνο»: Ε. Ἀβέρωφ - Τσοίτσα: «Καρυδιές στὴν πέτρινη γῆ» Νίκου Α. Τέντα	»	289
Ἐθνικὸ Θέατρο: Γιάννη Παπαδοπούλου: «Ὁ Α', ὁ Β', ὁ Γ'» — Μ. Πράτοικα	»	290
Ἡ ἔκθεση ζωγραφικῆς τοῦ Ἄρη Λιάκου — Δημοσθένης Κόκκινου	»	291
Θεατρικὴ Λέσχη Βόλου: Σοφοκλῆ: «Ἀντιγόνη» — Μανώλη Πράτοικα	»	474
Θίασος Καζάκου - Καρέζη: «Πρόσωπο μὲ πρόσωπο» — Β. Μάργαρη	»	476
Μιά ἔκθεση φωτογραφίας τοῦ Α. Καλογερίδη — Ἀρσένη Γεροντικοῦ	»	476
Ἡ ἔκθεση τῆς Ἑλένης Μπότσιου — Δ. Κόκκινου	»	638
Ἐθνικὸ Θέατρο: Α. Φούγκαρτ: «Ὁ δρόμος γιὰ τὴ Μέκκα» — Μ. Πράτοικα	»	639

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Σελ. 293, 641

ΔΙΑΦΟΡΑ

Ἐνακοίνωση	Σελ.	292
Ἡ ἔκθεση τοῦ Διοικητοῦ τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος	»	298
Ἡ ἔκθεση τοῦ Διοικητοῦ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος	»	302